

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

OSMANLI DEVLETİ VE İTALYA KRALLIĞI ARASINDAKİ DİPLOMATİK
İLİŞKİLER
(1870-1909)

DOKTORA TEZİ

MERVE CEMİLE SÖNMEZ

ANKARA, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

OSMANLI DEVLETİ VE İTALYA KRALLIĞI ARASINDAKİ DİPLOMATİK
İLİŞKİLER
(1870-1909)

DOKTORA TEZİ

MERVE CEMİLE SÖNMEZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selda KILIÇ

ANKARA, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

OSMANLI DEVLETİ VE İTALYA KRALLIĞI ARASINDAKİ DİPLOMATİK
İLİŞKİLER

(1870-1909)

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selda KILIÇ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Selda Kılıç

2- Prof. Dr. Bekir Koç

3- Prof. Dr. Nevin Özkan Speelman

4- Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu

5- Prof. Dr. Necdet Hayta

Tez Savunması Tarihi

2 Mart 2023

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Selda Kılıç danışmanlığında hazırladığım “Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı Arasındaki Diplomatik İlişkiler (1870-1909)” (Ankara, 2023) adlı doktora tezimdaki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 02.03.2023

Adı-Soyadı ve İmza

Merve Cemile Sönmez

İÇİNDEKİLER

EKLER	VIII
KISALTMALAR	IX
ÖNSÖZ	XII
GİRİŞ.....	1
1. KONU VE KAPSAM	2
2. YÖNTEM VE KAYNAKLAR.....	10
Birinci El Kaynaklar:	10
İkinci El Kaynaklar: Telif Eserler ve Tezler	15
3. BÖLÜMLER VE İÇERİKLERİ	16
1. BÖLÜM: İTALYAN BİRLİĞİNE KADAR OSMANLI-İTALYAN İLİŞKİLERİ..	18
1.1. Osmanlı Devleti-İtalyan Şehir Devletleri Arasındaki İlişkilerin Başlaması ve Gelişimi: Kırım Savaşına Kadarki Süreç	18
1.1.1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadarki Dönem....	18
1.1.2 İstanbul'un Fethinden 16. Yüzyılın Başlarına Kadar Osmanlı Devleti ve İtalyan Devletleri Arasındaki İlişkiler.....	39
1.1.3 16. Yüzyılda Osmanlı-İtalyan İlişkileri.....	52
1.1.4 17. Yüzyıl'da Osmanlı-İtalyan İlişkileri	58
1.1.5 18. Yüzyıl Osmanlı-İtalyan İlişkileri	63
1.2. 19. Yüzyılda İtalya'nın Durumu, İtalyan Birliği Süreci ve Kırım Savaşından İtalyan Birliğine Kadar Osmanlı-İtalyan İlişkileri	68
1.3. 19. Yüzyılda Osmanlı Hariciyesinin Dönüşümü	79
2. BÖLÜM: OSMANLI DEVLETİ VE İTALYA KRALLIĞI ARASINDAKİ SİYASİ VE DİPLOMATİK İLİŞKİLER (1870-1909).....	90
2.1. II. Abdülhamid'in Tahta Çıkışı Öncesi Genel Durum: Hersek İsyanı (1875), Sırbistan ve Karadağ Savaşı Süreci (1875-1876)	91
2.2. İtalya'nın Balkanlar ve Ege Politikası	103
2.2.1 Hersek Meselesi ve Sırp-Karadağ Savaşı	103
2.2.2. İstanbul Konferansı, Osmanlı-Rus Savaşı ve İtalya'da İdarenin Değişimi.	109
2.2.3. Berlin Kongresi (1878)	117
2.2.4. Arnavutluk ve İtalya.....	122
2.2.5. Yunanistan-Osmanlı Devleti Arasındaki Siyasi Meseleler, Giritle İlgili Sorunlar ve İtalya Krallığının Bu Konulardaki Politikaları	134
2.2.6. Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı Siyasi İlişkilerinde Bulgaristan Meselesi'nin Yeri	169

2.2.7. Osmanlı Devleti ve İtalya Arasında Makedonya Meselesi	178
2.3. İtalya ve Kuzey Afrika (1870-1909).....	233
2.3.1. İtalya ve Tunus.....	233
2.3.2. Mısır Sorunlarında İtalya'nın Yeri ve Politikası	237
2.3.3. Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı Arasında Trablusgarb Meselesi	250
2.4. Doğu Afrika ve Kızıldeniz'de İtalyan Sömürgeciliği.....	295
2.4.1. Kızıldeniz'in Doğusunda İtalya	295
2.4.2. Kızıldeniz'in Batısı- Yemen'de İtalya	337
3. BÖLÜM- OSMANLI DEVLETİ-İTALYA KRALLIĞI ARASINDA DİPLOMATİK TEMSİLCİLİKLER VE TEMSİLCİLER (1870-1909)	349
3.1. Karşılıklı Diplomatik Temsilcilik Seviyeleri ve Temsilcilik Görevlileri	349
3.2. İtalya Krallığı'ndan Osmanlı Devleti'ne gönderilen Elçiler (1870-1909).....	351
3.2.1. Raffaele Ulisse Barbolani	351
3.2.2. Luigi Corti	352
3.2.3. Francesco Galvagna	355
3.2.4 Alberto Blanc	356
3.2.5 Costantino Ressa	359
3.2.6 Luigi di Conti Avogadro di Collobiano Arborio.....	361
3.2.7 Tommaso Catalani	362
3.2.8 Alberto Pansa	380
3.2.9 Obizzo Malaspina di Carbonara	381
3.2.10 Guglielmo Imperiali	382
3.3. Osmanlı Devleti'nden İtalya Krallığı'na Gönderilen Elçiler.....	383
3.3.1. Rüstem Paşa	383
3.3.2 Yanko Fotyadis Paşa	384
3.3.3 Serkis Efendi	385
3.3.4 Aleksandır Karatodori Paşa.....	385
3.3.5. Mahmud Esad Paşa	386
3.3.6 Turhan Hüsnü Bey	388
3.3.7 İstefanaki Musurus Bey.....	390
3.3.8 Yanko Fotyadis Paşa	393
3.3.9 Yusuf Ziya Paşa	396
3.3.10 Mahmud Nedim Bey	399
3.3.11 Mustafa Reşid Bey	400
3.3.12 Ziya Paşa	402

3.4. Osmanlı Devleti'nde Bulunan İtalyan Temsilcilikleri.....	403
3.5. İtalya'da Bulunan Osmanlı Devleti Temsilcilikleri.....	536
SONUÇ.....	574
KAYNAKÇA	581
EKLER	646
ÖZET	672
ABSTRACT	673

EKLER

Ek 1- İtalya Krallığı'nın Dışışleri Bakanları ve Görev Yılları

Ek 2- İtalya Krallığı'ndan Osmanlı Devleti'ne Gönderilen Elçiler

Ek 3- Osmanlı Devleti'nden İtalya Krallığı'na Gönderilen Elçiler

Ek 4- Osmanlı Devleti'nde Bulunan İtalyan Konsoloslukları

Ek 5- İtalya Krallığı'nda Bulunan Osmanlı Şehbenderlikleri

Ek 6- Raheyta-Obok ve Zeyla Arazilerinin Sınırlarını Gösteren Harita

KISALTMALAR

A.}MTZ (04) : Sadâret Bulgaristan

A.}DVN.NMH : Sadâret Divân Kalemi Nâme-i Hümâyûn Evrakı

a.e. : Aynı eser

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

a.g.t. : Adı Geçen Tez

ASMAE : Archivio Storico del Ministro degli Affari Esteri

bkz. : Bakınız

BEO: Bâbîâli Evrak Odası

BOA: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri

c. : Cilt

CGRI: Calendario Generale del Regno d'Italia

Çev. : Çeviren

DDI: I Documenti Diplomatici Italiani

DH.MKT : Dâhiliye Mektubi Kalemi

DH.MUI : Muhâberât-ı Umûmiye İdâresi

DH.SAİDd : Dâhiliye Defterler

DH.ŞFR : Dâhiliye Şifre Kalemi

DH.TMIK.M : Muâmelat

DH.TMIK.S : Islahat

İ. AS : İrade Askeri

İ.DH : İrade Dahiliye

İ.HR : İrade Hariciye

İ.HUS : İrade Hususi

İ.MTZ (01) : Yunanistan

İ.MTZ (05) : Mısır

İ.TAL : Taltifat

HR.H : Hariciye Hukuk Kısmı

HR.HMŞ.İŞO : Hariciye İstişare Odası

HR.İD : Hariciye İdare

HR.MTV : Hariciye Mütenevvvia Kısmı

HR.SFR.04 : Sofya Sefareti

HR.SYS : Hariciye Siyasi

HR.TH : Hariciye Tahrirat

HR.TO : Hariciye Tercüme Odası

MB.İ : Mâbeyn-i Hümâyûn İrâdeler

MF.MKT : Maarif Mektubi Kalemî

MV : Meclis-i Vükela

s. : Sayfa

TFR.I.A. : Teftişât-ı Rumeli Evrakı (Sadaret)

Y.A.HUS : Yıldız Hususi Maruzat

Y.A.RES : Yıldız Resmi Maruzat

Y.EE : Yıldız Esas Evrakı

Y.MTV : Yıldız Mütenevvi Maruzat

Y.PRK.A : Yıldız Perakende Evrakı Sadaret

Y.PRK.ASK : Yıldız Perakende Evrakı Askeri

Y.PRK.AZJ : Yıldız Perakende Evrakı Arzuhal Jurnal

Y.PRK.BŞK : Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi

Y.PRK.EŞA : Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik

Y.PRK.HR : Yıldız Perakende Evrakı Hariciye

Y.PRK.KOM : Yıldız Perakende Evrakı Komisyonlar Maruzatı

Y.PRK.MK : Yıldız Perakende Evrakı Müfettişlikler ve Komiserlikler Tahriratı

Y.PRK.MYD : Yıldız Perakende Evrakı Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi

Y.PRK.NMH : Yıldız Perakende Evrakı Name-i Hümâyûnlar

Y.PRK.PT : Yıldız Perakende Evrakı Posta ve Telgraf Nezâreti Maruzatı

Y.PRK.SRN : Yıldız Perakende Serkurenalık Evrakı

Y.PRK.TKM : Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiyye ve Mabeyn Mütercimliği

Y.PRK.TŞF : Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi

Y.PRK.UM : Yıldız Perakende Evrakı Umumi

yay. haz. : Yayına Hazırlayan

ÖNSÖZ

19. yüzyılda birliğini tamamlayan İtalya Krallığı'nın 1870-1909 yılları arasında Osmanlı Devleti ile siyasi ve diplomatik ilişkilerinin incelendiği bu tez, yoğun bir çalışmanın eseri oldu. Günümüzde de Türkiye Cumhuriyeti'nin dost ülkesi olan İtalya'nın tarihini kendi tarihimizle birlikte gözlemlemek benim için son derece özel bir tecrübeydi. Osmanlı Devleti'nin kurulduğu andan başlanılarak II. Abdülhamid'in son dönemlerine kadar iki ülke arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler, temsilciler ve temsilcilikler hakkında genel olarak arşiv kaynaklarına dayalı olarak hazırlanan bu çalışmada benim dışımda birçok kişinin yardımı ve desteği bulunmakta.

Tez danışmanım Prof. Dr. Selda Kılıç'a bütün çalışma boyunca hiçbir zaman desteğini ve ilgisini esirgemediği için çok teşekkür ederim. Çalışma öncesinde ve sırasında her zaman ve her konuda yapıcı ve olumluydu. Prof. Dr. Bekir Koç da aynı şekilde bütün soru ve sorunlarımda yanımda oldu, kendisine teşekkür ederim. Tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. Nevin Özkan Speelman ve Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu raporlarımı takip ederek değerli görüşlerde bulundular, kendilerine şükran borçluyum. Prof. Dr. Nevin Özkan Speelman değerli vaktini bana ve çalışmama ayırdı ve tezde kullanılan bütün İtalyanca belgelerin kontrolünü yaparak değerlendirmelerde bulundu. Kendisine ne kadar teşekkür etsem azdır. Prof. Dr. Hamiyet Sezer Feyzioğlu ve Doç. Dr. Tülay Ercoşkun çalışmalarım esnasında desteklerini hiçbir zaman esirgemediler, kendilerine teşekkür ederim.

Tezde kullanılan arşiv belgelerinin incelenmesi, toplanması aşaması uzun sürdü. Ankara'da yaptığım araştırmalar sırasında Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı çalışanlarına ilgileri için teşekkür ederim.

2017-2018 yıllarında Erasmus programı kapsamında tez çalışması için İtalya’da bulunduğum süreçte Pavia Üniversitesi’ndeki danışmanım olan Dr. Francesco Mazzucotelli’ye değerli yorumları ve yardımları için çok teşekkür ederim. O dönemki yardımlarının yanında, 2022 yılında Roma’da yaptığım arşiv çalışmaları için desteğini ve rehberliğini esirgemeyen Prof. Dr. Fabio Grassi iyi ki var. Yine Roma Dışişleri Bakanlığı Arşivinde ve Kütüphanesinde yaptığım araştırmalarda bana yardımcı olan kurum çalışanlarına teşekkür ederim. Roma’ya gidişimde yardımları olan DİAD Başkanı Sn. Selcan Şanlı ve Roma’da barınma sorunumda desteğini esirgemeyen önceki Vatikan Büyükelçisi Sn. Lütfullah Göktaş’a teşekkürlerimi sunarım. Fransızca belgeler üzerinde bana yardımcı olan Nesrin Dalkılıç’a teşekkür ederim.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümünde görevli arkadaşlarım ve meslektaşlarım başta Dr. Türkan Banu Güler, Dr. Öğr. Üyesi Ertan Ünlü, Dr. Lemi Atalay her zaman yanımda oldular, kendilerine teşekkürler.

Hayatım boyunca her anlamda ve her zaman yanımda olan anneme, babama ve abime teşekkür ederim, iyi ki varlar.

Değerli eşim Serkan Sönmez’e bana olan sevgisi, sabrı ve ilgisi için çok teşekkür ederim. Onun desteği ve motivasyonu bu çalışmayı tamamlamamda bana çok yardımcı oldu.

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu, dünya tarihi için son derece büyük bir öneme sahiptir. 600 yıldan fazla bir süre hayatına devam etmiş olan imparatorluk, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında hüküm sürmüş ve diğer devletlerle olan iletişimi ve etkileşimi ile dünya tarihine yön vermiştir. Osmanlı Devleti hakkında yaşadığı her dönem için, her alanda ve birçok yönde çalışmalar ve araştırmalar yapılmıştır ve yapılmaya devam edecektir. İmparatorluğun her dönemi birbirinden ayrı özellik ve karaktere sahip olsa da, 19. yüzyılın sonlarındaki siyasi durumu günümüze zemin hazırladığından dolayı bir başka öneme haizdir. Anayasanın ilanı, Balkanlardaki olaylar, reformlar, savaşlar, siyasi ve diplomatik bazı gelişmeler ve son olarak da Birinci Dünya Savaşına Osmanlı Devleti'nin katılması, Türk tarihi için bir dönüm noktası olmuştur. Doğal olarak bu süreçte Osmanlı Devleti, en çok Avrupa devletleriyle iletişimde bulunmuştur. Bu tezde, Yakınçağ'da Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler üzerinde durulmuştur. İtalya Krallığı'nın bu çalışma için seçilmesinin bazı nedenleri bulunmaktadır.

Avrupa'nın tarihi, kültürü, sanatı, bilimi ve daha birçok yönü için İtalya bambaşka bir konumdadır. Her ne kadar yüzyıllar boyunca siyasi olarak bir parçalanmışlık içinde olsa da, özellikle Yeni ve Yakınçağ Avrupası için İtalya'nın önemi yadsınamaz. İtalya, Yeniçağda Rönesans'ın ortaya çıkmasına ve yayılmasına liderlik etmiştir. Bilim, güzel sanatlar ve mimari gibi alanlarda Avrupa'ya yön vermiştir. Jeopolitik konumu ile ticaretle her zaman ön planda olmuştur. Güneyinde Akdeniz, doğusunda Adriyatik denizi, kuzeyinde Avusturya ve batısında Fransa gibi siyasi ve ekonomik anlamda ön planda seyreden alanların bulunması da bu duruma katkı sağlamıştır. Ancak 1860'lara kadar prenslikler veya küçük devletler şeklinde

örgütlenmiş olan İtalya'nın siyasi birliğini bir türlü tamamlayamaması, her açıdan kendisi için sorun teşkil etmiştir. Sürekli işgallere uğramış, ekonomisini toparlayamamış, birlik ve bütünlüğünü ekonomik ve siyasi anlamda çok geç bir dönemde sağlamış ve diğer büyük güçlere göre geri planda kalmıştı. Otto von Bismarck İtalya'nın “*sadece bir coğrafi ifade*” olduğunu söylemişti. Bu çalışma için İtalya Krallığı'nın seçilmesinin en önemli sebebi budur. Genel olarak Osmanlı Devleti'nin diğer büyük güçlerle olan ilişkileri daha ön planda tutulurken, İtalya Krallığı'nın birliğini sağlamasından Trablusgarp Savaşı'na giden süreçte yeterli önem verilmediği düşünülmektedir. Bu da hem İtalyan dış politikasının o dönemdeki özelliklerinin Osmanlı Devleti için öneminin hem de Osmanlı-İtalyan ilişkilerinin diplomatik anlamda ne ifade ettiğinin tam olarak ortaya çıkmamasına sebep olmuştur. İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne bakışı ve Osmanlı'yı ilgilendiren uluslararası konulardaki politikası da dolayısıyla geri planda kalmıştır.

Bu tez ile, 1870-1909 yılları arasında Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler üzerine ışık tutmak amaçlanmıştır. İtalya Krallığı ve Osmanlı Devleti'nin karşılıklı olarak birbirlerinde bulundurdıkları diplomatik temsilcilikler (elçilikler ve konsolosluklar/şehbenderlikler), temsilciler ve bu kişilerin yerel otoritelerle ilişkileri ile ilgili de bilgi verilmiştir. Eldeki verilere dayanılarak belirtilen dönemde görev yapan konsolosların ve şehbenderlerin yaşadıkları olaylar, sosyal hayata da ışık tutabilecek bazı nitelikler taşımaktadır. Ayrıca bu yerel temsilcilerin raporları, devletlerin siyasi anlamda plan ve projeleri için kendilerine yardımcı olmuştur.

1. KONU VE KAPSAM

Bu tez, 1870-1909 yılları arasında Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasında genel olarak dostça seyreden, fakat zaman zaman da gerilen siyasi ve diplomatik

ilişkiler hakkında bilgi vererek bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Özellikle 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ve uluslararası boyuta evrilen bazı isyanlar, konferanslar, savaşlar, anlaşmalar ve işgaller gibi birtakım olaylar üzerinde İtalya'nın uyguladığı politikalar, tez içerisinde en geniş yere sahip konulardandır. Doğrudan iki ülkeyi ilgilendiren Doğu Afrika işgalleri, Kuzey Afrika, okullar, posta ofisleri ve bazı diğer meseleler de tezde yer bulmaktadır. Diplomasi denilince akla ilk gelen karşılıklı temsilcilikler, temsilciler, atamalar, temsilcilerin yerel otoritelerle olan ilişkileri ve problemleri de bu çalışmada işlenmiştir. Dolayısıyla tam anlamıyla iki devleti belirtilen dönemde ilgilendiren siyasi ve diplomatik konular kaleme alınmıştır.

Siyaset (politika) ve diplomasi kavramları geçmişte olduğu gibi günümüzde de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu çalışmada “dış politika” üzerinde durulmuş, özellikle İtalya'nın Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren konulardaki dış politikası incelenmiştir. Dış politika, “*Bir devletin diğer devletlere veya devletler grubuna ya da bir bölgeye yönelik izlediği siyasal tutum ve devletin resmi organları tarafından yürütülen bir süreç*” olarak tanımlanmaktadır.¹ “*Ekonomik bağımsızlığa ya da özerkliğe sahip, tanınmış siyasi birimlerin birbiriyle olan ilişkilerini yürütme yöntemi*” olarak açıklanabilecek olan² diplomasi ise, dış politikanın uygulanması için kullanılan bir araçtır.³ Bu iki terim çoğu zaman yakın olmuşlar, birlikte kullanılmışlardır. Ancak konunun anlaşılması ve bu iki tanımın farkının ortaya çıkarılması açısından, Weisbrode'nin verdiği örneği belirtmek faydalı olacaktır: Buna göre Amerikalılar alet çantasını “*dış politika*”, diplomasiyi ise “*alet çantasındaki bir alet*” olarak

¹ Barış Özdal ve R. Kutay Karaca, **Diplomasi Tarihi I**, Dora Yayınları, Bursa 2015, s. 27.

² Onur Kınılı, **Osmanlı'da Modernleşme ve Diplomasi**, İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 65.

³ Özdal ve Karaca, **a.g.e.**, s. 27.

tanımlıyorlar.⁴ Bu çalışma, iki ülkeyi ilgilendiren diplomatik ve dış politikayı ilgilendiren olgu ve olayları içermektedir.

1870-1909 yılları arasında iki devlet arasındaki ilişkilerin incelendiği bu çalışmada, zaman kapsamının biraz dışına çıkılmasına gerek duyulmuştur. Bir konunun anlaşılabilmesi için geçmişinden de bahsedilmesi ve o noktaya nasıl gelindiğinin tarif edilmesi son derece önemlidir. Osmanlı Devleti'nin en başta ekonomik ve ticari kaygılarla ilk ve en çok da ilişkide bulunduğu devletler İtalyan şehir devletleri olduğundan, erken dönemlerden itibaren ilişkilerin nasıl şekillendiğinin görülmesi için yaklaşık 550 yıllık bir Osmanlı-İtalyan ilişkileri kısmı tezde yer almaktadır. Ayrıca, şehir devletler şeklinde örgütlenmiş olan İtalya'nın birliğini sağlayarak bir Krallık haline gelmesine de yer verilmiştir. Bunun için de biraz daha geçmişe gidilmiştir. Son olarak, Osmanlı Devleti'nde Hariciyenin dönüşümü meselesi anlatılırken de kurumun ilk işleyişinden nasıl bir değişime uğradığı noktasında aynı yola başvurulmuştur. II. Abdülhamid döneminde dış temsilciliklerin kurumsallaşması ve çalışması süreci bu şekilde daha kolay göz önüne getirilmiştir.

Osmanlı Devleti-İtalya Krallığı arasındaki siyasi ilişkilerin İtalyan birliğinin sağlanmasına kadar genel olarak inişli çıkışlı olduğu görülmektedir. Bu dönem, Venedik, Ceneviz gibi İtalyan şehir devletlerinin özelinde incelenmiştir. Bu süreçten çıkarılabilecek en önemli sonuç ise, Osmanlı diplomasisinin ve ticaretinin İtalyanlardan ne kadar çok etkilendiği olabilir. Rönesans dönemi ile ortaya çıkan diğer devletler nezdine elçi gönderme ve kendilerinden bölge ile ilgili raporlar alma gibi özellikleri Osmanlı için bir örnek teşkil etmişti, ki Osmanlı topraklarına en çok elçi gönderen devletler İtalyan şehir devletleriydi. Genellikle ticari amaçlarla gönderilen bu elçiler Osmanlı Devleti'nin de Lale Devri'nde ilk elçisini göndermesine katkı sağlamıştı.

⁴ Kenneth Weisbrode, "Diplomacy and Politics", **Global Diplomacy**, Routledge 2018, s. 126.

Ticari etkileşim anlamında bakıldığında, Akdeniz ve Adriyatik'te önemli deniz gücüne sahip olan İtalyan şehir devletlerinin yine bir Akdeniz gücü olan Osmanlı Devleti ile devletin kuruluş dönemlerinden itibaren birçok ticari ilişkiler kurduğu ve ticaret için imtiyazlar kazanarak karşılıklı bir kazanım içine girdikleri görülmektedir. Yakınçağ döneminde de iki taraf için ticaretin önemi devam etmekteydi, nitekim Osmanlı Devleti ilk Şehbenderliğini Napoli'de kurmuş, bir zaman sonra ilk Şehbender Vekilini de Triyeste'ye göndermişti. Triyeste o dönemde İtalyan hakimiyetinde olmasa da çoğunlukla İtalyan aidiyeti göstermekteydi. Dolayısıyla siyasi ilişkiler İtalyan birliğinin sağlandığı döneme kadar biraz çatışmalı ve çekişmeli olarak ilerlese de, Osmanlılar ve İtalyanlar ticari ve diplomatik anlamda birbirlerini etkilemişlerdi.

19. yüzyılın son çeyreğine bakıldığında ise, Osmanlı-İtalyan ilişkilerinin yine genel anlamda bir çizgide ilerlediği söylenebilir, ancak iki tarafın o dönemki dış politikaları gözden geçirilmelidir. II. Abdülhamid'in tahta çıktığı dönemlerde Osmanlı Devleti, Fransız İhtilalinin getirmiş olduğu milliyetçilik duyguları sebebiyle Balkanlardaki halkların isyanları ve büyük güçlerin duruma müdahaleleri ile başa çıkıyordu. Ayrıca devam eden bir de savaş vardı. Daha sonra yine tarihe 93 Harbi olarak geçen büyük bir Osmanlı-Rus savaşı ile bozulan dengeler, Berlin Antlaşması ile biraz olsun yerine oturmuştu. Daha sonra Tunus, Mısır, Kızıldeniz, Doğu Rumeli, Bulgaristan, Yunanistan meseleleri ile yüzyıl bitmiş, 20. yüzyıl ise Makedonya sorunu ile devam etmişti. Sadece dış sorunlar değil, ülkenin kendi iç sorunları sebebiyle de birçok mesele söz konusu olmuştu. Bu sayılan hadiseler ile Osmanlı ekonomisi de zayıflayarak devleti iyice zor bir halin içine sokmuştu. Örneğin, Berlin Kongresi sonrasında, Yasamee'ye göre “*nüfuz, silahlı güçler ve hükümet gelirleri*” noktalarından hareketle, İtalya Osmanlı Devleti'ni geçmişti, ki İtalya büyük güçlerin en küçüğüydü.⁵

⁵ Feroze A. K. Yasamee, **Abdülhamid'in Dış Politikası Düvel-i Muazzama Karşısında Osmanlı 1878-1888**, çev. Yusuf Selman İnanç, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 13.

Yukarıda bahsedilen dış olayların içinde Avrupa devletleri de söz sahibi olmuşlardı ve dolayısıyla Abdülhamid'in onlarla iletişimi ve etkileşimi, Osmanlı'nın dış politikasının düzenlenmesi ve organize edilmesi gerekmişti. Padişah II. Abdülhamid bilindiği gibi bir denge ve tarafsızlık politikası yürütmeye çalışmıştı. Abdülhamid'in İtalya'ya yönelik siyasi görüşlerine bakılırsa, İtalya ona göre küçük bir devlet olarak sınıflandırılmıştı.⁶ Ona göre, Osmanlı Devleti İtalya ile iyi ilişkilere sahip olmalıydı. Osmanlı, İtalya'nın katıldığı ittifaklar sayesinde bir faaliyet alanı elde etmeye çalışmıştı.⁷ İtalya Krallığı hem İngiltere ile hem de Avusturya-Macaristan ve Almanya ile kendi çıkarlarına uyan farklı konularda ittifak halinde ilerlemişti. Bu nedenle II. Abdülhamid, İtalya ile genel olarak iyi ilişkiler içinde olmuştu. Pek çok mesele hakkında İtalyan elçilerinin fikirlerini aldığı ve İtalyan politikasına önem verdiği bu çalışmada ilgili kısımlarda görülmektedir.

İtalya'nın siyasi anlamda Osmanlı'ya yönelik politikasına bakıldığında, o dönemde İtalya'nın ilgilerini ve çıkarlarını akla getirmek gerekir. Bunlardan birincisi, sömürge yarışına yeni dahil olmuş olan İtalya'nın, Kuzey ve Doğu Afrika üzerindeki arzularıydı. Tunus Fransa'nın, Mısır ise İngiltere'nin hakimiyetine girdikten sonra İtalya kendisine yakın olan Trablusgarb-Bingazi'ye ve Doğu Afrika civarında bulunan Mısır idaresindeki topraklara yönelmişti. Yıllarca kendisine atfedilen bu toprakları işgal planlarını reddeden İtalya Krallığı, ikisini de bir zaman sonra işgal etmiş, bu durum Osmanlı-İtalya siyasetini etkilemişti. İkincisi, o dönemde Avusturya-Macaristan İmparatorunun idaresi altında bulunan Trentino ve Trieste'nin İtalyan hakimiyetine alınması için uygulanan bir politikaydı. Bu politika, İtalya'nın Avusturya'dan çok uzak bir ittifaka yönelmemesine ve iki ülkenin iyi geçinmesine sebep olmuş, Osmanlı'ya da

⁶ Musa Gümüş, "Sultan II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Diplomasisinde Denge Arayışları ve Osmanlı Dış Politikası", **Tanzimat'tan Günümüze Olaylar ve Kişiler Ekseninde Türk Hariciyesi**, ed. İrşad Sami Yuca, Hidayet Kara, Kitabevi, İstanbul 2019, s. 226.

⁷ Musa Gümüş, a.g.m., s. 251.

Balkanlarla ilgili meselelerde yansıması. Üçüncüsü, İtalya'nın Adriyatik Denizi'nde nüfuzunu artırmasıyla ilgiliydi. Trablusgarb ve Bingazi'den sonra İtalya'ya atfedilen bir diğer işgal planı da Arnavutluk'la bağlantılıydı. Avlonya Körfezinde etki sahibi olmak isteyen İtalyanlar, yine Osmanlı Devleti sınırları içerisinde olan bu kısımlarda posta ofisi, okul vs. açarak nüfuzlarını genişletmek istemişler, ancak bazı olaylar sonucunda Osmanlı Devleti ile ciddi krizler yaşamışlardı. Dördüncü olarak, İtalya, yine Arnavutluk tarafında ortaya çıkabilecek olan herhangi bir tehlikeyi engellemek için Yunanistan'la ilgili bazı meselelerde söz sahibi olmuştu. Genel olarak İtalya'nın Osmanlı politikasını bu durumlar belirlemişti.

Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki ilişkilerin bir diğer boyutu ise maliydi, yani ekonomiyi ilgilendiren meselelerdi. İki ülke arasında yüzyıllar boyunca yoğun bir şekilde süren ticari faaliyetler bunun en büyük kanıtı sayılabilir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından itibaren İtalyan şehir devletleri Osmanlı'dan aldıkları imtiyazlar sayesinde ticaretlerini aktif bir şekilde yapmışlardı ve bu uzunca bir süre devam etmişti. II. Abdülhamid dönemine bakıldığında, özellikle Trablusgarb ve Mısır bölgelerinde İtalyanların yine ayrıcalıklar ile bazı ekonomik avantajlar kazanmak istedikleri görülmektedir. Bu bölgelerde pek çok İtalyan vatandaşı yaşamaktaydı ve bunun haricinde İtalya'daki kötü ekonomik koşullar ve işsizlik nedenleriyle göç eden insanlar da bulunmaktaydı. Dolayısıyla İtalya bu topraklardaki kolonilerini geliştirmek ve genişletmek için hayli gayret sarf etmişti. Bu durumun en açık örnekleri Trablusgarb'da "Banco di Roma" (Roma Bankası) kurularak şehirde yaşayan ihtiyaç sahibi kesime kredi olanakları sunulması, Banka adına bölgede işlemler yapılması, arazi ve ev alımlarının artırılmasıydı. 20. yüzyılın başlarında "İtalyan kapitali"nin Osmanlı Devleti'nde değerlendirilmesi ile ilgili girişimler de söz konusu olmuştu. Bu girişimlere verilebilecek bir örnek, İtalyanların Ereğli Madenlerinin işletmesinde ayrıcalık

istemesydi. Birinci Dünya Savaşından sonra bu istek gerçekleşecek, İtalyanlar 1940'a kadar bu madenleri işletecekti.

Askeri anlamda iki ülke arasındaki gelişmeler de son derece önemlidir. II. Mahmud döneminden itibaren İtalyan subaylar Osmanlı ordusunun reform çalışmalarında görev almışlardı. Bu subaylar hem orduya dâhil olmuşlar hem de askerlerin eğitiminde çalışmışlardı.⁸ II. Abdülhamid döneminde göze çarpan bir diğer nokta da, 1884 yılında İtalya Kralı I. Umberto'ya nişan takdim etmek üzere giden Ahmet Muhtar Paşa'nın İtalyan askeri üslerini gözlemlemesi ve bunları raporlamasıydı. Fakat askeri anlamda en önemli husus, Makedonya reformları çerçevesinde İtalyanların jandarma teşkilatının başında bulunması ve bu organizasyonu sağlamasıydı. Bölgede görevlendirilen diğer komutanların en üstünde Emilio De Giorgis Paşa vardı. II. Abdülhamid jandarma teşkilatı hususunda İtalyan subaylara güvenmişti ve Makedonya reformlarından sonra imparatorluğun bazı yerlerinde yine İtalyanlara görev vermek istemişti.

Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasında eğitime yönelik gelişmeler çoğunlukla İtalyanların Osmanlı topraklarında nüfuzlarını artırmaları amacını taşımaktaydı. İtalyanların genel olarak Trablusgarb, Bingazi, Avlonya, Selanik, Yanya gibi şehirlerde okullar açmak istemeleri hakkında sorunlar yüzünden iki devlet zaman zaman karşı karşıya gelmişlerdi. Ancak bunun dışında olarak İtalyanlar Osmanlı topraklarında pek çok okula sahipti.

Posta ve telgraflar açısından bakıldığında Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki ilişkilerin zaman zaman yine yeni açılışlardan dolayı gerildiği görülmektedir.

⁸ Bkz. Şerafettin Turan, "II. Mahmud'un Reformlarında İtalyan Etki ve Katkısı", **Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1990, s. 113-125.

Osmanlı şehirlerinde yeni posta ofisleri açarak kendi şirketleri vasıtasıyla posta işletmelerine sahip olmak isteyen İtalya Krallığı, Osmanlı tarafından tepkiyle karşılanmış ve bu durum birkaç kez tekrarlanmıştı.

Kültürel ilişkiler saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Edebiyat, müzik, güzel sanatlar gibi dallarda özellikle Osmanlılar İtalyanlardan etkilenmişlerdi. İtalya'dan gelen müzisyenler, tiyatrocular Osmanlı şehirlerinde gösteriler yapmışlar ve eğitimler vermişlerdi.

Tez çalışmasında kullanılan bazı kavramlarla ilgili önemli noktalar bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi “Osmanlı Devleti” ve “Türkiye” söylemlerinden hangisinin kullanılacağı ile ilgilidir. Her ne kadar İtalyan kaynaklarında çoğunlukla “Osmanlı Devleti” için “Türkiye” kelimesi kullanılmış olsa da çalışmadaki konu bütünlüğü sağlanması ve terim karmaşası olmaması açısından “Osmanlı Devleti” teriminin kullanımı tercih edilmiştir. Bir diğer nokta, unvanlar hakkındadır. İki devlet arasındaki ilişkiler irdelenirken, her ikisinin de kendi içinde sahip olduğu özelliklere bağlı kalmasına çalışılmıştır. Örneğin İtalya Krallığı için Dışişleri Bakanı, Osmanlı Devleti için Hariciye Nazırı terimleri kullanılmıştır. Bu durum, Elçilik ve Konsolosluklar için de geçerli olsa da, yine kavram karmaşası olmaması için Osmanlı Devleti'nin Roma “Sefir”i demek yerine “Elçi”si denmesi uygun görülmüştür. Konsolosluklar ve Şehbenderlikler de her devlet için kendine özgü şekilde belirtilmiştir. İtalya Devleti tarafından Osmanlı şehirlerinde bulunan görevliler Başkonsolos, Konsolos, Ajan Konsolos, Viskonsolos, Fahri Konsolos olarak, Osmanlı Devleti'nin İtalyan şehirlerinde bulunan görevlileri ise Başşehbender, Şehbender, Şehbender Vekili, Fahri Şehbender Vekili gibi unvanlar ile tanımlanmıştır. Viskonsolos yani Konsolos

Vekili unvanı, Şehbender Vekili unvanına karşılık gelmektedir.⁹ Bu çalışmada Viskonsolos yerine Konsolos Vekili unvanı kullanılmıştır.

2. YÖNTEM VE KAYNAKLAR

1870-1909 yıllarında Osmanlı Devleti-İtalya Krallığı arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilerin incelendiği bu çalışmada, genel olarak birinci el kaynaklar kullanılmıştır. Konu 33 yıllık bir süreyi kapsamakta olduğundan çok fazla kaynak olması bekleniyorsa da, maalesef çalışılan dönem üzerinde sayıca çok telif eser bulunmamaktadır. Bu konuda yazılanların azlığı sebebiyle de çalışmamız için arşiv vesikaları ve salnameler önce gelmektedir. Çalışma, siyasi ve diplomatik tarih üzerinde yoğunlaştığından iki ülkenin arşivlerine ait belgelere çokça başvurulmuştur. Tezin kaynakları şu şekilde açıklanabilir:

Birinci El Kaynaklar:

1- Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Arşiv Belgeleri:

Çalışmanın ana kaynaklarından birisini Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi oluşturmaktadır. Osmanlı Arşivindeki fonlardan en yoğun olarak Hariciye ve Yıldız fonları kullanılmıştır. Yakınçağda Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki ilişkilerin incelenmesinde en önemli fon, dışişlerini ilgilendiren bütün yazışmaları barındıran Hariciyedir. Seçilen tarihlerde binlerce belge bu fonda bulunmaktadır. Hariciyede bulunan belgelerin konuları karşılıklı elçi, konsolos, konsolos memuru, şehbender, şehbender vekili atamaları, konsolos ve konsolosluklarla ilgili sorunlar, posta-telgraf antlaşmaları ve düzenlemeleri, Balkanlarda Arnavutluk, Karadağ, Yunanistan, Bulgar Prenslığı, Sırbistan, Doğu Afrika ve Kızıldeniz’de Tunus, Sevakın,

⁹ Mahmut Akpınar, **Osmanlı Devleti’nde Şehbenderlik Müessesesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktor Tezi, Haziran 2001, s. 29.

Massava, Assab, Trablusgarp ve Bingazi hakkında İtalya'nın izlediği politikalar, işgal girişimleri ve işgalleri, Üçlü İttifak, ticaret antlaşmaları, İtalya'nın bazı Osmanlı şehirlerinde açmak istediği okullar, İtalya-Habeşistan Savaşı ve barış antlaşması, 1897 Osmanlı-Yunanistan Savaşı sürecinde İtalya, İtalyan devlet adamları ile yapılan görüşmeler, İtalya parlamentosunda konuşulan Osmanlı Devleti'ni ve İtalyan dış politikasını ilgilendiren konular, Osmanlı sınırlarındaki İtalyan okulları ve kiliseleri, İtalya'da basılan bazı gazete, dergi ve broşürlerin Osmanlı Devleti'ne girişlerinin yasaklanması, sağlık konuları, İtalya'da siyasi durum başlıklı ve genel konularda daha birçok belge bulunmaktadır. Bunların dışında, Napoli, Livorno, Cenova, Venedik, Palermo, Messina, Ancona, Agosta, Catania, Milano, Brindisi, Roma, Floransa gibi Osmanlı şebhenderliklerinin muhasebe evrakları ve yazışmaları yer almaktadır. Yine – tezde kullanılsa da ilgilenenler için- “İtalya ile ilgili müteferrik evrak” ve “İtalya ile ilgili müteferrik tercüme evrakı” başlıkları altında birçok Fransızca belgeler vardır. Devlet Arşivlerinde yapılan çalışmanın tarih sınırlaması 1870-1909 yıllarını kapsamıştır.

Tahta çıkmasından bir süre sonra Yıldız Sarayına taşınarak, ömrünü orada geçiren II. Abdülhamid, devleti bu saraydan idare etmiştir. Bu nedenle, tez çalışmasını kapsayan döneme ait belgelerin birçok kısmı “Yıldız Fonu”ndadır. Belirtilen tarihler arasında “İtalya” aramasında çok sayıda kayıt bulunmuştur. Yıldız fonunda İtalya Krallığı ile alakalı göze çarpan konular şunlardır: İtalya Kralları, Dışişleri Bakanları ve bazı diğer devlet adamlarının dış politikaya dair konuşmaları, elçilerin Kral ve diğer devlet adamlarıyla görüşmeleri, Tunus, Girit, Yunanistan, Mısır, Trablusgarp meseleleri, Kızıldeniz ve Doğu Afrika'da İtalya, iki devlet arasında karşılıklı olarak atanan elçiler, konsoloslar, şebhenderler, konsolosluklarda çıkan sorunlar, Osmanlı Devleti'nin dış sorunlarıyla ve alınması gereken tedbirlerle ilgili Osmanlı devlet adamlarından gelen raporlar, Osmanlı Padişahı ve İtalya Kralları arasında kutlama, elçi,

konsolos veya şehbender tayini, vefat, evlilik, hastalık gibi birçok konuda mektuplaşmalar ve yazışmalar, İtalya ile ilgili jurnaller, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başı arasındaki bütün siyasi olaylar, olası görülen olaylar ve birçok kişi hakkında Osmanlı devlet adamlarının yazarak Padişaha sundukları veya gönderdikleri raporlar, İtalya-Habeşistan Savaşı, karşılıklı olarak gönderilen nişanlar, posta-telgraf-demiryolu hakkında gelişmeler, iki devlet arasında yapılan ticaret antlaşmaları.

Diğer fonlar da Amedi Kalemleri (A.DVN.NMH- Nâme-i Hümayûn Kalemi ve A.MKT.MHM- Mühimme Kalemi), Bâbîâlî Evrak Odası (BEO), Dâhiliye (DH), İrâdeler (İ)'dir. Amedi fonuna bakıldığında, bu fonda bulunan belgeler, İtalya Kralları ile Osmanlı Padişahları arasındaki mektuplaşmalar, Sırbistan, Tuna Nehri hakkında anlaşma metinleri, elçilik yazışmaları, sağlık (özellikle kolera) konuları, Üçlü İttifak, İtalya'nın İstanbul'daki elçilik binasının yapımı, İtalya'nın adalar ve Doğu Afrika'da bazı yerleri işgal düşünceleri, girişimleri hakkındadır.

Bâbîâlî Evrak Odası fonundaki arşiv belgelerinin konuları, elçi, konsolos, konsolos vekili, konsolos memuru, şehbender, şehbender vekili vs. atamaları veya bu kişilerin görev süreleri, bazı İtalyan Konsolosları hakkında çıkan sorunlar, Konsolosluk yazışmaları, iki devlet arasındaki ticaret antlaşmaları, İtalyan gazetelerinde çıkan haberler dolayısıyla bazı basın organlarının engellenmesi, İtalya'nın Trablusgarb'ı işgal düşüncesi, İtalya'da yapılan bazı sergi ve kongre davetleri, İtalya devlet adamlarıyla görüşmeler, İtalyanların Osmanlı şehirlerinde postane ve telgrafhane kurma talepleri hakkındadır.

Dâhiliye evraklarının konuları Konsolosluk ve bazı Konsolosluklarda çıkan sorunlar hakkında yazışmalar, İtalya'nın İstanbul'da yaptırdığı elçilik binası, sağlık konuları, İtalya'nın Kızıldeniz'de (Eritre'de) bulunan Massava'yı işgali ve İtalyan gazetelerinde Osmanlı Devleti hakkında çıkan yazılar ve bu gazetelerin yurda girişinin engellenmesiyle ilgilidir.

İrâde kayıtlarındaki belgelerde iki devlet arasında karşılıklı atanan elçiler, konsoloslar, konsolos memurları, şehbenderler hakkında bilgiler, Konsolosluklarda yaşanan sorunlar, Girit meselesi ve bu süreçte İtalya'nın yeri, İtalyanların Osmanlı topraklarında açmak istedikleri okullar, İstanbul'da yapılacak olan İtalya elçilik binası, telgraf hatları yapımı, posta düzenlemeleri, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgal düşünceleri, Balkanlarla ilgili konular, İtalya-Habeşistan Savaşı, Osmanlı-İtalya ticaret antlaşmaları, İtalya'nın Kızıldeniz'de yaptığı askeri harekâtlar ve işgaller, Osmanlı Padişahı ve İtalya Kralları arasında yazışmalar, İtalyan meclisinde Osmanlı Devleti veya İtalya Krallığı'nın dış politikası üzerine yapılan konuşmalar bulunmaktadır. Ayrıca, karşılıklı olarak verilen birçok nişanla ilgili yazılar da vardır. Mâbeyn-i Hümâyûn Evrakı, Maarif Nezareti, Meclis-i Vükela, Şurâ-yı Devlet, Topkapı Sarayı ve Zabtiye fonlarında da yukarıdaki konular hakkında belgeler bulunmaktadır.

2- Archivio Storico Diplomatico del Ministero Degli Affari Esteri (ASMAE)

İtalya Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bulunan Archivio Storico Diplomatico (Diplomatik Arşiv), bu çalışma için çok önemli bir yere sahiptir. İtalya Krallığı döneminin dışişlerine ait bir çok evrak, bu arşivde araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Arşiv belgelerinin aslına sadece arşiv binasında ulaşılabilir. Özellikle Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren konular “*Ambasciata d'Italia in Turchia 1829-1938*” kataloğunda yıllara ve konulara göre indekslenmiştir. Ayrıca, İtalya dışişleri politikasını ilgilendiren birçok konuya ait belge de bulunmaktadır, genel dosyalar içinde Osmanlı Devleti ile alakalı kısımlara erişilebilir. Bu çalışma için İtalya'nın dış politikası, ikili ilişkiler hakkında evrak ve elçi ve konsolos raporları ASMAE'den temin edilmiştir.

3- I Documenti Diplomatici Italiani (DDI)

“*I Documenti Diplomatici Italiani*”, İtalya Dışışleri Bakanlığı tarafından daha önce bahsedilen ASMAE’den seçilen diplomatik belgeleri içeren arşiv yayınıdır. Bu arşiv yayını, 11 seriden oluşmaktadır. Bu çalışma için kullanılan belgeler, II. Abdülhamid dönemini içine alan “*Seconda Serie (1870-1896)*” ve “*Terza Serie (1896-1907)*”, yani ikinci ve üçüncü seriden alınmıştır. Bu serilerin içerdiği ciltler, giriş, indeks (belgenin numarası, kimden kime gönderildiği, kısa bir özeti ve tarihi) ve belgelerin aynen yayınından oluşmaktadır. Dolayısıyla bu seride kullanılan belgeler birinci el kaynaktır ve orjinaldir. Yayınlanan belgelerin başında kişisel, gizli, çok gizli gibi ibareler verilmiştir. Bu seri, tez için son derece önemli kaynak gruplarından bir tanesidir.

4- Calendario Generale del Regno d’Italia (CGRI)

“İtalya Krallığı’nın Yıllığı -veya- Takvimi” olarak Türkçeleştirebileceğimiz bu seri, Osmanlı Devleti Salnamelerinin İtalya Krallığına ait eşdeğeri sayılabilir. İlk cildi 1862’de Sardinya Krallığının devamı niteliğinde yayınlanmıştır. Bu yayınlarda, hanedan hakkında bilgiler verildikten sonra, sırasıyla bütün bakanlıklar ve ona bağlı olarak çalışan temsilciliklerle ilgili açıklamalar yapılmıştır. Burada, neredeyse bütün ciltlerin altıncı bölümünde, İtalya’da bulunan Elçilikler ve Elçilik çalışanları, Şehbenderlikler, Şehbenderler ve aynı şekilde Osmanlı Devleti’nde İtalya’ya bağlı olarak çalışan Elçilik, Elçilik çalışanları, Konsolosluklar ve Konsoloslar hakkında bilgilere erişilebilmektedir. Bir kısmına çevrimiçi olarak ulaşılabilen bu serinin büyük bir kısmı İtalyan kütüphanelerinde bulunmaktadır.

5- Devlet ve Hariciye Salnameleri

Devlet ve Hariciye Salnameleri’nden özellikle çalışmanın üçüncü bölümünde diplomatik temsilcilikler konusunda yararlanılmıştır. Hem Osmanlı Devleti’nden İtalya

Krallığı nezdine gönderilen Elçiler, Elçilik çalışanları ve Şehbenderler hem de İtalya Krallığı tarafından Osmanlı nezdine gönderilen Elçiler, Elçilik çalışanları ve Konsoloslar hakkında bilgiler bu kaynaklarda bulunmaktadır.

İkinci El Kaynaklar: Telif Eserler ve Tezler

Tezin birinci bölümü, İtalyan Birliğine kadar Osmanlı Devleti ve İtalyan şehir devletleri arasındaki ilişkileri kapsamaktadır. Bu kısım üzerinde çalışmaya yıllarını veren ve unutulmaması gereken Türk ve İtalyan bazı isimler bulunmaktadır. Bunlardan birisi Prof. Dr. Şerafettin Turan'dır. “*Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine Türk-İtalyan İlişkileri*” adlı eseri bu konuda çalışan herkes için yol gösterici olmuştur. Ayrıca kendisinin erken modern ve modern dönemde Türk-İtalyan ilişkileri üzerine pek çok makalesi vardır. Diğer bir isim, Prof. Dr. Mahmut Şakiroğlu da erken modern dönemde iki ülke ilişkileri hakkında çalışmalar yapmıştır. İtalya için şüphesiz Osmanlı Tarihi çalışmış değerli akademisyen Maria Pia Pedani'yi anmadan geçmek mümkün değildir. Yine birinci bölüm için siyasi tarih kitapları, vakanüvis tarihleri, yüksek lisans ve doktora tezleri çalışmamızda kullanılmıştır.

Genel olarak II. Abdülhamid dönemini kapsayan süreçte Osmanlı-İtalyan siyasi ve diplomatik ilişkilerini doğrudan inceleyen herhangi bir telif eser bulunmamaktadır. Konu genel olarak yukarıda bahsedilen birinci el kaynaklar üzerinde oluşturulmuştur. Bunun dışında, İtalya'nın dış politikası için Dennis Mack Smith, Federico Chabod, R.J.B. Bosworth gibi tarihçilerin eserleri üzerinde çalışılmıştır. Osmanlı tarafından bakış ise arşiv ve basın kaynakları haricinde yine siyasi tarih kitaplarından ve ikinci bölüm konularına ait makalelerden tamamlanmıştır. Tez konusuna en yakın yapılan yüksek lisans tezi Halil Dal tarafından 2017 yılında tamamlanan “XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-İtalyan İlişkileri (1850-1900)” başlıklı tezdur. Ancak bu tezde İtalyan kaynaklarına başvurulmamıştır.

3. BÖLÜMLER VE İÇERİKLERİ

Bu çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. 1870-1909 yılları arasında Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilerin anlaşılmasında önceki dönemlerin önemi için birinci bölüm oluşturulmuştur. Bu bölümde, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren İtalyan şehir devletlerinin Osmanlılar ile savaş, barış ve diğer konulardaki bütün ilişkileri, bazı önemli kırılma noktaları altında başlıklandırılarak, kronolojik olarak incelenmiştir. Yine birinci bölümde, İtalya Krallığının birlik haline gelişi, tek bir devlet oluşu konusunda bilgi verilmiştir. Bu kısım, İtalya'nın siyasi ve diplomatik anlamda gelişimini göstermesi açısından çalışma için son derece gerekli bulunmaktadır. Son olarak, birinci bölümde, Osmanlı Devleti'nin dışişleri konusunda geçirdiği dönüşümden bahsedilmiştir. III. Selim dönemine kadar tek taraflı olarak devam ettirilmiş olan Osmanlı diplomasisi, bu dönemden sonra karşılıklı Elçi ve Şehbender atamaları ile çift uçlu diplomasinin uygulandığı bir konuma getirilmiştir. Aslında birinci bölüm, çalışmanın ana konusuna bir geçiş, bir hazırlık bölümü olarak nitelendirilebilir. Bu bölümde, hem iki devletin geçmişteki ilişkileri hem de kendi içlerindeki gelişmelerden bahsedilerek asıl konunun irdelenmesi için bir zemin oluşturulmuştur.

Tezin ikinci bölümü, 1870 yılından, yani İtalyan Birliğinin sağlanmasından itibaren, başlanarak Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren siyasi konularda İtalya Krallığı'nın politikasına ve Osmanlı-İtalya siyasi ilişkilerine ayrılmıştır. Bilindiği gibi, 19. yüzyılın son çeyreği Osmanlı Devleti için sancılı geçmiştir. Birçok isyan, savaş, kongre, anlaşma, işgal bu dönemde görülmüş ve Osmanlı topraklarından pek çok kopuş yaşanmıştır. Bir yandan kendini reformlarla toparlamaya çalışan Osmanlı Devleti, diğer yandan da birçok dış sorunla uğraşmak zorunda kalmıştır. İtalya ise, bu dış sorunlardan bazılarında doğrudan, bazılarında dolaylı olarak yer almıştır. İtalya'nın Osmanlı Devleti topraklarında genel olarak statükoyu desteklediği, ancak kendi çıkarları ile çakışacak

herhangi bir gelişme karşısında ise sessiz kalmadığı görülmektedir. 1870 yılında birliğini sağlayarak yeni bir devlet haline gelmiş olan İtalya Krallığı, Avrupa'yı ilgilendiren konularda diğer büyük güçler kadar söz sahibi olmak arzusundaydı ve bir yandan da siyasi, ekonomik ve ticari gelişimi için bir sömürge elde etmek düşüncesindeydi. Bu çalışmada, ikinci bölüm coğrafi olarak başlıklandırılarak, bu bölgelerde ve buralardaki sorunlarda İtalyan dış politikası kronolojik olarak incelenmiştir. İlk başlıkta, 1870 yılından itibaren yaşanan siyasi olaylara yer verilmiştir. İkinci başlık, genel olarak II. Abdülhamid döneminde İtalya ve Balkanlar'da yaşanan sorunlar üzerine bulunmaktadır. Üçüncü kısım, yine belirtilen dönemde İtalya ve Kuzey Afrika politikasına ayrılmıştır. Dördüncü ise, Abdülhamid döneminde Doğu Afrika, Kızıldeniz ve İtalya başlığını taşımaktadır. Bütün bu kısımlarda İtalya'nın Osmanlı politikası ve sorunlara karşı duruşu genellikle arşiv belgelerine dayalı olarak irdelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki diplomatik ilişkiler, temsilciler ve temsilcilikler üzerinde durulmuştur. Bu bölümde öncelikle diplomatik ilişkilerin tesisi ve düzeyi incelenmiştir. Daha sonra, karşılıklı olarak gönderilen büyükelçiler hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak, İtalya Krallığında bulunan Osmanlı Şehbenderleri ve Osmanlı topraklarında bulunan İtalyan Konsolosları ve buralarda yaşanan gelişmeler ve sorunları açıklanmıştır. Yerel yöneticiler, Konsoloslar ve halk arasındaki ilişkiler o dönem olaylarının anlaşılması için son derece önemli görülmektedir. Dolayısıyla bu kısım da Konsolos raporları ve resmi yazışmalara dayalı olarak incelenmiştir.

1. BÖLÜM: İTALYAN BİRLİĞİNE KADAR OSMANLI-İTALYAN İLİŞKİLERİ

1.1. Osmanlı Devleti-İtalyan Şehir Devletleri Arasındaki İlişkilerin Başlaması ve Gelişimi: Kırım Savaşına Kadarki Süreç

1.1.1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadarki Dönem

XI. yüzyılda, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemden neredeyse üç yüz yıl önce, Anadolu'ya gelmeye başlayan Türkler, İtalyanlarla tanışmışlardı. Bu dönemde, İtalya henüz bir devlet haline gelmemişti ve İtalyan şehir devletleri kendi içlerinde örgütlenmişlerdi. Ceneviz, Venedik, Pisa gibi bazı İtalyan şehir devletleri, ticari faaliyetlerde bulunmak için Bizans İmparatorluğu tarafından kendilerine verilen imtiyazları kullanarak, İstanbul ve Anadolu'daki liman şehirlerine ve önemli ticaret merkezlerine yerleşmişler ya da buralarda koloniler kurmuşlardı. İtalyanlar, o dönemlerde Anadolu'ya yerleşmekte olan Selçuklularla ilişkiler tesis etmişler, onlardan da ticari ayrıcalıklar kazanmışlardı.¹⁰ Anadolu'da liman şehirleri ve ticaretin yoğun olduğu merkezlerde yaşayan İtalyanlarla Türklerin ticari anlaşmalar yapmaları, Selçuklular döneminde buralarda yaşayan İtalyanların nüfusunun artmasına ve karşılıklı kültür alışverişi yapılmasına sebep olmuş; hatta bazı İtalyanlar, Selçuklu ordusunda ücretli olarak yer almışlardı.¹¹

Bu çalışmanın asıl konusunu oluşturan Osmanlı-İtalyan ilişkilerinin gelişimine bakıldığında, önceleri ticari olarak başlayan bu ilişkilerin, Osmanlıların önemli İtalyan ticaret merkezlerini ele geçirmeleriyle birlikte farklı bir boyuta geçerek devam ettiği söylenebilir. Örneğin Orhan Bey döneminden itibaren bazı İtalyanlar Osmanlı himayesinde sanatçı veya uzman olarak çalışmışlar, bazıları ise devlette danışmanlık

¹⁰ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I, Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine*, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2000, s. 2.

¹¹ Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 12.

gibi görevlerde bulunmuşlardı.¹² Papalık, Müslümanlarla ticareti çoğu kez yasaklamışsa da, 1300'lü yıllarda Siena, Cenova, Venedik, Floransa, Pisa ve Ancona gibi İtalyan şehir devletleri, Osmanlılar ile ticari ilişkiler kurmaya başlamışlardı. 1348 yılında Papa VI. Klemens de Orhan Bey ile İzmir'deki Hristiyanların korunmasını Rodos şövalyelerine bırakan bir anlaşma yapmıştı.¹³

Osmanlılar, Orhan Gazi döneminden itibaren Cenevizlilerle daha dostça ilişkiler kurmuşlardı çünkü Cenevizliler rakipleri Venediklilere karşı Osmanlılar ile ittifak fikrindeydiler.¹⁴ Ayrıca Cenevizlilerin Osmanlılarla ilişkileri ticaret üzerine dayanıyordu. Cenova Osmanlı'dan ticaret serbestisi istiyor, diplomasi ve vergi ödeme gibi yollarla herhangi bir anlaşmazlıktan kaçınıyordu. Cenova, Osmanlıların ilk fetih girişimlerinde onlara yardımcı olmuştu. Erken Osmanlı döneminde Cenovalı tüccarlar Osmanlı Sultanı için mültezim olmuşlar ve devlet hazinesine büyük miktarda katkı sağlamışlardı.¹⁵ Bu dönemde, Venedik'in Bizans İmparatorluğu ile ilişkileri ve Adriyatik'te bulunan şehrin Akdeniz'deki etkisi, Osmanlı Devleti'nin sınırlarını genişlettiği dönemlerde onlarla arasındaki ilişkileri belirleyici bir rol oynamıştı. Örneğin Venedik, 1332 yılında, Rodos şövalyeleri ve Bizans ile Osmanlılara karşı ittifak kurmuş, on yıldan az bir zaman sonra ise İzmir'i işgal etmişti.¹⁶ Cenova ise 1300'lerden İstanbul'un fethedildiği 1453'e kadarki yaklaşık yüz elli yıllık süreçte kendi içinde bir

¹² Şerafettin Turan, **a.g.e.**, s. 12.

¹³ Hans Pfeffermann, **Rönesans Papalarının Türklerle İşbirliği**, Çev. Kemal Beydilli, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2003, s. 15.

¹⁴ Oğuz Karakartal, **Türk Kültüründe İtalyanlar**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 13.

¹⁵ Manfred Pittioni, "The Genoese Foreign Trade with the Ottoman Empire in the 16th Century", XI. Türk Tarih Kongresi, II. Cilt, II. Kısım, Ankara 2002, s. 994.

¹⁶ Ennio Concina, **Il Doge e Il Sultano- Mercature, arte e relazioni nel primo '500, Doç ve Sultan, 16. Yüzyıl Başlarında ticaret, sanat ve ilişkiler**, Çev: Sema Postacıoğlu Banon, Logart Press, Roma 1994, s. 33.

karmaşa içinde bulunmaktaydı. Bu dönemde birkaç farklı devletin yönetimine girip çıksa da 16. yüzyılın başlarında Akdeniz’de önemli bir ticari güç olacaktı.¹⁷ Napoli Krallığı ile de 14. yüzyılın ortalarından itibaren ilişkiler kurulmaya başlanmıştı.¹⁸

14. yüzyılın ikinci çeyreğinde, Yunanlılar ve Latinler, Osmanlıların büyümesinden dolayı endişeliydiler. Örneğin Venedikliler bu yıllarda Bizans ile ittifak kurup Osmanlıları durdurmak düşüncesindeydiler. Bu konuda çalışmalar yapmışlardı ancak Bizans’ın idaresiyle alakalı konularda sorunlar olduğundan, imparator bir süre herhangi bir harekette bulunamamıştı.¹⁹ Fakat birkaç yıl içinde Osmanlılara karşı bir ittifak oluşturulmuştu hatta Venedik bu birliğin en önde gelen üyelerinden biriydi. Bu birliğin amaçları bir donanma oluşturmak ve beş yıl boyunca bu donanmayı savaş için hazır bulundurmaktı. 1334 yılında gemilerin hazır edilerek, Negroponte’de²⁰ toplanmasına karar verilmişti. Bu girişime Napoli Kralı ve Cenevizliler katılmamışlardı. Bir deniz savaşında başarılı olan birlik, Venedik’in çabalarına rağmen çok uzun sürdürülemedi.²¹

14. yüzyılda Cenevizliler, Sakız, Foça, Amasra, Galata bölgelerinde hâkimiyet kurmuşlardı, bu yüzden de Marmara bölgesinde büyümeye çalışan Osmanlı Beyliği ile

¹⁷ Kate Fleet, **Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz Ticareti**, çev. Özkan Akpınar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 11. Erken Modern dönemde Osmanlı-Ceneviz ilişkileri için bkz. Selim Parlaz, **Osmanlı-Ceneviz İlişkileri (1450-1600)**, Basılmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Denizli 2013. Osmanlı’da Ceneviz kolonileri için bkz. Semavi Eyice, “Testimonianze Genovesi in Turchia”, **Il Veltro- Rivista Della Civiltà Italiana**, Anno XXIII, Marzo-Agosto 1979, s. 61-74.

¹⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 459.

¹⁹ Donald M. Nicol, **Bizans ve Venedik- Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, Çev. Gül Çağalı Güven, Detay Basım, İstanbul 2000, s. 238.

²⁰ Eğriboz Adası.

²¹ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 241-242.

tanışmaları Venediklilerden önce olmuştu. Orhan Gazi, 1331’de İznik’i ve 1337’de İzmit’i ele geçirerek, Galata’daki Ceneviz kolonisine kendisini göstermişti. Osmanlıların Bizanslılarla yakın olması da Cenevizlilerle işbirliğine giden samimi ilişkilere yol açmıştı. Bizans İmparatorunun kızıyla evli olan Orhan Bey, İstanbul’a giderek ailecek birkaç gün kalmıştı. Osmanlılar ile Bizanslılar arasındaki iyi ilişkiler Galata’daki Ceneviz kolonisine de örnek olmuştu ve o dönemlerde Venedik ile Akdeniz’de üstünlük kurma yarışında olan Ceneviz, Osmanlı ile işbirliği sağlamak için ilk adımları atmıştı. Bu ilk adımların sebebi 1350’de Cenevizlilerin Venediklileri Karadeniz’den çıkarmak amacıyla gemilerine el koymas, bunun üzerine Venedik’in Aragon Kralı ve Bizans İmparatoruyla ittifak kurması sonucunda yalnız kalarak, onların da kendilerine bir müttefik aramasıydı. Bu dönemlerde Orhan Gazi’ye elçi göndererek ittifak önerisinde bulunan Ceneviz, bu tekliflerinde yıllık vergi ödemeyi göze almıştı. Orhan Gazi bu ittifak teklifini kabul etmiş, 1352 yılı başlarında anlaşma yapılmıştı. Bu anlaşma ile Orhan Bey kayınpederi Kantakuzenos’u karşısına almıştı.²² 1352 yılında Boğazda yapılan savaşta Osmanlılar, Venedik-Katalan-Bizans ittifakına karşı Cenevizlilerin yanında savaşmışlardı. Savaş esnasında ise Cenevizliler, Orhan Bey ile gemilerinin Osmanlı limanlarına demir atabilmeleri konusunda anlaşmışlardı.²³

²² Şerafettin Turan, **a.g.e.**, 2000, s. 283-285. Venedik ve Aragon donanmalarının gitmelerinden sonra, Kantakuzenos da Cenevizlilerle tekrar anlaşma yaparak, daha önceki imtiyazlarını genişletecek ve yenileyecektir.

²³ Feridun M. Emecen, **Osmanlı Klasik Çağında Siyaset**, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 76. Bu savaşta Osmanlılar Cenevizlilere destek olmak üzere dokuz gemi göndermişlerdir. Osmanlı kuvvetlerinin savaşa doğrudan katılmaları konusunda herhangi bir kesinlik olmamakla beraber, Cenevizlilere düşmanları hakkında haberler göndermişler, Boğazın doğu kısmına sığınmalarını sağlamışlardır. İrene Beldiceanu, “Başlangıçlar: Osman ve Orhan”, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**, ed. Robert Mantran, çev. Server Tanilli, Alkım Yayınları, İstanbul 2007, s. 27.

Osmanlılar ve Galata'daki Cenevizliler arasındaki anlaşma ile dostluk kurulması için karşılıklı adımlar bu şekilde atılmıştı. Osmanlıların bir İtalyan Devleti ile ilk resmi ilişkileri, Ceneviz Amirali Paganino Doria'nın Orhan Gazi'ye 1352 kışında elçiler göndermesi ile başlamıştı.²⁴ Orhan Bey, aynı yıl Venedik'e de yardım etmişti.²⁵ Orhan Bey döneminde Osmanlı ordularının Trakya bölgesinde ilerlemesiyle Venedikliler Osmanlıları yakından izlemeye karar vermişti. Bizans'ın gücünün yavaş yavaş söndüğünün farkına varan Venedikliler, siyasi duruma bakarak Osmanlılarla dostça ilişkiler kurarak onlara yaklaşmayı düşünmüşlerdi.²⁶

1361'de Bizans İmparatoru, Osmanlıların Trakya'ya geçmelerine engel olmak için Venedik veya Cenevizlilerden yardım isteyecekti. Papa'nın 1356 yılında Venedik ve Cenevizlileri Osmanlılar ile alışveriş yapmamaları konusunda uyarmasına rağmen, Cenevizliler Osmanlıları dost görürlerken, Venedikliler diğerlerine göre daha çok yardım edebilecek pozisyonlardı. Bunun üzerine Venedik, Osmanlılara karşı Bizans ve Cenova'yı içeren bir ittifak girişiminde bulunmuştu ancak bu da bir fikir düzeyinde kalmıştı.²⁷

Orhan Bey döneminde İtalyanlarla kurulmaya başlanan dostça ilişkiler, ondan sonra tahta çıkan I. Murat döneminde de devam ettirilmek istenmişti. Örneğin 1363'te Osmanlılar tarafından Rumeli'de fethedilen yerlere yerleştirilmek üzere Anadolu'dan gelen Türkler, Ceneviz gemileri kiralanarak karşıya geçirilmişti. Bu taşıma işi için

²⁴ Şerafettin Turan, **a.g.e.**, 2000, s. 286.

²⁵ Lord Kinross, **Osmanlı İmparatorluğunun Yükselişi ve Çöküşü**, Çev. Meral Gaspıralı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2012, s. 34.

²⁶ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, Çev. Gökçen Karaca Şahin, Küre Yayınları, İstanbul 2015, s. 56.

²⁷ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 286-287. (1361 yılındaki ittifak teklifi olmalıdır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2019, s. 226.)

Cenevizlilere 60.000 altın ödenmişti.²⁸ Aynı yıl, Venedik Girit'teki ayaklanmada yiyecek ve asker yardımı için Türklerle görüşme yapmak istemişti.²⁹ Osmanlı-Venedik arasındaki ticari ilişkiler 1381 yılında Venedik'in bazı malları alma serbestisi üzerine başlamış,³⁰ siyasi ve diplomatik ilişkiler ise 1385 yılında kurulmuştu.³¹ Pedani'ye göre, Osmanlı topraklarından Venedik'e giden ilk elçi 1384 yılında I. Murat tarafından gönderilmişti.³² Bu görüşme, hem Cenova'ya karşı bir anlaşma yapmak³³ hem de dostça ilişkiler kurmak amacıyla gerçekleşmişti.³⁴

Osmanlılar ve Cenevizliler arasında yapılan ilk resmi anlaşma 8 Haziran 1387'de yapılan dostluk ve ticaret anlaşmasıydı. Cenevizliler bu anlaşmanın yapılması için iki kişiyi temsilci olarak göndermişler, bu temsilciler Osmanlı Padişahının görevlendirdiği iki kişi ile birlikte ortak bir metin hazırlamışlardı. Bu metin, Sultan I. Murat'ın onayı alındıktan sonra belirtilen tarihte imzalanmıştı. Bu anlaşma ile Orhan Bey döneminde yapılan anlaşmalar yenilenmiş, Osmanlılar ve Galatalılar arasındaki ticari ilişkiler

²⁸ Şerafettin Turan, **a.g.e.**, 2000, s. 288; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, 2019, s. 166. (İki yazar da: E. De Muralt, **Essai de Chronographie Byzantine, II**, St. Petersburg, 1873, s. 671'den naklen yazmışlardır.)

²⁹ Hans Pfeffermann, **a.g.e.**, s. 15. Uzunçarşılı, Osmanlı-Venedik arasındaki ilk ilişkilerin 1385 yılında Arnavutluk seferi sırasında başladığını belirtmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s. 226.

³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **a.g.e.**, 2019, s.,228.

³¹ Namık Sinan Turan, **İmparatorluk ve Diplomasi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 53.

³² Maria Pia Pedani, "Facilities for Ottoman Merchants in the Rialto Market (1534-1621)", XIV. Türk Tarih Kongresi, II. Cilt, II. Kısım, Ankara 2002, s. 1003.

³³ Maria Pia Pedani, "Turchi in Canal Grande", **Annali di Ca'Foscari**, 46/2, 2007, s. 40.

³⁴ Maria Pia Pedani, "Between Diplomacy and Trade: Ottoman Merchants in Venice", **Merchants in the Ottoman Empire**, ed. Suraiya Faruqi & Gilles Veinstein, Peeters Publication, Louvain 2008, s. 4.

düzenlenmiş, kaçan esirlerin geri verilmesi konuları yasaya bağlanmıştı.³⁵ Ayrıca bu anlaşma ile Foça'daki şap madenlerinin işletmesinin Cenevizlilere ait olduğu doğrulanmıştı.³⁶ Daha önce de belirtildiği gibi, bu anlaşmanın yapılmasından üç yıl önce, bir Osmanlı elçisi Venedik'e gönderilmiş ve Cenevizlilere karşı ittifak yapılmak istenmişti. Venedik, bu teklifi reddetmiş olsa da, I. Kosova Savaşı'nda I. Murat'ın öldürülmesinden sonra Venedik *doge*'u³⁷ Osmanlı Devleti'nin yeni Sultanını tebrik etmek için hangisinin tahta çıkacağını bilmediğinden hem Bayezid'e hem de Yakup'a mektup yazmış, gönderilen Elçiye kim tahta çıkarsa mektubun ona teslim edilmesi gerektiği belirtilmişti.³⁸

14. yüzyılın sonlarında Rumeli'de ilerlemeye başlayan Osmanlı Devleti bu dönemlerde güçlü bir donanmaya ihtiyaçları bulunduğunu hissetmiş, bu nedenle Cenevizlilerin Galata ve Foça kolonileriyle anlaşma sağlanarak bir donanma inşa edilmişti. Bahsedilen kolonilerde yaşayan insanlar bu gemilerde çalışmışlardı.

³⁵ Şerafettin Turan, **a.g.e.**, 2000, s. 292. (Bu konu Ennio Concina'nın a.g. eserinde Venedik için şu şekilde ele alınmıştır: “Osmanlılar’a gelince, pek zaman geçmesine gerek kalmadan diyalog kurulmuş, ilk büyük Elçileri Venedik’e varmış ve 10 Mart 1384 tarihinde “Collegio”da (Venedik hükümeti önünde yaptığı konuşmada I. Murad adına Cenevizliler’e karşı ittifak önerisinde bulunmuştur. Ve bundan dört yıl sonra ticaret anlaşmasına varılacaktır.” (Ennio Concina, **a.g.e.**, s. 34.) Bu anlaşma ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Kate Fleet, “The Treaty of 1387 Between Murad I and the Genoese”, Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London, Vol.56, No. 1 (1993), pp. 13-33.

³⁶ Hans Pfeffermann, **a.g.e.**, s. 16.

³⁷ Venedik’i yöneten kişilere verilen isimdir.

³⁸ Maria Pia Pedani, **Doğu’nun Kapısı Venedik**, s. 57. (A. Fabris, “From Adrianople to Constantinople. Venetian Ottoman Diplomatic Missions, 1360-1453”, Mediterranean Historical Review, 7, 2, Aralık 1992, s. 154-200’dan naklen)

Tersanelerin kurulması ve gemi yapım-yönetimi konularında Osmanlılar İtalyanlardan faydalanmışlardı.³⁹

I. Murat'ın ölümünden sonra tahta çıkan oğlu Yıldırım Bayezid döneminde İtalyanlarla olan ilişkiler farklı bir boyuta geçmişti. Venedik ve Cenova'dan sonra en iyi ticari güce sahip devlet olan Napoli'nin kralı Ladislao, Venedikliler ile kötü geçinirken, Osmanlılar ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştı.⁴⁰ 1390⁴¹ yılında Yıldırım Bayezid, Venedik Cumhuriyetine Osmanlı topraklarında ticaret serbestliği vermişti. Bu dostça sayılabilecek gelişmeye rağmen, Venedik ve diğer İtalyan devletleri Osmanlılara karşı ittifakların içinde bulunmuşlar, zaman zaman ise diğer Türk hükümdarlarla anlaşmaya gitmeye çalışmışlardı.⁴² Bunlardan önemli bir tanesi 1390'lı yıllarda Osmanlılara karşı oluşturulan, bir haçlı projesi olarak görülen ve Macarlar, Bizanslılar, Fransızlar, İngilizler, Germenler, Cenevizliler, Rodos Şövalyeleri ve Venediklilerin katıldığı ittifaktı. Başta Macarların gücünden değil de Osmanlıların gücünden daha çok çekinen Venedikliler, bu projeye net bir cevap veremiyorlardı. Cenevizliler ise yine ticaretlerini düşünüyorlardı.⁴³ Venedik her ne kadar bu ittifak konusunda gönülsüz de olsa⁴⁴ sonuçta ittifakın deniz gücünü Venedik, Ceneviz ve Hospitalier Şövalyeleri oluşturmuştu.⁴⁵

³⁹ Nevin Özkan, **Modena Devlet Arşivi'ndeki Osmanlı Devleti'ne İlişkin Belgeler (1485-1791)**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 22.

⁴⁰ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 54.

⁴¹ 1389 yılı olarak da geçmektedir. Kate Fleet, **a.g.e.**, s. 7.

⁴² Şerafettin Turan, **a.g.e.**, 2000, s. 311.

⁴³ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 63.

⁴⁴ Hans Pfeffermann, **a.g.e.**, s. 15. (Nicol, Venediklilerin başta kararsız olduğunu ve haçlı ittifakına girmekten çekindiklerini, ancak Macarların ve Bizanslıların hazırlıklarının tamamlandığını öğrendiklerinde tavrı değiştirdiklerini belirtiyor. Ancak Venediklilerin Niğbolu Savaşı'nda ittifak için yaptıkları tek iş, Macar Kralı Sigismond'u savaş sonrasında Venedik'e götüren bir Venedik gemisine almalarıydı. Bkz. Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 320-321.)

⁴⁵ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 64.

Niğbolu Savaşı hazırlıkları konusunda Milano Dükü Yıldırım Bayezid'i uyarmıştı.⁴⁶ Haçlı ordusu Niğbolu'ya doğru gidip kaleyi kuşatma altına alırken, Venedik deniz gücü Çanakkale Boğazı'nı tutmuştu.⁴⁷ Pedani, Venediklilerin bu haçlı projesine katılmadıklarını, sadece savaşa katılanların ulaşımına destek olduklarını, savaşta esir düşen şövalyelerin kefaletlerinin ödenmesi için borç verdiklerini belirtmektedir.⁴⁸

Haçlılar ve Osmanlılar arasında olan Niğbolu Savaşının sonucu, Osmanlılar için galibiyetti. Bunun üzerine Venedik, daha çok sahil şehirlerini fethederek İtalyan ticaret merkezlerini ele geçiren Yıldırım Bayezid ile savaş ve barış arasında kalmıştı. Bu durumun sebebi Osmanlıların Rumeli'de yavaş yavaş ilerlemeleri ve Dıraç limanına gelmeleri sonucunda buralarda etki sahibi olan Venedik'in bu güç karşısında telaşlanmasıydı. Bu telaşın yanında Venedikliler ticari faaliyetleri için Ege kıyılarına hâkim olan Osmanlılarla iyi geçinmek zorundaydılar. Cenevizliler de aynı şekilde düşünüyorlardı. Sonuç olarak da Kral Sigismund'un başını çektiği haçlı ittifakına pek bir faydaları olmamıştı.⁴⁹

Yıldırım Bayezid'in 1399 yılında yaptığı İstanbul kuşatmasında Cenevizliler ve Venedikliler gemilerle Bizans'a yardım için gelmişlerdi.⁵⁰ Osmanlı tarihi açısından büyük bir dönüm noktası olan Ankara Savaşı'nda ise İtalyan devletleri Timur ile müttefik olmuşlar, Osmanlı yenilgisinde önemli bir rol oynamışlardı.⁵¹ Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'ndan sonra Timur'a esir düşmesi ve daha sonra vefat etmesiyle birlikte Osmanlı tahtında boşluk ve saltanat kavgaları ortaya çıkmıştı. Bu

⁴⁶ Hans Pfeffermann, **a.g.e.**, s. 16.

⁴⁷ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 68.

⁴⁸ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 57.

⁴⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I. Cilt**, s. 279.

⁵⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I. Cilt**, s. 290.

⁵¹ Şerafettin Turan, **a.g.e.**, 2000, s. 340.

dönemlerde İtalyan devletleri çıkarlarına uygun bir şekilde hareket etmek için Anadolu'da ne olup bittiğini de kontrol ederek, Rumeli'deki gelişmeleri takip etmişlerdi. Bu dönemde Cenova, kolonilerini koruma yolunu seçerek Osmanlı ile barış yapmış, Venedik ise Osmanlı'nın sıkıntılı bir durumda olmasından faydalanarak topraklarını genişletmeye ve bazı kazançlar sağlamaya çalışmıştı.⁵² Ancak Ankara Savaşı'nın bitmesi ve Osmanlı Devleti'nin yenilgisinden sonra Venedik ve Ceneviz kuvvetleri kırk bin kişilik Osmanlı askerinin Rumeli'ye geçmesine yardım etmişler, bu nedenle de Balkanlarda bir Osmanlı gücü kümelenmişti.⁵³ Ankara Savaşı'ndan sonra Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman Çelebi ve Bizans İmparatoru, Venedik, Ceneviz, Rodos Şövalyeleri, Sakız ve Naksos Dukalıkları ve bazı Ceneviz adaları temsilcilerinin

⁵² Şerafettin Turan, **a.g.e.**, 2000, s. 371. Ankara Savaşı'nda Osmanlıların yenilmesinden sonra Timur, Yıldırım Beyazıt'ın oğlu Süleyman Çelebi'yi yakalamak istemiş, Süleyman'ı Trakya'ya geçirme düşüncesi ortaya çıktığında, Timur'la anlaşmasını bozmak istemeyen Venedikliler yardımcı olmamışlardır. Ancak Cenevizliler Osmanlılara yardımı kabul ederek diğerlerine örnek olmuşlar ve Süleyman Rumeli'ye geçirilmiştir. Nicolas Vatin, "Osmanlıların Yükselişi (1362-1451)", **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**, ed. Robert Mantran, çev. Server Tanilli, Alkım Yayınları, İstanbul 2007, s. 65.

⁵³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I. Cilt**, s. 325.

katılmasıyla Gelibolu Anlaşması imzalanmıştı (1403)⁵⁴. Venedik ayrıca Süleyman Çelebi ile 1408’de, Musa Çelebi ile 1411’de barış anlaşmaları yapmıştı.⁵⁵

Çelebi Mehmed döneminde (1413-1421) Foça, Sakız ve Galata’da bulunan Cenevizlilerle dostça ilişkiler devam ettirilmişti. Örneğin yeni Padişah I. Mehmed tahta çıkmasından birkaç yıl sonra Anadolu’da Osmanlı egemenliğini sağlamak için harekete geçtiğinde, Germiyanogulları, Mentешеogulları, Cenevizliler, Foça ve Rodos şövalyeleri Çelebi Mehmed’in tarafını tutmuşlardı.⁵⁶ Hatta Mehmed, Ceneviz gemilerinin yardımı ile İzmir’i ele geçirmişti.⁵⁷ Pfeffermann’a göre, 1414 yılında Venedik hem Macar kralına karşı Osmanlılarla ittifak yapmak istemiş hem de aynı yılın içerisinde onlarla savaşa girmişti. Ticaret yapmaya ara vermemişler, Osmanlılar ile çatışmışlardı. Venedik bu dönemde ayrıca Korfu’yu da ele geçirmişti.⁵⁸ Yine 1414 yılında, Venedik Balyosu Francesco Foscari, Sultan I. Mehmed’e bir anlaşma teklifi sunmak için Edirne’ye gittiyse de başarılı olamamıştı. Bundan bir sene sonra Padişah Venedik tarafından

⁵⁴ Şerafettin Turan, **a.g.e.**, 2000, s. 351. Bu antlaşmaya göre, Süleyman Çelebi ittifak grubunun gemilerine kapıları açmış, kendi gemilerini grubun haberi olmadan Boğazlardan geçirmeyeceğini kabul etmiş, Cenevizliler Karadeniz ve Foça’daki iş yerlerinden vergiden muaf olmuşlar, Sakız Cenevizlilerinin Efes Beyine verdikleri vergi iptal olmuş, Naksos Dükünün ödediği vergiler kesilmiş, Rodos Şövalyeleri Salona’ya sahip olmuşlar, Venedik ise Euboia’da (Eğriboz) toprak sahibi olmuştur. En kazançlı çıkan devlet, Bizans, ise hem vergilerden muaf olmuş, hem de birçok ada ve Selanik, Kalkidikya, Marmara ve Karadeniz kıyılarında yerleri kazanmıştır. Nicolas Vatin, **a.g.m.**, s. 68. Ayrıca, Venedik ve Cenova, Timur’un Rumeli’ye geçmesini engelleyeceklerini söz vermişlerdir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I. Cilt**, s. 329.

⁵⁵ Maria Pia Pedani, **Doğu’nun Kapısı Venedik**, s. 59.

⁵⁶ Halil İnalcık, **a.g.e.**, 2009, s. 87.

⁵⁷ Stanford J. Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Cilt I, Çev. Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul 2008, s. 66.

⁵⁸ Hans Pfeffermann, **a.g.e.**, s. 16.

kendisine halen bir elçi gelmemesi konusunda sızlanmış, Venedik hükümeti ise Foscarini'yi azarlamıştı.⁵⁹

Venedikliler bu dönemlerde bir yandan ticaretlerinin sorunsuz bir şekilde devam etmesini arzu ederlerken diğer yandan da Osmanlılar ile işbirliği yaptıkları için suçlandıklarından, Ağustos 1415'te Türklere karşı nefret duyguları besledikleri konusunda bir genelge hazırlamayı ve Hristiyan ülkelere bu genelgeyi göndermeyi düşünmüşlerdi. 1415 yılında yeniden Osmanlılara karşı bir deniz birliği oluşturma tasarısı gündeme gelmişti. Bu birliğe Venedikliler, Rodos şövalyeleri, Sakız ve Midilli'de yaşayan Cenevizliler, Bizans dâhil olacaktı. Venediklilerin bu birlikle alakalı düşündüğü, Yunanistan ve Ege'de bulunan kolonilerini koruyabilmektir. Cenevizliler ise bu ittifak konusunda çok istekli olmasalar da Osmanlılar tarafından gelen deniz tehdidinin azaltılmasını istiyorlardı. 1416 yılında ise Çelebi Mehmed'in donanması müttefikler tarafından Gelibolu'da büyük zarara uğratılmıştı.⁶⁰ Bu savaştan sonra, Osmanlı Devleti'nin uzun bir dönem boyunca canını sıkacak bir olay ortaya çıkmıştı: Düzmece Mustafa Olayı. Yıldırım Bayezid'in oğlu olduğunu söyleyerek tahtta hak iddia eden Mustafa isyana kalkışmıştı. Bizans ve Venedik ise Mustafa'yı desteklemişlerdi. Örneğin Venedik Mustafa'yı Avrupa'ya geçirmiş, Bizans ise ona sahip çıkarak elinde tutmuştu.⁶¹

İtalyanlar için Çelebi Mehmed döneminde olumsuz olarak yaşanan diğer gelişme ise, sadece Sultanın saltanatının son yıllarında Samsun'un fethedilmesiyle beraber burada bulunan Ceneviz kolonisinin bitirilmesi idi.⁶² Görüldüğü gibi genel olarak

⁵⁹ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 339. (Jorga, **Notes**, IV, s. 533-5, 548-9 vd. 'den naklen).

⁶⁰ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 340. (Jorga, **Notes**, IV, s. 554, 558, 573-4 vd. 'den naklen); Nicolas Vatin, **a.g.m.**, s. 73.

⁶¹ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 342.

⁶² Şerafettin Turan, **a.g.e.**, 2000, s. 376.

yaşanan dostça ilişkilerin tam tersi gelişmeler de ortaya çıkmıştı. I. Mehmed Anadolu'da ve Rumeli'de büyük ölçüde Osmanlı yönetimini yeniden kurduktan sonra, Bizans İmparatoru, Papa ve Venedik'e Osmanlılara karşı birlikte sefer yapma konusunda teklif götürmüştü.⁶³ Venedik, Ankara Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin yaşadığı karışıklıktan faydalanarak, Yunanistan'ın batısı, Arnavutluk ve Mora'ya kadar uzanmıştı. Ayrıca Venedik, I. Mehmed ile bir anlaşma yapmayı başaramamıştı. Nakşa Adası'nda bulunan Venedik Dükü, Ege'deki diğer Latin beyleri gibi ona bağlılığını yenilememişti. Çelebi Mehmed, Batı Anadolu'daki deniz güçlerini Venedik'in Ege'de bulunan bölgeleri üzerine harekete geçirmişti. Venedik de bu saldırıya karşılık vermek istemiş ve başarılı da olmuştu. Osmanlı donanması Gelibolu'da zarara uğramıştı.⁶⁴ Aslında bu savaşa istenilmeden başlanıldığı için barış görüşmeleri yapılmıştı. Osmanlı Devleti tarafından bir elçi gönderilerek savaş sırasında esir düşenlerin bırakılması istenmişti. 1419'da anlaşmaya varılmıştı, ancak iki sene sonra Çelebi Mehmed vefat edince, Venedikliler II. Murad ile tekrar görüşmelere başlamıştı.⁶⁵ 1419 yılındaki antlaşma aynı zamanda Osmanlı tüccarlarının Venedik belgelerinde geçtiği ilk antlaşma olma özelliğini taşımaktaydı. Bu antlaşma ile Venedik'e giden Osmanlı tüccarları, Osmanlı'ya gelen Venedik tüccarlarının haklarına aynen ve karşılıklı olarak sahip olmuşlardı.⁶⁶

I. Mehmed'in oğlu II. Murad da tahtta olduğu süre boyunca Cenevizlilerle ilişkilerin dostça sürdürülmesini sağlamıştı.⁶⁷ Düzmece Mustafa olayı konusunda Cenevizlilerle anlaşma yapan II. Murad'ın orduları Cenevizlilerin asker ve gemi

⁶³ Halil İnalcık, **a.g.e.**, 2009, s. 87. (J.W. Barker, **Manuel II Palaeologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship**, New Brunswick, 1969, s. 290-353'den naklen)

⁶⁴ Halil İnalcık, **a.g.e.**, 2009, s. 88.

⁶⁵ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 60.

⁶⁶ Maria Pia Pedani, **a.g.m.**, 2002, s. 1003.

⁶⁷ Şerafettin Turan, **a.g.e.**, 2000, s. 376.

yardımlı sayesinde Mustafa'yı yakalayarak öldürmüştü.⁶⁸ II. Murad, topraklarını Ege bölgesinde genişletmiş olan Cüneyt Bey'in üzerine gitmişti. Midilli ve Sakız'da bulunan Cenevizlilerle, Cüneyt Bey'in denizle irtibatını kesmeleri konusunda anlaşma yapmıştı. İstediklerini elde eden Sultan II. Murad, buna karşılık Cenevizlilere Samsun yakınlarındaki kolonilerini geri vermişti.⁶⁹ Venediklilerle ise durum farklı seyretilmişti. İncalcık'a göre, 1423-1430 yılları arasında Osmanlılar ve Venedikliler savaşmışlardı, bunun sebebi ise Bizanslıların Selanik'i Venedik'e bırakmasıydı.⁷⁰ Concina, 15. yüzyılın başlarında Venedik hâkimiyetinin azalmaya başladığını, Bizans İmparatoru Andronikos'un Venedik'e 1423 yılında Selanik'in bırakılmasını teklif ettiğini, Venedik'in Osmanlılar ile görüşmek istediğini ve 1430 senesinde II. Murad şehre gelmeden önce şehri terk ettiğini belirtmektedir.⁷¹ Kinross'a göre ise, II. Murad döneminde yapılan İstanbul kuşatmasından sonra, Avrupa'nın önemli iki gücü Macarlar ve Venedikliler, Bizans'tan kendilerine pay koparmaya çalışmışlardı. Denizde hâkimiyetlerini güçlendirmek isteyen Venedikliler, Selanik limanını satın almışlardı. II. Murad 1430 yılında burayı fethedince ise, Venedik çok büyük bir kayba uğramıştı. Ancak Sultan Murad bunun üzerine Venediklilere imtiyazlar tanıyarak, onlara ülkede serbestçe dolaşım, sahip oldukları sahil kentlerinde deniz ticaretine hükmetme gibi haklar vermişti.⁷²

II. Murad dönemindeki Osmanlı-İtalyan ilişkileri, Cardini tarafından da farklı açıklanmıştır. Buna göre II. Murad, hem Venedik hem de Cenevizlilerle iyi ilişkiler

⁶⁸ Nicolas Vatin, a.g.m., s. 79. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I. Cilt**, s. 381-388.

⁶⁹ Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s. 72; Nicolas Vatin, a.g.m., s. 81.

⁷⁰ Halil İncalcık, **a.g.e.**, 2009, s. 105-106. Vatin de Selanik'in Venedik'e Bizans tarafından verildiği konusundaki görüşü desteklemektedir. Nicolas Vatin, a.g.m., s. 81.

⁷¹ Ennio Concina, **a.g.e.**, s. 34.

⁷² Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 84.

sürdürmüştü, bunun sebepleri Sultanın iki devletin de İstanbul'da ekonomi ve deniz gücü açısından önemli olduğunu bilmesi ve ikisiyle de iyi geçinerek aralarında sorun oluşturmayı planlamasıydı. 1423'te Selanik'in Venedik'e teslim olmasıyla, II. Murad 1430'da şehri almıştı. Burayı alırken ise Venedik karşıtı olan Milano Dükü Filippo Maria Visconti ona yardım etmişti. Sultan bundan sonra Venedik ile ticari anlaşma yaparak kayıplarını karşılamıştı. Ayrıca Cenevizlilere 1437'de Anadolu'da bulunan şap madenlerini kullanma izni vermişti.⁷³ 1433 yılında Milano Dükü olan Francesco Sforza ise, Macaristan'la barış yapmalarına yardımcı olunması ve Selanik'in Venediklilerden alınması için Benedetto Froli'yi II. Murad'a göndermişti.⁷⁴ II. Murad döneminde 1436'da Osmanlı topraklarından Napoli'ye bir elçi gittiği de bilinmektedir.⁷⁵

Padişah II. Murad, Ege ve Karadeniz'de Venedik'in donanmasıyla karşı karşıya gelebilmek üzere bir deniz gücü oluşturmuştu.⁷⁶ Padişahın barışı sağladığını düşünerek tahttan çekildiği dönemlerde, Macar, Bizans ve Papa ittifakı yapılmıştı. Haçlı ordusunun Varna'ya yürüdüğü 1444 yılındaki savaş öncesinde Venedik yine donanmasıyla Çanakkale Boğazına yerleşmişti.⁷⁷ Buraya gelen Venedik donanmasının amacı, II.

⁷³ Franco Cardini, **Avrupa ve İslam**, Çev. Gürol Koca, Literatür Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 136. (Cardini, 1444 haçlı ittifakı kurulmasına giden dönemde İtalyan şehir devletlerinden Venedik, Cenova ve Floransa'nın Osmanlı Padişahı ile iyi ilişkiler kurmak istemediğini belirtmiş, ancak bu görüşünü destekleyen herhangi bir kaynak göstermemiştir. Bkz. Franco Cardini, **a.e.**, s. 140.)

⁷⁴Hans Pfeffermann, **a.g.e.**, s. 16. Bu kişinin ismi Benedetto de'Folchi olarak da geçmektedir. Franz Babinger, "XV. Yüzyılda Osmanlı Devleti-Milano Dukalığı İlişkileri", Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, **Belleten**, 49/194, 1985, s. 380. Milano Dukalığı-Osmanlı Devleti ilişkilerinin resmi olarak bu olayla başladığı belirtilmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 463.

⁷⁵ Mahmut Şakiroğlu, "Napoli", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 32, 2006, s. 383.

⁷⁶ Daniel Goffman, **Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700**, çev. Ülkün Tansel, Kitap Yayınevi, İstanbul 2004, s. 71.

⁷⁷ Halil İnalçık, **a.g.e.**, 2009, s. 107.

Murad'ın dönüşte kullanacağı yolun kesilmesi idi.⁷⁸ Savaş sırasında II. Murad Boğaziçi'ni geçerken, haçlı gemilerinin Marmara Denizi'nde Ceneviz ve Venedik gemileri tarafından durdurulduğu, bu gemilerin II. Murad'ın yardım talebi üzerine geldiği de öne sürülmektedir.⁷⁹ Varna Savaşı'nı Osmanlıların kazanmasında Cenevizlilerin payı büyüktü. Cenevizliler, Osmanlı ordusunu gece Avrupa yakasına nakletmişlerdi.⁸⁰ Varna galibiyetinden sonra II. Murad, tahtı oğlu II. Mehmed (Fatih Sultan Mehmed)'e bırakmış, fakat oğlu deneyimsiz olduğu için idareyi tekrar almıştı. 1446 yılında Venedikliler güvenlerini sağlamak için hem sultan II. Murad ile hem de oğlu II. Mehmed ile anlaşma imzalamışlardı.⁸¹ Bu dönemde Venedikliler hem II. Murad'a hem de Papa'ya artık haçlı seferlerinden sıkıldıklarını net bir şekilde göstermişlerdi.⁸²

Haçlı ittifakı isteyen diğer devletlere karşı Venedikliler kendi ticaretlerine ve kazanacakları kâra önem veriyorlardı. 1446 yılının Ekim ayında Osmanlılara karşı kutsal savaşın devam ettirilmesi için Venedik'ten gemi talebinde bulunulduğunda, Venedik senatosu haçlı birliği için o zamana kadar elinden geleni yaptığını bildirmişti. Bu durumun sebepleri arasında Papalık'ın 1444 yılından kalan kadirga masrafını ödememesi ve Venedik'in Osmanlı Sultanıyla barış yapması vardı. Eğer bu barış bozulursa Venedik'in Romanya'daki çıkarları tehlikeye düşecekti.⁸³ 1448 yılında II.

⁷⁸ Nicolas Vatin, **a.g.m.**, s. 89.

⁷⁹ Franco Cardini, **a.g.e.**, s. 140.

⁸⁰ Hans Pfeffermann, **a.g.e.**, s. 17; Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s. 79.

⁸¹ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 371.

⁸² Franco Cardini, **a.g.e.**, s. 142. II. Murat döneminde Osmanlı-Venedik ilişkileri için bkz. Maria Mathilde Alexandrescu- Dersca Bulgaru, "Venezia e la ripresa dell'espansione ottomana al tempo di Murad II", **II Veltro- Rivista Della Civiltà Italiana**, Anno XXIII, Marzo-Agosto 1979, s. 75-93.

⁸³ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 371.

Murad'ın Avrupa'da ilerlediği dönemde, Papa yine bir haçlı birliği çağrısı yapmıştı⁸⁴ fakat Venedik buna da katılmak istememişti. Daha önce de belirtildiği gibi, Venedikliler ticaretlerini kötü yönde etkileyecek girişimlerden uzak durmaya çalışıyorlardı. Kahramanlıktansa tarafsızlığı tercih ediyorlardı. İstanbul'un bir Hristiyan kenti olduğunu ve öyle olacağını umuyorlardı.⁸⁵ Venedikliler artık Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler sürdürmeye karar vermişlerdi. Hatta 1450 yılında Osmanlı Sultanı II. Murad'ın İskender Bey üzerine yaptığı sefer sırasında Venedikliler Osmanlı ordusuna yemek ve araç-gereç yardımı yapmıştı.⁸⁶

1451 yılında Bizans İmparatoru, Osmanlıların İstanbul'u her taraftan kuşatacağı haberini ve Venedik'in yardım göndermesi yönündeki bir talebini Venedik'e bildirmişti. 1452 yılında senatörlerin verdiği cevapta kendisini anladıklarını, yardım etmeyi çok istediklerini ancak İtalya'daki savaşa konsantre olduklarını söylemişlerdi. Venedikliler İstanbul'un alınacağını biliyorlardı, ticaretlerine sahip çıkabilmek için Bizans'ın yanında yer alıyor gibi görünerek kendilerini tehlikeye atmıyorlardı. Rumeli Hisarının yapımının tamamlandığı haberi Venedik'e ulaştığında da onların ilk düşündükleri bölgeye gidip gelen ticaret konvoyları olmuştu.⁸⁷ Osmanlıların dur ihtarlarına uymayan ve Boğaz'da ilerleyen bir Venedik gemisini batırıp kaptanı ve mürettebatı öldürmesiyle Venedik de savaşa dâhil olmuştu.⁸⁸

Kuruluşundan İstanbul'un fethine kadar Osmanlı Devleti-Ceneviz ilişkileri yakın bir şekilde devam etmişti. Cenevizliler zaman zaman Latinlerin kurduğu bazı Osmanlı

⁸⁴ Papaların 14-15. yüzyıllarda yaptıkları haçlı ittifakı çağrıları hakkında bilgi için bkz. Halil İnalcık, **Rönesans Avrupası- Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 16-26.

⁸⁵ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 372-373.

⁸⁶ Nicolas Vatin, **a.g.m.**, s. 91-92.

⁸⁷ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 378-379.

⁸⁸ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 380.

karşıtı ittifaklara katılmışlar ancak bu ittifaklarda Venedikliler kadar aktif olamamışlardı. Bu durum ilişkilerin bozulmasına neden olmamıştı. Osmanlı-Ceneviz ilişkileri karşılıklı olarak çıkar ilişkilerine dayalıydı. Cenevizlilerin bu ilişkilerde pragmatist davrandığı söylenebilir. Amaçları aktif olarak yaptıkları ticaret sonucunda kazandıkları paraydı.⁸⁹ Venedik için de aynısı çoğunlukla geçerliydi. Fetihten önce, İstanbul'un bütün ticareti Venedik ve Cenevizlilerin elindeydi.⁹⁰ Bu nedenle, öncesi görüldüğü gibi, İstanbul'un fethi ve sonrasında İtalyan devletlerinin tavır ve davranışlarını açıklamak yerinde olacaktır.

II. Mehmed tahta çıktıktan sonra ilk yaptıklarının arasında Venediklilerle anlaşma vardı. 1452 yılında Sultan Boğazlarda egemenliğini kurmaya başladığı zaman, Venedikliler ve Cenevizliler birlikte harekete geçememişlerdi çünkü aralarında anlaşmazlıklar söz konusuydu. Cenova Bizans, Venedik ise Osmanlı tarafına yaklaşmış, daha yakın oldukları taraflarla ilişkilerini bozmak istememişlerdi.⁹¹

Fatih Sultan Mehmed İstanbul'un fethinin hazırlıklarını yaparken Avrupa'da telaş ve şaşkınlık oluşmaya başlamıştı. Padişahın bir kale yaptırdığı haberini alan Venedik ve Cenevizliler İstanbul'a karşı bir savaş yapılacağını anlamışlardı. Ticaretin tehlikede olduğu açıktı. İstanbul Galata'daki Ceneviz kolonisi, Cenova'ya yardım isteklerini iletmışti ve bu talep Fransa ve Floransa Krallarına da ulaştırılmıştı. Venedik-Ceneviz işbirliği bu dönemde de çok mümkün olamazdı.⁹² Yine bir hacı seferi yapılması için Avrupa'da sesler yükselmeye başlamıştı. İstanbul'u savunacak birlikler birlikte hareket etmeleri kuşkulu olan çoğunlukla Venedik ve Cenevizlilerden

⁸⁹ Kate Fleet, **a.g.e.**, s. 12-14.

⁹⁰ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye I. Cilt**, s. 109.

⁹¹ Franco Cardini, **a.g.e.**, s. 147.

⁹² Franz Babinger, **Fatih Sultan Mehmed ve Zamanı**, çev. Dost Körpe, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 84.

oluşuyordu.⁹³ Papa ise tehlike konusunda uyarı yapıyor, savunmada savaşıacak olan İtalyan güçlerine birlikte hareket etmelerini söylüyordu. Ancak bu süreçte Cenevizliler için İstanbul'daki konumlarını kurtarmak da önemliydi. Midilli adasının Cenevizli yöneticisi de İstanbul'u savunmaya ekibi ve donanımı ile birlikte gelmişti. Venedik'in amacı da Sultan II. Mehmed ile anlaşma yapmaktı.⁹⁴ Özetle, Bizans'ın İtalyanları konu hakkında bilgilendirerek onlardan yardım istemesi üzerine karşıdan gelen tepkiler farklı sayılabilir. Venediklilerle Cenevizliler daha önce de belirtildiği gibi Osmanlılarla gayet iyi ticari ilişkilere sahipti. Cenevizliler kolonilerine Osmanlılarla anlaşma yapabilmeleri ve kendi istekleri doğrultusunda hareket edebilmelerini duyurmuşlardı. Venedik yardım konusunda hala tedbirli sayılabilirdi. Napoli Kralı Ege sularına bir donanma gönderdiyse de birkaç ay sonra geri çağırılmıştı. Papa ise bu dönemde kiliselerin birliği konusundaki karara bakıyor, Roma'ya boyun eğilmesi onun için önce geliyordu.⁹⁵ Floransa, İstanbul'un kuşatılması için yardım göndermemişti. Floransalı tüccarlar Osmanlılara karşı şehrin savunmasında rol almışlardı.⁹⁶

Venedik, İstanbul'un fethi sırasında son Bizans savunmasına dâhil olmuştu. Şehir surlarının genelinde ve önemli bazı noktalarda şehri Venedikliler yalnız başlarına, bazı yerlerde ise Bizanslılarla birlikte savunmuşlardı.⁹⁷ Fetih için toplanan Osmanlı ordusu birkaç yüz bin kişiyi bulurken, Rumlar yaklaşık yedi bin kişiyle bu işgale karşı koymaya çalışacaklardı, bunlara Venedik ve Cenevizliler dâhildi. Şehir surlarını savunmak için Cenevizli uzman Giovanni Giustiniani yedi yüz kişiyi beraberinde

⁹³ Franco Cardini, **a.g.e.**, s. 148-149.

⁹⁴ Franco Cardini, **a.g.e.**, s. 150-151.

⁹⁵ Nicolas Vatin, "Osmanlıların Yükselişi (1451-1512)", s. 100.

⁹⁶ Mikail Acıpinar, **Osmanlı-Floransa İlişkileri (XV-XVI. Yüzyıl)**, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bilim Dalı Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, İzmir 2011, s. 34.

⁹⁷ Ennio Concina, **a.g.e.**, s. 34.

getirmek suretiyle İstanbul'a gelmişti.⁹⁸ Giustiniani, kalelerin onarılması ve şehrin savunması için yardımlarda bulunmuştu.⁹⁹ Şehri savunanlar arasında düzenli grup, Cenevizli paralı askerlerdi. Komutanları Giustiniani'nin yaralanması ve gemisine gitmesiyle birlikte ise şehri savunanların moralleri bozulmuştu.¹⁰⁰ Venedikliler Osmanlı saldırısının en yoğun olduğu yerler olan surlarda açılan delikleri tamir ederek yeniden örüyorlardı.¹⁰¹ Ayrıca, gemilerine alabildikleri kadar kişi alarak, şehirden en son onlar ayrılmışlardı.¹⁰² Papa da İstanbul'un savunulması için her birinde 400 asker olan üç Ceneviz gemisi yollamış, bunların haricinde otuz adet geminin daha gönderileceği haberini vermişti.¹⁰³ Venedikliler son dakikaya kadar Bizanslıların yanında şehri savunmuşlardı. Surları savunmada epey rol oynamışsalar da, İstanbul'un fethinden hemen sonra şehre bir temsilci göndermişler, Osmanlı Devleti ile antlaşma şartlarını görüşmek istemişlerdi. Venedik'in bu "uzlaşmacı" tavrı, hem Venedik'in Osmanlı şehirlerinde hem de Osmanlıların Venedik'te koloniler kurmasını sağlamıştı.¹⁰⁴ Ayrıca Sultan II. Mehmed ile yapılan anlaşmaya göre, Galata'daki Venedik kolonisi bir Balyos idaresine girmiş, Venedik Osmanlı topraklarında serbest ticaret hakkı elde etmiş, Venedik tüccarlarının Bizans'a olan borçları silinmiş, bazı maden ocakları, imalathaneler, gümrük gelirleri Venediklilere iltizama verilmişti. Venedik, ayrıca Osmanlı düşmanlarına destek olmayacak ve yıllık bir vergi ödeyecekti.¹⁰⁵

⁹⁸ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 99; Nicolas Vatin, "Osmanlıların Yükselişi (1451-1512)", s. 101.

⁹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I. Cilt**, s. 471.

¹⁰⁰ Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, s. 30.

¹⁰¹ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 388.

¹⁰² Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 61.

¹⁰³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi I. Cilt**, s. 477.

¹⁰⁴ Daniel Goffman, **Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700**, s. 164.

¹⁰⁵ Hans Pfeffermann, **a.g.e.**, s. 17.

II. Mehmed'in İtalyanlarla ilişkilerinde uyguladığı siyasetle, ekonomi siyasetindeki süreklilik ve bunun gibi ilişkileri önemliydi. İstanbul'un fethinin veya II. Mehmed'in izlediği politikaya bakılarak o dönemde tüccarların etkinliklerinin azaldığı söylenemez.¹⁰⁶ Daha önce Osmanlı-Ceneviz ilişkilerinin karşılıklı olarak çıkarıcı bir yol izlediği belirtilmişti. Dolayısıyla, II. Mehmed de sahip olduğu bölgelerdeki Cenevizlilerle ilişkilerini sorunsuz yürütmek istiyordu ve Ceneviz tüccar sarayına sık sık uğruyordu. Bilindiği gibi Cenevizliler (Galata kolonisi) İstanbul'un fethinden hemen sonra şehrin kapılarını Osmanlılara açmışlar ve Fatih Sultan Mehmed'e elçi gönderip başarısını kutlamışlardı. Osmanlılarla hemen birkaç gün içinde anlaşma sağlamışlardı.¹⁰⁷ II. Mehmed İstanbul'u aldıktan birkaç gün sonra Pera'daki malların sayılmasını istemiş ve eğer malların sahipleri üç ay içinde İstanbul'a dönerlerse, mallarını alabileceklerini söylemişti.¹⁰⁸ Ayrıca Sultan, Cenevizlilere, Venediklilere ve ticaret yapan diğer Latinlere ayrıcalıklar vermiş ve onlarla anlaşmalar yapmıştı. Floransa ve Hospitalier Şövalyeleri ile de iyi ilişkiler kurmuş ve onlara da ticari imtiyazlar tanımıştı.¹⁰⁹ Örneğin Venedikliler imparatorluğa girip çıkan malları için yüzde iki olarak belirlenen bir gümrük vergisi ödeyecekler, İstanbul'da bir Balyos bulundurabilecekler ve 200.000 duka altın vergi vereceklerdi. Cenevizliler de Kırım ve Ege'deki bazı adalarda aynı haklara vergi karşılığında sahip olmuşlardı.¹¹⁰ Cenevizli

¹⁰⁶ Kate Fleet, **a.g.e.**, s. 120.

¹⁰⁷ Donald M. Nicol, **a.g.e.**, s. 393. II. Mehmed tarafından Galata halkı ve Galata'daki Cenevizlilere verilen ferman hakkında bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2016, s. 6-8. Osmanlı ve Galata Cenevizlileri arasında yapılan anlaşma için bkz. Eugenio Dalleggio d'Alessio, "Trattato Tra i Genovesi di Galata e Maometto II", *Il Veltro- Rivista Della Civiltà Italiana*, Anno XXIII, Marzo-Agosto 1979, s. 103-118.

¹⁰⁸ Kate Fleet, **a.g.e.**, s. 125. (Aşıkpaşazade, **Altosmanische Chronik**, s. 92-3, vd.'den naklen)

¹⁰⁹ Kate Fleet, **a.g.e.**, s. 126.

¹¹⁰ Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s. 90.

sakinler serbest ticaret yapma hakkı elde etmiş, Cenova'dan gelen tüccarlar ise vergi ödemek durumunda bırakılmıştı.¹¹¹ Fetihden birkaç yıl sonra Ancona, Ragusa gibi diğer İtalyan devletleri ile de anlaşmalar yapılmıştı.¹¹²

1.1.2 İstanbul'un Fethinden 16. Yüzyılın Başlarına Kadar Osmanlı Devleti ve İtalyan Devletleri Arasındaki İlişkiler

Fatih Sultan Mehmed'in Venedik'in Akdeniz'de kurduğu imparatorluğu ortadan kaldırarak burada Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini sağlamak gibi bir politikası vardı. Venedik bunu bildiğinden dolayı Osmanlı ile savaştan olabildiğince uzak durmaya çalışıyor, Padişahın işe koyulmasını gerektirecek her türlü durumdan kaçınıyordu. Bu durum Papaların 1450'lerden itibaren yaptıkları haçlı seferi çağrılarında Venediklilerin çekinmesinin sebeplerinden birisiydi.¹¹³ Aslında Venedik finansal olarak güçlü bir devletti ve bu gücün kaynağı ise Akdeniz'de yaptığı ticaretti. Dolayısıyla bir yandan dini amaçlarla harekât planlayan haçlı fikri ve diğer yandan da Akdeniz'de ticaretini devam ettirebilmek için Müslüman devletlerle ilişkiler kurma mecburiyeti Venedik'i zorlayan bir durumdu.¹¹⁴

Fatih ayrıca İstanbul'u fethettikten sonra, 1455'ten itibaren Karadeniz ve Ege'de bazı harekâtlar yaptırmıştı. Sivastopol'ün alınması ve Kefe'deki Cenevizlilerden vergi talep edilmesi daha sonra aynı yıl Eski ve Yeni Foça'nın ve bazı adaların ele geçirilmesi ile belirtilen bölgelerdeki Cenevizlilerin güçlerinin hızlı bir şekilde zayıflamasını sağlamıştı.¹¹⁵ Yine 1461'de Cenevizlilerin Amasra idaresine son vermişti.¹¹⁶ Bu arada,

¹¹¹ Franz Babinger, **a.g.e.**, s. 102.

¹¹² Nicolas Vatin, "Osmanlıların Yükselişi (1451-1512)", s. 105.

¹¹³ Halil İnalcık, **Rönesans Avrupası**, s. 41.

¹¹⁴ Daniel Goffman, **Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700**, s. 163-164.

¹¹⁵ Nicolas Vatin, "Osmanlıların Yükselişi (1451-1512)", s. 106.

¹¹⁶ Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s. 92. (Vatin'e göre 1459 yılında Amasra'daki Ceneviz kolonisi ele geçirilmişti. Nicolas Vatin, "Osmanlıların Yükselişi (1451-1512)", s. 111.)

Balkanlarda hâkimiyet sağlamak için girişimlerde bulunmaya başlamıştı. Öncelikle 1459'da Sırbistan'ı, daha sonra ise 1460'ta Mora'yı işgal etmişti. Mora'da bazı kalelerde tutunan Venedikliler, Rumlar Argos'u Osmanlı'ya verince saldırıya girişmişler ve Mora'yı almışlardı. Bunun üzerine Venedik ile 1463-1479 yılları boyunca süren bir savaş yapılmıştı.¹¹⁷ Venedikliler savaş sırasında yardımlarını sağlamak için Macar Kralı, Papa, Burgonya Dükü ve Akkoyunlu Beyi Uzun Hasan ile anlaşmalar yapmışlardı. Hem Uzun Hasan hem de diğer müttefiklerle yapılan anlaşmalar iyi sonuç vermemişti ve hepsi teker teker çekileceklerdi.¹¹⁸

Osmanlılar Venedikliler ile yaptıkları uzun savaş sırasında bölgede ilerlemeye devam etmişlerdi. 1458 ve 1460 yıllarında yapılan Osmanlı seferleri sonucunda Venediklilerle zaten doğrudan karşılaşmıştı.¹¹⁹ 1469'da Gorizia'ya, 1472'de Cervignano, Carnia, Udine ve Cividale'den Isonzo'ya, 1474'te Monfalcone'ye gelmişlerdi. 1477'de San Daniele, Cordenons, Portogruaro, Sacile'den Isonzo ve Tagliamento'ya girmişlerdi. Bir yıl içinde aynı yerlerde Venedikliler tarafından durdurulmuşlardı.¹²⁰ 1470'lerin sonlarında Osmanlı Devleti Dalmaçya kıyılarına doğru uzandığında İtalyanlar korkuya kapılmışlardı. Karşı kıyılarda yangınlar çıktığı zaman Venedik San Marco Kilisesi alarma geçmiş, çanlar çalmıştı. Bosna ve Macaristan üzerinden Friuli'ye gelen Osmanlılar burada Venediklileri mağlup etmişlerdi. Bir yıl sonra da saldırılarına devam etmişlerdi. Venedikliler bu durum karşısında barış

¹¹⁷ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye I. Cilt**, s. 113. Savaş hakkında daha fazla bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s.111-125; Franz Babinger, **a.g.e.**, s. 203-316.

¹¹⁸ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 62-63. Venedikliler Osmanlı Devleti'ne karşı Karamanoğlu İbrahim ve Kasım Beylerle de ittifak kurmaya çalışmışlardı. Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 53.

¹¹⁹ Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ**, s. 32.

¹²⁰ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 64.

istemişlerdi¹²¹ ve Venedik-Osmanlı Devleti arasında 1479 yılında bir barış anlaşması yapılmıştı.¹²² İnalçık'a göre ise bu anlaşma 1478 yılında imzalanmış, buna göre Venedik, İşkodra, Limni, Eğriboz gibi yerleri bırakmış, yıllık on bin duka altın ödemeyi kabul etmişti. Bunun karşılığında Osmanlı'da ticaret özgürlüğüne ve İstanbul'da sürekli bir Balyos bulundurma hakkına sahip olmuştu.¹²³ Bu anlaşma ile Arnavutluk'ta ve Ege adalarında Osmanlı üstünlüğü Venedik tarafından kabul edilmişti, Dalmaçya'da bazı limanlar ve Mora'daki eski toprakları Venedik egemenliğine girmişti. Bu dönemde Sakız Ceneviz'in, Sporades adaları Venedik'indi, bunların dışında kalan Kuzey Ege'deki adalar Osmanlı egemenliğine dâhil olmuştu.¹²⁴

Venedik ile yapılan bu savaş sırasında Fatih Sultan Mehmed daha önce de belirtildiği gibi Floransalılarla samimiyet kurarak, onlara kapitülasyonlar vermişti. Bursa kumaşlarıyla dengi İran ipeklilerini değiş tokuş yaparak zenginleşen Floransalılar, ticaretlerini ilerletmişlerdi. Fatih, Venedik'e karşı üstünlük sağladığı zamanlar, İstanbul Galata'daki Floransalılar kutlama yapmışlardı.¹²⁵ Aslında Fatih Sultan Mehmed'in Floransalılara ayrıcalıklar vermesinin bir sebebi vardı. Padişah Venedik'in hem en önemli ticari partnerlerinden birisi, hem de aynı sularda en büyük rakibi olduğunun farkındaydı. İstanbul'un fethinden sonra bu bağılıktan kurtulmak isteyen Padişah Floransa'yı, yani Venedik'in en büyük rakiplerinden birisini desteklemeye başlamıştı. Bu arada hem Floransalılara ayrıcalıklar tanınmıştı hem de

¹²¹ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 135-136.

¹²² Franco Cardini, **a.g.e.**, s. 158; Franz Babinger, **a.g.e.**, s. 317.

¹²³ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ**, s. 33-34.

¹²⁴ Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s. 98.

¹²⁵ Halil İnalçık, **Osmanlı ve Avrupa- Osmanlı Devleti'nin Avrupa Tarihindeki Yeri**, Kronik Kitap, İstanbul 2018, s. 195. 1462 yılında Midilli'nin Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesi sonrasında padişah İstanbul'daki Floransalıları şenliklere katılmaya çağırdı. Floransa gemilerinin tayfaları da davet edildiler. Bu duruma ise Venedikliler ve Cenevizliler bozuldular. Franz Babinger, **a.g.e.**, s. 193-194.

y n taşıyan Floransa gemileri İstanbul'a gelmişlerdi. 1463-1479 yılları arasında sürmüş olan Osmanlı-Venedik Savaşından hemen önce Fatih Sultan Mehmed Galata'da bulunan devlet binalarından birçok Venedikliyi çıkarmış, yerlerine Floransalıları isk n ettirmişti. Savaş başladıktan sonra da Osmanlı-Floransa ticari ilişkileri büyümüştü.¹²⁶ İki devlet bu ilişkileri ile Venedik'i kıskandırmışlardı. Floransalıları ayrıca İstanbul'da kilise sahibi olabilme ayrıcalığı gibi başka ayrıcalıklar da tanınmıştı.¹²⁷

Fatih Sultan Mehmed'in bunun gibi faaliyetlerinin altında onun Roma İmparatorluğunu kendi idaresi altında yeniden oluşturmak isteği vardı. Amacı doğrultusunda öncelikle Bizans tahtı için hakkı olduğunu ileri sürebilecek hanedanlara son vermiş, Tuna nehrinin güneyinde bulunan Balkanlar bölgesini idaresine almış, sahillerdeki kalelerden, Mora, Arnavutluk ve Ege adalarından Venediklileri çıkarmak için uğraşmıştı. Ancak bu  abaları Arnavutluk, Yunanistan kıyıları ve Ege Denizinde Venediklilerle çatışmaya girmesine sebep olmuştu. Papa bu gelişmelerin Hristiyanlar ve İtalya üzerinde yaratabileceği tehlikeleri düşünerek, Avrupalıları bir haçlı kampanyasında birleştirmeyi amaçlamıştı. Yine de Venedik ve Osmanlı Devleti 1463'e kadar savaş yapmamak için direnmişlerdi. Bu direnişin sebepleri, Fatih'in deniz güçlerinin yeterli olmadığını bilmesi, Venedik'in de İstanbul'un fethinden bir yıl sonra Osmanlı Devleti ile yaptığı anlaşma ile ticaret için iyi şartlara sahip olmuş olmasıydı. Daha önce de belirtildiği gibi, Venedik'in, ticari serbestisi, gümrük vergisi indirimi, Venediklilerin haklarını savunmak üzere İstanbul'da sürekli bir Balyos bulundurma gibi hakları vardı.¹²⁸

¹²⁶ Daniel Goffman, **Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700**, s. 208-209.

¹²⁷ Mikail Acıpınar, **a.g.t.**, s. 38.

¹²⁸ Halil İnalçık, **Devlet-i Aliyye**, s. 112-113.

Fatih Sultan Mehmed, İtalyanlarla anlaşma yapıp bazı Ege adalarını ele geçirerek, İtalya'nın işgali için yolunu açmış bulundu.¹²⁹ Aslında amaçları da bu yöndeydi, öncelikle Arnavutluk ve Mora'yı ele geçirmek ve daha sonra Ege adalarını alarak İtalya'ya uzanmaktı.¹³⁰ Venediklilerle yapılan savaş ve anlaşma sonrasında iki plan yapmıştı, ilki Rodos'u ele geçirerek Batı Akdeniz'in yolunu açmak, diğeri ise şehir devletleri arasında anlaşmazlıklar bulunan ve karışık bir durumda olduğundan İtalya'yı fethetmekti.¹³¹ 1480 yılında, Napoli Kralına karşı ittifak kurmak üzere Gedik Ahmet Paşa'nın adamı Sinan Bey Venedik'e gelmişti. Venedik bu teklifi kabul etmemişti ancak Napoli Kralı Ferdinand'a haber de vermemişti. Oysa birkaç yıl önce Ferdinand, Osmanlılara Venedik'e karşı üs olarak kullanmaları için kendi limanlarını teklif etmişti.¹³² Aynı yıl içinde Osmanlılar İtalya'nın güneyinde bulunan Otranto şehrini kuşatmışlardı, bu ise İtalyanlar üzerinde büyük bir etki yaratmıştı. Bu kuşatma üzerine Napoli Kralı, Papa, Macaristan Kralı ve Floransa hükümdarı bir ittifak kurmuşlardı.¹³³ Osmanlılar ise Otranto'da bulundukları süreçte, Brindisi, Taranto ve Lecce gibi şehirlere saldırılarda bulunmuşlardı. Bu dönemde İstanbul'da bulunan Venedikli Andrea Gritti de daha önce Bizans'a ait olan Puglia'nın mülkiyet hakkının artık Osmanlı Devleti'ne verildiğini haber vermişti. Buna göre, Osmanlı Sultanı Bizans'ın mirasçısı konumuna gelmişti. Ancak II. Mehmed'in ölümünden sonra bu bölge Napoli Kralının

¹²⁹ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 136.

¹³⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 134.

¹³¹ Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s. 98.

¹³² Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 64-65.

¹³³ Bu ittifakın Osmanlılar Apulia'ya gelmeden kısa bir süre önce yapıldığı da belirtilmektedir. Buna göre, Papa önderliğinde Napoli, Macaristan, Milano, Ferrera, Cenova ve Floransa birleşerek savunma anlaşması yapmışlardır. Venedik ise yıllardır Osmanlılarla savaş yaptığını ancak hiçbir İtalyan Devletinin kendisine yardım etmediğini ve Osmanlılarla anlaşma yaptığından tekrar savaşmak istemediğini belirterek ittifaka katılmamıştır. Franz Babinger, **a.g.e.**, s. 338.

idaresine girmişti.¹³⁴ Otranto, yaklaşık bir sene boyunca Osmanlıların idaresinde bulunmuştu. Osmanlı Devleti 16. yüzyılın başlarında da Vicenza’da seferlere çıkacaktı.¹³⁵

Osmanlı-İtalyan ilişkileri, Fatih Sultan Mehmed döneminde ayrıca Papalık, Floransa ve Napoli devletleriyle de ilerletilerek devam etmişti.¹³⁶ Hatta Babinger, Fatih’in İtalyan devletleri dışında diğer devletler ile diplomatik veya herhangi başka türlü ilişkilere girmediğini öne sürmektedir. Bu İtalyan devletleri Venedik, Cenova, Floransa ve kısmen Ancona’ydı.¹³⁷

15-16. yüzyılları kapsayan süreçte İtalya’ya bakıldığında, yarımada bulunan İtalyan şehir devletlerinin dış tehditlere kapalı bir durumda olduğu görülmektedir. Bu devletler reformlar barındıran siyasi ve diplomatik bazı yollar oluşturmuşlar, diğer büyük devletlerden kendilerine yöneltilen bazı tehditleri uzak görmüşlerdi.¹³⁸ 15. yüzyılın sonlarında İtalya’da Venedik halen zenginken, Cenova ve Floransa yavaş yavaş güç kaybetmişti. Milano Dükü zengin bir yöneticiydi, Napoli Kralı ise yeterli bir devlet hazinesine sahipti.¹³⁹ Osmanlı Devleti batı devletleri ile olan ticaretini İtalyan devletleri üzerinden yapmıştı.¹⁴⁰ Hatta hiçbir Avrupa devletinin Venedik kadar Osmanlı Devleti ile yoğun ticari ve diplomatik ilişkilere sahip olmadığı söylenmektedir. 15. yüzyılda

¹³⁴ Franco Cardini, **a.g.e.**, s. 159-160. Ayrıca bkz. Mustafa Nuri Paşa, **Netayicü’l-vukuat, Kurumlarıyla Osmanlı Tarihi**, Yay. Haz. Yılmaz Kurt, Birleşik Yayınevi, Ankara 2008, s. 68-69.

¹³⁵ J. M. Roberts, **Avrupa Tarihi**, çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2010, s. 265.

¹³⁶ Oğuz Karakartal, **a.g.e.**, s. 14.

¹³⁷ Franz Babinger, **a.g.e.**, s. 426.

¹³⁸ Daniel Goffman, “Rönesans Devletleriyle Müzakere Etmek: Osmanlı İmparatorluğu ve Yeni Diploması”, Virginia H. Aksan- Daniel Goffman (ed), **Erken Modern Osmanlılar**, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 87.

¹³⁹ Hans Pfeffermann, **a.g.e.**, s. 27.

¹⁴⁰ Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ**, s. 139.

Venedik bir dönem neredeyse bütün Akdeniz ticaretini elinde bulunduruyordu. Bu güç Osmanlı sultanları tarafından fark edildiğinde durdurulmaya uğraşılmıştı. Bu güçleri yavaş yavaş kırılmaya başlasa da Venedik 17. yüzyılın ortalarında bile Osmanlı'nın uluslararası ticaret ortağı olmaya devam edecekti.¹⁴¹

Venedik Cumhuriyeti-Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler her zaman bir uyum içinde devam etmemiş, Ege Denizi'ndeki korsanların faaliyetleri ve sınırlarda çıkan olaylar ilişkilerde sorunlar çıkarmıştı.¹⁴² Daha önce de belirtildiği gibi Cenova, 15. yüzyıldan sonra güç kaybetmeye başlamıştı. Bu tarihten önce Karadeniz ve Doğu Akdeniz'de çok büyük bir güç olan Cenova'nın iki olayla zayıfladığı ileri sürülmektedir, bunlardan birisi 1453'te İstanbul'un diğeri ise 1475'te Kefe'nin Osmanlılar tarafından alınmasıydı. Sakız ise 1562'ye kadar Ceneviz ticaretinde önemli bir yere sahip olmayı sürdürmüştü.¹⁴³

Fatih Sultan Mehmed'in vefat etmesi ve tahta oğlu II. Bayezid'in çıkması ile birlikte Osmanlı-İtalyan ilişkilerini etkileyen yeni bir kişi gündeme gelmiş oldu: Cem Sultan. Cem, kardeşi Bayezid'in kılıç kuşanıp tahta çıkmasını kabul etmemişti. Çıkan savaşlarda başarı sağlayamayan Cem, Rodos şövalyelerine sığınmıştı.¹⁴⁴ Şövalyelerin Cem'e olan ilgileri doğal olarak siyasi bir ilgiydi. O, Osmanlı'nın olası bir atağına karşı ellerinde tuttukları önemli bir tutsaktı.¹⁴⁵ Rodos Şövalyeleri Cem Sultanı buradan

¹⁴¹ Eric R. Dursteler, **İstanbul'daki Venedikliler- Yeniçağ Başlarında Akdeniz'de Millet, Kimlik ve Bir Arada Varoluş**, Çev. Taciser Ulaş Belge, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 5. (Halil İnalcık, **The Ottoman State**, 1: 60-61 vd.'den naklen)

¹⁴² Tommaso Bertele, **Venedik ve Kostantiniyye- Tarihte Osmanlı-Venedik İlişkileri**, Çev. Mahmut H. Şakiroğlu, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012, s. 58.

¹⁴³ Manfred Pittioni, **a.g.m.**, s. 993. 1475'te Kefe, Azak kalelerinin alınması hakkında bkz. Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s. 67-68.

¹⁴⁴ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 65.

¹⁴⁵ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 161.

Nice'deki manastıra, daha sonra Fransa'ya göndermişlerdi ve Cem buradan daha birçok yere gitmişti. 1484'de Papa seçilen VIII. Innocentius, Cem Sultan'ın Padişah II. Bayezid'e karşı koz olarak elinde tutulmasını ve ona karşı kullanılmasını istiyordu. Bu isteğini şövalyelere kabul ettirmişti. Fransa Kralı VIII. Charles'ın bu düşünceye karşı olması nedeniyle Cem, Roma'ya 1489 yılında gelmişti. Papa ile tanışan Cem Sultan Castel Sant'Angelo'ya yerleştirilmişti. Bu durum ise İstanbul'da tepki yaratmıştı. II. Bayezid 1490 yılında Roma'ya bir heyet göndermişti; heyet, yanında hediyeler ve Padişah'tan bir mektup getirmişti ve Cem Sultan'la da görüşmüştü. Papa Padişah'ın yazdığı mektuba cevap olarak, Cem'i Roma'da yıllık 45.000 düka karşılığında tutacağını belirtmişti. 1492 yılının sonunda Papa VI. Aleksander seçilmişti. Yeni Papa, Cem Sultan'ın durumundan yararlanmak istemişti, Padişah'tan daha çok para talep etmişti. Papa, Fransa'nın İtalya'yı işgal edeceğini çünkü Fransa'nın Napoli üzerinde egemenlik hakkı olduğunu iddia ettiğini ve Cem Fransızların eline geçerse, kötü sonuçlar olacağını bildirmişti. Ancak II. Bayezid bu uyarıyı dikkate almamıştı. Bu dönemde Fransa kralı Charles, Papa'nın Osmanlılarla anlaşma yaptığını duyurmuştu.¹⁴⁶ Aşıkpaşazade'ye göre, Papa, Cem'i İslam memleketine göndermeyi istiyordu, ancak iki durum vardı. Osmanlı hâkimiyetini ele geçirebilirdi veya geçiremezdi. Eğer geçirirse, asker toplayarak üzerlerine gelebilir, olamazsa da itibarlarına zarar verirdi. Bu nedenle onu ortadan kaldırmak istemişlerdi. Başını zehirli bir ustura ile tıraş ettiklerinde ise Cem vefat etmişti.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Charles A. Frazee, **Katolikler ve Sultanlar- Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923**, Çev: Cemile Erdek, Küre Yayınları, İstanbul 2009, s. 19-20. (Sultan II. Beyazıt, Cem Sultan'ın durumunu öğrenmesi için Barak Reis'i Savoia'ya göndermişti. Bu konu hakkında bkz. Şerafettin Turan, "Barak Reis'in Şehzade Cem Meselesiyle İlgili Olarak Savoie'ya Gönderilmesi", **Belleten**, Cilt: XXVI, Sayı: 103 (1962), s. 539-555)

¹⁴⁷ Aşıkpaşazade, **Tevârih-i Âl-i Osmân**, Yay.Haz. Kemal Yavuz, M.A. Yekta Saraç, Gökkuşbu Bilimevi Basın Yayın, İstanbul 2007, s. 498.

II. Bayezid döneminde, Fransa Kralı Napoli'yi ele geçirmek için Cenevizlilerden tekne ve kadırgalar istemişti ancak Cenevizliler Osmanlılarla aralarının bozulmasını istemediklerinden Fransa'nın talebini reddetmişlerdi. Çünkü ticaretlerine siyasi açıdan sorunsuz olan bir ortamda devam etmek niyetindeydiler.¹⁴⁸ Napoli Kralı ise bu dönemde Fransa'nın saldırısından korktuğundan Osmanlılardan yardım talebinde bulunmuştu.¹⁴⁹ 1495 yılında Fransızların İtalya'yı işgal etmesiyle, Cem Sultan Kral ile birlikte Güney İtalya'da bulunmuştu. Bir ay içinde de vefat edince, Fransız Kralının kendisini kullanarak bazı kazanımlar elde etme düşüncesi sona ermişti.¹⁵⁰

Cem Sultan meselesi devam ederken, 1482 yılında Osmanlı Devleti ve Venedik arasında da yeni bir anlaşma yapılmıştı. Anlaşmanın yapılmasının sebepleri Cem Sultan tehdidi ve Balkanlardaki mücadelelerdi. Anlaşma ile Venedik artık Osmanlı'ya vergi vermeyecek ve daha çok ayrıcalık kazanacaktı. Genel olarak denizler ve sahillerde iki ülke arasında tansiyon yükselmışti. Bu nedenlerle, Sultan II. Bayezid Venediklilere karşı bir savaş planlamaya başlamıştı.¹⁵¹ İnalcık'a göre, bu anlaşmadan on yıl sonra, 1492'de, İstanbul'da bulunan Venedik Balyosunun şifreli bazı belgeler gönderdiği

¹⁴⁸ Selim Parlaz, **a.g.t.**, s. 42.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 197-198. 1498 yılında Osmanlı-Napoli arasında bir dostluk antlaşması imzalanmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 198.

¹⁵⁰ Charles A. Frazee, **a.g.e.**, s. 22. Pedani'ye göre ise, Cem Sultan Fransa'dan İtalya'ya kadar birçok yerde dolaşmıştı, Bayezid onu ellerinde tutmaları için Kral ve Papalara para ödemişti. 1494 yılında Cem Papalık Sarayında bulunurken, VIII. Charles onu tahta çıkartmak için İstanbul'a gitmeyi düşünmüştü. Cem de onun ordusuna katılmıştı. Bu arada, Papa ile I. Bayezid arasında anlaşma için görüşmeler devam etmekteydi. Ancak Cem bu arada zehirlenmişti. Venedik, bu olaydan uzak durmuştu, sadece devletler arasında Elçilerin gelip geçmesine müsaade etmişti ve Cem'in annesinin istediği bazı yardımları kibarca reddetmişti. Ancak, kardeşi Cem'in mumyasını görüp gömdüren I. Bayezid 1499'da ordularını Venedik topraklarına göndermişti. Savaş sonucunda İnebahtı, Modon, Koron, Navarin ve Aya Mavra Venedik'in elinden çıkmıştı. Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 65-68.

¹⁵¹ Stanford J. Shaw, **a.g.e.**, s. 105.

öğrenilmiş, Sultan II. Bayezid bu Balyosun İstanbul'dan ayrılmasını ve Venedik'in yeni bir Balyos göndermemesini istemişti. Venedikli tüccarlar bir süre başlarında kimse olmadan idare ettiler. Bayezid ise Venedik'le ilişkilerin kesilmemesini ve iki devlet arasında savaş çıkmamasını arzu ettiğini söylemişti.¹⁵²

1497 yılı geldiğinde İtalyan şehir devletlerinden Milano, Ferrera, Mantua ve Floransa Bayezid'e, eğer Venedik'e savaş açarsa kendisine yıllık 50.000 duka vereceklerini bildirmişlerdi. Teklifin sebebi Fransızlar ile Venediklilerin müttefik olmalarıydı. Bu devletlerin teklifleri konusunda Napoli ve Papa da Osmanlı Sultanı II. Bayezid'i yüreklendirmişler ve Sultan yardım etmek için söz vermişti. Ancak Venedik ve Fransa'nın ittifak halinde olması, Osmanlı Devleti'ni endişelendirmişti çünkü batı ticareti onlar için çok önemliydi. Eğer Venedik ile savaş çıkacak olursa, Osmanlı'nın güveneceği diğer bir İtalyan devleti Floransa'ydı. Bu nedenle 1499 yılında bir Floransa Konsolosu yerleşmek üzere İstanbul'a gelmişti. Aynı yıl bir Osmanlı-Venedik savaşı başlamıştı. Sultan kara ordusunun başındaydı, mücadele hem denizde hem karada devam etmişti. Osmanlı önce Lepanto'yu zapt etmişti. Venedik, Avrupa'da bir haçlı ordusu oluşturulması yönünde çaba göstermişti. Papa'nın desteğini alsa da, diğer İtalyan devletleri gizli bir şekilde Osmanlı'yı teşvike devam etmişlerdi. 1500 yılında Osmanlılar Modon, Koron ve Navarin'i ele geçirmişlerdi. Diğer devletlerin araya girmesi ve İtalya'nın güneyinin Fransızlar tarafından işgali üzerine 1502'de Venedik ile barış anlaşması yapılmıştı.¹⁵³

II. Bayezid döneminde Osmanlılar, Triyeste ve Lyubliana arasındaki sahil kesimine akınlar yapmış, Vicenza'ya kadar ulaşmışlardı. Amaçları Venedik'in gözünü korkutmak ve birtakım kazanımlar elde etmek olan Osmanlılar, istediklerine

¹⁵² Halil İnalcık, **Rönesans Avrupası**, s. 42-43.

¹⁵³ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye**, s. 133. Daha fazla bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 213-224; Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s. 72-73.

ulaşmışlardı.¹⁵⁴ 1499 yılı sonrasında Osmanlılar Friuli'ye tekrar dönmeyerek, Arnavutluk'un Dıraç şehrini ele geçirmişlerdi. Savaş ise 1502 yılında sona ermiş ve Venedik-Osmanlı Devleti arasında daha önce de belirtildiği gibi bir anlaşma imzalanmıştı.¹⁵⁵ Bu anlaşmaya göre, Venedik Zakynthos ve Kefalonya'yı almış, ancak Dıraç ve Mora kıyılarıyla ilgili isteklerinden vazgeçmek zorunda kalmışlar,¹⁵⁶ Osmanlılara yıllık 10.000 duka altın ödeyeceklerini taahhüt etmişlerdi.¹⁵⁷

1499-1503 savaşı Osmanlı donanmasının artık Venedik'le mücadele edebileceğini ispatlamıştı. Bu savaş yapılırken Osmanlılar, Cenovalı ve Ragusalı mühendislerden yardım alarak, iki savaş gemisi yaptırmışlardı.¹⁵⁸ Bu savaş ve antlaşmaya göre, Osmanlı-Venedik sınırı kıyı boyunca devam etmiş, açık bir şekilde çizilmişti. Askeri açıdan iki devletin güç dengesinde değişiklikler olmuş, ancak diğer açılardan bakıldığında, sınırlar ya ortadan kalkmış ya da daha geçirgenleştirilmişti.¹⁵⁹ Venedikliler karşısındaki bu kazançlarla Osmanlı Devleti'nin Arnavutluk, Yunanistan ve Balkanlardaki üstünlükleri devam etmişti. Osmanlılar artık Akdeniz'in üçte birine sahiplerdi.¹⁶⁰

15. yüzyıldaki İtalyan savaşları esnasında İtalyan devletleri bazen birbirlerine karşı tehdit olarak Osmanlı yardımı alacaklarını söylemişlerdi. Örneğin daha önce de belirtildiği gibi Osmanlılar, Fransa-Venedik ittifakına karşı Milano ve Napoli'yi

¹⁵⁴ Franco Cardini, **a.g.e.**, s. 161-162.

¹⁵⁵ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 68. Bu antlaşma hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mahmut H. Şakiroğlu, "1503 Tarihli Türk-Venedik Andlaşması", **VIII. Türk Tarih Kongresi**, Cilt III, Ankara 1983, s. 1559-1569.

¹⁵⁶ Franco Cardini, **a.g.e.**, s. 162.

¹⁵⁷ Daniel Goffman, **Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700**, s. 171.

¹⁵⁸ Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ**, s. 36.

¹⁵⁹ Daniel Goffman, **Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700**, s. 172.

¹⁶⁰ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 115-116.

desteklemişlerdi, hatta Bayezid Napoli Kralı'na Otranto'yu ona vermesi karşılığında yirmi bin asker göndereceğini belirtmişti.¹⁶¹ Floransa ise 1499'da başlayan savaş sırasında ticari işlerini güvende tutmak amacıyla Osmanlı Devleti'ne bir elçi göndermişti.¹⁶²

14. ve 15. yüzyıllara bakıldığında denilebilir ki, Osmanlı Devleti İtalyanlar için sadece bir dış düşman değildi. İtalyan devletleri Osmanlılar tarafından hem tehdit edilmiş, hem de iki taraf ticari ve siyasi olarak birbirlerini etkilemişlerdi. Osmanlı sınırlarındaki İtalyanların yaşadığı yerler göz önüne alındığında, Batı ve Rönesans İtalya'sı ile bağdaştırılan yeni bir diplomasinin oluşumunun örnekleri görülmektedir. Bu yeni diplomasinin bazı öğeleri arasında sürekli elçilikler, mütekabiliyet, diplomatik dokunulmazlık unsurları, istihbarat toplama bulunmaktadır. Osmanlı siyaseti, İtalya'ya karşı hem rakip olmuş hem ticaret fırsatları yaratmıştır. Bu şekilde İtalyan devletlerinin yeni ticaret düzenlemelerine yol açacak olan reformlarına ve yeni diplomasiyi oluşturmalarına sebep olmuştur. 14, 15 ve 16. yüzyıllarda İtalyan devletleri daha önce kurmuş oldukları ticari düzenlerini devam ettirebilmek için Türkmen beylikleriyle ve Osmanlılarla çok yönlü ilişkiler kurmuşlardı. Diğer İtalyan devletlerine göre Venedikliler Osmanlılarla daha çok karşı karşıya kalmıştı, bunun sebebi hem Venediklilerin İstanbul ve diğer bölgelerde ticaret kolonilerine sahip olması hem de Osmanlıların Adriyatik ve Dalmaçya kıyılarında büyüyerek bölgede baskı oluşturmalarıydı.¹⁶³

¹⁶¹ Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ**, s. 36. Sayı 25.000 olarak da geçmektedir. Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 113.

¹⁶² Nicolas Vatin, "Osmanlıların Yükselişi (1451-1512)", s. 133. Bu savaş için Osmanlıları teşvik edenler arasında Milan, Napoli, Papalık, Almanlar da bulunmaktaydı. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 213.

¹⁶³ Daniel Goffman, **a.g.e.**, s. 88-89.

15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Cenevizliler kendi iç yönetimindeki sorunlar ve doğudaki kolonilerinin Osmanlıların eline geçmesi üzerine o dönem İtalyan devletleri arasındaki önemli yerini yavaş yavaş kaybetmişlerdi.¹⁶⁴ Bunun yanında 14. yüzyıldan itibaren Osmanlılarla ticaret yapan Floransalılar, devamlı ahitnamelerini yenilemişler, Venedik'in sahip olduğu haklar Kanuni Sultan Süleyman döneminde onlara da verilmişti.¹⁶⁵ Floransalılar ayrıca Cenevizlilerle birlikte şap madenlerini de almışlardı.¹⁶⁶

1480'de Osmanlıların Otranto'yu zapt etmelerinden sonra, Venedikliler ve Cenevizliler ticaretleri için Osmanlılarla iyi ilişkilere sahip olmaları gerektiğini düşünmüşlerdi. Önceden beri ellerinde bulunan kolonilerini de kaybetmemeye çalışmışlardı. Tüccarlar, din adamları ve diplomatların İtalyanlar ve Osmanlılar arasındaki ilişkilerde üstlendikleri roller, diplomasi ve yönetime katkı sağlamıştı.¹⁶⁷

İtalyanlar Osmanlı topraklarında ticaret yapan tebaasını ilk zamanlardan beri koruyup kollama ihtiyacı hissettiklerinden, bunu sürekli temsilciler aracılığıyla yapmışlardı. Bailo (Balyos), Konsolos olarak adlandırılan bu kişiler Osmanlı sınırlarında bulunan İtalyanları koruyor, ayrıca da Osmanlı Devleti'nde yaşananları yazıyorlardı. Yazdıklarını mektup veya rapor olarak sunuyorlardı. Onların asıl görevleri Osmanlı'nın siyasetini ve yapacağı faaliyetleri daha önceden öğrenerek, durdurmak ve engellenebilmesi için gereken bilgilere sahip olmaktı. Bu sayede Venedikliler Osmanlı

¹⁶⁴ Halil İncalcık, **Rönesans Avrupası**, s. 47.

¹⁶⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 464-465.

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 682.

¹⁶⁷ Daniel Goffman, **a.g.e.**, s. 89-90. (Halil İncalcık, İtalyan savaşlarının ilk dönemi olarak 1430-1525 yılları arasını belirleyerek, bu dönemde Osmanlı Devleti'nin İtalyan diplomasisi için önemli bir etken olduğunu belirtmiştir. Ona göre, İtalyan devletleri zorda kaldıklarında Osmanlı'dan yardım istemeyi bir tehdit unsuru olarak kullanıyorlardı. Halil İncalcık, **Osmanlı ve Avrupa**, s. 153; Halil İncalcık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ**, s. 36)

Devleti'ne karşı “çok yönlü, esnek ve gerçekçi bir politika” oluşturmaya uğraşmışlardı.¹⁶⁸ Ayrıca Venedik tarafından Osmanlı Devleti'ne gönderilen elçiler genellikle devletin üst sınıflarından, yani asiller arasındaydılar. Bu kişiler iyi eğitilmiş, kültürlü kişilerdi. Osmanlı'ya gönderildiklerinde uzun süre kalarak devletin nasıl idare edildiğini incelerlerdi.¹⁶⁹

Siyasi-diplomatik “katkı”larının yanı sıra, Osmanlılar Rönesans İtalya'sının ticaretinin gelişmesine de katkıda bulunmuştu. Osmanlılar tarafından ilk önce Cenevizlilere, daha sonra ise Venedik ve Floransalılara verilen ticari ayrıcalıklar sayesinde, İtalyan şehir devletleri Akdeniz'de ticaretlerini daha rahat bir şekilde devam ettirmişler ve bu dönemde İtalya ekonomik açıdan canlanmıştı. Örneğin 1400'lerde Galata'da yaklaşık elli adet Floransalı ticaret firması çalışıyordu. Osmanlılar tarafından İtalyan ticareti konusunda yapılan değişikliklerden birisi Ege, Anadolu ve Balkanlardaki İtalyan ticaret kolonilerini almasıydı.¹⁷⁰ Diğerisi ise, gümrük vergisi vermeyen Venedik ve Ceneviz'den Fatih döneminden itibaren vergi alınmaya başlanmasıydı. Fatih Sultan Mehmed'in ilk dönemlerinde yüzde iki olarak alınan gümrük, daha sonra ticaret izni alan yabancılar için yüzde beş olarak kararlaştırılmıştı.¹⁷¹

1.1.3 16. Yüzyılda Osmanlı-İtalyan İlişkileri

16. yüzyılda Osmanlı-İtalyan ilişkileri baştan beri olduğu gibi hem savaşla hem barışla devam etmişti. 1503'teki barış anlaşmasından sonra Venedik ve Osmanlı Devleti arasındaki çatışmalar gitgide azalmıştı. Venedik, Avrupa'daki diğer devletler ve Osmanlı arasında tarafsızlık siyasetini takip etmişti.¹⁷² Venedik'in zenginleşerek

¹⁶⁸ Daniel Goffman, **a.g.e.**, s. 100-101.

¹⁶⁹ Lucette Valensi, **Venedik ve Bâb-ı Âli**, Bağlam Yayınları, İstanbul 1994, s. 21.

¹⁷⁰ Halil İnalcık, **Osmanlı ve Avrupa**, s. 135.

¹⁷¹ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye**, s. 122-123.

¹⁷² Eric R. Dursteler, **a.g.e.**, s. 8.

topraklarını genişletmesi, İtalya'daki diğer yöneticilerin telaşlanmasına sebep olmuştu. Bu nedenle Venedik'e karşı Papanın da desteğiyle “*Cambrai İttifakı*” yapılmıştı. Venediklilerin 1509'da müttefiklere yenilmesinden sonra, II. Bayezid Venedik'e yardım teklif etmişti. Ancak herhangi bir cevap alınamamıştı.¹⁷³ 1513 yılında ise Sultan I. Selim, Venedik'le barış anlaşmalarının yenilenmesi için Venedik'e elçi göndermişti ve genel olarak mali konuları içeren anlaşmalar ve karşılıklı hediyeleşmeler olmuştu.¹⁷⁴

I. Süleyman, yani Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1521 tarihinde Venediklilere bir *ahidnâme* verilmişti.¹⁷⁵ Onun döneminde sarayında bulunan yabancı temsilciler sadece Venediklilerdi. Venedik artık Akdeniz'de eskisi gibi bir güç değildi, Osmanlı Devleti ile güçlü diplomatik ilişkilere sahipti, hem İstanbul'a heyetler gönderiyor hem de orada sürekli bir Balyos bulunduruyordu. Bu kişiler Venedik'e sürekli raporlar yazıyorlar, Osmanlı sarayında neler olup bittiği konusunda bilgi veriyorlardı.¹⁷⁶

1535'te Osmanlı Devleti ve Fransa arasında bir anlaşma yapılmıştı, buna göre Osmanlılar Güney İtalya'yı, Fransızlar ise Kuzey İtalya'yı işgal edeceklerdi. Hatta Osmanlı kuvvetleri Fransa'ya yardım için İspanya ve Tunus'a da saldıracaklardı. Bunun üzerine 1537'de, Osmanlı donanması Akdeniz'e doğru yol almaya başlamıştı. İki ittifak devleti Adriyatik Denizi'nde buluşarak Güney İtalya'ya varacaklardı. Bu arada, Sultan Süleyman'ın “*Roma'ya Roma'ya!*” dediği duyulmuştu. Barbaros Hayrettin Apulia'ya,

¹⁷³ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 69.

¹⁷⁴ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 71.

¹⁷⁵ M. Tayyib Gökbilgin, “Yeni Belgelerin Işığı Altında Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı-Venedik Münasebetleri”, **Kanuni Sultan Süleyman Armağanı**, s. 173; Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 138. (Ayrıca bkz. Mahmut H. Şakiroğlu, “1521 Tarihli Osmanlı-Venedik Andlaşmasının Asli Metni”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1982, s. 387-404.)

¹⁷⁶ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 196.

Fransız güçleri Savoia'ya saldırmıştı.¹⁷⁷ Barbaros, Patmos, Stampalia ve Paros'u ele geçirmişti.¹⁷⁸ Bu arada Arnavutluk'ta olan Sultan, Venedik'e ordu göndermeyi düşünüyordu. Ege'de bulunan adalar işgal edilmişti.¹⁷⁹ 1538 yılında ise, Osmanlı Devleti Venedik, Papalık, İspanya ve Malta'nın oluşturduğu bir ittifak ile savaşa başlamıştı. İttifak devletlerinin komutanı Cenovalı Andrea Doria'ydı. Osmanlı'nın Preveze zaferi üzerine, 1540'ta Venedik'in barış istemesiyle birlikte, Anabolu ve Benefşe (Mora'da) Osmanlıların olmuştu. Sultan Süleyman'ın döneminde Venediklilerle tekrar savaş yapılmamıştı.¹⁸⁰ Osmanlı-Venedik antlaşmasına göre ayrıca Venedik Osmanlı'ya üç yüz bin altın da ödeyecekti.¹⁸¹

1540'ta Osmanlı-Venedik barış anlaşmasının yapılmasından sonra bir barış dönemi başlamış sayılmakla beraber, denizde korsanların neden olduğu bazı olaylar sürmüştü. Muhtelif Osmanlı vezir ve donanma komutanları, Venedik'in Akdeniz'de sahip olduğu yerleri ele geçirmek için Padişah üzerinde baskı kurmaya çalışmışlardı. Bu dönemde Osmanlılar için hedef Kıbrıs, Girit, Korfu ve Dalmaçya kıyılarıydı.¹⁸² Venedik ve Cenevizliler ise 1538 Preveze Deniz Muharebesinden sonra Ege bölgesinde Osmanlı hâkimiyetini tanımak zorunda kalmışlardı.¹⁸³ 1540'ların başında ise, Osmanlı-Fransa ittifakı neticesinde Fransa'nın İspanya ile mücadelede olması yüzünden bazı gelişmeler

¹⁷⁷ Halil İnalçık, **Devlet-i Aliyye**, s. 157; Halil İnalçık, **Osmanlı ve Avrupa**, s. 205. (İnalçık, farklı bir eserinde Osmanlı-Fransa ittifakının 1536'da yapıldığını belirtmektedir. Bkz. Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, s. 41)

¹⁷⁸ Tommaso Bertele, **a.g.e.**, s. 58.

¹⁷⁹ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 218.

¹⁸⁰ Maria Pia Pedani, **a.g.e.**, s. 72-73. (Savaş olarak sayılmasa da, 1543 yılında Barbaros Hayrettin Paşa'nın Napoli, Sicilya, Reggio Calabria'ya saldırdığı yönünde bilgi bulunmaktadır. Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 221-222)

¹⁸¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 379; Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s. 114.

¹⁸² Tommaso Bertele, **a.g.e.**, s. 116.

¹⁸³ Daniel Goffman, **Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700**, s. 180.

yaşanmıştı. Fransa'nın teşvikiyle İspanya sularına gitmek isteyen Osmanlı donanması, Barbaros Hayrettin Paşa komutasında yola çıkarak o dönemde İspanya hâkimiyetinde olan Toskana bölgesi kıyılarına gelmişlerdi. Burada Osmanlı donanması bazı İtalyan şehirlerine saldırarak zarara sebep olmuştu. Bundan sonra birkaç yıl daha bunun gibi saldırılar yapılmıştı. Bunun üzerine Floransa tarafından gerekli önlemler alınmaya çalışılmıştı.¹⁸⁴

1558'de Osmanlılarla Cenevizliler arasında bir antlaşma yapılmıştı. Bu antlaşmaya göre Osmanlı sınırları içinde yaşayan Cenevizliler ticaretlerini serbest bir şekilde yapma, Venediklilerin Balyosu gibi İstanbul'a bir elçi gönderme haklarını kazanmışlar, Osmanlılara karşı silaha sarılan Cenevizlilerin ticaret yapmaları engellenmiş, çok büyük olmayan Osmanlı donanmasının Cenova'da karaya çıkabilmesi kabul edilmişti.¹⁸⁵

1559 yılında, Catau-Cambresis Barışı ile İtalya savaşlarının sonuna gelinmişti.¹⁸⁶ Bu yüzyılda, Osmanlı-Ceneviz arasında soruna sebep olan konu Sakız Adası'ydı. Osmanlı Devleti önemli ticaret yolları arasında bağlantı olması amacıyla Sakız'ı almak fikrindeyken, Cenevizliler ise Doğu Akdeniz ile bağlantılarını oluşturan ve bölgede ellerinde kalan bu önemli adayı elinden çıkartmak istemiyordu.¹⁸⁷ Sakız'ın fethinin söz konusu olmasındaki sebepler Sakız Maona'sının¹⁸⁸ üç yıl boyunca vergisini ödeyememesi ve Osmanlı Devleti'ne karşı bazı hareketler sergilemeleri veya bu

¹⁸⁴ Mikail Acıpınar, **a.g.t.**, s. 108-110. Bu konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mikail Acıpınar, **a.e.**, s. 108-129.

¹⁸⁵ Selim Parlaz, **a.g.t.**, s. 53. (Camillo Manfroni, "Le Relazioni fra Genova, l'impero Bizantino e i Turchi", *Atti della Societa Ligure di Storia Patria*, C. XXVIII, Genova 1898, s. 763'ten naklen)

¹⁸⁶ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye**, s. 163.

¹⁸⁷ Selim Parlaz **a.g.t.**, s. 44.

¹⁸⁸ Maona, Cenevizlilerin Sakız'ın tasarrufu hakkını verdikleri şirkettir. Ali Fuat Örenç, "Sakız Adası", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 36, 2009, s. 6.

hareketleri görmezden gelmeleri olarak belirtilmişti.¹⁸⁹ Piyale Paşa 1566 yılında Sakız'ı silahsız bir şekilde ele geçirmiş, bu şekilde Bizans topraklarında bulunan son Ceneviz kolonisi de Osmanlı egemenliği altına girmişti.¹⁹⁰

II. Selim döneminde ise Osmanlı tarihi ve Osmanlı-İtalya ilişkileri için önemli bir olay yaşanmıştı: İnebahtı Savaşı. 1570 yılında, Sultan II. Selim, Kıbrıs'ı almak istemiş ve bunun için Venedik'e bir elçi göndermişti. Venedik senatörlerinin bir kısmı hemen savaşa girmeyi, diğerleri ise ticaretlerini zarara uğratmamak için adayları Osmanlılara satmayı düşünüyorlardı. Ancak sonuç olarak savaş yapma kararı alınmıştı. Osmanlılar Venedik'e karşı üstün geliyorlardı, Papa ise Venedik'e yardım etmeleri için bir ittifak oluşturmuştu.¹⁹¹ 1571 yılında yapılan Venedik-İspanya anlaşma ve ittifakına, Ceneviz, Toskana, Savoia, Malta, Ferrara ve Parma gibi İtalyan devletleri de katılmışlardı.¹⁹² 1571 yılında yapılan İnebahtı Savaşında ittifak kuvvetleri Osmanlı Devleti'ni yenmişlerdi. Osmanlı donanmasının neredeyse tamamı yok olmuştu. Fakat Venedik artık Kıbrıs'a sahip değildi. Daha sonra Kıbrıs'a gelen Avrupalı güçler, yeni bir Türk donanmasının inşa edildiğini görünce şaşırılmışlardı. 1573 yılında Venedik barış yapmak istemişti ve Kıbrıs'taki haklarından vazgeçerek savaş tazminatı ödemişti.¹⁹³ Venedik'in diğerlerinden ayrılarak barış talep etmesinin sebebi Osmanlı Devleti ile

¹⁸⁹ Şerafettin Turan, "Sakız'ın Türk Hâkimiyeti Altına Alınması", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 4, Sayı 6, 1966, s. 185. (Daha fazla bilgi için aynı eser)

¹⁹⁰ Şerafettin Turan, "Sakız'ın Türk Hâkimiyeti Altına Alınması", s. 191.

¹⁹¹ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 74-75.

¹⁹² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 16.

¹⁹³ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye**, s. 166; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, s. 25. Venedikliler üç yılda 300.000 duka ödemeyi ve Dalmaçya'daki Sopot kalesini vermeyi taahhüt etmişti. Ayrıca, Dalmaçya ve Arnavutluk sınırları savaş öncesindeki durumlarına döndürülmüştü. Kapitülasyonlar ise devam etmişti. Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 212.

ilişkilerin iyi tutulmaya çalışılması, haçlı politikasına karşı olunması, diğerlerinden bağımsız bir siyaset izlenmek istenmesiydi.¹⁹⁴ 16. yüzyılın da bu şekilde sonuna gelinmişti.

Dursteler, 1573-1645 arasındaki dönemi Osmanlı-Venedik arasındaki en uzun ve aralıksız bir barış süreci olarak nitelerken¹⁹⁵, Soykut da Venedik ve Osmanlı Devleti arasında 1573 yılında imzalanan barış anlaşmasından Kandiye Savaşına (1644-1669) kadarki dönemde iki devlet arasında genel olarak dostça ilişkilerin ve hareketli ticaretin devam ettiğini vurgulamaktadır. 16. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı tüccarları Venedik'te güçlerini hissettirmişlerdi.¹⁹⁶ İtalyanlar ve Osmanlılar arasında ticaret gelişmeye devam etmişti. Osmanlı tüccarlarının Venedik'e gelmeleri, ticari işlerinin ilerlemesi sebepleriyle, 1621 yılında Venedik Canale Grande'de (Büyük Kanal) "Fondaco Dei Turchi", yani "Türk Hanı" kurulmuştu.¹⁹⁷

16. yüzyılın bitişi ile birlikte, Venediklilerin Osmanlı hakkındaki düşünceleri değişime uğramıştı. Osmanlı'ya karşı hissedilen hayranlık ve takdir, korku, nefret ve hor görmeye dönüşmüştü. Venedikli idareciler de aynı şekilde hissetmekteydi. Değişimin sebebi İnebahtı savaşıydı, bu savaş Avrupalıların Türklerin yenilemeyeceği düşüncelerini değiştirmişti. Sonuçta bu durum artık Batı devletlerinin Venedik ve

¹⁹⁴ Eric R. Dursteler, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁹⁵ Eric R. Dursteler, **a.g.e.**, s. 29.

¹⁹⁶ Mustafa Soykut, **Papalık ve Venedik Belgelerinde Avrupa'nın Birliği ve Osmanlı Devleti (1453-1683)**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007, s. 33-34.

¹⁹⁷ Oğuz Karakartal, **a.g.e.**, s. 17. Fondaco Dei Turchi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Paolo Preto, **Venezia e I Turchi**, G.C. Sansoni Editore, Floransa 1975, s. 131-145; Şerafettin Turan, "Venedik'te Türk Ticaret Merkezi (Fondaco dei Turchi)", **Belleten**, Cilt: XXXII, Sayı: 126, Yıl: 1968, Nisan; Maria Pia Pedani, "Fondaco dei Turchi", **Encyclopedia of the Ottoman Empire**, ed. G. Agoston&B. Masters, New York 2009, s. 220-221.

Osmanlı'dan faydalanma siyasetine geçtiklerini göstermişti.¹⁹⁸ Venedik ise, Osmanlı savaşları, Cambrai birliği ve yaşanan başka bazı zorluklar sebebiyle tarafsızlık politikası izlemeye başlamıştı. Buna göre, batıda Fransa, Habsburg doğuda Osmanlı Devleti'ne karşı denge siyaseti kurmaya karar vermişti.¹⁹⁹ Bu dönemde Osmanlı Devleti Akdeniz ve Ege Denizi'nde üstünlük sağlayarak zengin ticaret yollarına sahip olduğu için, Venedik ve Cenova buralardaki ticaret yolları ve kolonilerinden kazandıkları para ve gücü kaybetmişlerdi.²⁰⁰

II. Selim'in oğlu III. Murad döneminde Venediklilere yeni imtiyazlar tanınmıştı ve anlaşmalar yenilenmişti, bu durum oğlu III. Mehmed döneminde de devam etmişti. Bu ayrıcalıkların verilmesinin ve genişletilmesinin sebebi, III. Murad'ın aslen Venedikli olan eşi Safiye Sultan'dı.²⁰¹

1.1.4 17. Yüzyıl'da Osmanlı-İtalyan İlişkileri

17. yüzyıl Osmanlı-İtalyan ilişkilerinde önemli olaylardan bir tanesi Avlonya Vakası'ydı. 1638 yılında Venedikliler Avlonya'ya gelmişler, Cezayir ve Tunus'a ait olan bazı gemileri ele geçirmişlerdi. Dönemin Padişahı IV. Murad bu duruma çok sinirlenerek Venedik Balyosunu tutuklatmış, diplomatik ilişkileri durdurmuş, iki ülke arasındaki ticarete de bir ara vermişti. Venedik ise sınır kuralları hakkındaki anlaşmalara dayanarak kendisini haklı çıkarmaya çalışmıştı.²⁰² Sonuçta Venedik,

¹⁹⁸ Maria Pia Pedani, **Osmanlı Padişahının Adına**, Çev: Elis Yıldırım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, s. 2-3.

¹⁹⁹ Eric R. Dursteler, **a.g.e.**, s. 6.

²⁰⁰ Donald Quataert, **Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922**, Çev. Ayşe Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 55.

²⁰¹ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 274.

²⁰² Molly Greene, "Akdeniz'de Osmanlılar", Virginia H. Aksan- Daniel Goffman (ed), **Erken Modern Osmanlılar**, Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s. 155.

Avlonya kalesinde meydana gelen zarar için 500.000 reale²⁰³ ödeme yapmayı, Osmanlı Devleti ise Berberi korsanların artık Venedik gemilerine saldırı yapmayacağını kabul etmişti.²⁰⁴ Avlonya vakasından yaklaşık altı-yedi yıl sonra yine korsanların sebep olduğu bir girişim yüzünden Osmanlı Devleti ve Venedik uzun sürecek bir savaş yapacaklardı. Daha önce de belirtildiği gibi Venedik Cumhuriyeti ve Osmanlı Devleti arasındaki barış ve huzur dönemlerini bozan olaylar Berberi denizcilerin, Malta şövalyelerinin, Toskana, Kilise, Sicilya, İspanya ve Provans denizcilerinin saldırılarıydı. Bu saldırılar sonucunda iki devlet arasında saldırı yapanların korunması, onlara destek sağlanması veya protesto edilmeleri ile ilgili sorunlar çıkmıştı.²⁰⁵

17. yüzyılın ortalarında Osmanlıların fethetmeyi planladığı yer Girit'ti, dolayısıyla o dönemde adanın sahibi olan Venedikliler hedef olmuşlardı. Bunun sebebi olarak Hacca giden bir geminin Malta korsanları tarafından ele geçirilmesi gösterilmişti. Dönemin Sadrazamının dediğine göre, Malta gemileri saldırı yaptıktan sonra Girit'e gitmişlerdi. 1645 yılında Osmanlılar Girit'e giderek burayı sarmışlardı. Bu arada Venediklilerin Malta şövalyeleri ile ittifak kurmalarından ve denizde aktif bir şekilde kuşatma yaptıklarından dolayı, bu savaş yirmi yıl kadar sürmüştü.²⁰⁶

²⁰³ Riyal, para birimi.

²⁰⁴ Tommaso Bertele, **a.g.e.**, s. 191. (Romanin, VII, 344 vd.'den naklen)

²⁰⁵ Tommaso Bertele, **a.g.e.**, s. 192-194. (Özellikle 16-17. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti ile Venedik arasında sorun çıkaran gruplardan en önemlisi “uskok” adı verilen Hırvat korsanlardı. Bunlar, Osmanlı'nın fethettiği bölgelerden kaçarak, Hırvat krallığına gelmişlerdi. Adriyatik'in bu bölgelerinde korsanlığı destekleyen Habsburgların himayesinde sayılar artmıştı. Bu grubun amaçlarından birisi, Adriyatik'teki Osmanlı tüccarlarının işlerini bozarak Venedik ve Osmanlı arasındaki ilişkilere zarar vermektir. Bunlar hem Osmanlı'nın hem de Hristiyanların gemilerine saldırıyorlardı. Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 77-78.)

²⁰⁶ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 307-308. Bu savaşla ilgili daha fazla bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, s. 216-222.

Osmanlıların Girit'e ilk geldiği dönemlerde Venedikliler Ege sahillerini, Mora ve Boğazları kuşatmışlardı. Bir Osmanlı gemisinin Venedik tarafından batırılmasından sonra olaylar hız kazanmıştı. Bu dönemde Venedik, Limni ve Bozcaada'yı ele geçirmiş, bundan sonra Boğazlar konusuna ağırlık vermişti. Sonuç olarak İstanbul'a malların gelememesiyle fiyatlar artmış, insanlar panik havasına bürünmüştü.²⁰⁷ Çünkü 1656 yılında Venedikliler Çanakkale Boğazında büyük bir başarı kazanmışlardı ve artık Osmanlı Devleti'nin ortadan kaldırılacağı şeklinde düşünceler ortaya çıkmıştı.²⁰⁸ Venedik tarafından Bozcaada'da kale ve tabyalar yaptırılmış, adanın elden çıkması önlenmeye çalışılmıştı. Ancak Osmanlı güçleri adayı tekrar ele geçirmişlerdi.²⁰⁹ Bozcaada'dan sonra Limni adası da 1657 tarihinde alınmıştı.²¹⁰ Köprülü Mehmet Paşa, bu şekilde Çanakkale ve çevresini Venediklilerden geri almıştı. Deniz gücü artırılmış, Girit'e destek göndermek üzere iletişim hatlarını tekrar açmış ve Venedik karşısında üstünlük elde edilmişti.²¹¹

1662 yılında Fazıl Ahmet Paşa Venedik Elçisine “*Savaş yüz yıl süreceksin olsa da Girit'ten vazgeçmeyiz*” demişti.²¹² Yine onun teklifi ile Kandiye Kalesi'nin alınması konusunda karara varılmıştı. Öncelikle kırk kadırgadan oluşan yeni bir donanmanın

²⁰⁷ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 324-325.

²⁰⁸ Franco Cardini, **a.g.e.**, s. 208.

²⁰⁹ Halil İncalcık, **Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-III**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 33.

²¹⁰ Halil İncalcık, **Devlet-i Aliyye III. Cilt**, s. 34.

²¹¹ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 326-327. Venedik'e yardıma gelenler arasında Floransalılar ve Maltalılar da bulunmaktaydı. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, s. 379. Ayrıca bkz. Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s. 252-254.

²¹² Halil İncalcık, **Devlet-i Aliyye III. Cilt**, s. 81. (Johann Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, IV, çev. N. Epçeli, İstanbul 2010, s.660'dan naklen)

yapılmasına başlanmıştı.²¹³ 1666'da Girit'e gitmek için yola çıkan Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa adanın fethini sağlamak istiyordu. Bunun için birçok hazırlık yapılmıştı. Venedikliler ise Papalık, Habsburglar ve Fransızların yardımını alıyorlardı. Fransızların adadan ayrılması ve Venediklilerin artık adayı savunamayacaklarını düşünmeleri ile Kandiye Osmanlıların olmuştu.²¹⁴ Yirmi dört yıl boyunca süren Girit kuşatması (savaşı) sırasında Venedikliler yalnız değildi. Bu dönemde Fransa, Malta, Floransa ve Papalık Venedik'e yardımcı olmuşlar gemi ve asker göndermişlerdi.²¹⁵ Girit'in Osmanlı Devleti'ne geçmesiyle birlikte Venedik'in Akdeniz üstünlüğü dönemi bitmişti. Ticaret yeniden başlasa da, ilişkilerde yeni bir döneme geçilmişti.²¹⁶ Ayrıca, bu yıllarca süren Osmanlı-Venedik savaşı, Venedik'in hazinesini kurutmuştu. O dönemde vergiler artırılmıştı, elde edilen paralar ticaret için değil, Mora'nın tekrar alınması amacıyla yapılan savaşa harcanmıştı. Daha sonra görüleceği gibi Mora Venedik tarafından alınsa da, sadece 101 gün sonra Osmanlı Devleti tarafından tekrar fethedilecekti.²¹⁷

Girit Savaşı'nın devam ettiği süre boyunca, 1645-1669 yılları arasında, Venedik daha önce de belirtildiği gibi Avrupalı devletlerden yardım istemiş, Osmanlı Devleti'ne karşı bir haçlı ittifakı oluşturmaya çalışmıştı. Papalık ise her zaman bunun gibi bir ittifakı desteklemişti. Papanın kutsal ittifakı 1684 yılında gerçekleşmişti.²¹⁸ Bu ittifaka Avusturya, Lehistan, Venedik, Rusya katılmıştı.²¹⁹ Venedik çoğunlukla uyguladığı

²¹³ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye III. Cilt**, s. 103.

²¹⁴ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 331-332.

²¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, s. 420.

²¹⁶ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 83.

²¹⁷ Kenneth M. Setton, **Venice, Austria and the Turks in the Seventeenth Century**, The American Philosophical Society, Philadelphia 1991, s. 454.

²¹⁸ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye III. Cilt**, s. 107.

²¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, s. 460.

tarafsızlık siyasetine bir son vermişti, Savoy’lu Eugene idaresindeki imparatorluk ordusu ile birlikte Rus ordularına dâhil olmuşlardı.²²⁰ Venedik, 1684 yılında Osmanlı Devleti’ne savaş açmıştı, Malta ve Toskana ile anlaşma yapmışlardı. Venedikliler, Preveze ve Santa Maura (Aya Mavra) adasını ele geçirdikten sonra kuvvetlerini Dalmaçya, Arnavutluk ve Bosna’ya yönlendirmişlerdi. Mora’yı da fethetmişlerdi.²²¹ 1692-1699 yılları arasında Venedik Girit, Hanya, Bosna-Hersek gibi bölgelere gelerek buraları kuşatmıştı.²²² Ancak Venedik ele geçirdiği bölgelerde üstünlüğünü devam ettirememişti ve bazı işgal düşüncelerinde başarılı olamamıştı. Sakız’ı alsa da bir yıl kadar ancak elinde tutabilmişti.²²³ Sonuçta Osmanlı ve kutsal ittifak üyeleri arasında 1699 yılında Karlofça Anlaşması imzalanmıştı.²²⁴ Venedik her ne kadar Osmanlı Devleti ile 1718 yılına kadar savaşıp, deniz aşırı toprağı Korfu adası ve Dalmaçya kıyıları olarak kalsa da bu dönemlerde Akdeniz’de en aktif liman hala onlara aitti.²²⁵

17. yüzyıl yukarıda bahsedildiği gibi siyasi ve askeri açıdan hızlı ve yoğun geçmişti. Ayrıca ticaret de hız kesmeden devam etmişti. 1668 tarihinde Floransalıların imtiyazları yenilenmişti. Cenevizliler ise önceye kıyasla ticarete büyük bir gerilemeye uğramışlardı. Ticaretlerine devam eden Cenevizlilere 1666’da imtiyazlar sağlanmış, bu

²²⁰ Tommaso Bertele, **a.g.e.**, s. 200.

²²¹ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 345; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, s. 477-478.

²²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, s. 572-574; Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s. 269-270.

²²³ Lord Kinross, **a.g.e.**, s. 349-350; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, s. 575-579.

²²⁴ Karlofça Anlaşmasında Venedik ile ilgili hükümler için bkz. Abdülkadir Özcan, “Karlofça”, **DİA**, Cilt 24, TDV, 2001, s. 504-507; Uğur Kurtaran, “Karlofça Anlaşmasında Venedik, Lehistan ve Rusya’ya Verilen Ahidnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açıdan Değerlendirilmesi”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 35, Sayı 60, 2016, s. 97-139; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, s. 592.

²²⁵ Claudia Baldoli, **İtalya Tarihi**, Çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu, Feylesof Kitap, İstanbul 2018, s. 125.

imtiyazlar 1674'te yenilenmişti. Bu dönemlerde para ticareti yapan Cenevizlilerin ticareti Osmanlıların tepkisinden sonra yıpranmıştı. 1680 yılında temsilcileri geri dönmüş ve yüzyılın sonlarında İstanbul'da Cenevizlilerin varlığı neredeyse bitmişti.²²⁶ Çünkü 17. yüzyılın sonlarında Osmanlıların Viyana kuşatması sırasında Venedikliler ile savaş yapılacağı konusu ortaya çıktığında İstanbul'da bulunan Venedik ve Ceneviz Elçileri birlikte gitmişlerdi. Hatta Venedik ile yapılan bu savaş esnasında Cenevizliler, Venediklilere yardım sağlayarak korsanlık yapmışlar bu sebeple Osmanlı Devleti Cenevizlilerin ticaret gemilerinin İstanbul, İzmir ve Mısır'a gelmelerini yasaklamıştı. Bundan sonra Cenevizliler Osmanlı Devleti'nden özür dileyerek İstanbul'a tekrar elçi göndermelerine izin verilse de, 1715 yılında Venedik ile yapılan savaşta Osmanlı'nın rakibine yardım ettiği anlaşıldığında elçi sınır dışı edilmişti.²²⁷ Cenevizliler, Fransa'nın hâkimiyetine girmişler, XVI-XVII. yüzyıllarda Osmanlılarla yaptıkları ticaretlerini de Fransa bayrağı altına yaptıklarından, bu dönemlerde önemlerini zaten yitirmişlerdi.²²⁸

1.1.5 18. Yüzyıl Osmanlı-İtalyan İlişkileri

18. yüzyıl Karlofça Anlaşmasının etkileriyle başlasa da Osmanlı-Venedik ilişkileri sakin devam etmişti. Özellikle ticari ilişkiler konusunda barış hâkimdi. Savaşta ekonomik açıdan kayıplar verildiği için iki taraf da bu kayıpların yarattığı zararı gidermek istiyorlardı. Aynı zamanda da ilişkilerin sağlam temellere oturtulması amaçlandığından, ticaret ve diplomasi alanında iyi ilişkiler sağlanmaya çalışılmıştı.

²²⁶ Robert Mantran, "XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti: İstikrar mı Gerileme mi?", **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**, ed. Robert Mantran, çev. Server Tanilli, Alkım Yayınları, İstanbul 2007, s. 302.

²²⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, II. Kısım**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 171-172.

²²⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, s. 467.

Savaş sonrasında Osmanlı-Venedik sınırlarının kararlaştırılması ile birlikte, Osmanlı Devleti bu dönemde dikkatini Rusya ve İran'a vermişti.²²⁹

1715 yılına gelindiğinde Venedik, Osmanlı Devleti tarafından bazı harekâtlar yapılacağını öğrenmiş, bunu engellemek için Papalık işe koyulmuş ve Osmanlı hakkında bilgi edinmişti. Osmanlı Devleti'nin amacı ise Venedik ile savaş yaparak, Mora'yı tekrar ele geçirmektir.²³⁰ Venedikliler, savaş hakkında zaman zaman duyumlar alıyorlar, Osmanlı ise savaş için hazırlıklarını tamamlıyordu. Sonuçta Osmanlılar Balyosa iki ülke arasındaki sorunları dile getirmeye başlamışlardı. Ayrıca Polonya ve Viyana'ya savaşın sadece Venedik ile yapılacağını söyleyerek kendilerinin tarafsız kalmalarını istiyorlardı.²³¹ Osmanlı Devleti'nin savaş sebeplerine bakıldığında, iki devletin halkı ve gemileri arasındaki çatışmalar ve Karadağ'daki isyancıların Kotor'daki Venedik idarecileri ile görüşerek sığınma hakkı kazanmaları bulunmaktaydı.²³² İsyancılar Venedik topraklarına kaçmışlar, Venedikliler ise bu isyancıları bazı adalara göndermişlerdi.²³³ Diğer sebepler ise, Osmanlıların Ruslar karşısında 1711 yılında almış oldukları zaferin, Sultan III. Ahmed'e Mora'da bulunan zayıf Venediklilere karşı bir mücadeleye girilmesi konusunda verdiği cesaret²³⁴ ve Venedik idaresinden şikâyetçi olan Mora Rumlarının yardım istekleriydi.²³⁵

²²⁹ Güner Doğan, **Venedikliler İle Dahi Sulh Oluna- 17. Ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik İlişkileri**, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 219.

²³⁰ Güner Doğan, **a.g.e.**, s. 229-231. Bu savaşla ilgili ayrıca bkz. Mustafa Nuri Paşa, **a.g.e.**, s. 320-324.

²³¹ Güner Doğan, **a.g.e.**, s. 233-237.

²³² Tommaso Bertele, **a.g.e.**, s. 282.

²³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, I. Bölüm**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 100.

²³⁴ Charles A. Frazee, **a.g.e.**, s. 208.

²³⁵ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 254.

1715-1718 yılları arasında yapılan Osmanlı-Venedik savaşında Osmanlı'nın asıl amacı daha önce kaybedilen yerlerin geri kazanılmasıydı. Savaşın başlamasından bir sene sonra ise umulanın aksi bir durum yaşanarak Avusturya Venedik'in yanında savaşa girmişti.²³⁶ Ayrıca 1716 yılında Papalık, İspanya, Cenova ve Toskana gemileri de Venediklilere yardım için Korfu sularına gelmişlerdi.²³⁷ Savaş sırasında Mora Osmanlı tarafından geri alınmış ancak Balkanlarda birçok yer Avusturya ve Venedik'e karşı kaybedilmişti. Ayrıca bu savaş Osmanlı Devleti için yıpratıcı olmuş, geri dönüşü olmayan bazı kayıplara yol açmıştı.²³⁸

Yaklaşık dört yıl kadar süren savaş sonrasında Avusturya, Osmanlı Devleti ve Venedik arasında Pasarofça'da barış görüşmeleri yapılmıştı. Aracı devletler İngiltere ve Hollanda'dan da temsilciler bulunmuştu. Venedik, Osmanlı Devleti'nden savaşta elinden çıkan yerleri talep ediyor ve iki yıllık savaş tazminatı da istiyordu. Sonuçta Osmanlı-Venedik arasında 21 Temmuz 1718'de anlaşma imzalanmıştı. Anlaşmaya göre, Çuka (Cerigo), Butrinto, İfrindos, Preveze, Voniçe Venedik'in olmuştu. İthalat ve ihracatta gümrük vergisi %5'ten %3'e düşürülmüştü.²³⁹ Mora, Yunanistan'ın

²³⁶ Güner Doğan, “İstenmeyen Barış Pasarofça'da Osmanlı-Venedik Diplomatları ve Diplomatik Tavırları”, **Harp ve Sulh: 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, Yay. Haz. Gültekin Yıldız, Milli Savunma Üniversitesi, İstanbul 2019, s. 111-112.

²³⁷ Kenneth M. Setton, **a.g.e.**, s. 443.

²³⁸ Güner Doğan, **a.g.m.**, s. 113. Osmanlı Devleti ve Avusturya-Venedik arasında dört yıl süren savaş hakkında daha fazla bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, I. Bölüm**, s. 97-139.

²³⁹ Abdülkadir Özcan, “Pasarofça Antlaşması”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 34, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2007, s. 179-180.

bağımsızlığına kadar Osmanlı sınırlarında kalmıştı.²⁴⁰ 1718-1721 yılları arasında Osmanlı-Venedik sınırına karar verilmişti.²⁴¹

1714-1718 yılları arasında yapılan bu savaş, Osmanlı Devleti ve Venedik arasındaki son savaşı. Bu tarihten sonra Venedik, tarafsızlık politikası yürütmüş ve Venedik Cumhuriyeti'nin sonlandığı 1797 yılına kadar İtalya ve Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren savaşlara katılmamıştı. Sadece Tunus dayısına karşı Akdeniz'deki üstünlüklerini göstermek amacıyla bir savaşta bulunmuştu.²⁴² Venedik o yıllarda artık eski önemine haiz değildi.²⁴³ 1737'de Floransa'da yeni bir ailenin, Loran ailesinin, idareyi ele almasıyla birlikte Floransa ile ilişkiler iyi bir şekilde devam etmişti. Ayrıca 1738'de İtalya'nın güneyinde Napoli ve Sicilya Osmanlıların "*Sicilyateyn*" olarak adlandırdıkları yeni bir krallık haline gelmişti. 1739'da Osmanlı-Sicilyateyn ticaret antlaşması yapılmış, 1740'ta Sicilyateyn Elçisi olarak "Fincetti" adlı kişi atanmıştı. Osmanlı Devleti'nden Napoli'ye Elçi olarak 1741'de Küçük Hüseyin Efendi gönderilmişti.²⁴⁴ 1747 yılında ise o dönemde Habsburg hanedanından Fransuva yönetiminde olan Toskana Dukalığı ile on yedi maddelik bir ticaret ahidnâmesi yapılmıştı.²⁴⁵

1787-1792 Osmanlı-Rus-Avusturya Savaşına hazırlık aşamasında Rus Çariçesi Katerina'nın savaş planlarında Venedik de yer almıştı. Çariçenin planına göre,

²⁴⁰ Donald Quataert, **a.g.e.**, s. 78.

²⁴¹ Pasarofça Antlaşması sonrasında çizilen Osmanlı Devleti-Venedik sınırı hakkında daha fazla bilgi için Bkz. Güner Doğan, **a.g.e.**, s. 273-295.

²⁴² Tommaso Bertele, **a.g.e.**, s. 282.

²⁴³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, I. Bölüm**, s. 246.

²⁴⁴ Oğuz Karakartal, **a.g.e.**, s. 20-21; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, II. Kısım**, s. 239-241.

²⁴⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, II. Kısım**, s. 173. (İzzi Tarihi, İkinci baskısından naklen)

Avusturya Sırbistan, Bosna-Hersek ve Dalmaçya kıyılarındaki bazı yerleri ele geçirecekti. Kıyıdaki bu yerler o dönem Venedik'e aitti. Venedik bu yerlere karşılık Mora, Girit ve Kıbrıs'a sahip olacaktı.²⁴⁶ Görüldüğü gibi o dönemde de Venedik Osmanlı karşıtı ittifaklara katılmaktaydı.

17 Ekim 1797 tarihinde imzalanan Campo Formio Antlaşması ile Venedik Avusturya'ya verilmişti. Kara tarafı Avusturya'nın, adalar ise Fransa'nın kontrolüne geçmişti.²⁴⁷ Venedik Cumhuriyeti'nin bu şekilde sona ermesini ve ona yapılan haksızlığı protesto eden tek hükümdar ise Osmanlı Sultanıydı.²⁴⁸ Bu döneme kadar Osmanlı-Venedik ilişkileri iyi bir şekilde sürmüştü, herhangi başka bir çatışma yaşanmamıştı. Her ne kadar Venedik 1750'lerden itibaren gücünü kaybederek maddi açıdan da zayıflasa da, Osmanlı Devleti'nde Venedik bir protokol gerekliliği olarak önemli bir yere sahip olmaya devam etmişti. Hatta İstanbul'a yabancı devletlerden gelen elçilerden sadece Venedik elçileri Padişahın haremine hediye getirebiliyordu.²⁴⁹

1799'da III. Selim ve Sicilyateyn (İki Sicilya) Kralı IV. Ferdinand arasında Napolyon'a karşı bir antlaşma imzalamıştı.²⁵⁰ Osmanlı Devleti ayrıca Sardinya ile 1839, Toskana ile de 1841 tarihlerinde ticaret antlaşmaları yapmıştı.²⁵¹

²⁴⁶ Stanford J. Shaw, **Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu**, Çev. Hür Güldü, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 28-29.

²⁴⁷ Tommaso Bertele, **a.g.e.**, s. 391.

²⁴⁸ Maria Pia Pedani, **Doğu'nun Kapısı Venedik**, s. 84.

²⁴⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, II. Kısım**, s. 170-171.

²⁵⁰ Oğuz Karakartal, **a.g.e.**, s. 21; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, II. Kısım**, s. 242; Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi V. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 36; Kahraman Şakul, "Osmanlılar Fransız İhtilaline Karşı: Adriyatik ve İtalya Sularında Osmanlı Donanması", **Nizâm-ı Kadim'den Nizâm-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi**, ed. Seyfi Kenan, İsam Yayınları, İstanbul 2010, s. 282.

²⁵¹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VI. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 254.

1.2. 19. Yüzyılda İtalya'nın Durumu, İtalyan Birliği Süreci ve Kırım Savaşından İtalyan Birliğine Kadar Osmanlı-İtalyan İlişkileri

İtalyan birliğinin 1870 yılında sağlanmasından önce şehir-devletlerden oluşan İtalya yarımadasının durumu, Fransız İhtilali, Napolyon'un İtalya'ya gelişi ve sonrasında yaşananlar, Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi açısından son derece önemli görölmektedir. İtalya'nın 1870 sonrası dönemde uyguladığı politikaların anlaşılması için ise yine İtalyan birliğinin nasıl tamamlandığından bahsetmek gerekir. Çünkü İtalya'nın ve Almanya'nın birliklerini sağlamalarıyla Avrupa'daki güç dengeleri değişmiş, milli bilinç düşüncesi ile imparatorluklardaki azınlıklar hareketlenmeye başlamıştı.²⁵²

Batı Roma İmparatorluğu'nun 476 yılında yıkılmasından itibaren, 5-19. yüzyıllar arasında İtalya, içinde birçok devlet bulunduran bir bölgeydi. Örneğin 15. yüzyılda İtalya'da Milano Dukalığı, Savoy Dukalığı, Ceneviz, Venedik, Floransa Cumhuriyetleri, Kilise Devleti ve Napoli Krallığı bulunuyordu. Bu devletler demokrasi, oligarşi ve benzeri farklı idare şekillerine sahiplerdi.²⁵³ 18. yüzyılda ise İtalyan yarımadasında Milan Dukalığı, Parma ve Plaisance Dukalığı, Modena ve Reggio Dukalığı, Toskana Dukalığı, Napoli ve Sicilya Krallığı, Sardinya Krallığı (Piyemonte), Papalık Devleti, Venedik Cumhuriyeti ve Cenova Cumhuriyeti bulunmaktaydı.²⁵⁴ Bu siyasi parçalanmışlık, 1870 yılında Piyemonte (Sardinya) öncülüğünde İtalya'nın

²⁵² John Merriman, **Modern Avrupa Tarihi**, Çev: şükrü Alpagut, Say Yayınları, İstanbul 2018, s. 703.

²⁵³ Halil İnalcık, **Rönesans Avrupası- Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 13.

²⁵⁴ A. Savelli, **İtalya Tarihi**, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1940, s. 262-263.

birliğinin sağlanmasına kadar bu şekilde devam etmişti. Ünlü Avusturya Başbakanı Klemens von Metternich (1773-1859) İtalya için “*Sadece bir coğrafi ifade*” diyordu.²⁵⁵

İtalya’nın birleşmesini engelleyen veya geciktiren bazı durumlar vardı. Bunlardan birisi ekonomik sebeplerdi. Bugün de olduğu gibi Kuzey İtalya, Güney İtalya’dan her zaman daha zengin ve kalkınmıştı. Ayrıca Avusturya, yani Habsburg hanedanının İtalya’nın genelinde egemenlik kurması ise siyaseti ilgilendiren bir diğer neden idi. İtalya’nın birleşmesinin önündeki dini kurum Papalık Devletiydi. İtalya’da merkezi yönetim geleneği de bulunmadığından burasının nasıl yönetilmesi gerektiği sorunu da tartışılıyor ancak bir karara da varılamıyordu. Fakat bütün bunlara rağmen, İtalya’da milliyetçilik düşüncesinin gelişmesi, İtalyan yarımadasındaki topraklar üzerinde egemenlik kurmuş olan Avusturya’ya karşı duyulan kötü duygular İtalyanların birlik haline gelmesi için teşvik edici sebeplerdi.²⁵⁶

Fransız İhtilali ve sonrasında yaşananlar, İtalya’nın modernleşme sürecinde büyük bir değişime yol açacaktı. 1789 yılı İtalyan şehir devletlerinin siyasi bağımsızlıklarını ve barış dönemlerini bitirmiş, siyasi değişim ve yabancı işgaller içeren ve 1814’e kadar bu şekilde devam eden bir süreci başlatmıştı.²⁵⁷ 1815’te yapılan Viyana Kongresinde ise İtalyan yarımadası için bir çözüm üretilememişti. Bunun sebebi Viyana Kongresinde Avusturya’nın söz sahibi olması ve yine Avusturya’nın İtalya’daki hâkimiyetinin engellenmesini istememesiydi. Her ne kadar kongrede bir karar çıkmasa da, İtalyan ulusu Fransız İhtilalinin getirmiş olduğu milliyetçilik ve özgürlük düşüncelerinden etkilenmiş ve bu yolda çalışmaya başlamıştı. İhtilalden sonra Napolyon

²⁵⁵ Stephen J. Lee, **Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980**, Çev. Savaş Aktur, Dost Yayınları, Ankara 2010, s. 91; John Merriman, **a.g.e.**, s. 708.

²⁵⁶ John Merriman, **a.g.e.**, s. 708.

²⁵⁷ John A. Davis, **Italy in the Nineteenth Century**, Oxford University Press, New York 2000, s. 7.

Bonapart İtalya'yı fethetmeye gelerek burada İtalyan krallığını kurmuş ve temelini oluşturmuştu.²⁵⁸

Napolyon Bonapart, 1796'da ordusuyla birlikte İtalya'ya doğru yola çıkmış, Milano yakınlarında Avusturyalıları mağlup ederek kente girmişti. Burada geçici bir idare tesisinden sonra 1798 yılında Papalık Devletlerinin bulunduğu bölgeye gelmiş ve Papalık'ın ortadan kaldırıldığını söylemişti. 1797'de Venedik'e, 1799'da ise Toskana ve Napoli taraflarına varmıştı. Bu arada daha önceki bölümde de belirtildiği gibi, Avusturya ile "Campo Formio Antlaşması" imzalanmış ve İtalya'nın "Veneto" bölgesi Avusturya'nın, buna karşılık Lombardiya ve Modena Fransızların olmuştu. Bu işgallerin sonucunda neredeyse bütün İtalyan yarımadası din, mülkiyet, hukuk ve idare konularında Fransız etkisine girerek yine Fransızlar tarafından kontrol edilmeye başlamıştı.²⁵⁹

İtalya'yı ele geçiren Napolyon, burada birçok Cumhuriyet kurmuştu. Bunlar *Cisalpine*, *Ligure*, *Roma*, *Partenopea*, *Cispadana* Cumhuriyetleriydi.²⁶⁰ 1802 yılında kurduğu İtalya Cumhuriyeti'ni 1804²⁶¹ yılında Krallığa dönüştüren ve kendisini İmparator olarak ilan eden Napolyon, 1806 yılında oğlunu İki Sicilya ve Napoli Kralı seçerek İtalya'yı yeni bir idare altına sokmuştu. Buna göre İtalya'da, Napoli, Sardinya ve Papalık Devletleri bulunmaktaydı. Bu durum 1814 yılında Napolyon'un idaresinin çökmesine kadar devam etmişti. Avusturya yeniden İtalya'da hâkim devlet haline gelmişti.²⁶² Sadece Piyemonte (Sardinya) bağımsız kalmıştı çünkü Avusturyalılar

²⁵⁸ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2012)**, Der Yayınları, İstanbul 2013, s. 275.

²⁵⁹ Claudia Baldoli, **a.g.e.**, s. 158.

²⁶⁰ Claudia Baldoli, **a.g.e.**, s. 160.

²⁶¹ 1805 yılı olarak da geçmektedir. Claudia Baldoli, **a.g.e.**, s. 162; Alexander Grab, "From the French Revolution to Napoleon", John A. Davis ed., **Italy in the Nineteenth Century**, Oxford University Press, New York 2000, s. 35.

²⁶² Ahmet Kavas, "İtalya", TDV İslam Ansiklopedisi, 23. Cilt, s. 447.

Fransızların bölgeden uzak tutulması gerektiğini düşünüyorlardı.²⁶³ 1814'e kadar Napolyon Fransızların devrimini buraya getirmiş, soyluların ve din sınıfının ayrıcalıklarını sona erdirmiş, eski hanedanları ortadan kaldırmıştı. İtalya hukuk, idare ve ekonomi anlamında bir araya getirilmişti.²⁶⁴ Ancak İtalyanlar bu durumdan memnun değillerdi. Basın sansürü, mecliste sadece seçkinlerin temsil edilmesi, vergi konularına karşı halk hareketlenmeye başlamıştı. Bu dönemlerde İtalyanlar, İtalyan birliğinin kurulması amacıyla gizli cemiyetler kurmuşlardı. Bunlardan ilki Carbonari cemiyetiydi.²⁶⁵

1815 Viyana Kongresi toplandığı esnada –ki toplanmasının sebebi Napolyon Bonapart'ın Avrupa'da yarattığı karışıklığın ve isyanların sonucunda bir düzen oluşturmaktır- İtalya, Avusturya ve Fransa'nın etkisi altındaydı. O dönem İtalya yarımadasında Savoy, Piyemonte, eski Cenova cumhuriyeti ve Sardinya adasından oluşan Sardinya Krallığı, Modena, Lucca ve Parma Dukalıkları, Toskana Dukalığı, Papalık Devleti, Napoli Krallığı, San Marino Cumhuriyeti, Avusturya egemenliğindeki Lombardiya ve Venedik bulunmaktaydı.²⁶⁶

1820-21 yıllarında İtalya'daki isyanlar devam ederek, bir süre sonra sakinleşmişti. 1830'larda ise tekrardan alevlenerek bu hareketlenmeler bölgede statükoyu tehdit etmeye başlamıştı.²⁶⁷ Ancak İtalya'da durum 1848'e kadar değişmemişti.

²⁶³ Claudia Baldoli, **a.g.e.**, s. 162.

²⁶⁴ Alexander Grab, **a.g.m.**, s. 26.

²⁶⁵ Claudia Baldoli, **a.g.e.**, s. 162.

²⁶⁶ J.M. Roberts, **a.g.e.**, s. 474-475.

²⁶⁷ David Laven, "The Age of Restoration", John A. Davis ed., **Italy in the Nineteenth Century**, Oxford University Press, New York 2000, s. 59.

1848’de Avrupa’nın birçok yerinde olduğu gibi İtalyanlar da yeniden hareketlenmeye başlamışlardı. Özellikle de Metternich’in güçten düşmesi ile birlikte olaylar hızlanarak o dönemde Avusturya’nın egemenliğinde bulunan Veneto ve Lombardiya bölgelerinde isyanlar çıkmıştı. İtalya’nın birçok yerinde olaylar yayıldığında Papa IX. Pie hem suçluların affedilmesini sağlamış hem de milli askeri birliklerin kurulmasını onaylamıştı. Bu gelişmelerin de verdiği heyecanla daha da coşkulanan halk silahlanmıştı. Piyemonte Kralı Carlo Alberto 1848’de Anayasayı ilan etmişti. Bu Anayasa, ileride kurulacak olan İtalya Krallığı’nın da esasını oluşturmuştu. Diğer İtalyan Devletleri de Anayasalı idareyi tercih etmişlerdi.²⁶⁸

1848 yılında, Avusturya’daki iç ayaklanmaları fırsat bilen İtalyanlar, Avusturyalıları topraklarından çıkarmak istemişlerdi ve Piyemonte Kralı Carlo Alberto’nun yanında Toskana, Papalık, Napoli orduları da olduğu halde Avusturya’ya savaş açılmıştı. Bir süre sonra aralarında anlaşmazlık olan İtalyanlar, başta Krallıklarını ve Veneto ve Lombardiya’nın kendilerine katıldığını ilan etseler de Avusturya kuvvetlerine yenilmişlerdi. Bu şekilde savaştan önceki duruma geri dönmüştü. Bundan bir yıl sonra yapılan bir savaşta daha Piyemonte ordusu Avusturya’ya karşı kaybedince, Kral Carlo Alberto tahttan çekilmişti ve yerine oğlu II. Vittorio Emanuele geçmişti.²⁶⁹ Carlo Alberto saltanatı süresince “*Italia farà da sé*”, yani “*İtalya kendi başının çaresine bakacaktır*” prensibini korumuştur.²⁷⁰ Tamamen kendi çabaları ile bir başarı elde etmek isteyen İtalyanlar bunun için güçlerinin henüz yetersiz olduğunu anlamışlar ve yardıma ihtiyaçları olduğunu düşünmüşlerdi. Tahta yeni çıkan Piyemonte Kralı II. Vittorio Emanuele ise siyasetini bu yönde çizmişti.²⁷¹

²⁶⁸ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 277.

²⁶⁹ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 277-278.

²⁷⁰ Stephen J. Lee, **a.g.e.**, s. 100.

²⁷¹ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 278.

1852’de Piyemonte Kralının Başbakanlığa atamış olduğu Kont Camillo Benso di Cavour, İtalyan Birliğinin gerçekleşmesinde belki de en önemli kişiydi. Başbakanlık görevindeyken İtalya’nın birliği için Avusturya ile savaş yapmaları gerektiğinin farkındaydı. Bu yüzden bir yandan ekonomiyi ve orduyu güçlendirirken diğer yandan da diplomasi açısından yardımcı olabilecek bazı girişimlerde bulunmaya başlayacaktı.²⁷² Cavour Başbakan olduktan sonra Piyemonte’de askeri, mali ve idari açıdan yenileştirme çalışmaları yapmıştı.²⁷³ Cavour, İtalya’nın Birliğinin sağlanması için Avusturya’nın bölgeden gönderilmesi ve bunun için Avrupa’nın büyük güçlerinden yardım istenmesi gerektiğini düşünüyordu. İlk önce de Fransa’ya yaklaşmıştı, bunun sebebi o dönemde Fransa Kralı olan III. Napolyon’un geçmişi ve düşünce yapısıydı. III. Napolyon gençken bir dönem İtalya’da yaşamış, Carbonari cemiyetine katılmıştı ve birlik sorununa hâkim olan birisiydi. Ulusalcılığı destekleyen ve kendisini Katoliklerin önderi olarak gören III. Napolyon da sınırlarından Avusturyalıları uzaklaştırmak isteyerek, bu sebeple kendisi için ileride sorun olmayacak ama doğusunda Avusturya’yı durdurabilecek bir İtalya’yı destekliyordu.²⁷⁴

Kont Cavour, İtalya’nın durumunu uluslararası bir hale Kırım Savaşı (1853-1856) sayesinde getirmişti. Bu savaş aslında Osmanlı Devleti ve Rusya arasında yapılmaktayken, Rusların Karadeniz’de başarılar kazanması üzerine İngiltere ve Fransa’nın bu durumdan telaşlanarak Osmanlı Devleti’nin yanında savaşa girmeleriyle farklı seyretnmeye başlamıştı. 1854 yılı sonlarında Piyemonte de İngiltere, Fransa ve Osmanlı Devleti’nin yanında savaşa katılmış ve 15.000 kişilik bir kuvveti Kırım’a

²⁷² Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınları, İstanbul 2006, s. 422.

²⁷³ Claudia Baldoli, **a.g.e.**, s. 183.

²⁷⁴ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 279.

yollamıştı.²⁷⁵ Piyemonte bu savaşa İngiltere'nin teklifi üzerine girmişti. İngiltere Piyemonte'ye bu savaşa katılmaları şartıyla %3 faizle bir milyon lira para vermeyi taahhüt etmişti.²⁷⁶ Burada Cavour'un asıl amacı İngiltere ve Fransa ile birlik olup iyi ilişkiler kurarak savaş sonrasında yapılacak görüşmelerde kendi durumlarını anlatabilmektir.²⁷⁷

Kırım Savaşı sonrasında barış şartlarının görüşülmesi için Paris Barış Konferansı toplanmış, kongreye Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere, Fransa, Piyemonte ve savaşın sınırlarına yakın yerlerde geçtiği devletler Avusturya ve Prusya da katılmıştı. Bu kongre, Osmanlılar ve İtalyanlar için bazı ilklere sahne olmuştu. Osmanlı Devleti ilk kez bir kongreye Avrupalı devletlerle eşit haklara sahip olarak katılırken, Piyemonte Avrupa'nın büyük devletleri tarafından toplanan herhangi bir kongreye katılmak için ilk kez davet edilmişti.²⁷⁸ Ayrıca Piyemonte Paris Barış Konferansında Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumayı taahhüt eden altı devletten birisi olmuştu.²⁷⁹ İtalyanların kongredeki önemi çok fazla olmasa da asıl amaçları "*İtalya'nın Birliği*" fikrini yaymaktı ve bunu da başarmışlardı. Başbakan Cavour konferansta bu yolda çok emek sarf etmişti. Avusturya buna karşı çıksa da Avrupa siyasetinde artık bu konu yer almıştı.²⁸⁰ Ancak Konferansta İtalya'nın birliği konusunda herhangi bir karar verilememişti.²⁸¹

²⁷⁵ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi V. Cilt**, s. 240; Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 422; Ayrıca bkz. Ahmet Cevdet Paşa, **Tezâkir**, Yay.Haz. Cavid Baysun, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 24; Ali Fuat Türkgeldi, **Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiyye**, Yay.Haz. Bekir Sıtkı Baykal, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1960, s. 155-156.

²⁷⁶ A. Savelli, **a.g.e.**, s. 342.

²⁷⁷ Rifat Uçarol, **a.g.e.**, s. 280.

²⁷⁸ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi V. Cilt**, s. 242.

²⁷⁹ Şerafettin Turan, "İtalya", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 23, 2001, s. 449.

²⁸⁰ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi V. Cilt**, s. 247.

Paris Barış Konferansında Osmanlıları ve İtalyanları ilgilendiren bir başka mesele daha vardı. Kırım Savaşının başladığı dönemlerde, 1853 yılında Fransa, Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi fikrini ortaya atmıştı. Fakat buna birçok milliyeti topraklarında barındıran Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya karşı çıkmışlardı. Katolik Eflak ve Boğdan'ın birliği için uğraşmaya devam eden III. Napolyon buraların Avusturya'ya katılması teklifinde bulunduyorsa da durumda herhangi bir gelişme olmamıştı. 1856 Paris Barış Konferansında ise Eflak-Boğdan'ın birleştirilmesi veya müstakil duruma getirilmesi yönünde herhangi net bir karar çıkmamıştı. Piyemonte bu dönemlerde Fransa'yı desteklemek durumunda olduğundan dolayı iki memleketin birleşmesini istediğinden Osmanlı ile ters düşmüştü.²⁸² Eflak ve Boğdan'ın durumu bir sorun haline gelmiş, devletler ikiye bölünmüştü. Fransa, Prusya ve Piyemonte bir tarafta, Osmanlı Devleti, Avusturya ve İngiltere ise diğer bir taraftaydı. Bu sorunun çözülmesi için Mayıs 1858'de Paris Konferansı toplanmış ve sorun çözülmüştü.²⁸³ Bu olay Osmanlı Devleti ve Piyemonte arasındaki ilk anlaşmazlık olarak sayılabilir.

İtalyanların birliklerini sağlama uğraşları ise bir yandan devam etmekteydi. 1859 yılında Plombieres'te Piyemonte ve Fransa arasında bir antlaşma imzalanmıştı. Buna göre Fransa, Nice ve Savoy'u alacak, İtalyan yarımadasından Avusturya'nın çıkarılmasını sağlayacaktı. Ayrıca Umbria, Toskana, Papalık Devleti ve İki Sicilya Krallıkları birleşecek, burada bir konfederasyon kurularak başında Papa olacaktı. Bu antlaşmadan sonra bir an önce hazırlıklara girişen iki devlet, İngiltere ve Rusya'nın savaşta tarafsız olmalarını, Prusya'nın ise kendilerine yardım etmesini sağlamışlardı. Avusturya, sınırlarında yığınak yapan Piyemonte'yi uyarmıştı ve bu uyarı kabul edilmeyince savaş ilan etmişti. Fransa da Piyemonte'nin yanında savaşa katılmıştı.

²⁸¹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 422.

²⁸² Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VI. Cilt**, s. 52-55.

²⁸³ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VI. Cilt**, s. 59-60.

Avusturya'nın yenilgisiyle sonuçlanan savaştan sonra, Avusturya Veneto ve Lombardiya'dan çıkarılmıştı. Ancak İtalya'daki diğer devletlerin de Piyemonte'ye katılarak güçlü bir İtalya'nın ortaya çıkacağından çekinen Fransa, Avusturya ile barış yapmıştı. Savaşa yalnız devam etmek isteyen Başbakan Cavour ile Kral Vittorio Emanuele'nin tartışmaları sonucunda, barışa karar verilmişti. Üç devlet arasında 10 Kasım 1859'da Zürih Antlaşması imzalanmıştı. Bu antlaşma ile Piyemonte sadece Lombardiya'yı alabiliyor ve biraz sınırlarını büyütebiliyordu. İtalyanlar istediklerini alamamışlar ancak birlik konusunda daha da azmetmişlerdi.²⁸⁴ 1850'lerde İtalya'nın dört bir tarafında milliyetçi hareketlenmeler artmıştı.²⁸⁵

Zürih Antlaşmasından sonra İtalyan Devletleri kendi arzularıyla Piyemonte'ye katılmışlardı. Güney İtalya'nın da birliğe katılması için çalışmalara başlayan İtalyanlar, bunu kendi başlarına halletmek istemişlerdi. İtalyan Birliğinin oluşmasında efsane isimlerden birisi olan Giuseppe Garibaldi, 1860 yılında Cenova'dan birçok kişiyle birlikte yola çıkarak Sicilya ve Napoli'yi ele geçirmişti. Bu bölgeler de birliğe katılmıştı. Dolayısıyla 1860 yılında Venedik ve Roma hariç olmak üzere tüm İtalyan yarımadası birleşmişti. 1861'de II. Vittorio Emanuele İtalya Kralı seçilerek ülkede anayasal monarşi sistemi kurulmuştu.²⁸⁶

Ahmet Lütfi Efendi, İtalyan birliğinin gerçekleşmesinden sonra, İtalyan Kralının unvanının İngiltere ve Fransa tarafından tanındığını, ancak Avusturya, Rusya ve Prusya'nın henüz tasdik etmediğini belirtmişti. Osmanlı Devleti tarafından da unvanın tanınması istenmişti. Osmanlı için önemli olan 20 milyon civarı bir nüfustan oluşan ve Osmanlı topraklarına denizle komşu olan bir büyük devletle dostça ilişkilere sahip

²⁸⁴ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 281-283. Bu savaş ve antlaşma hakkında bkz. Ahmet Cevdet Paşa, **Tezâkir**, 2. Cilt, Yay. Haz. Cavid Baysun, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 77-78.

²⁸⁵ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 424.

²⁸⁶ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 284; A. Savelli, **a.g.e.**, s. 371.

olunmasıydı. Eğer Kralın unvanı tasdik edilmezse, İtalya ile boş yere soğukluk ortaya çıkabilirdi fakat tasdik edilirse, siyasetçe hiçbir sorun görülmemekteydi. Bu nedenle Kralın unvanı kabul edilmiş ve bir ticaret muahedesi yapılmasına karar verilmişti. Hatta İtalyan Birliğinin sağlanmasından sonra Napoli şehrinin önem kazanacağı düşünülerek, oraya muvakkat bir şehbenderlik tahsis edilmişti.²⁸⁷

İtalyan Birliği süreci devam ederken, Paris Barış Konferansından ve İtalyan Krallığının ilanından sonra, İtalyanlar Avrupa sorunlarıyla ilgili konularda söz sahibi olmaya başlamışlardı. Bu konulardan bir tanesi Osmanlıları uzun süre meşgul eden Karadağ isyanıydı. Osmanlı Devleti 1860'lerden itibaren özellikle Balkanlarda bir dizi isyan hareketlerine maruz kalmıştı. İmparatorluğun sınırlarının büyük olması, bu topraklarda farklı milletlerin yaşaması ve Almanya-İtalya gibi devletlerin milli birliklerini kurmalarından etkilenen diğer ulusların bağımsızlıklarına kavuşmak istemeleri bu isyanların sebepleriydi. Bu isyanlardan önemli bir tanesi de Karadağ isyanıydı. Hersek isyanının bastırılmasından sonra Karadağ'a yönelen Osmanlı kuvvetleri burada üstünlük kazanmışlardı ve Karadağlılar geri çekilmişlerdi. Osmanlı güçlerinin bölgede zaferler kazanmasıyla Avrupalı güçler duruma el koymuşlar ve İstanbul'daki Fransız, İngiliz, Avusturyalı, Prusyalı ve İtalyan Elçiler Osmanlı hükümetine 1862'de nota vermişlerdi. Savaşın durdurulmasını istemişlerdi. Eğer Osmanlı Devleti savaştan vazgeçerse Karadağlıların saygısını elde edeceklerini belirtmişlerdi.²⁸⁸

İtalya Krallığı'nın ilanından sonra İtalyan yarımadasında birliğin sağlanması için eksik iki bölge olan Venedik ve Roma'nın da birliğe katılması isteniyordu ancak bunun için yeterli bir güç bulunamıyordu. Nitekim ikisinin de birliğe katılması, büyük

²⁸⁷ **Vak'a-nüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi, Cilt X**, Yay. Haz. Münir Aktepe, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 39-40.

²⁸⁸ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VII. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 5.

devletlerin arasında yapılan savaşların sonucunda İtalya'nın kazancı olmuştu. İlk olarak, o dönemde İtalya gibi birlik haline gelmeye çalışan Prusyalılar, Avusturyalılara savaş açmışlar ve onları yenmişlerdi. Bunun sonucunda İtalyanlar sadece Prusyalıların tarafını tuttukları için 1866'da yapılan Viyana Antlaşması ile Venedik ve çevresini elde etmişlerdi.²⁸⁹

Venedik'in İtalyan Krallığına dâhil olduğu 1866 senesinde İtalyanların katıldığı bir diğer Avrupa konferansı, 4 Mart 1866'daki Paris Konferansıydı. Bu konferansın toplanma sebebi Romanya'yı idare edecek olan Prens ile ilgiliydi. Romanya meclisinin seçmiş olduğu Prens konusundaki tartışmalar ve Eflak-Boğdan'ın durumu konusunda Fransa'nın önerisiyle toplanan konferansa İtalyanlar da katılmışlardı. Fransa, İngiltere ve Prusya ile birlikte yabancı Prensın seçimi konusunun incelenmesi taraftarıydılar.²⁹⁰

Roma halen İtalyan Birliğinin sağlanması için yarımadaının tam kalbinde kalan tek bölgesiydi. Kendisini Latinlerin koruyucusu olarak gören Fransız İmparatoru III. Napolyon, İtalyanlar eğer Roma'ya hâkim olurlarsa, siyasetine bir darbe indirileceğini düşünüyordu. Bu sebeple Roma'ya asker göndermişti. İtalyanlar birkaç sefer denedilerse de Roma'ya girememişlerdi.²⁹¹ 1870 yılında Prusya ile Fransa arasında yapılan Sedan Savaşı sırasında Roma'dan Fransız askerleri çekilince ve Fransa savaşta yenilince İtalyanlar bunu bir fırsat bilerek 20 Eylül günü Roma'ya girmişlerdi. Roma başkent ilan edilerek, İtalyan Birliği tamamlanmıştı.²⁹² Adım adım birliğini sağlamak için uğraşan ve istediklerini elde eden İtalyanlar artık Avrupa siyasetinde söz sahibi olmak ve sömürge yarışında diğer devletlere yetişebilmek için çok çalışacaklardı. Hem siyasi hem de ekonomik olarak gelişme ve büyüme planları çerçevesinde Osmanlı

²⁸⁹ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 285. Ayrıca bkz. Vakanüvis Ahmet Lütfi Efendi, **a.g.e.**, s. 65-68.

²⁹⁰ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VII. Cilt**, s. 11.

²⁹¹ Rıfat Uçarol, **a.g.e.**, s. 285.

²⁹² J. M. Roberts, **a.g.e.**, s. 476.

Devleti ile zaman zaman karşı karşıya geleceklerdi. İtalyanlar Rönesans döneminde modern diplomasiinin temellerini atarak ikamet elçiliklerini açmış olsalar da Osmanlı Devleti için durum farklıydı. Osmanlı Devleti'nin diplomasi uygulaması 18. yüzyılın sonlarından itibaren değişmişti. Dolayısıyla 19. yüzyılın son çeyreği ve 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti - İtalya Krallığı ilişkilerinin incelendiği bu çalışmada Osmanlı Devleti'nin dışişleri yapısı hakkında da bilgi vermek gereklidir.

1.3. 19. Yüzyılda Osmanlı Hariciyesinin Dönüşümü

III. Selim'in tahta çıkışına isabet eden 1789 yılı hem Avrupa hem Osmanlı tarihi açısından yeni bir döneme işaret etmişti. Fransa'da başlayan devrim hareketleri Avrupa'yı etkilemiş ve Dünya Tarihinde yeni bir çağ açılmıştı. Dolayısıyla Osmanlı Devleti de kendisini bu yeni döneme hazırlama ihtiyacı hissetmişti. III. Selim döneminden önce de aslında her konuda bir modernleşme sürecine girmiş olan Osmanlı Devleti asıl reform ve düzenlemelerini 19. yüzyıl başlarından itibaren uygulamaya koymuştu. Bu çalışmanın konusu genel olarak II. Abdülhamid döneminde Osmanlı Devleti-İtalya Krallığı ilişkilerini kapsadığı için bu bölümde bütün bir Osmanlı modernleşmesi üzerinde durulmayacak, 19. yüzyılda Osmanlı diplomasisinin bu dönemdeki değişimi, elçilikler ve şebkenderlikler (konsolosluklar) gibi Dışişlerini ilgilendiren konulardaki bazı düzenlemeler hakkında bilgi verilecektir.

Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlerle kurduğu diplomatik ilişkileri, en başından beri yapısıyla özdeşti. Bir İslam Devleti olan Osmanlı İmparatorluğu diğer İslam Devletlerinde de olduğu gibi elçilik kurmaya yanaşmamıştı. Diğer İslam Devletleri 19. yüzyılda Osmanlı'dan sonra yabancı devletlere elçi göndermeye başlamışlardı. Ayrıca Avrupa devletleri Hristiyan olduğundan İslam ülkeler onları

kendilerine eşit görmüyorlardı.²⁹³ Avrupalı Devletler 1450’den itibaren İstanbul’da sürekli elçilikler kurmalarına rağmen Osmanlı Devleti karşılıklı diplomasinin oluşması için onların geldikleri şehirlere elçiler göndermemişti. Buna lüzum duymamıştı.²⁹⁴ Osmanlı devlet adamları III. Selim dönemine kadar Avrupa Devletlerini kendilerine denk bulmayarak, aşağı bir seviyede görme eğiliminde olmuşlardı. III. Selim ise durumun bu şekilde olmadığını düşünerek, Avrupa Devletleriyle anlaşmalar yapmaya karar vermişti. Zira artık devletlerarası ilişkilerde Osmanlı tek başına olamazdı.²⁹⁵ Padişahın sürekli diplomasiye geçiş sebeplerinden birisi de “Doğu Sorunu”nun Osmanlı toprak bütünlüğünü ve özgürlüğünü tehlikeye düşürecek bir seviyeye gelmiş olmasıydı. Bu meseleye yönelik olarak artık kendini koruma ve denge siyaseti uygulama yeni dış politikanın temelini oluşturacaktı. Buna bağlı olarak da yurtdışındaki konuların takip edilmesi Osmanlı için son derece önemli olduğundan dış temsilcilikler açma yoluna gidilmişti.²⁹⁶

17. yüzyılın sonlarına kadar aslında Osmanlı’nın savaşlarda genellikle üstün olması yüzünden çift taraflı diplomasiye gerek görülmemişti. Fakat Avrupalı devletlerin gerisinde kalındığı düşüncesi²⁹⁷ ve yaşanan uluslararası olaylar Osmanlı Devleti’nin bu gelişmelere yönelik bir siyasete karar vermesi gerektiğini göstermişti.

²⁹³ Ercüment Kuran, **Avrupa’da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri (1793-1821)**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1968, s. 10.

²⁹⁴ Ercüment Kuran, **a.g.e.**, s. 10.

²⁹⁵ Necdet Hayta, Uğur Ünal, **Osmanlı Devleti’nde Yenileşme Hareketleri**, Gazi Kitabevi, Ankara 2015, s. 82.

²⁹⁶ Gül Akyılmaz, “Reis-ül Küttablık Müessesesinin Önem Kazanmasına Yol Açan Gelişmeler ve Osmanlı Hariciye Nezaretinin Doğuşu”, **XIII. Türk Tarih Kongresi**, Cilt 3, Kısım 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 300.

²⁹⁷ Selim Deringil, “II. Mahmut’un Dış Siyaseti ve Osmanlı Diplomasisi”, **Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990, s. 59.

Fransız İhtilali sonrasında Avrupa’da yaşanan değişimi, gelişmeleri ve kurulan koalisyonları takip etmek için reisülküttabın ve ona bağlı olarak çalışanların iş yükü de dolayısıyla artmıştı.²⁹⁸ Çünkü 18. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Dışişleri Bakanı olarak sayılabilecek kişi Reisülküttab idi.²⁹⁹ Reisülküttab, III. Selim döneminde artık daha çok dışişleri konusunda bilgi sahibi olarak, dışardan gelen elçilerle siyaset üzerine görüşmeler yapabilen seviyeye gelmişti. Bu dönemlerde epey önem kazanmıştı.³⁰⁰ Bu gelişmeler, III. Selim’in devletler arasında kabul gören ve uygulanan bir diplomasiye uyum sağlamak düşüncesine yol açmış, Osmanlı bürokrasi düzeninde bazı yeni uygulamalar getirmesine neden olmuştu. III. Selim tarafından getirilen yenilikler, II. Mahmud ile önce duraksamaya girerek daha sonra kurumsallaşacak, Tanzimat döneminde ise gelişmeye devam edecekti.

Osmanlı diplomasisinin İstanbul’un fethinden itibaren dört aşamadan geçtiği söylenebilir. Bunlar:

-Avrupa’dan temsilcilerin kabul edildiği fakat Osmanlı’dan Avrupa’ya herhangi bir elçinin gönderilmediği dönem,

²⁹⁸ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 284.

²⁹⁹ Reisülküttab hakkında daha fazla bilgi için bkz. Recep Ahışalı, “Reisülküttab”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 34, 2007, s. 546-549. Girgin’e göre Reisülküttab günümüzdeki Dışişleri Bakanı değil, Dışişleri Müsteşarı veya Genel Sekreterinin konumundaydı. Onun kapsadığı yetki ise Sadrazamda bulunmaktaydı. Reisülküttablar kitabette uzun dönemler başka işler yaptıktan sonra, ancak 19. yüzyılda Hariciye işleri ile daha yoğun bir şekilde ilgilenmeye başlamışlardır. Dışişlerini ilgilendiren törenler ve otorite açısından Sadrazam her zaman birinci gelmekteydi. Kemal Girgin, **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994, s. 15-16.

³⁰⁰ İsmail Soysal, “Umur-ı Hariciye Nezaretinin Kurulması”, **Sultan II. Mahmut ve Reformları Semineri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990, s. 72.

-Karlofça Antlaşmasından (1699) itibaren başlayan, Avrupa'nın Padişahları anlaşmaya zorladığı, onların ise bunu bazı dönemlerde yapmak zorunda kaldıkları dönem,

-Sultan III. Selim ile birlikte başlayan ve karşılıklı diplomasiye dayanan 1793-1821 arasındaki yılları kapsayan zaman dilimi,

-Osmanlı diplomasinin Avrupa Devlet sistemi içine dâhil olduğu dönem olarak belirtilebilir.³⁰¹

1793'e kadar Osmanlı Devleti cülus, doğum, savaş ilanı vs. gibi durumlar olduğu zamanlarda ilgili devletlere bir elçi gönderirdi. Görev için gidip gelen bu elçiye "Fevkalade Elçi" adı verilirdi.³⁰² Bu fevkalade elçiler çok dikkatli bir şekilde seçilen, gönderildikleri ülkelerle Osmanlı Devleti arasında barışa katkısı olacağı düşünülen kişilerdi. Ayrıca bu elçilerin yabancı dil bilmelerine ve makam sahibi kişiler olmasına dikkat edilirdi.³⁰³ Bu fevkalade elçilerden birisi yaklaşık bir yıllığına Paris'e gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'dir. 1721 yılında Fransa'daki gelişmeleri takip etmek ve iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmek için gönderilmiş, döndüğünde gözlemlerini ve hatıralarını kitap olarak hazırlayarak dönemin Padişahı III. Ahmed'e sunmuştur.³⁰⁴ III. Selim döneminde Osmanlı Devleti diplomasisinde yapılan en mühim

³⁰¹ J.C. Hurewitz, "The Europeanization of Ottoman Diplomacy: The Conversion From Unilateralism to Reciprocity in the Nineteenth Century", *Belleten*, Cilt 25, s. 99, Temmuz 1961, s. 460-461.

³⁰² Ali Akyıldız, "Tercüme Odası", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 40, 2011, s. 504; Necdet Hayta, Uğur Ünal, **a.g.e.**, s. 83. Yabancı devletlere gönderilen bazı elçilerin ne vesileler ile gönderildikleri hakkında bilgi için bkz. Faik Reşit Unat, **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008, s. 17-19.

³⁰³ Kamuran Reçber, **Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku**, Dora Yayınları, Bursa 2011, s. 10.

³⁰⁴ Bkz. Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, **Fransa Sefâretnamesi**, yay. haz. Beynun Akyavaş, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1993.

değişiklik ise yüzyıllardan beri uygulanan “*ad hoc*”³⁰⁵ diplomasiden sürekli temsile geçilmesiydi. İtalyan şehir devletlerinin Rönesans’ta uygulamaya başladığı ve Avrupa’ya da yayılan sürekli temsil usulünü Osmanlı Devleti de uygulamaya koyarak Avrupa’da daimi elçilikler açılmasına karar verilmişti. Osmanlılar için dışarıda olan bitenin izlenmesi lüzumu doğmuştu.³⁰⁶ III. Selim’in Ebubekir Ratıb Efendi’nin Viyana Elçiliğinden etkilenerak sürekli diplomasiye geçtiği de belirtilmektedir.³⁰⁷ Osmanlı Devleti’nde sürekli elçiliklerin kurulması ile Batı daha yakından tanınmaya başlamış, Batılılaşmaya yaklaşılmıştı. Avrupalı güçler arasındaki dengeye dikkat edilmesi, kriz zamanında yapılan görüşmeler ve oyalama siyaseti bu dönemde Osmanlı diplomasisinin uygulamaları haline gelmişti.³⁰⁸ Sürekli elçilikler kurulmadan önce ise Osmanlı Devleti dışarıdaki gelişmeleri Eflak-Boğdan beyleri ve Divân-ı Hümayûn tercümanları vasıtasıyla takip etmekteydi.³⁰⁹

Osmanlı hükümeti ilk ikamet Elçisini önce Fransa’ya göndermeyi planlamıştı ancak o dönemde Fransız İhtilali’nin etkisi devam edip yeni hükümeti Avrupalılarca tanınmadığından bu fikirden vazgeçilmişti. Daha sonra Osmanlı’nın ilk devamlı Elçisi Yusuf Agâh Efendi 1793’te Londra’ya gönderilmişti.³¹⁰ Londra’dan sonra Berlin, Paris ve Viyana’ya da elçiler atanmıştı. Ancak bu elçiler yabancı dile hâkim olmamaları sebebiyle mesleklerinde başarılı olamamışlardı. Padişah III. Selim elçileri geri çağırarak

³⁰⁵ *Ad hoc* diploması, sürekli olmayan ve tek yanlı diplomasidir. Gökhan Erdem, **Osmanlı İmparatorluğunda Sürekli Diplomasiye Geçiş Süreci**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2008, s. 8.

³⁰⁶ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 286.

³⁰⁷ Onur Kınıl, **Osmanlı’da Modernleşme ve Diplomasi**, İmge Kitabevi, Ankara 2006, s. 127.

³⁰⁸ İlber Ortaylı, “Osmanlı Diplomasisi ve Dışişleri Örgütü”, *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 279.

³⁰⁹ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 286.

³¹⁰ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 288.

onların yerlerine Maslahatgüzarlar görevlendirmişti.³¹¹ 1800 yılında Avrupa devletlerinde elçilerin yerine maslahatgüzarlar bırakılmıştı, sadece Fransa’da büyükelçi bulunmaktaydı.³¹² Dolayısıyla 1793-1821 yılları arasında Avrupa devletlerinde maslahatgüzarlar bulunmaya devam etmişti. II. Mahmud döneminde Yunan İsyanı esnasında Rum maslahatgüzarların verdikleri bilgilerin yanlış olduğu anlaşıldığı zaman Padişah ikamet elçiliklerini geçici olarak kaldırmıştı.³¹³

Şehbenderliklerin³¹⁴, yani konsoloslukların kurulması da III. Selim döneminde olmuştu. 1802 yılında şehbenderler atanmaya başlamışlardı, bunun sebebi ise Avrupalı devletlerle artan siyasi ve ticari ilişkilerdi.³¹⁵ Padişah, Osmanlı tüccarlarının adaletli ve kabul edilebilir şartlar altında ticaretlerini yapmaları için beratlı tüccar kurumunu ortadan kaldırarak şehbenderlikleri oluşturmuştu.³¹⁶ III. Selim döneminde Osmanlı tarafından atanan ilk şehbender Napoli’ye atanmıştı.³¹⁷ Kendisinden istenilen, bölgede

³¹¹ Ali Akyıldız, **Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform (1836-1856)**, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 72. Sultan III. Selim önce Fener Rum beylerinin Avrupa başkentlerinde Elçi yapılmasına karar vermiş, daha sonra bu kişilerin önce maslahatgüzar olarak gönderilmelerini daha sonra Elçi olarak atayabileceğini düşünerek fikrini değiştirmiştir. Kemal Girgin, **a.g.e.**, s. 43.

³¹² Ahmet Dönmez, **Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimi Elçiliklerinin Avrupa’da Yeniden Tesisi (1832-1841)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi, Konya 2006, s. 30.

³¹³ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 291.

³¹⁴ Şehbender kelimesinin sözlük anlamı “*Bir devlet tarafından diğer bir devletin ticaretgâh bir şehir veya iskelesinde tebaasının hukukunu müdafaa ve umur ve münasebat-ı ticariyelerine nezaret etmek üzere tayin ve ikame ettirdiği memur, konsolos*” şeklinde geçmektedir. Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türki**, İkdâm Matbaası, İstanbul 1317, s. 790.

³¹⁵ Ali İbrahim Savaş, “Konsolos”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 26, 2002, s. 179.

³¹⁶ Mahmut Akpınar, **a.g.t.**, s. 21.

³¹⁷ Mahmut Akpınar, **a.g.t.**, s. 22. Osmanlı Devleti’nin ilk şehbenderliği bir istisna olarak Lale Devrinde Viyana’da açılmış olsa da, çok uzun ömürlü olmamıştı. Musa Kılıç, “Osmanlı Devleti’nde Şehbenderlik

Osmanlı tüccarlarının yaptıkları işleri izlemesi, hak ve adaletlerini araması ve Osmanlı menfaatlerini korumasıydı. 1802-1821 yılları arasında 25 kişi 16 farklı şehre şehbender olarak atanmıştı.³¹⁸ Bu şehirlerin birçoğu İtalyan şehirleriydi. 1821 yılında ikamet elçilikleri kaldırıldığı zaman şehbenderlikler de geçici olarak kaldırılmıştı.

II. Mahmud döneminde Osmanlı diplomasisi önemli bir değişim ve dönüşüm yaşamıştı. Bu dönemde Tercüme Odası ve Hariciye Nezareti (Dışişleri Bakanlığı) kurulmuş ve şehbenderlikler tekrardan oluşturulmuştu. İlk olarak Tercüme Odasına bakıldığında, bu kurumun Yunan İsyanı sonrasında kurulduğu görülmektedir. Yunan İsyanı sırasında Eflak ve Boğdan'daki isyancılara mektuplar yazdıkları tespit edilen iki Rum Divân-ı Hümâyûn tercümanı idam edilmişti.³¹⁹ II. Mahmud, tercüman yetiştirilmesi ve yabancı dil öğrenmek isteyen memurlara eğitim verilmesi için Tercüme Odasının kurulması konusunda bir hatt-ı hümâyûn ilan etmişti.³²⁰ Kısacası, Müslümanlar için dil ve diplomasi eğitimi verilerek, bu konularda yetişmiş kişilerin devlette görevlendirilmesi amaçlanmıştı.³²¹

1820'lerde Tercüme Odası, "Tercüme Odası" ve "Dil Odası" olarak iki bölüme ayrılmış, ilkinde diplomasiyi ilgilendiren işlerin tercümeleri yapılırken, ikincisinde Bâbîâli'nin diğer kısımlarından gelen memurlara yabancı dil eğitimi verilmişti.³²² Tercüme odası ilk dönemlerde çok başarılı olamasa da zamanla devlet için bürokrat yetiştirme konusunda önemli bir kuruma dönüşmüştü. Öyle ki Ali, Fuat ve Safvet Paşa gibi reformcular bu odadan çıkmışlardı. Burası hem bir bürokrat okulu vazifesini

Kurumu", **Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumları ve Tatbiki**, ed. M. Alaattin Yalçinkaya ve Uğur Kurtaran, Altınordu Yayınları, Ankara 2018, s. 97.

³¹⁸ Mahmut Akpınar, **a.g.t.**, s. 22. (BOA, Şehbenderlik Defterleri, No. 1, 1-23'ten naklen)

³¹⁹ Ali Akyıldız, **a.g.m.**, s. 504.

³²⁰ Cahit Bilim, "Tercüme Odası", **OTAM**, Sayı. 1, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1990, s. 35.

³²¹ Ali Akyıldız, **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 52.

³²² Cahit Bilim, **a.g.m.**, s. 37.

görmüş hem de Osmanlı'nın diğer ülkelerle yazışmalarını sürdürmüştü.³²³ 1830'lu yıllarda Tercüme Odasının önemi artmıştı. Bu gelişmede Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı ve kendisiyle yapılan savaştan sonra Rusya ile Hünkâr İskelesi Antlaşmasının (1833) imzalanmasının bir payı vardı. Mısır konusunun uluslararası bir sorun haline gelmesiyle birlikte diplomasi'nin önemi arttığından, oda da aynı şekilde önemsenmişti.³²⁴

II. Mahmud, III. Selim'in Avrupa'da daimi elçilikler oluşturma konusundaki çabasını devam ettirmek istemiş³²⁵ ve Hünkâr İskelesi Antlaşmasının imzalanmasından hemen sonra tekrardan Avrupa başkentlerine ikamet elçileri göndermeye karar vermişti. Diplomasinin bu dönemdeki önemi anlaşıldığından, tercüme odasında da düzenlemeler yapılmıştı.³²⁶ Tercüme Odasına yeni memurlar kabul edilmiş, burada çalışanların maaşları da artırılmıştı.³²⁷ Tanzimat Döneminde de önemini koruyan Tercüme Odası daha da büyüyerek değerli bürokratlar yetiştirmeye devam etmişti. 1871'de Hariciye Nezaretine dâhil olarak buranın bir bürosu haline gelmişti. Tercüme Odası, Hariciyenin seçkin zümresini oluşturan en önemli bölümü olarak varlığını sürdürmüştü.³²⁸

II. Mahmud döneminde Osmanlı diplomasisi için yapılan diğer bir yenilik ise Hariciye Nezaretinin kurulmasıydı. 1836 yılında dışişlerinin yoğunlaşması ve önem kazanması dolayısıyla Reisülküttablık makamı bir bakanlık seviyesine çıkarılarak

³²³ Ali Akyıldız, **Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform**, s. 78; Ali Akyıldız, **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, s. 52.

³²⁴ Ali Akyıldız, a.g.m., s. 505.

³²⁵ Carter V. Findley, "The Foundation of the Ottoman Foreign Ministry: The Beginnings of Bureaucratic Reform under Selim III and Mahmut II", **International Journal of Middle East Studies**, Vol. 3, No. 4, October 1972, s. 404. <https://www.jstor.org/stable/162489> Makaleye erişim tarihi: 23.12.2019

³²⁶ Cahit Bilim, a.g.m., s. 38.

³²⁷ Ali Akyıldız, **Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform**, s. 75-76.

³²⁸ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 355.

“Hariciye Nezareti”ne dönüştürülmüştü. Son Reisülküttab Akif Efendi ise ilk Hariciye Nazırı olmuştu.³²⁹ Yine 1836 yılında Hariciye Nazırına yardımcı olması için “Hariciye Müsteşarlığı” da kurulmuştu.³³⁰

Her ne kadar bu dönem yoğun diplomatik ve siyasi zorluklarla dolu olsa da II. Mahmud Tercüme Odasını kurup geliştirmiş ve şehbenderlikleri etkin hale getirmişti. Mehmet Ali Paşa olayının uluslararası bir hale gelmesi ilişkileri yoğunlaştırdığı için de Padişah 1834’ten itibaren ikamet elçilikleri ve şehbenderlikler konusunda düzenlemeler yapmıştı.³³¹ Sultan, “şehbender vekili” olarak atamalar yapmaya başlamış, bu sayede şehbenderliklerin sayısı artmıştı. İlk şehbender vekili Triyeste’ye atanmıştı.³³²

II. Mahmud Tercüme Odasının, elçilik ve şehbenderliklerin kurulması ile Hariciye Nezaretinin asıl çekirdeğini oluşturmuştu. Ancak bu dönemde kurumun sağlamlığı ve kalıcılığı şüpheliydi. Bu yıllarda yaşanan birçok diplomatik krizin kronik durumunun etkisi bir Dışişleri Bakanlığına ihtiyaç yaratmış, aynı zamanda da onun çalışmasını durdurmuş veya birliğini tehdit etmişti.³³³ Hariciye Nezareti ilk kurulduğu dönemlerde hem milliyetçilik düşüncesinden kaynaklanan isyanlar hem de Mısır ve Boğazlar meseleleri bir araya gelince yeni kurulmuş olan nezaret çok fazla sorunla baş etmeye çalışmıştı. Bu nedenle de nezaretin temeli hızlıca oluşturularak eksiklerin tamamlanmasına uğraşılmıştı.³³⁴ Önce III. Selim ve sonra özellikle II. Mahmud döneminde diplomasi açısından yapılan bu yeniliklerle Osmanlı Devleti yalnızlığını

³²⁹ Kemal Girgin, **a.g.e.**, s. 18; Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 353.

³³⁰ Ali Akyıldız, **Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform**, s. 88.

³³¹ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 352-353.

³³² Mahmut Akpınar, **a.g.t.**, s. 22. (BOA, Şehbenderlik Defterleri, No. 1, 22’den naklen)

³³³ Carter V. Findley, **a.g.m.**, s. 408.

³³⁴ Mahmut Akpınar, “Osmanlı İmparatorluğunda Hariciye Nezaretinin Kuruluşu ve Dış Politikanın Kurumsallaşması”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXIX/1, 2014, s. 67.

koruduğu siyasi görüşünden ayrılarak Avrupa güçler dengesine katılma konusunda önemli bir yol kat etmişti.³³⁵

Sultan Abdülmecid zamanında Tanzimat Fermanının ilan edilmesinden sonra da Osmanlı diplomasisi ile ilgili yenilikler ve düzenlemeler devam etmişti. 1846 yılında dışarıdan gelen elçiler ve diğer görevlilerle ilgilenilmesi için “Hariciye Teşrifatçılığı” kurulmuştu. Osmanlı sınırları içindeki konsolosluklarla ilgili yazılar için de “Hariciye Mektupçuluğu” 1851 tarihinde hayata geçirilmişti.³³⁶

Padişahlar Abdülmecid ve Abdülaziz, dönemlerinde Sadrazamlarına devlet işleri konusunda –Dışişleri dâhil olmak üzere- daha çok yetki vermişlerdi. Abdülmecid’in tahta çıktığı dönemden itibaren otuz yıl boyunca Mustafa Reşit, Ali ve Fuat Paşalar Hariciye Nazırları olarak görev yapmışlardı. Üç nazır da profesyonel diplomasiinin oluşturulması ve tamamen karşılıklı bir diplomasiinin anlaşılması için uğraş vermişlerdi.³³⁷ 1871 yılına kadar Osmanlı’nın en gelişmiş kurumsal yapısını Hariciye Nezareti oluşturmuş, Hariciye Nazırı devlet siyasetinde son derece önemli bir konuma sahip olmuştu. Fakat bu durum II. Abdülhamid’in saltanatına kadar sürmüştü. Bu dönemde Padişahın otoritesi mülkiye memurlarını bastırmıştı. Hayatının büyük kısmını geçirdiği Yıldız Sarayı daha büyük bir etki sahibi olmuştu. Bundan dolayı Hariciye de etkilenmiş, dış ilişkilerde durgun sayılabilecek bir politika oluşturma dönemi yaşanmıştı.³³⁸

Sonuç olarak, görüldüğü gibi İtalyanlar daha Osmanlılarla tanışmadan Türklerle ticari ilişkiler içinde olmuşlardı. Osmanlı Devleti’nin ortaya çıkmasından itibaren de

³³⁵ İsmail Soysal, **a.g.m.**, s. 71.

³³⁶ Carter V. Findley, “Hariciye Nezareti”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 16, 1997, s. 179; Ali Akyıldız, **Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform**, s. 89.

³³⁷ J.C. Hurewitz, **a.g.m.**, s. 466.

³³⁸ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 355.

hem ticari hem siyasi ilişkiler kurularak devam etmişti. İtalya'nın 1870'te birliğini sağladığı döneme kadar Venedik, Ceneviz, Floransa gibi İtalyan şehir devletleriyle Osmanlılar arasında pek çok gelişme yaşanmış, yıllarca süren savaşlar, barışlar, antlaşmalar ve ticari faaliyetler devam ettirilmişti. Bu dönemlerde Osmanlılar ve İtalyanlar birbirlerinden her konuda etkilenmişti. Bazen birbirlerine katkı sağlamışlar, bazen ise zarar vermişlerdi. İtalya da Osmanlı Devleti de 19. yüzyılda çok önemli dönüşümler geçirmişlerdi. İtalya yarımadasında bulunan şehir-devletler birliklerini sağlamışlar ve günümüz "İtalya'sı" durumuna gelmişlerdi. Osmanlı Devleti ise 18. yüzyılın sonlarından başlayarak, kuruluşundan itibaren sürdürdüğü "*ad hoc*" yani tek taraflı diplomasiden vazgeçerek, uluslararası diplomasiye uyum sağlamak amacıyla sürekli ve iki uçlu diplomasiye adım atmıştı. Dışişleri alanında modernleşme yaşanmıştı. Hariciye Nezaretinin kurulması, elçiliklerin ve şehbenderliklerin açılması önemli gelişmelerden bazılarıdır. Lale Devrinde atanan ancak çok uzun süreli olmayan Viyana şehbenderi hariç tutulursa, ilk şehbenderin ve ilk şehbender vekilinin İtalya'ya atanması da Osmanlı-İtalyan ilişkilerinin özellikle ticari anlamda ne kadar önem arz ettiğinin bir göstergesidir.

2. BÖLÜM: OSMANLI DEVLETİ VE İTALYA KRALLIĞI ARASINDAKİ SİYASİ VE DİPLOMATİK İLİŞKİLER (1870-1909)

Çalışmanın ikinci bölümünde 1870-1909 yılları arasındaki süreçte Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler konusunda bilgi verilecektir. Kırım Savaşı (1853-56) sırasında Osmanlılar ve İtalyanlar müttefik olmuş, 1861 yılında ise Piyemonte (Sardinya) önderliğinde İtalya Krallığı ilan edilmişti. 1860'larda Osmanlılar ve İtalyanların öncelikleri ve siyasete bakış açıları farklıydı. İtalya yarımada'yı ele geçirerek krallığın birliğini sağlamaya çalışıyor, Osmanlı Devleti ise Balkanlardaki isyanlarla ve reform uygulamalarıyla uğraşıyordu. İtalya'nın her ne kadar kendi içerisinde çözmesi gereken sorunları varsa da, Osmanlı topraklarında gerçekleşen birtakım olaylara da dâhil olmuştu. Kırım Savaşı sonrasında toplanan 1856 Paris Barış Konferansına katılan İtalyanlar Avrupa siyasetine girmeyi başarmışlardı. II. Abdülhamid dönemine yani I. Meşrutiyet'in ilanına kadar iki devletin ilişkilerini etkileyen durumlar içerisinde genellikle Balkanları ilgilendiren meseleler bulunmaktaydı.

II. Abdülhamid, 31 Ağustos 1876 tarihinde tahta çıkacaktı. 1876 yılı, Osmanlı iç siyasetinde çok hareketli bir yıl idi, Osmanlı bu dönemde iki padişah değişikliğine, yeni bir anayasaya ve savaflara sahne olmuştu. İmparatorluk bu dönemlerde kendisini iç reformlar ile canlandırmaya çalışmaktaydı ve her alanda yenilik yapılmaya uğraşılmıyordu. Aynı yıl İtalya'da da hareketli geçmişti. Yeni Padişah tahta çıktığı dönemde Osmanlı Devleti'ni uğraştıran ve büyük güçlerle karşı karşıya getiren bazı konu ve olaylar sürmekteydi. Bu konular başta Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan'ı kapsayan sorunlardı. İtalya bu dönemde birliğini yeni sağlamış olmasına rağmen artık Avrupa'yı ilgilendiren meselelerde söz sahibi olmaya başlamıştı. Bu sebeple, zaman zaman Osmanlı Devleti'nin tarafını tutacak veya onu karşısına alacaktı. II.

Abdülhamid'in tahta çıktığı döneme kadar olan siyasi durumun genel olarak açıklanması, İtalya dış politikasının anlaşılması açısından önemlidir.

2.1. II. Abdülhamid'in Tahta Çıkışı Öncesi Genel Durum: Hersek İsyanı (1875), Sırbistan ve Karadağ Savaşı Süreci (1875-1876)

Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi meselesi, 1856'daki Paris Barış Konferansı ve Karadağ İsyanında İtalyanların rolü daha önceki bölümde belirtilmişti. Sırbistan meselesine bakıldığında ise İtalya'nın burada çok fazla bir ilgisinin bulunmadığı görülmektedir. Bu dönemdeki Sırbistan olayları, 1856 Paris Antlaşmasından sonra Sırp'ların Osmanlılara karşı bazı olumsuz girişimlerde bulunması, doksan bin kişilik ordu kurması, diğer devletlere elçiler göndermesi gibi bağımsızlık isteklerine yönelik birtakım hareketlerinden dolayı ortaya çıkmıştı. Belgrat'taki Türklere karşı harekete geçilmesi üzerine Türkler kendilerini savunmaya başlamış ve kalelere sığınmışlardı. Uzunca bir süre bitmeyen olaylar, Osmanlıların 1862'de Belgrat'ı topla vurmasına neden olunca, Avrupalılar tepki göstermişler ve İstanbul Konferansı toplanmıştı. Konferansın sonucunda Osmanlılar bazı kaleleri Sırlara bırakıp, Belgrat kalesine sahip olmaya devam etmişlerdi. Ancak Sırp'lar buraya da sahip olmak istemişlerdi. İtalyanlar bu noktada Sırp'ların isteklerine karşı olumlu olarak bakmışlardı çünkü bu isteklerin Avusturya politikasına uymayacağını düşünüyorlardı.³³⁹

1875 yılında Bosna ve Hersek'te Osmanlı idaresine yönelik bir isyan başlamıştı. Sebebi genel olarak vergilerin artması ve tarım şartlarının zorlaşmasıydı. Bu isyan

³³⁹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VII. Cilt**, s. 13-16. Sırp isyanları hakkında bkz. Mehmet Hacısalihoğlu, "Sırbistan", **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2009, c. 37, s. 123-124; Selim Aslantaş, **Osmanlı'da Sırp İsyanları: 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007; Hayriye Yalçın, **Sırp Çete Hareketleri ve Osmanlı Devleti (1804-1878)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara 2010.

Karadağlılar ve –çok istekli olmasalar da- Sırp lar tarafından desteklenmekteydi. Sırp lar, isyanı bastırmak için gelen Osmanlılar ile savaşı maktaydılar.³⁴⁰ Avrupalı büyük güçler, Bosna ve Hersek'te huzurun sağ lanması yolunda bir adım atarak, Avusturya Dış iş leri Bakanı ve Rusya'nın Viyana Elçisi tarafından hazırlanan ve “*Andrassy Notası*” olarak bilinen 30 Aralık 1875 tarihli bu notayı kabul etmişlerdi.³⁴¹ Bu notada, isyan eden bölgelerde dini özgürlük, iltizamın kaldırılması, tarım iş çilerinin problemlerinin çözülmesi için Osmanlı idaresinin köylülerin toprak sahiplerinden toprak almasına destek olması gibi tekliflerde bulunulmaktaydı. Padişah bunu kabul ettikten sonra ise bu reformların denetlenmesi için Müslüman ve Hristiyanlardan oluşan bir karma komisyon kurulacaktı. 13 Şubat 1876'da bu teklif bazı de ğ iş ikliklerle Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmişti. Ancak isyancılar savaştan vazgeçmemiş, üstelik de Karadağ'dan yardım görmüşlerdi. Bunun üzerine Mayıs 1876'da “*Berlin Memorandumu*” adlı bir belge de yine Andrassy tarafından hazırlanmış tı ve buna göre iki aylık bir ateş kesten sonra Osmanlı yönetimi ve isyancılar görüş me yapacaklardı. Reformları bölgede bulunan büyük güçlerin konsolosları denetleyeceklerdi. Bu memorandumun di ğ er bir kararına göre de, e ğ er Osmanlı İ mparatorluğu yıkılırsa, Avusturya Bosna'yı, Rusya da Güney Besarabya'yı alacaktı. Ateş kesin bir yararı olmaması durumunda büyük güçler giriş imde bulunacaklar, Babiâli zorlanarak isyancıların istediklerini vermesi sağ lanacaktı. Bu kararları Fransa ve İ talya kabul etseler de İngiltere reddetmişti. Bu da Padişah Abdülaziz'in memorandumu kabul etmemesini sağ layacaktı.³⁴²

³⁴⁰ Matthew Smith Anderson, **Do ğ u Sorunu (1774-1923)**, çev. İ dil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İ stanbul 2010, s. 195-196.

³⁴¹ Almanya da bu gruba katılmış tı. Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VII. Cilt**, s. 81.

³⁴² Matthew Smith Anderson, **a.g.e.**, s. 198-200.

Osmanlı Devleti ve İtalya ilişkileri açısından Bosna-Hersek'teki isyan, Andrassy Notası ve Berlin Memorandumu ne ifade etmekteydi? İtalya'nın o dönemki politikası neyi amaçlamaktaydı? Siyasi alanda yaşanan bu gelişmelerin etkisi nasıldı ve ne kadar sürmüştü? Bu soruların cevaplarını Osmanlı ve İtalyan arşiv kaynaklarında ve bu konuda yazılmış olan eserlerde bulmaktayız.

Öncelikle, Hersek isyanı süreci başladığı dönemde İtalya'nın savaş veya herhangi bir toprak düzenlemesinden yana olmadığı ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü desteklediği söylenebilir. Yarımada son olarak Roma'yı topraklarına katan İtalya Krallığı tam anlamıyla birliğini sağlayalı henüz beş yıl olmuştu. Bu dönemde daha çok kendi içindeki ekonomik ve siyasi sorunları çözerek güç kazanıp daha sonra sömürge yarışına girmeyi planlayan İtalya, aslında bu duruma temkinli yaklaşacaktı. 1876 yılında İtalya hükümetinde de bazı değişimler yaşanacaktı. Bu yıla kadar İtalya'da sağ kanat ön plandaydı. Sağ kanata göre, Almanya korkunçtu, Fransa kaybolmuştu, İngiltere kayıtsızdı, Alman-Rus ittifakı ise Avrupa'yı ikiye bölmüştü.³⁴³ 1870-1876 yılları arasında İtalyan dış politikası Visconti Venosta'nın tanımladığı gibiydi: *her zaman bağımsızdı, ama asla izole değildi*.³⁴⁴ Bu durum Bosna-Hersek isyanları ve solun seçimleri kazanmasıyla değişmeye başlayacaktı. İtalyanlar, Avusturya hakimiyetinde olan Trentino ve Trieste'nin de alınıp birliklerine katılabileceğini ümit ediyorlardı. Ağustos 1875'te Kont Robilant³⁴⁵, bu isyanın Val d'Adige ve Isonzo sınırlarını genişletmek için bir fırsat olabileceğini söylemiş, o dönemde İtalya'nın güç

³⁴³ C.J. Lowe- F. Marzari, **a.g.e.**, s. 8. (Chabod, **Storia della Politica Estera Italiana**, s. 583-85'dan naklen).

³⁴⁴ Lowe ve Marzari, **a.g.e.**, s. 13.

³⁴⁵ Carlo Felice Nicolis, conte di Robilant (1826-1888), o dönemde İtalya'nın Viyana Elçisiydi. Daha sonra Dışişleri Bakanlığı görevini de yürütecekti.

kazanana kadar Balkanlarda sessiz kalması gerektiğini düşünen Visconti Venosta da bu konuyla ilgilenmişti.³⁴⁶

Hersek’le ilgili olarak İtalya’da daha önce bazı gelişmeler yaşanmaya başlamıştı. 1875 yılının yaz aylarında Hersek’te olayların büyümesi üzerine Fransa, İtalya hükümetinin düşüncesini sormuştu. Osmanlı Hariciye Nazırı İtalya’ya isyanın yatıştırılmaya başlandığını ve en etkili yöntemlerin kullanılacağını söylese de daha sonra işler değişmişti. Babiâli, Roma’daki Osmanlı Elçisi’ne Bosna Valisinden aldıkları haberlere göre, “*bir eşkıya çetesinin bir bölgede evleri çiftlikleri yağmaladığını, orada yaşayanların kaçarak kaleye sığındıklarını, Karadağlı ve Dalmaçyalılardan üç bin kişilik bir grubun da Nevesin-Mostar arası bağlantıyı kesmeye çalıştığını, 9000 kişilik Sırp ordusunun top tüfekte manevra bahanesiyle ön kısma yerleştiğini, 250 kişilik bir grubun Bere Mekle köyünü ele geçirdiklerini, 1500 kişilik bir Dalmaçyalı grubun da Boktche köyüne geldiğini, Dalmaçya ve Karadağlıların isyancılara para, yiyecek ve silah yardımı yaptıklarını*” yazmıştı. Osmanlı Hariciyesi, İtalya’ya bu durumun kendileri için zor olduğunu bildiriyor ve diğer büyük güçlerle birlikte İtalya’nın da Belgrat ve Çetine’de bütün önlemlerin alınmasını ve isyancılara yardım gönderilmesinin engellenmesini istiyordu.³⁴⁷ İtalya’nın o dönemki Viyana Elçisi Robilant, Dışişleri Bakanına Avusturya, Almanya ve Rusya’nın Hersek İsyanının Osmanlı Devleti’nin bir iç meselesi olduğunu düşündüklerini, bu isyana bir uluslararası karakter yüklenmemesi gerektiğini ve bu nedenle de kendilerinin tarafsız kalmaları gerektiğini önermişti.³⁴⁸ Kont Andrassy ile görüşmeye gittikten sonra biraz farklı şeyler de yazmıştı. Bu görüşmede Elçi Robilant, Bakan Andrassy’e İtalya’nın doğuda statükonun korunması taraftarı olduğunu, Avusturya ve diğer iki imparatorun yürüttükleri barış politikasına

³⁴⁶ Lowe ve Marzari, **a.g.e.**, s. 13-15.

³⁴⁷ **DDI**, Seconda Serie, Volume VI, 12 Ağustos 1875, s. 355-356.

³⁴⁸ **DDI**, Seconda Serie, Volume VI, 12 Ağustos 1875, s. 357-358.

uygun olarak hareket etmek istediklerini ve bu politikayı desteklediklerini belirtmişti. Bakan Andrassy ise, İtalya'ya bilgi verilmeden herhangi bir adım atılmayacağı yolunda elçiyi temin etmişti. Sırbistan ve Karadağ prensliklerine nötr ve kesinlikle tarafsız kalmalarını söylemişlerdi. İtalya'nın bu konuda desteği önemliydi ancak bu yeterli değildi ve daha etkili yollar üzerinde çalışıyorlardı. İsyancılara silah bırakmalarını sağlamak için güvenilir temsilciler gönderecekler, herhangi bir dış yardım alamayacakları konusunda onları uyaracaklar, aynı zamanda İstanbul'daki bazı yetkili temsilciliklerle görüşülerek bu bölgelerde reform ve düzenlemeler yapılmasını sağlayacaklardı. Bu eyaletlerdeki Hristiyanlar hak ettikleri hukuka kavuşacaklardı. Kont Zichy, İstanbul'a giderek, Rus ve Alman meslektaşlarıyla beraber Osmanlı Padişahına bu projeyi sunacaktı. Eğer kabul edilirse hemen uygulamaya konulacaktı. Elçiden bunu bir sır olarak saklamasını isteyen Andrassy, Fransa ve İngiltere'nin bu projeyi öğrenmesi durumunda planın suya düşeceği konusunda endişeliydi. Bakan Andrassy, bu isyanı Osmanlı Devleti'nin iç sorunu olarak görmek isterken, Hristiyanların böyle bir baskı altında olmasına üzülmekten kendini alıkoyamıyordu. Elçi Robilant'a göre, üç imparatorun anlaşması sağlam ve güçlüydü, Fransa ve İngiltere bunu değiştiremezdi. İtalya için bu iki devletle yapılan anlaşma pratik bir anlaşma olmazdı. Üç imparatorlar ile İtalya'nın ortak çıkarları yoktu ama onlar en azından her zaman samimilerdi ve İtalya'ya olumlu gözle bakıyorlardı. Farklı boyutta da olsa İtalya, Fransa ve İngiltere'dense onlarla birlikte hareket etmek gerekliliğini duymaktaydı.³⁴⁹

Viyana Elçisi Kont Robilant, İtalya'nın üç imparatorlar tarafını seçme düşüncesini daha sonra yinelemişti. Ona göre, Bâbıâli'ye arabuluculuk teklifini kabul etmelerinden yana olduklarını söylemeleri gerekirdi. Bu durumun Petersburg, Berlin ve Viyana'da duyurulmasının uygun olacağını düşünmekteydi. Üç ülke de bundan memnun olacaklardı ve eğer İtalya bu tavrını sürdürürse “*pastanın bölüşülmesi zamanı*

³⁴⁹ DDI, Seconda Serie, Volume VI, 12 Ağustos 1875, s. 359-361.

geldiğinde meyveleri toplayabilecekti”. Bu durumda bir kenarda durmak veya daha kötüsü İngiltere ve Fransa ile birlikte hareket etmek İtalya’ya ancak zarar verirdi. Doğu sorunu en az on yıl daha huzur içinde uyuyacaktı ancak bu onlara bağlı değildi. Bunun kararını onlar vermeyecekti. Bu durumda İtalyanların tek amacı başkalarının onlara dayattığı durumlardan en az zararla hatta en büyük avantajla çıkmak olmalıydı.³⁵⁰

Elçi Kont Robilant’ın yazdıklarından İtalya’nın üç imparatorun politikasına uyması gerektiğini düşündüğü anlaşıyordu. Ona göre, hem düşünsel hem aksiyon olarak üç imparatorlar yalnız kalmak istiyorlardı. Sorunun bu evresinde Elçi izole olmaktan kaçınarak doğru ve tek yolu seçmelerini ve eğer onlara güvenlerini gösterirlerse ve güven ve sadakatle onları memnun ederlerse bir gün İtalya’nın sesinin de hak ettiği değeri bulacağını söylemişti. Ancak o anda daha fazla bir şey yapmamalarını, İngiltere ve Fransa’nın tepkisini çekeceklerini ve krizi daha kötüye taşımış olacaklarını düşünüyordu. İtalya’nın ağırlığı için kendisini İstanbul ve Petersburg’da aktif olarak çalışmaya vermesinin gerekliliği hissedilmişti.³⁵¹ Diğer yandan, dış politikada muhafazakârlığı ile bilinen dönemin İtalya Dışişleri Bakanı Visconti Venosta herkesin tavsiyelerini dinlemek zorunda bırakılan Karadağ Prensinin durumunu üzüntüyle karşılıyordu. Ancak bu “herkes” sözcüğü İtalya’ya pek uymuyordu çünkü doğu konusundaki önemli ve ilgili katılımından bahsedilmese bile İtalya, o dönemde Osmanlı Devleti’ndeki meselelerin düzenlenmesi hususunda aktif bir güçtü. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu’nun bütün olarak varolmasının da garantörü konumundaydı.³⁵² İtalya hükümeti, bu noktada bölgesel statüko temel alınarak doğuda

³⁵⁰ **DDI**, Seconda Serie, Volume VI, 12 Ağustos 1875, s. 365-366.

³⁵¹ **DDI**, Seconda Serie, Volume VI, 21 Ağustos 1875, s. 386.

³⁵² **DDI**, Seconda Serie, Volume VI, 15 Eylül 1875, s. 434.

barışın yeniden tesisini ve genel barışın en büyük teminatı olacağı düşünüldüğünden güçler arasındaki anlaşmanın korunmasını istiyordu.³⁵³

Ünlü General Giuseppe Garibaldi'nin evinde, Hersek isyanı ile ilgili toplanıldığı ve bazı kararlar alındığı ileri sürülmekteydi. Buna göre, Hersek isyanından çıkarları olan bazı kişiler Garibaldi'nin evinde toplanmışlar, uzunca sohbetlerden sonra iki şeye karar vermişlerdi. Bunlardan birincisi, İtalyan vekillerin bu ihtilalin hakikaten bir sonucu olup olmayacağı hakkındaki düşüncelerini öğrenmek, diğeri ise İtalya'da kurulan komitelerin öncekinden daha serbest bir şekilde bilgi edinmesi için Kral tarafından güvenilen bir kişiden izin almaktı.³⁵⁴

Ocak 1876'da, İtalya'da görevli Avusturya ve Rusya Elçileri sırayla gidip Dışişleri Bakanı Visconti Venosta ile görüşerek "Andrassy Notası" hakkında desteğini istemişlerdi. Bu görüşme Venosta'da iyi bir etki bırakmıştı. İtalyan hükümeti Viyana hükümeti ile bu konuda işbirliği içinde olacaktı. Venosta, bu konuyu dönemin İstanbul Elçisine yazdıktan sonra şimdilik gizlilik içinde kalmasını, bir takım düzenlemelerin yapılacağını ve uygun bir zamanda Bâbîâli ile paylaşılacağını eklemişti.³⁵⁵ Ancak sonuç olarak İtalya bu notayı kabul etmişti çünkü üç imparatorların bölgeye barış getireceklerine inanmaktaydı.

1876 yılı geldiğinde, Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasında Hersek isyanı ile başlayarak gitgide büyüyen sıkıntılar konularında görüşmeler sürüyordu. Dönemin Roma Elçisi Karatodori Paşa, İtalya Dışişleri Bakanı ile görüşmüş, kendisinden ittifaklarla ilgili genel bir bilgi almak istemişti. Bakan Visconti Venosta'ya göre,

³⁵³ DDI, Seconda Serie, Volume VI, 9 Ekim 1875, s. 474.

³⁵⁴ BOA, HR.SYS 212/12, 23 Zilkade 1292 (21 Aralık 1875).

³⁵⁵ Venosta'dan Corti'ye, 8 Ocak 1876 tarihli yazışma: **Documenti Diplomatici Concernenti Gli Affari d'Oriente/Presentati dal Ministro degli Affari Esteri (Melegari)**, Atti Parlamentari Sessione del 1876-77- XIII Legislatura, 1877, s. 81-82.

Osmanlı Devleti dedikodulara aldırmamalıydı, devletlerin birbirleriyle veya Osmanlı Devleti'yle ittifak etmeleri akıllara gelen sorunların engellenmesi veya ortadan kaldırılması için en iyi yoldu. Bu ittifaklar Osmanlı Devleti'ne hürmetlerinin göstergesiydi ve gizli bir bilgi olsa da “*ortak bir nota verilmesi konusundan vazgeçilmişti*”.³⁵⁶ Ancak birkaç gün sonra, Roma'daki elçilikten gelen bir yazıda İtalya'nın “*Avusturya tarafından Hersek isyanı konusunda nasihat olarak hazırlanmış tedbirleri kabul ettiği*” belirtilmişti.³⁵⁷ Fransa'nın ve İtalya'nın Viyana Elçileri, Andrassy'nin politikasını takdir ediyor, Osmanlı Devleti'nin bu programı kabul etmesi gerektiğini düşünüyor ve eğer etmezse daha vahim olaylarla karşılaşılacağı konusundaki fikirlerini beyan ediyorlardı.³⁵⁸

İtalya'nın Viyana Elçisinin düşüncelerinin bu yönde olduğu daha önce belirtilmişti. Osmanlı Devleti'nin Roma'daki Elçisi, İtalya Dışişleri Bakanı ile tekrar görüştüğünde, Bakan, kendi menfaatlerine ve zamanın gereğine göre daha iyi bir harekette bulunamayacağını düşündüğünü söylemişti. Aynı zamanda İtalya'nın bu işte diğer devletler ile ittifak halinde olmasının dostça düşüncelerden kaynaklandığını Osmanlı Devleti de takdir edecekti.³⁵⁹ İtalya'nın diğer devletlerle ittifak halinde olduğunu İtalya Kralı da ilan etmişti, doğuda barışın ve Hristiyan nüfusun refah ve saadetlerinin sağlanmasını istiyorlardı. İtalya büyük devlet sıfatıyla gerekeni yapacaktı.³⁶⁰

Mart 1876'da, daha önce de belirtildiği gibi, İtalya'da sağ kanat meclisten çıkarılmış ve istifaya zorlanmıştı. Yeni Başbakan Agostino Depretis'ti, kendisi ilerici

³⁵⁶ BOA, HR.TO 124/30, 8 Zilhicce 1292 (5 Ocak 1876)

³⁵⁷ BOA, HR.TO 124/25, 13 Zilhicce 1292 (10 Ocak 1876).

³⁵⁸ BOA, HR.TO 124/26, 15 Zilhicce 1292 (12 Ocak 1876).

³⁵⁹ BOA, HR.TO 124/35, 18 Muharrem 1293 (14 Şubat 1876).

³⁶⁰ BOA, HR.TO 122/16, 9 Safer 1293 (6 Mart 1876).

prensiplere sahipti ancak muhafazakârdı ve monarşiye düşkündü.³⁶¹ Lanza Minghetti yerine Agostino Depretis'in altında kurulan hükümetin Dışişleri Bakanı Luigi Amadeo Melegari³⁶² olmuştu. Melegari görevde bir seneden biraz fazla kalacaktı, kendisinin dışişleri konusunda pek bir şey bilmediği belirtiliyordu. İşlerle daha çok ilgilenen genelde Dışişleri Genel Sekreteri Giuseppe Tornielli olmuştu.³⁶³

Osmanlı topraklarında bir yandan Bosna-Hersek ve diğer yandan Bulgar isyanları ile alakalı sorunlar devam ederken, Mayıs 1876'da Selanik'te de Osmanlı-İtalyan ilişkilerini gerginleştiren bir olay yaşanmıştı. Müslüman olmak isteyen bir Bulgar kızının Selanik'te Amerikan Konsolosu tarafından kaçırılması ile başlayan olaylar üzerine halk toplanarak hükümetin önünde tepkilerini göstermiş ve kızın bulunmasını talep etmişlerdi. Halk birkaç gün daha toplanmaya devam etmiş, bu karışıklıklar esnasında Fransa ve Almanya Konsolosları öldürülmüştü. Dolayısıyla bu olay Avrupa'da büyük tepki çekmişti. Büyük devletlerden -İtalya da dâhil olmak üzere-, Selanik'e savaş gemileri gönderilmişti.³⁶⁴ İtalya Kralı bizzat Napoli'den Selanik'e iki gemi gönderilmesini emretmiş, dönemin Dışişleri Bakanı Luigi Melegari tarafından İtalya'nın Selanik Konsolosu Trabaudi Foscari'ye bu durum yazıyla bildirilmişti.³⁶⁵ Daha sonra Vali değiştirilerek, konsolosları öldüren kişiler idam edilmiş, ancak kızı kaçıranlara yönelik herhangi bir işlem uygulanmamıştı.³⁶⁶

³⁶¹ Christopher Duggan, "Politics in the era of Depretis and Crispi, 1870-96", **Italy in the Nineteenth Century**, ed. John A. Davis, Oxford University Press, New York 2000, s. 161.

³⁶² Luigi Amedeo Melegari (1805-1881)

³⁶³ Lowe ve Marzari, **a.g.e.**, s. 16.

³⁶⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VII. Cilt**, s. 98-99. Bu konuyla ilgili bkz. **Documenti Diplomatici Concernenti Gli Affari d'Oriente (Melegari)**, s. 161-163 ve 178-183.

³⁶⁵ **DDI**, Seconda Serie, Volume VII, 7 Mayıs 1876, s. 90.

³⁶⁶ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VII. Cilt**, s. 99.

Selanik olayından kısa bir süre sonra, İtalya Dışışleri Bakanı, İtalya'nın Berlin Elçisi De Launay³⁶⁷'a, üç imparator arasında cereyan edecek olan fikir alışverişine katılma konusunda İtalya'nın istekli olup olmadığı yönünde hiçbir bilginin kendilerine ne Petersburg'dan ne de Viyana'dan ulaştığı konusunda yakınmıştı. Aynı şekilde, Fransa ve İngiltere'nin bir davet aldıkları ya da davet almaya istekli oldukları konusunda da kendilerine bilgi gelmemişti. Eğer o günlerde Berlin'de yapılacak olan görüşmelere De Launay'a katılma teklifi gelirse, kendilerinin çıkarlarını bilen bir kişi olarak bunlara katılması konusunda tam yetki vermişti. Ancak ona özel bir davet gelmediği takdirde, bu üç imparatorluğun politikasını yürüten kişilerle özel görüşmeler yapma yoluna gitmeyi o bilmeliydi. Bu görüşmelerde İtalya'nın bütün haklarını korumalıydı. Osmanlı İmparatorluğu hakkındaki sorunları büyük bir ilgiyle izlemeli ve İtalya'nın haklı nedenlerini bu üç imparatorluk temsilcisiyle yapacağı ferdi görüşmelerde ele almalıydı. İtalyanlar, bu görüş özelliğinin devam etmesini ve tüm hükümetlerin mümkün olan en pratik çözüm olarak bölgesel statükonun korunmasını istiyorlardı. Osmanlı Devleti'nin bölgesel statükosunu temel alan çözüm önerilerine hepsi sıcak bakmalıydı ki, bu da etkin şekilde garanti edilen Hristiyan nüfusun hayat şartlarının iyileşmesini beraberinde getirirdi.³⁶⁸ Bahsedilen Berlin Görüşmeleri (Mayıs 1876) sonucunda hazırlanan ve “*Berlin Memorandumu*” olarak bilinen belgeye İtalya destek vermiş³⁶⁹ ve daha sonra Fransa, Almanya, Avusturya ve Rusya ile birlikte Osmanlı Devleti'ne sunulacak olan bu belgeyi kabul etmişti.³⁷⁰

³⁶⁷ Luigi Maria Edoardo de Launay (1820-1892)

³⁶⁸ **DDI**, Seconda Serie, Volume VII, 7 Mayıs 1876, s. 92.

³⁶⁹ **DDI**, Seconda Serie, Volume VII, 18-19 Mayıs 1876, s. 137; **Documenti Diplomatici Concernenti Gli Affari d'Oriente (Melegari)**, 20 Mayıs 1876, s. 174-175; Shaw, **a.g.e.**, s. 202.

³⁷⁰ **DDI**, Seconda Serie, Volume VII, 27 Mayıs 1876, s. 162.

Avrupa devletlerinin gündemi bu şekildeyken, Osmanlı Devleti'nde Balkanlardaki isyanlar, öğrenci ayaklanmaları ve maddi sıkıntılar devam ediyordu. 30 Mayıs 1876'da Abdülaziz'in yerine tahta V. Murad çıkmıştı. İtalya'nın Osmanlı Elçisi Luigi Corti Roma'ya Mahmud Paşa'nın (Mahmud Nedim Paşa) düşmesi, Rus karşıtlarının ön plana çıkması, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesi, V. Murad'ın tahta çıkması, yeni hükümetin özgürlükçü beyanlarının yeni bir gidişata yol açması hakkında bilgiler vermişti ve bu beklenmedik durum karşısında Avrupa'nın şaşkınlıkla izlediğini yazmıştı. Elçi Corti, hali hazırda bir şey yapmadan izlemenin ve imparatorlukta bundan sonra yaşanacak olayların olacakları şekillendireceği yolundaki izlenimlerini dile getirmişti. Ona göre, Osmanlı Devleti'nde bir belirsizlik sürecine girilmişti ve buradaki olayların gidişatına bakılarak karar verileceği saptanmıştı.³⁷¹ Ayrıca İtalya, tahta yeni çıkan V. Murad'ın tanınması için diğer devletlerin çoğunluğunun onu tanımasını beklemişti.³⁷²

Sultan V. Murad'ın saltanatı süresinde (30 Mayıs-31 Ağustos 1876), Balkanlarda daha büyük problemler oluşmaya başlamıştı. Daha önce de belirtildiği gibi Temmuz 1876'da Sırbistan ve Karadağ Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştı. Savaşın sebebi, Sırp Prensi Milan'ın Osmanlı'dan Bosna'yı yönetme ve Hersek'in Karadağ'a bağlanması talepleri idi.³⁷³ Bu savaş özellikle Rusya'da ve diğer Avrupa devletlerinde olduğu kadar İstanbul'da da heyecana sebep olmuştu. Osmanlı hükümeti önce Sırlara bir yazı ile Paris Anlaşması maddelerini ihlal ettiklerini belirtmiş, daha sonra ise Avrupa devletlerinin temsilcilerine Sırların ve Karadağlıların savaşa girişmeleriyle

³⁷¹ DDI, Seconda Serie, Volume VII, 6 Haziran 1876, s. 178.

³⁷² DDI, Seconda Serie, Volume VII, 7 Haziran 1876, s. 181.

³⁷³ Namık Sinan Turan, **a.g.e.**, s. 423.

kendilerinin savunma durumunda olduklarını duyurmuştu.³⁷⁴ İtalya Krallığı, Osmanlı Devleti'nin yaptığı bu savaşta “*non-intervention*”, yani “*müdahale etmeme*” politikasını benimsemişti.³⁷⁵

Osmanlılar için bir yandan savaş, diğer yandan mütareke çalışmaları devam ederken, İtalya'nın Osmanlı Elçisi Luigi Corti, dönemin etkili isimleri olan Mehmet Rüştü, Midhat ve Safvet Paşalar ile bir görüşme gerçekleştirmişti. Dışişleri Bakanı Melegari, Corti'den Nazırlarla görüşmesini, yakın ve dostane bir şekilde Osmanlı İmparatorluğu için bu yaşanan kargaşanın sonlanmasının ne kadar önemli olduğunu anlatmasını ve muhtemelen bir barış anlaşmasıyla sonuçlanacak olan ateşkesin koşullarının incelenmesini istemişti. Elçi Corti, Nazırlarla yaptığı görüşmesinde söze imparatorluğun karşı karşıya kaldığı kötü durumla başlamış, bazı düzensiz taburların yaptığı aşırılıkların neticesinde büyük güçler arasındaki fikir alışverişinden ve bu karışıklıkların devam etmesi durumunda Osmanlı Devleti'ni bekleyen tehlikelerden söz etmişti. İtalyan hükümetinin doğuda tek beklentisi statükoydu. Barışın yeniden sağlanması için en güçlü desteği veriyorlardı, bu yüzden de barış görüşmelerinin yapılabilmesi için Bâbîâli'ye ateşkes teklifi yapılması durumunda istediği şartları bilmeyi arzu ediyorlardı. Hariciye Nazırı Safvet Paşa Elçiye hangi tehlikeleri kastettiğini sorunca, Elçi “*belki de bütün büyük devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünden yana olmadıklarını ve savaş durumu devam ederse imparatorluğun bütünlüğünün korunmasının güçleşeceği*” cevabını vermişti. Hariciye Nazırı Safvet Paşa o dönemki şartlar altında bir ateşkes yapılmasının mümkün

³⁷⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VIII. Cilt**, s. 17. Sırp-Karadağ Savaşı ile ilgili bkz. Fatih Özer, **Arşiv Vesikalarına Göre XIX. Yüzyılda Karadağ İsyanları**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Edirne 2010; İbrahim Yılmazçelik-Ali Gökçen Özdem, “Düvel-i Muazzama'nın Karadağ Üzerinden Osmanlı Devleti ile Mücadeleleri ve Bunun Günümüze Yansımaları”, **BEU SBE Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, Haziran 2013, s. 5-38.

³⁷⁵ **DDI**, Seconda Serie, Volume VII, 3 Temmuz 1876, s. 259.

olamayacağını çok kısa ve net bir şekilde ifade etmişti. Midhat Paşa ve Sadrazam Rüştü Paşa ile gergin anlar yaşayan Elçi Corti'ye görüşmeden ayrılmadan önce Nazırlar, İtalya'nın dostluğundan şüpheleri olmadığını bildirmişler ancak ateşkes teklifi konusunda taviz vermemişlerdi.³⁷⁶ Bu görüşmeyi raporladıktan sonra Elçi Luigi Corti, Safvet Paşa ile bir görüşme daha gerçekleştirmişti. Corti, savaşın uzamasının Osmanlı İmparatorluğu için hiçbir yararı olmadığını hatırlatmış ve ortaya çıkabilecek diğer sorunlardan bahsetmişti. Savaşın gözükmeyen düşmanları vardı. İmparatorluk bu durumu uzatmaktan ne yarar sağlayabilir diye sormuştu. Avrupa nezdinde olacak karışıklıkları azaltmak için İtalya olarak barışı destekliyorlardı. Safvet Paşa bu sefer imparatorluğun da barıştan yana olduğunu, Sırbistan'dan bir teklif gelirse olumlu olarak değerlendirileceğini söylediğinde, Corti İtalya'nın bu girişimlerinin barış görüşmeleri için katkı sağladığını düşünmüştü.³⁷⁷ Elçi Corti, aracılık etmek için 30 Ağustos tarihinde Hariciye Nazırı ile bir kez daha görüşmüştü.³⁷⁸

Barış görüşmeleri sürerken, Osmanlı tahtında devletin tarihinin akışını değiştiren bir gelişme yaşanmıştı. Akıl sağlığı yerinde olmadığı iddia edilerek tahttan indirilen V. Murad'ın yerine II. Abdülhamid tahta çıkmıştı.

2.2. İtalya'nın Balkanlar ve Ege Politikası

2.2.1 Hersek Meselesi ve Sırp-Karadağ Savaşı

1876 Eylülünün başlarında İtalya Dışişleri Bakanı Melegari, İtalya'nın Osmanlı Elçisi Luigi Corti'ye İtalya Krallığı'nın o dönemki politikasından ve tavsiyelerinden söz etmişti. Ona göre İtalya, Hersek isyanının başlangıcından itibaren Osmanlı Devleti'yle ilişkilerini içten ve dostça bir şekilde devam ettirmişti ki bundan dolayı Melegari,

³⁷⁶ **DDI**, Seconda Serie, Volume VII, 18 Ağustos 1876, s. 390-393.

³⁷⁷ **DDI**, Seconda Serie, Volume VII, 21 Ağustos 1876, s. 399-400

³⁷⁸ **DDI**, Seconda Serie, Volume VII, 30 Ağustos 1876, s. 438-439.

Bâbîâli'ye tavsiyeler verilmesi konusunda kendilerini borçlu hissettikleri ve her an gösterdikleri yardımseverlikle ilgili Sultanın Nazırlarının şüphelerinin olmaması gerektiğini düşünüyordu. Eğer hâlihazırdaki hükümete belirttikleri izlenimler dinlenmiş olsaydı, Osmanlı Devleti bütün Avrupa'nın kamuoyu duygusunu kendine karşı çekmezdi ve Bâbîâli'ye dost ülkeler, kendilerini Osmanlı Devleti'ne bağlayan ortak çıkarları düşünmek açısından kendilerini daha rahat hissederlerdi. Gönüllü Müslümanların silahlanması, sivil ulusların arasındaki savaşta uygulanan kurallar ve bu kuralların ihlalinin katı bir şekilde bastırılması konusunda bu kadar karşı duruş yaratılmazdı. Ayrıca, o dönemde harekete geçmede belirsizlik durumu İtalya gibi sadece ciddi karışıklıkların ortadan kaldırılması gerektiğini düşünen devletleri tedirginliğe sürüklemekteydi. İtalya'nın barışı tavsiye etmeyi seçtiği an, karasal olarak savaş öncesi statükonun yeniden tesisine uygundu. İtalyan hükümeti bütün koşulların ansızın değişmemesini umuyordu. Eğer ileriki günlerde barış görüşmeleri anlamlı bir şekilde ilerlemezse ve silahların kaderi Sırlardan yana dönerse, İtalya'nın ciddi kuşkuları vardı ki birçok hükümetin yapacakları İtalyanların öğrendiği şekilde kalacak, onların da görüşü değişmeyecekti. Bu durumda, bir kenara atıldığı düşünülen bazı projeler yeniden gündeme gelecekti ve İtalya'nın bundan zarar göreceği bir durum gerçekleşebilirdi. Eğer ki Bâbîâli dediklerini dinlemezse ve anlamaya oturmazsa, barış umudunun olmasından önceki duruma dönüş olacaktı ve bu durum İtalya'nın da aleyhine olacaktı. Ayrıca savaşa girmek için hazır müttefikler bulma projesine karşı çıkacak insanlar da bulunacaktı.³⁷⁹

Dışişleri Bakanı Melegari, Berlin'de bulunan İtalya Elçisine de İtalya'nın bütün ilgisinin, amacının barış görüşmeleri yönünde olduğunu, İtalya'nın bu amaç için elinden gelen her şeyi yaptığını, uluslararası ilişkilerde izledikleri yolun başka bir amaç içermediğini ve bu tutumlarını devam ettirme amacıyla olduklarını yazmıştı. İtalyan

³⁷⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol VII, 2 Eylül 1876, s. 456-457.

hükümeti çok kez dile getirilen barışçıl ifadelerini yinelerse ve bu yineleme tehlikeli bir durum arzederse, İtalya'nın isteklerinin karşılanması için kötü yapıyorlardı. İtalyanlar, daha önce karşı çıkılan barışçıl sözleri kabul etmeye kendilerini sınırlandırmışlardı. Daha fazlasını yapmalıydı ve bir tek buna odaklanmalıydı. Ülkeleri için kalıcı olacak olan amaçları koruyarak, o dönemki zorluklarla yüzleşme gücünde olmaları gerekirdi.³⁸⁰ Bu arada Luigi Corti İstanbul'da halen Safvet Paşa ile görüşmelere devam ediyordu. Bir kez daha kendisine giderek, savaşın devam etmesinden ötürü ortaya daha kötü olayların çıkabileceğinden, bölgeye barışın bir an önce gelmesinden bahsetmişti. Osmanlı Devleti'nin düşmanları umutla belki bir evrakın çıkmasını belli bir heyecanla bekliyorlardı. Safvet Paşa bu sefer daha ılımlı bir şekilde –Avrupalıların ateşkes şartlarını kabul edeceklerini ima ederek- konuyu meslektaşlarına ileteceğini söylemişti.³⁸¹ Ancak bundan birkaç gün sonra Midhat Paşa ile görüşen Corti, garantör devletlerin yaptığı ateşkes teklifinin Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmesi konusundaki umudunu kaybettiğini hükümetine bildirmişti.³⁸²

Ateşkes veya uluslararası bir kongre toplanması yolunda tartışmalar devam ederken, daha önce de bahsedildiği gibi Osmanlı Devleti'nde taht değişikliği yaşanmış, II. Abdülhamid yeni Padişah olmuştu. Sultan Abdülhamid'in tahta çıkışı ve hattı hakkında İtalyan Dışişleri Bakanının düşüncelerini İstanbul'daki İtalyan Elçi Corti'ye yazdıklarından öğrenmekteyiz. Ona göre, bu hat belli bir sabırsızlıkla bekleniyordu, Padişahın temel ilke ve prensiplerini ortaya çıkaracaktı. Sadece imparatorluğun yönetimi değil, imparatorluk sınırları dâhilindeki pek çok eyaletin içinde bulunduğu zor şartları nasıl aşacağı konusunda onun ne düşündüğünü göstereceği de umuluyordu. Ancak, görünen oydu ki, Sultan Abdülhamid'in hattı, uluslararası beklentiyi

³⁸⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol VII, 4 Eylül 1876, s. 468.

³⁸¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol VII, 4 Eylül 1876, s. 475-476.

³⁸² **DDI**, Seconda Serie, Vol VII, 8 Eylül 1876, s. 484.

karşılamıyor, olumlu bir etki bırakmışa benzemiyordu. Böylece Osmanlı yönetimi bu yüzden son dönemdeki tutumuyla kendisini düşman ettiği Avrupa sempatisini yeniden kazanma fırsatını kaybetmişti. Bu hat ile ilgili iki şey önemliydi. Birincisi, daha önceki padişahların tanıdığı imtiyazların burda tasdik edilmiyor olmasıydı. Bu konu imparatorlukta bir arada var olan çeşitli dini toplulukların ilişkilerini düzenleyen temel kanunla ilgiliydi. İkincisi de, şeriata uyulması hakkında yapılan ısrarlı çağrıydı. Hristiyanların ve Müslümanların dini özgürlük ve sivil eşitlik temellerinde birlikte huzurla yaşamaları hakkındaki problemlere Avrupa'nın dikkatinin çekildiği ve bu sorunların bütün Avrupa halklarının ortak duygularının şekillendiği çerçevede çözülmesi gerektiği bir dönemde gelen bu açıklama, Osmanlı Devleti'nin yakın dostlarına talihsiz bir sürpriz havası yaratacaktı. Bazı ifadelerin çelişkili olması batılı ülkelerin prensiplerinin uygulanabilirliği yönünde bir yorumu düşündürse de, kuşkusuz Sultan Abdülhamid'in bu açıklamalarının amacı daha ziyade Müslüman toplumun İtalyanlara göre tehlikeli tutkularını okşuyordu. Osmanlı Devleti kendisine yapılan tavsiyeleri dikkate almıyordu ve bu yüzden de onu kötü günler bekliyordu. İtalya, imparatorluğun varlığının yarattığı büyük çıkarlar doğrultusunda, böyle bir teminatın halkların reformu konusunda beklenen yeniliklere Osmanlı Devleti'nin de sıcak bakmasından yanaydı.³⁸³

Eylül 1876'da Osmanlıların hazırladığı ateşkes şartlarına karşılık, İngilizler diğer devletlerin de kabul edeceği birtakım şartlar öne sürmüştü. Osmanlı Devleti'nin ateşkes şartlarını reddetmeye karar vermesi ve bunu bildirmesi sırasında Sırp tekrar savaşa başlamışlardı. Osmanlı ordularının başarılı olması üzerine Sırp Prensi Milan, Rusya'dan yardım istemişti.³⁸⁴ İtalyan Elçi Corti ise bir kez daha Safvet Paşa ile görüşmüştü, barış yapılmasını istemişti. Bâbüâli'nin vereceği cevabı merakla

³⁸³ **DDI**, Seconda Serie, Vol VII, 20 Eylül 1876, s. 531-532.

³⁸⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VIII. Cilt**, s. 23-24.

bekliyorlardı ve Bâbîâli'nin bu şartlara nasıl bir cevap vereceği yönünde ciddi bir düşünce sarfetmesi gerekiyordu. Rusya'nın savaş konusunda atmak istediği adımlardan bilgi sahibi olduklarını ve bu yüzden hayatta kalması için gerekli tedbirlerin zamanında alınması gerektiği konusunda İtalya'nın dostça düşünceleri için Safvet Paşa teşekkür etmişti. Ancak halen kendilerinden ne istendiğini anlayamadığını, bütün bu durumun Sırp'lar yüzünden ortaya çıktığını söylemişti. Sırbistan Bosna-Hersek'te bir ayaklanma başlamıştı. Garantör güçler konsolosluk delegeleriyle katılmışlardı ve barışı sağlayamamışlardı. Sırbistan savaşa girmiş, Osmanlı İmparatorluğu'nun birlikleri Sırbistan'ı yeneceği zaman bu güçler konsolosluk delegeleriyle araya girmiş ve barışı yine temin etmemişlerdi. Garantör güçler, Osmanlı'dan bu düşmanlığı durdurmasını istemişlerdi, hâlbuki Bâbîâli barış şartlarını sunmaktaydı ve bu devletler bunları kâle bile almaya gerek duymamışlardı. Bu durumda Osmanlı'ya şartlar sunmuşlardı. Bâbîâli ise otonomi konusunda kararlıydı. Elçi Corti, raporunun ekinde sorunların çözümü için konferans kelimesini yanlışlıkla ağzından kaçırdığını ifade etmişti, Osmanlı Devleti her şeyden çok konferans toplanmasından korkuyordu ve bunu istemiyordu.³⁸⁵

Ekim 1876'da Bosna'nın Avusturya tarafından işgal edilmeyeceğini öğrenen İtalya'nın Viyana Elçisi Robilant, Garibaldi'nin bazı faaliyetlerinden dolayı alarma geçmişti, çünkü Garibaldi hem Sırbistan'a gönüllü gönderiyor hem de Trentino'ya bir kuvvet göndermekten bahsediyordu. Robilant haksız olduğunu anlamıştı. Bunun sebebi Trentino'yu asla alamayacaklarını anlamasıydı. Durum çok ciddiydi, Almanya ve Rusya'nın desteğini alan Avusturya ile savaş çıkması ihtimali vardı. Başbakan Depretis de durumun farkına varmıştı. Fransa ile doğu meseleleri üzerinde anlaşma ihtimali az olduğunu anlayan Depretis, Alman desteğini almaları gerektiğini düşünüyordu.³⁸⁶

³⁸⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol VII, 5 Ekim 1876, s. 561-562.

³⁸⁶ Lowe ve Marzari, **a.g.e.**, s. 16-17.

Kral Vittorio Emanuele ve Başbakan Depretis, İtalya ve Almanya arasındaki ilişkilerin güçlenmesini ve ortak çıkarlar için anlaşmayı istiyorlardı. Bu şekilde Fransa'nın dağları aşan egemenliğini ve Avusturya'nın Osmanlı şehirlerinde büyümesini engelleyebilirlerdi. Ancak dönemin Temsilciler Meclisi Başkanı Francesco Crispi, Bismarck ile Gastein'de buluştuğunda hata yaptığını keşfetmişti. Bismarck Fransa'ya karşı ittifak yapmaya istekli olsa da, Avusturya'ya karşı hiçbir şey yapmazdı. Bismarck bu düşünceleri Avusturya Dışişleri Bakanı Andrassy ile paylaşmıştı. Dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Earl of Derby (Edward Stanley) de Avusturya Elçisine Crispi'ye güvenilemeyeceğini söylemişti. Bu yüzden, Avusturya İtalya'nın yeni fikirlerini aslında biliyordu.³⁸⁷

Balkanlarla ilgili sorunların çözülmesi için ise bir konferans toplanmasına karar verilmişti. İtalya, başka bir görev almadan bütün diğer devletlerle ortak bir kararda buluşarak, bu konferanstan Bosna-Hersek ve Bulgaristan'da barışın sağlanmasını bekliyordu, bunun dışında bir beklentisi yoktu.³⁸⁸ Rusya ve İtalya, İstanbul Konferansı'na farklı bir temsilci tayin etmeyerek İstanbul'daki elçilerine bu görevi vermişlerdi. Dışişleri Bakanı Melegari, Elçi Corti'ye konferansın toplandığı gün yani 23 Aralık 1876'da yazdığı yazıda, İtalya'nın belki de uygun bir siyasi yolu seçerken samimi ve kararlı bir şekilde Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü davasını etki gücü çerçevesinde destekleyen tek ülke olduğunu belirtmişti. Ona göre, Padişah II. Abdülhamid'in Nazırlarıyla samimi bir dille konuşmayı devam ettirmişler ve imparatorluğu tehdit edebilecek bazı tehlikelere karşı gözlerini açmalarını sağlamışlardı. Luigi Corti'nin bu uzlaştırıcı görevi İngiltere'de olduğu kadar Rusya'da da değer kazanmıştı.³⁸⁹

³⁸⁷ Lowe ve Marzari, **a.g.e.**, s. 18.

³⁸⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol VII, 11 Aralık 1876, s. 759.

³⁸⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol VII, 23 Aralık 1876, s. 796.

2.2.2. İstanbul Konferansı, Osmanlı-Rus Savaşı ve İtalya'da İdarenin Değişimi

İstanbul Konferansı, bilindiği gibi, 23 Aralık 1876'da toplanmış, konferans maddeleri tartışılırken Osmanlı Devleti *Kânûn-ı Esâsi*'yi, Osmanlı Anayasasını ilan etmişti. Konferanstan önce Avrupalı devletler tarafından hazırlanan teklifler ise Osmanlı Devleti tarafından reddedilmişti. Bunun üzerine, Avrupalı devletlerin İstanbul'daki temsilcileri şehri terketmeye başlayacaklardı. Elçi Luigi Corti, Osmanlı Devleti'nin şartları reddetmesi durumunda Almanya ve Avusturya elçilerinin İstanbul'dan ayrılma emri aldıklarını, bu konuda emir almayan sadece kendisinin kaldığını bildirmişti.³⁹⁰ Dışişleri Bakanı Melegari, Elçi Corti'ye Osmanlı Devleti'nin şartları kabul etmesi için elinden geleni yapması gerektiğini yazmıştı. Bunun sebebi, Avusturya ile ayrı anlaşma yapan Rusya'ydı, Osmanlı için tehlike oluşuyordu. Olaylar daha da büyüyecekti. Padişah II. Abdülhamid'in Nazırlarıyla veya İngilizlerle yapması gereken görüşmelerde dikkatli olması gerekiyordu.³⁹¹ Bakan bu konuda birkaç yazı daha yazmıştı. Ancak Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki savaş Nisan 1877'de başlayacaktı. İtalya ise Adriyatik kıyılarına ve hatta Osmanlı sularına gemi göndermeye bir ay önceden karar vermişti. Kızıldeniz'deki Zeyla'dan dönecek olan "Scilla" adlı gemi Selanik veya İzmir'e gönderilebilirdi, "Authion" için de aynısı geçerliydi. Gemilerin birisi veya ikisi de İyonya Adalarını, Yunan kıyısını dolaşabilir, Pire'ye kısa bir süre için uğrayabilirlerdi.³⁹²

Osmanlı Devleti henüz Londra Protokolü hakkındaki kararını bildirmeden önce –Luigi Corti bu dönemde diğerleri gibi İstanbul'dan ayrıldığı için- İtalya'nın İstanbul'daki temsilcisi olan Maslahatgüzarı Francesco Galvagna, Hariciye Nazırı

³⁹⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol VII, 31 Aralık 1876, s. 818.

³⁹¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol VIII, 3 Ocak 1877, s. 9-11.

³⁹² **DDI**, Seconda Serie, Vol VIII, 14 Mart 1877, s. 253.

Safvet Paşa ile görüşmeye gitmişti. Galvagna, Safvet Paşa'ya İtalya'nın protokolü sadece Avrupa'da barışın korunması, doğuda huzurun sağlanması ve protokolde Osmanlı Devleti'nin bütünlüğü ve bağımsızlığı konusunda herhangi bir tehlike ve Bâbîâlî'nin gururunu kıracak bir şey olmadığı için imzaladığını, İtalya'nın her zaman Osmanlı Devleti'nin refahını ve bütünlüğünü desteklediğini söylemişti. Paşa'ya göre, Bâbîâlî bütün güçlerden daha çok barışı istiyordu ve bunun için elinden geleni yapacaktı. Ayrıca hükümet protokolü kabul edip etmeyeceğini düşünüyordu, sonuç kendilerine bildirilecekti. İtalya'nın İngiltere ile birlikte hareket etmesinden memnun olduğunu söyleyen Safvet Paşa, daha sonra Karadağ'ın fazla talepkar olduğunu, kamu görüşüne göre bunun hükümet için aşılabilir bir engel yarattığını belirtince, Maslahatgüzar Galvagna Osmanlı Devleti'nin protokolle kendisine sunulan son barış çabasını reddederek, savaşa gireceğini anlamıştı.³⁹³ Sonuçta, bilindiği gibi, Osmanlı Devleti protokolü kabul etmemiş, Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) başlamıştı. İtalya Krallığı, bu savaşta da tarafsızlığını ilan etmişti.³⁹⁴

Savaş devam ederken, Osmanlı Devleti'nin Roma Elçiliğiyle İtalya'nın Karadağ lehine bazı girişimleri olup olmadığı konusunda yazışma yapılmıştı. Buna göre, İtalya Dışişleri Genel Sekreteri Kont Tornielli ile görüşülmüş, İtalya'nın Karadağ hakkında arabuluculuk için Avusturya'da girişimleri olup olmadığı sorulmuştu. Tornielli'ye göre, İtalya bu girişimi Osmanlılar Karadağ'a geldiklerinde isyancıların Müslümanlar hakkında yaptıkları hareketleri akıllarına getirerek ona göre davranırlar mı korkusuyla, insaniyet düşünceleriyle ve Avusturya'nın İtalya ile müttefik olarak hareket etmeye niyeti olup olmadığını anlamak için yapmıştı. Ayrıca, Avusturya'nın Bosna ve Hersek'e gelmesi durumunda İtalya'nın Arnavutluk'u ele geçireceği haberini de yalanlamıştı.³⁹⁵

³⁹³ DDI, Seconda Serie, Vol VIII, 5 Nisan 1877, s. 338-339.

³⁹⁴ BOA, HR.TO 126/52, (29 Nisan 1877).

³⁹⁵ BOA, HR.SYS 1950/13, (17 Temmuz 1877).

Bir hafta sonra, Kont Tornielli yine İtalya'nın Arnavutluk'u veya başka bir yeri işgal etme fikrine sahip bulunmadığını, barıştan başka bir amaçlarının olmadığını tekrarlamıştı.³⁹⁶ Bu sıralarda, İtalya'nın Rusya ile ittifak halinde olduğu konusunda ortaya çıkan bazı haberler konusunda Lord Derby ile görüşen Osmanlı elçiliği, İtalya'nın Avusturya'yı karşısına almak istemeyeceği, bu yüzden de böyle bir anlaşmanın olmayacağı cevabını almıştı.³⁹⁷ Yine bu konuda, eğer Avusturya Rusya'ya savaş ilan ederse, Rusya İmparatorunun İtalya'nın Venedik körfezi sahillerinde kendisine uygun olan yerleri ilhak etmesine karşı çıkmayacağını İtalya kabinesine bildirmiş ancak İtalya Kralı çıkarları gereği İngiltere'nin gücenmemesi için tarafsızlık ilkesinden vazgeçmeyeceği cevabını vermişti.³⁹⁸ Daha sonra Mösyö Coranti? adlı birisi tarafından bu haberin doğrulandığı hatta İngiltere'nin İtalya'ya Venedik körfezi sahillerinde Avusturya topraklarından bazılarını teklif etmiş olduğu bile söylenmekte olduğu yazılmıştı.³⁹⁹ Bunların yanında Osmanlı Devleti için daha ağır olanı ise İtalya'nın 11 adet savaş gemisi ile Dıraç'a gelerek, gemileri Avlonya'nın 40 mil açığındaki Brindisi limanına getirdiğinin öne sürülmesiydi. Burada bir olay ortaya çıkarsa, Arnavutluk sahillerinde savunma için herhangi bir şeyin bulunmadığı da belirtilmişti.⁴⁰⁰ Bu arada, İtalya tarafından Yunanistan ve Arnavutluk'ta cemiyetler oluşturulduğu⁴⁰¹, İtalya'dan Karadağ'a Maria Teresa adlı gemiyle top, silah ve mühimmat taşındığı ve bunu İşkodra otoritelerinin bildirdiği⁴⁰² hususunda bazı haberler çıkmış, İtalyanlar tarafından bunların doğru olmadığı ilan edilmişti. Özellikle

³⁹⁶ BOA, HR.SYS 1950/14, (24 Temmuz 1877).

³⁹⁷ BOA, HR.TO 127/39, (23 Temmuz 1877).

³⁹⁸ BOA, HR.TO 127/59, (31 Temmuz 1877).

³⁹⁹ BOA, HR.TO 128/1, (6 Ağustos 1877).

⁴⁰⁰ BOA, DH.ŞFR 109/56, (3 Ağustos 1877).

⁴⁰¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol IX, 3 Ekim 1877, s. 140.

⁴⁰² **DDI**, Seconda Serie, Vol IX, 13 Ekim 1877, s. 154-155.

Yunanistan Dışışleri Bakanı'nın İngiltere Maslahatgüzarına eğer Avusturya Bosna ve Hersek'i alırsa, İtalya'nın Arnavutluk'u, kendilerinin de Epir ve Teselya'yı alacaklarını söylemesi ilginçti. İtalyanlar, bu sözler karşısında şaşırılmışlar, bu şekilde bir düşüncelerinin olmadığını, kendi politikalarından ayrılmayacaklarını yazmışlardı.⁴⁰³ Bu haber Times gazetesinde de çıkmıştı. “*İtalya, Yunanistan ve Türkiye*” başlığı altındaki habere göre, İtalyanların Arnavutluk Konfederasyonu kurma planları vardı, bunun için çalışıyorlardı. Osmanlılar da İtalyanların bazı hareketlerinden şüpheleniyorlardı. Bunlardan birisi daha önce bahsedilen Arnavutluk kıyılarına gelen İtalyan gemileriydi. Yunanistan'ın Adriyatik'te büyümesini ise Avusturya ve İngiltere destekliyordu. Ancak diğerleri gibi bu haber de İtalyanlar tarafından yalanlanmıştı.⁴⁰⁴

İtalya Kralı II. Vittorio Emanuele'nin Vefatı, Yeni Kral I. Umberto'nun Tahta Çıkması ve Yeni Kabinenin Kurulması

Osmanlılar için savaş, İtalyanlar için barış ve ateşkes adımları devam ederken, İtalya Krallığı 1878 yılına kötü başlamıştı. Yeni yıl dolayısıyla meclisten gelen vekiller ile görüşerek onlara yaptıkları ittifaklara göre hareket etmelerini, ordunun ihtiyaçlarını ön plana almalarını öğütleyen ve İtalya'nın menfaatleri gereğince barış ve asayişin korunması ümidinde olduğunu belirten Kral II. Vittorio Emanuele⁴⁰⁵, 9 Ocak 1878 tarihinde hayata gözlerini yummuştu. İtalya tahtına çıkan I. Umberto babasının vefatını mektupla Sultan II. Abdülhamid'e bildirmiş, iki ülke arasındaki dostça ilişkilerin devam edeceğini, Padişahın da bu konuda yardımcı olacağı hususunda kendisine güvendiğini belirtmişti.⁴⁰⁶

⁴⁰³ DDI, Seconda Serie, Vol IX, 4 Kasım 1877, s. 180.

⁴⁰⁴ DDI, Seconda Serie, Vol IX, 7 Aralık 1877, s. 234-235. İtalya'nın Arnavutluk ile ilgili politikaları “İtalya ve Arnavutluk” başlıklı bölümde daha ayrıntılı açıklanmıştır.

⁴⁰⁵ BOA, HR.TO 129/49, 28 Zilhicce 1294 (3 Ocak 1878).

⁴⁰⁶ BOA, HR.TO 278/74, 6 Muharrem 1295 (10 Ocak 1878).

Yeni Kralın tebrik edilmesi konusunda Roma Elçiliğinden yazılan yazıda, Rusya'nın yeni Kralı tebrik ettiği, diğer devletlerin de bunu izleyeceği, İstanbul'dan birisinin gönderilmesi çok masraflı olacaksa Paris'in Roma'ya yakınlığından dolayı dönemin Fransa nezdindeki Elçisi Arifi Paşa'nın bu görevi yapabileceği belirtilmişti. Arifi Paşa'nın hem vezaret rütbesinin olması hem de Hariciye Nezaretinde bulunması sebepleriyle bu göreve tayini İtalya'da memnuniyet yaratacaktı. Aynı zamanda, toplanılması düşünülen barış konferansına görevlendirilecek kişi konferansın toplanmasından önce Roma'ya gelerek görevini yerine getirebilir ve İtalyan vekilleriyle görüşebilirdi.⁴⁰⁷ Bu arada, Roma'daki Osmanlı Elçisi Turhan Bey görevinde ibka olunmuş, yeni güven mektubunu sunmak için Kral I. Umberto ile resmi bir ziyaret gerçekleştirmişti. Kralın kendisine yaptığı övgüden ve Padişahın sıhhatini sormasından sonra, konu politikaya gelmişti. Kral, Elçiye İstanbul'dan bir haber alıp almadığını sorduktan sonra *“Şimdi Avrupa telaş olunacak bir haldedir. Fransa, İngiltere, Avusturya, İtalya beyninde bir ittifâkın adem-i husûlünden müteessifim. Fransa ve İtalya devletlerinin salık oldukları meslek-i bî-kaydiden dolayı meselenin hitâmında hiçbir şey kazanamayan belki yalnız onlar olacaktır. Her ne kadar İngiltere hareket etmeye başlamış ise de münferiden Rusya aleyhine bir şey yapamaz. Vâkıa büyük bir donanması var ise de bugünkü günde müddet-i kalile zarfında seferber haline konulacak cesim bir orduya mâlik olmaksızın büyük bir donanmadan pek de fâide görülemez. Elyevm meydan Prens Bismarck'a kaldı. Müşârunileyhin politikasına henüz kimse vâkıf değilse de ağıleb-i ihtimâle göre her şeyden evvel bizzat kendisi için çalışıyor ve memûlû vechle Rusya'nın kuvveti zannolunduğu dereceden pek aşağı çıkmış ve bundan memnun olmuş ise de devlet-i müşârunileyhânın kuvvetine mevâzin gelmek üzere gerek Rusya ve gerek Avusturya'dan bazı memâliğin Prusya'ya ilhâkıyla nihâyet bir hisse kapmaya muvaffak olacaktır. Hâsılı bahseylediğim ittifâkın hâsıl olmaması şâyân-ı teessüf*

⁴⁰⁷ BOA, HR.TO 95/1, 9 Safer 1295 (12 Şubat 1878).

bulunduğunu tekrar eylerim” demişti. Bu konuda Elçinin fikrini sorunca Turhan Bey “Devlet-i Aliyye kendisini haksız bir muhârebeye karşı müdâfaa mecburiyetinde bulunarak milletin nâmusunu muhâfaza için her türlü fedâkarlığı icrâ ettiği itikâdında bulunduğunu ve tarafımızdan ne zuhura getirilmiş ve ne de arzu edilmiş olan bir hal ve mevkiden dolayı mesul olamayacağımızı ve bu muhârebenin netâyicine gelince efkâr-ı kasıraneme göre Rusya’nın kuvvetinden er geç Avusturya’nın da mutazarrır olacağını ve Avusturya’nın Almanya ve İtalya devletleri beyninde mukâsemesi hâlinde İtalya’nın Avusturya ve Macaristan gibi zayıf bir devlet yerine ol vakit hemcivar iki büyük devlet karşısında bulunacağını” söylemişti. Bunun üzerine Kral “Bence de asıl burası mûceb-i endişe olmaktadır. Bunun için salîfüzzikr ittifâkın âdem-i husulü şâyân-ı teessüftür demiştim bunu yine tekrar ederim” dedi. Turhan Bey’in “İtalya Devleti’nin buhrân-ı hazırda ittihâz eylemiş olduğu politika-yı hâlisâneden dolayı Bâbîâli nâmına olarak beyân-ı teşekkürle kongrede İtalya murahhasının adâlet ve hakkâniyeti muhâfaza ve iltizâm edeceği ümidinde bulunduğunu” belirtmesi üzerine Kral, İtalya Devleti’nin Osmanlı Devleti hakkındaki politikasının yine önceki gibi olduğunu temin ederek mülakatı sonlandırmıştı.⁴⁰⁸ İtalya’nın Berlin Elçisi De Launay da, dönemin Dışişleri Bakanı Depretis’e savaşla birlikte topraklar konusunda bir değişme yaşanmaması ve “Avrupa Türkiyesi”nde herhangi bir büyük gücün yararına bir değişiklik yapılmaması gerektiğini düşünmekteydi.⁴⁰⁹

II. Abdülhamid, I. Umberto’nun tahta çıkmasını tebrik etmek için Paris Elçisi Arifi Paşa’yı görevlendirmiş ve Krala bir tebrik mektubu yazmıştı.⁴¹⁰ Arifi Paşa, 25 Nisan 1878 tarihinde Kral ile görüştüklerini, Kralın önce Padişah II. Abdülhamid’in

⁴⁰⁸ BOA, HR.TO 95/2, 15 Rebiyülevvel 1295 (19 Mart 1878); Y.PRK.HR 2/57, 15 Rebiyülevvel 1295 (19 Mart 1878).

⁴⁰⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol IX, 1 Şubat 1878, s. 379.

⁴¹⁰ BOA, HR.TO 497/9, 27 Rebiyülevvel 1295 (31 Mart 1878).

sağlığını sorduğunu, daha sonra Osmanlı ordularının daha önceki savaşlarda ve özellikle Plevne savunmasındaki zaferinden dolayı memnun olduğunu belirtmişti. Ayrıca, Ayastefanos Antlaşmasının şartlarını ağır bulduğunu, bir Bulgar emaretinin kurulmasını da Avrupa menfaatlerine uygun görmediğini eklemişti.⁴¹¹ Kral ve Kraliçe Arifi Paşa ve maiyetini ve ayrıca Roma'daki Osmanlı Elçisi ve maiyetini 28 Nisan günü Quirinale Sarayında yemeğe davet etmişlerdi. Kral, yemekten birkaç saat önce daha önce “*Santi Maurizio e Lazzaro*” nişanının birinci rütbesini hediye ettiği Paşa'ya bu sefer de “*Corona d'Italia*” nişanının birinci rütbesinden göndermişti. Yemek esnasında I. Umberto mecidi nişanını, Kraliçe ise saçlarına murassa bir hilal takmıştı. Yemekten sonra Roma Elçiliği görevlileriyle Kral ve Kraliçe arasında uzun görüşmeler olmuştu. Kral daha sonra Roma'daki Osmanlı Elçisi Turhan Bey'e, Avrupa'nın içinde bulunduğu durumdan dolayı acı ve endişe duyduğunu, ancak İngiltere'nin taleplerinden feragat etmeyeceği için savaşın olmasının zaruri gibi olduğunu söylemişti. Arifi Paşa, Kral ve Kraliçeye çok teşekkür ederek, ertesi gün Paris'e doğru yola çıkmıştı.⁴¹² I. Umberto, Arifi Paşa ile birlikte gönderilen tebrik mektubuna cevap olarak bir teşekkür mektubu göndermişti. Mektubunda babası için üzüldüklerini, tebrikler için teşekkürlerini ve iki ülke arasındaki dostça ilişkilerin devam ettirileceği yazıyordu.⁴¹³

Kral II. Vittorio Emanuele'nin vefatından sonra I. Umberto kraliyetin, Fransız yanlısı ve irredentist⁴¹⁴ Benedetto Cairoli hükümetin başına geçmişti. Dışişleri Bakanlığına ise dönemin İstanbul'daki İtalya Elçisi Luigi Corti atanmıştı. Bu dönemde

⁴¹¹ BOA, HR.TO 555/55, 22 Rebiyülahir 1295 (25 Nisan 1878); Y.PRK.HR 2/87, 22 Rebiyülahir 1295 (25 Nisan 1878).

⁴¹² BOA, HR.TO 95/6, 27 Rebiyülahir 1295 (30 Nisan 1878).

⁴¹³ BOA, HR.TO 278/78, 22 Rebiyülahir 1295 (25 Nisan 1878).

⁴¹⁴ İrredentist politika, kurtarımcı politika olarak tanımlanmaktadır. Genelde İtalyanların yaşadığı ancak farklı bir ülkenin idaresindeki bölgelerin İtalya tarafından ele geçirilmesi için bazı politikacılar tarafından “irredentizm” düşüncesi benimsenmişti.

dış politikada çok bir değişiklik yaşanmayacaktı. Benedetto Cairoli ve Giuseppe Zanardelli⁴¹⁵ Corti'den bu mevkiyi almasını istediklerinde, Corti onlara fikirlerinin onlarınkinin tam tersi yönde olduğunu söylemişti. Luigi Corti'ye göre İtalya, Avusturya ile iyi geçinmeliydi hatta Avusturya'nın Bosna ve Hersek'i ele geçirmesine karşı çıkmak için bir sebep göremiyordu. Eğer buna diğer güçler anlaşıp karar verdiyse İtalya'nın buna karşı çıkması boşuna ve tehlikeliydi. Bu fikirlerine rağmen Bakanlık görevini kabul etmişti.⁴¹⁶

Aslında Depretis zamanında başlayarak ülkede devam eden ikilem, İtalya'nın çıkarları ve siyaseti üzerineydi. Depretis, Viyana'daki İtalyan Elçi Robilant'a yazdığı yazıda, Avusturya'yı toprak anlamında genişletecek bir anlaşmaya imza atarsa ülkenin genel durumunun eleştirilebileceğini belirtmişti. Ancak aynı zamanda İtalya büyük bir güç olarak imzalayacağı bir anlaşmada izole olmamalıydı. İtalya tek başına savaşıyor muydu ya da Avrupa uyumundan ayrılacak mıydı? Bu öngörülemez şartlar altında yapacakları şey, diğer ülkelerin diplomatik işlerini takip etmektir. Onlar da Osmanlı Devleti'nin Avusturya'ya toprak vermesi veya vermemesi durumunda sorunun tamamen farklı olacağını anlayacaklardı.⁴¹⁷ Dışişleri Bakanı Corti'ye göre, İtalya için öncelikli olan barışın korunmasıydı, kimseye herhangi bir söz vermeden özgürce barışın sağlanmasına yardımcı olmalıydı, diplomatik girişimler de bu yönde olmalıydı, amaç müzakerelerin başarılı geçmesine katkıda bulunmaktır. Sonuçta ise şartlara göre hareket etmelilerdi.⁴¹⁸

⁴¹⁵ Giuseppe Zanardelli, Cairoli hükümetinde İçişleri Bakanıydı.

⁴¹⁶ Lowe ve Marzari, **a.g.e.**, s. 19-20.

⁴¹⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol IX, 24 Şubat 1878, s. 453.

⁴¹⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol X, 26 Nisan 1878, s. 91.

Kasım 1878’de İtalya Kralı I. Umberto suikaste uğramış, fakat sağ olarak kurtulmuştu.⁴¹⁹ II. Abdülhamid Krala bir mektup yazarak geçmiş olsun dileklerini bildirmiş⁴²⁰, Kral Umberto da Padişaha cevap yazarak kendisine teşekkür etmişti.⁴²¹

2.2.3. Berlin Kongresi (1878)

Osmanlı Devleti için 1878 yılının Mart ayında ortaya çıkan büyük sorun, Ruslarla yapılan savaş sonucunda Ayastefanos Antlaşmasını imzalamasıydı. Şartların çok ağır olduğunu Osmanlı Devleti’nin yanında diğer Avrupa güçleri de kabul etmişler, bir taraftan diplomatik girişimlerle görüşmeler yapılmaya başlanmıştı. Her devlet kendi çıkarına göre hareket etmek istiyordu. İtalya, daha önce de bahsedildiği gibi bu dönemlerde beklemede ve takipteydi. Sonuçta, Avrupa devletleri Fransa, İngiltere, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Osmanlı Devleti 13 Haziran 1878 tarihinde Berlin Kongresi’nde toplandılar. Doğal olarak en fazla Osmanlı Devleti’ni ilgilendiren bu kongrede, İtalya’nın amacı ve duruşu nasıl olmuştu?

İtalya Krallığı’nı Berlin Kongresi’nde dönemin Dışişleri Bakanı Kont Luigi Corti ve Berlin’deki İtalya Elçisi Kont Edoardo de Launay temsil etmişti. Corti daha Dışişleri Bakanlığına atanacağı zaman, Cairoli ve Zanardelli’ye onların tamamen karşıtı konseptlere sahip olduğunu, Avusturya ile dürüst ilişkiler içerisinde olmaları gerektiğini düşündüğünü söylemişti. Corti’ye göre o dönem Avrupa’da konuşulmakta olan Bosna ve Hersek’in Avusturya’ya verilmesi meselesine karşı çıkmak için herhangi bir neden yoktu. Bu konuda zaten büyük güçler arasında karar verildiği için de İtalya’nın karşı çıkması hem gereksiz hem de tehlikeliydi. Ancak yine de bu iki devlet adamına ek

⁴¹⁹ Kral I. Umberto 17 Kasım 1878 tarihinde Napoli gezisi sırasında eşi Margherita ve oğlu Vittorio Emanuele ile birlikteyken suikaste uğramıştı. <https://www.napolitoday.it/cultura/17-novembre-1878-attentato-re-umberto-i-napoli-passannante.html>

⁴²⁰ BOA, HR.TO 497/44, 23 Zilkade 1295 (18 Kasım 1878)

⁴²¹ BOA, HR.TO 279/8, 24 Zilkade 1295 (19 Kasım 1878)

olarak eski Bakan Visconti Venosta ve Kral da ısrar edince, Corti görevi kabul etmişti. Corti, katıldığı Berlin Kongresinde de bu tutumunu sürdürecekti. Onun kongrede hiçbir şey yapmama politikasını hükümetin liderleri benimsemişti. Agostino Depretis'in görevinin son günlerinde İngiltere, Rusya'ya karşı İtalya'ya ittifak önerdiğinde Corti bunu çok tehlikeli bulduğu için bütün kabinenin de onayıyla reddetmişti.⁴²²

Görüldüğü gibi asıl problem, Avusturya'nın Bosna ve Hersek'i alması, sınırlarını genişletmesiydi. Ancak bu duruma daha önceden diğer güçler tarafından karar verilmiş olduğundan, İtalya kongrede diğer büyük güçlere uymak zorundaydı. Bakan Cairoli, Berlin Kongresinin barış ve huzuru sağlayacağını düşünmüştü ancak böyle olmamıştı. Ona göre, Avusturya'nın hal ve hareketi aldatıcı olmuştu ve Bosna-Hersek halkı da memnun değildi.⁴²³ Fakat o dönemin şartlarından ellerinden gelenin bu olduğunu kabul etmişti. Diğer elçilere Berlin Kongresi ve kongrede İtalyan temsilcilerin tutumları hakkında bilgilendirici bir yazı yazarak göndermişti.⁴²⁴ Ekim 1878'de Benedetto Cairoli yaptığı konuşmada İtalya'nın kongreye tarafsız ve çekincesiz bir şekilde katıldığını, diğer devletlerin aracılık yapmalarına İtalya'nın da dâhil olduğu haberinin yayıldığını ve bunun doğru olmadığını söylemişti. Kongrede, Romanya, Yunanistan-Osmanlı sınırı, ayin, mezhep, ticaret, seyr-i sefain özgürlüğü ve Boğazlar konularına dâhil olarak bu konulara gayet iyi katılım sağladıklarını açıklamıştı.⁴²⁵

Berlin Kongresinde, Avusturya Bosna-Hersek üzerinde koruyucu durumuna gelmiş, İngiltere Kıbrıs'ı kazanmış, Fransa Kuzey Afrika'daki isteklerinin tanınmasını sağlamıştı. İtalya ise, temiz ancak boş ellerle kalmıştı. Trentino Bölgesi için belirsiz bir girişimde bulunulunca, Rusya Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Gorcakov, "*İtalya eğer*

⁴²² Lowe ve Marzari, **a.g.e.**, s. 19-20.

⁴²³ BOA, Y.PRK.HR 3/18, 20 Receb 1295 (20 Temmuz 1878)

⁴²⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol X, 20 Temmuz 1878, s. 374-379.

⁴²⁵ BOA, Y.PRK.HR 3/64, 19 Şevval 1295 (16 Ekim 1878).

başka bir yer ele geçirmek istiyorsa, bir savaş daha kaybetmeli” şeklinde espri yapmıştı. Bismarck, İtalya’ya Arnavutluk’u teklif etmiş, İngiltere de Tunus’u önermişti. Fakat Bakan Cairoli, gizli anlaşmalarla bir yer ele geçirmek istemiyordu ve bu idealizminin övgüye değer olduğunu düşünüyordu.⁴²⁶ Daha önce de belirtildiği gibi, irredentist (kurtarımcı) görüşe sahip olan İtalyanların, kongreden Trento ve Trieste’nin İtalya topraklarına katılması yönünde bir beklentileri vardı. Bu beklenti gerçekleşmeyince de, İtalya’da gösteriler ve mitingler yapılmıştı.⁴²⁷ Luigi Corti’ye karşı bir cephe oluşmaya başlamıştı.

Kongrede, Osmanlı Devleti’nin ekonomisi ve borçları için özel bir komisyon kurulmasını İtalyan temsilcisi Luigi Corti, İngiltere, Fransa ve İtalya adına teklif edecekti. Buna göre, kongrede temsilcisi olan güçler bu öneride bulunmalıydı. Her ülkenin hükümetinin önereceği üyelerin tespit edeceği bir özel komisyon olmalıydı, bu komisyon, dilekçe veren kişilerin durumunu inceleyecek ve Bâbiâli’ye bu kişilerin sorunlarını en tatmin edici şekilde nasıl çözeceğini de önerecekti.⁴²⁸ Bu teklif kongrede Bismarck tarafından kabul edilmişti.⁴²⁹ Duyûn-u Umûmiye’nin, yani Osmanlı Genel Borçlar İdaresinin temelini de İtalya temsilcisi Corti atmıştı. İtalya’ya göre, anlaşmanın uygulanmasının garantisi olacak olan bu komisyonda İtalya’nın da bulunması hem adil hem de çıkarlar açısından daha uygundu.⁴³⁰ Osmanlı Devleti İtalyan bir üyenin bu

⁴²⁶ Dennis Mack Smith, *Storia d’Italia dal 1861 al 1997*, Laterza 1997, s. 151.

⁴²⁷ BOA, HR.TO 130/38, 22 Receb 1295 (22 Temmuz 1878).

⁴²⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol X, 11 Temmuz 1878, s. 316. Luigi Corti, bu sayede İtalyan kredi sağlayıcılarının birikimlerini garantiye alabilmek istemişti. Fabrice Jesne, “Da Berlino a Tunisi: la Questione d’Oriente nell’Arena Politica Italiana (1878-1881)”, **Il Sud-Est Europeo e Le Grandi Potenze**, a cura di Antonio D’Alessandri e Rudolf Dinu, Roma Tre Press, Roma 2020, s. 52.

⁴²⁹ Bedri Gürsoy, “100. Yılında Duyun-u Umumiye İdaresi Üzerinde Bir Değerlendirme”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ord. Prof. Şükrü Baban’a Armağan**, İstanbul 1984, s. 18.

⁴³⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XI, 1 Şubat 1879, s. 183; 11 Şubat 1879, s. 208-209.

komisyona katılmasına karşı çıkmıyordu.⁴³¹ 1881 yılında kurulacak olan Duyûn-u Umûmiye’de İtalyan temsilcisi de yer almıştı.⁴³²

Berlin Kongresi hakkında diğer bir mesele de, İtalya’nın Fransa ile beraber Yunan sınırının düzenlenmesi için teşebbüste bulunmasıydı. İki devlet birlikte buna karar vermişlerdi.⁴³³ Dönemin Roma Elçisi Turhan Bey, Kont Corti’nin Berlin’e gitmesinden sonra doğu meseleleri hakkındaki düşüncelerinin değişmesinin şaşkırtıcı olduğunu, çünkü kendisinin kongreye katılmasının Osmanlı Devleti’ne hizmet etmek için olduğu konusunda defalarca temin ettiğini Genel Sekreter Kont Maffei’ye belirtmişti. Corti, daha sonra Yunanlıların isteklerine destek vererek, kendi memleketinin de karşısında olarak Avusturya tarafından aynı yıl ve her yıl bölgeye asker gönderilmesine kesinlikle muhalefet etmemişti. Bu da Turhan Bey’in Corti’nin beyanlarıyla ilgili Osmanlı hükûmetine yanlış bilgi verdiğini gösterdiğinden üzülmeye sebep olmuştu. Maffei’ye göre, Corti’nin Osmanlı hakkındaki düşünceleri değişmemişti. Bosna-Hersek’e asker gönderilmesi teklifine daha önceden karar verilmişti.⁴³⁴

İtalyan devlet adamı Agostino Depretis, Osmanlı’nın Roma Elçisi ile görüştüğünde eğer Berlin Kongresi sırasında İtalya’yı kendisi temsil etmiş olsaydı, İtalya’nın büsbütün başka bir politika yürütüp, görüşlerinin de dikkate alınmış olabileceğini söylemişti. Elçi bunda İtalya’nın Avusturya tarafından Bosna ve Hersek’e asker gönderilmesini engellemekte başarılı olamadığından üzgün olduğunu belirtmeyi amaçladığını düşünmüştü. Depretis ayrıca politikasını değiştiremeyecek derecede

⁴³¹ DDI, Seconda Serie, Vol XI, 14 Nisan 1879, s. 389.

⁴³² Shaw, **a.g.e.**, s. 275.

⁴³³ BOA, HR.TO 131/10, 10 Zilkade 1295 (5 Kasım 1878).

⁴³⁴ BOA, Y.EE 76/2, 9 Receb 1295 (9 Temmuz 1878).

ihhtiyar olduğunu söyleniş, Osmanlı Devletine uygun bir politika yürüteceği konusunda Elçi Turhan Bey’e teminat vermişti.⁴³⁵

Berlin Kongresi’ne İtalya’dan tepkiler Osmanlı tarafına yansımıştı. Buna göre, Berlin Kongresi müzakerelerinin İtalyan kamuoyu ve basınında yarattığı heyecan bitmemişti ve gösteriler yapılmıştı. 7 Temmuz 1878 günü Lucca şehrinde halk toplanmış ve “*Yaşasın Trieste düşsün Corti*” diye bağırımışlardı. Lucca’da ve Livorno’da gizlice afişler yapıştırılıyor ve zabıtarlar gösterileri engelleyemiyordu. Napoli’de bir cemiyetin kurulması için hazırlıklar yapılıyordu. İtalya Nafia Bakanı⁴³⁶ “*Kont Corti adâlet ve hakkâniyetin cenâze alayında hazır bulunmak üzere Berlin’e gitti*” demişti ve bu sözler herkesin dikkatini çekmişti. İtalyanlar ayrıca Kıbrıs hakkında Osmanlı-İngiltere anlaşması ile de ilgileniyordu ve basın bunu hoş karşılamıyordu çünkü eğer burada İngiliz işgali olursa İtalyan ticareti sekteye uğrayabilir ve Mısır ilerde İngiltere’nin eline geçebilirdi. Bazı gazeteler ise kongrede İtalyan politikasını haklı buluyordu.⁴³⁷

İtalyanlar, Berlin Kongresinden sonra irredentist (kurtarımcı) politikayı uygulamaya Cairoli liderliğinde devam etmişlerdi ve bu durum İtalya-Avusturya ilişkileri için 1882’ye kadar ciddi düzeyde rahatsız edici bir konuma gelmişti. Bu arada Fransa ile Tunus üzerinde de büyüyen bir düşmanlık vardı ve aynı zamanda ikisi birlikte ağır gelmeye başlamıştı. İtalya’nın Tunus üzerinde uzun zamandır ilgisi vardı, 1879’a kadar bölge ile ticari ve kültürel ilişkileri devam ettirmekle yetinmişlerdi. İtalya’nın orayı ele geçirme gibi bir düşüncesi yoktu ve tek işteği statükonun devam etmesiydi. Bu yüzden de diğer devletlerden gelen Tunus’u işgal teklifini reddetmişlerdi. Tunus’u

⁴³⁵ BOA, Y.PRK.HR 4/4, 24 şevval 1295 (21 Ekim 1878)

⁴³⁶ Bayındırlık Bakanı.

⁴³⁷ BOA, Y.EE 76/3, 16 Receb 1295 (16 Temmuz 1878)

almak çok para gerektirirdi. Luigi Corti'ye göre İtalya eski bir devlet değildi, ekonomisinin, idaresinin, ordusunun geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekiyordu.⁴³⁸

Berlin Kongresi ayrıca İtalya dış politikası için yeni bir sayfa açmıştı. Bundan sonra İtalya, Akdeniz'deki güvenliği hakkında gelişen bir düşünceye sahip olacaktı. Kongrede İtalyan hükümeti herhangi bir toprak isteğinde bulunmamıştı. Avusturya Adriyatik'i, Fransa Tunus'u almış, İtalya kendisini kuşatılmış hissetmişti.⁴³⁹ Bu sebeple özellikle Fransa'nın Tunus'u, İngiltere'nin de Mısır'ı işgal etmesiyle dış politikasını tamamen değiştirecek, Almanya ve Avusturya-Macaristan ile ittifak kuracaktı.

2.2.4. Arnavutluk ve İtalya

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, Balkanları ilgilendiren siyasi olayların içinde veya dışında İtalya için her zaman Arnavutluk meselesi vardı. İtalya'nın Arnavutluk'a olan ilgisi veya Arnavutluk'un İtalya için önemi, Arnavutluk'un jeostratejik konumu ile açıklanabilir. Örneğin, Avlonya Körfezi bu durumu kanıtlar niteliktedir. Burası birçok özellikleriyle beraber Otranto'ya yakınlığı açısından İtalya için değerliydi. Otranto Boğazı, Adriyatik Denizi'nin kapısı olarak sayıldığından, eğer bir başka güç Avlonya'ya sahip olursa, deniz İtalya tarafından kullanılamayacaktı. Bu yüzden de bu bölgenin Avusturya hakimiyetine girmemesi gerekiyordu.⁴⁴⁰ Avusturya-Macaristan ise Balkanlarda siyaset, ekonomi, din ve eğitim anlamında etkisini güçlendirmek için yoğun bir faaliyette bulunuyordu ve bölgede statükonun devamı planını uyguluyordu. İtalya, Adriyatik'in doğu sahillerinde nüfuzunu genişletmeye

⁴³⁸ Lowe ve Marzari, **a.g.e.**, s. 20-21.

⁴³⁹ Christopher Duggan, "Politics in the Era of Depretis and Crispi", s. 170.

⁴⁴⁰ Belina Bedini, "Italy and Albania: The Story of the Establishment of a Kingdom", **Interdisciplinary Journal of Research and Development**, Vol (I), No. 2, 2014, s. 31. (Jarey, G.L. (2006): **Shqiperia e Panjohur ne Mbreterine e Re te Shqiptareve**, Dituria, s. 112-113'ten naklen)

başlamış ve Avusturya ile bir rekabet içerisine girmişti.⁴⁴¹ 1870'lerin başlarında İtalya'nın Yanya Konsolosu Enrico De Gubernatis ve İşkodra Konsolosu Bernardo Berio, bölgenin önemini, bu konuda yetersiz talimat verildiğini Dışişlerine tekrar tekrar bildirmişlerdi. Hatta Berio, 1873'te Merdita'da çıkan isyandan yararlanılmasını, burada bir Arnavutluk Devleti kurularak, Yunan ve Slavlara karşı Adriyatik'in ve Ege'nin korunmasını savunmuştu. Ancak Osmanlı Devleti ile iyi ilişkilerin korunmasını savunan dönemin Dışişleri Bakanı Visconti Venosta bu teklifi reddetmişti. 1875 yılında Bosna-Hersek'te isyan başladığında Berio yeni bir plan yapmış, bu isyandan da faydalanılması gerektiğini düşünmüştü.⁴⁴²

Bilindiği gibi, Fransız İhtilalinin etkisi ile Balkanlarda milliyetçilik hareketleri 19. yüzyılda yoğunlaşarak devam ediyordu. Arnavutların milliyetçi duygular ile birlik haline gelme istekleri aslında daha önce başlamış olsa da, konunun ciddi anlamda gündeme gelmesi Berlin Kongresi ile olacaktı.⁴⁴³

Osmanlı-Karadağ-Arnavutluk üçgeni arasındaki sorun, Berlin Antlaşması ile gündeme gelmişti. Ayastefanos Antlaşması'nın imzalandığı sıralarda Arnavutluk'tan Karadağ'a toprak geçmemesi için Arnavutlar Osmanlı Devleti tarafından teşvik edilmişti ve Karadağ'dan gelecek herhangi bir harekete karşı burada bir örgüt oluşturulmuştu. Gusigne ve Plava bölgelerinin Berlin Antlaşması ile Karadağ'a verilmesini kabul etmeyen Arnavutlar, bu bölgeler için Karadağ'a karşı harekete

⁴⁴¹ Jani Sota ve Lindita Lutaj, "Albania and the Education Policies of Italy From the Beginning Until the End of the 30s of the Twentieth Century in Archival Documents and in the Albanian Press in General", **Academic Journal of Interdisciplinary Studies**, Vol 10, No 3, Mayıs 2021, s. 82.

⁴⁴² Alessandro Sette, "L'Albania nella Strategia Diplomatica Italiana (1871-1915)", **Nuova Rivista Storica**, I, 2018, s. 321-323. Ancak Venosta, tedbirli politikasından dolayı bu teklifi de görmezden gelmişti. **a.e.**, s. 324.

⁴⁴³ Fahri Maden, "Arnavutluk'un Bağımsızlık Süreci (1877-1913)", **Türk İşbirliği ve Kalkınma Dairesi Başkanlığı Avrasya Etüdları**, 38/2011-1, s. 158-160.

geçmeye hazırlanmışlardı. Karadağ askerleri kendilerine verilen bölgeleri işgal etmeye geldiklerinde de, Arnavutlar burada örgütlenerek direnmişler ve başarılı da olmuşlardı. Bu gelişmelerden dolayı Karadağ, Berlin Antlaşmasını imzalayan bütün devletlere başvurup Osmanlı Devleti'ni şikâyet etmiş, Osmanlı Devleti bunun üzerine Mehmet Ali Paşa'yı Arnavutluk'a göndererek Arnavutlara nasihat edilmesi ve silah bırakmalarının sağlanması için uğraşmışsa da çabalar sonuç vermemişti. Daha sonra Ahmet Muhtar Paşa da Arnavutluk'a gönderilmişti ancak o da duruma hâkim olamayınca büyük güçler duruma el atmışlardı. Bunlardan birisi de İtalya'ydı. İtalya'nın Arnavutluk'ta gözü vardı ve Avusturya'nın duruma müdahale ederek Arnavutluk'u ele geçirebileceği düşüncesi ortaya çıkmıştı. İtalya'nın bu yüzden Osmanlı Devleti ve Karadağ arasında arabuluculuk yaptığı belirtilmektedir.⁴⁴⁴

İtalya'nın Arnavutluk ile ilgisi, büyük güçler sayesinde gelişmeye başlamıştı. 1878 yılında, bir İtalyan gazetesinde yayınlanan yazıda “*sözlerine güvenilen bir kişiye göre*”, Avusturya'nın Bosna ve Hersek'te süresiz asker ikamesini İtalya daha önce Berlin ve Londra'da protesto etmişti. Bunun sebebi olarak, İtalya'nın bulunduğu konumdan dolayı Venedik Denizi'nin diğer tarafında Avusturya'nın daha çok nüfuz ve güç elde etmesini kabul edemeyeceğini söylemişti. Berlin ve Londra'da buna karşılık “*Siz de Arnavutluk'u alınız*” denmiş, İtalyanların Arnavutluk'u alma gibi bir isteğinin bulunmadığını belirtmeleri üzerine de İngilizler “*Alınız, bu daima bir kârdır*” demişlerdi. O dönemlerde İtalya'nın askeriyesini tedarik etmesinden dolayı bu istekte bulundukları sanılmıştı. Bu fikirleri ise Berlin'deki İtalya Elçisi De Launay bildiği halde, Kont Corti'ye söylememiş olması ihtimali vardı. Corti'nin kongredeki rehaveti

⁴⁴⁴ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 763-765.

ise mahrumiyeti ortaya çıkaracak, İtalya kendisine teklif edilen ve kimsenin de karşı çıkmayacağı faydalardan mahrum olacaktı.⁴⁴⁵

Berlin Kongresi'nden dokuz on ay önce Başbakan Crispi, Bosna-Hersek'in Avusturya'ya iadesi karşılığında Triyeste ve Trentino'nun İtalya'ya geçmesi için Bismarck'tan destek istediğinde, Bismarck onun yerine Arnavutluk'u teklif etmiş, Lord Derby de bunu desteklemişti.⁴⁴⁶ Andrassy ise, Avusturya Arnavutluk ile ilgilendiği için İtalya'nın “*bir ada, bir liman, Tunus veya Trablusgarb*”tan birini seçmesini istemişti.⁴⁴⁷ Yaşanan olaylardan dolayı Arnavutların İtalyan koruması altına girme konusunda gittikçe artan sempatisinin sebebi bu olabilirdi. Ancak bu isteklere karşı İtalya'nın temkinli durması gerekiyordu.⁴⁴⁸ Avusturya'da da İtalya'nın Arnavutluk'u işgal planı konusunda İtalya'ya atfedilen bazı haberler yayınlanmıştı ancak İtalya Adriyatik kıyılarında ülkelerin karşılıklı çıkarlarına istinaden statükonun korunmasını istiyordu.⁴⁴⁹

Yukarıda bahsedilen Karadağ-Arnavutluk sorunu uzamış, bazı anlaşmalar yapılmış, ancak bir sonuca varılamamıştı. Bu yüzden de İngilizlerin girişimiyle Berlin Antlaşmasını imzalayan devletler yine Berlin'de Haziran 1880'de toplanmışlardı.⁴⁵⁰

⁴⁴⁵ BOA, HR.TO 520/67, 21 Şaban 1295 (20 Ağustos 1878)

⁴⁴⁶ R.J.B. Bosworth, **Italy and the Wider World**, Routledge, Londra 2003, s. 97. (R. Pertignani, **Neutralità e Alleanza: Le Scelte Diplomatica Estera dell'Italia Dopo Unita**, Bologna 1987, s. 132-133'ten naklen.) Bakan Crispi, Bismarck'ın yaptığı Arnavutluk'u işgal teklifini reddetmiş, onun bağımsızlık salahiyetini savunmuştu. Nicola Mai, “The Cultural Construction of Italy in Albania and Vice Versa: Migration Dynamics, Strategies of Resistance and Politics of Mutual Self-Definition Across Colonialism and Post-Colonialism”, **Modern Italy**, 9 (1), Mayıs 2003, s. 81.

⁴⁴⁷ R.J.B. Bosworth, **a.g.e.**, s. 97. (Pertignani, **a.g.e.**, s. 137'den naklen)

⁴⁴⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol X, 14 Temmuz 1878, s. 356-357; 28 Temmuz 1878, s. 413-414; 1 Eylül 1878, s. 519.

⁴⁴⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 2 Haziran 1880, s. 93.

⁴⁵⁰ Fahri Maden, **a.g.m.**, s. 160.

Toplantıdan çıkan kararlar; Karadağ'a Gusinye ve Plava yerine Adriyatik kıyısında bulunan Ülgün'ün (Dulcigno) verilmesi, Yunanistan'a Yanya, Meçova ve Larissa'nın verilmesi ve eğer Ülgün'ün Karadağ'a verilmesinde sorun yaşanırsa da devletlerin buraya ortak bir filo göndererek Arnavutları tehdit etmesiydi.⁴⁵¹ Bu kararlar öğrenildikten sonra Arnavutlar Müslüman-Hıristiyan hep birlikte direnişe devam etmişlerdi. Büyük güçler bu gelişmeler üzerine Ülgün'e donanma göndermeye karar vererek, Osmanlı Devleti'ni de kendilerine katılmaya davet etmişlerdi.⁴⁵² İngiltere doğal olarak daha önce İtalya'yı da Karadağ'a yardım için Arnavutluk sahiline savaş gemisi göndermeye davet etmişti.⁴⁵³ İtalya diğer ülkeler katılırsa katılacağı cevabını vermişti.⁴⁵⁴ İtalya'nın Berlin Elçisi De Launay'a göre bu teklifin İtalya tarafından çok iyi düşünülmesi gerekiyordu. Arnavutlara karşı olmamalıydı. Şimdilik bu bir deniz gösterisiydi ancak ileride ne olacaktı? Rusya ve Avusturya'nın Balkanlardaki emelleri iyi düşünülmeliydi.⁴⁵⁵ Ancak sonuçta, Karadağ'ın Ülgün'ü alması için herkes gemi gönderiyorsa İtalya da gemi göndermeyi kabul etmişti.⁴⁵⁶

Sultan II. Abdülhamid Karadağ sorunu ile ilgili olarak İtalyan Elçi Kont Luigi Corti'yi saraya davet etmişti. Padişah, Karadağ sorununun bir an önce çözülmesini

⁴⁵¹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 765-766. İtalya, Avusturya'nın Adriyatik'te büyümesinden ve Arnavutluk konusunda girişimlerde bulunmasından endişelenmiş ve bunun sonucunda, Gusinye ve Plava karşılığında Hot, Grode ve Klemend'in bırakılması teklifini sunmuştu. Diğer devletler bu teklifi onaylamış, Kont Luigi Corti öncülüğünde Osmanlı-Karadağ arasında 12 Nisan 1880 tarihinde bir memorandum imzalanmıştı. Bu belge, "Corti Mukavelesi" olarak bilinmektedir. Daha sonra yapılan konferansta da imzalanarak tasdiklenmişti. Ali Fuat Türkgeldi, **Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiyye**, Yay. Haz. Bekir Sıtkı Baykal, II. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1957, s. 140.

⁴⁵² Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 766.

⁴⁵³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 7 Temmuz 1880, s. 199.

⁴⁵⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 8 Temmuz 1880, s. 199-200.

⁴⁵⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 11 Temmuz 1880, s. 207.

⁴⁵⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 12 Temmuz 1880, s. 209.

arzuladığını, Nazırların Podgoritza vadisi sınırında kendilerini ilgilendiren kısmı açık bırakmak istediklerini ancak kendisinin farklı bir şekilde olursa ortaya çıkabilecek olan tehlikelerden kaçınmak için bu sorunu kesin olarak sonlandırmak istediğini söylemişti. Ona göre farklı devletlerin farklı çıkarları vardı. Bazıları Karadağ sorununun sürüncemede kalmasından yanaydı. Osmanlı Devleti ve İtalya ise aynı görüş ve çıkarlara sahipti; bunlardan birisi İşkodra vadisinin tümünün Osmanlı'da kalmasıydı. Bu iki devlet bu yüzden birbirini anlamalı ve birbirine yardımcı olmalıydı. Elçi Corti cevabında, daha ciddi sorunlar çıkarmakla tehdit eden bu sorunu acilen çözmek konusunda İtalya ve Osmanlı Devleti'nin şüphesiz aynı çıkarlara sahip olduğunu, bu isteğe samimi bir şekilde katılmayacak bir devlet tanımadığını söylemişti. Padişah, *“sorunun çözümü için son anlaşma Ülgün'ün bırakılması ve Podgoritza vadisindeki statükonun korunması temelinde tamamlanmalıydı”* deyince Corti, *“Statüko çok belirsiz ve günden güne de değişiyor, bu nedenle Osmanlı hükümetinden yeni bir teklif bütün güçlerin temsilcilerine resmi bir nota ile yapılmalı”* demişti. Abdülhamid, o gün Corti'nin Hariciye Nazırını [Mehmet Asım Paşa] görmesini istemişti ve sorunun acilen çözümünü kolaylaştırmayı istediğini açıklamıştı. Elçi bu konuyu üstüne bir vazife olarak almamıştı, ancak Hariciye Nazırını görmemezlik edemezdi. Corti bu görüşmeden sonra tam saraydan ayrılıp arabasına binecekken Sultan onu tekrar saraya çağırtmıştı. Döndüğünde Harbiye Nazırı [Hüseyin Hüsnü Paşa] orada bulunmaktaydı ve ona İşkodra'dan aynı gün gelen telgraflar ışığında statükonun detaylarını harita üzerinde göstermişti. Buna göre, işgal altındaki bazı yerler Karadağ, bazı yerler Arnavutlar tarafından alınmıştı. Elçi Corti bu toprakların arasından geçen sınır ve sınırı belirleyen çizgilere bakarak, Berlin Kongresi kararlarınca, daha önce sınır komiserlerinin kabul ettiği haritaya kıyasla, Karadağ'a daha az yer bırakılabileceğini gözlemlemiş olup, diğer devletlerin temsilcilerine doğrudan bir nota yazmak suretiyle yeni bir teklif yapması gereğinin altını çizmişti. Daha sonra Hariciye Nazırı ile görüşen Corti, ona Padişah ile

sınır konusunu konuşmasından bahsetmişti. Nazır, aslında sorunlara izin vermeyecek en iyi ve tek yolun Podgoriza vadisinde statükonun korunması olduğunu söylemişti. Corti yine statükonun çok belirsiz bir terim olduğunu, kesin bir çizginin belirtilmesinin her durumda gerekli olduğunu, ancak bu tartışmaların pratik bir sonuç vermeyeceğini ve eğer Bâbîâli güçlere yapacak yeni bir teklife sahipse bunu güçlerin temsilcilerine göndereceği resmi bir nota ile formüle edilmesi gerektiğini ifade etmişti. Nazır “o zaman görünen o ki gemi gösterisine karar verilmiş, peki bunun etkileri ne olabilir” diye sorunca Corti bu hareketin sonuçlarının çok ciddi olabileceğini söylemişti. Osmanlı hükümetinin Ülgün bölgesinin bırakmasıyla bu bölgede gösteri yapılmasının nedenini ortadan kaldıracak eklemiştir. Hariciye Nazırı Asım Paşa’ya göre, Bâbîâli’nin Arnavutluk’u Ülgün’ü barış içinde teslim etmeye ikna edebilmesi için Dinosa’nın konumunu korumaya devam edecekleri sözünü alması gerekiyordu. Corti’ye göre hiçbir etkisi olmayacak olan konuşma sona ermişti. Bu görüşmenin sonunda, diğer güçlerle birlikte aldıkları kararlar neticesinde Avrupa uyumuna bağlı kalmalarına ve bağımsız bir şekilde sorumluluk almamaya karar vermişti.⁴⁵⁷ İngiliz ve İtalyan gemilerinin Ragusa için yola çıktıkları da Corti’ye bildirilmişti.⁴⁵⁸ Corti, bir süre sonra Bâbîâli’yi İşkodra gölünün doğu kısmı sınırında statüko istemekten vazgeçirmişti. Maffei bunu ciddi bir başarı olarak görmekteydi. Ülgün’ün Karadağlılara verilmesi gerekiyordu.⁴⁵⁹ Bir başka görüşmede de Maffei “*Her ne kadar siyasi meseleler bu aralar İtalya devletini Osmanlı hükümetine karşı şiddetli tavır alınır gibi gösteriyor ise de yine İtalya kabinesi imkanı olduğu kadar Osmanlı Devleti’ne daima hoş görünmek ister. Her yerden alınan malumat öncekinin derhal teslim olunacağını ümit ettirir surette değildir. Bâbîâli’nin devletlerin ittifaksızlığından istifade etmek isteği uygun değildir. Zira işler yakın*

⁴⁵⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 2 Eylül 1880, s. 305-306.

⁴⁵⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 3 Eylül 1880, s. 306-307.

⁴⁵⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 20 Ekim 1880, s. 386.

zamanda fena bir renk ve revaç edinebilir. İşte bu sözleri Osmanlı Devleti'nin bir dostu sıfatıyla söylüyorum” demişti.⁴⁶⁰ Karadağ sorunu, Osmanlı Devleti'nin baskılara dayanamayarak Arnavutluk'a Derviş Paşa'yı göndererek Ülgün'ü Karadağ'a teslim etmesiyle son bulmuştu.⁴⁶¹

Yine bu dönemlerde “*İtalya ve Arnavutluk Politikası*” başlıklı bir raporda, ilginç bilgiler aktarılmıştı. Bu rapora göre, Quirinale kabinesi Arnavutluk hakkında birkaç politika yürütüyor ve Arnavutlar da esasen İtalya memurlarının rehberliğiyle hareket ediyorlardı. Yunan ve Rus kabineleri devletler arasındaki müzakereleri sakın bir şekilde izlerken, Yunan sınırı meselesinin uzayabileceği yönünde cesur ve gizli açıklamalar yapıyorlardı. Açık açık bazı işler yapan Garibaldi komitelerinin müzakereleri de bu şekilde açıklanmaktaydı. Bu komitelerin o dönemde başında olan Della Rovere, 4000-5000 gönüllüden oluşan bir fırkanın kurulması hakkında fikir almak için Atina'ya bazı kişileri göndermiş ve Korfu'da komite şubeleri açarak bunların Osmanlı topraklarını istila edecek olan gönüllülerin hareket mahalleri olmak üzere Osmanlı arazisine yakın olan Ayamavra halkını seçmişti. İtalya'nın Arnavutluk yönündeki gayreti bir kat daha artmıştı. Bölgede bulunan İtalya Konsolosu birçok olayı Roma ve İstanbul'a haber veriyordu. İşkodra Konsolosu bölgedeki eyaletlerin tehdit altında olduğunu iddia ediyordu. İtalya, Avusturya'nın genişlemesinden endişelenerek Viyana kabinesinin Adriyatik'teki teşebbüslerini büyük bir heyecanla izliyordu. Bosna'nın işgali konusu hem Roma'da hem de Moskova'da kötü karşılanmış ve her iki şehirde de Avusturya'nın Selanik ve Adalar Denizi yönünde ilerlemesinin engellenmesi düşünülmüştü. Crispi'nin iktidarında Roma'da bulunan Rusya Elçisi İtalya sol kanatın başına “*Arnavutluk'u alınız*” demişti. Ancak İtalya yalnız başına bu işe girişecek kadar servet ve cesarete sahip değildi. Buna rağmen İtalyanlar, Tunus hakkında izledikleri himaye hakkı

⁴⁶⁰ BOA, Y.PRK.HR 5/45, 28 Zilkade 1297 (1 Kasım 1880).

⁴⁶¹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 766-767; Fahri Maden, **a.g.m.**, s. 160.

politikasını Arnavutluk'ta da uygulamaya çalışıyorlardı. Kont Luigi Corti de Karadağ Slavları ile Arnavutları arasında bulunan kin ve nefretin ortadan kaldırılmasına uğraşmıştı. İtalya Arnavutlar üzerinde hakimiyet sağlayabilmek için Osmanlı Devleti'nin yardımını tercih ediyordu. Bâbiâli'nin Arnavutluk dağlarında bir çeşit muhtariyet idaresi, yani İtalya'nın Rusya için dolap döndüreceği bir yeni Doğu Rumeli tesis ederek kendisine yol açılmasını istiyordu. Eğer Trentino arazisinden dolayı İtalyanlar ve Avusturyalılar arasındaki husumet artarsa, İtalya, Arnavutları Bosna'ya sevk ederek Avusturya'nın arka kısmını tehlikeye atacak, Rusya ise Avusturya'ya Makedonya tarafını kapatacaktı. Avusturya bu yüzden yerinden kımıldayamayacaktı. İtalya ve Rusya devlet adamlarının gizli düşüncesi bu yöndeydi, Yunan harekâtını teşvik eder gibi görünseler de amaçları aslında bitmesiydi.⁴⁶² Ancak başka bir değerlendirmeye göre ise, Avusturya İtalya ile dost olmak istiyordu. Avusturya'nın doğuda genişleme politikası yoktu. Selanik ve Arnavutluk'ta ilerlemeyi düşünmüyordu ve bu bölgelerde statükonun korunmasını savunuyordu. Avusturya, İtalya'nın Tunus'taki çıkarlarını veya Trablusgarb'ı almasını desteklerdi. Aynı noktadan hareketle, İtalya'nın Akdeniz'deki haklı çıkarlarının korunması doğrultusunda büyümesinin sağlanması için Avusturya-Macaristan Rusya'nın Yunanistan'a Girit'i verme teklifini reddetmişti. Zira Girit'in Akdeniz'deki pozisyonunu sağlamlaştırmak için İtalya'ya verilmesinden yanaydı. Avusturya-Macaristan, İtalya'nın haklı çıkarlarını her zaman desteklemişti, Akdeniz'de attığı adımları olumlu bir yaklaşımla izlemekteydi ve hiçbir engel çıkarmayacağını garanti etmekteydi. Ancak Adriyatik'teki statükonun aynı kalması gerekmekteydi ve Adriyatik bir İtalyan gölüne dönüşmemeliydi.⁴⁶³

1890'lı yıllarda, İtalya'nın Arnavutluk'ta bazı girişimlerde bulunduğu ile ilgili de bazı haberler alınmaktaydı. Buna göre, İtalya'nın İstanbul Elçiliği Müsteşarı

⁴⁶² BOA, Y.PRK.MYD 1/81, 20 Ocak 1881.

⁴⁶³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 17 Şubat 1881, s. 511.

Bisio'nun siyasi bir memuriyet ile yakın bir zamanda Arnavutluk'a gideceği ve Edirne, Dedeağaç, Selanik, Üsküp, Manastır, Preveze, Avlonya, Yanya, Dıraç ve İşkodra'ya uğrayacağı duyulmuştu. Osmanlı hükümetinin en önemli yerlerinden olan Arnavutluk'ta İtalya memurlarının sıklıkla seyahat etmekte oldukları ve İtalya hükümetinin bu konudaki girişimlerinin Arnavutları İtalyanlaştırmaya yönelik olduğu Arnavutluk'tan İtalya Konsolosluklarına gelen birçok belgede görülmüyordu. Arnavutluk halkını İtalyanlaştırmak fikri İtalya hükümeti tarafından o kadar destekleniyordu ki, Arnavutluk'ta birçok okullar açılarak ücretsiz olarak İtalyanca dersi veriliyor ve yerli çocukların İtalyan dilini öğrenmelerine her açıdan gayret ediliyordu. Hatta söylenilene göre, İtalya hükümeti tarafından fakir çocuklarına gizlice para verilerek okula devam ettiriliyordu. Haftada iki defa Dıraç-Brindisi-Dıraç arasında işlemekte olan vapurlar, bazı Hristiyan Arnavutları İtalya'ya götürüp Arnavutluk'a getiriyordu ve bu Arnavutlar İtalya'dan silah ve talimat ile geliyorlardı.⁴⁶⁴

Avusturya-Rusya arasında yapılan Balkanlarda statükonun korunması anlaşmasından sonra, İtalya ile Avusturya da kendi aralarında bölgeyi ilgilendiren bir anlaşmaya varmışlardı. Avusturya Dışişleri Bakanı Goluchowski ve İtalyan mevkidaşı Visconti-Venosta, 6-7 Kasım 1897'de Milano'da görüşmüşlerdi. Bu görüşmede iki devlet adamı, Avusturya ve İtalya'nın Arnavutluk bölgesinde hiçbir amaçları olmadığını kabul etmişler ve Balkanlarda statükonun korunmasına, eğer Osmanlı Devleti dağılırsa, bağımsız bir Arnavutluk'u desteklemeye karar vermişlerdi. Bu anlaşma, karşılıklı notalarla 1900 ve 1901 yıllarında resmileştirilmişti. İtalya, Arnavutluk'u tazminat olarak elde etmek konusunda Avusturya ile uyumlu bir şekilde adımlar atmak istiyordu.⁴⁶⁵

İtalya'nın Arnavutluk ile ilgilendiği her zaman bilinen bir durumdu ve görünen o ki, 1890'ların sonunda Osmanlı'nın Roma Elçiliği, Napoli Şehbenderinden Arnavut

⁴⁶⁴ BOA, Y.PRK.AZJ 26/47, 29 Zilhicce 1310 (14 Temmuz 1893)

⁴⁶⁵ A. Sette, **a.g.m.**, s. 357-358.

komiteleriyle ilgili bilgi istemişti. Dönemin Napoli Şehbenderi de bu konuda özetle şu şekilde yazmıştı: “*Italia Albana*” komitesinin ilk kurucuları İtalya’nın eski Yanya Konsolosu “Gubernatis” ile İtalya’nın önde gelen kişilerinden eski Başbakan “Crispi”ydi. Bu komite bir vakit her biri muhtelif fikir takip etmek, yani birincisi Arnavutluk’un Yunanistan’a, ikincisi İtalya’ya ilhak edilmesi cihetini tasvib ve üçüncüsü ise burasının müstakil bir hükümet şeklinde teşkiliyle tam istiklale nailiyetini iltizam eylemek suretiyle üç fırkaya ayrılmıştı. Üçüncü fırkaya daha çok rağbet edilmesi üzerine bu fırkadan İtalya’nın farklı yerlerinde yapılan birtakım komite şubelerine ayrılmış olan “*Büyük İtalya Arnavut Komitesi*” kurulmuştu. İtalya’da yüz binden fazla Arnavut vardı. Hatta Arnavut dili konuşulan küçük kasabalar da bulunuyordu. Mezhep, adet, eğitim ve öğretim hususlarında tamamıyla “İtalyalılaştırmış” olanlardan bir çoğu Arnavutluk’ta bulunan Müslüman ve Hristiyan Arnavutlar arasında istiklal ve milliyet duygusunu uyandırmaya çalışıyorlardı. Bu teşebbüsler İtalya’nın Yanya Konsoloslukunda bulunmuş olan “De Gubernatis” ve Arnavut ahalisinden olduğu bilinen Bakan Crispi başta olmak üzere İtalya vatanperverleri tarafından tervic edilmişti. Daha sonra dilin gelişmesi sağlanmış ve İtalya’da Arnavut lisanı kongresi yapılmıştı. Şehbender, komitelerin yaptığı çalışmalardan ve önde gelen kişilerden de bahsetmişti.⁴⁶⁶

İtalya’nın Balkanlar ve dolayısıyla Arnavutluk politikası, 1900 yılında tahta III. Vittorio Emanuele’nin çıkmasıyla değişime uğramıştı. Yeni Kral, Avusturya ve Almanya’dan ziyade İngiltere ve Fransa ile daha yakın ilişkiler kurmak düşüncesindeydi. Eşinin Karadağlı olması sebebiyle Balkan konularıyla çok yakından ilgilenmekteydi. İtalya’nın rolünün Avusturya ve Rusya kadar çok olmasını istemişti. Arnavutluk konusunda da, İtalya’nın burayı Avusturya etkisinden sadece siyasi ve stratejik sebeplerden dolayı değil, ona göre “*Avlonya’nın Avusturya tarafından alınması Savoy hanedanının sonunu getireceğinden*” korumak zorunda olduğunu

⁴⁶⁶ BOA, HR.SYS 125/30, 8 Cemaziyelevvel 1315 (5 Ekim 1897).

düşünüyordu.⁴⁶⁷ Göreve gelen yeni Dışışleri Bakanı Giulio Prinetti, Goluchowksi gibi, iki devletin Arnavutluk'ta statükonun korunmasından başka bir amaçları olmadığı ile ilgili konuşma yapmıştı.⁴⁶⁸ Ancak müttefiklerin arası, Prinetti'nin Dıraç ve Avlonya'da iki yeni Konsolos Vekaleti kurulması talimatı vermesinden sonra bozulmaya başlamıştı. Bu kararın resmi olması üzerine 7 Mayıs 1901 günü Avlonya'ya Avusturya savaş gemisi gönderilerek, İtalyanlara karşı bir gösteri yapmıştı.⁴⁶⁹

20. yüzyılın başlarında, Arnavutluk İtalya için gelişen bir istek haline geliyordu. Bu dönemlerde Fransa ile yakınlaşan İtalya, diplomatik duruşuna biraz istikrar katmıştı. 1900 yılında Sidney Sonnino⁴⁷⁰'nun arkadaşı olan Francesco Guicciardini bölgeyi ziyaret etmişti ve Arnavutluk'un büyük bir ekonomik potansiyeli olduğunu belirtmişti. Ona göre, İtalya Trablusgarb'da olduğu gibi Arnavutluk'ta da statüko devam ettiği sürece buna saygı duymalıydı ancak statüko devam etmeyecekmiş gibi görüldüğünden, çıkarlarına uygun bir Arnavut işleri düzenlemesi yaratacak bir diplomatik durum hazırlamalıydı. Fakat Arnavutluk'ta hiçbir yerde olmayan stratejik konular bulunmaktaydı. Örneğin Avlonya Limanı'nın İtalya'ya ait olması gerektiğini savunuyor, Bizerta'daki gibi olursa İtalya'ya tehdit oluşturabileceğini düşünüyordu. Markiz San Giuliano⁴⁷¹ da aynı fikirdeydi. Ona göre, İtalya ve Balkanlar arasındaki

⁴⁶⁷ A. Sette, **a.g.m.**, s. 359 (Denis Mack Smith, **I Savoia Re d'Italia**, Milano, Rizzoli, 1990, s. 211'den naklen)

⁴⁶⁸ A. Sette, **a.g.m.**, s. 360.

⁴⁶⁹ A. Sette, **a.g.m.**, s. 360. (Preveze meselesinden dolayı İtalya'nın Korfu'ya dört gemi göndermesi bundan sonra yaşanmıştı)

⁴⁷⁰ Sidney Sonnino, iki dönem İtalya Başbakanlığı ve bir dönem Dışışleri Bakanlığı görevlerinde bulunmuş bir devlet adamıdır.

⁴⁷¹ Marchese San Giuliano, iki dönem İtalya Dışışleri Bakanlığı görevini yapmış bir devlet adamıdır.

ticari bağlar güçlendirilmeliydi. Arnavutluk'ta İtalya'nın Avusturya ile dostça ama ciddi bir yarışa girmesi için banka, posta ofisleri, okullar ve demiryolları kullanılmalıydı.⁴⁷²

San Giuliano 1902 yılında yazdığı yazıda, statükonun olabildiği kadar korunmasını, ancak aynı zamanda gemi hatları, posta ofisleri, konsolosluklar, ticari temsilcilikler, okullar, hayır kurumları, sigorta, kredi, demiryolu inşaatı için destek, sonuç olarak, Padişahın egemenliğine karşı asil bir saygıya dayalı bütün barışçıl ve sivil vasıtaların Arnavutluk'taki etkilerini devam ettirmek ve artırmak için gerekli olduğunu belirtmişti. 1910 yılında göreve geldiği zaman da en çok Arnavutluk'taki işbirliğinin gelişmesini görmek için sabırsızlanmıştı.⁴⁷³ Statüko devam ettirilemeyecek duruma geldiğinde ise, burası Osmanlı Padişahına bağlı olan veya olmayan bir vasallık, bir özerk bölge durumuna getirilmeliydi. Girit'teki gibi uluslararası geçici bir ordu idaresi altında kalabilirdi, bu idare gerekli de değildi.⁴⁷⁴

2.2.5. Yunanistan-Osmanlı Devleti Arasındaki Siyasi Meseleler, Giritle İlgili Sorunlar ve İtalya Krallığının Bu Konulardaki Politikaları

2.2.5.1. Osmanlı-Yunanistan Sınırı Meselesi'nde İtalya'nın Rolü

İtalya'nın Osmanlı Devleti ile ilişkilerini etkileyen konulardan birisi de, 1870'lerin sonlarında ortaya çıkan Osmanlı-Yunan sınırı meselesiydi⁴⁷⁵. Berlin Kongresindeki bir karara göre, Osmanlı Devleti, Yunanistan ile sınırlar konusunda anlaşmaya davet edilmişti, anlaşamamaları durumunda ise büyük devletler duruma müdahale edeceklerdi. Anlaşmadan sonra Yunanlılar sınırların düzenlenmesi için Osmanlı Devleti'ne başvurmuşlardı. Ancak Şubat 1879'da yapılan toplantıda bir sonuca

⁴⁷² R.J.B. Bosworth, **Italy the Least of the Great Powers**, s. 87-88.

⁴⁷³ R.J.B. Bosworth, **Italy the Least of the Great Powers**, s. 237.

⁴⁷⁴ San Giuliano, **Lettere sull'Albania**, s. 8.

⁴⁷⁵ Bu konu, dolaylı olarak İtalya'nın Arnavutluk politikası ile beraber değerlendirilebilir.

varılamamıştı.⁴⁷⁶ Özellikle Fransa ve İtalya, bu sorunun çözümünü istemişlerdi, Yunan hükümetine Teselya'nın neredeyse yarısını, Epir de dâhil Yanya'nın da önemli bir kısmını veren bir anlaşma önermişlerdi. İkisinin de bu teklifi yaparken farklı amaçları vardı. Fransa kendi siyasi çevresinde Yunanistan'ın olmasını destekliyordu. İtalyan Elçi Corti ise Otranto Kanalı'nın doğu kıyılarında Slav ve Avusturya planlarına karşı Yunanistan'ın tampon bölge olabileceğini düşünüyordu.⁴⁷⁷ Ancak birçok canlı merkezin Yunanlıların eline geçmesini Arnavutlar protesto etmişler, Osmanlılar tarafından da desteklenmişlerdi. Bunun üzerine İtalya'da dönemin Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Agostino Depretis, dönemin İzmir Konsolosu Enrico de Gubernatis'ten bir rapor istemişti. Konsolosa göre Yunan gazeteleri şimdiden bölge ele geçirilmiş gibi bir hava yaratıyorlardı fakat Arnavutların tepkisinden korkulması gerekiyordu. Depretis, bu sorunun bir an evvel çözülmesi gerektiğini, aksi halde bu sorunun da Bosna'dakine dönüşeceğini düşünmüştü. Arnavutlar tarafından bir isyan çıkarsa, Avusturya-Macaristan bunu fırsat bilip burayı ele geçirebilirdi. Bu nedenle bu mesele acilen sonlandırılmalıydı.⁴⁷⁸

Görüldüğü gibi, Osmanlı-Yunan sınırının hakkında İtalya'nın bölgedeki çıkarları sorunlu bir şekilde gündeme geliyordu. Adriyatik'te karşılarında olan bölgelerdeki bir ayaklanma ve buradan doğacak olan anarşik durum İtalyanlar için açık bir tehlike arz edecekti. Bu noktada Avusturya-Macaristan ile doğabilecek olan sorunları düşünmek bile yeterliydi. Hiçbir şeye neden olmasa, Avrupa'da büyük güç olarak İtalya'nın pozisyonunu zayıflatırdı. Epir'in ayrılması sonucunda çıkacak olan durum buydu. İtalya'nın engellemesi gereken yoksa ciddi sonuçlar doğurabilecek olan mesele ise, Epir'de idare değişikliğinin yaratabileceği ve Yunanistan yüzünden çıkabilecek

⁴⁷⁶ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VIII**. Cilt, s. 112-113.

⁴⁷⁷ A. Sette, **a.g.m.**, s. 329-330.

⁴⁷⁸ A. Sette, **a.g.m.**, s. 331-332.

sorunlardı. Ayrıca, eğer buralarda bir isyan veya karışıklık çıkarsa Arnavutluk'a sıçrayabilir ve bu da Avusturya-Macaristan ile aralarında problem oluşturabilirdi.⁴⁷⁹ Roma Elçiliğinden gelen bir yazı da bunu doğruluyordu. Önce Bakan Depretis'le görüşen Elçi Turhan Paşa'ya Bakan, Yunanistan'a verilmek istenen yerleri yeterli görmediğini, İtalya'ya bu konularla ilgili herhangi bir teklif gelmediğini, kendisinin Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında bir fikir birliği sağlanmasını ve Osmanlı Devleti'nin askerce kuvvetli bir devlet olarak kalmasını arzu ettiğini söylemişti. Daha sonra Dışişleri Genel Sekreteri Kont Tornielli de İtalya'nın Berlin Anlaşmasının devletler arasında oluşturduğu ittifakın dışında hareket edemeyeceğini bildireceğini ve eğer Yanya tarafından sınır düzenlemesi zor ise Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ı Tırhala tarafından memnuniyet vermesi gerektiğini belirtmişti. Turhan Bey, İtalyanların Yunanistan'ın Tırhala tarafından genişlemesinin Avusturya'nın Selanik'e doğru ilerlemesini engelleyeceğini düşündüklerini tahmin etmişti. Hatta ona göre, eğer bütün Tırhala'nın Yunanistan'a bırakılması konusunda devletler arasında bir birlik olursa İtalya da onlara katılırdı.⁴⁸⁰

İtalya'da idareyi elinde tutan sol hükümeti, sağ kanadın temkinli politikasıyla rekabet ettikten sonra, farklı bir alternatif olmadığını keşfetmişti. 1879'da da Bakan Depretis aynı yolda devam etmiş, Türk-Yunan anlaşmazlığını İtalya'nın avantajına olacak şekilde ortadan kaldırmaya çalışmıştı. Bu faaliyet, Arnavutluk sahillerinde, dolayısıyla Otranto boğazında, Akdeniz-Adriyatik kesişiminde, Osmanlı egemenliğinin devamını kapsıyordu. Yunanistan burayı almamalıydı çünkü Atina'nın arkasında Londra, Paris, Petersburg ve daha kötüsü, Viyana vardı.⁴⁸¹ Kamuoyunun genel olarak Yunan hayranı olduğu İtalya'da, Osmanlı'nın egemenliğinin korunması düşüncesini

⁴⁷⁹ DDI, Seconda Serie, Vol XI, 25 Mart 1879, s. 341-342.

⁴⁸⁰ BOA, HR.TO 132/54, 3 Cemaziyelevvel 1296 (25 Nisan 1879)

⁴⁸¹ Fabrice Jesne, **a.g.m.**, s. 52.

savunmak biraz zordu. Bu nedenle Bakan Depretis, yukarda da bahsedildiği üzere, İzmir'deki İtalya Konsolosu Enrico de Gubernatis'ten Yanya'da etnik bir araştırma yapmasını istemişti. Gubernatis, eski Yanya Konsolosuydu. Konsolos bölgede kaldığı süre boyunca, etnografi çalışmış ve nüfusun yoğun olarak Yunan olmadığı sonucuna varmıştı. Bu etnografik araştırmalar, İtalyan diplomasisinin Yunanistan'ın Epir'i ve sahillerini alma isteklerine kısmen karşı çıkmasına ve Osmanlı egemenliğinde kalma taraftarı olmasına sebebiyet vermişti. Ancak bu durum İtalya'daki Yunan taraftarlarının tepkisini çekmişti, örneğin Alberto Maffei⁴⁸² genişlemiş bir Yunanistan'ın Avusturya'ya karşı bir tampon bölge olacağını düşünmekteydi.⁴⁸³

Konsolos De Gubernatis'in araştırması, o dönemde Manastır Valisi olarak görev yapmakta olan Ahmet Muhtar Paşa'nın yazdığı bir raporda da geçmektedir. Paşa, İzmir İtalya Konsolosunun bölgeye giderek daha önce şifreli bir telgrafta İtalya Dışişleri Bakanına Yunan sınırının düzenlenmesi hakkında bilgi verdiği raporunu değiştirdiğini yazmıştı. Bölgede gördüğü galeyana ve heyecandan dolayı tashih ettiği raporunda Epir tarafından Yunanlılara yer verilmemek üzere, sınır düzenlemesinin Epir ve Potamo Nehrinin sol tarafına bırakılması gerektiğini bildirmişti. İtalya Dışişleri Bakanlığı bu raporu Almanya ve Fransa kabinelerine tebliğ edecekti. Muhtar Paşa'ya göre Epir tarafında Osmanlı hukuku korunacaktı, İtalya'nın İstanbul'daki Elçisi de bu konuda ılımlı fikre sahip kişilerdendi ancak Dışişleri Bakanı onun tam tersi olarak bu konuda düzenleme ve değişim isteyebilecek bir kişiydi. Bu konunun doğrudan Roma'daki Elçi ile İtalya Dışişleri Bakanı arasında görüşüleceği sanılıyordu.⁴⁸⁴ İtalya, Yunanistan için “*Daha çok Teselya, daha az Epir*” fikrinin iki devlet arasında görüşülmesini istemişti.⁴⁸⁵

⁴⁸² Carlo Alberto Ferdinando Maffei di Boglio, dönemin Dışişleri Genel Sekreteriydi.

⁴⁸³ Fabrice Jesne, **a.g.m.**, s. 52.

⁴⁸⁴ BOA, HR.SYS 1712/42, 5 Şevval 1296 (22 Eylül 1879)

⁴⁸⁵ A. Sette, **a.g.m.**, s. 332.

Gubernatis, sorunun büyük devletler tarafından çözülmesinin taraftarıydı. Ancak bahsedilen İtalyan teklifi, Yunanistan ve Osmanlı Devleti tarafından reddedilmişti. Osmanlı Devleti toprak vermek istemiyordu, Yunanistan ise Yanya'yı ilerde Sırların eline düşebileceğinden dolayı eline almak amacındaydı. İtalya, kendi çıkarlarına göre planladığı Epir ve Arnavutluk çözümünü uygulama fırsatını kaçırmıştı.⁴⁸⁶

Yunanistan, Osmanlı Devleti'nin isteklerini reddetmesiyle, durumu Avrupa devletlerine taşımış ve aracılık istemişti. Fransa, İtalya'nın görüşlerini paylaştığını bildirmişti. Fakat Bakan Depretis, Fransa'nın Yunan yanlısı olduğunu bildiği için, bu görüşlerin kesin olup olmadığını öğrenmeye karar vermişti. Kendince haklı da çıkmıştı, Fransa'nın İngiltere'ye götürdüğü teklifte, Yanya'nın büyük bir kısmının Yunanistan'a verilmesini teklif etmişti, ki burada Arnavut ve Yunan nüfusu karışık. Bu nedenle Bakan Depretis konuyu kapatmıştı. Ancak kısa bir süre sonra, Osmanlı yanlısı düşünceleri ile İngiltere'nin yaklaşık desteğini alsa da, 14 Temmuz 1879 günü hükümeti düşüğünden, herhangi bir girişimde bulunamamıştı.⁴⁸⁷ Bakan Depretis'ten sonra göreve gelen Benedetto Cairoli, Genel Sekreter olarak Carlo Alberto Ferdinando Maffei'yi atamıştı. Maffei, hem Fransa'da hem de İngiltere'de sınır konusunun çözülmesi için uğraşırsa da, bu çabaları yeterli olmamıştı. Sonuçta, İngiltere ve Fransa Nisan 1880'de kendi aralarında anlaşmışlardı.⁴⁸⁸ İtalya, İngilizlerin teklifini kabul etmiş,⁴⁸⁹ Yunan sınırı konusunda Avrupalı devletler tarafından hazırlanan kolektif notaya da imza atmıştı.⁴⁹⁰ İtalya, Yunanistan konusunda Bâbüâli'nin açıklamalarını da dikkate

⁴⁸⁶ A. Sette, **a.g.m.**, s. 333.

⁴⁸⁷ A. Sette, **a.g.m.**, s. 333-339.

⁴⁸⁸ A. Sette, **a.g.m.**, s. 339-344.

⁴⁸⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 23 Mayıs 1880, s. 56.

⁴⁹⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 25 Ağustos 1880, s. 294.

alıyordu.⁴⁹¹ 1880 yılının Ağustos ayında İtalyan gazeteleri bu konuda Osmanlı politikasını çok becerili ve sabırlı olduğunu, devletlerin Yunanistan lehindeki girişimlerinden iyi bir sonuç çıkacağından şüpheli olduklarını yazmışlardı.⁴⁹² Yunan sınırının düzenlenmesi için İstanbul'da müzakerelerin yapılacağı belli olduktan sonra, Kont Luigi Corti'nin özellikle İngiliz temsilcisiyle aynı şekilde tavır alacağı da belirtilmişti.⁴⁹³ Osmanlı-Yunan sınırı meselesi 24 Mayıs 1881'de Bakan Depretis'in önerdiğine yakın bir şekilde çözülmüştü.⁴⁹⁴

1881 yılı biterken, İtalyan Dışişleri Bakanı Pasquale Stanislao Mancini, Osmanlı Devleti ile ilgili bazı düşüncelerini Elçi Luigi Corti'ye yazmıştı. Buna göre, raporunda yazdıkları geleceğe ışık tutacak nitelikteydi. Zira 24 Mayıs 1881 tarihli anlaşma, gelecekteki davranışlarla doğrudan ilişkiliydi. Krallığın sınırlarını uygun bir şekilde genişleten bir toprak bırakma dışında bir şey yapamamışlardı. Başından beri barışı desteklemişlerdi. Diğer ülkeler de şüphesiz bunu istemişlerdi. Osmanlı-Yunan sınırının belirlenmesiyle Avrupa bu kısımda bütün tehlikeli endişelerden kurtulmuştu. 24 Mayıs 1881'de yapılan anlaşma geçici değildi. Avrupalı güçlerin de desteğiyle uzun süreli olacaktı. Bâbiâli, bu zengin ve verimli toprakların verilmesi karşısında birtakım ayrıcalıklar isteme hakkını elde etmişti. Bu büyük bir fedakarlık olarak görülebilirdi. Ancak Bâbiâli Avrupa'nın isteğine uyumlu bir tavır sergilediğinden beri Osmanlı isminin prestijinin nasıl arttığını görmeyen yoktu. Öyle bir hükümetti ki o dönemde az bulunabilir cinstendi, kendisine cesur bir kararlılıkla değişik din, dil, ırktan gelen insanların haklarının şartlarını göz önünde bulundurarak onlar için gerekli çabaları

⁴⁹¹ BOA, HR.SYS 1732/17, 28 Safer 1298 (30 Ocak 1881)

⁴⁹² BOA, HR.TO 136/131, 25 Şaban 1297 (2 Ağustos 1880)

⁴⁹³ BOA, HR.SYS 1732/20, 15 Rebiyülevvel 1298 (15 Şubat 1881); **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 8 Şubat 1881, s. 500.

⁴⁹⁴ A. Sette, **a.g.m.**, s. 348.

göstermeye kararlı bir tavır sergilemişti. Bâbîâli'nin kendi eyaletlerinin ıslah ve düzenlemesini uygulayacağına olan inançları bir kat daha artmıştı. Osmanlı Devleti savaş meydanında yine eski güç ve dayanıklılığını bulduğu gibi, hâkim ve cesur bir şekilde uyguladığı politika sayesinde içişlerinde her türlü karışıklık ve tahriklerden, dışişlerinde tehditlerden uzak olarak bütün gücünü reformlara vermeye kararlı ve barışçıl bir şekilde duruyordu. Bakan Mancini, Bâbîâli'nin İtalya'nın bu düşüncelerini bilmesini istiyordu. Osmanlı Devleti'nin verdiği bütün sözleri titizlikle tutmasından dolayı memnuniyet duyuyorlardı çünkü her uygun fırsatta samimiyet ve dostluklarını gösterebilmek istiyorlardı. Elçi Corti, hem Berlin Kongresinde temsilci, hem Dışişleri Bakanı ve hem de Osmanlı Devleti'nde Elçi sıfatıyla başarıyla sonuçlanan görüşmelerde önemli bir rol aldığı için İtalya'nın duygu ve düşüncelerini herkesten daha iyi tercüme edebilirdi, bu duygu ve düşünceler ise hem halka hem de devlete aitti.⁴⁹⁵

2.2.5.2. Yunanistan'ın Sınırlarını Genişletme Planları

Yunanistan sınırlarını bir kısım genişlettikten sonra, 1885'teki Sırbistan-Bulgaristan savaşında Bulgaristan'ın Doğu Rumeli'ye kadar uzanması ile yeni topraklar kazanmak için bazı faaliyetlere girişmişti. Bu durum, Osmanlı Devleti'ni ve Avrupa siyasetini etkileyecekti. Yunanistan, Girit, Epir ve Makedonya'yı talep etmekteydi. Bir yandan da askeri ve mali olarak uygun olmamasına rağmen hazırlıklar yapmaya başlamıştı. Büyük güçler, Yunanistan Makedonya'dan Teselya'ya doğru ilerlemeye girişince buna karşı çıkmışlardı. 11 Ocak 1886 günü silahlanmayı durdurmak için Yunanistan'a bir ültimatom verilmiş ancak red cevabı almışlardı. Bu arada Osmanlı Devleti de bir yandan hazırlık yapmaya başlamıştı.⁴⁹⁶

⁴⁹⁵ BOA, HR.TO 279/47, 15 Muharrem 1299 (7 Aralık 1881); **DDI** Seconda Serie, Vol XIV, 7 Aralık 1881, s. 356-357.

⁴⁹⁶ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 785-787.

İtalya Kralı I. Umberto o dönemde İtalya Elçiliğine yeni atanan Fotyadis Paşa'ya bu sorunun sürüncemede kaldığını, hızlıca ve Osmanlı Devleti lehine çözülmesini istediğini ve bu çözümün yakın zamanda olmasını ümit ettiğini söylemişti.⁴⁹⁷ Fotyadis Paşa, Dönemin Dışişleri Bakanı Kont Robilant ile de görüşmüş, Yunanistan meselesi hakkında sohbet etmişlerdi. Robilant, büyük güçlerin aralarında fikir alışverişi yaptıklarını ve Yunan hükümetini askerini dağıtmaya son kez olarak davet etmeye, eğer kabul etmezse de Yunan sularını abluka altına almaya karar verdiklerini, sadece Fransa'nın bundan çekindiğini belirtmişti. İtalya hükümeti, Osmanlı Devleti'nin ve İtalya'nın menfaatleri için Doğu Rumeli ve Yunanistan meselelerine yaptığı gibi korumacı politikasında devam edeceğini temin etmiş, kendi inancına göre ancak bu politikanın Avrupa'nın barış ve huzurunu koruyacağını söylemişti. Bunun üzerine Elçi Fotyadis Paşa bu teminattan dolayı Bakan Robilant'a teşekkür ederek, Osmanlı Devleti'nin de aynı menfaatlere sahip oldukları için İtalya ile dostça bağlar ve ilişkilerde bulunmayı arzu ettiği cevabını vermişti. Robilant son olarak, *“Girit Yunan konsolosunun düşmanca hareketlerinden dolayı ortaya çıkan olayı oradaki İtalya Konsolosu vasıtasıyla haber alır almaz, Girit Valisi Paşa hazretlerinin Yunan konsolosunun uzaklaştırılması hakkındaki talebine katılması için kendi konsoloslarına emir verildiğini”* söylemişti.⁴⁹⁸

Bakan Kont Robilant'ın, bu görüşme hakkında İstanbul'daki Elçi Galvagna'ya bilgi verdiği görülmektedir. Buna göre, Fotyadis Paşa hem Yunan meselesinde hem de Rumeli sorununda İtalya hükümetine desteği için teşekkür etmişti. Sultan II. Abdülhamid'in Massava meselesinden⁴⁹⁹ rahatsız olduğunu, çevresindekilerin onun

⁴⁹⁷ BOA, Y.A.HUS 190/143, 26 Receb 1303 (30 Nisan 1886). Kral Umberto ve Fotyadis Paşa görüşmesi hakkında ayrıca bkz. Y.A.HUS 192/17, 1 Şaban 1303 (5 Mayıs 1886)

⁴⁹⁸ BOA, Y.A.HUS 191/39, 24 Receb 1303 (28 Nisan 1886). Girit de o dönemde karışıklık halindeydi.

⁴⁹⁹ İtalya ve Doğu Afrika kısmında bu konuyla ilgili detaylı bilgi verilmiştir.

kafasını karıştırdıklarını ancak sonra ilk tepkisinin geçerek yerini İtalya için yeniden içten dostluk hislerine bıraktığını eklemişti. Sultan Abdülhamid Fotyadis Paşa'ya bu duygularını iletmesini talimat vermişti, aynı zamanda iki ülke arasındaki samimi ilişkileri güçlendirmek için çok istekli olduğunu da belirtmişti. Bakan Robilant da İtalya Kralı ve hükümetinin adına Sultan Abdülhamid ve Bâbîâli hakkında en iyi hisler içinde olduklarını söylemiş, Massava konusuna hiç girmeden ifade edilen dostluk hislerinin devamının teminatını kaydetmişti. Böylece Massava meselesinin Osmanlı Devleti ile olan ilişkiler doğrultusunda kapanmış olduğunu düşünebilirlerdi ve bu konu tekrar gündeme gelirse Büyükelçinin yaptığı bu açıklamaları baz alabilirlerdi.⁵⁰⁰ Bundan kısa bir süre sonra da Avrupa devletlerinin elçileri tarafından Yunan hükümetine verilen ortak yazıya Yunanistan'ın cevabının olumsuz olması üzerine Almanya, İtalya, İngiltere, Rusya ve Avusturya donanmalarının Yunan sahilini abluka altına almaları sözkonusu olmuştu.⁵⁰¹

2.2.5.3. Girit İsyanları ve Adayla İlgili Sorunlar

17. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı topraklarına katılan Girit Adası, zaman zaman karışıklığa uğramış ve adada isyanlar başgöstermişti. 19. yüzyılda da, Halepa Sözleşmesi ve Berlin Antlaşması gereğince idari düzenlemeler yapılmıştı. Ancak 1880'lerin sonlarında Girit'te isyanlar devam etmekteydi. Giritliler idari düzenlemeler ve reformlar istemekte, Avrupa devletlerinden bu konuda destek görmekteydiler.

1887 yılında Osmanlı'nın Roma Elçisi Yanko Fotyadis Bey'in belirttiğine göre, Atina kabinesi, İtalya Dışişleri Bakanlığına tebliğ ettiği yazışmada, genel barış ve huzuru korumak için büyük güçlerden Bâbîâli'den Giritlilerin taleplerini kabul etmesi için girişimde bulunmalarını istemişti. İtalya ise, Yunan hükümetinin bu teşebbüsünü

⁵⁰⁰ DDI, Seconda Serie, Vol XIX, 29 Nisan 1886, s. 382-383.

⁵⁰¹ BOA, HR.SYS 1730/4, 5 Şaban 1303 (9 Mayıs 1886); Fahir Armaoğlu, a.g.e., s. 787.

dikkate almaktan çekinmişti.⁵⁰² Dönemin İstanbul Elçisi Alberto Blanc ayrıca İtalya'nın Girit meselesini Osmanlı Devleti'nin bir iç meselesi olarak gördüğünü ve bu konuda herhangi bir girişimden çekindiğini, Yunan hükümetinin bu konuyu bir Avrupa meselesi haline getirmeye çalıştığını ancak bu soruna öyle bir mahiyet verilmemesinin Osmanlı Devleti ve İtalya'nın çıkarları gereği olduğunu belirtmişti. Bölgede Osmanlı Devleti tarafından alınacak kararlarda politik açıdan statükonun korunmasının gerekli olduğunu da eklemişti.⁵⁰³ Blanc daha sonra Hariciye Müsteşarını gördüğünde, Müsteşar İtalya'nın Bulgaristan ve Girit konularında çok dostça davrandığını, onları cesaretlendirdiğini söylemişti. Bir kriz anında İtalya'nın tutumunun bu yönde olmasından memnundular.⁵⁰⁴ Ayrıca İtalya hükümeti, Girit'teki karışıklıklardan sonra oradaki Hristiyan halka Osmanlı Devleti'nin yaptığı teklifi kabul etmelerini sağlamak için Hanya'daki Konsolosuna emir vermişti.⁵⁰⁵

Girit meselesi, 1880'lerin sonlarında Osmanlı Devleti'ni uğraştıracak bir hal almaya başlamış, isyanlar sürmüştü. Dönemin İtalya Dışişleri Bakanı Francesco Crispi'ye göre, Kandiye'deki isyan dışardan provoke edilmiş gibi görünmüyordu, Osmanlıların kötü idaresinden kaynaklanmış gibiydi. Dost ve müttefik güçlerin arasındaki bir anlaşma ile durumla en iyi şekilde başetmesi için Bâbiâli'ye tavsiye verilmesi gerekliydi. Şiddet kullanmaktan ziyade uzlaşmacı tutum ve tavırlar barış için daha tercih edilebilirdi, şiddet yeni isyanlar için tohumlar serpecekti. Bakan Crispi bu yöndeki düşüncelerini Berlin, Viyana ve Londra temsilcilerine iletmişti.⁵⁰⁶ Denizle ilgili

⁵⁰² BOA, Y.A.HUS 203/7, 1 Ramazan 1304 (24 Mayıs 1887)

⁵⁰³ BOA, Y.A.HUS 203/41, 14 Ramazan 1304 (6 Haziran 1887)

⁵⁰⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 7 Haziran 1887, s. 709.

⁵⁰⁵ BOA, Y.A.HUS 204/26, 9 Şevval 1304 (1 Temmuz 1887)

⁵⁰⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 30 Temmuz 1889, s. 389. Lowe ve Marzari'ye göre, Crispi, Fransa'nın Sultan Abdülhamid'i İtalya'ya karşı kıskırttığını düşünüyordu. Ona göre Padişah İtalya'ya karşı doluydu. 1889'da Girit'te isyan başladığında, Bakan Crispi bunu bir intikam fırsatı olarak düşünmüştü ve büyük

meselerde İngiltere ile birlikte hareket etmek isteyen İtalya, Hanya'ya gemi göndermişti. Ancak İstanbul'daki Maslahatgüzar Salvatore Tugini bunu sadece güvenlikleri bir an tehdit edilmiş gibi görünen adadaki İtalyanların korunması için yaptıklarını Bâbîâlî'ye temin etmeliydi.⁵⁰⁷ İçinde bulunduğu durumdan dolayı Yunanistan Kandiye için diğer büyük güçlerle birlikte İtalya'ya da sirküler göndererek tavsiye ve koruma istemişti.⁵⁰⁸ Bakan Crispi'ye göre, Yunanlıların silahlanması büyük devletleri endişelendirmektedir, bu durum açıklanabilir değildi çünkü Osmanlı Devleti, Yunanistan'ı tehdit etmemektedir ayrıca Yunan hükümeti Girit'te barışı sağlama konusunda üzerine görev alacak bir durumda da değildi. Bakan Crispi, bu durumun Doğu sorununu hortlatmak isteyen bir büyük güçle ilgili olduğunu düşünüyordu. Yunanlıların yaptıkları hazırlıklar sadece bir eylem için olabilirdi, bu nedenle bir araştırma yapılarak, bu kişilerin ne gibi niyetleri var ve bu silahlanma doğu sorununu yeniden gündeme getirmek isteyen büyük güçler tarafından mı tavsiye edilmiş bunun öğrenilmesini istemişti.⁵⁰⁹ İtalya, Almanya, Avusturya ve İngiltere Yunanistan'ın Girit'e yardım isteme hakkının olmadığını, bu bölgenin Osmanlı toprağı olduğunu düşünüyor,

güçler tarafından adanın askeri olarak ele geçirilmesi teklifini sunmuştu. Eğer büyük güçler bir girişimde bulunmazlarsa, Girit, doğudaki yangının ilk kıvılcımı olacağından bu tek çözümdü. Crispi'nin bu düşünceleri Giritlilere duyduğu sempatiden kaynaklanmaktaydı ancak bu onun Osmanlı rejimine duyduğu antipatinin tek sebebi değildi. Hiçbir temeli olmadan, Osmanlı Devleti'nin İtalya'yı saymadığını düşünüyor ve bu durum onu çok rahatsız ediyordu. Lowe&Marzari, **a.g.e.**, s. 53-54.

⁵⁰⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 1 Ağustos 1889, s. 392. Osmanlı Devleti İtalya Maslahatgüzarına o dönemde Girit'e yabancı savaş gemilerinin gönderilmesinin tehlikeli olduğunu ve eğer Konsolos gemi için Roma'ya müracaat ederse kabul edilmemesini bildirmiş, Maslahatgüzar da fikri sorulursa o da o yönde düşündüğünü belirteceğini söylemişti. Ancak Konsolosun talebi üzerine gemi gönderilmişti. BOA, Y.A.HUS 228/27, 6 Zilhicce 1306 (3 Ağustos 1889).

⁵⁰⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 6 Ağustos 1889, s. 397.

⁵⁰⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 7 Ağustos 1889, s. 397.

Yunanistan'ın isteklerini asılsız buluyorlardı.⁵¹⁰ Bakan Crispi yine İstanbul ve Atina'ya gönderdiği yazılarda İtalya kabinesinin İngiltere hükümeti ile şu konularda aynı fikirde olduğunu belirtmişti: Birincisi, Atina'nın ılımlı ve tedbirli olmasının lüzumunun tavsiyesi, Yunanistan'ın Girit'e müdahale hakkının olmadığı göz önünde bulundurulması ve ikincisi de Bâbîâlî'ye adada düzeni acilen sağlama konusunda tavsiyelerde bulunulması ve halkın talepleri ve şikâyetleri meşru ve haklıysa gerekli imtiyazlar tanınmasının gerekliliği idi.⁵¹¹ Maslahatgüzar Tugini de bu şekilde Osmanlı hükümeti tarafından ilk önce Girit'te huzur ve asayişin ve hükümetin nüfuzunun tekrar kazanılması için süratle hareket edilmesini ve daha sonra Giritliler tarafından yapılan şikâyetlerin ve isteklerin esaslı ve meşru olup olmadığını tetkik ile ne yapılması gerektiğinin görüşülmesinin uygun olacağını iletmişti.⁵¹²

Girit'teki sorunlar, İtalya-Osmanlı ilişkilerini de biraz gerecekti. Dönemin Hariciye Nazırı Said Paşa'nın yazdığına göre, Almanya Elçisi İtalya Maslahatgüzarı Tugini'nin bazı açıklamalarda bulunacağını söylemiş ve ancak bu açıklamaların önemli şeyler olmadığını ima etmişti. Bunun üzerine Maslahatgüzar Tugini gelmiş, Girit'le ilgili yeni bir haber olup olmadığını sormuştu ve Said Paşa da huzur ve asayişin yakın zamanda geleceği cevabını vermişti. Tugini sözü Girit için verilen fermanla yazılı maddelere getirmiş ve maliye işlerine dair alınacak tedbirin, genel meclisteki üye sayısı miktarının ve ilan edilen genel affın halkı memnun etmediğini belirtmişti. Hariciye Nazırı, bahsedilen tedbirlerin asayişini yavaş yavaş yerine getireceğinin açıklanması ile Maslahatgüzarın ifadelerini reddetmiş, bunun gibi Osmanlı'nın içişlerini ilgilendiren konular hakkında dışardan kimsenin itiraz beyanına hakkı olmadığını söylemişti. Ayrıca Girit'teki bütün halkın fermanla memnun olduklarını, eğer memnuniyetsizlik varsa da

⁵¹⁰ BOA, Y.A.HUS 228/69, 14 Zilhicce 1306 (11 Ağustos 1889)

⁵¹¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 10 Ağustos 1889, s. 406.

⁵¹² BOA, Y.A.HUS 228/81, 15 Zilhicce 1306 (12 Ağustos 1889)

bunun cezirede bulunan bazı fesatçılarla onları tahrik ve teşvik edenlerin akıllarında aramanın gerektiğini, bu kışkırtıcıların Bakan Crispi tarafından da bilindiği ve bu konuşmaya onun tarafından kişisel bir sohbet gözüyle bakıldığını Crispi'ye bildirmesini istediğini belirtmişti.⁵¹³

İngiltere ve Avusturya Elçileri ona katılmasalar da, bu görüşmeyi yapmasını Bakan Crispi Maslahatgüzar Tugini'den istemişti. Tugini'nin yazdığı rapora göre, Said Paşa fermanda bildirilenlerin barışın sağlanması için gerekli olan unsurları temin edecek boyutta olduğunu, iç önlemler söz konusu olduğundan Giritlilerin haklarının bundan zarar görmeyeceğini, büyük güçler tarafından şerh konulacak unsurlara mahal olmadığını söylemişti. Tugini, her ne kadar tutumu dostça da olsa dostça bir dil kullanmış olsa da, kullandığı dilin Nazır üzerinde hoş bir etki bırakmadığını yazmıştı. İngiltere ve Avusturya-Macaristan elçileri ise henüz talimat almamışlardı, ancak Tugini'ye katılmayacaklarını söylemişlerdi. Fransız Maslahatgüzarın ve Rus Elçisinin de Said Paşa ile benzer bir konuşma yapmış olduğunu öğrenmişti.⁵¹⁴ Bunun üzerine Bakan Crispi, İngiltere ve Avusturya'daki elçilerine yazmıştı. İstanbul'daki Maslahatgüzarları aracılığıyla Bâbîâli'ye fermanın Giritlilerin ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamadığı ve yeni ayaklanmalara yol açabileceği konularındaki endişelerini dile getirmişti. Doğabilecek tehlikelerin önünü almak ve bunun gibi önemli bir meselede Rusya'ya meydanı bırakmamak için bir an evvel harekete geçmeleri müttefik güçlerin göreviydi. Bu güçler, Bâbîâli nezdinde aralarında anlaşmalı, Bâbîâli'nin Kandiye isyanlarının devam etmesini önleyecek şekilde adanın meşru isteklerini tatmin etmesi sağlanmalıydı. Bu yüzden de bulundukları ülkelerin Dışişleri Bakanlarıyla görüşerek İstanbul elçilerine birlik içinde hareket etmek üzere gerekli talimat göndermeleri için

⁵¹³ BOA, Y.A.HUS 232/24, 15 Cemaziyelevvel 1307 (7 Ocak 1890)

⁵¹⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 7 Ocak 1890, s. 99.

onları ikna etmelerini yazmıştı.⁵¹⁵ Avusturya'dan gelen cevaba göre Kalnoky, İtalyan Maslahatgüzarının Bâbîâli'deki girişiminin İstanbul'da hayret ve rahatsızlık yaratmış olduğunu söylemişti. Hali hazırda zaten İtalya'ya karşı pek de olumlu bakmayan Osmanlı Devleti'ni rahatsız etmeye yol açacak bir girişimde bulunmanın gerçekten gerekli olup olmadığı hususunu Bakan Crispi'nin bilgi görüşüne bırakmıştı. Kalnoky'e göre ayrıca Kandiye'deki İtalya Konsolosunun Bakan Crispi'ye verdiği bilgiler abartılıydı ve kendisinin ve Foreign Office'in aldığı bilgilerle de çelişmekteydi.⁵¹⁶

İngiltere de Viyana gibi, Osmanlı Devleti nezdinde bir diplomatik girişimde bulunmanın müttefik güçler arasındaki ilişkilerle bağdaşmayacağı yönündeydi. Girit halkı için uzlaşmacı tedbirler öngören diplomatik girişim yapılması uygun değildi. İtalya Elçisine göre İngiltere'deki genel kanaat, Rusya ve Fransa diplomasisi, Almanya imparatoru tarafından Sultan Abdülhamid'in üzerinde bırakılan olumlu hisleri ortadan kaldırmayı deniyorlardı ve başkaldıran Kandiye halkına yardım ya da moral destek olarak yorumlanabilecek adımlar Abdülhamid'in güvenini kazanmaya çalışan Fransız-Rusların ekmeğine yağ sürecekti. Her ne kadar bu görüş pek cesur veya doğru bir davranış gibi görünmese ve Kandiye halkının sesinin duyulmadığı yönünde bir intiba bırakmasa da maalesef Londra ve Viyana'nın bu davranışını benimsemesi kanısındaydı.⁵¹⁷ İtalyan Bakan Crispi'ye göre ise, ferman Girit'te kötü bir izlenim yaratmıştı ve yeni ayaklamalara mahal verebileceğini kesin ve emin olarak biliyordu. Ona göre, doğuda barış olmalıydı ve üç müttefik güç Rusya'dan önce savaşı önlemeliydi. Onların anlaşmaları bir önceki sene Yunanistan'ın yerinde kalmasını sağlamıştı. Osmanlı Devleti hakkında değil, çıkarları konusunda endişeliydi. Diğer konularda ve Afrika konularında onlara düşmanlardı, halen bu düşmanlık devam

⁵¹⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 11 Ocak 1890, s. 105.

⁵¹⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 13 Ocak 1890, s. 112-113.

⁵¹⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 14 Ocak 1890, s. 117-118.

ediyordu ve bu durum Rusya'nın eline İtalya'nın hakkını tanımakta çekimser davranma konusunda koz vermekteydi.⁵¹⁸ Girit'teki ayaklanmaya sebebiyet verenlere Padişahın tanıdığı af karşısında, Almanya, Avusturya ve İngiltere temsilcilerinin belirli bir çekinceye sahip olmaları, buna karşılık İtalyan Büyükelçisinin Fransız ve Rus meslektaşlarıyla bu konuda hemfikir olarak kendilerini ifade etmeleri karşısında Bâbıâli şaşkınlığını gizleyememişti. Berlin Elçisi De Launay'ın, bir yanlış anlaşılmanın söz konusu olduğunu ileri sürmesi⁵¹⁹ üzerine ise Bakan Crispi biraz geri adım atar gibi bir durumda, İtalya'nın müttefik güçlerle birlikte Osmanlı'da savaş doğuracak sebeplerin ortaya çıkmamasına gayret ettiğini ve ezelden beri devam eden doğu sorununun Avrupa'daki dengelerin aleyhine olacak şekilde sonlanmamasını istemekte olduğunu ifade etmişti. Barış için Padişaha yararlı tavsiyelerde bulunmak gerekiyordu ve Rusya'nın hesaplı arabozuculuklarına karşı her türlü destek ve yardım verilmeliydi. Zira Rusya, Berlin Anlaşmasının maddelerine karşı çıkmak için rahatlıkla malzeme bulacaktı. İtalya'nın amacı doğrultusunda yararı olacak şeylere göre müttefiklerle daima hemfikir olmak koşuluyla doğuda belli bir çizgide kalmak onu endişelendirmiyordu.⁵²⁰

Aynı dönemlerde Padişah II. Abdülhamid'e yazılan bir yazıda, İtalyalıların Osmanlı memleketleri hakkında bazı kötü niyetleri olduğu tavır ve hareketlerinden ve gazetelerinin dilinden anlaşılmakta olduğu ve özellikle Girit isyanı meselesini büyüterek İngiltere ile müttefik olarak diledikleri gibi çözmek için gizli teşebbüslerde bulundukları iddia edilmişti. Alınan bilgiye göre, Atina'daki İtalya Elçisi Girit reislerine “*Korkmayınız, gayreti elden bırakmayınız, İtalya Kralı işinizi tesviye edecektir*” demişti. Reislerden bazıları ve Yunan fesatçı komitelerinden birkaç kişi iki üç günde bir Atina ve Korfu'dan Roma'ya gidip geliyor ve İtalya vekilleriyle gizlice görüşüyorlardı.

⁵¹⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 14 Ocak 1890, s. 117.

⁵¹⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 15 Ocak 1890, s. 121.

⁵²⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 16 Ocak 1890, s. 122.

İtalyalıların girişimleri yalnız Girit işlerinde değildi, belki İngilizler ile müttefik olarak daha vahim olaylar da hazırlıyorlardı. Bâbîâli İtalyalıların ve diğer devletlerin hareketlerine dikkat etmeliydi.⁵²¹

Girit konusunda dönemin Dışişleri Bakanı Antonio Starabba di Rudini ile görüşmeye giden Osmanlı'nın Roma Elçisi Mahmud Nedim Bey'e Rudini, Fransa Elçisinin İtalya hükümetinin Girit konusundaki fikirlerini sorduğunu söylemiş ve bu sorunun uygunsuzluğunu gösterir surette yüzüne bakıp gülümsemişti. Mahmud Nedim Bey, *“Cezirede hiçbir şey yoktur. Osmanlı hükümeti tarafından alınan tedbirler sayesinde huzur ve asayiş berkemaldir”* dediğinde, Rudini *“Ben de Fransa Elçisine bu yolda cevap verdim. Zaten statükonun muhafazasından başka bir fikir ve arzumuz yoktur”* diye cevap vermişti. Elçi *“Devletler arasında teminen mevcut bulunan dostça ilişkilere dayanarak bu şekilde cevap verileceğini tahmin etmiştim”* diyerek teşekkür etmişti. Rudini *“Bundan emin olabilirsiniz, bu yolda size yeniden teminat vermeye gerek görmem”* demişti. Mahmud Nedim Bey, Girit konusunda Bakan Rudini'ye bilgi vermiş ve açıklamalarda bulunmuştu. Rudini son olarak, İtalya'nın politikasının barış ve huzurun korunmasından ibaret olduğunu, kimseye taarruz etmeyeceklerini ancak onlara taarruz edilmek istenildiği halde kendilerini müdafaa etmek konusunda onlara itiraz edilemeyeceğini, takip ettikleri tek amacın statükonun korunması olduğunu belirtmişti.⁵²²

⁵²¹ BOA, Y.PRK.HR 13/54, 29 Zilhicce 1307 (16 Ağustos 1890). 1887 yılındaki bir veriye göre, Roma'da Giritliler bir komite kurmuşlardı. Roma'daki komiteden bir kişi Atina'ya giderek yardımını, hizmetini sunmak üzere Atina'ya gitmişti ve teklifi kabul edilmişti. **ASMAE**, Fondo: Gabinetto Mancini, Robilant, Depretis 1875-1887, Busta: 235.

⁵²² BOA, Y.A.HUS 249/35, 29 Zilkade 1308 (6 Temmuz 1891). Bu dönemde İtalya'nın Balkanlardaki politikası aynı şekilde statükonun devamını desteklemektir. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIV, 12 Temmuz 1891, s. 276.

Bu dönemlerde devletler arasında Girit ile ilgili bazı gelişmeler de sürmekteydi. Yunanistan diğer devletlerden Osmanlı'nın Kandiye konusunda çözüm bulmasını ve önlem almasını isteyecekti, Almanya ve Avusturya buna katılmamıştı. İtalya da Kandiye'deki konsolosundan aldığı bilgiyle sorunların büyüdüğünü yalanlamış ve buna göre İtalyan Dışişleri bir girişime gerek olmadığını savunmuştu.⁵²³ Roma'daki Yunan Maslahatgüzarı da Bakan Rudini ile görüşmeye gitmiş, Bâbîâli'ye Girit konusunda girişimde bulunmak üzere, İtalya'nın diğer devletlere katılıp katılmayacağını sormuştu. Rudini önce hangi gücün bu girişimde bulunacağını ve hangi amaçla bu girişimin yapılacağını sormuştu. Yunanistan Maslahatgüzarına göre bu girişimin amacı adada daha iyi bir hükümetin kurulmasını sağlamaktı ve hangi gücün burada yer alacağını söyleyememişti. Bakan Rudini'nin aldığı cevaptan anladığı kadarıyla, Yunanistan sorunu gündeme getirmeye çalışıyordu, ancak büyük güçlerden hiçbiri o anda kadar olumlu yönde bildirim yapmamıştı. İtalya, bu konuda Almanya, Avusturya ve İngiltere ile birlikte ilerleyecekti.⁵²⁴ Roma'daki Yunan Maslahatgüzarı tekrar gelmişti ve adadaki kötü şartlar göz önünde bulundurularak acilen Bâbîâli nezdinde Girit konusunda baskı kurulması gerektiğini söylemişti. Bakan Rudini, tekrar bu şartlar altında Osmanlı hükümetine dostane bir tavırla Girit'te halkın huzurunun temini konusunda bir tavsiyede bulunmakta güçlük çekmeyeceğini, İngiltere ve Avusturya ile birlikte davranabileceğini ancak hiçbir şekilde Girit konusunu gündeme getirmek söz konusu ise Yunan hükümetini yüreklendirmeyeceğini söylemişti. Yunanistan hükümeti de doğuda barışın sürmesi ve statükonun korunmasına, doğabilecek tehlikeli durumları önlemek adına katkıda bulunmalıydı.⁵²⁵ Bundan yaklaşık dokuz ay sonra, İtalya Maslahatgüzarı Guasco di Bisio, Said Paşa ile görüşmüştü. Paşa, Girit'in ilhakı için

⁵²³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIV, 22 Ağustos 1891, s. 315.

⁵²⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIV, 26 Ağustos 1891, s. 319.

⁵²⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIV, 3 Eylül 1891, s. 343.

Yunanlıların yarattığı ayaklanmalardan ötürü huzursuzdu. Trikopis'in bazı söylemlerinden bahsetmiş ve İtalya hükümetinin onları destekleyip desteklemeyeceğini sormuştu. Bisio, her ne kadar Roma'dan bu konuda talimat veya bilgi almadıysa da, yeni kabinenin kendisinden öncekiler gibi Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü ve Akdeniz'de statükonun devamını destekleyen bir Dışişleri programına hala sahipse Yunan hükümetine zamanı geldiğinde sükûnet ve ılımlılık tavsiyesinde bulunabileceğini ifade etmişti. Eğer Yunanistan'da komitecilere yenileri katılmışsa ve yeni bir ayaklanma söz konusuysa, seçim öncesi kaybolan hâkimiyetin yeniden ele almaya çalışıldığı böyle bir ortamda işin rengi de, kullanacakları dil de değişirdi. Said Paşa bu sözlerden memnun olmuştu. İngiltere Elçisi de aynı şekilde konuşmuştu.⁵²⁶

Osmanlı Devleti, 1895 yılında adaya Karatodori Paşa'yı Vali olarak göndermişti. İtalya'nın Girit Konsolosu Marefoschi yazdığı raporda, Vamos'ta yaşanan olaylardan sonra, adada durumun hissedilebilir bir şekilde iyileştiğini yazmıştı. Vali, eyalet idaresine reformlar getirmeyi planlıyor ve huzursuzluk çıkaran sorunları ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Bu arada temsilciler ve nüfuzlu insanlar da sakinliği tavsiye ediyorlardı.⁵²⁷

1896 yılında adaya Turhan Paşa gönderilmiş, ancak bu atama da bir çözüm getirmemişti. Hanya'da Müslüman-Hıristiyan anlaşmazlığı neticesinde büyük bir isyan ortaya çıkmış ve adanın diğer yerlerine de sıçramıştı. Bunun üzerine büyük devletler Girit'e gemiler göndermişler ve bazı idari düzenlemelerin ve reformların yapılması için

⁵²⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXV, 14 Haziran 1892, s. 17.

⁵²⁷ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 74, (Creta), 21 Temmuz 1895. Konsolos ayrıca Girit'e geri dönen göçmenlerden ve Yunanistan'daki komitelerden de bahsetmişti.

Bâbîâlî'ye başvurmuşlardı.⁵²⁸ İtalya'nın Hanya Konsolosu Augusto Medana, 24 Mayıs 1896 tarihinde tamamen bilinmeyen nedenlerden dolayı Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında çatışmalar çıktığını, melslektâşları ve kendisinin zorlukla şehre girebildiklerini, şehrin silahlandığını, durumun ciddi olduğunu ve ordunun ve Valinin olayları bastırma imkanlarının yetersiz olduğunu bildirmiş ve Hanya'ya bir savaş gemisi gönderilmesini istemişti. Yaklaşık on ölü vardı. Medana'ya göre durum Resmo'da da aynıydı. Resmo'dan gelen bilgiler de bunu doğrular nitelikteydi. Durum kontrol altına alınamıyordu.⁵²⁹ Bu olaylar üzerine, hem adadaki konsoloslar, hem de İstanbul'daki yabancı elçiler bazı çalışmalar yapmışlardı.

İtalya Dışişleri Bakanı Visconti Venosta mecliste İtalya'nın Girit'e kruvazör göndermesinin İtalya halkını koruma amacına yönelik olduğunu, bundan sonra da bölgede karışıklıkların sakinleştirilmesi konusunda itidalli davranılması gerektiğini ve Osmanlı hükümetinin adada huzur ve asayişi sağlamaya muvaffak olacağı ümidinde bulunduğunu ilan etmişti.⁵³⁰ Elçi ve Bakanın bir görüşmelerinde de, Venosta, Girit ceziyesinde asayişin yeniden sağlanması için Osmanlı hükümeti tarafından yapılanların ve gayretlerin takdire şayan olduğunu, ancak isyan hareketlerinin islam ahalisinde

⁵²⁸ Cemal Tukin, "Girit", **İslam Ansiklopedisi**, 14. Cilt, s. 90. İsyanın çıkış sebepleri sadece dini değildi, Giritliler daha fazla ayrıcalık ve reform istiyorlardı. Ayşe Nükhet Adıyeke ve Nuri Adıyeke, **Fethinden Kaybına Girit**, Babıalı Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2007, s. 219.

⁵²⁹ **Documenti Diplomatici Presentati al Parlamento Italiano dal Ministro degli Affari Esteri: Creta e Conflitto Turco-Ellenica 1897**, Tipografia della Camera dei Deputati, 1897, s. 1. (Bundan sonra: Creta e Conflitto Turco-Ellenica 1897); **DDI**, Terza Serie, Vol I, 24 Mayıs 1896, s. 72. Medana, bir gün sonra olayların büyüdüğünden yakınlara tekrar gemi talep etmişti, gelen cevapta geminin hemen çıkacağı kendisine bildirilmişti. **a.e.**, s. 1-2.

⁵³⁰ BOA, Y.A.HUS 353/5, 1 Muharrem 1314 (12 Haziran 1896). Daha sonra da Elçilerin Girit hakkındaki taleplerinin Osmanlı hükümeti tarafından kabul edileceği ümidinde olduğunu da söylemişti. BOA, Y.A.HUS 353/63, 15 Muharrem 1314 (26 Haziran 1896)

uyandırdığı hislerin sonucu olarak Anadolu’da olduğu gibi Girit’te de bazı üzücü olayların yaşandığını, bunun gibi olayların tekrarının engellenmesini sağlayacak sebep ve vesilelerin ortaya çıkarılarak tamamlanmasının Osmanlı Devleti için çok gerekli olduğunu belirtmişti. Konuşmasında kendisinin Osmanlı Devleti hakkında dostça hisler beslediğini ve politikasının da Osmanlı Devleti’nin mülki birliğinin korunması merkezinde olduğunu da söylemiş ve yaşanan olayların Avrupa’da da ses getirdiğini belirterek, heyecanın durdurulması için bunların sonlanması gerektiğini da eklemişti.⁵³¹ Venosta, bütün güçlerin Doğu’daki sorunlarda ittifak halinde olmaları gerektiğini, adada tatmin edici bir düzenin kurulmasını ve Bâbîâli’nin vakit kaybetmemesini arzuluyordu. Girit sorununun çözümünde adadaki Hristiyan halkın Yunanistan’dan medet umması Bâbîâli’ye üzüntü veriyordu. Umuyordu ki Halepa Sözleşmesinin düzenlenmesinde Bâbîâli gecikmezdi. Avrupalı güçlerle birlikte hareket ettiklerinde uygulamanın yapıp yapılmadığını da denetlerlerdi.⁵³²

1896 yılının Ağustos ayında, İtalya Dışişleri Bakanı Visconti-Venosta, Girit’le ilgili olarak şu düşüncede olduğunu belirtmişti: Girit sorunu acilen çözülmeliydi. Doğuyla ilgili konularda tüm güçler arasında anlaşmaya tam olarak uymak, en garantili yol olmalıydı. O yüzden o güne kadar İtalya’ya önerilen diğer çözümleri hep ikinci plana atmışlardı, sadece blok oluşturulması teklifine uyum sağlayabilecekleri konusunu dışarıda bırakmışlardı. Bunun için de güçler arasında tam bir mutabakat sağlanmalıydı. Adada istenilen çözüme ulaşılması için bir an önce harekete geçilmeliydi. Bâbîâli de hiç vakit kaybetmemeliydi. Girit’te barışın sağlanması için Hristiyan nüfusun Yunanlılardan yardım umudu içinde olması doğal olarak bir problem oluşturuyordu ancak aynı şekilde Bâbîâli’nin yapabileceği bazı iyileştirmelere, reform sözlerine de duyulan güvenin eksikliği de bir sorun teşkil ediyordu. Artık büyükelçiler Hristiyan

⁵³¹ BOA, Y.A.HUS 357/38, 23 Safer 1314 (3 Ağustos 1896)

⁵³² **DDI**, Terza Serie, Vol I, 17 Ağustos 1896, s. 119.

vekillerin tekliflerini ve Müslüman vekillerin itirazlarını incelemeyi bitirmişlerdi ve bunları artık ülkelerin onayına sunmuşlardı. Önemli olan Bâbîâli'nin bu tekliflerini önlem olarak yada tedarik edeceği çözümler olarak gerçekleştirmesi ve Halepa Anlaşmasını düzeltmesi ve tamamlamasıydı. Güçler böylece gerek bu tedbirlere halkların ulaşmasını gerekse bunların uygulanmasını sağlamak için harekete geçeceklerdi.⁵³³ Sultan II. Abdülhamid de, Ağustos 1896'da kendisine teklif edilen reform maddelerini kabul etmişti. Halepa Sözleşmesi yeniden onaylanmış, Avrupalılar reform konusunda söz sahibi olmuşlardı.⁵³⁴

Eylül 1896'da La Spezia'daki Osmanlı Konsolosunun Roma Elçiliğine verdiği bilgiye göre, donanmadan üç gemi çok miktarda kömür ve mühimmat ile birlikte büyük ihtimalle Osmanlı sularına gitmeye hazırlanıyordu.⁵³⁵ Roma'daki Osmanlı Elçisi Mustafa Reşid Bey, bu konuyu İtalyan Dışişleri Bakanı ile görüşmeye gittiğinde, Bakan üç zırhlı geminin Pire'ye gideceğini ve İtalya Devleti'nin bu tedbiri donanmaları Osmanlı sularında bulunan Fransa ve İngiltere gibi Osmanlı hakkında düşmanca bir fikir olmayarak aldığını, donanmalarının Osmanlı sularında bulunmasının başka bir öneme sahip olmadığını söylemişti.⁵³⁶ Paris'teki Osmanlı Elçisi ise, donanmalarının Osmanlı sularına gönderilmesinin düşmanca düşünceler sebebiyle olduğu yolunda yazmıştı. Roma Elçisi Reşid Bey, bu konuda resmi bir bilgi almadığını, ancak İtalya kabinesinin tavır ve hareketlerinin taarruz mahiyeti içermediğini yazmıştı. İtalya Başbakanı Rudini de, devletlerin statükonun korunmasını arzu ettiklerinden, Osmanlı

⁵³³ **Creta e Conflitto Turco-Ellenica 1897**, s. 49.

⁵³⁴ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 791.

⁵³⁵ BOA, HR.SYS 2832/39, 9 Rebiyülahir 1314 (17 Eylül 1896)

⁵³⁶ BOA, HR.SYS 2832/43, 10 Rebiyülahir 1314 (18 Eylül 1896); Y.A.HUS 359/63, 11 Rebiyülahir 1314 (19 Eylül 1896). Elçinin aldığı bilgiye göre, İtalya gemilerinin kumandanı genele uyacaktı ve Roma'dan sormadan harekete geçmeme talimatı almıştı. BOA, HR.SYS 2832/48, 11 Rebiyülahir 1314 (19 Eylül 1896).

hükümetinin gerekli tedbirleri alarak Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında olayların çıkmasını engelledikçe, donanmaların adalar denizinde bulunmasından endişeye gerek olmadığını resmi ve özel bir şekilde temin etmişti.⁵³⁷ Başka bir görüşmede Bakan Rudini yine Osmanlı tarafından tehlikelerin ortadan kaldırılması için bazı ıslahatların yapılması gerektiğini, İtalya'nın çıkarlarının ve arzusunun statüko ile barışın korunmasına ve Osmanlı topraklarında huzur ve asayişin devamına yönelik olduğunu ve bu konuşmanın Osmanlı hükümeti tarafından dikkate alınması gerektiğini söylemişti.⁵³⁸ Bundan birkaç ay sonra da, Osmanlı Elçisinin Başbakan Rudini ile ıslahatlar konusunda görüştüğüne görmekteyiz. Bu görüşmede ıslahatların Osmanlı hükümeti tarafından yapıldığına memnun olduğunu belirten Rudini, Avrupa devletlerinin Osmanlı topraklarında huzur ve asayiş sağlamaya çalışmak, doğrulamak ve üzücü olayların tekrarının engellenmesi için ve Avrupa ile Osmanlı Devleti'nde barışın temini hakkında araştırmalar yapıldığını ve bu konu üzerinde düşünüldüğünü söylemişti. Bu konuda bilgi isteyen Elçi'ye cevap vermemişti. Ona göre Bâbîâli, İstanbul'daki elçilerin barış için hazırlamakta oldukları teklifi kabul etmeliydi ve bu fırsattan yararlanmalıydı. Bu, Osmanlı'nın kendi çıkarı için gerekliydi. Padişahın siyasi becerisine ve Osmanlı hükümetinin iyi niyetine güveniyordu. Sohbet sırasında ise devletlerin Girit hakkındaki

⁵³⁷ BOA, HR.SYS 2832/55, 14 Rebiyülahir 1314 (22 Eylül 1896).

⁵³⁸ BOA, HR.SYS 1869/27, 7 Cemaziyelahir 1314 (13 Kasım 1896). (Bu görüşmenin Venosta'dan Pansa'ya yazılmış şu görüşme olduğu düşünülmektedir: **DDI**, Terza Serie, Vol I, 31 Ekim 1896, s. 197-198). Elçi daha sonra kendisine Anadolu'da icra edilen ve birer birer eklenen ıslahatlardan bahsetmiş, Venosta kendisine verilen bilgileri memnuniyetle karşılayarak Bâbîâli'yi bu konuda teşvikten başka bir şey yapamayacağını söylemişti. Elçiye göre, ıslahatların yapılması orada iyi bir etki ortaya çıkarıyordu. BOA, HR.SYS 1869/30, 14 Cemaziyelahir 1314 (20 Kasım 1896); Y.PRK.HR 22/68, 15 Cemaziyelahir 1314 (21 Kasım 1896); Y.A.HUS 362/77, 16 Cemaziyelahir 1314 (22 Kasım 1896)

nasihatlerinin Bâbîâli tarafından kabul edilmesinden dolayı ortaya çıkan iyi sonuçlardan çok defa bahsetmişti.⁵³⁹

10 Şubat 1897’de bir Yunan filosu, Girit’e gönderilmişti.⁵⁴⁰ Bu durum, İtalya tarafından sıkıntılı görülmekteydi. Dışişleri Bakanı Visconti-Venosta, bu filonun sevkinin ve Yunanistan’ın tutumunun Girit’te huzur ve barışın sağlanmasına zarar verdiğini düşünüyordu. Olayların daha fazla büyümemesi için, Yunanistan’ın gemilerini geri çekmesi, bunu kabul etmesi için de Osmanlı Devleti’nin Girit’e yeni ordular göndermemesi sağlanmalıydı. Bundan sonra da, adanın düzeninin sağlanması kalıyordu ve bu, imkânsız değildi. Avrupalı güçler bir araya gelerek ortak bir tavır almalıydı. İtalya, inisiyatif almayacaktı, kabinelerin arasında yapılacak görüşmelere açıktı.⁵⁴¹ Ancak İtalya Yunan askerlerinin adadan çekilmesini ve sorunun barışla çözülmesini istiyordu. Osmanlı hükümetine İtalya’dan Girit’teki isyancılara yardım amaçlı gönüllü toplandığı ve gemilerle buraya sevk edildikleri konusunda haberler ulaştıysa da, İtalya

⁵³⁹ BOA, HR.SYS 1869/57, 27 Receb 1314 (1 Ocak 1897). Bu konu hakkında ayrıca bkz. BOA, HR.SYS 1869/65, 21 Şaban 1314 (25 Ocak 1897). Bu konuda Dışişleri Bakanı Visconti Venosta, İstanbul’daki Elçi Pansa’ya bilgi vermişti. Roma’daki Osmanlı Elçisi, Bâbîâli’nin İstanbul’daki Avrupa devletlerinin Elçilerinin toplantılarını bildiğini ve bunların sadece imparatorluk hükümetinin idari yetkilerinin dahilindeki bazı konularla ilgili birtakım teklifler geliştirmek üzere toplandıklarını düşünmekteydi. Eğer devletlerin gerekli gördükleri önerileri varsa bunu kendilerine bildirmeliydiler ancak bunlar kamunun görüşünü gereksiz yere tehlikeli heyecana sokabilecekleri anlamına gelebilirdi. Venosta ise Elçiye, büyük güçlerin bir araya gelerek İstanbul’daki Elçilerin Osmanlı İmparatorluğu’nun iç durumunun geliştirilmesi ve asayişin sağlanması için hangi ölçütlerin ve gerekli reformların Bâbîâli’ye teklif edilmesi gerektiğini incelemeleri için görevlendirdiklerini söylemişti. Sultanın hükümeti güvenle beklemeli, ona yapılacak teklifleri zamanında kabul etmeli ve her şeyden önce Avrupa’nın ortak teklifini dinlememesinden dolayı ortaya çıkabilecek ciddi sonuçları kaile almalıydı. **DDI**, Terza Serie, Vol I, 25 Ocak 1897, s. 250.

⁵⁴⁰ Cemal Tukin, a.g.m., s.

⁵⁴¹ **Creta e Conflitto Turco-Ellenica 1897**, s. 118.

bunu tekzip etmişti. Gemilerin gelme amacı adadaki İtalyanların korunmasına yönelikti.⁵⁴²

Girit'te huzursuzluk devam ederken, Avrupa devletleri de bu konuya çözüm bulmak için aralarında haberleşiyorlardı. Girit'e Yunan askeri gönderilmesini istemeyen devletlerin bu konuyu aralarında değerlendirdiklerini belirten Bakan Visconti-Venosta, Osmanlıların kendilerini korumak için tedbir almalarını hiç kimsenin durduramayacağını, ancak taarruz içerikli hareketlerden kaçınılmasını tavsiye etmişti.⁵⁴³ Daha sonra, Girit'te bulunan İtalya Amirali [Canevaro]'ya Yunanlıların yeniden karaya çıkarılmalarını ve yaşanan zalimliklerin tekrarını durdurmak için gerekli olan tedbirleri alması için diğer kumandanlarla birlikte hareket etmesi talimatını verecekti. Yunanistan'ın abluka altına alınması hakkındaki Alman teklifi üzerine ise, İtalya'nın bu konuda henüz karar vermediğini, ancak devletler eğer bu konuda ittifak edecek olurlarsa İtalya'nın da onlara katılacağını söylemişti. Ona göre, Girit'in o dönemdeki haline bakılarak, bu tedbir çok da faydalı olamazdı.⁵⁴⁴ Bakan Visconti-Venosta, adada hâlihazırda karışık ortamı engellemek ve yeniden çıkabilecek sorunların önünü almak maksadıyla, adanın belli noktalarının büyük güçlerin temsilcileri tarafından "işgal" edilmesi düşüncesini destekliyordu. Ancak bu önlem, adanın halkı zararına Osmanlı Devleti'ne güçlü bir el vermek için Avrupa devletleri tarafından yapılmış bir hareket

⁵⁴² Namık Sinan Turan, **İmparatorluk ve Diplomasi**, s. 447.

⁵⁴³ BOA, Y.A.HUS 366/106, 15 Ramazan 1314 (17 Şubat 1897).

⁵⁴⁴ BOA, Y.A.HUS 367/17, 16 Ramazan 1314 (18 Şubat 1897). Avrupa devletlerinin Girit'te bulunan Amirallerinin bölgede bulunmalarının vekilleri oldukları devletlerin ittifakıyla Girit meselesinin iyi bir şekilde çözümüne kadar ihtilalin sakinleştirilmesi ve asayişin idaresi amacından başka bir amaca sahip olmadığı hakkında halka yayınladıkları beyanname hakkında bkz. BOA, Y.A.HUS 367/83, 23 Ramazan 1314 (25 Şubat 1897). Visconti Venosta, Yunanlıların Girit'e gemi göndermesine karşıydı, bu Osmanlı Devleti ile daha büyük sorun oluşturabilirdi ve Yunanistan'a daha büyük tehlikeler yaratabilirdi. Bkz. **DDI**, Terza Serie, Vol I, 10 Şubat 1897, s. 260-261; 12 Şubat 1897, s. 263.

karakterine bürünmemeliydi. Bu hareket, barışçıl olmalı ve koruma amacı içermeliydi, doğunun genel durumundan Girit sorununu ayırmak amacına sahip olmalıydı. Doğu sorunu güçlerin anlaşmalarının merkezindeydi ve bu güçler ortak hareket ettikçe de ayakta kalacak bir birliktelikti.⁵⁴⁵

Yine bir başka görüşmede Bakan Visconti-Venosta, Girit konusunda endişeli olduğunu, fakat Avrupa devletlerinin barış için çalıştıklarını söylemişti. Atina'daki İtalya Elçisinin şiddetli bir dil kullanması için talimat verdiğini eklemişti. Elçiye göre, devletler bir Osmanlı-Yunanistan savaşı çıkmasını istemiyorlardı, amaçlarının Yunan hükümetini sakinleştirmekle beraber hem Giritlilerin hoşnudiyetini hem de Yunan sınırı üzerinde Osmanlı'yı hareketten men etmeleri olasılığı ise korku sebebiydi. İtalya'daki genel görüş ise, Osmanlı-Yunan savaşının çıkmamasının zor olduğu ve haksız hareket etmelerine rağmen Yunan hükümetinin ortaya koyduğu sebeplerin iyi karşılandığıydı.⁵⁴⁶ Bu arada Yunanistan, Şubat 1897'de Girit'i işgal ettiklerini ilan etmişti. Bunun üzerine, Fransa, İngiltere, Rusya, İtalya, Avusturya ve Almanya Hanya limanına çıkmışlardı.⁵⁴⁷ Rusya'nın Yunanistan'ın gemilerinin geri çektilmesi için güçlerin Atina'dan elçileri çağırma teklifini kabul hususunda Almanya Elçisi enerjik önlemler alınması düşüncesine en yakın kişiydi. Fransa ve İngiltere'nin Osmanlı Devleti lehine güç kullanılmasına kamuoylarının izin vermeyecekleri düşüncesine İtalya da katılmıştı.⁵⁴⁸

⁵⁴⁵ **DDI**, Terza Serie, Vol I, 14 Şubat 1897, s. 263-264.

⁵⁴⁶ BOA, Y.A.HUS 367/101, 10 Ramazan 1314 (12 Şubat 1897). İtalya'daki genel görüşün Osmanlı aleyhine olduğu hakkında ayrıca bkz. BOA, Y.A.HUS 368/85, 24 Ramazan 1314 (26 Şubat 1897). Daha sonra Roma Elçiliğinden yazılan yazıda, İtalya'da genel fikrin ve basının Osmanlı lehine döndüğünü, bazı gazetelerin Yunanlıların girişiminin tehlikeli olduğunu, Etnik-i Eteryaya cemiyetinin eleştirildiği görülmektedir. BOA, Y.A.HUS 373/44, 21 Zilhicce 1314 (23 Mayıs 1897).

⁵⁴⁷ Cemal Tukin, a.g.m., s. 91.

⁵⁴⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol I, 16 Şubat 1897, s. 265.

Daha sonra Rus teklifi⁵⁴⁹ üzerinde anlaşma sağlanmıştı.⁵⁵⁰ Yunanistan'ın büyük güçlerin notasını kabul etmemesi üzerine, yukarıda bahsedilen altı büyük devlet 21 Mart 1897 günü adayı abluka altına alma konusunda hemfikir olmuşlardı. Bu abluka, 5 Aralık 1898'e kadar yürürlükte kalacaktı. Girit'in muhtariyeti ise, İngiltere, Rusya, Fransa ve İtalya tarafından 18 Aralık 1897'de ilan edilmişti.⁵⁵¹

İtalya Dışişleri Bakanı Visconti-Venosta, Osmanlı'nın Roma Elçisi Mustafa Reşid Bey ile yaptığı bir sohbet sırasında özel ve gizli bir şekilde, Osmanlı'nın Yunan sınırında askeri hazırlıklarını hızlandırmasını söylemişti.⁵⁵² Bakan, Osmanlı-Yunan sınırında bir mücadele ihtimalinden de oldukça endişeliydi. Osmanlı-Yunan askerinin

⁵⁴⁹ Rusya, Girit'in geleceği konusuna güçlerin karar vermesi söz konusu olursa, büyük güçlerin belli prensipler etrafında karar birliğine varabileceğini düşünüyordu: Girit asla ve asla o dönemki konjonktürde Yunanistan'a bağlanmamalıydı, Osmanlı Devleti üzerinde mutabakata varılan reformları uygulamakta geciktiği için artık bunlar o dönemki duruma uymuyordu ve güçler imparatorluğun bütünlüğünü sağlamakla beraber adada otonom bir rejim getirmeye karar vermişlerdi. Bu iki nokta tüm güçler tarafından dikkate alınmalıydı, gerek İstanbul'da gerek Atina'da bunlar resmen saptanmalıydı. Yunan hükümeti güçler tarafından işgal edilmiş adadan birliklerini çekmeye bir nota ile mecbur edilmeliydi. Bunlar, şartların yarattığı tedbirler tarafından izlenecekti. Bu şekilde ilerlemek gerek sükuneti gerekse Avrupa'nın bir arada hareketini sağlamak için tek yoldu. Venosta'ya göre İtalya da barışın muhafaza edilmesini ve güçler arasında tam bir mutabakat sağlanmasını istiyordu. Bütün hükümetler arasındaki anlaşmadan çıkacak sonuç ve kararlara uyacaktı. Başka şekilde davranması düşünülemezdi. **Creta e Conflitto Turco-Ellenica 1897**, s. 155. (22 Şubat 1897)

⁵⁵⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol I, 26 Şubat 1897, s. 271. Bu anlaşma hakkında İtalya henüz karar vermemişti. Bunun ilerde karmaşa yaratacağını ve bütün sonuçların düşünülmesi gerektiğini, barış istenen yere savaş götürmüş olabileceklerini de bazı Elçilere yazan Venosta, büyük güçlerden ayrılmayacaklarını, sadece düşüncesini açıkladığını da belirtmişti. **DDI**, Terza Serie, Vol I, 6 Mart 1897, s. 273.

⁵⁵¹ Cemal Tukin, a.g.m., s.

⁵⁵² BOA, Y.A.HUS 368/5, 1 Şevval 1314 (5 Mart 1897); HR.SYS 1751/115, 1 Şevval 1314 (5 Mart 1897). Yunanistan'ın Teselya bölgesinde yaptığı askeri girişimler üzerine Osmanlı Devleti bir yandan hazırlık yapmaya başlamıştı. Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 793.

karşılıklı olarak geri aldırılmasına dair İngiltere tarafından yapılan teklifi ise destekliyor görünüyordu.⁵⁵³ İtalya, bir Akdeniz devleti olarak Girit konusuyla yakından ilgilenmişti. Aynı zamanda, büyük devletlerin işgal güçlerinin komutanlığını da yapmıştı ve sorunun barışla çözüleceğine inanıyordu.⁵⁵⁴ Girit, birçok yeni düzenleme ve karışıklıktan sonra, 1913 yılında Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmıştı. Girit isyanı, 1897 Osmanlı-Yunan savaşının fitilini ateşlemişti.

Osmanlı-Yunanistan savaşından sonra, Girit'in nasıl yönetileceği meselesi büyük devletler arasında tartışılmaktaydı.⁵⁵⁵ Bakan Venosta, diğer büyük güçler gibi Girit'in Sultan Abdülhamid'in idaresi altında kalması gerektiğini düşünüyordu, çünkü İtalya Osmanlı topraklarının korunması konusundaki anlaşmalara imza atmıştı.⁵⁵⁶ İtalya'nın Akdeniz'le ilgili problemlerde söz hakkı vardı ve bu konu ile de ilgilenecekti. İmza koyduğu anlaşmalar gereğince katılım hakkı vardı. Barış sağlanana kadar ülkelerden bazıları çekilse bile, kalan devletlerle birlikte hareket edecekti. İngiltere ve İtalya Akdeniz'deki meselelerin çözümü için tamamen hemfikir ve aynı çıkarlara sahipti.⁵⁵⁷ Bu arada Girit ile ilgili karar verilmişti. Osmanlı Roma Elçisi Mustafa Reşid Bey, İtalya Dışişleri Bakanı Raffaele Cappelli'ye giderek gazetelerde çıkan Girit'le ilgili haberlerden rahatsızlık duyulduğunu bildirmişti. Girit'te kurulacak yönetimin sultanın egemenlik haklarına saygısızlık olduğunu söylemişti. Bakan ise dört gücün

⁵⁵³ BOA, HR.SYS 1746/23, 22 Şevval 1314 (26 Mart 1897).

⁵⁵⁴ Adıyeke ve Adıyeke, **a.g.e.**, s. 227.

⁵⁵⁵ İtalya'da bir Meclis Üyesi, İtalya'nın Prens George'un Girit yönetimi için adaylığını kabul edeceğini ama genel barışın bir kat daha teminat altına alınması için büyük devletlerin ittifak halinde olmasını istediğini söylemişti. Avrupa'da henüz ittifak sağlanmamıştı, başka bir kişinin de adaylığı teklif edilmemişti ve Girit halkının daimi şekilde asayışı ve memnuniyeti temin edilmek üzere adaya bir idare kurulmasını büyük devletler çalışmaktaydı. BOA, Y.MTV 174/48, 20 Şevval 1315 (14 Mart 1898).

⁵⁵⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol II, 18 Mart 1898, s. 293.

⁵⁵⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol II, 20 Mart 1898, s. 294-295.

düşüncesinde Sultanın egemenlik haklarına tecavüz olmadığı, adanın bağımsızlığı prensibinin göz önünde bulundurarak geçici bir *modus vivendi*⁵⁵⁸ oluşturulmaya çalışıldığı ve ayrıca eğer arzu ederse diğer güçlerle görüşerek ve anlaşmaya vararak, adadaki bu yeni idari yapı uygulamaya geçmeden önce Bâbiâli'nin olaydan haberdar edileceği cevabını vermişti.⁵⁵⁹ Raffaele Cappelli'den sonraki Dışişleri Bakanı Felice Napoleone Canevaro, Osmanlı Roma Elçisi Mustafa Reşid Bey'i ziyaret etmişti. Önce Girit'teki resmi görevinden bahsetmiş, daha sonra ise Osmanlı Devleti'ne karşı beslediği dostça hislerini, Osmanlı topraklarında yaşayan binlerce İtalyanın refah ve saadete nail olduklarını ve iki devlet arasında bulunan samimi ilişkilerin bir kat daha artırılması arzusunu belirtmişti.⁵⁶⁰

İtalya, Girit konusunun çözülmesi için büyük devletlere bir ilan sunmuştu. Buna göre İtalya, Osmanlı ordularının Girit'ten uzaklaştırılmasını onaylamaya hazırды. İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya, direk harekete geçmeden önce, Bâbiâli nezdinde kararlı bir adım atmalıydı. Adanın tamamen onlara verilmesini talep etmelilerdi ve Osmanlı ordu ve otoriteleri belli bir süre için adadan çekilmeliydi. Belirlenmiş bir zaman zarfında dört güç de sultanın egemenliği ve Müslüman nüfusun can ve mal güvenliğini üstleneceklerdi. Sorunun çözümü için en uygun yol buydu, bir gecikme

⁵⁵⁸ Modus Vivendi, geçici anlaşma, uzlaşma anlamına gelmektedir. Bkz. T.C. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü, Matus Basımevi, Ankara 2009, s. 432. (https://www.ab.gov.tr/files/Sozluk/glossary_for_the_european_union.pdf) Erişim tarihi: 28.01.2023

⁵⁵⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol II, 23 Haziran 1898, s. 363. Elçinin Osmanlı Hariciye Nezareti'ne yazdığı yazıda bu bilgilere ek olarak, bu layihanın geçici olduğunu, cezirede bulunan Amirallerin görev yerleri dışında kalan bölgelerde huzur ve asayişin korunmasından başka bir amaca sahip olmadığını söylemişti. Bu layihanın en önce Osmanlı hükümetine tebliğ edilmesini diğer üç kabineye teklif ettiyse de devletlerden birisinin muhalefetinden dolayı bu fikrinin onaylanmadığını gizli bir şekilde belirtmişti. BOA, Y.A.HUS 386/28, 3 Safer 1316 (23 Haziran 1898).

⁵⁶⁰ BOA, Y.A.HUS 386/74, 12 Safer 1316 (2 Temmuz 1898).

ciddi karışıklıklara neden olabilirdi. Bir an önce elçiler bu teklifi Bâbîâli'ye sunmalıydı. Bâbîâli meselenin çözümü için bu önerilerin tel yol olduğunu anlamalıydı, biraz daha beklenirse çok daha ciddi zararlar ortaya çıkacaktı.⁵⁶¹ İtalya, İngiltere'den ayrılmayacaktı, Akdeniz konusunda Rusya ve Fransa'ya meydanı bırakmamak için oradan çekilmeyeceklerini Amirallerine bildirmişti. Akdeniz meselesi İtalya için hayati öneme sahipti. Bu noktada geri çekilmek imkânsızdı.⁵⁶² Almanya ve Avusturya bu not konusunda tarafsız durmaya karar vermişlerdi,⁵⁶³ Bâbîâli'de herhangi bir girişimde bulunmayacaklardı. Rusya, Fransa, İngiltere ve İtalya'nın harekâtına ne müdahale edeceklerdi ne de karşı çıkacaklardı. Girit'te durum gittikçe daha ciddi bir hal almaya başlamıştı. Amiraller hemen bir çözüm bulunması konusunda ısrarcılardı ve eğer bir çözüm bulunamazsa uluslararası birliklerin geri çekilmesini salık veriyorlardı. Rusya, Fransa, İngiltere ve İtalya adadan Osmanlı otoritelerinin ve ordularının 5 Ekim'de çekileceğini, adanın tamamen kendilerine bırakılacağını ve bunların Girit'te asayiş, can ve mal güvenliğini sağlayacağını ve Sultanın egemenliğine saygı duyacaklarını, bunu temin edeceklerini Bâbîâli'ye bildirmeliydiler. İtalya Dışişleri Bakanı bunu diğer üç devlet nezdindeki elçilerine yazarken, Girit'le ilgili yapmak istediklerini de yineliyordu ve onlardan bir an önce cevap bekliyordu.⁵⁶⁴ Fransa, İngiltere ve Rusya çok geçmeden İtalya'nın bu teklifini kabul etmişti ve İstanbul'daki elçilerin Bâbîâli'ye ortak bir nota vermesine karar verilmişti. İtalya, adanın tesliminden sonra oradaki Müslümanlara bir koruma sağlanmasını, onlara da Hristiyanlara olduğu gibi şahsi ve çıkarları konusunda bir teminat verilmesini istiyordu. Daha önce malına ve şahsına olarak düzenlenen cümleyi değiştirerek, şahsına ve çıkarlarına olarak aynı hakların Müslümanlara da

⁵⁶¹ **DDI**, Terza Serie, Vol III, 13 Eylül 1898, s. 36-37.

⁵⁶² **DDI**, Terza Serie, Vol III, 18 Eylül 1898, s. 40-41.

⁵⁶³ BOA, Y.PRK.EŞA 31/61, 8 Cemaziyelevvel 1316 (24 Eylül 1898).

⁵⁶⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol III, 20 Eylül 1898, s. 43.

tanınmasını arzuluyordu.⁵⁶⁵ Daha sonra ise, bu görevin başarıyla tamamlandığını, Girit'te huzur ve asayişin devamı için ise büyük komiserlik vazifesi için Prens George'un seçildiğini ve bu vekâletin üç sene süresi olduğunu bildirmişlerdi.⁵⁶⁶

1905 yılında, Girit'teki karışıklıklar bir yandan devam etmekteydi ve İtalya hükümeti burayı yakından takip ediyordu. Bu karışıklıkların sebebi ise adayı yöneten Prens George ve Venizelos arasındaki anlaşmazlıktı. Bunun sonucunda bir isyan çıkmıştı, Giritli isyancılar adanın Yunanistan'a bağlanmasını istiyorlardı, Prens George'dan ise hoşnut değillerdi.⁵⁶⁷ Dönemin Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni'ye göre, Girit'in durumu çok kötüydü ve Avrupalı büyük güçler arasında görüş birliği olmaması etkin bir şekilde bu durumun çözülmesini engellemekteydi. Rusya ve İngiltere, kamu görüşü ve parlamentolarının ifade ettiklerine göre, destek kuvvet gönderilmesi konusunda ısrarcıydı ve başkaldırlara daha aktif bir şekilde tavır alınmasını istiyorlardı. Fransa ve İtalya ise aynı konumdalardı ve diğer iki ülkeyle görüşerek bir anlaşma sağlayabilirlerdi. Bu nedenle Bakan Tittoni, büyük güçlerin denetimi altında reformlar uygulanması, asayişin yeniden sağlanması, isyancılar tarafından adaya silah giriş çıkışı ve gıda tedarikinin engellenmesi ve blok yapılması için gemiler gönderilmesi için hususunda İtalya'nın Paris Elçisi Tornielli'nin Fransa hükümeti ile görüşmesi ve Fransa Başbakanı Maurice Rouvier'in fikirlerini alması talimatını vermişti.⁵⁶⁸ Rouvier bu teklifi kabul etmişti ancak ona göre, o dönem konsolosluklar nezdinde yapılacak müzakerelerin açıklanmasının yapacağı etkiyi

⁵⁶⁵ **DDI**, Terza Serie, Vol III, 23 Eylül 1898, s. 48-49; **Documenti Diplomatici Presentati Al Parlamento Italiano Dal Ministro Degli Affari Esteri- Creta**, s. 96. Elçi Pansa'ya da ortak nota için talimat verilmişti. **DDI**, Terza Serie, Vol III, 27 Eylül 1898, s. 49.

⁵⁶⁶ BOA, Y.PRK.HR 26/64, 17 Receb 1316 (1 Aralık 1898).

⁵⁶⁷ Melek Öksüz, "Girit Meselesinin Belirsizlik Yılları", **Karadeniz Araştırmaları**, Bahar 2010, sayı: 25, s. 98.

⁵⁶⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 3 Temmuz 1905, s. 168.

beklemek daha uygundu. Zira bu başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Bu durumda Fransa ve İtalya'nın, St. Petersburg ve Londra'da her iki ülkenin Büyükelçileri vasıtasıyla birlikte çalışmak üzere hazır olması gerekiyordu.⁵⁶⁹

Girit'in Yunanistan'a ilhakı meselesi hususunda Bakan Tittoni'ye göre, karmaşık önlemler alınması ve Girit'e Yunanlıların girmesi uygun değildi. Bu, Avrupa devletlerinin onurunu zedeleyecek bir komediye dönüşürdü. Ayrıca bu konuda başarısız olan George'u desteklemek de doğru olmazdı, isyancılar da onu istemiyorlardı. Tittoni, Girit meselesinin bir sonuca ulaşması konusunda istekliydi ve bu konuda iki alternatif görüyordu: Birincisi, Girit Yunanistan'a bağlanmalıydı ve bu sayede sırtlarından bu sıkıntılı yükü düşürmelilerdi. Ancak bunu yapabilmek için bu ilhakın Balkanlarda yankı uyandırmamasına çalışılmalıydı ve bu sefer sadece dört büyük güç değil, Balkan ülkeleriyle ilişkileri olan Avusturya-Macaristan ve Almanya da onlara dâhil olmalıydı. İkincisi ise, Girit'in Yunanistan'a ilhakı istenmiyorsa, büyük güçler adanın idaresini ciddi anlamda üzerlerine almalıydı, Prens George'u görevden alarak adaya idari ve mali konularda iyi bir yönetici sıfatına sahip bir kişinin atanmasını sağlamalıydı. Her şartta dört güç bir konferansta toplanmalıydı ve Rusya'ya konferansa karşı çıkmanın ne kadar mantıksız olduğu kararlilikla anlatılmalıydı. Tam yetkili temsilcilerin katılacağı bir konferans olmalıydı.⁵⁷⁰ Sonuçta, önce prens değiştirilmiş, Avrupalı devletler adadan çekilmiş, daha sonra Yunanistan adayı ilhak ettiğini ilan etmişti. Ancak hem Osmanlı hem Avrupalı devletler tarafından yapılan baskıya dayanamayan Yunanistan bu ilhakı tanımamıştı.⁵⁷¹ Birkaç yıl sonra ise, Osmanlı Devleti'nin çabalarına rağmen Girit Yunanistan'a bağlanmıştı.

⁵⁶⁹ DDI, Terza Serie, Vol IX, 13 Temmuz 1905, s. 186.

⁵⁷⁰ DDI, Terza Serie, Vol IX, 29 Temmuz 1905, s. 215.

⁵⁷¹ Melek Öksüz, a.g.m., s. 98-99.

İtalya Krallığı'nın Girit'teki milliyetçi hareketlere destek vermek isteği, Osmanlı İmparatorluğu'nda statükonun korunması amacıyla bir çatışma yaşamıştı. Ayrıca İtalya'nın Akdeniz'deki çıkarlarını koruma arzusu vardı. Bu nedenlerle de isyancılara yardım edilmemiş, ilhak konusunda asıl amaçlarını gerçekleştirmelerinden hükümeti uzak tutmuştu. Girit'in Yunanistan'a bağlanması Osmanlı Devleti'nin statükosunda bir değişiklik yaratabilirdi, aynı dönemde yaşanan Makedonya meselesi ve Girit meselesinin sonuçlarının tahmin edilmesi ise o dönemde zordu. Küçük Balkan devletlerinin arzuları Makedonya'da birleşiyordu. Doğal olarak Avusturya-Macaristan ve Rusya'nın da burada çıkarları bulunmaktaydı. Girit'in nereye ait olduğu meselesini sorgulamak, Osmanlı Devleti'nin dağılmasının başlangıç süreci olarak kabul edilebileceğinden bundan kaçınılmıştı. İtalyan politikasının ana amaçlarından birisini oluşturan çevredeki alanların parçalanmasının başlaması sürecinden bu sebeplerle geri durulmuştu.⁵⁷²

2.2.5.4. 1897 Osmanlı-Yunanistan Savaşı

Yunanistan'ın Girit'i ilhak ettiğini ilan etmesinden bir süre sonra, 17 Nisan 1897'de Osmanlı-Yunan Savaşı başlamıştı. Yunanistan, Makedonya ve Teselya sınırlarında Osmanlı topraklarına saldırılarda bulunmuş, Osmanlı Devleti de bunun karşısında savaşa girişmişti.

Savaşın başlamasından kısa bir süre sonra, İtalya'nın Selanik Konsolosu, her ne kadar orada iki gemi bulunuyorduydu da her türlü duruma karşı Selanik'te bulunan İtalyanları korumaya yeterli görmeyerek bir iki savaş gemisi daha istemişti.⁵⁷³ Dönemin

⁵⁷² Pietro Pastorelli, "Albania e Tripoli nella Politica Estera Italiana Durante la Crisi d'Oriente del 1897", Yayınlayan: Maria Grazia Melchionni, **Rivista di Studi Politici Internazionali**, Vol. 28, No. 3, (Luglio-Settembre), s. 372-373.

⁵⁷³ BOA, Y.A.HUS 371/88, 20 Zilkade 1314 (22 Nisan 1897)

İtalya Dışışleri Bakanı Visconti-Venosta Osmanlı'nın Roma Elçisi Mustafa Reşid Bey'e eğer Yunanistan talep ederse, kabinelerin aracılık teklifini destekleyeceklerini söylemişti.⁵⁷⁴ Bu arada, Yunanistan'a İtalyan gönüllülerinin gitmesinin sağlanması hakkında alınan bazı duyumlar üzerine bu konu hakkında bilgi için Roma Elçisi İtalya Dışışleri Bakanına gitmişti. Bakan, İtalya'nın ilan etmiş olduğu tarafsızlığı İtalyanlara kabul ettirmek için elinden geleni yapacağını ve savaş başlamadan önce ve sonra İtalya'nın farklı şehirlerinden birçok gönüllü Yunanistan'a gitmiş olsa da bu gönüllülerin az miktarda kabileler oluşturarak gittiklerini söylemişti. Bu yüzden de memurlar bir şey yapamamışlardı ancak yeniden gönüllülerin gitmesinin önünün alınması için gerekli yerlere talimatlar verilmişti. İtalya bazı şehirlerde bu tarz girişimleri engellemişti.⁵⁷⁵ Dışışleri Genel Sekreteri Malvano, dönemin İçişleri Bakanı Rudini'ye Osmanlı Elçisinin Yunanistan'a gitmek üzere çeşitli limanlardan İtalyan gönüllülerin gönderilen yabancı gemilere bindiklerini ancak İtalyan otoritelerinin bunlara engel olduğunu yazmıştı. Osmanlı Elçiliği bu gönüllülerin gemilere binme girişimi olduğunu biliyordu. Her zaman aynı durum yaşanıyordu, gözlem yapılmayan limanlar seçiliyor, gidecek olanlar küçük gruplar halinde oluyorlardı ve gemiler açıkta duruyorlardı. Bu nedenle Malvano, İçişleri Bakanına gerekli önlemlerin alınması ve kanunların uygulanmasını bildirmişti.⁵⁷⁶

⁵⁷⁴ BOA, HR.SYS 1742/103, 28 Zilkade 1314 (30 Nisan 1897).

⁵⁷⁵ BOA, HR.SYS 1742/21, 30 Zilkade 1314 (2 Mayıs 1897). Ancak yine de İtalyan gönüllülerinin askerleri dinlemeyerek Korfu'ya doğru hareket ettikleri haber alınıyordu. HR.SYS 1742/22, 6 Zilhicce 1314 (8 Mayıs 1897). İtalyan gönüllüleri ve Garibaldiciler, Türklere karşı savaşmak üzere hem Girit'e, hem de Teselya'ya gitmişlerdi. Amedeo Giannini, "I Rapporti Italo-Ellenici (1860-1955)", **Rivista di Studi Politici Internazionali**, Luglio-Settembre 1957, Vol. 24, No. 3, s. 406-407.

⁵⁷⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol I, 29 Nisan 1897, s. 311. Ayrıca, İtalya limanlarından Yunanistan'a herhangi bir savaş mühimmatı gönderilmesinin engelleneceği konusunda da Dışışleri Bakanından teminat alınmıştı. BOA, HR.SYS 1742/24, 10 Zilhicce 1314 (12 Mayıs 1897). Savaş sonrası dönmekte olan İtalyan

Osmanlı-Yunan savaşıyla ilgili Yunan hükümeti nezdinde yapılacak olan teklifte güçlere arabuluculuk yapması için Rus Elçisine, meslektaşlarıyla birlikte hareket etmesi yönünde de İtalyan Elçisine talimat verilmişti.⁵⁷⁷ Ayrıca, savaşın bitirilmesi için devletlerce Osmanlı hükümetine yapılan girişimden bahseden Bakan, yapılan teklifin Osmanlı tarafından geç kalınmadan kabul edilmesi ümidinde olduğunu Roma Elçisine söylemişti.⁵⁷⁸ Arabuluculuk meselesi ile ilgili ise Bakan Visconti-Venosta, Girit meselesinin bu görüşmelerden çıkarılması gerektiğini düşünmekteydi. Zira bu Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi amacıyla öngörülen bir arabuluculuktur. Oysa Girit konusu Osmanlı Devleti ile güçler arasında görüşmelerin ve tartışmaların konusunu teşkil edecekti. Ayrıca, Yunanistan zararına bir sınır düzenlemesi ve bunun kabulü düşünülemezdi çünkü kamu görüşü bundan yana değildi ve İtalya dâhil pek çok ülkenin 1881’de kendi yaptıklarıyla çelişirdi. Yunan donanmasını Osmanlı’ya bırakmak da özellikle küçük düşürücü olacaktı çünkü her ne olursa olsun bu Yunan monarşisinin prestijini ayaklar altına alan bir girişim olurdu. Savaş tazminatı konusunda gelince, Osmanlı Devleti’nin bu konudaki taleplerini beklemek uygun olacaktı. Bütün bunlar İtalyanların diğer güçlerle birlikte, Avrupa genelinde hareket etmesi dışında düşünülemezdi. Avrupa ile uyumlu davranılması önerilmişti.⁵⁷⁹ Ayrıca Venosta’ya göre, İtalya’nın Bâbıâli ile barış görüşmelerini yapmak için iletişime geçmesi temkinli olmazdı, gerektiğinde daha ilerde Bâbıâli ile barış görüşmelerinde bulunmak için Büyükelçiler aralarında zamanı geldiğinde

gönüllülerinin karaya çıktıklarında Osmanlı aleyhine düşmanca gösteriler yapmalarının engelleneceği de Osmanlı Devleti’nin Roma Elçisine temin edilmişti. BOA, HR.SYS 1742/25, 6 Muharrem 1315 (7 Haziran 1897).

⁵⁷⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol II, 4 Mayıs 1897, s. 4.

⁵⁷⁸ BOA, HR.SYS 1742/113, 12 Zilhicce 1314 (14 Mayıs 1897).

⁵⁷⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol II, 11 Mayıs 1897, s. 17.

görüşebilirlerdi.⁵⁸⁰ Bu arada İtalya'nın İstanbul Elçisi Alberto Pansa, diğer elçilerle yapılan anlaşmalar konusunda Dışişlerini sürekli bilgilendirmekteydi.

Osmanlı-Yunan Savaşı'nda ateşkes yapılmasından sonra Bakan Venosta, Elçi Pansa'ya arabuluculuk konusunda devletlerin düşüncelerini bildirmişti. Buna göre, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'nın arabuluculuğunu bir kenara bırakarak Yunanistan'la birebir müzakerelere girme tehlikesi bulunduğu için bir an evvel aracılık meselesine başlanmalıydı. Yapılması gereken öncelikli olarak bir memorandumdu, bununla Büyükelçiler Bâbiâli'nin memorandumuna cevap verirler ve kendi şartlarını belirtirlerdi. Savaş halindeki iki gücün İstanbul'daki müzakere konusunu güçlerin aracılığıyla şekillendirmeleri yolu izlenmeliydi. İtalya'ya göre uygulanması gereken noktalar şunlardı: Bölgede hiçbir toprağın verilmemesi ancak yerleşim yeri olmayan bölgelerin stratejik amaçla sınırının belirlenmesi, ikincisi, Bâbiâli'nin belirttiği savaş tazminatı rakamlarından çok daha düşük bir tazminatın saptanması, üçüncüsü kapitülasyonların ufak tefek değişikliklerle korunması, dördüncüsü her iki ülke vatandaşının sınırdışı edilmesi konusunda anlaşma yapılmasıydı. Meslektaşları da benzer talimat alırsa Pansa da onlarla birlikte hareket etmeliydi.⁵⁸¹

⁵⁸⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol II, 13 Mayıs 1897, s. 21-22; 14 Mayıs 1897, s. 22.

⁵⁸¹ **DDI**, Terza Serie, Vol II, 21 Mayıs 1897, s. 36. Bakan Venosta mecliste de Osmanlı Devleti'nin şartları hakkında devletlerin Yunanistan'ın mali durumunu dikkate alacaklarını söylemişti. BOA, HR.SYS 1744/17, 30 Zilhicce 1314 (1 Haziran 1897). Ayrıca, Osmanlı Devleti'nin Roma Elçisine de Yunanlılar hakkında eski anlaşmaların devam etmesini istediklerini ima etmiş, Teselya'nın tekrar Osmanlı memleketi kabul edilemeyeceğini de beyan etmişti. BOA, HR.SYS 1741/21, 10 Muharrem 1315 (11 Haziran 1897). Görüşmeler sırasında Bakan Venosta yine Teselya'nın bir kısmının tekrar Osmanlı'ya geçmesinin zorluk çıkaracağını, birkaç bin ahalinin Osmanlı ta'biyetine geçmesinin Osmanlı hükümetince asla faydasının olmayacağını ve Ataşemiliterler tarafından karar verilen sınır hattının yeterli olduğunu da söylemişti. BOA, HR.SYS 1741/45, 8 Safer 1315 (9 Temmuz 1897).

Roma'daki Osmanlı Elçisi Mustafa Reşid Bey, Bakan Venosta'dan başka Başbakan Rudini ile de Osmanlı-Yunan anlaşması hakkında görüşmüştü. Rudini ise İtalya hükümetinin fikrinin İstanbul'daki büyük devletlerin elçileri tarafından hazırlanan ortak anlaşmada yazılı olduğunu ve Osmanlı Devleti'nin bu anlaşmayı bir an evvel imzalamasını tavsiye ettiğini söylemişti.⁵⁸²

2.2.6. Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı Siyasi İlişkilerinde Bulgaristan Meselesi'nin Yeri

Berlin Kongresi'nden sonra Osmanlı Devleti'ni bir süre uğraştıracak olan diğer bir bölge de Bulgaristan ve dolayısıyla Doğu Rumeli'ydi. Kongrede İngiltere'nin Büyük Bulgaristan kurulması fikrine karşı çıkmasıyla, Bulgaristan topraklarından bir kısmı Doğu Rumeli adıyla muhtar statüde bir vilayet haline getirilmişti. Padişahın idaresinde olacak olan vilayette, Osmanlı kuvvetleri emniyeti sağlayacaktı. Vilayetin valisi iç ve dış güvenliğe karşı bir tehdit durumunda kuvvet talep edebilecekti. Ancak Ruslar bu durumdan memnun olmayarak, kendi etkilerinde birleşik bir Bulgaristan istiyorlar, Bulgarları da buna teşvik ediyorlardı. Doğu Rumeli'de sorunların çıkmasının asıl sebebi buydu.⁵⁸³

Berlin Antlaşmasına göre, Rus askerlerinin bölgeyi dokuz ay içerisinde boşaltması gerekiyordu. Rus askerlerinin bölgeden ayrılmasından sonra, Osmanlı Devleti “Bulgaristan ve Doğu Rumeli” sınırına asker göndermek istemişti. Bu duyumdan dolayı bölgede huzursuzluk başlamıştı ve Rusya bütün devletlerin buraya asker sevk etmesi teklifinde bulunmuştu. Ancak bu teklifi diğer devletler kabul etmemişlerdi.⁵⁸⁴ İtalyanlar, Doğu Rumeli'de “*non-intervention*” (*müdahil olmama*) politikası belirlemişler, ancak bölgede sadece Rusya gibi bir gücün söz sahibi

⁵⁸² BOA, HR.SYS 1741/48, 9 Safer 1315 (10 Temmuz 1897).

⁵⁸³ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VIII. Cilt**, s. 103-104.

⁵⁸⁴ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 777.

olacağından dolayı diğer devletlerin buna ne cevap vereceklerini öğrenmek istemişlerdi.⁵⁸⁵ Rusya⁵⁸⁶ ve Avusturya⁵⁸⁷ İtalya'nın da asker sevk etmesi taraftarıydılar. İtalya'nın Viyana Elçisi Robilant, İtalya'nın Doğu Rumeli'ye asker göndermesini istiyordu. Bu şekilde İtalya'nın diğerlerinin arasında öneminin artacağını ve Ege ve Selanik'e doğru genişlemeyi düşünen Avusturya'ya karşı koyacaklarını düşünüyordu. Doğu Rumeli'de Avrupa'nın haklarını korumak ve diğer büyük güçlerle aynı saflarda yer almak için Rusya ve Avusturya İtalya'dan silahlı, askeri ve fiziki destek istemişti.⁵⁸⁸

İtalya'nın Berlin Elçisi De Launay'a göre de İtalya ordu göndermeliydi, Osmanlı'nın Avrupa topraklarında sonu geliyordu. Berlin Kongresi'ndeki tutumu sebebiyle İtalya ödüllendirilmeli, olası yeni ortaklıklarda elleri boş kalmaması için girişimlerde bulunmalıydı. Osmanlı ekonomisi kötü durumdaydı, borçlar istediklerini elde etmelerini kolaylaştıracaktı. İtalya eğer maddi çıkarlarını gözetmezse kamu nezdinde nasıl bir duruma düşmüş olacaktı?⁵⁸⁹ Dönemin İtalya Dışişleri Bakanı Agostino Depretis'e göre İtalya tarih boyunca dış müdahaleyi olumsuz olarak görmüştü, dış müdahaleler normal dışı ve düzensiz bir durumun yaratılmasına neden oluyordu. Genelde geçici işgalci güçler kalıcı oluyordu ve işgal ettikleri yerde hem hükümete hem halka yararlı bir tutumda bulunmuyorlardı. Bu nedenle bir müdahale politikası Roma kabinesinin olumlu tavrıyla karşılaşmayacaktı. Doğu Rumeli'ye asker sevk edilmesi düşüncesi Berlin Kongresinde neden görüşülmemiştir? Berlin Kongresi kararlarına göre, Avrupa'da barış korunabilirdi; herkes bu anlaşmaya uymalıydı ve eğer uyulmazsa ortak hareket etme kararları etkin olmayacaktı. Bu düşünceler ışığında, İtalyan hükümeti

⁵⁸⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XI, 21 Mart 1879, s. 331.

⁵⁸⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XI, 22 Mart 1879, s. 335.

⁵⁸⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XI, 25 Mart 1879, s. 340-341.

⁵⁸⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XI, 26 Mart 1879, s. 343-345.

⁵⁸⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XI, 29 Mart 1879, s. 354-355.

kendilerinin eksik olmasının ve bu işgale katılmamasının Osmanlı İmparatorluğu'nda cereyan edecek iç karışıklıklar durumunda yardım çağrısına bir örnek teşkil etmemesi doğrultusunda ve yedi ülkenin temsilcilerinin birliklerinden oluşan bir grup göndermenin genel düzeni sağlamak adına olacağına karar vermişti. Bu nedenlerle, İtalya istemeyerek olsa da çok gereklilik olması durumunda Rusya'nın bu teklifini kabul ettiklerini Rusya'ya bildirmişti.⁵⁹⁰ Bakan Depretis, Osmanlı Elçisine İtalya'nın geçici olarak asker ikamesini kabul etmiş olduğunu, İtalya'nın her türlü tavassuta karşı olduğunu, ancak bu ikamenin Berlin Anlaşmasının uygulanması için yapılacağından İtalya'nın da bu konuda diğer devletlere uyacağını söylemişti.⁵⁹¹ Bir başka gün de, asker ikamesine katılmaktan çekinmiyor iseler de, henüz resmi bir taahhütte bulunmadıklarını, bu düşünceye en son katılan devletin İtalya olduğunu ifade etmişti. Eğer diğer devletler asker ikame ederler, İtalya da buna katılırsa durumun Bâbiâli'nin çıkarına olacağını düşünmekteydi.⁵⁹² Sonuçta, Osmanlı Devleti asker göndermekten vazgeçmiş ancak Doğu Rumeli sorunu halen kapanmamıştı.

Doğu Rumeli konusunda Abdülhamid şöyle düşünüyordu: “*Rus ordusu Doğu Rumeli'den çekilmeyecek ve Edirne'de kalmaya devam edecektir. Aynı şekilde Avusturya-Macaristan Selanik'e ulaşmak gayesiyle Novi Pazar'a girdiği zaman Yunanlılar da saldıracaklardır. Ardından İtalya kendi payını almak için harekete geçecektir. Allah muhafaza buyursun! Tüm bunların neticesinde Rusya'nın uzun zamandır hayalini kurduğu bölüşme de gerçekleşecektir, aynı Polonya'yı parçaladığı zamanki gibi. Ve sonra, Allah muhafaza, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki*

⁵⁹⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XI, 29 Mart 1879, s. 353; İtalya'daki Osmanlı Elçisine de asker sevkı yapılacağı söylenmişti. BOA, HR.TO 131/97, 2 Rebiyülahir 1296 (26 Mart 1879)

⁵⁹¹ BOA, HR.TO 132/7, 7 Rebiyülahir 1296 (31 Mart 1879)

⁵⁹² BOA, HR.TO 132/19, 11 Rebiyülahir 1296 (4 Nisan 1879)

*hükümranlığı İstanbul ile mahdud kalacak ve devletin bekası tehlikeye girmiş olacaktır.”*⁵⁹³

Doğu Rumeli’de ve Bulgaristan’da iki tarafın birleşme istek ve gayretleri bulunmaktaydı. Birleşme yanlıları, 18 Eylül 1885 tarihinde Filibe’de bir ayaklanma başlatmışlardı. Bu dönemde Filibe, Doğu Rumeli’nin merkeziydi. Burada, “Doğu Rumeli Geçici Hükümeti” kurulmuştu ve Bulgar Prensi Battenberg davet edilerek idareyi alması talep edilmişti. Bunun üzerine Battenberg, Rusya’yı da bilgilendirerek Filibe’ye gelmiş ve Bulgaristan’ın Doğu Rumeli’yi ele geçirdiğini bildirmişti. Prens aynı zamanda Sultan Abdülhamid’i bilgilendirerek, bu ilhakı onaylamasını da istemiş, bölgenin Padişahın hakimiyeti altında olmaya devam edeceğini ifade etmişti.⁵⁹⁴

Bulgaristan ve Doğu Rumeli’nin birleşmeleri, Berlin Antlaşması kararlarına uymuyordu. Bu dönemde ortaya çıkan Doğu Rumeli sorunu hakkında diğer Avrupa devletlerinin farklı görüşlerinden dolayı İstanbul’da İtalyan Büyükelçiliğinde bir konferans yapılmıştı ve konferansa İtalya Elçisi Luigi Corti başkanlık etmişti. İtalya için bu sorunda önemli olan harekâtın genişlemesi ve ondan doğabilecek olan ciddi sonuçları engellemek olacaktı.⁵⁹⁵ 5 Kasım 1885’te toplanan konferansla birlikte Balkanlarda olaylar büyümüşü. Yunanistan Osmanlı’dan toprak istemiş, Sırbistan Bulgaristan’ın genişlemesinden rahatsız olarak Bulgaristan’a savaş açmıştı. Birkaç ay süren savaş neticesinde anlaşma 3 Mart 1886 tarihinde sağlanmıştı.⁵⁹⁶

⁵⁹³ Feroze Yasamee, **Abdülhamid’in Dış Politikası**, s. 95. (Türkgeldi, **a.g.e.**, s. 345’ten naklen)

⁵⁹⁴ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 778-779.

⁵⁹⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIX, 3 Ekim 1885, s. 125-126.

⁵⁹⁶ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 780-782.

Görüldüğü gibi Bulgarlar, 1885 yılının Eylül ayında, Doğu Rumeli'yi ilhak ettiklerini ilan etmişlerdi. Rusya ve İngiltere de bu işgale karşı çıkmamışlardı.⁵⁹⁷ Bulgaristan ile yaşanan sorun hakkında Roma Elçisi Fotyadis Paşa ile görüşen Dışişleri Bakanı Kont Robilant, Prens Alexander'ın indirilmesinden dolayı ortaya çıkan meselede Osmanlı Devleti'nin politikasının her açıdan uygun olduğunu söylemişti. Kendi fikri ve İtalya'nın düşüncesi sorulduğunda ise, Robilant, telgrafların Bulgaristan idaresi tarafından kesilmesi nedeniyle Sofya ihtilaline dair henüz bölgedeki İtalya politika memurundan bilgi alamadığını, İngiltere Dışişleri Bakanı haricindeki diğer devletlerin Dışişleri Bakanlarının ise yerlerinde olmadıklarından henüz kendileriyle fikir alışverişi yapamadığını, Filibe'de Prens Alexander lehine bir ihtilal çıktığını ise İstanbul Elçilerinden öğrendiğini söylemişti.⁵⁹⁸

Doğu Rumeli üzerinde anlaşma sağlanmış olsa da, sorunlar bir yandan devam etmekteydi. Bir meclis toplantısında İtalya'nın başlıca amaçlarının Avrupa tarafından karışıklıkları ortaya çıkaran sebeplerin ortadan kaldırılması ve başarılı olunamazsa kendi menfaatlerinin ve hareket serbestisinin korunması olarak belirtilmişti.⁵⁹⁹ Bu konuyla ilgili dönemin İstanbul'daki İtalya Elçisi Galvagna, dönemin Dışişleri Bakanı Robilant'a yaptığı görüşmeler hakkında bilgi vermişti. Ona göre, Bakanlar Kurulu (*Meclis-i Vükelâ*) Rumeli sorununa pratik bir çözüm bulmak için her gün toplansa da, hiçbir çözüme ulaşamıyordu. Hariciye Nazırı ve Müsteşarına ziyaretlerde bulunan Galvagna, bu konuda hızlı bir karar alınması için güçlü bir şekilde bastırmıştı, sorunun

⁵⁹⁷ Ali Arslan&Bülent Yıldırım, "Fiilî Bağımsızlık Sürecinde Bulgaristan Emareti ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu (1878-1908)", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2013, Cilt 15, Sayı 1, s. 230.

⁵⁹⁸ BOA, Y.A.HUS 194/26, 25 Zilkade 1303 (25 Ağustos 1886). Ayrıca bkz. Y.A.HUS 199, 26 Zilkade 1303 (26 Ağustos 1886). Bakan Robilant da Elçi Galvagna'ya bu görüşme hakkında aynı bilgileri vermişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 24 Ağustos 1886, s. 49.

⁵⁹⁹ BOA, Y.A.HUS 187/88, 17 Rebiyülahir 1303 (23 Ocak 1886)

uzatılmasından dolayı ortaya çıkabilecek ciddi sonuçlardan bahsetmişti. İtalya hükümeti, çözümün aciliyetine ikna olmuş bir şekildeydi, bütün güçlerin katılımı için gerekli değişiklikleri kabul etmeye istekli olduğunu ilan etmişti, barış yapılması için aynı karar diğer kabineler tarafından da duyurulmuştu. Bâbîâli bütün Avrupa hükümetleri arasında o dönemde yapılmış bir anlaşmadan yararlanmazsa hata olurdu, devletler bu sorunu çözmek için hazırlardı. Osmanlı tarafı kendisine büyük güçler tarafından verilen destekten memnundu, bunu ciddi derecede değerlendirdiğini ve onlarla tam bir anlaşma içinde ilerlemeye karar verdiğini, ancak Bulgar prensinin inatçı direnişinin karşısında barış yolunda ilerlemeyi kabul etmeden önce dikkatlice sonuçların ağırlığını ve tehlikeleri ölçüp tartmanın gerekli olduğunu söylemişti. Elçi Galvagna'nın daha sonradan öğrendiğine göre, Bâbîâli'nin projesi Prens Alexander'a doğrudan emir niteliğinde yazı göndermekti, aynı zamanda Avrupa kabinelerine ulaşarak onlara durumu açıklamak ve Sofya'da birlikte harekete geçmeleri için Avrupa hükümetlerine eş zamanlı olarak mektup gönderme niyetindeydi. Bu projenin kabineye sunulması bekleniyordu. Sofya'dan gelen haberler ise çok iyi değildi.⁶⁰⁰ Sonuçta, 5 Nisan 1886'da Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasındaki anlaşma, diğer devletlerin onayı ile kabul edilmişti.⁶⁰¹

Doğu Rumeli sorunu konusunda ortaya çıkan zorlukların çözülmesindeki yardımlarından dolayı II. Abdülhamid, Kral I. Umberto'ya bir teşekkür mektubu yazmıştı.⁶⁰²

Alexander Battenberg'in yerine 1887 yılında Ferdinand geçmişti. Yeni Prens Ferdinand, 1888'den itibaren İtalya da dâhil bazı Avrupa ülkeleriyle gümrük vergileri

⁶⁰⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIX, 30 Mart 1886, s. 354-355.

⁶⁰¹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 782. Daha fazla bilgi için bkz. aynı eser, s. 782-785.

⁶⁰² BOA, HR.SYS 1735/31, 4 Zilkade 1303 (4 Ağustos 1886). Kral Umberto da Padişah II. Abdülhamid'e cevap yazmıştı. BOA, HR.SYS 1735/44, 1 Zilhicce 1303 (31 Ağustos 1886).

ile ilgili anlaşmalar imzalamıştı. Bu sayede, uluslararası olarak da bir devlet olarak kabul edildiği anlaşıyordu.⁶⁰³

Sultan II. Abdülhamid birisini göndererek İtalyan Elçi Alberto Blanc'e Mısır ve Bulgaristan konularında gizlice fikrini sordurmuştu. Blanc ise, Sadrazam Kamil Paşa ve Hariciye Nazırı Said Paşa ile konuştuklarını söylemekle yetinmişti yani İngiltere ile bir anlaşma yapılmasının önemini ve aciliyetini belirtmişti ve ayrıca Sultan Abdülhamid daha fazla bilgi isterse o zaman kişisel olarak daha fazlasını ifade edebilirdi. Osmanlı Devleti'nin bir an evvel İngiltere'nin teklifini kabul etmesi gerektiği cevabını vermişti.⁶⁰⁴ Bulgar meselesine gelindiğinde ise, Dışişleri Bakanı Depretis, Rusya'nın meselenin çözümü konusunda sessizliğini korumaya devam etmesi halinde kabineler arasında birlik sağlanamayacağını düşünüyordu. Rusya kararından dönmedikçe her türlü girişim de sonuçsuz kalacaktı.⁶⁰⁵ Elçi Blanc, Bakan Depretis'e Avusturya, İngiltere ve İtalya'nın her zaman padişahın çabalarını desteklemeye hazır olduklarını, Bulgar sorununun çözümü için en çok ilgiyi bu üç devletin gösterdiğini yazıyordu. Eğer ki bu mesele Osmanlı İmparatorluğu'nun çıkarlarına uzak olan güçlerin eline bırakılırsa, sadece genel barışın değil imparatorluğun kendisini ve başkenti de tehdit altında bırakacaktı.⁶⁰⁶

İtalya, Bulgaristan'daki seçimlerden ve sorunların çözülmesinden memnun olduğunu gösteriyordu. Konu biraz İtalya'nın dışında kalmıştı. Bâbıâli durumu diğer güçlerle çözmeliydi ve Berlin Antlaşmasına uymalıydı.⁶⁰⁷

⁶⁰³ Arslan ve Yıldırım, **a.g.m.**, s. 232.

⁶⁰⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 2 Temmuz 1887, s. 738.

⁶⁰⁵ BOA, Y.A.HUS 203/46, 2 Ramazan 1304 (25 Mayıs 1887).

⁶⁰⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 5 Temmuz 1887, s. 740.

⁶⁰⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 13 Temmuz 1887, s. 750-751; 14 Temmuz 1887, s. 752.

İtalya, Prens Ferdinand'ın seçilmesinin meşru olarak kabul edildiğini belirtmişti.⁶⁰⁸ Ancak Başbakan ve Dışişleri Bakanı Francesco Crispi, Bulgar Prensinin kabulü için Bâbîâli'de Rus baskısının engellenmesi gerektiğini ve Rus Çarının bu konuda ikna edilmesi gerektiğini düşünüyordu.⁶⁰⁹ Elçi Fotyadis Paşa, Bulgar sorunu hakkında görüşmek için Bakan Crispi'ye gitmişti. Fotyadis Paşa son olayları özetledikten sonra, Bakan Crispi'nin Bulgaristan idaresini Prens alması hakkında görüşlerini, Prenslikteki temsilcilerine verdikleri talimatları, o dönemki zorlukları aşmak ve sorunun çözümüne varmak konusundaki düşüncelerini sormuştu. Bakan Crispi, Berlin Antlaşmasına göre Prens idareye geçmesini tanıdıklarını, Sofya'daki temsilcilerine talimat vermede zorlanmadıklarını ve sorunun çözümünün Berlin Antlaşmasının barışçı zeminine göre olması gerektiğini söylemişti. Bu zeminde İtalya'nın desteği herhangi bir çözüm için garanti edilmişti. Bu durumun Bulgaristan'daki insanların meşru isteklerini tatmin ettiğini ve bütün güçler tarafından onaylanma şansının olduğunu da eklemişti.⁶¹⁰

Bulgar meselesi bir yandan devam etmekteydi. Bakan Crispi Sofya'da bulunan konsoloslarına Bulgar notasını göndermeyi onaylamadıkları için üzgün olduklarını, o dönemki şartlar altında Coburg prensinin Bulgar prensi olarak tanınmasını kabul edecek herhangi bir hareketin doğuda birtakım sıkıntıların nedeni olabileceğini, uyuyan sorunu Rusya'nın uyandırması için bahane yaratabileceğini ve onun da müdahale edebileceğini yazmıştı. İtalya, her zaman statükonun durumu sağlamlaştırmadan yanaydı ve beklemenin devletin yararına olacağı düşüncesindeydi.⁶¹¹ Bu arada Elçi Blanc de Bâbîâli'ye Bulgar metropolitenin Üsküp'ten çıkarılması konusunda sözlü nota vermişti.

⁶⁰⁸ BOA, Y.A.HUS 206/34, 9 Zilhicce 1304 (29 Ağustos 1887).

⁶⁰⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXI, 15 Ağustos 1887, s. 34-35.

⁶¹⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXI, 16 Ağustos 1887, s. 37.

⁶¹¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 4 Temmuz 1890, s. 350.

9 Haziran'dan itibaren Bâbîâli'ye hükümeti adına şu tavsiyede bulunmuştu: Üsküp'ten Bulgar metropolidinin çıkarılması konusunda Bulgar hükümetinin bu konuda haklı olan şikâyetlerine mahal vermemeliydi, zira bu dini bir konuydu. Makedonya'daki Bulgar rahipler konusu diğer dost güçlerin de dikkatini çekmişti ve bunlar Bâbîâli'nin meseleyi Bulgarlar lehine çözmesini istiyorlardı. Elçi Blanc, İngiltere ve Avusturya-Macaristan'ın Elçilerinin bu yönde attıkları adımı destekliyordu. Mesele büyütülmemeliydi daha tehlikeli bir hal almamalıydı. Güçlerin de sözleri kale alınmalıydı.⁶¹² Elçi Blanc, Bakan Crispi'ye yazdığı raporda Hariciye Nazırı Said Paşa'nın daha tehlikeli olan Yunanlılar ve Sırları rahatsız edecek şekilde Bulgarların taleplerinin karşılanması yönündeki güçlerin Bâbîâli nezdindeki tavsiyesi konusunu Bakan Crispi'ye açmasını istediğini belirtmişti. Said Paşa'ya, tehlike durumunda Osmanlı Devleti'ni yardımsız bırakacaklar mıydı ya da masa başında konu hakkında isteksiz davranacaklar mıydı diye soruyordu. Elçi Blanc de, bu konuda yetkili olmadığını, önce kendisinin Sadrazam Kamil Paşa ile görüşmesini ve Sadrazam bu konuya olumlu bakıyor ve kendisi de uygun görüyorsa, hassas konu hakkında dost kabineleri bilgilendirmeleri tavsiyesini vermişti. Güçler tarafından verilen fikirlerin Nazır Said Paşa tarafından olumlu karşılanmadığı anlaşıyordu.⁶¹³ Burada, Said Paşa'nın olumsuz bir durumda İtalya'nın tavrını öğrenmek istediği görülmekteydi.

İtalya'nın Bulgaristan ile ilgili meselelerde çok yakından ilgisinin bulunmadığı görülmektedir. Bunun sebebi doğrudan Akdeniz veya Adriyatik'i ilgilendirmemesi ve bölgeye olan uzaklığı idi.

⁶¹² **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 12 Temmuz 1890, s. 362.

⁶¹³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 16 Temmuz 1890, s. 367.

2.2.7. Osmanlı Devleti ve İtalya Arasında Makedonya Meselesi

Makedonya, üzerinde yaşayan topluluklar, dinler ve hem Balkan devletlerinin hem de Avrupalıların siyasi emelleri yüzünden 19. yüzyılın sonlarından itibaren devamlı bir karmaşanın içinde bulunmuştu. Özellikle Bulgarlar tarafından yapılan girişimler ve kurulan çeteler, durumu tahrik etmiş ve diğerlerini de meseleye dâhil etmişti. Balkanlarda statükonun bozulmaması için Avrupa devletleri işin içine girmişlerdi. Bu nedenle de sürekli olarak bölgede reform yapılması tartışılmış ve uygulamaya konulmuştu. Çalışmanın bu kısmında, Makedonya meseleleri ile ilgili bilgi verilmeyecek, bu konudaki İtalyan politikası ve girişimleri hakkında bir değerlendirme yapılacaktır.

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, İtalya'nın özellikle Arnavutluk ile bağlantılı olarak, Makedonya ile ilgili sorunlarla alakadar olduğu görülmektedir. Örneğin İtalya'nın İstanbul Elçisi Alberto Blanc, 1888 Eylül ayında Berlin Kongresi'nde verilen reform sözlerinin zaferi sebebiyle Makedonya'da bir isyan çıkacağı bilgisini almıştı. İtalya'nın Selanik, Avlonya ve Dıraç limanlarını işgal etmesinin yeterli olacağını, bu şekilde Avusturya'nın Yeni Pazar'ın ötesine itilmemiş olacağını, ancak bu yapılacak harekâtın dostça bir karaktere sahip olması gerektiğini belirtmişti.⁶¹⁴ Aradan yaklaşık bir buçuk ay geçtikten sonra yine yazarak, Milli Parti'nin İtalya'nın bu üç nokta üzerinde kontrolünün kaybetmeyeceğini umduğunu, olayları beklediğini, doğudaki çıkarları için bu harekâtın belirleyici nitelikte olacağını söylemişti.⁶¹⁵

İtalya Krallığı'nın yine 1895 yılında Makedonya ve Arnavutluk'ta etkisini artırmak istediği daha çarpıcı bir örnekle görülmektedir. İstanbul'daki İtalya Elçisi

⁶¹⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 12 Ağustos 1888, s. 143-144.

⁶¹⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 22 Eylül 1888, s. 176-177.

Tommaso Catalani, bu konuda Ulahların önde gelen liderlerinden birisi olan “Apostolu Margaritu” ile Bakanlıktan aldığı talimata göre bir sözlü anlaşma yapmıştı ve kendisinin yine de onayı için bunu dönemin Dışişleri Bakanı Alberto Blanc’e göndermişti. Bu noktada, Margaritu şu noktalara dikkat çekmekteydi:

1- 1 Eylül’den başlanarak Manastır’daki ve Yanya’daki Ulah liselerinde, birkaç ay sonra da Arnavutluk’un siyasi olarak en önemli iki merkezi olan Görice ve Berat’taki Ulah okullarında İtalyan dilinin eğitimi zorunlu olacaktı. Ayrıca 1896 yılı içerisinde (mümkün olursa daha da erken) İtalyanca’nın okutulması zaten varolan diğer Ulah okullarında da zorunlu hale getirilecekti, Adriyatik’te bulunan Arnavutluk sahillerindeki en önemli kasabalarda yeni Ulah okullarının kurulması için çalışmalar yapılacaktı ve buralarda da aynı şekilde İtalyanca eğitimi zorunlu tutulacaktı. Bu son bahsedilen okullarda Margaritu’nun isteği doğrultusunda İtalya ve Arnavutluk arasında ticari bağların olabildiğince desteklenmesi için ticari anlamda başlangıç kursları verilecekti. Elçi Catalani, Margaritu’ya Büyükelçiliğin İtalya’nın Arnavutluk, Epir ve Makedonya ile ticari ilişkiler kurmasını kolaylaştırmak için elinden geleni yapacağını, bunun için de bu amaca hizmet edecek yolcular, seyyah-satıcılar ve Konsolosların onlara yardımcı olacaklarını, bu kişilere numuneler verilerek ticari malların bir sergisinin teslim edileceğini söylemişti. Alışverişler ciddi bir önem kazandığında, Büyükelçilik İtalyan hükümetine İtalyan ve Arnavutluk limanları arasında düzenli ve periyodik vapur hatları kurulmasını, saptanmasını teklif edecekti.

2- Margaritu, Yanya Konsolosluğu ve Manastır Konsolos Vekaleti hizmetlerine birer tercüman atanmasını teklif etmişti. Her ikisi de hukuk mezunu, pratik yönleri kuvvetli yani iş bitirici ve etkin kişiler olacaktı. Tercümanlar atandıkları konsolosluklara İtalya ile ticari ilişkiler kurulması için en uygun bilgileri sağlayacaklardı ve bunun yanı sıra, Makedonya ve Arnavutluk’taki hali hazırdaki siyasi şartlar ve olaylar hakkında bilgiler vereceklerdi. Elçi Catalani, Bakan Blanc’in onayına sunmak kaydıyla

Margaritu'nun tekliflerini kabul etmişti ve hiçbir yükümlülük altına girmeden bunu yaptığını yazmıştı. Yanya ve Manastır'daki Konsolos ve Konsolos Vekilinin ağzı sıkılığını ve tutumunu henüz bilmediği için henüz bu planlardan ve Margaritu ile aldığı kararlardan kendilerine bahsetmemelerini teklif etmişti. Tercümanlar da Elçiliğin emirlerine uyacaklardı. Margaritu'nun belirttiğine göre, bir dahaki Eylül'den itibaren, kırk genç için hazırlık kursları başlayacaktı. Bunlar Ulah ve Arnavutların en iyi ailelerinden olacaklardı. Bu gençlerin yirmi tanesi en kısa zamanda İtalyan dili ve düşünce yapısı üzerinde eğitim almak için Roma'ya gönderileceklerdi. İki üç yıl okuduktan sonra Arnavutluk, Makedonya ve Epir'e geri dönecekler, burada İtalya'nın tanıtımını yapmak için en uygun görevler olan Avukatlık veya Doktorluk yapacaklardı. Onların yerine Roma'ya daha çok sayıda başka gençler gönderilecekti ve bu şekilde eğitim devam edecekti. Kırk gencin diğer yirmisi de bir an önce İstanbul'a gönderilecekler, orada İtalyan okullarında eğitim alacaklar ve İtalyan düşünce yapısına uygun bir şekilde eğitim görmeleri zorunlu olacaktı. Kurs bittiği zaman bu yirmi genç de Makedonya ve Arnavutluk'taki Osmanlı idarelerine gireceklerdi. Onların da aynı şekilde başka gençler tarafından daha yüksek sayıda izlenmesi devam edecekti.

3- Roma'ya ve İstanbul'a gönderilecek olan gençlerin geçimi ve Ulah okullarında İtalyanca öğretiminde gerekli olacak harcamalar için Margaritu yıllık 12.000 frank gibi küçük bir devlet desteği talep etmişti. Elçi Catalani hiç düşünmeden, yine Bakan Blanc'in onayına sunmak üzere, bu talebi kabul etmişti. Margaritu, Ulahların şartlarını, planlarını ve amaçlarını yeniden özetlemişti. Bu halk Epir, Makedonya ve Arnavutluk taraflarına dağılmışlar ve başka halklarla karışmışlardı. Ona göre yaklaşık 1.200.000 kişilerdi ama Yahudiler gibi kendilerinin olarak tanımlayabilecekleri bir toprakları yoktu ve yabancıların arasında yaşıyorlardı, en kötü düşmanları ise Yunanlılar ve Bulgarlar idi. Her ikisi de onların dilini ve kimliklerini yok etmeye çalışıyorlardı. Sadece Arnavutlar, Katolik, Ortodoks, Müslüman da olsalar,

onlarla barış içinde yaşamışlardı ve aynı çıkarlara sahipti. Ancak, Arnavutlarla birleşen Ulahlar, kendi başlarına milliyetlerini koruyamazlardı. Büyük bir gücün gerekirse silahla onları koruması altına alması ve savunması noktası önemliydi. Margaritu söylediğine göre yıllardan beri, gözlerini Adriyatik'in karşı sahillerine, Latin milletine çevirmişti ki onlar coğrafik konumları sebebiyle Ulah ve Arnavutları Osmanlı varlığının devam ettiği hatta olası yıkılmasından sonraki dönemde de korumak zorunda kalacaktı. Bu bakış açısı, Margaritu'nun İstanbul İtalyan Elçiliğine umutla gelmesine neden olmuştu. Sadece bir nokta onun planının başarısı için vazgeçilemezdi: Bu nokta, onunla İstanbul'daki İtalya Elçisi arasındaki bu bilgilerin kesinlikle gizli kalması, her iki taraftan da hiçbir sabırsız ve temkinsiz davranışın sergilenmemesi, mahiyetteki kişilere dahi güvenilmemesiydi.⁶¹⁶

Elçi Tommaso Catalani birkaç gün sonra Bakan Alberto Blanc'e bir yazı daha yazmıştı. Uzun bir çabadan sonra bir gizli ajan bulduğunu düşünüyordu (ya da iki tane mi demesi gerektiğini bilmiyordu). Bu kişi Sultan II. Abdülhamid'i etkileyebilecek ve Elçiliğin Bakana göndermek istediği haberleri iletebilecek birisiydi. Bu ajan çok değerliydi, zira Sultan Abdülhamid kendisine tamamen güveniyordu, sadece rüşvet düşüncesiyle değil, islama yararlı olacak işler için dini duygularla hareket ediyordu. İsmi "Ebu Hüda"ydı, Afrika'nın en güçlü şeyhlerinden birisi ve birçok kabilenin şefiydi. Sultan onu on yıldan beri İstanbul'da kalmaya zorluyordu. Şeyh, Mehmet Bey'in emri altında çalışmaktaydı ve Mehmet Bey de Kavalalı Mehmet Ali'nin ailesindendi. Mehmet Bey Fransa'dan kişisel bazı sebeplerle nefret ediyordu, İtalya ve Kral Vittorio Emanuele tarafından güzel karşılandığı için İtalya'nın dostuydu. Elçi Catalani onunla Times muhabiri Guaraccino vasıtasıyla şahsi olarak tanışmıştı. Bakan Blanc de bu muhabiri tanıyordu. Trablusgarb ile ilgili bir rapor vermek için Mehmet Bey'den haber bekliyordu, bu hizmet ise Mehmet'in Ebu Hüda, Ebu Hüda'nın da Sultan

⁶¹⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVII, 12 Nisan 1895, s. 20-22.

Abdülhamid üzerindeki etkisini doğruluyordu. Bu konu hakkında daha sonra bilgi verecekti. Guaraccino birkaç hafta içinde Roma’da olacak ve Blanc’e bu iki ajan hakkında geniş bir şekilde bilgi verecekti. Ancak Elçi, muhabirin onun sırdaşı olmadığı konusunda Blanc’i uyarıyordu, zaten onun hiç sırdaşı yoktu ve bu ikisini görevlendirdiğinden muhabirin haberi yoktu. Elçi Catalani, İtalya Elçiliğinin diğerlerinin yanında aşağı kalır bir hali olduğunu, bu sorunun bir sebebinin Sultan ile arasında bir ajana sahip olmamaktan kaynaklandığını, bu noktada bazı avantajlar elde ettiğini umduğunu yazmıştı. Bunu düşünmek için haklı nedenleri vardı.⁶¹⁷

Elçi Tommaso Catalani, Elçiliğin tercümanı olan Cangia’ya da bir yazışmada bazı bilgiler vermişti, bu bilgiler şu şekilde özetlenebilir: İtalyanlara çok faydalı olacak olan iki ajanla işbirliği halinde çalışabileceklerinden Osmanlı’da durumları değişmişti. Birinci ajan (Ebu Hüda) vasıtasıyla Trablusgarb’taki Osmanlı görevlileri üzerinde etki sahibi olmayı deneyeceklerdi, ikincisi (Margaritu) ile Makedonya, Epir ve Arnavutluk’ta hatrı sayılır bir nüfuza sahip olacaklardı. Bu iki ajanla Osmanlı hükümetinin düşmanları olduklarını açıkça beyan edecek duruma gelinceye dek çalışacaklardı. Birisi bunu dini kaygıdan diğeri de Ulahların çıkarları için yaptığını iddia ediyordu.⁶¹⁸ Bu planların net bir sonucu olup olmadığı bilinmemekte, belki de Catalani’nin 1895’teki ölümünden sonra planlar tam anlamıyla uygulanamamıştı.

⁶¹⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVII, 18 Nisan 1895, s. 26-27.

⁶¹⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVII, 24 Nisan 1895, s. 42. Elçi Catalani Bakan Blanc’e yazdığı bir diğer bilgilendirmede, Trablusgarb’ın yeni Valisi İsmail Kemal’in gidişinin gemideki tamirat yüzünden geciktiğini, ona Mustafa Bey’in (ki kendisi Ebu Hüda’nın akrabasıydı) eşlik edeceğini ve Trablusgarb’a vardıklarında onun da Vali Yardımcısı olacağını yazmıştı. Mustafa Bey Trablusgarb’taki Konsolos aracılığıyla Elçilikle gizli yazışmalar yapacaktı. Konsolosa da gizli haberleşme konusunda bazı talimatlar verilmesini istemişti. Elçi, Mustafa’ya mühür hediye etmişti. Bakan, mühürle damgalanmış olan mektupları açabilmesi, muhteviyatını kabineye telgrafla bildirmesi talimatı vermeliydi. Başkonsolos Mustafa’ya zarfın içine General Dal Verme tarafından teklif edilen Trablusgarb-Tunus sınırı haritasının

Bu görüşmelerden bir süre sonra İstanbul'daki Maslahatgüzar Riccardo Bollati, merhum Catalani ile anlaştığı şu noktalar konusunda onay istiyordu: Bir sonraki Eylül ayında zorunlu İtalyanca eğitimi Manastır Lisesinde, Yanya Lisesinde, Berat ve Görice okullarında başlatılacaktı. Manastır Lisesi ve Görice okulunun İtalyanca öğretmenleri İtalya hükümeti tarafından verilen destekten en az yüz franklık aylık alacaklardı. Yanya ve Berat'ta eğitim İtalyanca bilen yerli öğretmenlere bırakılacaktı. Bu şekilde yeni öğretmenlerin giderleri daha az masraflı bir şekilde karşılanmaya çalışılacaktı.

örneğini koymasını söyleyecekti. Ayrıca haritada belirtilecek olan yer isimlerinin ve işaretli olan muhteviyatın Fransızca yazılmış olması önemliydi, sanki evraklar Fransa'dan geliyormuş intibai yaratılmalıydı. Bakan Başkonsolosa asla Mustafa ile samimi olmamasını talimat vermeliydi bu konuda kesin emir verilmesi önemliydi, onunla samimi bağlar içinde bulunduğu hissini kesinlikle yaratılmaması ve bu konuda çok dikkatli olunması lazımdı. Başkonsolosun tedbiri ve taktiği İtalyanların planlarının başarısını veya başarısızlığını etkileyecekti. Bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVII, 2 Mayıs 1895, s. 56-57. Ayrıca, bir başka yazışmada da Margaritu hakkında Bükreş'ten dönmediğini ve Roma'ya gidecek olan İtalyanca öğretmenlerini kendisinin seçtiğini belirtmişti. İki tercüman hizmete hazırды. Margaritu'nun oğlu Feke, Yunan Patrikliğinden ayrılmak için İstanbul'da bir Ulah Psikoposluğu kurulması için Bâbiâli'den izin alınması sağlanacak bir proje istiyordu. Blanc de Doğuyu biliyordu. Bir Hristiyan halk için ilk defa bir Psikoposluk sahibi olmanın ne demek olduğunu çok iyi anlardı, bu aynı zamanda Ulahların tanınması anlamına gelecek ve Ulahların Arnavutlarla aynı ruhani lider altında birleşmesini sağlayacaktı. Böylece bu iki halkı ilelebet Yunan halkından ayıracaktı. İngiliz Elçisi bir yıldır bu konuyla Ulahların lehine ilgilenmekteydi ve Sadrazamla bu konu hakkında konuşmuştu. Sadrazam ise söylenene göre Margaritu'ya Psikoposluğun bahşedilmesini talep etmek üzere gidip önce Yunan Patrikliğiyle konuşmasını salık vermişti. Tabi ki bu bir ironiydi çünkü Patrik tam tersini yapmak için elinden geleni ardına koymayacaktı, onların tam katılımını istiyorlardı. Elçi Catalani önce Feke'nin babasıyla sonra İngiltere Elçisiyle görüşeceğini söylemişti. Doğudaki İtalyan çıkarları Yunanlıların genişlemesine karşı çıkmalarını öngörüyordu, zira Yunanlılar her şekilde düşmanlık gösteriyordu ve niyetlerini saklamıyorlardı. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVII, 7 Mayıs 1895, s. 63-64. İtalya'nın Atina Elçisi Dossi, Yunanlıların Arnavutluk üzerinde İtalya'nın olası niyetleri olduğu hakkında yazılar yazdıklarını, açılacak Konsolosluklar ve İtalyanca eğitimi gibi konuların dikkatlerinden kaçmadığını bildirmişti. Bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVII, 9 Ekim 1895, s. 267.

Selanik'te bir ticaret okulu, Dıraç'ta bir ilkokul kurulacaktı. Her ikisinde de İtalyanca öğretimi zorunlu olacaktı. Bu değişik okullardan belli sayıda en zeki ve gayretli olanlar arasından seçilen öğrenciler İtalya'daki üniversitelerde ve ticaret okullarında daha yüksek eğitim almak için özel olarak hazırlanacaklardı. Ancak bu gençlerin İtalyan dili hususunda belli bir rahatlık kazanmaları önemli olduğundan, İtalya'ya gitmeleri 1896'nın başlarına kadar ertelenecekti. İlk yıl için bu öğrencilerin sayısı 6 olacaktı, ikisi hukuk, ikisi tıp, ikisi ise ekonomi ve ticaret alanında çalışmalar yapacaklardı. Gençler yatılı okulda kalacaklardı. Bu şekilde tehlikeli olabilecek özgürlüğün tadını çıkarmadan en az iki sene üniversite derslerini takip edeceklerdi. Onların çok sayıda insanla ve özellikle Yunanlılarla iletişimleri engellenmeliydi ve bu şekilde özellikle politik meselelerde boşboğazlık etmelerinin de önüne geçilecekti. Margaritu, hassas bir özelliğe sahip olan bu proje için tedbirlerin gerekliliğiyle bu tekliflerin yapıldığını söylüyordu. Ona göre, Manastır ve Yanya'daki Konsolosluklardaki tercümanların hareketleri, Ulah okullarında İtalyanca eğitimi, gençlerin İtalya'ya gönderilmesi, ilk yıl için İtalya hükümetine geniş bir hareket alanı sunuyordu. Bollati bunları sıraladıktan sonra Bakan Blanc'ten karar vermesini istiyordu. Ona göre, belki bu tekliflerin bazıları uygulamaya pek kolay ve müsait değildi. Örneğin üniversitede çalışmalar yapacak olan gençler yatılı okula nasıl yerleştirilecek bilmiyordu. Bildiği kadarıyla İtalya'da bu tarz kurumlar vardı, mesela Pavia'da Ghislieri, Torino'da Caccia, Bologna'da Spagna yatılı okulları, ancak bunlar belirli bir eyalet ya da belirli bir ülkenin gençlerine açık değillerdi ve özel koşullar gerekliydi. Yeni öğrenciler belki krallıktaki üniversitelere gönderilebilirlerdi ama Roma, Napoli ve Torino gibi büyük şehirlere değil, Parma, Modena ve Siena gibi küçük şehirlere gönderilmeleri gerekirdi. Buralarda Margaritu'nun korktuğu tehlikelere maruz kalmadan huzur içinde varlıklarını sürdürebilirlerdi.⁶¹⁹

⁶¹⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVII, 17 Ağustos 1895, s. 213-214. Dışişlerinden yazılan yazıda

Osmanlı Devleti'nde Vilâyet-i Selâse olarak adlandırılan Kosova, Selanik ve Manastır, 19. yüzyılda birçok kez karışıklığın yaşandığı bir bölgeydi. Osmanlı Devleti verimli ve stratejik noktalar olan bu topraklara önem veriyordu. Bu nedenle de karışıklıkların giderilmesi için bölgede reformlar yapmaya başlamıştı. Bölgede uygulanan reformlar, üç dönemde incelenebilir:

İlk dönem Avrupa devletlerinin Osmanlı'ya tavsiyeler verdiği fakat bir kontrol sağlanmadığı dönem olan 1878-1903 yılları arasını kapsamaktadır. İkincisi, 1903 yılında İlinden'deki isyandan sonra Mürzsteg Programının ortaya çıktığı zamanlardan 1908'e kadar olan dönemdi. Son olarak, üçüncüsü ise 1908'den Balkan Savaşlarına kadar yaşanan süreçti.⁶²⁰ Bu süreçler arasında İtalya Krallığı'nı yakından ilgilendiren kısım, Mürzsteg Planının uygulandığı dönemdi.

20. yüzyılın başlarında, dönemin İtalya Dışişleri Bakanı Giulio Nicolo Prinetti, Rumeli vilayetlerinde yaşananlar ile ilgili Osmanlı Roma Elçisi Mustafa Reşit Bey ile görüşmüş, buralardaki olayların engellenmesi noktasında Osmanlının başarısını kabul ederek, bu harekâtın bahar mevsiminde artması ihtimalinden endişelendiğini ve durdurulması için birtakım ıslahatların yapılması gerektiğini söylemişti. Elçi, o dönemki

Selanik'teki Ticaret Okulu konusu hariç tekliflerin kabul edildiği Maslahatgüzar Bollati'ye bildirilmişti. Ayrıca İtalya'ya gidecek olan altı genç konusunda Bay Margaritu'nun taleplerini yerine getirmeye çalışacakları ancak gençlerin İtalya'daki kalış süreleri boyunca masraflarının kimin tarafından karşılandığını bilmemeleri gerektiği, aksi halde Bay Margaritu'dan ziyade İtalyan tarafının yaşamamaya çalıştığı polemiklerin kaçınılmaz olacağını bildirilmişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVII, 14 Eylül 1895, s. 236.

⁶²⁰ Kaya Bayraktar, "Makedonya Sorunu ve Avrupa Müdahalesi", **Bilig**, Bahar 2014, Sayı 69, s. 14. (Krainikowsky 1938: IV'den naklen) Örneğin, 1895 yılında Makedonya'da çıkan karışıklıklarda Viyana, Berlin ve Londra kabinelerinin yanında Roma kabinesi de eşkiyaları kendi hallerine bırakarak maddi ve manevi yardımda bulunmamalarına resmen karar vermişti. BOA, Y.PRK.TKM 35/53, 9 Safer 1313 (1 Ağustos 1895).

mevcut olan yasa ve düzenlemelerin yeterli olduğunu ve bahsedilen ıslahatların farklı unsurlardan oluşan ahalinin birinin çıkarına diğerinin zararına olabileceğinden, bundan beklenen etkinin tersinin olabileceğini ve onun fikrine göre huzur ve asayişin devamının komitelerin dağıtılması ve bu komitelerin fesatçı harekâtlarının engellenmesi için Bulgaristan emaretinde ciddi önlemler alınması gerektiğini söylemişti. Prinetti, ıslahat konusunda Elçiye katıldığını ve vereceği tavsiyelerin statükoyu bozmayacağına, tarafsız ve uzman memurlar seçilerek jandarma heyetinin vergileri toplamasına ve bazı tedbirler ile o dönemki durumun düzeltilmesine dayandığını ifade etmişti.⁶²¹ Dönemin İtalya İstanbul Elçisi Obizzo Malaspina di Carbonara da Osmanlı Devleti'nin Avrupa şehirlerinde otoritenin sağlanarak huzur ve asayişin yerine getirilmesi gerektiği konusunda Hariciye Nazırı Tevfik Paşa ve Sadrazam Said Paşa ile görüşmeler yapmıştı.⁶²²

1903 yılı, hem Avrupa büyük güçleri hem de Osmanlı Devleti açısından yukarda da bahsedilen önemli bir programın başladığı bir yıl olmuştu. Rusya ve Avusturya-Macaristan öncülüğünde Osmanlı'nın Rumeli vilayetlerinde bir reform yapılması yönünde olan bu program, Osmanlı-İtalya ilişkileri açısından da dikkate değerdi. Rusya ve Avusturya-Macaristan Elçileri eski Deniz Bakanı, dönemin İtalya Dışişleri Bakanı Enrico Morin'e gelerek, Selanik, Manastır ve Kosova'da uygulanmasını istedikleri bu reform programından bahsetmişlerdi. Hem İtalya'nın bu konuda onayını istemişlerdi hem de İstanbul'daki İtalyan Elçisinden Bâbîâli'ye yapılacak olan reform programı teklifi için destek talebinde bulunmuşlardı. Morin, kendileri açısından bir sorun olmadığını, bunun kendi fikri olduğunu ve cevabını İstanbul'daki Elçiye de haber

⁶²¹ BOA, Y.A.HUS 438/11, 2 Ramazan 1320 (3 Aralık 1902).

⁶²² **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 2 Aralık 1902, s. 163-164; 11 Aralık 1902, s. 184-185.

vereceğini belirtmişti.⁶²³ İtalya Makedonya'daki üç vilayette reform yapma konusundaki programa katılacak ve destek verecekti. İtalya'nın İstanbul'daki Elçisi Rusya ve Avusturya-Macaristan Elçileri ile adım atabilecekti.⁶²⁴

İtalya Dışişleri Bakanı Morin'in Rumeli konusundaki düşünceleri Osmanlı tarafına şu şekilde yansımıştı: Rumeli vilayetlerinde Berlin Anlaşması gereğince yapılması kararlaştırılan ıslahatı Osmanlı Devleti yapmamıştı ve bu nedenle o vilayetlerde asayiş Avrupa'nın asayişine zarar verecek düzeyde kötüleşmişti. İtalya Devleti gerek Sofya'ya ve gerek İstanbul'a tavsiyeler vermişti ve daha önce de bu iki hükümetin girişimlerini desteklemişti. Kosova, Manastır ve Selanik vilayetleri için kararlaştırdıkları ıslahat layihası İtalya'ya sunulurken kabul etmesi teklif edilince de İtalya Berlin Anlaşmasında imzası bulunduğundan bu teklifi kabul etmişti. İtalya, Bulgaristan'ın çıkan ihtilali durdurabileceğini ümit ediyordu. Zira bu şekilde memleketini korurdu ve Bâbîâli'nin yapacağını taahhüt ettiği ıslahatı yerine getirerek asayiş sağlanabilirdi. Fakat tam tersine, çıkması muhtemel olan yangın etrafa sirayet edecek olursa İtalya seyirci kalmayarak çıkarlarının korunması için tedbirle hareket edecekti.⁶²⁵

İtalya'nın Osmanlı Elçisi Malaspina, bu dönemlerde Kosova'da çıkan Arnavut ayaklanması tehlikesi hakkında Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'nın dikkatini çekmiş ve asayiş için bir an önce gereken önlemlerin alınmasını istemişti. Zira büyük güçler de Makedonya'daki statükonun korunmasından yanaydı. Nazır ise halkı sakinleştirmek için alınan tedbirlerin yanısıra Kosova vilayetine yeni birlikler gönderileceğini, birçok önlemin alındığını ancak yine de konuyu Sadrazama ileteceğini söylemişti. Bu

⁶²³ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 17 Şubat 1902, s. 264. Projenin şartları için bkz. **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 17 Şubat 1903, s. 265.

⁶²⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 18 Şubat 1903, s. 265-266.

⁶²⁵ BOA, Y.PRK.HR 33/23, 29 Zilhicce 1320 (29 Mart 1903).

gönderilen birlikler yer değiştirilmesi düşünülen Arnavut birliklerinin yerini alacaktı.⁶²⁶ Morin, sorunun çözülmesi yönündeki arzusunu belirttikten sonra, herhangi bir çıkar gözetmeksizin Balkanlarda statükonun korunması isteklerinin hep Osmanlı Devleti'ne olan dostluklarından kaynaklandığını yazmıştı.⁶²⁷ Malaspina, daha sonra Sultan II. Abdülhamid ile de görüşmüştü. Avusturya-Macaristan ve Rusya Elçileriyle görüşme yapmış olan Padişah çok endişeli görünüyordu. İki Elçi imparatorlukları adına Padişaha Makedonya'daki her türlü ayaklanmayı acilen bastırmasını salık verdiklerini Malaspina'ya söylemişlerdi. Alman Maslahatgüzarı da ordaydı, onu da İtalya Elçisi sorguladığında bu iki elçi tarafından yapılan bilgilendirmeyi destekleme talimatı aldığını söylemişti. Padişah ile Makedonya'daki durum hakkında ve onu nasıl meşgul ettiğinden konuşmuşlardı, Elçi Malaspina talimat aldığı gibi bir an önce önlemler alınması gereken bu durumun tehlikesinden, isyanın durdurulmasından ve etkili reformların gecikmeden yapılmasından söz etmişti. Bu durumda Sultan Abdülhamid büyük güçlerin ve özellikle de İtalya'nın onayını alan uygulamayı yerine getirmeliydi, İtalya Osmanlı Devleti'nin güvenilir bir dostuydu ve statükonun devamını samimi bir şekilde destekliyordu. Elçi ayrıca özellikle Arnavutların hareketlenmesi tehlikesinden ve halka eşkıya tarafından zulüm edilen Manastır ve Selanik şehirlerinde tedbirler alınması gerektiğinden endişeliydi. Selanik gibi büyük şehirlerde ayaklanma olacağı söylentisi olduğundan tedbir alınmasını tekrarlamıştı. Sultan Abdülhamid Kosova ilinde düzeninin sağlanması ve hükümetin kararlarının uygulanması için çok sayıda birlik gönderildiğinden söz ederek, Manastır ve Selanik'te garnizonların güçlenmesi ve eşkıyayı bastırması için oraya da kuvvet gönderildiğini belirtmişti. Reformları ise çoktan uygulamaya koymuşlardı, o şartlar içinde kısa sürede yapılabilecek en iyi reformlar yapılmıştı. Malaspina'nın fikri, Avusturya, Rusya Elçileri ve Almanya

⁶²⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 4 Nisan 1903, s. 322.

⁶²⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 5 Nisan 1903, s. 323.

Maslahatgüzarı, Viyana ve St. Petersburg tarafından düşünülmüş olan plan çerçevesinde Sultan II. Abdülhamid'i özellikle Arnavutlara karşı ve acil yapılacak bir askeri sindirme operasyonunu teşvik eder nitelikte oldukları yönündeydi.⁶²⁸

İtalya'nın Selanik konsolosu Thaon di Revel'in, Dışişleri Bakanı Morin'e yazdığı yazıya göre, Osmanlı Bankası dinamitle patlatılmıştı, Bulgarlar yollara bomba atmışlar, İtalyanlara ait binalar da isabet almıştı. Bu yüzden de koloni panikteydi ve güvenlikleri için bir savaş gemisi gönderilmeliydi.⁶²⁹ Bu haberi alan Malaspina, hemen İtalyan Elçiliği Tercümanı Alfredo Cangia'yı Sadrazamın ikametgâhına göndererek resmi olarak şunları talep etmişti:

- İtalyan halkın ve İtalyan kurum ve kuruluşlarının, ticarethanelerinin korunması ve can ve mal güvenliği için önlem alınması
- Şehirdeki orduların yetersizliği durumu varsa bunların sayısının artırılması
- Şehirde ikamet edenleri birbirine düşürebilecek kapasitede olduklarından Bulgar komitecilerin ajanlarının arzettiği tehlikelerin etkin önlemlerle önüne geçilmesi
- Manastır ve Üsküp şehirlerinde de olası başkaldırıların bilgisi geldiğinden oralarda da aynı tedbirlerin alınması.

Tercüman Alfredo Cangia, ayrıca durumun tehlikesi hakkında Sadrazam Mehmed Ferid Paşa'nın dikkatini çekmiş ve Selanik'teki olaylardan dolayı Avrupalı büyük güçlerin kendi vatandaşlarını korumak için önlemler alabileceklerini söylemişti. Sadrazam ise, konsoloslukların, nüfusun, yabancıların korunması konusunda gereken önlemlerin alınması için telgrafların çekildiğini, İzmir'den iki tabur redif askerinin Selanik'e bir gün önce gönderildiğini ayrıca aynı gün iki taburun daha sevk edildiğini

⁶²⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 18 Nisan 1903, s. 332-333.

⁶²⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 29 Nisan 1903, s. 346.

belirtmişti. Halk aşırı bir tepki göstermemişti, zaten kategorik bir şekilde olabilecek gibi olanların engellendiğini ve Selanik'te bir kuşatılma durumu ilan edilebileceğini ifade etmişti. Bu konuda Bulgaristan'ın ne kadar sorumlu olduğu üzerinde durmuştu, çünkü burada organize suç çetelerin varlığından bahsetmişti ve büyük güçler de prenslik üzerine bu konuda baskı yapmalıydı.⁶³⁰ Bakan Morin, bu konuşmayı onaylayarak, kendisine diğer elçiler ile birlikte hareket etmeleri talimatını vermiş, aynı zamanda geç kalınmadan Selanik'e Garibaldi isimli geminin gönderilmesi de planlanmıştı.⁶³¹ Morin, dönemin Roma Elçisi Mustafa Reşit Bey ile görüştüğünde İtalyan vatandaşlarını korumak üzere Selanik'e bir filo gönderdiğini doğrulamıştı ve ona göre, karışıklık çıkararlara karşı Osmanlı hükümeti tarafından ciddi önlemler alınması gerekliydi. Elçi Reşid Bey ise gereken bütün tedbirlerin zaten alındığını söylemiş, bu harekâtın Bulgarlar tarafından ortaya çıkarılmış ve mesuliyetinin de Bulgaristan'a ait olduğunu açıklamıştı.⁶³²

Bakan Morin bir başka konuşmasında da, İtalya'nın İstanbul'daki tutumunun diğer devletlerin tutumuna uygun olduğunu, bu soruna sakinlikle ve güvenle bakılabileceğini, devletlerin barış, huzur ve statükonun korunması amacıyla olduklarını ifade etmişti.⁶³³

Osmanlı Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'nın söylediğine göre, Selanik Valisi o dönemki şartlara bakarak yabancı savaş gemilerinin gelmesinin şehirde yaşayan

⁶³⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 30 Nisan 1903, s. 346.

⁶³¹ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 30 Nisan 1903, s. 347. Morin, İtalyan vatandaşlarının korunması için ertesi gün ikinci birliğin da kalmak üzere yola çıktığını bildirmişti. **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 1 Mayıs 1903, s. 349. İtalya'nın Selanik'e gemi gönderdiği hakkında bkz. BOA, Y.PRK.UM 64/6, 3 Safer 1321 (1 Mayıs 1903); Y.PRK.UM 64/14, 4 Safer 1321 (2 Mayıs 1903). Geminin limana gelmesi hakkında bkz. BOA, Y.A.HUS 447/95, 6 Safer 1321 (4 Mayıs 1903).

⁶³² BOA, Y.A.HUS 447/68, 4 Safer 1321 (2 Mayıs 1903).

⁶³³ BOA, Y.A.HUS 447/63, 5 Safer 1321 (3 Mayıs 1903).

Bulgarları olumsuz anlamda etkilediğini düşünüyordu. Diğer taraftan, Avusturya Elçisi Bâbîâli'ye Selanik'te düzenin sağlanmasının ve önlemlerin alınmasının üstüne artık savaş gemisinin gelmesinin gerekli olmadığını ve geri çağırıldığını belirtiyordu. Durum böyle olunca, Bâbîâli İtalya Elçisi'nden hükûmetine başvurarak savaş gemilerinin Selanik'ten geri çağırılması için talimat almasını ve uygunsuz bir durum ortaya çıkmamasını istemişti.⁶³⁴ Bakan Morin ise, Elçi Malaspina'ya Hariciye Nazırı'na şu şekilde cevap verebileceğini yazmıştı: *“İtalyan hükûmeti Bâbîâli'nin bu durumun yaratabileceği huzursuzluktan duyduğu endişenin aksine Selanik'e yolladığı gemilerin oradaki vatandaşlarını koruma amaçlı gönderildiğini açıkça beyan ettiğinden sorun yaratmayacağını düşünüyor. Her halükarda bu gemilerin gönderilişi sadece bu amacı güttüğünden onları geri çekmekte hiçbir zorluk yaşamayacağız, yeter ki Selanik'te durum normale dönsün ve her türlü tehlikenin bertaraf olduğu haberini alalım”*. Elçi Malaspina ayrıca Selanik Konsolosu ile gemilerin çekilmesi konusunda haberleşmeliydi, ona göre belki gemilerin birisi çekilebilirdi.⁶³⁵ İtalyan parlamentosunda Selanik olayları hakkında kendisine soru sorulduğunda da Bakan, Osmanlı toprakları hakkında devletler arasında bulunan ittifak fikirlerinin devam ettiğini, İtalya vatandaşlarının korunmasının sağlanması için Selanik'e bir donanma gönderilmesi konusunun ise hiçbir özel nedene dayanmadığını ve tedbir alınması için olduğunu, durum normal görünür görünmez gemilerden birisini Selanik'teki Konsolosun emrine bırakarak diğerlerini geri alıracaklarını söylemişti. Meclisteki milletvekilleri ise donanmanın Selanik'e gönderilmesini onaylamışlar ancak çabuk geri aldırılmasını desteklememişlerdi. Ayrıca, İtalya'nın Osmanlı topraklarındaki siyasi

⁶³⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 7 Mayıs 1903, s. 358-359.

⁶³⁵ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 8 Mayıs 1903, s. 359; BOA, Y.A.HUS 447/138, 11 Safer 1321 (9 Mayıs 1903)

çıkarlarının diğ er bir devlet tarafından el altından ihlal edilmemesine İtalya hükümeti tarafından dikkat edilmeliydi.⁶³⁶

Makedonya’da karışıklıklar bir yandan devam ediyordu. İtalya’nın Manastır Konsolosu, Elçi Malaspina’ya g nderdiğı telgrafta, askerlerin kendisine hakaret ettiklerini, ikisinin kendisine gavur dediklerini ve iki subayın da yardımı reddettiklerini yazmıştı. Olay İtalya Konsoloslugu önünde olmuştu. Bu telgrafi alan Elçi Malaspina, Hariciye Nazırı ile görüşmeye gitmişti ve Manastır ile ilgili kendisiyle daha önce de görüştüğünü hatırlatarak, bu görüşmelerin etkisiz kaldığını söylemiş ve durumun telafi edilmesini istemişti. Eğer Konsolosa karşı benzeri yeni olaylar ve sataşmalar olursa bunun sorumlusu Osmanlı h k metiydi. Elçi görüşmede yine Makedonya şehirlerindeki ordunun aşırı derecede heyecanlı ve disiplinsiz olduğundan bahsederek, bu tür sorunlar karşısında bir an önce tedbirlerin alınması gerektiğini de eklemişti.⁶³⁷ çok geçmeden de Avusturya ve Rusya, Balkan programının son olayların hükümetlerini etkilemeyeceği, ne Osmanlı Devleti’nin ne Bulgaristan’ın bu programın gerçekleştirilmesine karşı koymaları durumunda güçlerden birinin açık ya da kapalı olarak desteğine güvenmemesi gerektiğini kendilerine açıklamaları gerektiğini düşünmüşlerdi. İtalya’nın

⁶³⁶ BOA, HR.SYS 1383/23, 16 Safer 1321 (14 Mayıs 1903); Y.A.HUS 449/7, 16 Safer 1321 (14 Mayıs 1903). Bundan kısa bir süre sonra Selanik Vilayeti’nden gelen bilgiye göre, İtalya’nın Selanik’teki yedi gemisinden amiral gemisi, bir torpido kruvazörü İzmir’e, diğ er     bazı Akdeniz limanlarına gönderilmişti. Selanik’te bir zırhlı bir de torpido gemisi kalmıştı. BOA, Y.A.HUS 448/32, 18 Safer 1321 (16 Mayıs 1903). Morin, Roma Elçisine Konsolosluk işleri için Selanik’te bir gemi bırakılarak, Selanik’ten çekilmeleri için İtalya donanmasına emir verdiğini ifade etmişti. BOA, Y.A.HUS 448/54, 18 Safer 1321 (16 Mayıs 1903).

⁶³⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 23 Ağustos 1903, s. 504; BOA, Y.A.HUS 455/6, 1 Cemaziyelahir 1321 (25 Ağustos 1903).

da programda bir değişiklik yapılmaması, aynı çizgiyi muhafaza ettiklerinin bildirilmesi noktasında desteği tamdı.⁶³⁸

İki  lke elçilerinin B b  li ile görüşme talebine Almanya ve Fransa'nın elçilerinin de katılacağını  ğrenen Malaspina hükümetinden talimat istemişti. İngiliz meslektaşı ise talimat almamıştı.⁶³⁹ Bakan Morin, diğerlerine katılması için kendisine talimat vermişti. İngiltere Elçisinin henüz talimat almamış olması onlara katılmamasını haklı kılmazdı.⁶⁴⁰ Makedonya'da yapılacak düzenlemelerle ilgili Roma'daki Avusturya ve Rusya Elçileri de Morin'e gelerek, İstanbul'daki Elçilerine gönderilen talimatların kopyasını getirmişlerdi. Bu teklif için İtalya'nın da destek vermesini istemişlerdi. Bakan Morin'e göre, daha önceden bilgileri olsa daha iyi olurdu, birlikte daha etkili bir adım atabilirlerdi. Ancak Morin karar vermek zorundaydı ve bu yüzden de İngiltere, Fransa ve Almanya'nın hangi şekilde ve hangi ölçüde teklifleri desteklemeyi öngördüklerini ve kararlarını öğrenmek istiyordu. Malaspina'ya ise eğer herkes kabul ediyorsa, onun da diğerlerine katılmasını bildiriyordu. Ayrıca İngiliz Elçisinin aldığı talimatları da öğrenmesini istemişti.⁶⁴¹

Kasım 1903'te İtalya'da Dışışleri Bakanı olarak Tommaso Tittoni göreve gelmişti. Bakan Tittoni de, Osmanlı Devleti'nin Makedonya meselesi hakkında iki g  le anlaşması gerektiğini İstanbul'daki Elçi Malaspina'ya yazmıştı. Ona göre, güçler arasındaki herhangi bir anlaşmazlık görüntüsü B b  li'yi karşı koymaya iterdi. B b  li'ye bu iki g  le anlaşmaya varmasını salık vermeli, bu şekilde teklif edilen önlemlerin hemen uygulanmasını ve tedbirlerin alınmasını  nermeliydi.⁶⁴² Elçi

⁶³⁸ DDI, Terza Serie, Vol VII, 15 Eylül 1903, s. 526-527.

⁶³⁹ DDI, Terza Serie, Vol VII, 24 Eylül 1903, s. 543.

⁶⁴⁰ DDI, Terza Serie, Vol VII, 24 Eylül 1903, s. 543.

⁶⁴¹ DDI, Terza Serie, Vol VII, 25 Ekim 1903, s. 577.

⁶⁴² DDI, Terza Serie, Vol VIII, 5 Kasım 1903, s. 7.

Malaspina, Avusturya Elçisinden Makedonya’da yeniden düzenlenecek olan jandarmanın başına bir İtalyan jandarma subayı getirilmesi konusunu gayriresmi olarak öğrenmişti ve bu durum diğerlerinden ve Bâbıâliden de gizlenmişti⁶⁴³, Bakan Tittoni ise buna memnun olmuştu. Bu durum Makedonya’daki barışın sağlanmasında yararlı olacaktı. Malaspina gerekirse Girit’te İtalyan subaylarının varlığının yerli jandarma kuvvetlerini nasıl düzenlediğini ve düzenlemede ve işlev kazandırmada ne kadar başarılı olduğunu hatırlatmalıydı. Zira orada da önceden bir huzursuzluk varken, o dönemde tamamen sükûnet hâkimdi.⁶⁴⁴ Hatta Reşit Bey ile görüştüğü sırada bu konuda ne İtalya Krallığının bir girişimde bulunduğunu ne de Osmanlı hükümetinden bu yolda bir teklif olduğunu söylemişti ve eğer bu mesele büyük devletlerin tavsiyesi üzerine Bâbıâli tarafından teklif edilecek olursa İtalya hükümeti Osmanlı Devleti’nin çıkarları için buna memnuniyetle muvafakat edecekti.⁶⁴⁵

İstanbul Elçiliği Tercümanı Alfredo Cangia da Mabeyn Başkâtibi Tahsin Paşa ile görüşerek bir İtalyan jandarma subayının Makedonya’da görevlendirilmesi ile ilgili konuşmuştu, Girit’i hatırlatmıştı ve oradaki uygulamanın herkes tarafından beğenildiğini, seçilecek kişinin önemli olduğunu hatırlatmıştı. Jandarma düzenlemesi İtalya’ya bırakılacak olursa daha akıllıca hareket edilmiş olacağını, gerek statükonun korunması gerek Osmanlı tarafından bu hassas görevin dostuna vermesi mantıklı olacağını ve bunu diğer güçlerin de göreceğini bildirmişti. Ayrıca böylesi bir seçim Bulgaristan’daki kamuoyunun görüşleri üzerinde de olumlu bir tesir yaratacağı, burda Avusturya-Rusya girişimi huzursuzluk yaratmıştı, İtalya’nın buna dâhil olması orada memnuniyet yaratacağı. Tercüman Cangia Tahsin Paşa’dan bu konuları Padişah II. Abdülhamid ile gizli olarak görüşmesini rica etmişti. Tahsin Paşa bunları dinlerken

⁶⁴³ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 30 Kasım 1903, s. 34-35.

⁶⁴⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 2 Aralık 1903, s. 39.

⁶⁴⁵ BOA, Y.A.HUS 462/142, 22 Şaban 1321 (13 Kasım 1903).

dikkat göstermişti ve Tercüman Cangia'ya göre, hepsini olduğu gibi Padişaha anlatacaktı.⁶⁴⁶

Kral III. Vittorio Emanuele Roma'daki Osmanlı Elçisi Reşid Bey ile görüşmesinde Avusturya ve Rusya tarafından yapılan tavsiye kararların Osmanlı hükümeti tarafından kabul edildiğinden söz açmıştı ve bu kararların uygulanmasının üç vilayette huzur ve asayiş sağlayacağına inandığını söylemişti. Padişahın karışıklıklara son verilmesi konusundaki azmini bildiğinden bu tedbirlerin alınacağından kralın hiç şüphesi yoktu. Elçinin bahsedilen tedbirlerden birçoğunun zaten alındığını ve kalanlarının da alınacağını söylemesi ve bu konuda İtalya politikası hakkında kendi vekilleri tarafından birçok kez açıklanan beyanları teyit edip etmediğini sorması üzerine, Kral, İtalyan politikasının Balkanlarda statükonun korunmasına dayalı olduğu cevabını vermişti.⁶⁴⁷ Dışişleri Bakanı Tittoni'ye göre de İtalya, Balkanlarda statükonun korunması için o döneme kadar devletlerde ittifak halinde çalıştığı gibi, gelecekte de çalışacaktı.⁶⁴⁸

Roma Elçisi Mustafa Reşid Bey, kendisine gönderilen talimat ile İtalya Dışişleri Bakanına giderek, öncelikle Osmanlı hükümeti hizmetinde olacak şekilde istihdamına izin verilmek üzere, üç vilayetin jandarmasının düzenlenmesi için gereken iktidara sahip olan bir generalin İstanbul'a gönderilmesini talep etmişti. Bakan Tittoni bu samimiyetten dolayı kendisi tarafından Osmanlı hükümetine teşekkür edilmesini Elçi Reşid Bey'den rica etmiş, İtalya hükümetinin daima statükoyu korumaya yönelik olan

⁶⁴⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 7 Aralık 1903, s. 46-47. Bir İtalyan jandarma komutanının Makedonya'ya gönderilmesi teklifi süreci için Tittoni-Malaspina arasındaki yazışmalar hakkında ayrıca bkz. **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 16 Aralık 1903, s. 57; 18 Aralık 1903, s. 61; 20 Aralık 1903, s. 67; 20 Aralık 1903, s. 68; 21 Aralık 1903, s. 72; 29 Aralık 1903, s. 83.

⁶⁴⁷ BOA, Y.A.HUS 463/39, 24 Ramazan 1321 (14 Aralık 1903).

⁶⁴⁸ BOA, Y.A.HUS 462/154, 26 Ramazan 1321 (16 Aralık 1903).

politikasını takip ederek bu Vilayetler Jandarmasının düzenlenmesine iftiharla hizmet edeceğini ifade etmişti. Ayrıca, Osmanlı hizmetinde istihdam edilecek generalin ismi, mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda kendisine bildirilecekti.⁶⁴⁹ Kral Vittorio Emanuele de verdiği bir resmi ziyafet esnasında jandarma için seçilen generalin Padişaha sadakat ve bağlılıkla hizmet ederek Padişahın beğenisini kazanacağından emin olduğunu Reşid Bey’e söylemişti.⁶⁵⁰ İtalya tarafından Osmanlı jandarma düzenlemesi için seçilen ve tamamen Osmanlı subayı sıfatıyla sadakatle görevini yerine getireceği temin olunan General Emilio De Giorgis, Brindisi yoluyla doğrudan İstanbul’a hareket edecekti.⁶⁵¹ Kendi ülkesinde “Feriklik” rütbesine sahip olan De Giorgis, Osmanlı Devleti’nde de aynı rütbe ile istihdam edilecekti.⁶⁵² De Giorgis Paşa ve diğer yabancı görevli tensik subayları, Osmanlı kıyafetleri giyeceklerdi. Fakat kıyafet meselesinde bir hoşnutsuzluk olduğu anlaşılmaktadır. İtalya Dışişleri Bakanı Tittoni, Avusturyalıların ve Rusların kalpak giydiklerini, İtalyan subayları için de fes yerine kalpak giyilebileceğini, çünkü fesin onların Müslümanlara benzettiğini, vilayette fes

⁶⁴⁹ BOA, Y.A.HUS 463/95, 13 Şevval 1321 (2 Ocak 1904). Tittoni Avrupa başkentlerindeki Elçilerine verdiği bilgide bu tekliften ve teklifi kabulünden bahsetmişti. Bakanlar Kurulu tarafından o dönem Cagliari kumandanı olan De Giorgis’in atanmasına karar verildiğini de bildirmişti. **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 3 Ocak 1904, s. 87.

⁶⁵⁰ BOA, Y.PRK.EŞA 44/82, 29 Şevval 1321 (18 Ocak 1904).

⁶⁵¹ BOA, Y.PRK.EŞA 44/90, 7 Zilkade 1321 (25 Ocak 1904).

⁶⁵² BOA, Y.MTV 255/126, 16 Zilkade 1321 (3 Şubat 1904). Dikici’ye göre, ülkesinde General rütbesinde olan De Giorgis’e Feriklik rütbesi verilmişti, Padişah kendisinin Müşir rütbesiyle görevlendirilmesini istememişti. Ali Dikici, “Osmanlı Makedonya’sında Kurulan İlk Uluslararası Polis Barış Koruma Misyonu: Mürzsteg Reform Programı”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt: 6, Sayı: 24, Kış 2010, s. 85-86. (Alyot, Halim, **Türkiye’de Zabıta, Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum**, Kanaat Basımevi, Ankara 1947, s. 136’dan naklen)

kullanıldığından ayırt edilmeleri gerektiğini ve Manastır'da İtalyanların fes giymesinin çok hoş karşılanmadığını yazmıştı.⁶⁵³

Jandarma tensikatının uygulanması için, Makedonya bazı bölgelere ayrılmıştı. Bu bölgeler, Avrupalı güçlerden her birisinin kontrolü altına girmişti. Buna göre, Selanik'te Rusya, Drama'da İngiltere, Serez'de Fransa, Kosova'da Avusturya-Macaristan, Manastır'da İtalya kontrolü bulunmaktaydı. Reform kumandanı olarak hepsinin üstünde ise Emilio De Giorgis Paşa yer alıyordu.⁶⁵⁴ De Giorgis'in atanması esnasında Bakan Tittoni, kumandanın yöneteceği komisyonda İtalya'ya tanınacak bölgede jandarma hizmetlerinin yönetimini ele almak üzere müfettiş olarak bir tane İtalyan delege olması gerektiğini düşünüyordu. Ayrıca daha önce Girit'te hizmette bulunmuş olan bir kişiyi de yanında götürecekti.⁶⁵⁵ Hariciye Nazırı ise De Giorgis dışında başka İtalyan subayların gönderilmesi konusunda, Osmanlı hükümetinin her devletten sadece bir kişi gönderebileceği kararı olduğunu, bu kişinin Osmanlı Devleti'nin hizmetinde olacağını ve İtalya'nın zaten komisyonda bir üyesi olduğundan bir tane daha olamayacağını söylemişti. Ayrıca, Avusturya ve Rusya Elçileri ile de konuşulduğu üzere, generalin yanına giden kişiler jandarmanın yeniden düzenlenmesinde çalışacaklar, ülkelerinde aldıkları maaştan bir maaş daha fazla alacaklardı ve Osmanlı Devleti'nin hizmetinde olacaklarından Osmanlı üniforması

⁶⁵³ **ASMAE**, Riorganizzazione della gendarmaria in Rumelia, Busta 176, 28 Aralık 1904.

⁶⁵⁴ Güler Yarcı, "Osmanlı Diplomasinde Makedonya Meselesi (1876-1913)", **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, Ocak 2013, Cilt: 4, Sayı: 1, s. 104; Ali Dikici, a.g.m., s. 86. Bazı karışıklıklardan dolayı De Giorgis, İtalyan subayların Serfiçe sancağındaki jandarma teşkilatının yeniden organizasyonunun verilmesini teklif etmişti. Bu, idari tedbir amacıyla yapılacaktı. Askeri komisyonun kararlarıyla çelişkili değildi. Eğer Bâbîâli veya Büyükelçilikler böylesine birtakım karşı çıkma hareketlerinde bulunurlarsa, İtalya buna kolaylıkla cevap verebilirdi. **ASMAE**, Riorganizzazione della gendarmaria in Rumelia, Busta 176, 30 Temmuz 1906.

⁶⁵⁵ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 5 Ocak 1904, s. 88.

giyecekler, maaşları Osmanlı hükümeti tarafından karşılanacaktı. Eğer Bâbîâli ısrar ederse güçler kendi temsilcilerini Osmanlı hükümetinin emrine vereceklerdi ve bu durumda İtalya ayrı bir muamele göremeyecekti. Elçi Malaspina, dikkat etmeleri gerektiğini ve Albayla diğer kişiyi o dönem için yollamamalarını düşünüyordu. Sadece De Giorgis gitmeliydi yoksa diğer kişileri geri göndermeleri gerekebilirdi. Ancak diğerleri gönderiyorsa onların da göndermesi hususunda Elçi Malaspina, talimat istiyordu.⁶⁵⁶ Bakan Tittoni, De Giorgis konusunda ısrarcı olmayıp istenilenlerin kabul edilmesini, ancak onunla birlikte onun güveneceği ve emrinde olacağı Subay Signorile'nin de gitmesini istiyordu. De Giorgis'in durumu başkaydı, diğer güçler onun bu özel durumuna karşı çıkabilirlerdi. Elçilik Tercümanı Cangia da buna pek ihtimal vermemişti. Cangia'ya göre maaş almalarını ve üniforma giymelerini de pek kolay kolay kabul etmeyeceklerdi. Diğerlerinin subayları ile aynı pozisyonda olacak olan ise Signorile'ydi. Ayrıca Subay Caprini de gönderilmeliydi, ona ihtiyaç vardı. Avusturya-Macaristan Elçisi birkaç kişinin gönderilmesi teklifini Padişaha Sadrazam Ferid Paşa vasıtasıyla aktarmıştı.⁶⁵⁷

Emilio De Giorgis Paşa, 1904 yılı başlarında gelmiş ve görevine başlamıştı. Makedonya jandarmasının düzenlenmesi için gelen tek İtalyan o değildi. Manastır'da Enrico Albera İtalyan jandarma idaresinin başında bulunuyordu.⁶⁵⁸ De Giorgis'in yardımcısı olarak Girit'te de görev yapmış olan Balduino Caprini atanmıştı. Daha sonra yine Federico Craveri, Carlo Cicognani, Rodolfo Ridolfi, Ettore Lodi, Giovanni Battista

⁶⁵⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 12 Ocak 1904, s. 95-96. Reşid Bey'in komisyon konusundaki teklife karşı çıktıklarını söylemesi üzerine Bakan Tittoni tarafından De Giorgis'in durumunun farklı olduğu, İtalya'dan bir kişi daha (Signorile) gönderilmek istendiği bildirilmişti. İkna olmuş görünen Reşid Bey durumu hükümete telgraf çekeceğini söylemişti. **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 13 Ocak 1904, s. 99. Bu tartışma bir süre daha devam etmişti.

⁶⁵⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 17 Ocak 1904, s. 107-108.

⁶⁵⁸ Ali Dikici, **a.g.m.**, s. 87.

Basso, Giuseppe Luzi ve Egidio Garrone de bölgede görevlendirilmişlerdi. Görevlendirilen İtalyanlar, Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Makedonya jandarmasının düzenlenmesinde hukuki olarak yetkilendirilmişlerdi ve bu düzenleme hukuksal açıdan daha önce Girit'te yapıldığı gibi değil, tamamen farklıydı. Maaşları, seyahat giderleri, üniformaları ve atları tamamen Osmanlı Bankası aracılığıyla Osmanlı Devleti tarafından karşılanıyordu. Kendi şahsi malları, av silahları konusunda öngörülen ağır gümrük ödemelerinden de muaftılar. Bu işe namzet olmaya karar veren insanlar için İtalyan hükümetinin pek de olumlu olmayan koşulları yüzünden bu göreve uygun kişileri bulmak kolay olmuyordu. Adayların nitelikleri pek kolay sağlanabilecek nitelikler değildi. Örneğin, bu görev için bekâr ve çocuksuz olunmalıydı. En azından Fransızca bilinmesi (Osmanlılar bu dili akıcı bir şekilde konuşuyordu) ve en az üç yıl Makedonya'da kalmayı taahhüt etmeleri gerekiyordu. Bu dönemde, *Ministero delle Difesa*'ya (Savunma Bakanlığı'na) bağlı addedileceklerdi ancak aktif görevde sayılmayacaklardı. İtalya'da alacakları para üzerinden alacakları miktarı olduğu gibi mecburen İtalyan hazinesine yatıracaklardı. Bunun da gerekçesi Makedonya'da geçirilen sürenin emeklilik için gerekli meblağdan farklı düşmemesi, (emeklilik haklarını korumak için) bu haktan feragat etmemeleri içindi. Para açısından da zor, pek çok teknik ve politik açıdan sorunlar vardı ve tehlikeliydi. Ayrıca, bu görevdeki subaylar Makedonya jandarma hizmetine başlamakla o birliklerin tabi oldukları tüm düzenleme ve kanunlara riayet edeceklerini gönüllü olarak beyan ediyorlardı. Ancak Makedonya'da kalacakları süre boyunca tutum ve davranışları, İtalyan hükümeti takibi altında olacak ve gerekli görülürse İtalyan kanun ve düzenlemeleri tarafından yargılanacaklardı. Makedonya'daki hizmetleri dönemince subayların başına bir şey gelirse, bunlar görev esnasında oldu gibi kabul edilemeyecekti. İtalyan hükümetinin vereceği haklardan da yararlanamayacaktı.⁶⁵⁹ Üsküp ve Manastır'da açılan okullar

⁶⁵⁹<https://www.carabinieri.it/arma/arma-all'estero/proiezione-internazionale/vol-i-1855---1935/1904--->

Garrone tarafından yönetiliyordu ve Selanik'te buna benzer bir kurumdaki   reticiler de kendisine yardım ediyorlardı. İtalyanlar, yerel yöneticilerin karışmaları ve engellemeleri, ayrıca mali sıkıntılar olmasa daha da iyi gelişme olacağını düşünüyorlardı.⁶⁶⁰

Her ne kadar bölgede reformlar yapılarak uygulanmaya başladıysa da, Makedonya karışıklığının sona ermemesi üzerine, büyük güçler aralarında ittifak kurmaya başlamışlardı. Tittoni, Avusturya-Macaristan ile birlikte ilerlemeyi düşünüyordu.⁶⁶¹ Dönemin İstanbul'daki İtalya Elçisi Guglielmo İmperiali de durumun kötü olduğu ve bir şeyler yapılması gerektiği inancındaydı.⁶⁶² Bu arada Tahsin Paşa, İtalyan Elçiliği Tercümanı Alfredo Cangia'yı çağırarak, Makedonya meselesi hakkında İtalya'nın ve Kralın düşüncesini sormuştu. Daha büyük sorunlardan kaçınmak ve statükoyu korumak için İtalya, Osmanlı ve Rusya arasında bir anlaşma yapılması konusunda da fikirlerini istemişti. İmperiali'ye göre, İtalya tedbirli ve dikkatli olmalıydı, bunun sebepleri Sultan II. Abdülhamid'in ani olarak politika değiştirmesiydi. Örneğin İtalya'nın Viyana'ya karşı olduğu mesajını verebilirdi ve her ne kadar İtalya-Rusya anlaşması avantajlı olabilirse de çoktan Avusturya ile anlaşmalar yapmış olan Rusya buna sıcak bakmazdı. Rusya'nın içinde Osmanlı Devleti'nin olduğu bir anlaşmaya sıcak bakacağı da sorunluydu. Statükoyu korumak için Rusya'nın önayak

[1911](#) (Erişim tarihi: 18.08.2022)

⁶⁶⁰ <https://www.carabinieri.it/arma/arma-all'estero/proiezione-internazionale/vol-i-1855---1935/1904---1911/in-macedonia-pag-2>

(Erişim tarihi: 18.08.2022)

Selanik'teki okul müdürü İtalyan Rudolfo Ridolfi tarafından idare edilmekteydi. Ali Dikici, a.g.m., s. 89.

⁶⁶¹ Bakan Tittoni'nin Makedonya konusundaki düşünceleri için bkz. **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 11 Aralık 1904, s. 642-645.

⁶⁶² Elçi İmperiali'nin Makedonya hakkındaki görüşleri için bkz. **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 12 Aralık 1904, s. 648-650; 19 Aralık 1904, s. 656-658.

olduğu reformları gerçekleştirmek iyi olacaktı, Padişah o dönemde bunları gerçekleştirmemeye çalışıyordu. II. Abdülhamid'in anlık karar değişikliklerine bakılarak cevap verilmemeliydi. Eğer zorunda kalınırsa belirsiz ve kararsız konuşulmalıydı. Önce Osmanlı'nın Rusya ile görüşmesini beklemek uygun olurdu, Almanya'nın olası anlaşmaya en azından sıcak bakıp bakmadığını bilmeleri gerekirdi çünkü Almanya da İtalya'nın müttefikiydi. Bu Avusturya ile İtalya'yı zor duruma düşürdü, bu nedenlerle temkinli olunmalıydı.⁶⁶³

Sultan II. Abdülhamid, Elçi İmperiali'ye, hizmetindeki iki İtalyan askere⁶⁶⁴ ek olarak dört Carabinieri⁶⁶⁵ daha istediğini, bunların Edirne jandarmasının tensiki için Subay Tomassi ile birlikte çalışabileceklerini bildirmişti. Ayrıca *“Bu vilayette başka ordulardan subayları kabul etmeye çalışmak benim için kesinlikle imkânsız. İtalyanlar benim tek güvendiklerim. Diğerleri kusur bulabilir, herkesçe bilindiği üzere İtalyan jandarması önemli ölçüde dünyanın birincisi. Ben güçlü, iyi ve sağlıklı subaylar istiyorum, onlara diğerleri gibi rütbeler vereceğim. Ama aynı zamanda imparatorluğumun başka bir köşesine gerekirse onları gönderme hakkını kendimde saklı tutuyorum”* diye de eklemişti. Sultan Abdülhamid'in İtalyan subayları hakkında güvenine ve övgülerine memnuniyetini bildiren Elçi İmperiali, bu mesajı hükûmetine gönderecekti. İmperiali'ye göre iki alternatif vardı, birincisi Sultan II. Abdülhamid'i nerede nasıl kullanacağı konusunda özgür bırakarak, Romei ve Tomassi gibi şartlarda olacak olan dört subay göndermek, diğeri ise şimdiden Edirne jandarmasının tensiki işinin İtalya'ya verilmiş olduğunu saptamaktı. İlk durumda İtalyanların kesinlikle ciddi

⁶⁶³ DDI, Terza Serie, Vol VIII, 10 Ocak 1905, s. 693-695.

⁶⁶⁴ Sultanın yanında askeri danışman olarak Achille Tomassi ve Giovanni Romei-Longhena bulunuyorlardı. (Teftiş-i Askeri Komisyonu olmalı) Maria Gabrielle Pasqualini, “The Italian Carabinieri Corps Abroad: Combat and Crowd Control in a Special Professionalism”, **Rocznik Bezpieczeństwa Miedzynarodowego** 1, 2006, s. 81.

⁶⁶⁵ İtalyan jandarması.

ve pratik bir iş yapmayacaklarını, Sultan Abdülhamid'in kaçınmaya çalıştığı Edirne'deki reformların yayılması korkusuna destek oluyor gibi bir havaya bürüneceklerini düşünüyordu ki aslında bu çok önemliydi. Bu konuda ekliyordu ki, İngiliz Elçi Nicholas o'Conor da Edirne jandarmasının organizasyonunun İngiliz subaylar tarafından yapılması konusundaki arzusunu daha önce çok kez söylemişti. İkinci durumda, doğru olan şuydu ki, ciddi bir sorumluluk alacaklardı ama eğer İngiltere ve Almanya İtalya'ya destek olurlar, jandarmalarına özel bir konum atfederler ve Bâbîâli İtalyanların şartlarını kabul ederse, siyasi çıkarlarını onurla ve avantajla kollama şansını elde etmiş olacaklardı. Elçi İmperiali'ye göre ikincisi uygundu ancak, birincisi, gerekli açıklamalarla diğer güçlerin entrikalarından korunmak için İngiltere, güçlü destek, tamamen bağlılık ve dürüst açıklamalarla İtalyanları temin etmeliydi. Ayrıca Sultan II. Abdülhamid'in istekleri kendilerinininki ile uyduğunda Almanya da İtalya için işe yarayabilirdi. Bu konuda Almanya ile beraber çalışabilirlerdi, çıkarıları ve istekleri aynı yöndeydi. İkincisi, bazı şartları olumlu karşılayıp kendilerinininkileri ikinci plana atmalıydı, mesela, Bâbîâli Makedonya için yapıldığı gibi Edirne organizasyonu giderleri için fonlar taahhüt etmeliydi. Üçüncüsü, istenen bu dört subay dışında, İtalya De Giorgis gibi tensikin başı olarak bir albay göndermeliydi. Dördüncüsü, eğer yetersiz olursa, Bâbîâli'ye subayların sayısının artırılması konusunda taahhüt verilmeliydi. Bunun gibi güvenceler İtalya hükümeti tarafından istenebilirdi, bunlar genişletilebilirdi ve yazılı olarak bildirilmeliydi. Sultan Abdülhamid bunlara onay verecek gibi görünüyordu. Bunlar başarılı reformların garantisi için kesinlikle vazgeçilemezdi. Eğer sultan Edirne jandarmasının ciddi şekilde organizasyonu için İtalya'ya döndüyse, İtalya'nın şartlarını kabul ederek ihtiyaçlarını da sağlamalıydı. Eğer her zamanki geçici çareleriyle Avrupa'yı uyutmak istiyorduysa, İtalya kesinlikle onun oyununu oynayamazdı ve subaylarını buna maruz bırakamazdı, reform Osmanlı Devleti yüzünden başarısız olduğunda aynı Belçika ve İsveçli subaylarda olduğu gibi

Makedonya jandarmasından alınır ve büyük güçlerin subayları tarafından yerleri ele geçirilirdi. Bu şekilde fikirlerini açıklayan Elçi İmperiali, talimat bekliyor ve İngiliz ve Alman Elçilerine haber verip veremeyeceğini soruyordu.⁶⁶⁶ Bakan Tittoni ise Padişah Abdülhamid'in teklifi ciddi inceleme gerektirdiğinden daha sonra talimat vereceğini, ancak İngiliz ve Alman meslektaşlarını bilgilendirebileceğini yazmıştı. Kendilerinden alacağı bilgileri paylaşmasını istemişti.⁶⁶⁷

Aradan yaklaşık bir hafta geçtikten sonra Bakan Tittoni, durum hakkında şüpheleri olduğundan ve bu çok ciddi bir iş olduğundan, önce İngiltere ve Almanya'nın Edirne tensikatı hakkında desteğinden, daha sonra siyasi bir çıkarlarının olmadığı bölgede çıkarlarını kaybedeceklerinden bahsettiği bir yazıyı Elçi İmperiali'ye

⁶⁶⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 8 Nisan 1905, s. 25-26. Sadrazam Ferid Paşa ile buna benzer bir görüşme, Elçi İmperiali'nin 28 Mart 1905 tarihli raporunda görülmektedir. Buna göre, Sadrazam, Degiorgis Paşa'dan övgüyle bahsetmiş ve hükümetin hergün daha da fazla onun yaptıklarını takdir ettiklerini belirtmişti. Bunların da sonuçları zaten alınmaktaydı. Ayrıca Ferid Paşa Generalden yakın tarihte İstanbul'a gelmesini rica ettiklerini söylemişti ve Makedonya'daki genel durum ve ayrıca eşkıyalarla mücadele etmek için daha etkin ne yapılabileceği konularında görüşlerini almak üzere çağırmışlardı. Paşa, Edirne'ye gönderilen Tomassi hakkında da övgüyle bahsetmişti, ona verilen görevin sadece şimdiden itibaren o vilayetteki jandarma teşkilatını organize etmek olmadığını, durum tespiti yapıldıktan sonra bir rapor halinde reel teklifler formüle etmek, bunları kağıda dökmek olduğunu söylemişti. Ki bu teklifler gerekli önlemleri almaya yönelik olacaktı, önemli hizmeti yerine getirmek için gerekli teklifleri alacak nitelikte, hükümete temel teşkil edecek şekilde olacaktı. Erzurum'a bir jandarma subayının gönderilerek durumun gözlenmesi, vilayetin şartlarının yakından incelenmesi de padişahın isteğiydi. Elçi İmperiali, yerel otoritenin İtalyanlara karşı düşmanca tavırlarından da bahsetmişti. Hiçbir propaganda amacı olmayan, sadece işbirliği isteyen, Makedonya'ya huzur getirmek için çalışan Osmanlı Devleti'nin dostu İtalya'ya böyle yapılması karşısında üzülmüş ve şaşırılmışlardı. Bu konuda engeller çıkarılmamalı, destek olunmalıydı. Sadrazam bunları not almış, sekreterini çağırmış ve notları Manastır Valisine telgraf çekmesini talimat vermişti. **ASMAE**, Riorganizzazione della gendarmaria in Rumelia, Busta 176, 28 Mart 1905.

⁶⁶⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 11 Nisan 1905, s. 29.

göndermişti. Bakan Tittoni'ye göre, İtalya bu teklifi kabul edemezdi, hassasiyetlerine dikkat etmek lazımdı ve doğru cümle kurmak lazımdı. Elçinin bilgisine başvuruyordu, o belki de bu ortamı en iyi tanıyan kişiydi. Böyle bir reformun Edirne'de İtalya'ya verilmesinin başkalarını kıskandırabileceğini belirtebilirdi. Ayrıca, Balkan vilayetlerinde gözü olanların bu durumda hak talep edebileceklerini ve durumun emsal teşkil edebileceği bahanesiyle teklif reddedilmeliydi. Bu mesele sorunsuz bir şekilde kapanmalıydı.⁶⁶⁸

Sultan II. Abdülhamid, İtalyan Elçisine güvendiği bir adamını göndermişti. Bu kişi, Sultan II. Abdülhamid'in Tittoni-Goluchowski görüşmesinden aldığı haberlerden kaygılandığını bildirmişti. Padişah, İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı dostça politikası, Kralın tahta çıkmasından beri gösterdiği dostluk ve güzel duygularının devamını umuyordu ve bu haberlerle ilgili bilgi almak istediğini bildirmişti. İmperiali, Padişahın sakinleşmesi için kendi adına kralın duygularının ve hükümetinin politikasının değişmediğini, Avusturya ve İtalya arasındaki anlaşmayı hatırlatarak bu anlaşmanın statükonun korunması konusunda yapıldığını söyleyince bu kişi, bu sözleri telgraf çekmelerini istemişti. Bu yüzden Elçi İmperiali, merkezden Padişahı tatmin edici bir telgraf göndermelerini talep etmişti, Padişahın ruhunda doğacak güvensizlik duygularını bertaraf edecek iyi izlenimler yaratacak bir mesaj göndermelerini rica etmişti çünkü jandarma subaylarının gönderilmesinin reddi de buna neden olacaktı.⁶⁶⁹ Buna cevaben Tittoni, Goluchowski ile görüşmesinin ve politikalarının Balkanlarda statükonun korunması hakkında olduğu konusunda Padişahı temin etmesini İmperiali'den istiyordu. Kral da yakın arkadaşlığının duygularını en candan şekilde hissettiğini doğruluyordu.⁶⁷⁰

⁶⁶⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 20 Nisan 1905, s. 44-45.

⁶⁶⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 25 Nisan 1905, s. 50-51.

⁶⁷⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 28 Nisan 1905, s. 53.

Sultan II. Abdülhamid İmperiali'yi kabul ettiğinde, her zamankinden daha sıcak duygularla İtalya Kralı'na duygularını söylemesini istemişti, Kral onun için gerçek ve sadık bir arkadaştı, ona güveniyordu ve bu duygularından dolayı Osmanlı Devleti'ne böyle bir politika uyguluyordu. Elçi, majestelerinin karşılıklı dostluk duygularının değişmediğini belirtmişti, İtalyan politikası temel olarak statükoya dayanıyordu. Sultan Abdülhamid görevinin ilk dönemindeki hizmetleri için Elçiye olumlu sözler söyleyerek iftihar pırlantaları hediye etmişti ve Edirne'ye asker gönderilmesi konusunda bir imada bulunmamıştı.⁶⁷¹ Bu arada Bakan Tittoni, İtalya'nın Viyana Elçisi Avarna'ya Venedik'teki görüşmelerde Goluchowski ile Makedonya'da idari yapının olası yeniden düzenlenmesinde ağırlıklı olarak Arnavutlardan oluşan bölgelerin Arnavutluk'a katılması konusunda anlaştıklarını bildirmişti. Bu anlaşma hususunda Goluchowski'den bunu söyleyebilmem için izin istiyordu, konuyu meclise taşıyacaktı.⁶⁷²

Makedonya'da jandarma tensikatı uygulamaya konmuş ve düzene oturtulmaya başlanmıştı. Görevine Selanik'te Nisan 1904'te başlayan De Giorgis Paşa, bundan yaklaşık bir yıl sonra yazdığı 20 Mayıs 1905 tarihli raporunda önemli bilgiler vermiş ve bazı konularda eksiklikleri ve endişelerini yazmıştı. Paşa raporunda, Makedonya'da yabancı subayların sayısının artırılmasının düzenleme için faydadan çok zarar getirebileceğinden söz etmişti, daha yeni 23 yabancı subay atanmıştı. Rumeli Müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa'nın her şeyle birebir kişisel olarak ilgilenmesi de diğer subayların yaptıkları işleri yavaşlatan veya durduran önemli bir noktaydı. Durumu bütün yetkilerin tek kişide toplanması paralize ediyordu. Hilmi Paşa'nın birkaç gündür rahatsız olması da işleri yavaşlatıyordu. Aylardır devam eden bazı sorunlar bulunmaktaydı, bunlar şu şekilde sıralanabilirdi:

⁶⁷¹ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 6 Mayıs 1905, s. 79.

⁶⁷² **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 9 Mayıs 1905, s. 86.

İstanbul'daki komisyon toplantılarında Avrupalı subayların Osmanlı subaylarıyla aynı tazminatı alacakları konuşulmuştu, ancak o dönemde farklı bir uygulamaya geçilmişti, subayların seyahat giderlerinin aylardır ödenmiyordu, jandarmaya Mauser tüfekleri verilmesi yerine eski Martini tüfekleri kullanılıyordu, komisyon jandarma kıyafetlerinin yenilenmesini istenmişti, jandarma kıyafetleri Osmanlı hükümeti tarafından sağlanmıyordu esasında yoktu ve yaz için pamuklu kumaştan giysiler gerekiyordu-, bütçe meselesi bekletililiyordu ve Paşa her ne kadar Mart 1905-Mart 1906 dönemi bütçesini hazırlasa da denetimsiz olarak harcamalarda bulunuluyordu, jandarmaya yeni dahil olanlar ve yeni görevler hala kesin çözüm için bekletiliyordu, ordudan jandarmaya geçen subayların terfi konusu vardı, bunlar da aynı şekilde ele alınmalıydı, bütün işler ağırdan alınıyordu, yerel otorite sorumsuz, isteksiz, yeniliğe karşı kapalıydı ve alışkanlıklarının değişmesinden korkuyorlardı, jandarma subaylarının terfisi konusu vardı ve jandarmaya yazılacak olan kişiler hakkında çözülmemiş durumlar bulunuyordu. De Giorgis Paşa ayrıca müfettişten ordudan ayrılanların üç yıl beklemeden jandarmaya alınmasını istemişti, ancak savaş çıktığında acil çağrılmaları gerekebileceğinden bu istek kabul edilmemişti. Paşa, istekleri kabul edilmezse sorumluluk almayacağını da bildirmişti, özellikle 600 yeni öğrenci, Mauser tüfekleri konusunda ısrarcıydı. Bu taleplerini Padişah Abdülhamid'e de yazmıştı.⁶⁷³ De Giorgis Paşa'nın 1908 yılında ölümünden sonra yerine Lahey Konferansında askeri delegeliği de yapmış olan Mario Nicolis di Robilant atanmıştı.⁶⁷⁴ 1911 yılında ise İtalyanların jandarma tensikatındaki görevleri sona ermişti.

⁶⁷³ ASMAE, Riorganizzazione della gendarmaria in Rumelia, Busta 176, 20 Mayıs 1905. Ancak bu sorunların tamamen çözüme ulaşmadığı sonraki bir-iki yıla ait belgelerde de tartışmaların devam ettiği görülmektedir.

⁶⁷⁴ BOA, BEO 3278/245806, 21 Safer 1326 (25 Mart 1908); BEO 3279/245907, 22 Safer 1326 (26 Mart 1908); İ.AS 70/55, 21 Safer 1326 (25 Mart 1908)

Tamamen olmasa da Osmanlı hükümeti bölgede desteğe devam etmiş, jandarma teşkilatı eğitim çatısı altında da çalışmalarını sürdürmüştü. Sultan Abdülhamid, De Giorgis Paşa'dan ve yaptığı çalışmalardan memnun kalmıştı. Ancak, yıllar içinde olaylar bir türlü bitmek bilmemiş, karışıklıklar sürmüştü. De Giorgis Paşa'nın birçok emeği ve başarısı olduğu bilinmekteydi, De Giorgis Paşa, Sultan II. Abdülhamid'in takdirini kazanmıştı. Ancak Avusturya ve Rusya Elçileri, doğrudan jandarmayı ilgilendiren konularda bile kendisine danışmadan bazı faaliyetlerde bulunuyorlardı. Örneğin Avrupalı subayların sayısının artırılması hususunda De Giorgis Paşa gerek yok dese de ısrar etmişler ve sayıyı artırmak istemişlerdi.⁶⁷⁵ Ayrıca, bölgede çete faaliyetleri yoğun bir şekilde devam etmekteydi.⁶⁷⁶

Jandarma ve diğer konularda Makedonya'da yapılan reformlar, Osmanlı bütçesini sarsmıştı. Büyük güçler bunun üzerine Makedonya'da Selanik, Kosova ve Manastır vilayetlerinde bir mali reformun uygulanması için Bâbîâli'ye nota vermişlerdi. Elçi İmperiali, sadrazama onlara tatmin edici bir cevap verilmesi için diğerlerine katılmanın görevi olduğuna inandığını ifade etmişti. İtalya, üç vilayetteki mali reformların bir an önce uygulanması için güçlerin ısrarına Bâbîâli'nin olumlu cevap

⁶⁷⁵ Vico Mantegazza, **La Turchia Liberale e le Questioni Balcaniche**, Fratelli Treves Editori, Milano 1908, s. 117-118. Bu konu Elçi İmperiali'nin Degiorgis Paşa'ya yazdığı bir yazıda da açıkça görülmektedir. İmperiali, "Libro Verde"de (Yeşil Kitap'ta) yabancı asker sayısının artırılması meselesinin yayınlanması hususunda Calice ve Degiorgis'in mektuplaşmaları hoş görülmeceğinden, Makedonya'da yabancı asker sayısı hakkındaki fikirlerinin Selanik Konsolosu tarafından De Giorgis'e yazılabileceğini ve bu şekilde yayınlanabileceğini dile getirmişti. Çünkü kötü niyetli kişiler buradan pay çıkarabilirlerdi. **ASMAE**, Riorganizzazione della gendarmaria in Rumelia, Busta 176, 12 Ekim 1905.

⁶⁷⁶ Üsküp'te Sırp çeteleri için bkz. **ASMAE**, Riorganizzazione della gendarmaria in Rumelia, Busta 176, 29 Temmuz 1907; Üsküp'te Bulgarlar tarafından çıkan olaylar için bkz. **ASMAE**, Riorganizzazione della gendarmaria in Rumelia, Busta 176, 10-11 Mayıs 1906, 27 Mayıs 1907; Üsküp'te durumun kötüleşmesi, **ASMAE**, Riorganizzazione della gendarmaria in Rumelia, Busta 176, 23 Mayıs 1907.

vermesi konusunda diğerlerine katılmıştı. Bu konuda Bâbîâli'nin Avrupalı büyük güçlerin ortak hareket etmesinin ne olursa olsun bu gereksiz direnişe devam eden ve gerçek çıkarlarının belki de tam farkında olmayan Osmanlı Devleti'nin aklında olması gerekiyordu. Sadrazam ondan az önce aynı konuyu İngiltere Elçisi ile de konuşmuştu, detaylı bir tartışmaya girmeden Ferid Paşa Bâbîâli'nin cevap vermesinin çok gecikmeyeceğini söylemişti. Sadrazam Ferid Paşa'nın tonu Elçi İmperiali'ye alaycı ve ironik gibi gelmişti ve Bâbîâli'nin bu isteğe olumlu katılmayacağı izlenimini edinmişti. Günler önce yine Alman Maslahatgüzarının da belirttiği gibi, Sultan Abdülhamid bu uluslararası komisyonun kurulmasına çok karşıydı bu tutumun değişeceği yoktu. Sadrazam Ferid Paşa ayrıca kendi başına II. Abdülhamid'i karşı koymasına yüreklendirmek için elinden geleni yapacağını ifade etmişti, çünkü Avrupalı kuvvetler, komitecilerin hareketlerini artıracaktı ve imparatorluğun zayıf olduğunu gösterecekti. İmperiali, Sadrazam Ferid Paşa'nın maalesef II. Abdülhamid'i memnun etmek için durumun ciddiyetini hesaba katmadığını veya katmak istemediğini düşünüyordu. Şu açıktı ki, eğer finansal reform konusu yapılamazsa, Bâbîâli'nin isteğine göre giderse sonuç ölümcül olurdu. Mali reform yapılamazsa Avrupa'nın yeterince güçlü olmadığı, bu olayı desteklemediği ortaya çıkacaktı ve ortalık isyancılara kalmış olacaktı. Sadece Balkan yarımadasının huzuru değil, Avrupa barışı da bozulacaktı. Osmanlı Devleti kendisinin güvende olduğuna emindi, çünkü içindeki terörün –Rusya'nın- yorulduğunu ve altedildiğini görüyordu. Sultan Abdülhamid ve danışmanlarının “*tedavi edilemez körlükleri*” Rusya'nın o dönemki durumunu görmekten onları engelliyordu, eğer Osmanlı Devleti Avrupalı güçlerin tavsiyesine direniş gösterirse her şeyi kaybedebilir ve hiçbir şey kazanamazdı. Avrupa kendi yolunda gitmeli, kendi isteklerinin kabul edilmesi yolunda çalışmalıydı.⁶⁷⁷

⁶⁷⁷ DDI, Terza Serie, Vol IX, 8 Ağustos 1905, s. 235-236. Elçi İmperiali Bulgaristan konusunda Sadrazam Ferid Paşa görüşmeye gittiğinde Sadrazam Makedonya finansal reformu konusunda şöyle

Büyük güçlerden Avusturya-Macaristan ve Rusya, Makedonya konusunda somut bir adım daha atmaya karar vermişlerdi. İki ülkenin Roma'daki Elçileri Bakan Tittoni'yi ziyaret ederek Sultan II. Abdülhamid'e nota vermeyi ve programın kabul edilmesini önermeyi, eğer kabul edilmezse elçiler tarafından üzerinde görüşülmüş olan Osmanlı kıyılarına gemi nümayişi yapmayı teklif etmişlerdi. Bakan Tittoni de Elçi İmperiali'ye diğerleriyle birlikte hareket etmesi ve Padişahın toplu kabulüne katılması talimatını vermişti.⁶⁷⁸ Yine aynı şekilde şartlar kesinleştikten sonra, Bakan Tittoni, Avusturya-Macaristan ve Rusya Elçilerinin ona bir memorandum verdiklerini ve iki hükümetin Bâbıâli üzerinde baskı kurabilmek için bir gemi gösterisi yapmayı teklif ettiklerini Berlin, İstanbul, Londra, Petersburg, Paris ve Viyana'daki Elçilerine yazmıştı. Bu gösteriye katılan ülkelerin, ona bir gemi ve en az bir küçük gemi ile katılması uygundu, küçük gemi haberci ve keşifçi olarak hızlı hareket etme kapasitesine sahip olmalı idi. Buluşma Pire limanında olacak, burası ayrıca kumandanlar ve ülkeler arasında iletişimin, harekâtın merkezi de olacaktı. Filo üç gün orada kalacak, bu arada Bâbıâli teslim olmazsa Midilli'ye gidecek ve Pire'de iki küçük gemi bırakılacaktı. Yerel otoriteye haber verildikten sonra Midilli'de filo gümrük ve telgrafi ele geçirecek, ancak ticari yaşam zarara uğratılmayacaktı. Eğer sonraki sekiz günde de herhangi bir başarı elde edilemezse, filo Midilli'de haberleşme için bir büyük ve bir küçük gemi bırakarak, Limni'ye ilerleyecek ve en son da gümrük ve telgrafları ele geçirmek için Bozcaada'ya

demmişti: “Yapacağımız her reform ve vereceğimiz her ayrıcalık bu karmaşayı durdurmayacak. Bulgar Prensiği bunun devamı için hep uyanık düşünüyor, bu istekleri reddetmeye izin verilmiyor. Güçler bize kontrol sağlayın demek yerine dürüst bir tavırdan oldukça uzak olan o Bulgarları alt edebiliriz, dolayısıyla bizi rahat bıraksalar daha iyi etmiş olurlar”. **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 22 Ağustos 1905, s. 267-268.

⁶⁷⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 24 Ekim 1905, s. 319-320. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Metin Ünver, “Zorlayıcı Diplomasinin İzleri: Osmanlı Devleti'nin Makedonya'da Uluslararası Bir Mali Kontrol Mekanizması Kabul Etmeye Zorlanması (1905)”, **Tarih Dergisi**, 71 (2020/1), 347-406.

gidecekti. Programın ilk ve ikinci aşamasının yürütülmesi kumandanlar konseyinin en kıdemlisinin (yaşlısının) idaresi altında olacak ve bu kişi ayrıca operasyonları yönetecekti. Bu kumandan Pire’ye giderken İstanbul’dan Bâbîâli’nin meseleyi çözdüğü haberi alınmadan operasyon bitmeyecekti. Rusya ve Avusturya-Macaristan Elçileri, Pire’deki buluşmanın tarihi ve saatinin ve diğer detayların İstanbul’daki Elçiler arasında karar verilmesini teklif ediyorlardı. TITTONI İstanbul’a ayrıca bu tekliflerin hepsini kabul ettiğini, diğer arkadaşlarıyla irtibata geçmesini ve karar alınınca da kendisine bildirilmesini yazmıştı. Bir yandan da Paris, Londra ve Berlin’in kararlarının kendisine haber verilmesini bu iki şehirdeki elçilerinden istemişti.⁶⁷⁹

Her ne kadar bekleniyor olsa da, Yıldız Sarayı’nda ve Bâbîâli’de bu nota büyük şaşkınlık uyandırmıştı. Elçi İmperiali’ye göre Padişah nota sorumluluğunu Nazırlara yüklemek istemekteydi, onların birtakım somut tekliflerle gelmesini bekliyordu ve notayı kabul edecek gibi görünmekteydi. Alınan haberlere göre, Sadrazam ve Hariciye Nazırı bu tehlikeli ve çıkışı olmayan durumu uzatmamayı salık vereceklerdi. Padişahın 15 Kasım 1905 tarihli notayla hayalleri yıkılmıştı çünkü güçler arasındaki birliğin bozulacağını düşünüyordu. Mali komisyonun kurulması aslında bunların Makedonya olaylarındaki güçlerinin azaltılmasına yönelikti yani Osmanlı’ya göre, tüm Avrupa’nın birlikte hareket etmesi yoluyla güçleri azalıyordu. Elçi, Almanya’nın Osmanlı’daki etkisinden bahsettikten sonra, İtalya hakkındaki genel fikri de belirtmişti. Buna göre İtalya, bu sorunun o döneminde aktif ve etkin bir şekilde görev almış, Osmanlı ile olan dostluk içeren duygularla hareket etmektense, Avusturya-Rusya arasındaki bağı her halükarda yıkma doğrultusunda tutumunu sürdürmüştü.⁶⁸⁰

Yaşanan gelişmeler üzerine, Sultan II. Abdülhamid şu mesajın Elçi Guglielmo İmperiali’ye iletilmesini istemişti: “*Rusya’da olan olaylar neticesinde hem dış güçlerin*

⁶⁷⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 7 Kasım 1905, s. 334.

⁶⁸⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 21 Kasım 1905, s. 348-349.

baskısıyla hem de içerden gelen bir devrim, ayaklanma tehdidi yüzünden çok zor bir durumda bulunmaktayım. Tamamen güvendiğim ve Türkiye'nin gerçek anlamda tek dostuna, dostluğundan ve Almanya imparatoru gibi diğer değerli dostlarla olan arkadaşlığından yararlanarak, hem insan olarak hem de hükümdar olarak onurumu kurtaracak bir çözüm isteğiyle, İtalya kralına yazıyorum, zira tebaam önünde tahttan inemem ve bu güçleri memnun edemem. Ben gelebilecek teklifleri kabule hazırım, örneğin Makedonya'daki mali durumu yeniden düzenlemek üzere birkaç ülkenin yetkin kişileri arasından seçilecek kişileri hizmetime alabilirim. Bu şekilde güçler amaçlarına ulaşmış olur ve ben de bana zorla dayatılmak istenen yabancı şahsiyetleri kabul etmiş durumuna düşmem. Büyükelçiye sadece resmi bir görevli sıfatıyla değil, aynı zamanda daima kibar ve iyi niyetlerle yaklaştığım bir beyefendi, bir dost olarak benim de özel bir nezaketle davranmış olduğum beyefendiye hitap ederek bu sözleri söylüyorum, sözlerimi telgrafla bildirmesi ve bu isteğimi desteklemesi için ricada bulunuyorum.” Elçi İmperiali de kendisine bir cevap göndermişti. Buna göre, Krala giden mesajı tabii ki iletcekti, ancak Padişahın bu teklifinde maalesef biraz geç kaldığından korktuğunu saklayamamıştı. Sadrazama, Hariciye Nazırına defaaten tekrar ettiği önerileri, yapılması gerekenler hakkındaki düşüncelerini ve tembihlerini padişaha iletilmesi ricasıyla kendilerine hatırlatmıştı. Maalesef Bâbiâli Makedonya'da Padişahın gücünü zayıflatmak yerine reformlar getirmeyi öngören ve bu anlamda istekli olan güçlerin tekliflerindeki ciddiyetin ve önemin farkına varmamıştı. Zira bu reformların amacı, imparatorluğun bütünlüğünü, statükosunu onanmaz şekilde tehlikeye atan zorlukları ve riskleri bertaraf etmeye yönelikti. Maalesef bu durumda gerçekten dost olan ve tarafsız olan güçler de, belirli bir tutum belirlemek zorunda kalmışlardı ki bundan o dönemde vazgeçmesi çok zordu. Eğer ki Osmanlı Devleti yön değiştirmezse ve teslim olan bir tavıra girmezse, artık işlerin geldiği bu noktada kabul edilebilir teklifler sunmak güçlerin değil, Bâbiâli'nin yapması gereken bir işlemdi. Bu teklifler dost hükümetlerin Osmanlı

Devleti'ne karşı duydukları samimi duyguları gösterebilecekleri nitelikte olmalıydı. Elçi, İtalya'dan cevap bekleyecek, gelene kadar diğerleriyle konuşmayacaktı. Daha önce padişahın yazdığı çok özel bir mesajdı ve dolayısıyla bunu üstlerime taşıyacak ve bu konudaki gelişmeleri beklemek zorunda olduğundan, gelene kadar kimseyle bu konuyu konuşmayacaktı.⁶⁸¹

Osmanlı Devleti'nin Roma'daki Maslahatgüzarı da bu konuyu görüşmek için Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni'ye giderek, geleneksel dostluklarından şüphe edecekleri bir durum olmadığını ifade ederek, bu zor ve küçük düşürücü durumdan kurtulmak için İtalyan Kralı'nın hükümetinden yaptıkları ricayı yeniden gündeme taşımıştı. Bakan Tittoni ilk önce üzülerek belirtmişti ki bu adım geç gelmişti, eğer zamanında yapılsaydı bir kere daha İtalya, arkadaşlığının ne kadar sadık ve çıkarsız olduğunu Bâbîâli'ye gösterecekti. Bu nedenle, Osmanlı Devleti, İtalya'nın da parçası olduğu büyük güçlerin teklifi karşısında geri adım atmalıydı ve kabul etmesi gerekliydi ki İtalyan hükümeti Osmanlı hükümetine teklif edilen reformları kabule ikna edilmesi için diğerleriyle ortaktı. Zira teklif edilen reformlar Osmanlı hükümetinin de lehine gelişmeler taşımaktaydı, İtalya bundan emindi. Son olarak, maslahatgüzarı Bâbîâli'nin kabulünü gördükten sonra Kralın hükümetinin bu düzenlemelerin detaylarına istekli bir şekilde katkı sağlayacağı, önerilen reformların yapısını değiştirmeden biçim ve detay değişikliklerini sıcak karşılayacağı konularında temin etmişti. Ayrıca bu fırsatla Bâbîâli'ye İtalyan dostluğunun çıkarsız olma özelliğine gösterdiği güvenin daima somut olaylarda karşılığını bulacağını göstermek istemişti. Oysa Osmanlı hükümeti birden fazla meselenin görüşülmesinde bu noktadan kuşku duymuştu ya da buna karşılık

⁶⁸¹ DDI, Terza Serie, Vol IX, 24 Kasım 1905, s. 354.

vermemişti. Tittoni'nin açıklamaları, sultanın mektubuna cevaben kralın yazacaklarıyla uyumluydu.⁶⁸²

İtalya'da 25 Aralık 1905'te San Giuliano Dışışleri Bakanı olmuştu.⁶⁸³ Elçi İmperiali, yeni Dışışleri Bakanı San Giuliano'ya yazdığına göre, Cuma selamlık seramonisine katılmak için saraya gitmişti. Almanya, Rusya Elçileri ve Fransa Maslahatgüzarı da orada bulunmaktaydı. Sultan II. Abdülhamid ayrı ayrı ve kıdeme göre sırayla onları özel olarak kabul etmişti. Elçi İmperiali'yi özel bir nezaket ile karşılamış, onu yeniden görmekten duyduğu memnuniyeti belirtmiş ve o günlerdeki sevimsiz olaylardan sonra ona gösterdiğu özen için teşekkür etmişti. Sultan Abdülhamid, Kral ve hükümet nezdinde Elçinin onun hislerine tercüman olmasını istemişti, İtalya'nın diğer güçler nezdinde iyi niyetli girişimine şükranlarını bildirmesini arzu etmişti ve onu üzdüğu bilinen önlemlerin yumuşatılması hususunda derin şükranını ifade etmişti. *“İtalya kralı bana bu tatsız şartlarda iyi bir dostluğuın yeni bir kanıtını verdi, ona nasıl şükran duyduğuumu bilmenizi isterim”* demişti. Daha sonra, İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı dost ve ılımlı olduğuunun farkında olduğuunu söylemişti, ki İmperiali'nin bunu elçilerle çeşitli konferanslarda defaatle söylediğini bildiğinden ona özel

⁶⁸² **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 28 Kasım 1905, s. 356. Bakan Tittoni, Kral ile Padişahın mesajını görüşmüştü. Kral, kendisine duyulan güvenden çok memnundu ve Sultan II. Abdülhamid'in dürüst ve özel dostluğuunu onaylamasından da mutluydu. Bu dostluk adına, Sultanın büyük güçlerden gelen isteği kabul etmesini istiyordu, bu istek Osmanlı Devleti'nin hayati çıkarlarını korumak için yapılıyordu ve onun Osmanlı egemenliğini zayıflatmakla bir ilgisi yoktu. Hala vakit varken Sultan Abdülhamid'e güçlerin isteğini kabul etmesini tavsiye ediyordu, zira İtalya Osmanlı hükümetinin bitmesini istediğu ve haklı çıktığu öneriler konusunda güçlere katıldığını bildirmişti. Bu gerçekleştiğinde Kral Osmanlı Devleti'nin onuruna uygun şekilde ve Padişahın haklı hassasiyetini göz önünde bulundurarak biçim ve ayrıntılarda yapılan çalışmalar konusunda işbirliği yapmaktan mutlu olacaktı. **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 28 Kasım 1905, s. 357.

⁶⁸³ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 25 Aralık 1905.

teşekkürlerini iletmişti. İmperiali de naçizane çabalarının farkında olunmasından mutluluk duymuştu, İtalya hükümetinin niyetlerinin sadık bir yorumu ve titiz bir uygulaması olduğunu bir kez daha ifade etmesine olanak sağladığı için bu durumdan duyduğu memnuniyeti bildirmişti. İtalya diğer güçlerle birlikte bilinen önlemlerin alınmasını tavsiye ederken aslında tek amacı Osmanlı Devleti'ne gerçek bir hizmette bulunmaktı. Eğer güçlerin amacı başka olsaydı, eğer Sultan Abdülhamid'in egemenlik haklarına ve imparatorluğun bütünlüğüne ciddi şekilde zarar verilmesi söz konusu olsaydı, Padişah Bâbiâli'ye gönderilen notlarda ne İmperiali'nin imzasını ne de Almanya Büyükelçisinin imzasını göremezdi. Padişah hemen İmperiali'ye gümrük vergilerinin %3 artış konusunu dile getirmişti, güçlerin tüm tekliflerini kabul etmişti, aldığı sorumluluklar karşısında elinde yeterli imkanların olmasının artık hakkı olduğunu düşünüyordu. Sultan Abdülhamid İtalya'nın katılımı konusunda Roma'daki maslahatgüzar tarafından bir telgraf ile bilgilendirilmişti ve bundan çok memnun olmuştu. Avusturya-Macaristan, Almanya ve Rusya da olumlu şekilde cevaplar vermişlerdi. Şimdi engel ve zorluklar İngiltere ve Fransa'dan geliyordu, İngiltere madenler konusunda çıkacak kanunlarda ekonomik olmayan siyasi sebeplerle ısrarla bazı önemli ve radikal değişiklikler istiyordu. Padişah, İngiliz isteklerini tamamen haksız buluyordu, çünkü madenler üzerindeki hukukla Makedonya finansal reformunun arasında hiçbir bağlantı yoktu. Ayrıca kendisine önerilen değişiklikler kabul edilemezdi çünkü hayata geçirildiklerinde artık "*evinin reisi*" olmayacaktı. Sonuç olarak Padişah Elçi İmperiali'den İngiltere Elçisi ile girişimde bulunmasını istemişti, zira böyle bir karşı koyma konunun çözüme ulaşmasını geciktirmekten başka bir şeye neden olmayacaktı ve diğer güçlerle mutabakat havasını sekteye uğratacaktı. İmperiali, Padişahın dilinden kolayca şunu anlamıştı ki, İngilizlerin istekleri kendisine şüpheyandıran ve endişe yaratan bir şekilde iletilmişti. Aslında Padişaha haklı ve mantıklı İngiliz tekliflerini kabul etme konusunda gösterdiği çekincenin ne kadar az çözümcü

olduğunu ispat etmek isterdi ama vakti yoktu. Teklifler, bakanlar kurulunda kabul edilmişti, buna karşı çıkan kişiler haksız miktarda para kazanan şahıslardı, zira bunlar olayların bu durumda kalmasından kâr elde edebiliyordu. Görüşme uzun sürmüştü ve Padişah yorgun görünüyordu. Elçi İmperiali, onları doğrudan ilgilendirmediğinden özel tartışmalara girmek istememişti, hem pratik bir sonuç alamazdı, ayrıca Sultan Abdülhamid'i irrite de edebilirdi. Kaçamak bir şekilde, sorunu derince bilmediğinden İngiliz isteklerinin siyasi amaçlardan kaynaklanmadığını düşündüğünü belirtmişti. Uzun görüşmenin sonunda padişaha yeni gelen kumandanını takdim etmek için izin istemişti. Sultan Abdülhamid bunu kabul etmişti, İtalyan üniformasını görmekten hep memnun olduğunu söylemişti. Kont Lovero di Maria'yı iltifatlarla karşılamıştı ve geleneğe aykırı olarak ona 3. Kordon Osmani nişanı takmıştı. Görüşme detaylarına bakılırsa, İmperiali, şunu söylemekten gurur duyuyordu. O dönemde olumlu bir şekilde biten olayların sonucunda İtalya'nın tutumu için Padişah tarafından kendisine gösterilen tatminle, sadece Bâbiâli'nin değil, ayrıca genel Müslüman kamuoyunun aynı duyguları paylaştığını görmekten mutlu olmuştu. Güçler nezdinde İtalya tarafından yapılan uzlaşmacı tavırlar orada takdir ediliyordu, Osmanlı Devleti'ne yapılan hizmetin, imkanlar nisbetindeki yardımın önemi anlaşılmıştı, kendi inadı yüzünden içine girdiği kötü durumdan nisbi bir onurla çıkmasına İtalyanların yaptığı yardım takdir görmüştü. İmperiali, şunu rahatlıkla söyleyebilirdi ki, o dönemde İtalya'ya olan duygular Almanya'ya olduğundan bile daha fazlaydı. Aynı şekilde, birkaç gün önce Avusturya-Macaristan Büyükelçisi gelerek İmperiali'ye katkıları, uzlaşmacı önerileri ve yıkılacak gibi olan elçilerin arasındaki mutabakatın devamını sağladığı için teşekkür etmişti. Sonuç olarak Makedonya'daki reformların ikinci bölümünün İtalyan siyasetinin bir başarısı olarak bittiğini söylemek gerekirdi. Aslında müttefik imparatorlukla olan ilişkilerini tehlikeye atmadan, İtalya Makedonya'daki Avusturya-Rusya hegemonyasını hissedilir şekilde sarsmayı başarmıştı. İtalya aynı zamanda daha görkemli ve daha

somut bir şekilde Berlin Antlaşması imzacısı bütün güçlerin reform yapılması konusunda doğrudan müdahale etmeleri için haklarını tasdiklemişti ve aynı zamanda Padişah II. Abdülhamid'in de memnuniyetini kazanmıştı. Osmanlı Devleti'nin bu reformları yapma konusunda işbirliği içinde olmayı istediği göz önünde bulundurulursa, mali reformun sonuçlarının güçlerin istediği amaca ulaşp ulaşmayacağını ve Makedonya'da durumun mükemmel olmasa da tolere edilebilir bir şekilde yeniden kurulup kurulmayacağını zaman gösterecekti. Bu noktada, Bakanlıkla yazışmasında belirttiği daha umutlu cümleler kurmak onun için temkinli olmayacaktı. Makedonya'daki mali kontrolün sağlanması için Avrupa'nın öngördüğü temsilcilerin zekice hareketleri sayesinde dürüst bir idare ile "Avrupa Türkiye'si"ndeki şartların iyileştirilebileceğine karşı çıkmıyordu, ancak mali komisyonun kurulmasıyla Makedonya'daki husumete karşı daha üst bir çare olacağını görebiliyordu. Samimi olması gerekirse, o döneme kadar alınan tedbirlerin ışığında, Osmanlılar, Makedonyalılar ve Bulgarların kendileri değişmezlerse hiçbir önerilen çare başarılı olamayacaktı.⁶⁸⁴

Selanik ve İzmir ziyaretinden sonra İstanbul'a dönen Elçi Imperiali, II. Abdülhamid ile görüştüğünde öncelikle bu iki şehirde iyi karşılanmasının kendisi sayesinde olduğunu öğrenmiş, bu konuda sohbet etmişlerdi. Sultan daha sonra De Giorgis Paşa konusunda bilgi isteyince Elçi, onun dikkatini jandarma reformuna çekme fırsatı bulmuştu. Padişahın emirlerine ve De Giorgis'in iyi niyeti, yetkinliği ve kararlılığına rağmen reform henüz olması gerektiği kadar süratle ilerlemiyordu. Bunun sebebi bazı yerel otoritelerin ortaya koyduğu nedensiz engeller ve zorluklardı, zira bu kişiler en çok Osmanlı Devleti'nin reformlardan yararlanacağını görmüyorlardı. İki ay önce belirttiği, generale 500 yerine 2 asker verildiğini bildiren Elçiye, Sultan Abdülhamid en yakın zamanda generale tam istenen sayıda asker verileceğini söz

⁶⁸⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 26 Aralık 1905, s. 387-389.

vermiş ve bu zorlukların ve engellerin Hilmi Paşa tarafından çıkarılıp çıkarılmadığı hakkında düşüncesini sormuştu. Onu kendisi atamıştı, ona çok değer veriyordu. Elçi İmperiali, Hilmi Paşa seçiminin iyi bir seçim olduğunu, bahsetmek istediği kişinin o değil, Selanik Valisi bile olmayan bir kişi olduğunu söylemiş, kim olduğunu söylemediği halde padişahın anladığını tahmin etmişti. İmperiali'nin sözünü ettiği kişi kumandan Hayri Paşa'ydı (Mehmet Hayri Paşa) ve ona göre uzlaşmaz, fanatik, askeri değeri olmayan birisiydi ve tek yaptığı Hilmi Paşa'yı denetlemek ve De Giorgis Paşa'nın işlemlere inatla engel olmaktı. Tüm Bâbîâlî'nin üst yetkililerinin ikna olduğu şekilde yetersiz ve tehlikeli bu kişiyi bu işlerden azat etmesini istemişti. Sultan Abdülhamid cevabında ayırt etmeksizin tüm otoritelere her zaman güvenini sağlayan General De Giorgis'e gerekli bütün desteklerini göstermeleri için yeni emirler vereceğini söylemişti. Konu daha sonra jandarmanın silahlanması sorununa gelmişti. Sultan Abdülhamid, jandarmanın orduda kullanılan aynı tüfeklerle silanlandırılmaması hususunda bir sabit fikre sahipti. Bahsedilen teklif eğer kabul edilirse hükümetin silahlanma konusunda güçlerin isteklerini yerine getirmede karşılaştıkları güçlükler konusunda bir çıkış yolu sunmaktaydı. Makedonya ve jandarma konularından sonra İmperiali, elektrik projektörlerinin tedariki ihalesine İtalyan "Salmoiraghi" şirketinin katılımı konusunda da görüşmüştü. İki irade ve Elçilikte yaşanan pek çok zorluk sonrasında, güç bela hallettiğini düşündüğü bu konu hakkında maalesef son günlerde çabaları boşa gitmişti. Zira rakip firmalar güçlü entrikalar çevirmekteydiler, örneğin yetkililere büyük hediyeler dağıtmışlardı. Elçi Padişaha bu kadar basit bir konu yüzünden kendisini meşgul etmekten üzüntü duyduğunu, ancak atasözünde söylenildiği gibi "*Havarilerine hitap edeceğinize Tanrının kendisiyle konuşun*" sözünden hareketle doğrudan onunla konuşmaya gelmişti. Zira kendisine verilen sözler ve resmi bildirimler ölü mektup gibiydi, geçerliliğe sahip değildi. Salmoiraghi konusunun kesin ve hızlı çözümü için ısrarcı bir tutum takındıktan sonra,

favori teması olan “iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin yeniden güçlendirmesine” dönmüştü, bu ilişkileri daha yakın ve daha candan yapmak için daha fazla katkı sağlanması ve ekonomik bağların artırılması ve geliştirilmesi için bundan daha iyi bir yol yoktu. Osmanlı Devleti ve İtalya için faydalı olacak bir sonuç, İstanbul’daki görevi sürecinde elde etmek istediği ana hedeflerden birisiydi ve bu amacına ulaşmayı umuyordu. Sultan Abdülhamid de kendisinin görüşlerini paylaştığını, onun da İtalyanların Osmanlı Devleti’nde iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkileri sağlamlaştıran kârlı işler yapmalarını istediğini söylemişti. Salmoiraghi meselesine gelince, Padişah Abdülhamid Elçi henüz oradayken Galip Bey’i görevlendirerek İzzet Paşa’ya çıkarılan bütün zorlukların kaldırılmasına çalışması emrini vermişti. Bu görüşmenin faydalı olduğunu düşünen İmperiali, zamanın uygun olduğunu ve herkesin ayrıcalıklar elde ettiğini, İtalyan kapitalistlerinin de ileri çıkmaları, pastadan bir dilim almak için çaba sarfetmeleri, enerjiyle hareket etmeleri, sorunlar karşısında geri adım atmamaları ve zaman kaybetmemelerini yazmıştı. Sultan Abdülhamid’in yok olacağı gün, Osmanlı Devleti’nde ne olacağını kimse bilmiyordu ve o gün düşünülenenden daha da yakın olabilirdi. Bu yüzden ellerini çabuk tutmalıydı. Kısacası, İtalyanların yatırım yapmaları için uygun zemin ve zamanın içinde bulunduğunu belirtmişti.⁶⁸⁵

Mali reform çalışmalarından sonra, Makedonya’da adli reform yapılması süreci de bir yandan devam etmekteydi. Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni, Osmanlı Maslahatgüzarının bu konuyla ilgili kendisiyle görüşmeye geldiğini Avrupa’daki Elçilerine yazmıştı. Buna göre Maslahatgüzar, Bâbîâli’nin telgrafını kendisine okumuştı. Telgrafta üzüntüler dile getirilmiş, bu durumun mülki egemenlik prensibine karşı ve kabul edilemez olduğu, alınmış olan önlemlerle gereksinimlerin karşılanmış olduğu belirtilmişti.⁶⁸⁶ Aynı şekilde, Sadrazam da Elçi İmperiali ile bu nokta üzerinde

⁶⁸⁵ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 22 Ekim 1906, s. 140-142.

⁶⁸⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 2 Eylül 1907, s. 428.

konuşmuştu. Egemenlik haklarına saygı ile birlikte üç vilayette adli yönetimin iyileştirilmesi için bütün önlemlerin alındığı bir plan anlatmıştı. Sultan Abdülhamid, yabancı kontrolün her türlüünü reddetmeye kararlıydı. Sadrazam mali reformlarda Müslümanların oy kullanma hakkıyla huzur bulan tekliflerle Padişahı yüreklendirmeyi görevi biliyordu. O günlerde yapılacak olan toplantıda Osmanlı teklifini desteklemesi için İmperiali'ye ısrar etmişti. Elçi İmperiali, olumsuz yönde cevap vererek daha proje metnini bile almadığını söylemişti. Genel olarak iki madde üzerinde durmuştu, birincisi, İtalya'nın bu reformda da diğerlerindeki gibi inisiyatif almamış olması ve Osmanlı'nın çıkarına olarak sadece uluslararası reform yapma karakterini desteklemesiydi. İkincisi ise, İtalya'nın Osmanlı'ya mali reform konusunda olduğu gibi yardım için hazır ve istekli olması, ancak büyük güçlerin bulunduğu programdan izole bir politika kabul edemeyeceğiydi. Bu şekilde Osmanlı Devleti'nin bu projeyi dostça bir not olarak görmesi daha kolay olacaktı. Yapılacak toplantının amacı Elçilerin kabul edip etmediğini anlamaktı, onlara da kısa süre içinde metin ve Dışişleri Bakanlığının sirküleri gelecekti. Aynı şekilde diğer Avrupalı devletlerin temsilcileri bu projeye karşı çıkacaklarını bildireceklerdi çünkü her türlü denetimi dışında tutuyor ve mali komisyondan hiç bahis bile geçmiyordu. Eğer ki dört meslektaş bu konuda hemfikir olursa İmperiali de aksi yönde talimat almazsa onlara katılacaktı. Eğer Almanya Elçisinin farklı bir teklifi olursa ve bu teklifte meslektaşlardan destek görürse o zaman yeniden talimat bekleme kaydıyla oy kullanmayacaktı. Elçi İmperiali'ye göre çok temkinli davranmaları lazımdı çünkü Osmanlı projesinin destek değil, karşı koymayla sonuçlanacağı ortadaydı. Almanya'nın ne düşündüğü bilinmiyordu, bunu açıklığa kavuşturmak gerekti, bu hükümet acaba diğerlerine katılmak istiyor muydu, istiyorsa hangi noktaya kadar katılacak bilmek lazımdı. İtalya'nın buradaki doğrudan çıkarları doğrultusunda daha çok diğer güçlerle birleşmesi gerekliydi zira onlar bu hükümete bir yardım simiti atmak istiyorlardı. Bakan Tittoni'den gelecek talimatlar ve bilgiler onun

için çok değerli olacaktı, sultanın kendisini olası çağırması beklentisi içinde fikirlerini belirtmeliydi, Elçinin lisanı bu konu için önemliydi.⁶⁸⁷

Adli reform uygulamasından kaynaklı olarak Osmanlı-İtalya arasındaki ilişkiler biraz gerilmişti. Bunun sebebi, İtalya Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni'nin konuşmasında Balkan yarımadasında siyasi otonominin millet prensibi temelinde olması için bir İtalya-Avusturya anlaşmasından bahsetmesiydi. Bu şekilde statükonun devamı imkânsız olduğundan alınan haber Bâbîâli'de ve sarayda derin bir etki ve endişe yaratmıştı.⁶⁸⁸ Osmanlı tarafı için bu nutuk, Rumeli'de bulunan Hristiyan ahaliyi yapılmakta olan ıslahatı akim bırakmak için her türlü karışıklığa girişmeleri hususunda bir davet gibi düşünülebilirdi. Zira “statükonun Balkanlarda muhafazası mümkün olamazsa, milliyet kaidesi temel alınarak Balkan yarımadasına siyasi muhtariyet vermeye Avusturya ve İtalya'nın karar vermiş oldukları” resmen ilan olunuyordu. Ayrıca buna ek olarak, Arnavutluk'ta da aynı şekilde muamele edileceği ekleniyordu. Bu görüşmelerde Rusya'dan hiç bahsedilmemesi ise dikkat çekiciydi ve önemliydi. Çünkü adli reform konusunun Osmanlı Devleti'nin de katılımıyla Rusya ve Avusturya ile birlikte kararlaştırılacağı, diğer devletlerin müdahalesine izin verilmeyeceği Rusya'dan bildirilmişti. Tittoni'nin nutku, Rusya Dışişleri Bakanının bu konuda Osmanlı Devleti'ne desteğine sebep olacaktı. Ayrıca, Rusya Dışişleri Bakanının bu dostça siyasi düşüncelerinden istifade edilmesi ve adliye işlerine yönelik ikmallerin yabancı devletlerin resmen müdahalesine izin verilmeden çözülmesi memnuniyet vericiydi.⁶⁸⁹

⁶⁸⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 17 Eylül 1907, s. 442-443. Tittoni, Sadrazam ile yapılan bu konuşmayı onaylamıştı. İtalya'nın Avusturya-Rus teklifini kabul ettiğini, Osmanlı teklifini kabul edemeyeceklerini bildirmişti. Ancak bu projeyi herkes onaylamalıydı. **DDI**, Terza Serie, Vol X, 20 Eylül 1907, s. 446.

⁶⁸⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 21 Aralık 1906, s. 211.

⁶⁸⁹ BOA, Y.PRK.HR 35/18, Şevval 1324 (Aralık 1906).

Sultan Abdülhamid, konuyla ilgili olarak Subay Romei'yi çağırarak, Elçi İmperiali'ye şu mesajı göndermişti: *“Bakan Tittoni'nin beklenmeyen açıklaması Padişahı ve bütün müslümanları acıya boğdu ve derin etkiledi. Bu söylem, Sultan tarafından kuvvetle desteklenen ve Osmanlı hükümetinin ana politik temellerinden birisini oluşturan Türkiye-İtalya arasındaki sağlam dostluğu hiçbir sebep olmadan aniden yıkma tehlikesi arz ediyor. Padişah sonuç olarak İtalyan hükümetinin sadakatinin teminatını istiyor çünkü Tittoni'nin açıklamasının yanlış rapor edildiğini ve onun doğrulanmasını istiyor. Sultan, aradaki dostluğu hatırlatarak ve her iki ülke arasında var olan son derece iyi olan bağları soğutmaması için bu bakanlık açıklamasının yarattığı talihsiz izlenimi ortadan kaldırmak için elinden geleni yapması konusunda İtalyan Büyükelçisinden özel bir ricada bulunuyor.”* Elçi İmperiali, Dışişleri Bakanı Tittoni'ye sözlerinin Reşid Bey tarafından tamamen yanlış yorumlandığını ve yaratılmış olan bu olumsuz havanın bir an önce ortadan kaldırılmasının önemli olduğunu belirtmişti. Aksi takdirde son yıllarda edindiği önemli ve nüfuzlu pozisyonu tamamen kaybedecekti çünkü ekonomik taleplerinin açık edilmesi konusunda bir önyargı oluşacaktı ve ayrıca rakipleri de avantajlı bir yere geçecekti. Zira Makedonya reformundan sonra kaybettikleri prestiji yeniden edinmek için düşmanları harekete geçecek ve İtalyanların da hem ekonomik hem siyasi alanda zararlarına olacaktı. Bu durumda Romei vasıtasıyla Padişahı teskin ve temin edecek açıklamalar gönderileceğini umuyordu ve bunları şahsi olarak Kral adına Padişaha iletebilirdi.⁶⁹⁰

Dönemin Dışişleri Bakanı Tittoni de, General Brusati'nin Subay Romei'den şu telgrafi aldığını yazmıştı: *“Padişah bana Kral'a şu mesajı iletmem konusunda talimat verdi: Dışişleri Bakanı Tittoni tarafından Balkan yarımadasına siyasi otonomi verilmesi hakkında yapılan açıklama, Padişahı öyle derinden etkiledi ki, kendisinin canlı tutmak için hep özen gösterdiği iki ülke arasındaki mükemmel ilişkilerde ani radikal değişimi*

⁶⁹⁰ DDI, Terza Serie, Vol X, 21 Aralık 1906, s. 211-212.

anlayamadı. Padişah, Dışışleri Bakanının açıklamalarının yanlış yorumlandığını ya da yanlış iletildiğini umuyor, bu yüzden Kralın sadakatine ve gerçek dostluğuna güveniyor, iki ülkenin iki hükümdarı arasında bulunan dostluğun varolmaya devam ettiğinin teminini ve edinilen olumsuz havanın ortadan kaldırılmasını yürekten rica ediyor. Sanıyorum ki benim görevim sultanın gerçekten üzgün ve endişeli olduğunu bildirmektir. Bu mesajı Büyükelçiye iletmem konusunda beni görevlendirdi.” General Brusati de Subay Romei’ye kraldan sultan için şu telgrafı iletmesini istemişti: “Majestelerini temin ederim ki Doğuda hükümetimin politikası değişmedi, bu politika, her zaman Osmanlı İmparatorluğu’nun bütünlüğünün devamı temeline sahip olacak. Padişahın dostluğunu takdir edip değer verirken ben ve hükümetim sizin hükümetinizle yakın ve dostça ilişkileri devam ettirmeye çok istekliyiz. Dışışleri Bakanımın sözleri size doğru olmayan bir şekilde iletilmiştir. Bakanım dedi ki, İtalyan politikasının temelinde Osmanlı İmparatorluğu’nun bütünlüğü var ve İtalya ve Avusturya-Macaristan bu konuda anlaşma halindelerdir. Ancak statükonun korunmasının imkânsız olması konusundaki temelsiz hipotez ortaya atıldığından dolayı, Bakanım İtalya ve Avusturya-Macaristan’ın anlaşma halinde millet prensibinin tercih edilmesi gerektiğini eklemek zorundaydı. Söylemeye çalıştığı, hiçbir gücün hiçbir sebep için Osmanlı topraklarının herhangi bir parçasını işgal edemeyeceğiydi. Bakanın konuşmasından çıkarmak istediği imparatorluğun tamamiyetinin mutlak garantisi olan bu düşüncenin sonucuydu ve majesteleri bunun hakkında memnun olmalısınız. İşte bu yüzden haklı olarak bakanım Doğu’da İtalyan politikasını çıkarsız politika olarak nitelendirdi. Ayrıca İtalyan politikasında hiçbir yeniliğin olmadığını ve majestelerinin endişelerinin benim bakanımın sözlerinin yanlış yorumlamasından kaynaklandığını göstermek üzere aynı konuşma aynı sözlerle kendisi tarafından meclise hem Osmanlı İmparatorluğu’nun bütünlüğü konusunda hem de milliyet sorunu konusunda 1904 yılı Mayıs ayında

*yapılmıştı. Bundan sonra umuyorum siz tamamen ikna olmuş olursunuz ve değişmeyen dostluğumuzun ve muhabbetlerimin ifadesini lütfen kabul buyurunuz.”*⁶⁹¹

Elçi İmperiali, Osmanlı Hariciye Nazırı Tevfik Paşa ile de görüşmüş, özellikle İtalya hükümetinin Makedonya’da devrimci propagandayı durdurmak için gerekli görülen her tedbirin alınması konusunda yardımcı olacağını, Balkan ülkelerinin ayaklanmaları destekleyecek bazı davranışlardan korkan Sadrazam Ferid Paşa’nın temelsiz endişelerini bertaraf etmek için bir kez daha söylemişti. İtalya Kralı III. Vittorio Emanuele’nin II. Abdülhamid’e yetkin mesajından ve Bakan Tittoni’nin doyurucu açıklamalarından sonra İtalyan politikası hakkında hiçbir endişenin kalmamış olması gerekiyordu. Nazır Tevfik Paşa, dostane açıklamalardan memnun olmuştu ve Tittoni’ye teşekkür etmesini istemişti, zaten başından beri hiçbir şekilde politikalarının değiştiğine inanmadığını ve olayı sükunetle karşıladığını söylemişti. Avusturya-Macaristan Elçisi de Bâbiâli’ye giderek aynı açıklamaları yapmış ve teminat vermişti.⁶⁹² Sadrazam Ferid Paşa daha sonra Elçi İmperiali’ye bu gayriresmi tebliğin Balkan devletlerine statükonun ve Osmanlı İmparatorluğu’nun devamı konusunda İtalya’nın ciddi ve kararlı olduğunu gösterdiğini, dolayısıyla kendilerine dost olarak gerçek bir hizmet yaptıklarını söylemişti. Bakanın sözlerinin Padişah ve Bâbiâli’yi tedirgin etmesinin tek bir sebebi vardı, o da Balkanlarda ayaklanan komitecilerin bu sözlerden etkilenmeleri idi. Onlar bu sözleri farklı anlayarak, milliyetçilik temelinde otonomi konusundan kendilerine bahane üreterek başkaldırılarını yoğunlaştırmak istiyorlardı. Ki bu başkaldırıları son dönemde hükümetin gayretleriyle azalmaya yüz tutmuştu.⁶⁹³

⁶⁹¹ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 23 Aralık 1906, s. 215-216.

⁶⁹² **DDI**, Terza Serie, Vol X, 24 Aralık 1906, s. 217-218. Sultan Abdülhamid de İtalya Kralına doğrudan bir telgraf ile teşekkür etmiş ve Osmanlı İmparatorluğu’nun bütünlüğü konusundaki açıklamalar için tatmin olduğunu göstermişti. **DDI**, Terza Serie, Vol X, 27 Aralık 1906, s. 219.

⁶⁹³ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 27 Aralık 1906, s. 220.

Bakan Tittoni, İngiltere'ye, Avusturya-Macaristan hukuk reformu projesini İngiltere ve İtalya'nın her zaman desteklediği şekilde tüm güçlerin kontrolü prensibini karşılıyorsa, o zaman İtalya'nın da buna katılmasından yana olduklarını bildirmişti.⁶⁹⁴ Osmanlı Devleti, Makedonya'da uygulanmak istenen adli reform programını reddetme düşüncesindeydi ve bunun için Selim Melhame Paşa'yı Avrupa'ya gönderecek ve bu konuda destek isteyecekti. Sultan, Selim Paşa'ya Avrupa'nın durumunu, kendi politikasını, Osmanlı Devleti'nin emellerini ve ihtiyaçlarını bildiğinden, Osmanlı-İtalya arasındaki ilişkilerin daha içten bir şekilde ilerlemesi ve iki ülke arasındaki bu ilişkinin her iki ülkenin çıkarlarının korunması konusunda karşılıklı güven prensibine dayanması gerektiğinden söz etmişti. Bu noktayı üç kez tekrarlamıştı. Ayrıca, Padişah II. Abdülhamid, Selim Paşa'ya sadece Dışişleri Bakanıyla irtibata geçmekle yetinmemesini, Bakanlar Kurulu Başkanı, diğer bakanlar ve diğer nüfuzlu kişilerle de irtibata geçmesi talimatını vermişti. Eğer ki Padişah II. Abdülhamid İtalya'yla ilişkilerin ciddi anlamda teminatını istiyorduyorsa, gerek Trablusgarb ve gerek imparatorluğun başka yerlerinde onların haklı ekonomik planlarının önünde takınacağı tavrı Selim Paşa'ya nasıl ve ne şekilde anlatacaklarını düşünmelilerdi, bu noktada bakan gerekli yorumda bulunacaktı. Ne olursa olsun Selim Paşa'ya çok iyi davranmaları gerekiyordu çünkü gerek hükümet gerek Krala en iyi niyetlerle yaklaştığından ve onlara yararlı işler yapmak istediğinden hiç kuşku yoktu ve ilerde onlara faydası olacaktı.⁶⁹⁵ Dışişleri Bakanı Tittoni de Elçiye Trablusgarb'ta İtalya'nın ekonomik olarak gelişmesi ve İtalya-Osmanlı ilişkileri ile ilgili bir nota gönderdiğini ve Selim Paşa'nın Kral III. Vittorio Emanuele huzurunda kendisiyle ve Bakanlar Kurulu Başkanıyla görüşmesi ve

⁶⁹⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 24 Ağustos 1907, s. 419. Avusturya ve İtalya Dışişleri Bakanları Aerenthal ve Tittoni, Semerning'teki görüşmeleri üzerinde birer ilan yayınlamışlardı. Buna göre İtalya, Rusya ve Avusturya arasında kararlaştırılan adli reform programını destekliyordu. BOA, Y.PRK.EŞA 50/107, 16 Receb 1325 (25 Ağustos 1907)

⁶⁹⁵ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 16 Ekim 1907, s. 513.

gelişmelere göre hareket edebileceklerini yazmıştı.⁶⁹⁶ Selim Paşa, İtalyan Kralı ile 20 Ekim 1907 tarihinde özel olarak görüşmüştü. Bu ziyaretin Sultan II. Abdülhamid'in İtalya'ya karşı dostluğunu göstermesi ve Selim Paşa'nın bu görevi başarıyla yerine getirmesinden dolayı, Bakan Tittoni, Elçi İmperiali'den Bâbiâli'ye giderek teşekkür etmesini istemişti.⁶⁹⁷

İtalyanların göndermedikleri, ulaşmamış, ancak bu görüşmelerin bulunduğu dosyadan çıkan bir belgeye göre olası şartları şu şekildeydi:

“1- Trablusgarb ve Sirenayka'da istenilen büyüklükte ve genişlikte İtalyanlar tarafından hukuksal olarak toprak alımının önüne hiçbir engel çıkarılmaması konusunun resmi biçimde ve yazılı olarak kaydedilmesi (Ek not: Trablusgarb ve Sirenayka'da gerekli görüldüğü takdirde belirtilecek olan toprakların verilmesi bunun yerini tutabilir, zira orada hemen o toprakları isteyecek ve onları kullanacak insanlar mevcuttur.)

2- Başka güçlere zaten tanınan ve imparatorluğun herhangi bir şehrinde posta ofislerinin kurulmasını ve Osmanlı demiryolları vasıtasıyla bunların taşınmasının sağlanmasını öngören tüm kolaylıkların sağlanması

3- Yapılmış olan şikâyetlerin Elçilikle işbirliği halinde hukuksal doğruluk içinde incelenmesi ve çözülmesi için bir komisyon atanması”⁶⁹⁸

Selim Paşa, İtalyan Kralı III. Vittorio Emanuele tarafından verilen resmi bir ziyafete katılmıştı, ziyafette Dışişleri Bakanı Tittoni ve sarayın önde gelen kişileri de bulunmaktaydı. Yemek süresince Kral, Padişahın faziletlerinden ve kendisine olan samimi duygularından bahsetmişti. Ertesi günü Selim Paşa'yı özel olarak kabul

⁶⁹⁶ DDI, Terza Serie, Vol X, 18 Ekim 1907, s. 519-520.

⁶⁹⁷ DDI, Terza Serie, Vol X, 20 Ekim 1907, s. 526.

⁶⁹⁸ DDI, Terza Serie, Vol X, s. 519.

edeceğini söylemiş, Roma ve çevresindeki yerleri gezmek için kendisine ait olan otomobili ertesi gün göndereceğini eklemişti. Birkaç gün önce kendisini ziyaret etmiş olan Tittoni ile Rumeli'nin durumu hakkında uzun uzadıya konuşan Paşa, Osmanlı Devleti'nin birtakım düşmanlar ile çevrilmiş olduğunu, Avrupa'nın Rumeli'deki müdahalesinin bu düşmanların fesatça niyetlerinden kaynaklandığını kendisine belirtmişti. Ayrıca, Elçilerin talep etmekte oldukları adliye kontrolünün hiçbir zaman kabul edilmeyeceğini de ifade etmişti. Bakan Tittoni, Kral III. Vittorio Emanuele'den aldığı talimat üzerine bu konudaki müracaatı özen göstererek değerlendireceğine emin olmasını ve düşündükten sonra bu konuda ne yapacağını Kralın ziyafetinde kendisine söyleyeceğini bildirmişti. Bu resmi ziyafetten sonra, istenilen sonucu elde edebilmek için en uygun yolun Avusturya hükümeti ile uyuşmak olduğunu, bu konuda Roma'daki Avusturya Elçisiyle görüşeceğini ve Selim Paşa'ya bu görüşmenin sonucunu bildireceğini beyan etmişti. İtalya hükümeti gerçekten arzu ederse kontrol projesinden diğer devletlerin mutlaka vazgeçeceklerine Selim Paşa'nın şüphesi yoktu. Ona göre İtalya hükümeti elden geldiğince yardım etmek istiyor, ancak Avrupa'dan ayrılmayı pek de istemiyordu.⁶⁹⁹ Selim Paşa bahsettiği gibi ertesi günü İtalya Kralı ile yaptığı özel görüşmesini yazmıştı. Kral III. Vittorio Emanuele Osmanlı İmparatorluğu'nun her yerinde toprak bütünlüğünün muhafazasının ciddi şekilde İtalya'nın çıkarına uygun olduğunu, birkaç sene önce Trablusgarb için basında çıkan yazıların Fransa'nın muhtemel olan işgal planlarına karşı bazı ihtiyat tedbirlerinden olduğunu ve İtalya'nın gaddarca ve haksızca bir harekette bulunmayacağını söz vermişti. Daha sonra, Trablusgarb ve Bingazi'de bulunan Osmanlı memurlarının diğer yabancılara iyi bir şekilde davrandıkları halde İtalyanlara karşı kötü niyet ve davranış göstermekte olduklarının kendisine gelen resmi ve özel istihbarattan anlaşıldığını eklemişti. Selim Paşa, bu isteği arz edecekti. Aslında bu isteği döndüğünde yerine getirecek, uygun bir

⁶⁹⁹ BOA, Y.PRK.HR 35/65, 17 Ramazan 1325 (24 Ekim 1907).

zamanda arz edecekti, fakat Kral III. Vittorio Emanuele bu isteğinin telgrafla gönderileceğini ve alınan cevabın kendisine bildirileceğini Bakan TITTONI'ye belirtmişti. Rumeli meselesinin çözümüne iyi bir vesile olabileceğinden dolayı, Selim Paşa, Trablusgarb Valisine ve Bingazi Mutasarrıfına hiç olmazsa geçici olarak İtalyanlara ve diğer yabancı konsoloslara karşı iyi bir tavır gösterilmesi hakkında talimat verilmesini istemişti. Osmanlı hükümetinin herkes hakkında aynı muamelede bulunduğu ve bu talimata gerek olmadığı, ancak bu emirlerin Kral III. Vittorio Emanuele arzusu üzerine verilmiş olduğunu hem kendisine hem de Krala haber verilmek üzere Elçi İmperiali'ye mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde tebliğ edilmesini rica etmişti.⁷⁰⁰

Selim Melhame Paşa, Kral III. Vittorio Emanuele ile özel sohbetinden ve Dışişleri Bakanı Tommaso TITTONI ile müzakerelerinden özet yazmıştı. Paşa kendisine verilen talimat gereğince o dönemin durumu ve zorluklarından bahsettiği zaman kral kendisine *“İtalya hükümetinin siyaset-i hazırası iktizasınca her kararı parlamentonun tasdikine muhtaç olduğu için pek teenni ile ve efkâr-ı umumiyeği gözeterek harici politikaya müdahale eylediğini göstermeyerek hareket etmeye mecbur olduğunu”* söylemişti. Bununla beraber, Sultan II. Abdülhamid'e yaranmak istediği için, İtalya Dışişleri Bakanına bu konuda gereken nasihatlerde bulunduğunu ve tekrar bulunacağını belirtmişti. Kral bir saatten uzun süren görüşmede gerçek hislerini doğrulayacak şekilde beyanlarda bulunmuş, her sözünde samimiyet görülmüştü. Bir sonraki gün Paşa, Bakan TITTONI ile bir araya gelmişti. Avusturya Elçisi kendisine Selim Paşa'nın Roma'da neden bulunduğunu sorduğunda, aralarında anlaşıldığı şekilde, Krala bir nişan getirdiğini, başka bir görevi olmadığını söylemişti. Ancak Selim Paşa'nın bulunduğu mevkiye dayanarak, Bakan TITTONI ile mülakatlarında iki ülkenin çıkarlarına dayanan işlerden bahsettiğini ve hatta Rumeli müfettiş projesinden konuşulurken Osmanlı hükümetinin *“vilâyet-i selâse adli kontrolünü”* hiçbir zaman kabul etmeyeceğini söylediğini de

⁷⁰⁰ BOA, Y.PRK.HR 35/64, 20 Ramazan 1325 (27 Ekim 1907)

eklemişti. Buna göre kendisiyle bu işin olumlu bir şekilde çözülmesi için müzakerelerde bulunmayı istediğini söyleyerek bu konuda diyeceklerini dedikten sonra kabineler bu iş hakkında henüz bir girişimde bulunmadıklarından Bâbıâli'nin adli reform hakkındaki kararlarıyla yetinmelerinin hiç dokunmayacağını Avusturya Dışişleri Bakanı Aerenthal'a kendisi tarafından yazılı olarak ifade etmesini rica etmişti. Avusturya'nın Roma'daki Elçisi kendisinin açıklamalarını doğru görüp, Viyana'ya tebliğ ettiği sırada kendisinin de bu düşüncede olduğunu yazacağını ifade etmişti. Hatta çarşamba akşamı İngiltere Elçiliğinde ikisi yemekte bulunacaklarından, Avusturya Elçisi ile birlikte çıkıp ifadelerini Aerenthal'a tekrar yazdıracağını söylemişti. Selim Melhame Paşa, cevap olarak, bu konudaki yaklaşımından dolayı teşekkür etmiş ve Viyana'dan cevaplar ne şekilde gelirse gelsin Osmanlı Devleti'nin kontrolü hiçbir zaman ve hiçbir şekilde kabul etmeyeceğini bildirmişti. Bu durumda, İtalya hükümetinin bu işte devletlere katılmayacağını şimdiden Padişaha arz etmeye izin vermesini rica etmişti, çünkü eğer İtalya bu konuda başka harekette bulunursa verilen teminattan şüphe etmek gerekirdi. Paşa, bu izni İtalya'ya hizmeten istediğini söylemiş, Padişah nezdinde bu iyiliklerinin fevkalade bir şekilde takdir edilmesi için birçok ifadelerde bulunmuştu. Bakan Tittoni, Avusturya ve İtalya arasındaki anlaşma her ne kadar Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü esasına dayalı olsa da iki devletin birbirine bilgi vermeksizin böyle bir meselenin çözülmesine girişmeleri uygun olmayacağından bu ricayı kabul etmek istememişti, ancak Selim Paşa'nın ısrarla kendisinden kesin bir cevap talep etmesi üzerine herhalde İtalya'nın Almanya'dan ayrılmayacağını ve Osmanlı Devleti'ne karşı bir tehditte bulunmayacağını gizli bir şekilde söylemişti. Selim Paşa'ya göre, İtalya hükümeti gerçekten statükonun muhafazasını destekliyordu, hükümdarların ve siyasetin bu konudaki mülakatları hakkında o zamana kadar alınan bilgilere göre Avusturya'nın politikasını itidale yönelten de İtalya'ydı.⁷⁰¹

⁷⁰¹ BOA, Y.PRK.HR 35/65, 19 Ramazan 1325 (26 Ekim 1907)

Selim Melhame Paşa, İtalya Dışışleri Bakanı Tittoni'nin verdiği ziyafete katılmıştı, ziyafette ayrıca Başbakan, Savaş Bakanı ve bazı önde gelen kişiler de bulunuyordu. Padişah II. Abdülhamid'in kendilerine göndermiş olduğu iftihar nişanlarından dolayı teşekkür ettikten sonra Padişahın siyasetinden söz etmişlerdi. İtalya Dışışleri Bakanı ve Başbakanın görüşleri şu şekildeydi: İtalya'nın genel düşüncesi son iki üç seneden beri Balkan meseleleri hakkında tamamen değişmişti. Bugün aklı başında bir İtalyan yoktu ki Rumeli Hristiyan kavimlerine meyyali olsun. Padişahın siyaseti sayesinde Rumeli vilayetlerinde Hristiyanların tecavüzleri ve haşiyanesine karşı İslam ahalisi ve Osmanlı askerleri hakkında şikayet gerektiren bir durum bulunmamaktaydı. Ayrıca Hristiyanların birbirine ve İslama karşı çeteler oluşturması ve birçok zarar vermiş olmaları, İtalya'nın genel fikrini tamamen değiştirmişti. Kral, hükümet ve halk aynı fikirdelerdi ve statükonun devamını temenni etmekle yetinmeyip İtalya'nın çıkarları için düşmanlara üstün gelebilecek gayet kuvvetli bir Osmanlı Devleti'nin gerekli olduğunu biliyorlardı. Bu durumda İtalya'dan her türlü dostça eserden başka bir şey beklenmemeliydi ve eğer ki Avrupa'nın düşüncesinden ayrılmamak için bazen Osmanlı Devleti'ne karşı uygunsuz bir teklife katılırsa da, bu teklifi Osmanlı Devleti reddedebilirdi. İtalya zorla bunları kabul ettirmeyeceğine ve mümkün derecede ettirmesine karşı duracağına gizli bir şekilde teminat vermişti. Selim Paşa, bu konuda kral ile tekrar görüşeceğini beyan etmişti.⁷⁰²

Selim Paşa, söylediği gibi İtalya kralı Vittorio Emanuele III ile tekrardan görüşmüş ve vilayat-ı selasenin adli kontrolü projesi hakkında ona tebligatta bulunmuştu. Kral, İtalya hükümetinin gerçekten Osmanlı Devleti'ne yardımda bulunma isteğinde olduğunu ve çok gizli olarak bu beyanatı herkesten saklamak şartıyla şöyle söylemişti: “...Bu işi uzatmakla işten vazgeçirmek kâbil olacağını bilib ona göre *Salтанât-ı Seniyye hareket eylesin ve bir tarafta ıslahat-ı adliye hakkındaki mukarreratı*

⁷⁰² BOA, Y.PRK.HR 35/65, 28 Ramazan 1325 (4 Kasım 1907).

mevki-i icrâya koysun. İtalya ve Avrupa ahenginden ayrılmamak için sûret-i zâhirede Marki İmperiali süferânın vukuu muhtemel olan dostâne müracaatlarına iştirak edebilir ve bu ise Mösyö Tittoni bu yazın Balkanlarda statükonun muhâfazasını temin etmek için Avusturya ile İtalya Balkan meselelerinde birbirinden ayrılmayacakları mukarrer olunduğundan ve maslahata hiç müfreti gelmeyeceğinden projenin adem-i kabulü Saltanat-ı Seniyye ısrarıyla ve sefirânın bu bâbda vuku bulabilecek tebligâta redle cevap verir ise kendi mukarreratı üzere işi tesviye eder ise iş kendiliğinden mürûr-u zamanla düşecektir. Ve buna delil ise Saltanat-ı Seniyye projeyi reddeleyeceği kabinelerce malum iken hiçbir taraftan projeyi suret-i ciddiyede kabul ettirmek için teşebbüste bulunmamasından işbu beyânat gâyet mahrem tutulub İtalya'nın böyle bir nasihatte bulunmuş olduğu duyulacak olursa İtalya'nın ittifâk-ı müsellesdeki mevkii pek nâzik olduğuna ettiği mahremâne ihtârâtın ifşâsı işin tesviyesine sebep olması muhtemel olduğünü ve maslahata da tesiri olacağı...⁷⁰³

Bu görüşmelere İtalya tarafından bakılacak olursa, durum Dışişleri Bakanı Tittoni'nin İstanbul Elçisi İmperiali'ye yazdığı bir telgrafta görülebilir. Bakan Tittoni, Selim Melhame Paşa ile olan görüşmelerini kurye ile gönderdiğini ve Makedonya adli reformu kısmını ise burada yazdığını belirtmişti. II. Abdülhamid, İtalya'ya karşı dostça duygularını göstermek için yapabileceği her şeyi yapmaya hazır olduğunu ilan ediyordu ve İtalya'nın Makedonya adli reformu gibi zor bir sorunda ona yardım edip edemeyeceğini soruyordu. Elçilere bir proje sunmuştu, bu proje Avusturya-Rusya projesine küçük değişikliklerle uyuyordu. Padişah II. Abdülhamid, mali komisyonun kontrolü olmadan bu projeyi uygulayabilmeyi talep ediyordu. Ancak ve ancak makul bir

⁷⁰³ BOA, Y.PRK.HR 35/65, 20 Ramazan 1325 (27 Ekim 1907); Y.PRK.TKM 51/35, 20 Ramazan 1325 (27 Ekim 1907). Padişah II. Abdülhamid Elçi İmperiali'ye “Dostum İtalya Kralının bana gönderdiği tavsiye ve mesajlara çok değer veriyorum ve bu tavsiyeleri titizlikle gizli tutacağım” demişti. **DDI**, Terza Serie, Vol X, 18 Kasım 1907, s. 570.

süre geçtikten sonra ve projenin uygulanması tatmin edici bir netice vermezse o zaman güçler denetim meselesini gündeme getirebilirlerdi. Abdülhamid, adli reformu kesin bir tavırla reddetmekten yanaydı, hiçbir şartta geri adım atmaya meyilli değildi. Selim Paşa eğer beş ay önce gelmiş olsaydı, Bakan Tittoni, Baron Aerenthal'ı Osmanlı teklifini kabul etmeye ikna edebilirdi, çünkü konu güçlerin kolektif denetiminden vazgeçmek değil, sadece Osmanlı Devleti'nin bağımsız hareketinin test edilmesi girişimi olurdu. Konu çoktan İstanbul'daki Büyükelçilerin toplantısına taşındığı için de artık çok geç olduğunu düşünüyordu. Ayrıca, İtalya Osmanlı'ya karşı en dostane duygularla hareket etmeye devam ederken, diğer güçlerden kendisini hiçbir durumda ayıramazdı, çünkü böyle bir davranış İtalya'nın aleyhine olurdu ve Osmanlı için hiçbir avantaj sağlamazdı. Özellikle de Avusturya'yla anlaşma halinde olmaya çalışmalıydı. Selim Paşa bunların hepsini anladığı cevabını vermişti ama Baron Aerenthal nezdinde yaptığı teklifi sunmasını ve desteklemesi için ona ricada bulunmuştu. Tittoni, bunu gayriresmi, dostça ve çok gizli bir şekilde yapabileceğini söylemişti. Aslında Selim Paşa'ya söz verdiği gibi Baron Aerenthal ile iletişime geçmişti, Aerenthal ise bu sorunun Büyükelçilerin ellerinde olduğu cevabını vermişti. Aldığı bu cevabı Selim Paşa'ya söyleyince, Paşa, Sultan Abdülhamid'in Petersburg ve Viyana'daki Elçileri nezdinde yeni adımlar atabileceğini ifade etmiş ve ne olursa olsun denetime karşı koymakta kararlı olduğunu doğrulamıştı. Dışişleri Bakanı Tittoni, Elçi İmperiali'ye, pozisyonlarının hassaslığını düşünerek, lisanında büyük bir gizlilik kullanmak zorunda olacağını, hem diğer güçlerle olan anlaşmayı göstererek hem de Sultanın hoşuna gitmeyecek herhangi bir hareket veya sözlerden kaçınmasını yazmıştı. Eğer ki uzlaşmacı bir tutum içine girme durumu olursa Bakan Tittoni'ye bundan bahsetmeli ve telgrafla talimat istemeliydi.⁷⁰⁴

Dışişleri Bakanı Tittoni, Selim Melhame Paşa ile gitmeden önce son kez bir daha görüşmüştü. Paşa, Kral III. Vittorio Emanuele ve Bakan Tittoni ile yaptığı

⁷⁰⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 4 Kasım 1907, s. 542.

görüşmeler hakkında anlattıklarından Sultan Abdülhamid'in çok memnun olduğunu söylemişti. Trablusgarb üzerindeki teminatı yenilemiş ve İstanbul'a döndüğünde Elçi İmperiali ile Ereğli Madenleri üzerinde görüşeceğini doğrulamıştı. Selim Paşa, Viyana'ya doğru hareket edecekti ve Tittoni'ye Baron Aerenthal'a onun tarafında olması için yazmasını istemişti, o da yazmıştı. Tittoni ayrıca ona uzun zamandır süren posta ofisi sorununu çözmek ve İstanbul, Avlonya, Selanik, İzmir ve Kudüs'te kurmak istediğini eklemişti. Bunu ona nezaketen bildirdiğini söylüyordu, çünkü İtalyanlar en gözde (öncelikli) millet olduğundan bu ofislerin açılmasını karşı çıkılmaz hakları olarak görüyorlardı. Ayrıca İtalyan posta ofislerinin rekabet yaratacağı Avusturya da haklarının tartışılmaz olduğunu görmüştü ve posta ofislerinin kurulmasından yana olduğunu da ifade etmişti.⁷⁰⁵ Sultan İmperiali'ye Selim Paşa'ya yapılan dostça kabul için ve Kral, Başbakan ve Dışişleri Bakanı ile yaptığı gizli görüşmelerin sonuçları için memnuniyetini dile getirmiş, İtalya'nın dostluğunun daha kalpten olamayacağını söylemişti.⁷⁰⁶ Yukarıdaki bilgilerden de görüleceği üzere, Osmanlı Devleti adli reform meselesinde İtalya'nın desteği karşılığında Trablusgarb'ta ve Ereğli'de bazı ayrıcalıklar vermeyi kabul etmişti. İtalya'nın amacı da aslında buydu. Tam da bu dönemlerde Kuzey Afrika'da kolonileşme faaliyetlerinin hızlandırılması, toprak alımları ve bölgeye İtalya'dan göç sağlanması üzerinde durulmaktaydı. Reformlar konusunda Osmanlı Devleti'ne destek sağlayarak Padişah Abdülhamid'den bazı taahhütler elde etmeyi başarmışlardı.

⁷⁰⁵ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 14 Kasım 1907, s. 558-559.

⁷⁰⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 15 Kasım 1907, s. 559-560.

2.3. İtalya ve Kuzey Afrika (1870-1909)

2.3.1. İtalya ve Tunus

“*Late-comer*” olarak da betimlenen İtalya Krallığı⁷⁰⁷, büyümek ve gelişmek için bazı ayrıcalıklara, hatta yeni topraklara ihtiyaç duymaktaydı. Sicilya’nın tam karşısında bulunan Tunus, her ne kadar İtalya’ya yakın da olsa, İtalya’nın burayı almak için çekinceleri vardı. Örneğin, 1864 yılında Fransa ve İtalya arasında Tunus’un paylaşılması gündeme geldiğinde, Fransa’nın Cezayir’de kolonyal savaşa harcadıklarını düşünen dönemin Dışişleri Bakanı Visconti Venosta bundan geri durmuştu. Bunun yerine, ekonomik olarak ayrıcalıklar edinmek istemiş ve 1869 yılında Tunus Beyi ile balık avı ve tütün yetiştiriciliği hususunda anlaşma imzalamıştı. Yaklaşık 7 yıl sonra, Bosna’yı almak isteyen Avusturya, bunun karşılığında Trentino’yu isteyebilecek olan İtalya Krallığı’nın dikkatini dağıtmak için ve İtalya ve Fransa arasındaki ilişkileri sarsmak için onlara Tunus üzerinde bir koruyuculuk ilan etmelerini teklif etmişti. Bir sonraki yıl Rusya ve İngiltere de yaklaşık olarak aynı şeyi önermişlerdi. Ancak hem kamuoyu hem de çoğu siyasi, kolonyal bir girişimde bulunmak istemiyorlardı. Bakan Cairoli, İtalya’nın Berlin’e her türlü sözden bağımsız gideceğini ve temiz ellerle döneceğini söylemişti.⁷⁰⁸

Berlin Kongresi’nde Fransızların Tunus’u ele geçirmek konusunda yaptıkları kulis İtalya’nın dikkatini çekmiş, dönemin Berlin Elçisi De Launay Tunus’u İtalya’nın

⁷⁰⁷ Elisabetta Brighi, **Foreign Policy, Domestic Politics and International Relations: The Case of Italy**, Routledge, New York 2013, s. 5.

⁷⁰⁸ Denis Mack Smith, **Storia d’Italia**, s. 158-159. Bu karara Crispi ve diğer emperyalistler skandal olarak bakmışlardı ve birçok tartışma ortaya çıkmıştı. **a.e.**, s. 159.

alması gerektiğini, bu konuda Almanya'nın desteği olacağını düşünmüştü.⁷⁰⁹ Ancak Tunus; İngiltere, Fransa ve İtalya için önemli bir konumdu. Başta İngiltere ve Fransa ile kurulan ekonomik bağlar, İtalya ile de oluşmuştu. Avrupalılar tarafından Tunus'ta birçok kurum ve tesisler kurulmuştu. 1880 yılında Tunus'ta 10000 İtalyan, 2000 Fransız ve 8000 Cezayirli yaşıyordu.⁷¹⁰ Bu üç devletin konsolosları kendi çıkarları doğrultusunda Tunus Beyini yönlendiriyorlardı ve aralarında rekabet yaşıyordu. İtalya, yukarıda da belirtildiği gibi, birliğini sağladıktan sonra, artık sömürge arama yoluna gitmeye başlamıştı. Bu yerlerden birisi de coğrafi yakınlığı ve orada bulunan İtalyan nüfusu nedenleriyle Tunus'tu.⁷¹¹ İtalyanlar, Tunus'ta sanayi ve tarım yatırımlarına girişmişlerdi ve Fransızların bölgedeki egemenliğini sarsmışlardı.⁷¹² Daha önce de belirtildiği gibi, İtalya'nın Tunus'u almak istediği hakkında bilgiler mevcutsa da, İtalya'nın Tunus'ta statükonun korunmasını arzu ettiği bilgisi de bulunmaktaydı, durum dış politikaya göre değişiyordu. Londra ve Paris arasında Fransa'nın Tunus'ta tek başına söz sahibi olacağı şeklinde bir anlaşma yapıldığını kabul etmeyen İtalya, İngiltere'nin kendisiyle bu konuda anlaşma yapması gerektiğini, bunun Akdeniz'deki ortak çıkarlar için önemli olduğunu düşünmekteydi.⁷¹³

İtalya Dışişleri Genel Sekreteri Maffei, dönemin Viyana Elçisi Kont Robilant'a Avusturya-Macaristan ile Balkanlar ve Tunus hakkında bir ittifak yapması için talimat

⁷⁰⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol X, 11 Ağustos 1878, s. 452-453. 1878 Berlin Kongresinde, Bismarck, Fransa'nın Tunus'u işgal edebileceğini gizlice söylemişti. İngiltere de Kıbrıs ve Mısır'ı ele geçireceğinden ses çıkarmamıştı. Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VIII. Cilt**, s. 85.

⁷¹⁰ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s. 511.

⁷¹¹ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VIII. Cilt**, s. 82.

⁷¹² Shaw, **a.g.e.**, s. 239.

⁷¹³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XI, 9 Ocak 1879, s. 139. Nisan 1879'da da İtalya'nın Tunus'ta statükodan yana olduğunu ve iyi bir idarenin tesisi ve geliştirilmesi, kişilerin haklarının korunmasını belirttiği görülmektedir. **DDI**, Seconda Serie, Vol XI, 8 Nisan 1879, s. 379.

vermişti. Avusturya Dışişleri Bakanı Haymerle olumlu düşünse de, Bismarck buna karşı çıkmıştı. 1880 yılı boyunca anti-İtalyandı, Fransa'ya Tunus'u, Avusturya'ya da Venedik'i alması hakkında ısrar ediyordu.⁷¹⁴ Kasım 1880 Senatoda sağın Tunus sorunundaki politikasını özetleyen Marco Minghetti, Tunus üzerinde İtalyan egemenliğini kazanmak istediklerini -kendisi ve partisindeki kişiler adına- yalanlamıştı. Onlar için Tunus Beyinin bağımsız kalması ve statükonun sürdürülmesi yeterliydi. Onun ihlal edilmesini görmeye hazır değillerdi, İtalya'nın bölgede bulunan meşru etkisi de bu şekilde zarar görebilirdi. 1864'teki sefer için de Tunus'a diğer güçlerin girişi ile kalıcı bir işgal olmayacağını söylemişti. Fakat bu sözleri, Tunus'un politika başarısızlığı sayıldığı bir zamanda dile getirmişti. Yine sağ kanattan Visconti Venosta, 1894 yılında Nigra'ya yazdığı mektubunda, 1864'te Napolyon'un İtalya'nın Tunus'a gitmek isteği varsa buna karşı çıkmayacağını söylediğini yazmıştı. Ancak o dönemde İtalya hem Venedik'in alınması hem de Roma meselesinden dolayı Fransa ile işbirliği içinde olmak durumundaydı. İtalya, Venedik ve Roma yerine Afrika'yı seçemezdi.⁷¹⁵

Her ne kadar İtalya için 1864 yılında Tunus öncelik değildiyse de, daha sonra önemli bir yerdeydi. Bakan Visconti-Venosta 21 Kasım 1870'te kabine toplantısında Osmanlıların Tunus'u alacakları planları üzerine İtalya'nın karşı çıkmasını söylemişti. Ona göre, Tunus bir gün İtalya'nın ellerine düşmeliydi. Venosta gibi muhafazakâra yakın birisi bile Tunus'ta İtalyan etkisini dört gözle beklemişti. İtalya küçük masadaki yerini büyük masa ile değiştirdiğinde, Türk kekinin servis edilmesini umuyordu, bu şekilde daha büyük bir pay elde edebilirdi.⁷¹⁶

⁷¹⁴ Lowe and Marzari, **a.g.e.**, s. 23.

⁷¹⁵ Federico Chabod, **Italian Foreign Policy**, çev. William McCuaig, Princeton University Press, Princeton New Jersey 1996, s. 447-448.

⁷¹⁶ Federico Chabod, **Italian Foreign Policy**, s. 448-449.

1881’de, Fransa henüz Tunus’a asker göndermeden kısa bir süre önce, İtalya Fransa’nın Tunus’u koruyan tek hâkim devlet konumunda olduğunu, ancak İtalya’nın da geri kalmaması gerektiğini varsaymaktaydı. Eğer alakasız görünürlerse bu onların dezavantajına olabilirdi. İtalyan Başkonsolosuna göre, Fransa Tunus’un tek ve aktif koruyucusu rolünü almıştı ve bununla bazı özel imtiyazlar elde etmek ve Tunus Beyini daha çok kendi yönetimi altına almak istiyordu. İtalya bu konuda tarafsız kalmamalı, bu yüzden Kralın deniz kuvvetlerini Fransa’nın kuvvetlerine destek olarak katmalılardı ki aldığı haberlere göre bunlar harekete geçmişlerdi. İngiltere’nin de katılımını sağlamak İtalya için büyük bir olaydı. Zaten Fransa’nın girişi ve Padişah Abdülhamid’in gizli planlarını keşfetmiş olması aldığı tutuma farklı bir anlam yüklüyordu. Bu durumda İtalya tarafsız kalırsa çok dezavantajlı olurdu.⁷¹⁷ İtalya, Osmanlı Devleti’nin Tunus ile olan siyasi bağlarını tanıyor, Tunus’ta statükonun devam etmesini arzu ediyordu.⁷¹⁸ Bu yüzden de İngiltere gibi zırhlı bir gemi göndermişti.⁷¹⁹ Daha sonra zaten Fransa, Tunus’a girmiş, bunun üzerine Dışişleri Bakanı Cairoli istifa etmişti, Genel Sekreter Maffei de onunla birlikte gitmişti.

Tunus konusunda tepki gösterilmesi için Osmanlı’nın Roma’daki Elçisi, Bakan Cairoli ile görüşmüştü. Cairoli, bölgede Osmanlı hukukunun korunmasının İtalya tarafından da desteklendiğini, Fransa’nın oradaki hareketinden dolayı ortaya çıkan endişe ve telaşının artmakta olduğunu söylemişti. Fransa’nın İngiltere’ye buranın istila edilmeyeceği veya ele geçirilmeyeceği konusunda verdiği teminata güveneceklerini eklemişti. Elçinin bu düşünceye karşı çıkan sözleri üzerine de Cairoli İtalya’nın bu konuda tek başına hareket edemeyeceğini, bu konuda insiyatifi İngiltere’nin alması gerektiğini ifade etmişti. Elçi, en azından İngiltere nezdinde girişimlerde bulunmasını

⁷¹⁷ DDI, Seconda Serie, Vol VIII, 2 Şubat 1881, s. 495.

⁷¹⁸ BOA, HR.SYS 1619/63, 21 Cemaziyelevvel 1298 (21 Nisan 1881).

⁷¹⁹ BOA, Y.A.HUS 167/62, 9 Cemaziyelahir 1298 (9 Mayıs 1881).

rica edince bunu kabul etmiş ancak bu kabulü gizli bir şekilde Bâbıâli'ye bildirmesini istemişti.⁷²⁰ İtalya'nın Tunus'taki temsilcisi Maccio'nun da söylediği gibi, avantajlı taraf Fransa olmuştu. Sonuç olarak ise, Tunus'un Fransa tarafından işgali gerçekleşecek, İtalya bunun üzerine dış politikasında bazı değişiklikler yapacaktı. Akdeniz'de söz sahibi olmak isteyen İtalya, Avusturya-Macaristan ve Almanya ile yakınlaşacaktı.

İtalya, Fransa'nın Tunus'taki himayesini 1896 yılında kabul etmişti.⁷²¹

2.3.2. Mısır Sorunlarında İtalya'nın Yeri ve Politikası

Kuzey Afrika'da Tunus'tan sonra Osmanlı Devleti'ni o dönemde Avrupalı güçlerle karşı karşıya getiren diğer bir mesele de Mısır meselesiydi. 1863 yılında Hıdiv olan İsmail Paşa, Mısır'ı kalkındırmak için çeşitli girişimler yapmak istemiş, ancak bu girişimleri için para ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Halka birçok vergiler koymuştu ve bu vergiler de yetmediğinden Avrupalı devletlerden borç para almıştı. Bu borçlanmalar, Avrupalıların sermayeleriyle birlikte Mısır'a siyasi olarak da gelmelerine sebep olmuştu. Borçların faizlerini ödeyemeyen Hıdiv, İngiliz ve Fransız temsilcilerinden oluşan bir komisyonun Mısır'ın ekonomisi üzerinde kontrolünü kabul etmişti.⁷²² Avrupalıların siyasi güçleri İsmail Paşa döneminde ciddi bir seviyeye yükselmiş ve siyasi gücü ele geçiren konsoloslar, Paşa üzerinde baskı kurmuşlardı. Heyet-i Nüzzâr adı verilen Bakanlar Kurulu, Mısır'ın borç işlerini incelemek üzere kurulan bu araştırma komisyonu sonrasında ortaya çıkmıştı. Bir İngiliz ve bir Fransız da Nazırlık üstlenerek, bu heyete katılmışlardı.⁷²³ İtalya da Mısır'da yapılan bu düzenlemelerde söz sahibi olmak niyetindeydi. Hem bu hükümetteki düzenlemeye destek olmak hem de Fransa ve

⁷²⁰ BOA, Y.A.HUS 167/63, 8 Cemaziyelahir 1298 (8 Mayıs 1881).

⁷²¹ Denis Mack Smith, *Storia d'Italia*, s. 160.

⁷²² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi VIII. Cilt*, s. 88.

⁷²³ Ayhan Ceylan, "Osmanlı Döneminde Mısır'da Hukuki Modernleşme (XIX. Yüzyıl)", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, Sayı 5, 2008 (Bahar), s. 73-74.

İngiltere ile birlikte yer almak istiyordu.⁷²⁴ Ancak yine 1882 yılında İngiltere'nin Mısır'ı işgaliyle bu konu da Tunus gibi kapanmış olacaktı.

Assab meselesi konusunda karar aşaması devam ederken⁷²⁵, Osmanlı Devleti bir yandan da Mısır'la alakalı sorunlarla uğraşmaktaydı. Mısır'daki karışıklıklar uluslararası bir boyuta ulaşmış, Hıdiv İsmail Paşa'nın azledilmesinden sonra yerine oğlu Tevfik Paşa getirilmişti. Yeni Hıdiv daha çok İngiliz ve Fransızların etkisi altında bir yönetim anlayışı benimsemişti. Bu etkinin ve müdahalenin artan boyutuyla ve Mısır'da onlara karşı bir düşmanlıkla "Mısır Mısırlılarıdır" düşüncesi ortaya çıkmış, bu düşünceye sahip kişilere "Vataniler" ismi verilmişti. Harbiye Nezaretinde yükselen bu grup meşrutiyet idaresi kurulması ve Sait Halim Paşa'nın Hıdiv seçilmesi için bazı girişimlerde bulunmuşlardı. Mısır karışmaya başlamıştı. Ali Nizami Paşa idaresinde bir komisyon durumu gözlemlemek için Mısır'a gönderilmiş, bu durumdan hoşlanmayan İngiltere ve Fransa İskenderiye'ye birer savaş gemisi yollamışlardı. Komisyon sonuçsuz bir şekilde geri dönmüştü. Mısır'da meşrutiyet idaresine geçilmişti ve Hıdiv Tevfik Paşa da Vataniler grubundan bir hükümet kurmuştu. Çerkez subayların sürgüne gönderilmesi gibi bazı ayrımcılıklardan sonra Osmanlı Devleti konuya müdahil olmuştu. Padişah II. Abdülhamid'in çıkan anlaşmazlığın yatıştırılması için Hıdiv'e bazı tavsiyeler verdiği sıralarda, Mayıs 1882'de İngiltere ve Fransa İskenderiye'ye gemi göndermişlerdi. İki ülke de hükümette bulunan Vatanî grubunun azlini istiyor, ancak halk ve meclis Vatanileri destekliyordu. Hıdiv İsmail arada kalarak Osmanlı Devleti'nin yardımını istemişti. Bunun üzerine II. Abdülhamid, Mısır'a Derviş Paşa başkanlığında bir heyet göndermiş, bu heyet Vatanilere nişanlar takdim etmişti. Heyet Mısır'dayken ise yaşanan bir halk olayı sonucunda ölenler ve yaralananlar olunca, İngiltere ve Fransa bundan

⁷²⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XI, 20 Şubat 1879, s. 229; 19 Mart 1879, s. 319.

⁷²⁵ Doğu Afrika kısmında konuyla ilgili geniş bilgi verilmiştir.

Hıdivi ve Derviş Paşa'yı sorumlu tutmuştu, çünkü ikisi samimi olmuşlardı. Mısır'ı ilgilendiren bu sorunların çözülmesi için konferans toplanması teklif edilmişti.⁷²⁶

Mısır sorunu yeni yeni başladığı dönemlerde, İtalyan Elçisi Luigi Corti'ye Almanya, Avusturya ve Rusya Elçileri ile birlikte hareket etmesi talimatı verilmişti.⁷²⁷ Eğer Mısır'da bir girişimde bulunulacaksa, yalnız İngiltere ve Fransa değil, herkes dâhil olmalı diye de düşünülüyordu. Herkesle mutabakata varılmalıydı ve bu mesele bir Avrupa problemi olarak düşünülmeliydi. Osmanlı'yla yapılacak görüşmelerde beraber olacaklardı, onlara göre her türlü müdahale engellenmeli ve buradan doğabilecek güvenlikle ve çıkarlarıyla ilgili normal gidişatı engelleyecek her türlü girişim engellenmeliydi. Osmanlı girişimi bir Avrupa girişimi gibi görülmeli ve önceden yapılmış anlaşmalarla belirlenmiş olmalıydı ve Osmanlı'yla önceden görüşülerek daha önce ne yapacakları bilinmeliydi.⁷²⁸ Yine, İngiltere'nin İtalya'ya yaptığı Mısır'da ortak harekât teklifinin üstüne, İtalya'nın İngiltere ve Fransa gibi diğer Avrupa devletlerinden ayrı bir girişimde yer alamayacağı da belirtilmişti.⁷²⁹ Ancak İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a gemi göndermesi üzerine İtalya'nın da bir gemi göndereceği bilgisi gelmişti. Bu yüzden de Hariciye Nezaretinden Roma Elçiliği'ne yazılan yazıda, İtalya'nın Mısır meselesi hakkında verdiği teminatları ve iki ülke arasında bulunan dostça ilişkilere dayanılarak, Mısır'ın şuanki durumunda bir İtalya zırhlısının Mısır sularına gönderilmesine gerek görülmediği yazılmıştı. Bu düşünce Elçi Kont Corti'ye de bildirilmiş, gemi gönderilmesinden kaçınılması istemiş, Corti de Roma'ya bu konuda

⁷²⁶ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi VIII**. Cilt, s. 90-95.

⁷²⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 29 Ocak 1882, s. 524.

⁷²⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 19 Şubat 1882, s. 570- 571-572.

⁷²⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 18 Mayıs 1882, s. 770-771.

telgraf çekeceğini söylemişti. Osmanlı Devleti'nin Roma Elçisine de Hariciye Nazırı'nı bu konudan vazgeçirmek için gayretle elinden geleni yapması emredilmişti.⁷³⁰

Dönemin Roma Elçisi İstefanaki Musurus Bey İtalya Dışişleri Bakanı Pasquale Mancini ile görüşmüştü ve şu şekilde bir telgraf göndermişti: “...Mösyö Mancini ile görüştüm ve İtalya zırhlısını celb ettirmeye kendisini iknâ için tekrar ısrâr ettim. Müşârunileyh “sefine irsâli hususunun maksat ve mâhiyetine dâir olan evvelki tebligâtını tekrar ile berâber Bâbîâli'nin arzusuna mümâşaat etmek isterdim. Fakat Mısır'ın hâli bağıteten tahallüf etmekte bulunmuş ve dünden berü oraca müceb-i endişe bir suret kesb eylemiştir ki İtalya kabinetosu mezkur zırhlı sefinenin irsâliyle ittihâz eylediği tedbir-i ihtiyatkâriyi ibkâ ve muhâfaza etmeyecek olur ise gerek parlamentoya ve gerek millete karşı pek büyük bir mes'uliyet deruhte etmiş olur. Mısır meselesinde İtalya ile kamilen müttefikü'l-eşkar bulunan Almanya Avusturya ve Rusya devletleri dahi tedbir-i mezkuru pek tabii addediyorlar ve kendileri taraflarından gemi gönderilmemesi galiba Mısır'da külliyyet üzere tebaaları bulunmadığı içindir. Herhalde Avusturya hükümeti dahi böyle bir tedbir ittihâzını tasavvur eder gibi görünüyor. İtalya hükümetinin ne derece sizi gücendirmemek istediğini isbât için şurasını ilâve ederim ki Kahire'deki İtalya Ceneral Konsolosundan hâl ve mevkiin pek ziyâde kesb-i vehâmet ettiği ve zırhlı sefineyi İskenderiye'ye celb etmek mecburiyetinde bulunması muhtemel idiğini mübeyyin âhiren aldığım telgrafnâmeye cevâben bir lüzum-ı mutlak ve hakiki olmadıkça böyle bir tedbir ittihâz edecek olur ise kendisini mesul tutacağımı ba-telgraf bildirdim” meâlinde idâre-i lisân eyledi.”⁷³¹ Bu arada, İtalya'nın Avusturya, Almanya ve Rusya gibi çekimser kalmaya karar verdiği görülüyor, bu yüzden de gemiler Messina'da bekliyordu. Port Said'de sadece “Castelfidardo” isimli bir gemi

⁷³⁰ BOA, Y.A.HUS 170/35, 4 Receb 1299 (22 Mayıs 1882). (Ayrıca Bkz. BOA, HR.SYS 991/6, 991/7, 991/10)

⁷³¹ BOA, Y.A.HUS 170/50, 7 Receb 1299 (25 Mayıs 1882).

demirlemişti. Kahire’de bulunan İtalyan Konsolosu İtalyan halkı eğer zor durumda kalırsa gemiye haber verecek ve yardım isteyecekti.⁷³²

İtalya’nın İstanbul Elçisi Luigi Corti aynı açıklamayı davet edildiği sarayda da yapmıştı. Sadrazam Said Paşa, Elçi’ye İtalya’nın Port Said’e zırhlı gemi gönderdiğini duyan Nazırların huzursuzluk duyduklarını ve diğer güçlerin böyle bir karar almadıklarından bu hareketi diğer devletlerin de örnek alarak yapabileceklerini ve daha büyük sorunlar çıkabileceğini belirtmişti. Çok dikkatli olunması gerekirdi ve İskenderiye’ye bu geminin gitmesinden kaçınılmalıydı. Elçi Corti aslında İtalya’nın temkinli davrandığını, bölgede başka gemi olmadığını, ihtiyaç olmadıkça ve oradaki kolonilerine zarar gelmedikçe geminin İskenderiye’ye gitmeyeceğini söylemişti. Sadrazam Said Paşa nasıl bir tehlikeden bahsediyorsunuz bunu anlamıyoruz, bölgede çok az İtalyan var demeye getirmiş ve bunun önlenmesini istemişti. Ayrıca hâlihazırda konjektüre uygun olmadığından gemi yola çıkmamalıydı. Elçi Corti üzerine hiçbir sorumluluk almamış ve kendisini biraz konunun dışında bırakmıştı.⁷³³ Bu görüşmeden sonra Elçi Corti sarayda özel bir yemeğe daha davet edilmişti. Sultan Abdülhamid, Corti’yi samimi olarak karşılamış, kendisiyle yemekten önce özel olarak ilgilenmişti. Son olaylarda İtalya’nın kullandığı üslup dolayısıyla krala ve Dışişleri Bakanına teşekkür etmiş ve o gün aldığı bir telgraftan bahsetmişti. Bu telgrafın, Almanya’nın İngiltere ve Fransa nezdinde girişim yapmasından dolayı geldiğini Corti anlamıştı. Yemekten sonra konu İskenderiye’ye gönderilen Fransız-İngiliz birlikleri olmuştu ve Sultan Abdülhamid bunun oradaki halkın haklarına karşı gelen bir önlem olduğunu ispat etmeye çalışmıştı, zira Mısır’daki durum dış güçlerin müdahalesini gerektirmiyordu ve o iki hükümet güce başvurma hakkına sahip değildiler. Bu sadece egemenlik hakkına sahip olan ülkenin hakkıydı bu konu üzerinde Padişah çok uzun durmuştu ve Elçi

⁷³² **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 21 Mayıs 1882, s. 3.

⁷³³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 23 Mayıs 1882, s. 11-12.

Corti'nin bu olayda Osmanlı'nın tutumunu onaylayıp onaylamadığını sormuştu. Corti ise temkinli ve ılımlı yaklaşımın Osmanlı Devleti'nin dostu olan güçlerin beğenisini aldığını, sadece imparatorluğun refahı ve bütünlüğüyle ilgilenen İtalya'nın da memnun olduğunu belirtmişti. II. Abdülhamid ise dört güç temsilcileri tarafından yapılan açıklamalar doğrultusunda, bunlara güvenerek gelecekte ümitli olduğunu açıklamıştı.⁷³⁴ Bu arada Mısır'da daha önce de belirtilen karışıklıklar ortaya çıkmıştı. İtalya Mısır konusunda konferans toplanması için Berlin, Viyana ve Petersburg hükümetleri ne yapacaksa onu yapmaya karar vermişti. Ya Derviş Paşa'nın başarılı olmasına yardım edilecek, ya da konferansın toplanması için destek verilecekti.⁷³⁵

Karışıklıkların çıkması konferansın toplanmasına yol açmıştı. İskenderiye'de olaylar çıktığı sırada İtalya Konsolosu ve Konsolos Vekili hükümet konağına giderken hafifçe yaralanmışlardı ve bu yüzden de "Castelfidardo" isimindeki zırhlı gemi Port Said'den İskenderiye'ye gönderilmiş ve diğer bir zırhlı gemiye Port Said'e gitmesi için emir verilmişti.⁷³⁶ Avusturya da bölgeye bir gemi göndermeye karar vermişti. Mısır'da olaylar çok geçmeden durulmuş, yeni bir olay yaşanmamıştı. İskenderiye'ye asker gönderilmesine gerek kalmamıştı.⁷³⁷ İtalya, Mısır konusunda asla herhangi bir toprak veya manda düşüncesinde değildi. Sadece Mısır kurum ve işleyişinde reformlar yapılmasını ve ordunun düzelmesini istiyordu, her şey olduğu gibi kalmalıydı.⁷³⁸ İtalya, İngiltere'nin kendisine de yapmış olduğu asker çıkartma teklifine sıcak bakmamıştı.

⁷³⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 24 Mayıs 1882, s. 15-16.

⁷³⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 10 Haziran 1882, s. 59.

⁷³⁶ BOA, Y.A.HUS 170/72, 26 Receb 1299 (13 Haziran 1882).

⁷³⁷ BOA, Y.A.HUS 170/145, 3 Şaban 1299 (20 Haziran 1882); HR.SYS 924/2, 3 Şaban 1299 (20 Haziran 1882)

⁷³⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 25 Haziran 1882, s. 91.

İngiltere ve Fransa'nın arzusu olan Port Said, İsmailiye ve Süveyş'e asker ikamesi Dışişleri Bakanı Mancini'ye göre askeri müdahaleydi.⁷³⁹

Osmanlı tarafının katılmadığı konferans İstanbul'da açılmış, konferansa İtalya Elçisi Luigi Corti başkanlık etmişti.⁷⁴⁰ İtalya, başkanlığını da yaptığı konferansa diğer üç ülkenin de destekleyeceği yeni bir fikir ile gelecekti, bu ise Süveyş Kanalı'nın korunması ve kanalda seyrin devam etmesi için deniz polisi teşkilatı kurulmasını önerisiydi.⁷⁴¹ Osmanlı temsilcileri İtalya'nın teklifine bu teklifin sadece denizlerin korunmasına yönelik olduğunu ancak tehlikenin karadan da gelebileceğine işaret etmişlerdi. Egemenliğin sahip olduğu güce kara savunmasının bırakılması maddesinin teklife eklenmesi uygun olacaktı. İtalyan Elçi Corti'ye göre, bu değişikliğin yapılması İtalyan teklifini çürütecek, bertaraf edecek bir durum yaratacaktı. Bu durumda, böyle bir eklemenin teklifin yapısını tamamen değiştireceğini öne sürmüştü. Bunun üzerine Osmanlı delegeleri ısrar etmemişlerdi. Konuyla ilgili protokol yapılmasını talep ettiğinde, Alman Maslahatgüzarı buna karşı çıkmış, İngiltere ve Fransa'nın katılmasını da beklemelerini önermişti. Zira talimat gelmediği için Fransız ve İngiliz temsilciler henüz imza koyacak durumda değillerdi ve konferansın gidişi bu noktada mutabık kalmıştı.⁷⁴² Süveyş konusundaki bu teklif toplantıda tartışmaya açıldığında, Almanya, Avusturya, Rusya ve Osmanlı Devleti tarafından onaylanmıştı. İngiliz temsilcisi eğer gereklilik olursa İngiltere ve diğerlerinin kanalın güvenliği için bazı gerekli noktaları ele geçirebileceğini ve ordu indirebileceğini söylemişti. Fransa temsilcisi hükümetinden bu konuda bir emir almadığını belirtmişti. Sonuçta İngiltere'nin askeri operasyonlar

⁷³⁹ BOA, HR.SYS 1006/18, 13 Ramazan 1299 (29 Temmuz 1882)

⁷⁴⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 23 Haziran 1882, s. 87.

⁷⁴¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 31 Temmuz 1882, s. 176-177.

⁷⁴² **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 8 Ağustos 1882, s. 187-189.

hususunda özgür bir hareket belirlediği anlaşılmıştı.⁷⁴³ İtalyan teklifi için ise imzalar atılmıştı.⁷⁴⁴

İtalya'nın bu teklifi ve amacına bakıldığında, Süveyş'te ve aslen Kızıldeniz'deki çıkarları akla gelmektedir. Bir süredir Assab Körfezinde genişleme için uğraşan, Kızıldeniz'de kolonileşme yoluna gitmek isteyen ve Mısır'da hem siyasi hem mali konularda söz hakkına sahip olma arzusunda bulunan İtalya Krallığı aslında Mısır'da doğrudan bir çıkarı bulunmayan Almanya, Avusturya ve Rusya'nın desteğiyle bunu başarmıştı. İtalya belki de Tunus'ta yaşadığı kaybı bu şekilde telafi etmek düşüncesindeydi. Kızıldeniz'e geçiş yolu olan Süveyş Kanalı için elinden geleni yapmaya çalışıyordu. Farklı düşüncelerde bulunan İngiltere, Fransa ve diğer üç devletin temsilcilerinin arasından İtalyan Elçisinin bu konferansa başkanlık etmesi, bu teklifte bulunması ve bir şekilde kabul de ettirmesi bu şekilde açıklanabilir.

Osmanlı Devleti için Mısır sorunu, Avrupalılar için de soruna müdahale süreci devam etmekteydi. Sorun hem siyasi hem mali niteliğini koruyordu. Dönemin Dışişleri Bakanı Mancini mecliste Mısır'la ilgili kendisine yöneltilen soruya, İtalya'nın bir deniz devleti olduğunu ve Süveyş Kanalı'nda seyahat serbestliğine muhtaç olduğunu belirtmişti. İtalya aynı zamanda Avrupa'da barış ve güvenliğin devamını ve korunmasını istiyordu. Mısır'da çok fazla İtalyan olduğu için bölgede yapılan bütün mülki reformlara katılıyorlardı, dolayısıyla Mısır meselesinde İtalya'nın menfaatleri ve vazifeleri inkar edilemezdi. İtalya, Mısır'ı ilgilendiren birçok müzakereye katılmıştı. Mısır'da askeri müdahale yapılması yönündeki teklifi tamamen reddetmemişlerdi, ihtiyaç durumunda bu daveti tekrar değerlendirme hakkını korumuşlardı. Mısır'ın maliyesi için Londra'da yapılacak olan konferansı da kabul etmişlerdi. Fransa'nın talebi üzerine, Fransa ve İngiltere arasında fikir alışverişi yapılacak, sonuçları diğerlerine

⁷⁴³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 10 Ağustos 1882, s. 193-194.

⁷⁴⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 14 Ağustos 1882, s. 210.

bildirilecekti. İtalya, bu görüşmelerin sonuçlarının tebliğini bekleyecek, daha sonra tekrar değerlendirme yapacaktı.⁷⁴⁵

Elçi Luigi Corti'nin raporunda belirttiğine göre, Sultan II. Abdülhamid Mısır konusunda İngiltere ve Fransa'nın anlaşması hakkında şaşkındı. Anlaşılan konuları ve maddeleri onaylamıyordu, Mısır üzerindeki egemenliğinden hiç bahsedilmediğinden de şikâyetçiydi. Corti, Osmanlı Padişahının egemenliğine kimse tarafından itiraz olunmadığını ve konferansta İtalyan temsilcisinin bunu her zaman hatırlatacağını söyleyerek bu konuda garanti vermişti.⁷⁴⁶ Farklı bir yazışmada ise İtalya'nın yapılan anlaşmalara göre hiçbir zaman II. Abdülhamid'in Mısır'daki hâkimiyetini onaylamadığı yazılmıştı.⁷⁴⁷ İtalya, Londra konferansının kapanmasından sonra tavır değiştirerek artık açık bir şekilde Mısır konusunda Almanya ile birlikte devam etmeye karar vermişti. İtalya'ya göre, uğradığı başarısızlıkla konferanstan sonra Mısır konusu yeni bir döneme girmişti, İtalya'nın Londra konferansında kendi çıkarları doğrultusunda müttefiklerin de onayladığı biçimde sergilediği bir tavır olmuştu. Bu tavır, diğer hükümetlerin tavırlarıyla tam olarak örtüşmese de onlarla tam zıt düşmeyen ama aynı da olmayan bir tavidir. Bu hareket gereği ve görevleri gereği her zaman için Berlin ve Viyana ile iletişimi sürdürmeyi dile getirerek onlardan gelecek teklifleri değerlendireceklerdi. Diğer güçlerle tamamen aynı ve eşit şartlarda olduklarını sözlerle ve tavırlarla vurgulamışlardı.⁷⁴⁸

Süveyş Kanalı'nın tarafsızlığı meselesi de bu dönemlerde ortaya çıkmıştı. Osmanlı tarafında, İngiltere ve Fransa arasında yapılmış olan tarafsızlık anlaşmasını da çıkarları uyduğundan dolayı İtalya'nın kabul edeceği Başbakan Francesco Crispi

⁷⁴⁵ BOA, HR.SYS 1008/68, 15 Receb 1301 (11 Mayıs 1884)

⁷⁴⁶ **DDI**, Vol XVII-XVIII, 22 Haziran 1884, s. 261.

⁷⁴⁷ **DDI**, Vol XVII-XVIII, 8 Temmuz 1884, s. 286.

⁷⁴⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 25 Ağustos 1884, s. 348.

tarafından belirtildiği yazılmışsa da⁷⁴⁹, yine Crispi'nin Elçi Blanc'e Süveyş Kanalı projesini “*Sultan için resmi kabulü ertelediğini*”, saraydaki duruma bakıp haber vermesini istediğini⁷⁵⁰ görmekteyiz.

1892 yılı Osmanlı siyasetinde Tefvik Paşa'nın vefatı sonrasında yeni Hıdiv ve dolayısıyla yeni ferman konusu öne çıkmıştı. Dönemin Osmanlı nezdindeki İtalya Elçisi Costantino Ressa Hariciye Nazırı Said Halim Paşa ile Hıdivlik Fermanı hakkında görüşmüş ve içeriğinin İtalya Devleti'nde kötü bir etki bıraktığını ve iki devlet arasında bulunan iyi ilişkilere karşıt olduğunu ifade etmişti. Hariciye Nazırı'na göre, fermanla yeni bir madde bulunmadığından iki devlet arasındaki iyi ilişkilere karşı bir yönü yoktu ve statükoyu da değiştirmemişti. Elçi bunun üzerine konuyu değiştirerek kendisiyle daha sonra tekrar görüşeceğini söylemişti.⁷⁵¹

Mısır fermanı hususunda sorun çıkmasının sebebi, İtalya'nın o dönemlerde Mısır egemenliğinde bulunan Kızıldeniz'deki bazı bölgelerdeki işgalleri ve hala belirsiz olan hukukuydu. Bu nedenle İtalyan Elçi Ressa ayrıca Massava⁷⁵² hakkında statükonun

⁷⁴⁹ BOA, HR.İD 2017/100, 16 Safer 1305 (3 Kasım 1887)

⁷⁵⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXI, 25 Kasım 1887, s. 295. Bu meselede İtalya Elçisi Almanya Elçisi ile birlikte hareket etme talimatı almıştı.

⁷⁵¹ BOA, Y.EE 49/8, 11 Şaban 1309 (11 Mart 1892). Yeni Hıdivlik fermanında Mısır'da Osmanlı hakimiyetinin hukuken devam ettiğinin anlaşılması için, “Mısır'ın hiçbir parçasının, hiçbir sebep ve vesile ile başkasına terkinin caiz olmadığı” belirtilmişti. Ayrıca, Mısır topraklarının sınırlarının tam olarak belirlenmemesi problemi vardı. Ahmet Hikmet Kıvrak, **II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı-Mısır İlişkileri**, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2016, s. 301-302. Bu durum başta İngiltere olmak üzere, İtalya'yı da Kızıldeniz'deki işgallerinden dolayı ilgilendirmiş ve endişelendirmişti.

⁷⁵² Kızıldeniz Eritre'de bulunan bir liman şehridir. Şehirdeki İtalyan işgali için bkz. Doğu Afrika bölümü.

korunması konusunda da Bâbîâli'ye nota vermişti⁷⁵³. İtalyanların Massava'yı işgal etmeleri, Osmanlı Devleti tarafından protesto edilmişti ve İtalyan Elçinin Massava'da statükonun korunmasına dair tahrir göndermesinin şaşkınlık sebebi olduğu belirtilmişti.⁷⁵⁴ Buna karşılık, Elçi Ressa'nın Dışışleri Bakanı Rudini'ye yazdığı yazıda, 1865 fermanına atıfta bulunulmuş ve bu ferman ile Massava ve Sevakın'ın Hıdiv İsmail'e bırakıldığı, 1866'da miras yoluna geçildiği ve bu ferman 1865 yılına göre yapılmış olunca durumun yeniden kişisele döndüğü ve Hıdiv'in ölümünden sonra Massava ve Sevakın'ın teorik olarak tekrar Padişah Abdülhamid'e döndüğü belirtilmişti. 1866 fermanına göre ise bu topraklar ilelebet Mısır'a ait olacaktı. İngiltere Elçisi bu konuyu Lord Salisbury'e iletcekti, Elçi Ressa'nın girişim yapıp yapmayacaklarını Dışışleri Bakanı Rudini'ye soruyordu. İtalyan tarafının bu durumda önemle üstünde durduğu konu bu durumun ilerde kendilerini nasıl etkileyeceği ve bu topraklarda Osmanlı'nın hak talebi ile uğraşmanın mı yoksa başka bir gücün egemenliği altına girerse Mısır toprakları Mısır'ın hak iddiasıyla başetmek daha kolay olacak mı Elçi Ressa'nın bunu sorguluyordu.⁷⁵⁵ Bakan Rudini'ye göre, Massava'da İtalyan egemenliğinin siyasi ve hukuki düzenlemeler ile zaten onaylanmış olduğundan, Mısır'da ilerde hak talep edebilecek olan Osmanlılar veya başkaları önünde onların durumunu değiştirmeyecekti, statükonun değişmemesi yeterliydi, bu açıklama yapılmadığı müddetçe de hâlihazırdaki durumun değiştirilmesini istemediklerini Bâbîâli'ye bildirebilirlerdi.⁷⁵⁶ Bakan Rudini, eğer ki ferman okunursa Konsolosun Amiral ile seramoniye katılmasını, birliğin de katılabileceğini ancak daha önce Mısır

⁷⁵³ Bu konu bir sonraki bölümde incelenmiştir.

⁷⁵⁴ BOA, İ.DH 1271/99912, 26 Şaban 1309 (26 Mart 1892)

⁷⁵⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIV, 7 Nisan 1892, s. 564. Bakan Rudini ise bu sorunun cevabını ve kendilerine yönelik bir çıkarım olur mu diye İngiltere'ye danışıyordu. Taleplerine olumlu bakabilirdi. Bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIV, 7 Nisan 1892, s. 564.

⁷⁵⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIV, 7 Nisan 1892, s. 565.

hükümetine kral adına açıklamada bulunan bir nota verilerek, İtalya'nın Massava'daki hâlihazırdaki durumunu değiştirme niyetinde olmadığını ilan etmeleri gerektiğini yazmıştı. İtalya Konsolosu, bu talimatları İngiliz Başkonsolosu olan The Earl of Cromer (Evelyn Baring)'a iletmeliydi. Elçi de Bâbîâli ile bu konuda görüşmeli ve Massava'da bir değişiklik yapılmamasını ve her şeyin olduğu gibi kalmasını söylemeliydi.⁷⁵⁷ Elçi Ressman bu konuyu Hariciye Nazırı Said Paşa ile konuştuğunda, Paşa konunun Bakanlar Kurulu'nda görüşüleceğini ve talebini destekleyeceğini söylemişti.⁷⁵⁸

Dönemin Roma Elçisi Mahmud Nedim Bey de İtalya Dışişleri'ne Massava konusunda bir nota vermişti. Bunda, İstanbul İtalya Elçisinin Nisan'ın 14'ünde Hariciye Nezareti'ne verdiği notada Hıdiv Abbas Paşa'nın fermanında 1281 (1864) tarihli fermanın zikrinin Massava'da statükoya zarar vermeyeceğini teyit ettikten sonra, İtalya hükümetinin o dönemde Massava'da mevcut olan durumu değiştirmek fikrinde olmadığını beyan etmişti. Abbas Paşa'ya yazılan ferman, 1281 (1864) senesindeki fermana göre Mısır'da bir statüko değişikliği yapmıyordu, ancak Osmanlı hükümeti Massava üzerindeki hakimiyet hukukunu tamamıyla ve kesinlikle muhafaza etmek kararındaydı.⁷⁵⁹ Bakan Rudini, birkaç hafta sonra bir Havas telgrafına göre Bâbîâli'nin Mısır Fermanı konusunda notalarına cevap vermeyi ve gerek Massava'da gerek Kızıldeniz'de işgal ettiği diğer topraklardaki egemenlik haklarını yeniden talep etmeyi düşündüğünü bildirmişti. Bâbîâli'nin İtalya'ya bu yönde cevap vereceğini öğrenmişti ve

⁷⁵⁷ DDI, Seconda Serie, Vol XXIV, 8 Nisan 1892, s. 569.

⁷⁵⁸ DDI, Seconda Serie, Vol XXIV, 10 Nisan 1892, s. 570.

⁷⁵⁹ BOA, Y.A.HUS 258/84, 24 Ramazan 1309 (22 Nisan 1892). Notada geçen statüko tabirinin Hıdiviyet için geçerli olduğu, ancak İtalyanların bunu Massava hakkında kullanmak düşüncelerine mahal verilmemesi için müsveddeden tabirin çıkarılmış olduğu da belirtilmişti. Bkz. BOA, Y.A.HUS 258/105, 28 Ramazan 1309 (26 Nisan 1892).

bu şekilde olacaksa bunu reddedecekler ve çok dostane olmayan duyguları dile getirmek zorunda kalacaklardı.⁷⁶⁰

İtalya Elçisi Costantino Ressiman, Sina Yarımadası'nın tam olarak sınırlarının oluşturulması konusunda Osmanlı'nın Rusya ve Fransa'nın fikrini alması üzerine, Hariciye Nazırı Said Halim Paşa ile görüşmüş ve ona neden bu açıklamaların sadece Fransa ve Rusya'ya yapıldığını sormuştu, İtalya bir Akdeniz gücü olarak dikkate alınmamıştı. Paşa'ya “*Rusya'nın saçlarından tutup Akdeniz'e getirmek mi istiyorsunuz?*” diye çıkmıştı. Bu olaydan sonra İtalyanlar kim dost kim düşman artık anlayacaklardı. Hariciye Nazırı Said Paşa ise İtalya'nın istemesi durumunda ferman ve iradenin gönderileceği, Ressiman'ın bile söylemesinin yeterli olacağı cevabını vermişti. Yine de Bâbîâli'nin bu açıklanamaz tavrı ortadaydı, tüm büyük güçlere yönelik bir evrak söz konusu olduğu için hepsine aynı zamanda bildirilmeliydi ancak bu yapılmamıştı. Paşa o zaman evrakın tarihini 16 Nisan 1892 diye değiştirmeyi teklif etmişti. Elçi Ressiman, Avusturya Elçisine giderek onun da aynı şekilde Paşa ile görüşmesini istemiş, o da katılımı sağlamıştı. Belgeye 16 yerine 13 tarihi yazılmıştı. Elçi Ressiman, Massava'da statükonun korunması konusundaki notasına cevap bekleyecekti, eğer Sultan Abdülhamid'den ret alırsa sert bir tavır alacaktı ama Bâbîâli susarsa ve aynı şekilde bir nota gönderirse bu sessizliği Massava'da o dönemki durumun değiştirilmemesini istedikleri yolundaki durumun hukuki olarak tanınması olarak anlaşılabilirdi. Elçi Ressiman, İstanbul'da olmaktan memnun değildi ve kendisinden sonra atanacak Elçiyle ilgili de bazı bilgiler yazmıştı. Haziran başında ayrılma izni istiyordu. Bu zorlu geçen ve yeni başlayacak süreçten önce bir ay izin istemişti.⁷⁶¹ Yukarıda bahsedilen görüşmede Hariciye Nazırı Said Paşa'nın Elçi Ressiman'a Osmanlı hükümetinin hâkimiyet hukukunu koruyacağını söylediği

⁷⁶⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIV, 26 Nisan 1892, s. 578-579.

⁷⁶¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIV, 26 Nisan 1892, s. 579-582.

görülmektedir.⁷⁶² Massava'daki statüko konusundaki notaya Bâbiâli'nin cevabı konusunda Said Paşa'ya konuyu açınca, Nazır o cevabın verilmesi konusunda söz veremeyeceğini, İtalyanların hak iddia edişinin cevap vermemeyi zorlaştırdığını söylemişti. Elçi Ressman yine de çekimser kalınmasını umuyordu, meclisin bir sorgulaması gereksizce konuyu canlandırmamalıydı.⁷⁶³

İtalya Krallığı'nın bir Akdeniz Devleti olarak Kuzey Afrika'daki Mısır'da söz sahibi olmak istediği görülmektedir. Mısır'da binlerce İtalyan yaşamaktaydı ve bu kişiler çeşitli pek çok işle meşguldüler. İtalya'da maddi olarak geçinemeyenler, yeni bir hayat kurmak isteyenler veya siyasi sebeplerden dolayı İtalya'dan sınır dışı edilenler dâhil olmak üzere Mısır'da pek çok İtalyan bulunmaktaydı. Bölgede çok fazla yatırım da yapılmakta ve Mısır'ın bayındırlığına katkı sağlanmaktaydı. Ancak, İtalyanlar zaten Mısır'ı işgal etmiş olan İngilizler ve yine bölgede etkili olan Fransızlarla boy ölçüşecek bir seviyede bulunmamaktaydı. Bu nedenle, özellikle son verilen bilgilerin ışığında, 1880'lerde işgal ettikleri Kızıldeniz civarında kendilerine ait olarak ilan ettikleri toprakların korunması için uğraş vermişlerdi. Dikkat çeken diğer noktalar, İtalya'nın önemli bir Akdeniz gücü olarak tanınmak ve Mısır ile ilgili konularda görüşünün alınmasını ısrarla istemesiydi. Sina Yarımadası sınırları hususunda Rusya'nın fikrinin alınmasına Elçi Ressman'ın şiddetle karşı çıkması bunun bir örneğidir.

2.3.3. Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı Arasında Trablusgarb Meselesi

Yakınçağ'da İtalya Krallığı ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilere bakıldığında, yaklaşık yüz yıl boyunca devam eden bir "Trablusgarb" meselesinden söz edilebilir. İtalya haritası göz önüne getirildiğinde, tam olarak Sicilya'nın güneyinde yer alan Trablusgarb, İtalya Krallığı'nın gündeminden bir an olsun düşmemiştir. İtalya'nın

⁷⁶² BOA, Y.A.HUS 259/46, 8 Şevval 1309 (6 Mayıs 1892).

⁷⁶³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIV, 7 Mayıs 1892, s. 592-593.

en açık ve en büyük ilgisi Kuzey veya Doğu Afrika'da, Arnavutluk'ta ve Osmanlı Devleti'nin diğer bazı bölümlerindeydi⁷⁶⁴ ve İtalya'nın henüz bir devlet haline gelmemiş olduğu dönemlerde bile Savoy hanedanı, 1825 yılında Trablusgarb'a bir deniz nümayişi düzenlemeyi düşünüyordu.⁷⁶⁵ Sonu 1911'deki Trablusgarb Savaşı ile gelecek bu mesele, iki ülke arasında kimi zaman sorun haline gelmiş, kimi zaman bölgede İtalyan yatırımları için karşılıklı anlaşmalar yapılmıştı. Savaş şartlarının nasıl olgunlaştığı, Trablusgarb konusunda İtalyan Dışişleri Bakanlarının politikaları ve görüşleri, bu noktadaki görüşmeler ve ortaya çıkan sorunlar da çalışmamızın konusu açısından önemli görülmektedir. Bu kısımda Trablusgarb ile ilgili İtalya-Osmanlı siyasi ilişkileri üzerinde durulacaktır, konsolosları ve konsolosluğu ilgilendiren meseleler, üçüncü bölümde ilgili kısımda incelenmiştir.

Daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi, Berlin Kongresi'nde Almanya ve İngiltere tarafından İtalya'ya Trablusgarb'ı işgal edebileceği teklif edilmişti ve İtalya, 1880'lerde Kızıldeniz bölgesinde işgallerde bulunmuştu. Kızıldeniz meseleleri devam ederken, dönemin Dışişleri Bakanı Pasquale Mancini, İtalya'nın bir yandan da açık bir şekilde Trablusgarb ve Sirenayka'nın işgali düşüncesinde olduğunu Savaş Bakanı Cesare Ricotti-Magnani'ye yazmıştı. İtalya Krallığı Trablusgarb-Bingazi'yi alarak, Tunus-Mısır çizgisine gidecekti. Ancak bu hemen de olabilirdi, gelecekte de. Bölgeye gönderilen resmi sıfatlı kişiler aracılığıyla kesin ve gerekli bilgiler toplanmıştı. Trablusgarb, Bingazi ve başka bölgeler, Mısır'a ve Tunus'a doğru olan kıyı kesim işgal edilmeliydi. Bunu yaparken öyle hızlı bir şekilde davranmalı ve o kadar iyi programlanmış olmalıydı ki harekât diplomatik karışıklıkların yaratacağı tehlikeyi ve Arap halkının karşı koymasını önlemeliydi. Ayrıca harekât öyle bir şekilde yapılmalıydı

⁷⁶⁴ R.J.B. Bosworth, **Italy and the Wider World**, s. 97.

⁷⁶⁵ R.J.B. Bosworth, **Italy and the Wider World**, s. 97. (A. Iachino, **La campagna navale di Lissa 1866**, Milan 1966'dan naklen)

ki haberin verilmesinden on gün geçmesinden hemen sonra yaklaşık otuz bin asker denize çıkmaya silahlanmış bir şekilde hazır olmalıydı. Hem de bu işgal herhangi bir engellenmeye karşı ne olursa olsun gerçekleştirilmesi için kararlı olmalıydı. Bunlar olasılıktı ve gizli kalmalı, kimsenin haberi olmamalıydı. Gizlilik devam etmeliydi ki İtalyanların hareketleri rahatça yapılabilirdi. Bu plan olası olsa da yine de program hazırlanmalı ve gerekli hazırlıklar yapılmalıydı. Ayrıca göz önünde bulundurmaları gereken bir konu da, Fransa-Çin arasında anlaşma imzalanırsa Fransız askerleri dönebilir ve Akdeniz'deki hâlihazırdaki şartlar değişebilir, olay ciddileşebilirdi. Hızlılık ve kesinlik bu nedenle çok önemliydi ancak harekât bittiğinde İtalya'ya politik açıdan bir faydası olurdu.⁷⁶⁶

Trablusgarb seferi için ne gerektiğini soran Dışişleri Bakanı Mancini'ye, Savaş Bakanı Ricotti konuyu araştırdığını yazmıştı. Bu olası sefer için ne gerektiğine bakacaktı, bu onun göreviydi. Deniz ve Hazine Bakanlıkları ile de görüşecekti. Kış ayları boyunca Trablusgarb kıyılarına yapılacak bir asker çıkartma işlemi için şartlar pek uygun değildi, kıyıların doğal özellikleri ve denizin de bu mevsimde arz ettiği şartlardan dolayı zorluk çıkabilirdi. Bunun yanısıra diplomatik görüşmelerin yürütülmesi Osmanlı Devleti'nin Trablusgarb'daki güçlerinin boyutlarına göre bağlantılı olarak ayarlanabileceği için devamlı olarak savaş bölgesinden gelecek haberleri sistematik bir şekilde iletecekti çünkü buna göre görüşmeler yapılabilecekti. Konu, harekâta kullanılacak güçlerin az ya da çok olmasıyla bağlantılıydı, bu da İtalyanların güçleri üzerinde etkili olacaktı.⁷⁶⁷

Dışişleri Bakanı Pasquale Mancini bir yandan da İstanbul Elçisi Luigi Corti'ye yazdığı yazıda, İtalya'nın Trablusgarb'dan toprak satın alacağı yönünde haberlerin dolaştığını, ancak İtalya'nın asla bunun gibi projeler oluşturmadığını belirtmişti. Konu

⁷⁶⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 21 Kasım 1884, s. 501-503.

⁷⁶⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 10 Aralık 1884, s. 536-537.

hakkında bilgi sahibi olmaya çalışılmış, ne özel kişiler ne İtalyan şirketleri Trablusgarb'da toprak almak için kimseyle görüşmemişti. Bu haberler tamamen fantazydi, İtalya'ya karşı yaratılmaya çalışılan bir güvensizlik vardı, Osmanlı Devleti ve İtalya'nın arasının bozulmasına uğraşılıyordu. Luigi Corti, Bâbiâli'ye giderek bu haberleri yalanlamalı ve şikâyetle bulunmalıydı.⁷⁶⁸ Bunun üzerine Corti, Hariciye Nazırı Ahmed Arifi Paşa ile İtalyanların Trablusgarb'da sözde toprak ele geçirme girişiminde bulundukları hakkındaki asılsız haberler hususunda askeri otoritenin her türlü girişime karşı tedbir almış olduğu ve İtalyanların toprak elde etme görüşmelerinde yer aldığı iddia edilen kişilere karşı bazı davaların açılmış olduğu duyumları hakkında görüşmüş, Bâbiâli'nin bu haberler karşısında bir tekzib yapmasını, Trablusgarb'da bu entrikayı kim çıkardıysa bulunması için derhal talimat verilmesi gerektiğini ve iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasını istemediklerini belirtmiş, Nazır ise bu konudan haberi olmadığını, kötü niyetli bazı gazetelerin bunun gibi bazı haberler yaptığını ancak bunlarla ilgisi olmadığını, ne de bundan sorumlu olduğunu söylemişti.⁷⁶⁹

Trablusgarb Vilayet Gazetesi'ne göre İtalyanların toprak alımı meselesi ile Avrupa basınına yanlış haberler iletilmişti. Bunlara göre vilayetin doğu tarafına 300 işçi gemilerle nakledilmişti ve bunları geri püskürtmek için yerel yetkililer oraya hemen kuvvet göndermişlerdi. Bu haberi resmi olarak yalanlanmıştı ve olayın gerçeği şuydu: Birincisi, eyaletin doğusunda İtalyanların toprak aldıkları asılsız haberdi, ikincisi İtalyan işçilerin deniz yoluyla Trablusgarb'a geldikleri yalandı, üçüncüsü bunlara karşı koymak üzere birliklerin gönderildiği de yanlıştı. Her ne kadar Ceride-i Havadis Gazetesi 9 Temmuz tarihli sayısında Trablusgarb'dan böyle haberler geldiğini belirtse de bunların asılsız olduğunu da ayrıca yayınlamıştı. Böyle asılsız haberleri yaymak özellikle burada yanlış bilgilendirme ile belli bir takım çıkarların peşinde olan işiydi ve buna önem

⁷⁶⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 11 Temmuz 1883, s. 605.

⁷⁶⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 16 Temmuz 1883, s. 608.

verilmeyordu.⁷⁷⁰ Trablusgarb Vilayet Gazetesi'nde haberler yalanlandığı için Dışişleri Bakanı Mancini Trablusgarb Konsolosundan Valiye gidip teşekkür etmesini istemişti. Bu sebeple Osmanlı Devleti ile devam ettirmek istedikleri iyi ve yakın ilişkiler için önyargıları ortadan kaldıracak bir fırsat yakalanmış olabilirdi, Konsolosun Vali ile arasındaki ilişkilerini iyi tutmasını istemişti. Vilayette düzen ve huzurun devamı için aralarında gizli saklı meseleler olmamalıydı.⁷⁷¹

Osmanlı Devleti'nin duydukları boşa değildi, aslında bundan birkaç ay önce Trablusgarb Kumandanı Ferik Mehmet Zeki Paşa İtalyanların Trablusgarb için uzun zamandır hissedilen harekât ve ifadelerinin o günlerde aleni bir hale geldiğini, bu nedenle bölgeye gönderilecek asker ve mühimmatın bir an önce gönderilmesi gerektiğini, eksiklerin tamamlanması hususunun önemini yazmıştı.⁷⁷² Ayrıca, İtalyan "Rassegna" gazetesinde Afrika seyyahlarından birisinin mektubu yayınlanmıştı, bu kişi Kongo Konferansında İtalya'nın Trablusgarb meselesini müzakereye sunmasını tavsiye ediyor, İtalya'nın siyasi ve ticari çıkarlarına göre Trablus'un İtalya himayesi altına alınması gerektiğini söylüyor ve Osmanlı Devleti'nin Trablusgarb üzerindeki hukukuna itiraz ediyordu. Osmanlı Devleti'nin Roma Elçisi İstefanaki Musurus Bey, her ne kadar bu gazete ve seyyah İtalya üzerinde çok etkiye sahip değildiyse de, mektubun kabinede ilgi çektiğini belirtmişti. Bu yüzden Genel Sekreter Malvano ile görüşmeye gitmiş ve konuyu açmıştı. Malvano, "*İtalya hükümeti seyyahın düşünce ve hayallerine katılmak şöyle dursun, bunları kötü görüyor, beğenmiyor. Hatta çeşitli partilere mensup bazı gazetelerin bu konuda yayın yapmaları üzerine İtalya Devleti böyle bir yol izlemek*

⁷⁷⁰ DDI, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 30 Temmuz 1883, s. 622.

⁷⁷¹ DDI, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 2 Ağustos 1883, s. 623-624.

⁷⁷² BOA, Y.PRK.ASK 24/14, 8 Zilhicce 1301 (29 Eylül 1884).

niyetinde olmadığını yarı resmi gazeteler vasıtasıyla asla beyan etmedi” demişti.⁷⁷³

Bakan Mancini, Avrupa’daki bütün İtalyan Elçiliklerine İtalyan ve yabancı basının Trablusgarb’a İtalya’nın sefer yapacağı konusunda yazdıklarını, bunların arttığını, tekrarlandığını ancak bu dedikoduların temelsiz olduğunu yazmıştı. Bu durumun Akdeniz’de İtalya’nın dezavantajına olarak şartlara yol açmasını istemiyordu, İtalya statükoya ve Avrupa anlaşmalarına dayalı olan duruma saygılıydı. Bu konuda kendilerine soru yöneltilirse şiddetle karşı çıkmalarını Elçilerden istemişti.⁷⁷⁴ Görüldüğü gibi, bakanın asıl düşünceleri ve açıklamaları da çelişiyordu. İtalyan Dışişleri bu konuyu

⁷⁷³ BOA, Y.A.HUS 180/27, 26 Muharrem 1302 (15 Kasım 1884). Bahsedilen kişinin yazdığı mektup: *“Trablusgarb Bingazi Derne Bomba ve Tobruk şehirleri her halde İtalya’nın taht-ı himâyesine dâhil olmalıdırlar. Eğer Hindistan postası Brindisi târikini terk ile Selânik târikini almaz ise bu postaya iskele ittihâz olunacak olan Tobruk şehri Bahr-i Sefîd’in en güzel limanıdır. Bu maksadı istihsâl için vesâit-i harbiyeye mürâcaat olunması tavsiye edilemez. Bu bâbda vesâit-i sâireye mürâcaat ve diğer devletler ile bilittifak hareket edilmeli. Ve Berlin Konferansı müzâkeratı Kongo hükümet-i cedidesinin tasdikine münhasır kalmadığı halde hiç olmaz ise memâlik-i mecusenin doğrudan doğruya taht-ı nüfuzumuzda bulundurulması hususunda konferansın muvâfakatini istihsâle gayret olunmalıdır. Eğer Devlet-i Aliyye’nin Trablus vilâyetini zabt etmek üzere 1836 senesinde istimal eylediği vesâit-i ihânetkaraneye bir mâhiyet-i meşrua verilebilir ise vilâyet-i mezkurenin devlet-i meşruası Hükümet-i Seniyye ise de Rusya ve Avusturya devletleri Bâbîâlî’yi hâzine-i celileye asla bir akçe vermemiş olan bir vilâyetin zabtından dolayı düçâr edeceğimiz zararlardan daha büyük zararlara uğratmışlardır. Eğer konferansta devletler Afrika mesâil-i azimesi üzerine karar verecek olurlar ise Trablus meselesi dahi cidden mevki-i bahis ve müzâkereye konulmalı veyâhud vaz’ı çaresi taharri olunmalıdır. Bu sûretle hissiyât-ı insâniyetkarane kavâid-i vâhide ve umûmiyesi müdâfaa olunmayub fakat müstemlekat hakkındaki politikamızca ve sefâin-i ticâriyemizin istikbâlince ve hususen limanlarımızın emniyet-i umumiyesince memleketimizin menafi-i sahiha ve esasiyesi müdafaa ve muhâfaza edilmek lazım gelir”* BOA, Y.A.HUS 180/60, 25 Safer 1302 (14 Aralık 1884)

⁷⁷⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 5 Ocak 1885, s. 588. Buna rağmen İtalya’nın Berlin Elçisi De Launay, İtalya’nın Fransa’dan önce Trablusgarb’ı, ya da en azından Sirenayka’yı, alması gerektiğini yazıyordu. **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 14 Ocak 1885, s. 613.

yalanlamasına rağmen, Osmanlı tarafı araştırma yapılmasını talep etmişti.⁷⁷⁵ Napoli Şehbenderinden gelen bilgiye göre, İtalyanların Trablusgarb'ı işgal edeceklerine dair bir söylenti çıkmış, tersanelerde çalışmalar artmıştı. Sokaklarda bu durum konuşuluyordu.⁷⁷⁶

İtalya'nın askeri hazırlıklar yaptığı ve bu hazırlıkların Trablusgarb ile ilgili olabileceği, Fransa'nın buraya yönelik bir harekette bulunabileceğine ihtiyaten yapılabileceği de Roma Maslahatgüzarı tarafından yazılmış⁷⁷⁷, bunu Osmanlı Devleti'nin dikkate alacağı ve bu konuda İtalya'dan teminat alınarak durumun Almanya ve Fransa sefaretlerine bildirilmesi kararı alınmıştı.⁷⁷⁸ Buna karşılık, Trablusgarb hakkında Fransa, Avrupa'nın böyle bir durum karşısında kayıtsız kalamayacağını, kendilerinin yardım edebileceğini⁷⁷⁹, Bismarck da İtalya'nın böyle bir harekette bulunmayacağını sandığını, Akdeniz'de statükoyu destekleyen ve Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü savunan Almanya ve Avusturya'yı karşısına alamayacağını söylemişti.⁷⁸⁰ Bu dönemlerde, İtalya'nın güneyinde askerler toplanıyordu ve Osmanlı tarafının da endişesi artıyordu.⁷⁸¹

Sultan II. Abdülhamid, Almanya Maslahatgüzarını özel olarak çağırmıştı ve İtalya'nın askeri hazırlıklarından ve Trablusgarb'a bir sefer yapma amacından

⁷⁷⁵ BOA, İ.HR 337/21798, 19 Rebiyülevvel 1302 (6 Ocak 1885).

⁷⁷⁶ BOA, HR.SYS 1600/67, 21 Rebiyülahir 1302 (7 Şubat 1885).

⁷⁷⁷ BOA, HR.SYS 994/2, 27 Receb 1302 (12 Mayıs 1885).

⁷⁷⁸ BOA, İ.HR 337/21811, 12 Şaban 1302 (27 Mayıs 1885). Ayrıca böyle bir durum olursa, yardım istenebilecek devletlere karar verilip maliyenin durumu hakkında müzakereler edilecekti. Diğer devletlere tekrardan yazılacaktı. BOA, Y.A.RES 29/39, 12 Şaban 1302 (27 Mayıs 1885).

⁷⁷⁹ BOA, HR.SYS 1600/68, 5 Ramazan 1302 (18 Haziran 1885).

⁷⁸⁰ BOA, HR.SYS 1600/69, 9 Ramazan 1302 (22 Haziran 1885).

⁷⁸¹ Bkz. BOA, HR.SYS 1600/71, 24 Zilkade 1302 (4 Eylül 1885); HR.SYS 1600/74, 29 Zilkade 1302 (9 Eylül 1885); İ.DH 964/76194, 7 Zilhicce 1302 (17 Eylül 1885).

şüphelendiği için huzursuz olduğunu söylemişti. Sicilya’da bazı birliklerin toplandığını, savaş gemileri hazırlandığını ve bir deniz çıkartması için asker taşımaya yönelik yeni bazı deniz taşıtlarının inşa edilmekte olduğunu eklemişti. Alman Maslahatgüzar Thielmann, bu hazırlıklardan haberi olmadığını, İtalya’nın böyle düşünmediğini sandığını ve İtalyan Elçisinin bu konuda olumlu bilgiler verdiğini söylemişti. Sultan II. Abdülhamid de Elçinin bu konuda teminat verdiğini bildiğini, ancak İtalya’nın amaçlarından yine de şüphelendiğini çünkü bazı detaylar hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmişti. Trablusgarb, güçlü bir savunma yapabilecek şekilde hazırlanmıştı, orayı alabilmek için en az 50-60 bin kişilik bir kuvvet gerekiyordu. Alman temsilcisi Sultanın düşüncelerini yatıştırmak için farklı nedenler öne sürmüştü. Padişah ise Maslahatgüzar Thielmann’dan bu konuşulanları hemen hükümetine iletmesini rica etmişti. İtalyan Elçiliği Tercümanı Vernoni de Osmanlı hükümetini temin etmek için görevlendirilmişti.⁷⁸² “Sefaretlere mensup bir kişi” tarafından verilen bilgiye göre de İtalya’nın Kızıldeniz’e yaptığı sevkiate Osmanlı Devleti tarafından itibar edilmediği, İtalya’nın asıl amacının Trablusgarb’ı istila etmek olduğunu nazırların anlamak istemediğini, eğer Osmanlı Devleti İtalya’ya karşı Trablusgarb’da ciddi tedbirlere bir an evvel başvurursa İtalya’yı bu hareketinden vazgeçirebileceğini yazmıştı. Bu kişi, Trablusgarb Valisinin yerine gayretli, güçlü ve politikaya aşina bir Vali tayininin gerekli olduğunu eklemişti.⁷⁸³ Bilgi aktarımına devam eden Napoli Şehbenderine göre,

⁷⁸² **DDI**, Seconda Serie, Vol XIX, 11 Eylül 1885, s. 79-80. Hakikaten de İtalya’nın Trablusgarb Konsolos Vekilinin yazdığına göre İstanbul’dan 800 asker destek kuvvet olarak Trablusgarb’daki birliklere katılmıştı. 16 top da askerlerin güçlendirilmesi için oraya gönderilmişti. Ancak henüz gemiden çıkartılmamıştı. **DDI**, Seconda Serie, Vol XIX, 26 Eylül 1885, s. 113.

⁷⁸³ BOA, Y.PRK.EŞA 4/82, 19 Zilhicce 1302 (29 Eylül 1885).

Sicilya'da asker toplanmaya devam ediyor ve Trablusgarb konusundaki söylentiler artıyordu.⁷⁸⁴

Trablusgarb Kumandanı Mehmet Zeki Paşa'nın İtalya'nın Trablusgarb üzerindeki fikir ve niyetleri ve asker ve mühimmat konusunda eksiklerin tamamlanması hakkındaki telgrafına yönelik harekete geçilmesine karar verilmişti.⁷⁸⁵ Birçok asker ve mühimmatın tamamlanması ve bölgeye gönderilmesi için Osmanlı tarafı kolları sıvamıştı.⁷⁸⁶ Ancak bu arada Roma Maslahatgüzarı, yeni Dışişleri Bakanı Kont Robilant ile görüşmüştü ve Kont, Osmanlı Devleti'nin İtalya'nın dostça fikirlerine ve hislerine güvenebileceğini, çünkü İtalya'nın Osmanlı Devleti'nin bekası hakkında çok alakadar bulunduğunu, tamamiyet-i mülkiyesiyle şan ve gücünün korunması arzusunda olduğunu ve daima bu yönde hareket etmeye çalışacağını söylemişti. Maslahatgüzar önce teşekkür etmiş, daha sonra İtalya gazetelerinin kendisine yönelik olarak yazdığı dış politika planlarını sormuştu. Kont Robilant'a göre gazetelerin bu konudaki yayınları hayal ürünüydü, programı diğer devletlerle dostça ilişkilerin geliştirilmesine yönelik olacaktı.⁷⁸⁷ 1885'in sonuna doğru Savaş Bakanı Ricotti'den gelen yazışmaya bakılırsa, İtalya'nın Trablusgarb'a yönelik bir seferin detaylı planına karar verildiği görülmektedir. Buna göre, 1886 yılının başında Trablusgarb'a bir askeri hareket düzenlenmesine ilişkin planın detaylarının çalışılmasına karar verilmişti ve Ricotti de vilayete bir resmi görevli göndermeyi teklif etmiş, bu teklif kabul edilmişti. Bu kişi bakanlığın herhangi bir çalışanı gibi gözükecekti. Konsoloslukta görevli olacaktı. Askeri konularda bilgili birisi söz konusuydu, ortalıkta şüphe uyandırmadan savaş mahalli olduğundan bölgeyle ilgili bilgilere vakıf olacaktı ve kesin bilgiler toplayacaktı.

⁷⁸⁴ BOA, HR.SYS 1600/79, 27 Zilhicce 1302 (7 Ekim 1885).

⁷⁸⁵ BOA, Y.A.HUS 183/53, 19 Zilhicce 1302 (29 Eylül 1885).

⁷⁸⁶ Bkz. BOA, Y.MTV 18/129, 23 Zilhicce 1302 (3 Ekim 1885).

⁷⁸⁷ BOA, Y.A.HUS 185/17, 4 Safer 1303 (12 Kasım 1885).

Bu veriler ışığında İtalyanların yapacakları hareketin teknik detayları belirlenecekti. Bu askeri ve politik düzeyde olan bilgiler gelmiş, haberler ulaşmıştı. Dolayısıyla artık bahsedilen görevli Bay Zanella'yı orada tutmanın gereği kalmamıştı, görevini çok iyi yapmıştı. Bu kişi yine doğuda bir temsilcilikte özellikle Avlonya, Selanik, İzmir, İskenderiye gibi bir yerde görevlendirilebilirdi.⁷⁸⁸

Yaklaşık dokuz ay sonra, İtalya'nın Trablusgarb üzerine harekâta bulunacağı konusunda yeniden bazı gelişmeler yaşanmıştı. Bir İtalyan gazetesinin yazdığına göre, İtalya'dan doğu sularına doğru hareket edecek donanmanın hareketi Osmanlı Devleti'nin Trablusgarb'a çok miktarda askeri kuvvet göndermesini engellemekti ve ayrıca İtalyan Bakanların görüşmelerinde Bingazi tarafının bir kısmının işgalinin müzakere olunacağı da bilinmekteydi. Bu konuda yapılabileceklerin konuşulması için Osmanlı hükümeti, İstanbul'daki Fransa Elçisini çağırmaya karar vermişti.⁷⁸⁹ Fransız Elçisine durum bildirildiğinde, Elçi konunun geçtiği telgrafların içeriklerinin önemini takdir etmişti ve bu durumu hükümetine bildirecekti. Ayrıca, İtalya'nın tavır ve hareketlerine Osmanlı Devleti tarafından dikkat edilecekti. Bölgeye yönelik işgal planı anlaşılırsa, Fransa ve Osmanlı Devleti'nin ittifak halinde Afrika'ya olan ortak menfaatlerin korunmasına özen gösterilecekti.⁷⁹⁰ Bu durum İtalya'da duyulunca, Dışişleri Bakanı Robilant, Elçi Galvagna'ya bu meselelerin İtalya'dan değil, Fransa'dan kaynaklandığını, yani işin gerçeğini açıkça Bâbîâli'ye eldeki tüm imkânları kullanarak belirtmesi gerektiğini bildirmişti. Zira Fransız Büyükelçiliği bu konuyu Sultan Abdülhamid'in Nazırlarıyla rahatça konuşabiliyordu ve bu durumda kendisi de Trablusgarb üzerindeki Fransız politikası hakkında açıkça konuşmalıydı.⁷⁹¹ Dışişleri

⁷⁸⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIX, 23 Aralık 1885, s. 258-259.

⁷⁸⁹ BOA, İ.DH 997/78790, 27 Zilkade 1303 (27 Ağustos 1886).

⁷⁹⁰ BOA, Y.A.HUS 194/52, 28 Zilkade 1303 (28 Ağustos 1886).

⁷⁹¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 5 Eylül 1886, s. 80-81.

Bakanı Robilant ayrıca Osmanlı'nın Roma Elçisi Fotyadis Paşa ile de bu konuda görüşmüştü, bu görüşmeyle ilgili olarak Trablusgarb hakkında ona açıkça içini döktüğünü söylemişti. Doğuda olan her yeni olay konusunda İtalya'nın Trablusgarb ile ilgili planları olduğunun ortaya çıktığını, bunların saçma olduğunu, bu durumdan sadece Bâbîâli'nin huzursuz olmadığını, Bâbîâli'nin bu huzursuzluğunu ayrıca onların çıkar sahibi olduğuna bakmaksızın diğer büyük güçlere başvurarak paylaştığını ve onların tavsiyesini istediğini ve bunun İtalya için çok tehlikeli olabileceğini söylemişti. Bakan Robilant Elçi Fotyadis Paşa'ya, bu konuda her türlü endişe veya şüpheyi silmek, Bâbîâli'nin İtalya'nın düşüncelerini bilmek için başka bir yere dönmek zorunda kalmamasını sağlamak ve bir kelime ile düşüncesini açıklayabilmek istediğini ve bu konunun artık bitmesi gerektiğini belirtmişti. Kesin bir dille Fotyadis Paşa'ya Trablusgarb üzerinde hiçbir planları olmadığını söylemişti. Ayrıca, herkesin Afrika konusunda hassas bir yanı olmadığını ve onun bu konudaki programı olmadığını bildiğini, Trablusgarb'a sahip olmanın İtalya'ya tartışmalı avantajlar getireceğini ancak bunun için çok ciddi şeyleri gözden çıkarması gerektiğini eklemişti. Trablusgarb, *"kemirilmesi için çok sert bir kemik"*ti. İtalya o dönemde Trablusgarb'da II. Abdülhamid'in otoritesinin ve statükonun korunmasının dışında bir şey istemiyordu. Fakat bu durumun tersine, eğer Bâbîâli orada statükoyu başka bir gücün avantajına olacak şekilde değiştirirse ve buna izin verirse, İtalya o zaman ilgisiz kalamazdı, Akdeniz'de güvenliği ve çıkarlarını korumak için elinden geleni yapardı. Bu yüzden de onları ilgilendiren, Bâbîâli'nin orayı bütün tehlikelerden uzak tutmasıydı. Yazısına son veren Bakan Robilant, Elçi Galvagna'ya bu minvalde konuşmasını belirtmişti. Bâbîâli, Trablusgarb meselesinde hiçbir şekilde İtalya'dan kuşku duymamalıydı. Elçi Fotyadis Paşa sözlerini hükûmetine harfiyen aktaracağını ifade etmişti.⁷⁹²

⁷⁹² **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 6 Eylül 1886, s. 81-82.

Elçi Francesco Galvagna, Fransız Elçiliğinin Birinci Kâtibinden aldığı bilgiyi Dışişleri Bakanı Robilant ile paylaşmıştı. Buna göre, Napoli'deki Osmanlı Şehbenderi Pszenny Efendi Padişah II. Abdülhamid'e Trablusgarb'daki İtalya'nın Katolik misyonları lehine bir girişimin ve yakın bir tarihte Trablusgarb'da olası bir İtalya işgali için yapılan hazırlıklar konusunu bildirmişti. Kesin olmamakla beraber, Pszenny Efendi Sultan Abdülhamid'in özel amaçları ve güvenmediği kişilerin hal ve davranışlarını kontrol etmek üzere gizlice kullandığı ve Sultanın bilmesi gerekenleri aktaran kişilerdendi. Şehbender Pszenny Efendi, Napoli'ye eski Hıdiv İsmail Paşa'nın hareketlerini gözlemlemek ve raporlamak için gönderilmişti, gönderilmesinin sebebi ise hizmetlerinden dolayıydı, Padişah tarafından mükâfat olarak şehbender unvanıyla görevlendirilmişti. Onun gizli raporları Bâbiâli'ye değil, doğrudan saraya gidiyordu ve o kadar gizli tutuluyordu ki içeriği hakkında Sadrazama bile bilgi verilmiyordu. Bu sefer bahsedilen bilgiler Sultan Abdülhamid'in üzerinde öyle bir etki bırakmıştı ki, Sultan Sadrazam Kamil Paşa'yı çağırtmış ve Fransız Elçisiyle görüşmesini söylemişti. Fransız Elçisi İtalya aleyhine konuşmak için bu güzel fırsatı kaçırmamıştı, İtalya üzerindeki şüpheyi artırmak için elinden geleni yapmıştı ve Osmanlı-Fransa arasında bir mutabakatla Trablusgarb'daki İtalyan varlığını kontrol altına almayı teklif etmişti. İtalyanları gözlemleyerek planlarını engellemeye karar vermişlerdi. Fransız Elçisi Abdülhamid'in güvenini kazanmak için Sadrazama Fransa'nın asla Trablusgarb üzerinde işgal fikri olmadığını, Almanya kendilerine bu şekilde bir teklif sunarsa da Fransa'nın bunu reddedeceğini söylemişti. Elçi Galvagna, bu durumun henüz pratik bir sonucu olamayacağını düşünüyordu, bir yandan İtalya'ya karşı bir suçlama yapacak bir veri yoktu, diğer taraftan da Tunus işgalinden dolayı sultanın Fransa'ya duyduğu güvensizlik vardı. Bazı şeyler sarayda ayrı, Bâbiâli'de ayrı muhakeme ediliyordu.⁷⁹³

⁷⁹³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 7 Eylül 1886, s. 86-87. Hakikaten de II. Abdülhamid ve dönemin devlet adamları arasında bazı fikir ayrılıkları ortaya çıkıyordu. Özellikle dış politika meselelerinde Bâbiâli-

Bundan kısa bir süre sonra Elçi Galvagna Bâbîâli'ye giderek, Hariciye Nazırı ve Müsteşarıyla Trablusgarb konusunda konuşmuştu. Trablusgarb'ın iç kısımlarındaki olaylardan, iki Fransız askerinin Tunus sınırında yakalanmasından ve bu durumların Trablusgarb'da kamu huzurunu bozarak ciddi sorunlara zemini hazırladığından söz açmıştı. Hariciye Nazırı Said Paşa onun bu söyledikleri konusunda bilgisi olmadığı cevabını vermişti. Ona durumun vahametini anlatmak için daha ciddi bir durumun söz konusu olduğunu ifade etmişti, Krumiri kabileleri Trablusgarb'da da olabilirlerdi. Elçi Galvagna, Bakan Robilant'ın bu konuda Elçi Fotyadis Paşa'yı bilgilendirdiğini, Bâbîâli'ye yapılan Trablusgarb'ı tehdit eden tehlikeler hakkındaki ikazların İtalyanların niyetlerindeki sadakatin inkâr edilemez kanıtı olduğunu öne sürmüştü. Fotyadis Paşa aynen Bakan Robilant'a her şeyi aktarırsa söylemiş olmalıydı ki Trablusgarb konusunda herhangi kötü niyetli planı bertaraf etmeye İtalya hazırды. Başka bir gücün lehine ilişkiler ve Trablusgarb'da statüko değişirse İtalya tarafsız kalamazdı. Dengeleri değiştirecek durumu engellemek hususunda Osmanlı hükümeti temin edilmişti. Hariciye Nazırı Said Paşa, Elçi Fotyadis Paşa'dan Bakan Robilant ile görüşmesine dair bir rapor geldiğini belirttikten sonra her şeyden bahsetmemiş olabileceğinden Elçi Galvagna'ya teşekkür etmişti. Trablusgarb için de Sadrazamı bilgilendireceğini ve olası tehlikelerin engellenmesi için tedbirlerin alınacağını söylemişti.⁷⁹⁴

İtalya'nın Osmanlı Elçisi Galvagna tarafından Dışişleri Bakanı Robilant'a yapılan bir yazışmada, Havas ajansından gönderilen bir yazıda, İtalya, Avusturya ve Almanya arasında yeni bir ittifak anlaşması yapıldığı, bu anlaşma kararınca İtalya'nın

Sultan II. Abdülhamid uyuşmazlığı hem Hariciye Nazırının hem de Sadrazamın sık sık değişmesine neden oluyordu. Musa Gümüş, "Sultan II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Diplomasisinde Denge Arayışları ve Osmanlı Dış Politikası", **Tanzimat'tan Günümüze Olaylar ve Kişiler Ekseninde Türk Hariciyesi**, Editörler: İrşad Sami Yuca, Hidayet Kara, Kitabevi, İstanbul 2019, s. 227.

⁷⁹⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 16 Eylül 1886, s. 108.

Tunus ve Trablusgarb'ı alacağı ileri sürülmüştü. Bu durum Bâbîâli'yi harekete geçirmişti, telgrafın yayınlanması yasaklanırken, Padişah Abdülhamid Roma'daki Elçiye hemen telgraf çekirtip bu konuda bilgi istemişti. Fotyadis Paşa, “*anlaşmanın yapıldığı doğrudur, ancak Trablusgarb meselesinin Türkiye ve İtalya arasında güvensizlik ve anlaşmazlık çıkarmak isteyenlerin kötü niyetli bir uydurması olduğunu düşünüyorum*” demişti. Galvagna bu bilgileri güvenilir bir kaynaktan aldığını bildiriyor, Trablusgarb ile ilgili İtalya'nın açıklamalarına rağmen, bu olayı devamlı gelişen şüphelerin varlığının bir kanıtı olarak görüyordu. Bu şüphelerin Sultanınki gibi güvensiz bir ruhu çok kolay etkileyebildiğini, diğer yabancı güçlerin bunu canlı tutarak İtalya'nın Akdeniz'de işgal hırsları olduğunu öne sürdüklerini de eklemişti.⁷⁹⁵

29 Temmuz 1887 tarihinde İtalya'da Dışişleri ve İçişleri Bakanı olarak Francesco Crispi göreve gelmişti. Crispi, Mazzinici⁷⁹⁶ bir görüşe sahipti, enerjik ve sinirliydi. Dış politikaya bakışı önceki bakanlara göre biraz daha sertti. Osmanlı Devleti'ne karşı tavırları da biraz karmaşıktı. Bir yandan Osmanlı Devleti'nin korunması için bazı girişimlerde bulunmuştu ve bu girişimler Aralık 1887'de “İkinci Akdeniz Antlaşması” ile sonuçlanmıştı. Diğer yandan ise Bulgar ve Girit bağımsızlığı için yapılan harekâtı heyecanla karşılamıştı. Osmanlı Devleti'nde statükoyu desteklerken, Trablusgarb'ı elde etmek istediğini hiç saklamamıştı. Bunun üzerine Lord Salisbury, bu anlaşmanın Osmanlı Devleti'nin parçalanması için değil, bir arada tutulması için yapıldığını kendisine hatırlatmıştı. Yine kendisinin Trablusgarb ile ilgili düşüncelerine bakıldığında, İtalya'nın burayı kendi payı olarak alması gerektiğini savunuyordu, çünkü Osmanlı'nın yıkılması daha fazla gecikemezdi.⁷⁹⁷ Bakan Crispi,

⁷⁹⁵ DDI, Seconda Serie, Vol XX, 15 Mart 1887, s. 587.

⁷⁹⁶ Giuseppe Mazzini, İtalyan birliği döneminde her anlamda aktif rol oynamıştı. Ulusalcı görüşlere sahipti.

⁷⁹⁷ Lowe and Marzari, a.g.e., s. 53-54.

İngiltere'ye başvurarak, Fransa'nın Tunus'ta kalıcı olacağını öğrendikten sonra, İtalya'nın Trablusgarb'ı alması isteğini dile getirmişti. Ancak Lord Salisbury Crispi'ye kesinlikle güvenmiyordu ve bu nedenle de kabul etmemişti.⁷⁹⁸

Trablusgarb Konsolosu Paolo Grande'nin Bingazi'deki karışıklıklarla ve Bingazi Konsolosu ile Mutasarrıf arasındaki anlaşmazlıktan bahsetmesi üzerine⁷⁹⁹, Bakan Crispi Konsolos Grande'ye Trablusgarb Belediye Başkanı "Hassuna Karamanlı"⁸⁰⁰ ile dolaylı ilişkilerini devam ettirmesini ve özellikle dağlarda bulunan yerel halkı ayaklandırabilme kapasitesine sahip olup olmadığını ve Avrupa mandası altında tahttan indirilmiş olan hanedanın yeniden göreve getirilmesinin mümkün olup olmayacağını araştırılıp bildirilmesini istemişti. Ayrıca, onu kendilerine sadık kılmak için muntazam bir ödeme yapmanın ve bu ödemenin ne kadar olması gerektiği de kendisine haber verilmeliydi.⁸⁰¹ Konsolos Grande ise cevabında, Hassuna Karamanlı'nın dağdaki yerel halkı ayaklandırmak için yeterince gücü olduğunu, ancak İtalya'nın kesin desteği ve acil silahlı girişimi olmazsa ne kabul edeceğini ne de kendini öne süreceğini söylemişti. Tahttan indirilmiş olan hanedanın geri dönüşü konusunda yüksek miktarda para talebi olacaktı. Durumun aciliyeti olmaması halinde, Konsolos Grande daha sonra bilgi verecekti.⁸⁰² Bu arada, Bakan Crispi, Elçi Alberto Blanc'e Bingazi'de Konsolos Vekili ve Mutasarrıf Paşa arasında doğan ciddi zorluklar hakkında bazı bilgiler vermişti. Buna göre, Trablusgarb'taki Konsolos, Bingazi'de Konsolos Vekili ve Mutasarrıf Paşa arasında ciddi anlaşmazlıklar yaşanıyordu. Paşa okulların açılmasına karşı çıkmıştı, İtalyan temsilciliği tarafından dağıtılan ilanların halk tarafından parça parça edilmesine

⁷⁹⁸ Christopher Duggan, "Politics in the Era of Depretis and Crispi", s. 177.

⁷⁹⁹ Bingazi Konsoloslugu bölümünde ayrıntılı bilgi verilmiştir.

⁸⁰⁰ Özcan Mert, a.g.m., s. 844-845.

⁸⁰¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 4 Mart 1889, s. 302.

⁸⁰² **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 6 Mart 1889, s. 303.

izin vermişti. Ayrıca Konsolos Vekili tarafından kendisine yapılan ziyarete o iade-i ziyaret yapmamıştı, bunu reddetmişti. İtalyan otoriteleri İtalyan hükümetinin prestiji için “Duilio” adlı geminin Bingazi’ye gönderilmesinde uzlaşmışlardı ve gemi yazı yazılan gün Bingazi’de olacaktı. Talimata göre Paşa, kumandanın huzurunda Konsolos Vekilinden Konsoloshanesinde ziyaret edip özür dileyecekti. Bakan Crispi, Paşanın zorluk çıkarmamasını diliyordu, ama Elçi Blanc Bâbîâli’yi bilgilendirmeliydi, Babıali’den kendisine hemen talimat vermelilerdi. Eğer zorluk çıkarsa, “Augusta” adlı geminin “Duilio” ya yardımcı olmak için hazır beklemekte olduğu belirtilmeliydi.⁸⁰³

Bundan kısa bir süre sonra İtalyan Konsolos Paolo Grande, Bingazi’deki kabilelerin vergileri ödeyememesinden kaynaklı olarak isyan ettiklerini ve silaha sarıldıklarını anlatmıştı. Mutasarrıf her ne kadar duruma el atsa da eli boş dönüyordu ve vergileri tahsil etmek için inat ederse birliklerle halk arasında çatışma çıkmaması çok zordu. Konsolos Vekiline göre, Osmanlı’nın yerine daha insancıl ve daha adil olacakları için başka bir hükümetin idaresini tercih ettikleri aşikârdı. Müslüman halk Duilio’nun geldiğini görünce her ne kadar cesur ve onurlu bir duruş sergiliyorlarsa da, bir taraftan Osmanlı egemenliğinin sona erip İtalyan bayrağının dalgalandığını görme umudunu gizlemiyorlardı. Konsolos Vekili, Osmanlı postası hareket ederken özel olarak onu bilgilendirmişti ki, eğer barışçıl haberler gelmezse 400 kişilik bir asker birliği hazırlanma safhasındaydı.⁸⁰⁴ Bingazi konusunda Elçi Fotyadis Paşa Bakan Crispi ile görüşmeye gitmişti ve bu konuda İtalya’nın tutumu hakkında açıklama istemişti. Crispi *“eğer Bâbîâli diğerleri gibi düzenli bir şekilde ilerleyen yapıda olsaydı biz farklı davranırdık, ancak ne yazık ki uzak eyaletlerinin memurlarında otoritesinin ve*

⁸⁰³ ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Tripolitania 1889, Busta: 140, 7 Mart 1889; **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 7 Mart 1889, s. 304.

⁸⁰⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 22 Mart 1889, s. 311-312. (İtalyanlar kabilelerden yana bir tutum sergiliyor denilebilir.)

hâkimiyetinin görülmesi mümkün olmadığından biz de bazen farklı davranmak durumunda kalıyoruz, zira bu uzak illerdeki memurlar bazen yetkilerinin dışında kalan hareketler sergiliyorlar. Biz de buna bağlı olarak tutumumuzu değiştirmek zorunda kalıyoruz. Said Paşa'ya verilecek en iyi tavsiye özellikle kıyıdaki Osmanlı kentlerine İtalya'ya saygı göstermelerini bildiren bir sirkülerle ulaşılmasıdır. Aksi takdirde İtalya tebasına kendisini saydırmayı bilecektir” diye cevap vermişti. Fotyadis Paşa bütün bunları Hariciye Nazırı'na ileteceğini söylemişti.⁸⁰⁵

Bingazi'de yaşananlar hakkında İtalyan Elçi Blanc, konudan daha önce “haberi olmadığını” belirtmişti, bu her ne kadar tuhaf görünse de gerçektir, çünkü İtalyan yasalarına göre konsoloslar doğrudan Dışişleri Bakanlığı ile iletişime geçiyorlardı. Bu durumdan şikâyetçiydi, çünkü en ufak veya önemsiz bazı olaylar için asla onun onayı olmaksızın Roma tarafından hemen donanma gönderilmesi gibi ağır muameleler ortaya koyuluyordu ve o da zor durumda kalıyordu. Buranın yerinin önemini dikkate almadan ve onun onayını sormadan yanlış işler yapmakta olan Dışişleri Bakanlığına söz anlatamadığında çaresiz kaldığını ve maalesef İstanbul'daki sefaret hizmetine geri dönmek fikrinde olduğunu beyan etmişti. Bazı siyasi sebepler de bu kararına yol açmıştı.⁸⁰⁶

Bingazi'deki Konsolos Vekili, 14 Mart'ta İtalya Kralı I. Umberto'nun doğumgünü olduğunu Bingazi Mutasarrıfı Paşanın dikkatine sunmuştu, ancak Paşa kendinden öncekilerin geleneğinden uzaklaşarak İtalya temsilcisini ziyaret etmeyi ihmal etmişti. Kendisi, birkaç gün önceki çözüm teklifini çok çabuk unutmuş gibi duruyordu, ancak Konsolos Vekili, Duilio Gemisinin komutanı ile ilişkilerini halen sürdürüyordu. Dışişleri Sekreteri Damiani İstanbul Maslahatgüzarı Tugini'ye bu talihsiz olayı

⁸⁰⁵ ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Tripolitania 1889, Busta: 140, 8 Nisan 1889; DDI, Seconda Serie, Vol XXII, 7 Nisan 1889, s. 318-319.

⁸⁰⁶ BOA, Y.PRK.BŞK 15/44, 1 Şaban 1306 (2 Nisan 1889).

Hudeyde, Preveze ve Halep ile bağlantılı bir şekilde Bâbîâli'nin dikkatine sunmasını istemişti. Zira bu tür davranışlar İtalyan temsilcilere karşı belirtilen illerdeki Osmanlı yetkililerinin nezâket konusunda daha az dikkatli olması yönünde bir emir aldıklarını akla getiriyordu. Bu noktada hükümetin valilerine bu tip dostluktan uzak olayların yaşanmaması, tekrarlanmaması için emir vermesi gerektiği düşünülmekteydi, çünkü bunlar padişahın dostluk söylemlerinden uzaktı. Eğer bu şekilde bir tutum sürdürülürse, İtalya Kralı'nın hükümeti bu saygıyı sağlamak için başka yöntemlere başvurmaktan geri durmayacaktı.⁸⁰⁷

İtalya için kapanmayan bir konu da Tunus ve dolayısıyla Trablusgarb'tı. Bakan Crispi, Lord Salisbury'e bir mektup yazmıştı. Bu mektubunda ilk önce Fransa'nın Tunus'taki durumundan bahsetmiş ve Fransızların Tunus'tan ayrılacaklarını söyledikleri halde ayrılmadıklarını ve gözlerinin Trablusgarb'da olduğunu belirtmişti. Eğer Kuzey Afrika'yı onlar kontrol edeceklerdiyse, Malta'dan Mısır'a İngiltere'nin çıkarları da bu durumdan kötü etkilenecekti. İtalya, Fransa tarafından tehdit edilecekti. Crispi, İtalya ve İngiltere'nin anlaşma yaparak Fransa işgal etmeden önce Trablusgarb'ı birlikte işgal etmeyi teklif etmişti.⁸⁰⁸ İngiltere'deki İtalyan Elçi Catalani'nin yazdığına göre, mektup Salisbury üzerinde çok derin bir etki bırakmıştı ve yakın zamanda Bakan Crispi'ye cevap verecekti. Ancak *“Akdeniz’de statükonun değişikliğe uğrayacağı gün, Trablusgarb’ın İtalya tarafından işgali kaçınılmaz olacaktır; bundan eminim”* demişti. Bu görüşünü birkaç kez daha belirtmiş olduğunu hatırlatmıştı, bu İngiliz politikasının önemli bir noktasıydı. Ayrıca, *“Trablusgarb’ın İtalya tarafından işgali Mısır’daki olaylardan bağımsız bir şekilde gerçekleşmelidir, ister Mısır İngilizlerin elinde kalsın, isterse Padişah’ın. Bu husus Akdeniz’in bir Fransız gölü haline gelmesini engellemek*

⁸⁰⁷ ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Tripolitania 1889, Busta: 140, 23 Nisan 1889; DDI, Seconda Serie, Vol XXII, 23 Nisan 1889, s. 335-336.

⁸⁰⁸ DDI, Seconda Serie, Vol XXIII, 23 Temmuz 1890, s. 380-381.

isteyen Avrupa'nın çıkarları doğrultusunda istenmektedir. Tek incelenmesi gereken konu bu girişime başlamak için uygun andır” diye ifade etmişti. İtalya'nın İngiltere Elçisi Catalani'ye göre, bu noktada Salisbury'nin görüşü Bakan Crispi'den farklıydı. Salisbury, işgal için vaktin henüz gelmediğine inanıyordu. Bu noktada söylenecek tek kelime “beklemek”ti ve bu sözcük Berlin'den Roma'ya ya gönderilmişti da gönderilecekti. Salisbury aynı zamanda Fransız hükümetinin bey ile yeni anlaşmalar yapmadığını söylemekte samimi olduğunu söylüyordu, her ne kadar Fransızların sözlerine güven olmasa da. Bahsekonu anlaşma bir önceki kabine döneminde de tamamlanmış olabilirdi, ancak Salisbury bunu gösteren herhangi bir kanıt bulamamıştı. Ayrıca, *“Trablusgarb'ın hemen işgaline en büyük engel, İtalya'ya savaş ilan edecek olan sultanın karşı koyması olacaktır. Türkiye'nin şartları Kıbrıs'ın bırakıldığı dönemdeki şartlardan farklıdır. Yalnız Türkiye'den korkulmaz ancak Türkiye Rusya tarafından desteklenecektir, Rusya onun topraklarını korumak suretiyle Osmanlı'nın koruyucusu olma fırsatını bulacaktır. Trablusgarb'a karşı bir İtalyan hamlesi Türkiye'nin parçalanmasının işareti olurdu, bu kaçınılamayacak bir kader ama şimdi buna ne güçler ne de İngiliz kamuoyu hazır değildir. İtalya beklemekle bir şey kaybetmeyecek, önemli olan Fransa tasavvurlarını gerçekleştirme sinyali verdiği anda İtalya'nın harekete geçecek hazırlığı yapmış olmasıdır. (...) İtalyan hükümeti Trablusgarb'a sahip olacak, ancak avcı geyiği vurmak için tüfeğinin ulaştığı yerden onun geçmesini beklemek zorundadır, bu şekilde geyik yaralı da olsa kaçamaz”* demişti. Elçi Catalani'ye göre, Trablusgarb'ın anahtarı Berlin'deydi. Berlin'den gelecek kararlı bir söz Salisbury'e kendinde eksik olan cesareti verecekti. Elçiye birkaç gün beklemesini söylemişlerdi, ona göre Berlin'le haberleşilecekti.⁸⁰⁹

⁸⁰⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 31 Temmuz 1890, s. 395-396. Salisbury verdiği cevapta tedbir almaya gerek olmadığını, barış zamanında olduklarını ve Fransa'yı takip etmelerini yazmıştı. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 4 Ağustos 1890, s. 398.

İtalya'nın Trablusgarb Konsolosu Paolo Grande, şehrin Belediye Başkanı Hassuna Karamanlı ile görüşmeye devam ediyordu. İkisinin ortak arkadaşlarıyla da konuşmuştu. Konsolos, bu görüşmelerin gizli zeminde yapılmasını tavsiye etmişti, onun girişimi doğrultusunda asıl amaçlarını ve kendisini tanımak için de böyle olması uygundu. Karamanlı, İtalyanların Trablusgarb'ı almasına yardım etmeye hazır görünüyordu zira İtalya olmasa başka güçler burayı ele geçirecekti. Dağlık bölgedeki halkın sempatisini kazanmış olduğunu ve onların gücünün arkasında olduğunu söylemişti. Zemin yaratmak için zaman ve bölgedeki şeyhlere vermek üzere paraya ihtiyacı vardı. Tunus'takine benzer bir idare şekli kabul edilebilirdi. Böylesi bir idare hem Arapların karşı koymasını engellemeye hem de ülkenin huzura kavuşmasına olanak sağlardı. Vali tarafından izlendiği için çok dikkatli olunmasını tembih etmişti, ayrıca ülkenin Osmanlı işgalinden yorgun düştüğünü söylemişti. Hassuna Afrika'daki durumu biliyordu ve o andan faydalanmak uygundu.⁸¹⁰ Bakan Crispi, Trablusgarb Konsolosu Grande'nin bu yazdıklarına cevaben, Karamanlı'yı yanında tutmaya devam etmesini ve ona yardım etmesini belirtmişti. Hem umutlarını elinden almamalı, hem de Trablusgarb hükümetinin geleceği konusunda ona vaatler vermekten kaçınmalıydı. Her zaman en tedbirli şekilde davranmalıydı, talimat almadan acele hareket etmemeliydi.⁸¹¹ Ancak dönemin Osmanlı Roma Elçisi Ziya Bey'in Bakan Crispi ile görüşmesinde yazdıkları bu talimatlar ile ters düşüyordu. Bir gazete haberine Bakan Crispi'nin dikkatini çeken Elçi Ziya Bey, İtalya'nın politikasına dair ona defalarca verdiği teminata muhalif olduğunu söylemişti. Bakan Crispi, gazeteler tarafından kendisine atfolunan beyanları kesinlikle inkâr etmiş ve Fransa Elçisine İtalya'nın barışçı niyetlerini şüpheyeye düşürebilecek hiçbir şey söylemediğini iddia etmişti. Daha kesin bir açıklamada bulunmasını istediğinde ise, Bakan Crispi İtalya'nın arzusunun kendisiyle dostça

⁸¹⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 7 Ağustos 1890, s. 412-413.

⁸¹¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 8 Ağustos 1890, s. 415.

ilişkilerde bulunan Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü daima korumak ve Trablusgarb'da hükümetin nüfuz ve hükmünün bazı devletlerin düşmanca emellerine izin vermeyecek derecede güçlendiğini görmek olduğunu söylemişti.⁸¹²

Osmanlı Devleti ise İtalya'nın Trablusgarb'ı işgal düşüncesinde olduğunu haber aldığından tekrardan tedbirler almaya başlamıştı.⁸¹³ O dönemlerde Napoli'de bulunan ve oradan da Floransa'ya gidecek olan Bakan Crispi'yi oralarda bulması ve kendisinden Trablusgarb konusunda Fransa gazetelerinin öne sürdükleri hakkında kesin bilgi alması için Roma Elçisi Ziya Bey'e emir verilmişti.⁸¹⁴ Crispi ile görüşen Ziya Bey, onun Akdeniz'de statükonun korunması için teminat verdiğini ve kendisince de sorun bulunmadığını yazmıştı.⁸¹⁵ Crispi bu Trablusgarb'a İtalyan askerlerinin sözde çıkarma yapışı hakkındaki görüşme hakkında bilgi vermişti, buna göre komşularının Osmanlı'nın Tunus sınırında sürekli olarak yaptıkları hareket karşısındaki dikkatini dağıtmak için İtalyan hükümeti hakkında aslı astarı olmayan şeyler icat etmişlerdi. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun Akdeniz'deki eyaletlerinde statükoyu tutmakta yeterince kuvvetli ve dikkatli olmadığı için üzüntü duyuyordu. Akdeniz'de Fransız egemenliğinin artmasını istemeyen İtalya büyük bir dikkatle Trablusgarb işgal tehditlerini incelemekteydi. Elçi, Bakan Crispi'den Fransız gazetelerindeki haberleri yalanlamasını isteyince kendisi daha önce yalanladığını söylemişti. Ancak bu

⁸¹² BOA, Y.A.HUS 238/47, 10 Muharrem 1308 (26 Ağustos 1890).

⁸¹³ Bu tedbirler hakkında bkz. BOA, Y.PRK.MYD 9/86, 17 Safer 1308 (2 Ekim 1890).

⁸¹⁴ BOA, İ.DH 1196/93610, 22 Safer 1308 (7 Ekim 1890).

⁸¹⁵ BOA, Y.A.HUS 239/74, 22 Safer 1308 (7 Ekim 1890). İngiltere'de bulunan Osmanlı Elçisi de İtalya'nın Trablusgarb hakkında düşmanca bir niyeti olmadığını ve Fransa gazeteleri tarafından bu konuda yazılan rivayetlerin asılsız olduğunu yazmıştı. Böyle bir niyet gösterilirse de İngiltere hemen bunu kınayacaktı, İngiliz dışişleri böyle bir teminat vermişti. BOA, Y.A.HUS 239/83, 23 Safer 1308 (8 Ekim 1890). Bu rivayetler hem Paris'teki İtalya Elçisi hem de Riforma gazetesi ve diğer Roma gazeteleri tarafından da tekdiz edilmişti. BOA, Y.A.HUS 239/92, 26 Safer 1308 (11 Ekim 1890).

yetmiyordu, Bâbîâli uyanık olmalı ve oyuna gelmemeliydi. Ziya Bey açıklamalarından memnun olmuş ve bunları Sultan II. Abdülhamid'e ileteceğini söylemişti.⁸¹⁶ Elçi Yusuf Ziya Bey daha sonra İtalya ve Fransa'nın Trablusgarb'ta gözü olduğuna dair sebepleriyle değerlendirdiği bir yazı yazıp göndermişti.⁸¹⁷ Standard gazetesinde de Osmanlı Devleti'nin Fransa ve İtalya'dan Trablusgarb konusunda şüphe ettiği ve tedarik tedbirleri alınması için bölgede bulunan kumandanlarına telgrafla emir verdiği yazılmıştı.⁸¹⁸ Osmanlı Devleti'nin Tunus-Trablusgarb sınırında istihkâmlar inşa etmeye karar vermesinin İtalya Kralı I. Umberto tarafından da tamamen onaylandığı da bildirilmişti.⁸¹⁹

İtalya Krallığı için önem arzeden konulardan birisi de yukarda belirtilen Trablusgarb-Tunus sınırı meselesiydi. Zaman zaman Fransa'nın Tunus'taki kuvvetlerinin Trablusgarb sınırına baskınlar yaparak, oradan bazı yerleri ele geçirmek istedikleri duyuluyordu. Ancak ya Fransa bu haberleri yalanlıyordu, ya da hata olduğu söyleniyordu. Daha önce de belirtildiği gibi Fransa'nın Akdeniz'e hükmetmesinden endişelenen İtalyanlar, Trablusgarb-Tunus sınırına asker göndermek istemişlerdi ve İngilizler de buna destek olacaktı.⁸²⁰ Dönemin İtalya Elçisi Collobiano'ya göre Fransa, Afrika'nın merkezine üç koldan ulaşmaya çalışıyordu, İngiltere ise Sudan'dan Mısır'a giden yolları ele geçireceğinden korkmuştu. Bu durum onu çok dikkatli olmaya itmişti. Fransızların bu ilerleyişi İngilizleri düşünceye boğmuştu, bu da o dönemdeki Trablusgarb alan bütünlüğünün korunmasındaki ilgisini açıklıyordu. Ancak Bâbîâli tarafından dile getirilen hinterland sorununu kasten çözümsüz bırakıyordu. Collobiano,

⁸¹⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 6 Ekim 1890, s. 478.

⁸¹⁷ BOA, Y.PRK.EŞA 12/22, 5 Rebiyülevvel 1308 (19 Ekim 1890).

⁸¹⁸ BOA, Y.PRK.EŞA 13/1, 1 Receb 1308 (10 Şubat 1891).

⁸¹⁹ BOA, HR.SYS 1601/43, 5 Ramazan 1308 (14 Nisan 1891); Y.A.HUS 246/13, 6 Ramazan 1308 (15 Nisan 1891).

⁸²⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXV, 14 Kasım 1892, s. 135-136.

karavan yollarındaki gelişmeleri hükümetine aktaracaktı. Kabileler arasındaki anlaşmazlıklardan faydalanmayı düşünen İngilizler Sudan'a nüfuz etme niyetindelerdi. İngiltere'nin Fransa'dan çekindiği için İtalya'ya destek olduğunu düşünüyordu. Trablusgarb konusunda ise dikkatli olunmalıydı, statükonun korunması için İngiltere ile birlikte hareket edilmeliydi ve şehrin Osmanlı'nın elinden çıkması geciktirilmeliydi. Osmanlı İmparatorluğu'nun korunması daha uzun bir zaman Avrupa dengesini korumak için gerekliydi.⁸²¹

Osmanlı Devleti Trablusgarb-Tunus sınırının belirlenmesi için bölgedeki yetkililerine talimat vermişti ve işe hemen başlanacaktı. Elçi Collobiano'ya gelen bilgiye göre, Fransız Genel Kurmayının çizdiği harita temel alınarak sınırlar belirlenecekti.⁸²² Maslahatgüzar Bisio, Sadrazam Ahmed Cevad Paşa ile dostane bir tavırla bu konuda görüşerek, Sultan II. Abdülhamid'in Trablusgarb-Tunus sınırını Osmanlı temsilcilerinin belirlediği şekilde onaylamasını tavsiye etmesini söylemiş, Sadrazam Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünün elzem olduğu konusunda maslahatgüzarı temin etmişti. Neticede Fransız baskısına boyun eğilmeyecekti.⁸²³ Dışişleri Bakanı Brin'e göre bu sınırın belirlenmesi İtalya açısından önemliydi. Ona göre bu bir sınır meselesi değildi, Osmanlı'nın toprak bütünlüğünün korunmasını desteklemektir. Zira bir yerde bu konuda açık verilirse mesele başka sonuçlara gidebilirdi. Bunun için de özellikle Afrika'nın içinden geçerek denize indiğinden Trablusgarb hinterlandını korumak önemliydi. Tabi ki toprak bütünlüğünü koruma prensibi yara almış olacaktı, etkilenmiş olacaktı, zira teknik olarak sınır artık belirlenmiş olsa bile Fransız tekliflerine padişah kulak asarsa ve razı gelirse artık bir sınır çizmenin ötesine gidilecek ve iki güç arasında sınırın değişikliğe uğraması

⁸²¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXV, 14 Aralık 1892, s. 155-156.

⁸²² **DDI**, Seconda Serie, Vol XXV, 5 Mart 1893, s. 218.

⁸²³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXV, 27 Mayıs 1893, s. 298.

noktasına ulaşılacaktı. Topraklar konusundaki statükonun temelinde Osmanlı için müttefik güçlerin dostluğu vardı ve bu da bir prensipti. Bu noktada İngiltere'nin de müttefik güçlerin hareketine katılacağına, onlarla ortak davranacağına mümkün olduğu ölçüde güveniyorlardı.⁸²⁴

Trablusgarb-Tunus sınırı meselesi devam ederken, İtalya'nın yeni Elçisi Tommaso Catalani, Trablusgarb konusunda yeniden harekete geçmeyi planlamıştı. Bazı Fransız görevlileri Afrika ana arterlerdeki ticari akışı değiştirecek düzeyde düzenlemelerle uğraşıyorlardı. Bâbüâli Fransız manevralarından haberdardı ancak Hariciye Nazırı Said Halim Paşa'ya göre İngiltere hükümeti Osmanlı'ya destek vermemişti. Fransızlarla sınır konusu ortaya çıktığında İngiltere Osmanlı'ya arka çıkmamıştı. Hatta bir zamanlar elinde olan toprakları geri alma hakkını bile ilan etmişti.⁸²⁵ Eski İstanbul Elçisi yeni Dışişleri Bakanı Alberto Blanc de Elçi Mahmud Nedim Bey'e Osmanlı hükümeti Trablusgarb'ın sınırlarını ve hinterlandını belirlemediği takdirde ve Afrika merkezleriyle Trablusgarb ve Sirenayka için üç karavan rotasının bağımsız ve özgür olmasını sağlamadığında bölge için ciddi bir sorun oluşabileceğini söylemişti. Bu açıklamayı onaylayabileceğini de Elçi Catalani'ye talimat vermişti.⁸²⁶ Alman Büyükelçisiyle gizli olarak görüşmeler neticesinde Catalani hemen Bisio vasıtasıyla Trablusgarb sınırları konusunda onun evraklarını destekleyeceğini yazmıştı. Bâbüâli nezdindeki isteklerini destekleme konusunda

⁸²⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXV, 31 Temmuz 1893, s. 359.

⁸²⁵ Bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 5 Ekim 1894, s. 381-382; 5 Ekim 1894, s. 385-386; **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 14 Kasım 1894, s. 437.

⁸²⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 16 Kasım 1894, s. 439. Ayrıca, Trablusgarb sınırı ve hinterlandı konusunda İtalyanların adımlarını desteklemek üzere Londra ve Berlin'in teminatları ile Viyana'nın biraz belirsiz olmakla beraber verdiği sözler akabinde Bâbüâli nezdinde onları görevlerini yapmaya davet eden taleplerini ifade edecek doğru bir yöntem bulun, ancak şuanda meslektaşlarınızdan yeni bir destek talebinde bulunmayın demişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 24 Kasım 1894, s. 447-448.

Avusturya Elçisinin de konudan çekilmediğini görmüştü.⁸²⁷ Bakan Blanc, Elçi Catalani'nin bu sınır meselesi konusunda yakın bir zamanda doğru bir zamanı seçeceğine güveniyordu, zira Bâbîâli nezdinde üç meslektaşının değerlendirmesinden ortaya çıkan bu dört gücün Osmanlı'nın o üç ticari yolu elinde tutması, bağımsızlığını koruması konusunda hemfikirler olduğuydu. Bu müttefik güçlerin ve İngiltere'nin attığı adımlar gizli kalmamalıydı.⁸²⁸ Elçi Catalani, bu sınır meselesi hakkında yaptığı girişimlerden bahsederken, herhangi bir talebin sultanın kulağına ulaşmak için isteklerin yazılı olması gerektiğini ve etki sahibi olması için de bir tehdit içermesi gerektiğini belirtmişti. İstanbul'a gelme sebebinin Sultan Abdülhamid'in Fransa ile görüşmelere devam etmesini sağlamak olduğunu da eklemişti. Zaman ve olaylar bir girişim yapmak için uygun değildi. Bu birkaç ay zarfında yeni bir durum ortaya çıkmazsa bir harekette bulunmamalıydı, şuanda konuşmalar da zarar verirdi tek bir hareket yapmak gerekebilirdi.⁸²⁹

1899 yılında, İngiltere ve Fransa'nın Afrika konusunda bir anlaşma yaptığı Osmanlı Devleti tarafından haber alınınca, Roma Elçisi Mustafa Reşid Bey bu konuyu görüşmek üzere İtalya Dışişleri Bakanına gitmişti. Bakan, bu anlaşmadan Elçi söyleyince haberi olduğunu, resmi belgeleri görmeden ona bir şey söyleyemeyeceğini, ancak İtalya'nın Afrika kıtasındaki politikasının özünü Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü ve Akdeniz'de statükonun korunmasının oluşturduğunu, anlaşma eğer bunlara karşıysa da İtalya'nın kayıtsız davranmayacağını ve Osmanlı hükümetinin çıkarları sebebiyle gerekli teşebbüslerde bulunmasının zorunlu olduğunu söylemişti. Ayrıca, Trablusgarb'ın güneyindeki hinterlandın Fransızlar tarafından işgali Trablusgarb'ın Afrika'nın merkezi ile olan ticari ilişkilerini koparacağını belirterek

⁸²⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 4 Aralık 1894, s. 459.

⁸²⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 7 Aralık 1894, s. 462.

⁸²⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 11 Şubat 1895, s. 594-595.

Osmanlı hükümetinin bu konu hakkındaki fikrini öğrenerek kendisine bildirmesini Elçiden istemişti.⁸³⁰ İtalya'nın İngiltere ve Fransa'dan dostça bir şekilde bu anlaşma hakkında açıklama talep etmesiyle, iki devlet de Trablusgarb'ın işgal edilmeyeceğini ve Trablusgarb ile Afrika'nın iç kesimleri arasındaki ticari ilişkilerin kesilmeyeceğini temin etmişlerdi.⁸³¹

İtalya, çok geçmeden bu anlaşmayı kendisi yapacaktı. 1899 yılı Mayıs ayında, Dışişleri Bakanı Felice Napoleone Canevaro'nun yerine göreve tekrar Visconti-Venosta gelmişti. Bu değişiklik, Trablusgarb hususunda yeni bir politika izlenmesine sebep olacaktı. Yeni bakan, Tunus'u alan Fransa'nın Trablusgarb'ı işgal etmesini İtalya'nın tolere edemeyeceğini düşünüyordu ve bu konuda netti, ancak acele etmeye gerek duymuyordu ve o an için Paris ile bir anlaşma yapmak ve istediği zaman Trablusgarb'ı ele geçirmek istiyordu. Ekim 1899'da İtalya ve Fransa bir anlaşmaya varmışlardı, buna göre Fransa Trablusgarb'da statükoya saygı duyacak, aynısını İtalya, Fas için yapacaktı. Anlaşmanın imzalanması ise Ocak 1901'i bulmuştu. Ayrıca, durum statükonun korunmasından çıkarak, “eğer Fransa Fas'ı alırsa İtalya da Trablusgarb'ı işgal edebilir”e gelmişti. Bu da, Bakan Visconti Venosta için yeterliydi.⁸³² Aynı yılın başlarında, İtalyan Dışişleri Bakanı Venosta kendisine sorulan soru üzerine, Trablusgarb'ta o dönemki durumun muhafazasını desteklediklerini ve İtalya ve Avusturya hükümetlerinin

⁸³⁰ BOA, Y.A.HUS 394/74, 16 Zilkade 1316 (28 Mart 1899). Yine bu konu hakkında Bakan, bir devletin İtalya hükümetine Trablusgarb'ı işgal etmesini teklif ettiyse de İtalya'nın bundan imtina ettiğini Trablusgarb hinterlandının Fransa tarafından işgalinin İtalya'nın çıkarlarını sekteye uğratmadığını ve bu mesele Bâbîâlî'ye ait bir durum olduğundan İtalya hükümetinin bu konuda hiçbir taahhüt altına girmeyeceğini söylemişti. HR.SYS 1601/63, 3 Zilhicce 1316 (14 Nisan 1899). Bu teklifi yapanın Fransa olduğu düşünülmekte, bunun için bazı sebepler sıralanmaktaydı. Bkz. HR.SYS 1601/64, 7 Zilhicce 1316 (18 Nisan 1899).

⁸³¹ BOA, HR.SYS 194/70, 20 Zilhicce 1316 (1 Mayıs 1899).

⁸³² Lowe and Marzari, **a.g.e.**, s. 79-81.

Adriyatik denizindeki Osmanlı sahilleri üzerindeki menfaatlerinin ancak statükoyu koruyarak paydar olabileceğini anladıklarını beyan etmişti.⁸³³ Yapılan anlaşmanın haberinin Osmanlı Devleti'ne ulaşmaması imkânsızdı. İtalya'nın Trablusgarb işgali konusunda Fransa ile bir anlaşma yaptığı gazetelerde yazılmıştı, bunun üzerine Osmanlı'nın Roma Elçisi Reşid Bey yeni Dışişleri Bakanı Prinetti ile görüşmeye gitmiş, üçüncü olarak kendisinden bu rivayetlerin gerçek olmadığı yolunda teminat almıştı. Ancak Elçiye göre, orada mutlaka mükemmel ve muntazam bir Osmanlı oldusu bulunmalıydı, çünkü Avrupa'da bir karışıklık olursa bir vesile ile Trablusgarb işgal olunabilirdi. Ayrıca, siyasi tedbir ile beraber askeri tedbir de alınmalıydı.⁸³⁴

Şubat 1901'de göreve gelen Dışişleri Bakanı Giulio Prinetti, selefi Venosta'nın Fransa ile yaptığı anlaşmayı bir adım daha ileri götürmüştü. Üçlü ittifak ile anlaşma yenilenecek olursa, bunda Fransa'nın karşı çıkabileceği bir şey olmayacağına söz vermişti. Karşılığında ise Fransa'dan borç almak ve istediği zaman Trablusgarb'ı işgal etmek hakkını kazanmıştı. Ancak bu durum Berlin'de işe yaramamıştı.⁸³⁵ Prinetti, Trablusgarb'ı hemen almak istiyordu. İngiltere'nin Kıbrıs ve Mısır'daki idaresi gibi Trablusgarb'da Osmanlı Devleti'nin egemenlik hakları altında yönetici güç İtalyanlar olmalıydı. Padişah Abdülhamid'i sıkıştırarak Trablusgarb'ı savaşız alabilirlerdi. Prinetti'nin bu istekleri Giolitti ve Zanardelli tarafından engellenmişti, çünkü bu haberler ortaya çıkınca hem İtalya'da isyanlar ortaya çıkmıştı hem de o dönem Trablusgarb'a İtalya'dan yapılacak göçleri duyan Osmanlı Devleti, Berlin ve Londra'dan koruma talep etmişti.⁸³⁶

⁸³³ BOA, Y.A.HUS 413/4, 5 Şevval 1318 (26 Ocak 1901). İtalya-Avusturya arasındaki anlaşma metni için bkz. **DDI**, Terza Serie, Vol IV, 2 Şubat 1901, s. 468-469.

⁸³⁴ BOA, Y.PRK.EŞA 38/12, 28 Zilhicce 1318 (18 Nisan 1901).

⁸³⁵ Lowe and Marzari, **a.g.e.**, s. 83-84.

⁸³⁶ Lowe and Marzari, **a.g.e.**, s. 89-90.

İtalya tarafından Osmanlı'ya ne kadar teminat verilirse verilsin, Trablusgarb'ın İtalya tarafından işgal edileceği ve Fransa ve İtalya arasında burası için bir anlaşma yapıldığı konusundaki şüphelere dayalı görüşmeler bir yandan devam ediyordu. Osmanlı'nın Roma Elçisi Reşid Bey'in yazdığına göre, İtalya ve Fransa arasındaki anlaşmada, Fransa Trablusgarb'ta her türlü hüküm ve nüfuzdan feragat ediyor ve İtalya'yı orada serbest bırakıyordu. İtalya ise Fas'ta her türlü nüfuzdan feragatle Fransa'yı orada serbest bırakıyordu. Fransa hükümeti İtalya'nın Trablusgarb'ı işgali hakkındaki düşüncelerini meşru sayarken, İtalyan hükümeti de Fransa'nın Fas'ı ele geçirme hakkındaki emellerini meşru addediyordu.⁸³⁷ Osmanlı'nın Roma Elçisi bu konuyu Dışişleri Bakanı ile görüşmeye gittiğinde Bakan *“Fransa hükümetinin 1899 tarihinde Fransa ile İngiltere beyninde mün'akid ittifakla tâyin olunmuş hudûdu tecâvüz ve Afrika'nın merkezi ile Trablusgarb beynindeki kervan yollarını kat etmediği İtalya hükümetine bildirmiş olduğuna dair meclis-i mebusânda vuku bulan ifâdâtımı tekrardan başka bir şey diyemem, meclis-i mebusândaki ifâdâtım muhassen-i hakikât olub ve bu bâbda diğer hiçbir rivâyetin sıhhatine itimâd edemem, İtalya hükümeti bu hususa dâir Fransa hükümeti tarafına vuku bulan beyânâtı Fransa'nın Trablusgarb hakkında tamâmıyla kat-ı alâka eylediği tarzında tefsir etmektedir. İtalya'nın Fas'tan kat-ı alâka etmesi maddesine gelince İtalya'nın Afrika'nın bu kısmında doğrudan doğruya menfaatdar olmadığı cihetle İtalya tarafından bu yolda beyânât-ı vukuat istilzâm edebilecek hiçbir şey mevzu-bahs edilmemiştir. Trablusgarb Hükümet-i Seniyye yedinde bulundukça İtalya hükümeti tevsi-i arâzi fikir ve niyetinde bulunamaz ise de, Sicilya'nın mevki-i coğrafîsine nazaran ecnebi bir devletin havâli-i mezkurede tevsi-i arâzi eylemesi ihtimâline karşı lâ-kaydâne davranamaz”* genelinde konuşmuştu. Elçi ise sorularına Dışişleri Bakanı Giulio Prinetti'nin verdiği kaçamak cevaplardan dolayı

⁸³⁷ BOA, HR.SYS 1602/10, 3 Şevval 1319 (13 Ocak 1902).

şüphelenerek Fransa ve İtalya'nın arasında anlaşma yapıldığını düşünmüştü.⁸³⁸ Osmanlı hükümeti, İtalya ve Fransa arasındaki anlaşmanın Berlin Anlaşmasına uygun olmadığı konusunda diğer devletlere yazı göndermişti.⁸³⁹ Osmanlı Devleti'nin diğer devletlere bu konuda gönderdiği sirküleri öğrenen İtalyan Dışişleri Bakanı Prinetti Büyükelçilerine yazarak, görevli oldukları hükümetlerin ellerindeki bilgiyi ve devletlerin görüşünü öğrenmek istemişti. Bâbîâli, bunun Avrupa'nın doğusunu tehdit ettiğini söylüyordu, Berlin Antlaşmasına imza veren ülkelerin dikkat etmesi gerekiyordu. Zira bu ülkeler imparatorluğun toprak bütünlüğünün korunması konusunda bizzat bu anlaşmanın prensipleriyle teminat vermişlerdi. Bakan Prinetti'ye göre, Bâbîâli nasıl olur da Fransa-İtalya anlaşmasının böylesi bir denge bozukluğuna neden olacağını, toprak bütünlüğü için tehdit oluşturacağını sanıyordu, anlamaları mümkün değildi. Çünkü İtalyan-Fransız anlaşması Trablusgarb'ı kasten dışarda bırakarak Fransa'nın genişlemesine bir sınır koymaktan ibaretti.⁸⁴⁰ Bu arada da Sultan Abdülhamid, Başteşrifatçısı İbrahim Bey'i (*) dönemin İtalyan Elçisi Malaspina'ya göndermiş ve Fransa-İtalya arasında yapılan böyle bir anlaşmaya inanmadığını, bunun düşmanlar tarafından ustaca yayılmış olduğunu düşündüğünü, zira bu düşmanların üçlü ittifakla olan ilişkisine hoş bakmadıklarını ve İtalya Kralına ve hükümetine güvendiğini ancak yine de teminat istediğini iletmmişti. Elçi Malaspina, cevap olarak ılımlı konuşmuş, Osmanlı ile ilişkilerini dostane bir şekilde

⁸³⁸ BOA, HR.SYS 1602/14, 6 Şevval 1319 (16 Ocak 1902). Hariciye Nezareti'nden Roma Elçiliğine, Dışişleri Bakanının yaptığı açıklamanın Osmanlı hükümeti tarafından memnuniyetle karşılandığı ve bu açıklamanın senet olarak kabul edildiğini Bakana söylenmesi talimatı verilmişti. BOA, HR.SYS 1602/16, 9 Şevval 1319 (19 Ocak 1902). Ancak yine de Elçilikten konuyu araştırması istenmişti, çünkü yabancı gazetelerde bu ittifaktan bahsediliyordu. BOA, HR.SYS 1602/20, 12 Şevval 1319 (22 Ocak 1902). Elçi hakikaten de bu anlaşmanın var olduğunu hükümete bildiriyordu. Bkz. BOA, HR.SYS 1602/26, 18 Şevval 1319 (28 Ocak 1902); 1602/27, 18 Şevval 1319 (28 Ocak 1902).

⁸³⁹ BOA, HR.SYS 1602/18, 9 Şevval 1319 (19 Ocak 1902).

⁸⁴⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 26 Ocak 1902, s. 74.

sürdüreceklerini ifade etmişti.⁸⁴¹ Bakan Prinetti de Elçi Malaspina'ya Osmanlı Elçisinin kendisine Trablusgarb ile ilgili konuşmaya geldiğini yazmıştı, ona o dönemki koşullarda İtalya'nın Trablusgarb ile ilgili harekete geçme planı olmadığını ve bütün yayılmış olan haberlerin asılsız olduğunu söylemişti. Ülkesi için gelecek konusunda doğal olarak bir şey diyemezdi, ama Osmanlı Devleti'nin egemenliği konusunda saygın ve istikrarlı politikasını bırakmaya mecbur edilirse bundan büyük üzüntü duyacağını dile getirmişti. Ona öyle geliyordu ki sonuçta Trablusgarb'ta İtalyan ve Osmanlı çıkarları konusunda anlaşmak için bir yol bulacaklardı hatta bu yol birbirlerini tamamlayacak nitelikte olacaktı. Son cümleyi kendisi eklemişti, bir fikir alışverişi olursa diye kapıyı açık bırakmak istemişti.⁸⁴² İtalyan Elçi, eğer II. Abdülhamid Prinetti'nin bu son cümlesi hakkında bir açıklama isterse bu durumda kendi fikri olarak şunu önermişti: Eğer iki ülke arasında bir mutabakat yapılırsa, Trablusgarb'da İtalyan çıkarlarıyla Osmanlı çıkarları aynı noktada birleşebilirdi. Bu mutabakata göre, bir taraftan belirlenebilecek biçimde Trablusgarb Eyaletinin toprak bütünlüğü garanti edilir, diğer yandan İtalyanlara kolonilere özgü avantajlar ve ticari avantajlar tanınırdı.⁸⁴³

Bu görüşmelerden birkaç ay sonra, İngiltere ve İtalya arasında Trablusgarb'a dair bir anlaşma yapılmıştı. İngiltere'nin Roma'daki Büyükelçisi Bakan Prinetti'ye bilgi notu iletmışti ve bunda yazılanlar İtalyan istekleriyle örtüşmüştü. Elçi, İngiliz Genel Sekreter Landsdown'a teşekkür edip notu ileteceğini ifade etmişti.⁸⁴⁴ Zaten Bakan

⁸⁴¹ **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 28 Ocak 1902, s. 78.

⁸⁴² **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 29 Ocak 1902, s. 80.

⁸⁴³ **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 30 Ocak 1902, s. 83. Prinetti de bu cevabı onayladığını ama ters düşerse de bunun kişisel fikir olduğunu söyleyebileceğini Elçiye iletmışti. **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 31 Ocak 1902, s. 83.

⁸⁴⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 12 Mart 1902, s. 174-175. Nota şu şekildeydi:

“From Currie to Prinetti:

mecliste kendisine Trablusgarb'ın batı sınırına dair Fransa tarafından teminat verildiği gibi İngiltere tarafından İtalya'ya doğu sınırı hakkında teminat verilip verilmediği konusundaki soruya tasdikle cevap vermişti.⁸⁴⁵

1903 yılında İtalya Dışişleri Bakanlığına Tommaso Tittoni gelmişti ve bu görev değişikliği İtalya'nın Trablusgarb politikasında yeniliklere ve değişimlere sebep olmuştu. Yeni Bakan “*Peaceful penetration*” olarak adlandırılan ve “*barışçıl nüfuz*” diyebileceğimiz bir sistemi uygulamıştı. Bunun içinde posta ofisleri açmak, Banco di Roma (Roma Bankası) için ayrıcalıklar alarak ekonomik olarak büyümek gibi

The undersigned Ambassador Extraordinary and Minister Plenipotentiary of His Britannic Majesty is authorized to declare on behalf of His Majesty's Government that the agreement between Great Britain and France of the 21th March 1899, laid down a line, to the East and West of which, respectively, the two signatory powers bound themselves not to acquire territory or political influence in the regions traversed by the said line, but that the agreement in no way purported to deal with the rights of other Powers, and that in particular, as regards the Vilayet of Tripoli and the Mutessariflik of Benghasi all such rights remain entirely unaffected by it.

The undersigned is further authorized to give an assurance that His Britannic Majesty's Government have no aggressive or ambitious designs in regard to Tripoli as above described; that they continue to be sincerely desirous of the maintenance of the status quo there, as in other parts of the coast of the Mediterranean and that if at any time an alteration of the status quo should take place, it would be their object that, so far as is compatible with the obligations resulting from the public law of Europe, such alteration should be in conformity with Italian interests.

This assurance is given on the understanding and in full confidence that Italy on her part has not entered, and will not enter into agreements with other Powers in regard to this or other portions of the coast of the Mediterranean of a nature inimical to British interests. [11 March 1902]” DDI, Terza Serie, Vol VI, s. 174-175.

⁸⁴⁵ BOA, HR.SYS 1602/65, 15 Safer 1320 (24 Mayıs 1902).

politikalar bulunmaktaydı ve bunları müttefikleri sayesinde Osmanlı Devleti üzerine baskılar oluşturarak elde edecekti.⁸⁴⁶

1904 yılında Fransız Büyükelçisi, İtalya'nın İstanbul Maslahatgüzarına Osmanlı Sarayına İtalya ve Fransa'nın, İtalya'nın Trablusgarb'ı işgal edeceği hakkında bir anlaşma yaptıkları ile ilgili bilgi geldiğini ve Sultan Abdülhamid'in endişe duyduğunu söylemişti. Osmanlı Sarayına bu konuyu araştırmak üzere bir heyet çağrılmıştı ve Osmanlı'nın Roma Elçisine bilgi sunulmuştu. Komisyon hangi kararı aldı öğrenememişti ancak askeri bazı tedbirlerin dışında İngiltere hükümetine tavsiye sormak için başvurabileceklerini düşünüyordu.⁸⁴⁷ Bu haberin bunda etkisi var mıydı bilinmez ancak tam da bu dönemde Bingazi Konsolos Vekili Mondello, Trablusgarb Konsolosu Medana'ya İzmir'den bölgeye gelen gemi ve getirdiği mühimmat ve askeri görevlilerden bahsetmiş, Osmanlı Devleti'nin orada otoriteyi sağlamlaştırmaya ve silahlanmaya çalıştığını yazmıştı. Ona göre, Trablusgarb ve Sirenayka'daki olayları naklederek ceplerini dolduran İtalyan gazeteleri, Osmanlı'nın uyanmasında pay sahibiydi.⁸⁴⁸ Dışişleri Bakanı Tittoni ise bu durumdan haberi olduğunda, Fransa ile anlaşma ve Trablusgarb'ın işgali asla temeli olmayan iddialar olduğunu söyleyerek, Maslahatgüzar De Martino'nun bunları reddetmesini istemişti.⁸⁴⁹

İtalyanlar, Trablusgarb'ı bir oldu bittiye getirmek değil, yavaş yavaş ve planlı bir şekilde bölgede ilerlemek istiyorlardı. İster fetih düşüncesiyle, ister sadece ekonomik büyüme amacıyla olsun, İtalya Krallığı değişen politikalara uygun olarak adım atmaya devam ediyordu. Amaçlarının arasında postane, demiryolu ve liman işletme gibi bazı

⁸⁴⁶ Lowe and Marzari, **a.g.e.**, s. 115.

⁸⁴⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 12 Haziran 1904, s. 364.

⁸⁴⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 22 Haziran 1904, s. 386-387.

⁸⁴⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 23 Haziran 1904, s. 387.

faaliyetler de bulunmaktaydı. Bunun gibi etkinliklerle etki alanlarının büyümesini sağlayacaklardı. Bu düşünceler ve planlarla ilgili bazı örnekler bulunmaktadır.

İtalyanlar, Osmanlı Devleti'nin Trablusgarb ve Sirenayka'da yabancı devlet ve vatandaşlara bazı ayrıcalıklar tanınacağı ile ilgili bir haber almışlardı. İtalyan Elçiliği Tercümanı Alfredo Cangia, bunun üzerine İtalyan Elçi İmperiali adına giderek bu konuda bilgi istemişti. İmperiali'ye göre, Trablusgarb ve Sirenayka'da devletlere bu ayrıcalıkların verilmesi imparatorluğa zarar verirdi ve İtalyanların kamuoyunun baskısına dayanması zor olurdu, hiçbir hükümet bununla başedemezdi. Sultan II. Abdülhamid bu haberleri duyunca yine Tercüman Cangia aracılığıyla şu mesajı iletmişti: Bu konuyu yakın zamanda öğrenmişti, bu olayı yalanlaması için Sadrazama söylemişti, kendisine gelen bir ayrıcalık isteği ve Trablusgarb limanının inşasıyla ilgili bir niyeti yoktu, bunun bir gereği olursa kendileri yapacaktı. İngiltere, Fransa veya bir başkası yapamazdı. Eğer Bâbîâli yabancılara ayrıcalık verme teklifini ona sunarsa, Sultan II. Abdülhamid bunu reddedecekti. Bunlar çok önemli açıklamalardı.⁸⁵⁰ Elçi İmperiali de hem Hariciye Nazırı Tevfik Paşa hem de Sadrazam Ferid Paşa ile görüştüğünde ikisi de bu haberleri yalanlamışlardı. II. Abdülhamid, Tercüman Cangia'ya söylediklerini aynen özel olarak Elçi İmperiali'ye iletmişti.⁸⁵¹ Bunun üzerine

⁸⁵⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 7 Mayıs 1905, s. 80.

⁸⁵¹ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 9 Mayıs 1905, s. 86. Padişah bir kez daha Trablusgarb limanı hakkında duygu düşüncelerini belirtmiş ve iki ülke arasındaki ilişkilerin bozulmamasını, Trablusgarb limanının Fransızlara verileceği haberlerinin doğru olmadığını söylemişti. Edirne'deki jandarma teşkilatının yeniden düzenlenmesi için yeni İtalyan subaylar talebinde bulunmuştu. Böylece idarede ve Osmanlı emniyetinde çalışmak isteyen İtalyan azınlığın da istekleri yerine getirilmiş olacaktı. Dost İtalyan hükümetine iyi duygularını da göstermiş olacaktı. Pek çok talepte bulunarak İtalyan sanayisini de öncelediğini göstermişti. **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 10 Mayıs 1905, s. 87. Daha sonra İtalya'nın İstanbul Maslahatgüzarı De Martino ile de görüşen Sultan, yine karşılıklı güzel ilişkilerden konuşarak kendisine

Bakan Tittoni de, Trablusgarb ve Sirenayka konusunda hükümetin ve Abdülhamid'in açıklamalarını İtalya hükümetinin tatmin edici bulduğunu, Sultanın İtalya ve kral hakkındaki dostça duygularını bildiğini ve bunlardan memnun olduklarını belirtmişti. İtalya, Osmanlı'nın bütünlüğünden yanaydı, Osmanlı ile her zaman ilişkileri geliştirmek istiyordu.⁸⁵² İtalya'nın İstanbul Maslahatgüzarı De Martino, Osmanlı Hariciye Nazırı ve Sadrazam ile görüştüğünde Trablusgarb limanı konusunun çözülmesinden memnun olduklarını söylemişlerdi. Dâhiliye Nazırına göre, İtalya'nın düşmanları vardı ve her durumdan çıkar sağlamaya çalışıyorlardı. Bu herhangi birisi miydi yoksa Avusturya Elçisi miydi, De Martino emin değildi. Maslahatgüzar, Osmanlı hükümetinin kendilerini bu konuda memnun ettiğini onlara söylemiş, çevresindeki birkaç kişiden Osmanlı sarayında ve Babıâli'de dostluk duygularını yinelemelerini istemişti. Trablusgarb meselesi hakkında İtalya'ya atfedilen isteklere gelince, Bâbîâli'nin her zaman gösterdiği güvensizliğe maalesef yeniden dönüleceğini düşünüyordu. O bölgede daha önce alınmış olan askeri tedbirler bunu gösteriyordu.⁸⁵³

İtalya'nın Osmanlı Elçisi Guglielmo Imperiali, 1 Temmuz 1905 tarihinde Bâbîâli'ye giderek Sadrazam ve Hariciye Nazırını ziyaret etmişti. Dışişleri Bakanı Tittoni ile yaptığı görüşme neticesinde ve kendi bilgilerine göre ikisine de İstanbul'a dönmesinden ve önceki konuşmalarıyla Osmanlı Devleti hakkında İtalyan Kralının hükümetinin karşılıklı dostluk duyguları konusunda açıklamalarının doğrulanmasından dolayı memnun olduğunu söylemişti. Osmanlı hükümetine karşı İtalya'nın görüşleri daha iyi ve arkadaşça olamazdı, bu nedenle Osmanlı hükümeti buna değer vermeliydi. Bu da İtalyan hükümetinin politikasını etkileyen direktiflerin doğal bir sonucuydu.

mecidiye kordonu hediye etmişti. Guiccioli ve Solimbergo ile tanışmış, endişeden kurtulmuştu. **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 19 Mayıs 1905, s. 93-94.

⁸⁵² **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 18 Mayıs 1905, s. 92.

⁸⁵³ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 29 Mayıs 1905, s. 98-99.

Osmanlı İmparatorluğu'nda statükonun sürdürülmesi son derece önemliydi, bunda İtalya'nın büyük emeği vardı. Trablusgarb konusunda da Padişah ve Bâbîâli tarafından Mayıs 1905'te yapılan açıklamalardan sonra Bakan Tittoni de memnundu, bu konuda ayrıca bir açıklama yapmak için talimat almamıştı. İtalya'ya gidip en nüfuzlu ve en etkin parlamenterleri gördükten sonra ve ülkesindeki kamuoyunun da eğilimini yakından anlayan birisi olarak Osmanlı ile ilgili kendinde oluşan bir kanaatin varlığından şüphe etseydi görevini iyi yapamadığını düşünecekti, hem kendisi hem devleti Osmanlı hükümetinin yanındaydı. İtalya'da kimse bir sefere çıkılmasını ve bir toprağın işgalini istemiyordu ancak aynı şekilde başka bir gücün de Trablusgarb ve Sirenayka'da sadece ekonomik de olsa yavaş yavaş nüfuzunu hissettirir duruma gelmesine de tolerans gösterilmeyecekti. Bu yüzden de, Osmanlı Devleti'nin bunun gibi bir durumun ortaya çıkmasını engellemesi en hayati şeydi. Bunun sonuçları Osmanlı için felaket olacaktı, İtalya'da hiçbir hükümet o dönemki kamuoyuna karşı duramazdı. Kamuoyu o zaman çok dinamik tedbirler alınmasını isteyecekti ve bunlar da Osmanlı hükümetinin hoşuna gitmeyecekti. Niyetleri bu iken, iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin devamının öneminin farkında olan, bunları daha yakın ve güçlü bir hale getirmek ve tamamen bunu başarmak için çalışmak isteyen birisinin arzu edebileceği her şey bundan ibaretti. Sadrazam Ferid Paşa özellikle İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı dostça eğilimi ve karşılıklı duyguları konusunda Elçi İmperiali'nin anlattıklarına memnun olmuştu. Osmanlı hükümetinin gerçek dostlarının kim olduğunu bildiğini ve İtalya'nın en baş sırada olduğunu söylemişti, Osmanlı Devleti, İtalya ile pek çok meselede çıkar birliği edecek durumdaydı ve bunların hepsi önemli konulardı. İtalya Kralı III. Vittorio Emanuele'nin Sultan Abdülhamid'e doğrudan telgraf göndermesi ve Bakan Tittoni'nin Maslahatgüzar De Martino aracılığıyla Bâbîâli'ye yaptığı yazışmalar İstanbul'da büyük bir memnuniyete sebep olmuştu, bunlara göre Sultanın ve hükümetinin yaptıkları açıklamaların samimiyeti İtalya tarafından anlaşılmıştı, ancak tam o anda Trablusgarb

limanı ile ilgili konu gündeme gelmişti. Sadrazam Ferid Paşa'ya göre tam Sultan Abdülhamid Kraldan aldığı haberlerden memnunken bu haberler ortaya çıkmıştı, bunu ortaya atan kötü niyetli taraflar olmalıydı. Bu haberler hakikatsizdi ve iki ülke arasındaki iyi ilişkilere rahatsızlık vermekte çıkarı olanların ortaya çıkardığı şeylerdi. Aynı açıklamaları tamamıyla yinelemekten memnundu. Ferid Paşa, Elçinin kullandığı üsluptan ötürü kendisine teşekkür etmişti çünkü bu dostane hava hemen seziliyordu. İtalya-Osmanlı arasındaki iyi ilişkilerin vurgulandığı bu görüşmede Elçi İmperiali, Bakan Tittoni'den aldığı sözlü talimata uyarak genel hatlarda kaldığını yazmıştı. Buna göre, Kralın hükümetinin Trablusgarb ve Sirenayka'daki bazı ekonomik ayrıcalıkların olası taleplerine girmemişti. Bu hassas konu hakkında ayrıca detaylı yazacağını ve temkinli olacağını da ifade etmişti.⁸⁵⁴

İtalya'nın Osmanlı Elçisi İmperiali, yeni Dışişleri Bakanı Francesco Guicciardini'ye, Tüccar Ferdinando Maria Perrone'nin Ansaldo⁸⁵⁵ meselesi lehine çalışmak için İstanbul'a geldiğini ve Trablusgarb-Bingazi limanlarının ve demiryollarının yapımı konusunda olası imtiyazlar hakkında zemin yoklaması yaptığını yazmıştı. Tüccar Perrone daha önce (kısa bir süre Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunmuş olan) San Giuliano ile anlaşma yapmıştı. Tüccar Perrone'nin kendisinden önceki bakanın talimatlarına uyup uymadığını sormuştu ve eğer yeni bakanın görüşleriyle de uyuyorsa hükümetin isteklerini somut bir şekilde bilmek istiyordu ve bir girişimde bulunulup bulunulmaması hususunda kendisinden haber bekliyordu.⁸⁵⁶ Daha sonra, Giovanni Romei'nin Sultan II. Abdülhamid ile olan bir görüşmesinde Sultan Trablusgarb'dan bahsetmişti. Romei, Trablusgarb'da İtalyan emellerinin siyasi değil

⁸⁵⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 4 Temmuz 1905, s. 169-170. Bu konuda Elçinin görüşleri için bkz. **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 15 Temmuz 1905, s. 191-196.

⁸⁵⁵ Bir İtalyan deniz şirketi.

⁸⁵⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 12 Şubat 1906, s. 478.

ama basitçe ekonomik olduğunu söylediğinde Sultan, “*ekonomi ile başlar, politika ile biter*” diye gülümseyerek cevap vermişti. İmperiali buradan, Abdülhamid’in hala şüphelendiğini düşünmüştü. Onun hisleri, o dönemde Makedonya ve Arnavutluk hakkındaki konularda çıkar sağlama umuduyla Osmanlı-İtalyan ilişkilerini soğutmak isteyenler tarafından da besleniyordu. Bu yüzden ne olursa olsun Sultanın şüphelerinin ortadan kaldırılması çok önemliydi, yoksa sarayın çevresinde Tüccar Perrone tarafından girişilmiş işler boşa gidecek ve söz konusu ayrıcalıkları elde etmede daha ciddi sorunlar çıkaracaktı. Onun fikrine göre, Bâbiâli’ye İtalya’nın tamamen statükonun ve Osmanlı Devleti’nin bütünlüğünün devamını desteklediği ve Trablusgarb’ı almaya niyetinin olmadığı konusunda açıklamalar yapılmalıydı. İtalya, Almanya’nın Anadolu’da yaptığı gibi Trablusgarb’da sadece ekonomik girişimlerde bulunmak istiyordu, ki Osmanlı da bundan olumlu yönde faydalabilirdi. O halde Sultan engellerle İtalya’ya karşı çıkmamalıydı. Eğer İtalya Kralının adına kendisi tarafından bir açıklama yapılırsa daha etkili olurdu, çünkü II. Abdülhamid, III. Vittorio Emanuele’ye karşı saygı ve sempati duyuyordu ve sadece kralların ve üst yöneticilerin mesajları Sultanı etkileme gücüne sahipti.⁸⁵⁷ Elçi İmperiali’nin bu teklifi, İtalya Kralı III. Vittorio Emanuele tarafından kabul edilmişti. Elçi, Sultanı gördüğü zaman şu açıklamaları kendisine yapabiliyordu: İtalya, Osmanlı Devleti’nin bütünlüğünü ve statükoyu devam ettirmeye kararlı bir şekilde yaklaşıyor ve Trablusgarb’ı işgal etmek istemiyor ancak Anadolu’da Almanya’nın yaptığı gibi burada ekonomik girişimlerde bulunmak niyetinde ki Osmanlı da bundan olumlu olarak faydalanabilir. Bu durum Bâbiâli’nin de çıkarları doğrultusunda olduğundan, İtalya’ya engel çıkartılmamalıydı.⁸⁵⁸

Talimatı alan İtalya’nın Osmanlı Elçisi Guglielmo İmperiali, Padişah II. Abdülhamid ile görüşmüştü. Yapılan açıklamalar Sultanda görünür bir şekilde

⁸⁵⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 14 Şubat 1906, s. 483.

⁸⁵⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 15 Şubat 1906, s. 486.

memnuniyet oluşturmuştu ve Krala teşekkür etmesini istemişti. Osmanlı-İtalya dostluğu yeniden vurgulanmıştı, Subay Romei vasıtasıyla Osmanlı-İtalyan ilişkileri açısından önemli bir rapor iletileceğini söylemişti.⁸⁵⁹ Elçi İmperiali halen Abdülhamid'in Trablusgarb hakkında endişeli olduğunu farketmişti. Sultan Abdülhamid şöyle söylemişti: *“Bütün yaptıklarınızdan ötürü size teşekkür ediyorum. İyi bir Büyükelçinin görevi her türlü yanlış anlamayı ortadan kaldırmaktır, şimdi yaptığınız açıklama Kralın benimle ilgili dostane duygularını bana bir kez daha yineledi. Ben de bu duyguları yürekten kendisine karşı duyuyorum. Benim adıma Kralınıza lütfen teşekkür edin ve ona tümüyle güvendiğimi onu en sadık ve en sevgili dostlarım arasında gördüğümü söyleyin. İtalya ve Osmanlı'nın Rumeli'de, Afrika'da, Asya'da hatta benim başkentimde ortak siyasi ve ticari çıkarları var. Dolayısıyla iki ülke arasındaki samimi dostluk son derece doğal zira bu ortak çıkar konusuyla da tamamen örtüşüyor. Romei vasıtasıyla kısa sürede size bana gelen bir mektup hakkında bilgi vereceğim. Bunu bilmenizde faydalar var, çünkü bu mektup iki ülke arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Sizin adınıza bana mesajınızı getiren Elinize de teşekkür ederim. Kont Guicciardini'yi çok iyi hatırlıyorum, Kralın Dışışleri Bakanını şahsen tanımaktan mutluluk duyuyorum ve onun da kendinden önceki bakanlar gibi imparatorluk nezdinde dostane bir politika gütmeye niyetli olduğunu görmekten memnuniyet duymaktayım”*. Büyükelçi konuyu Tüccar Perrone'ye getirmişti, Sultan Abdülhamid onu kendi misafiri olarak görmek istemiş, elmaslı mecidiye nişanı hediye etmişti. Hemşerisinin derin duygularının tercümanı olduktan sonra şu umudunu dile getirmişti: Ansaldo şirketi'yle ilgili tüm sorunların özölmesinden sonra kendileri donanmalarını, filolarını belki birkaç yeni kayıkla zenginleştirmek isteyeceklerdi, bu durumda İtalyan gemi endüstrisine başvuracaklardı, zira onların ünü artık tartışılmazdı. Sultan Abdülhamid bu niyetteydi ancak herhangi bir sipariş vermeden önce kaynak sorununa bakmak için Mabeyn İkinci Başkatibi İzzet

⁸⁵⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 23 şubat 1906, s. 509.

Paşa'yı beklediğini söylemişti. Zaten üzerinde anlaşılan konu Ansaldo Şirketi'nin bazı gemilerin tamiratını yapmaya başlayacağı ve bu da İstanbul'da kurmuş olduğu şantiyeyi birkaç yıl daha devam ettireceği yönündeydi. Elçi İmperiali Sultan II. Abdülhamid'e kendisine tavsiyede bulunmanın ona düşmeyeceğini fakat Tüccar Perrone'nin gerek kendi şahsi zenginliği gerekse İtalyan bankalarıyla olan iyi ilişkileri sayesinde parayı temin edebileceğini ifade etmişti. Osmanlı'ya gemi alınması için kredi sağlanmasını temin edebilecek güçteydi. Her ne kadar imparatorluğun İçişlerine doğrudan karışmak niyetinde olmasa da İtalyan "kapitalinin" Osmanlı hazinesinde yararlanılması onu mutlu edecekti zira iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin iyileşmesi siyasi ilişkileri daha da sağlamlaştıracaktı. Bunun en iyi örneği Almanya'ydı. Almanya'nın ekonomik etkinlikleri gitgide çoğalmaktaydı ve bu her iki tarafın avantajıydı. Padişaha göre Elçi haklıydı, Tüccar Perrone'yi dostu olarak görüyordu ve İzzet Paşa'yla yapılan görüşmelerin iyi bir şekilde yürütülebileceğini düşünüyordu. İmperiali, Trablusgarb'da ekonomik girişimlerden şüphe uyandırmamak için bahsetmemişti ancak Bâbîâli'ye giderek bu düşünceyi hissettirmeye özen göstermişti. Zira Bâbîâli'ye gittiğinde doğru bir şekilde davranmış olmak için Sadrazama ve Hariciye Nazırına Padişaha söylediklerini yinelemiş, ancak verdiği bu samimi açıklamalardan sonra Trablusgarb bölgesinde dostane olmayan davranışların devamını bir hakaret sayacağını da eklemişti. Aynı şekilde Bâbîâli'nin İtalyanların bölgedeki ekonomik girişimlerine o döneme kadar göstermiş olduğu sistematik karşı koymanın devamını da hakaret kabul edecekti. Sultan II. Abdülhamid'in söylediklerini yinelemişti, ekonomi ve politika birlikte giderdi, biri iyi giderse diğeri de iyi giderdi. Elçi niyetleri hakkında net bir kanaat edindiklerini umuyordu. Ancak ne yazık ki gerek İtalya parlamentosu gerek basınında Trablusgarb mevzuuyla ilgili bölgede İtalyan amaçlarına yönelik herhangi bir tedbirsiz söz veya tutum Osmanlı nezdindeki güvensizliği yeniden canlandıracaktı.⁸⁶⁰

⁸⁶⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol IX, 25 Şubat 1906, s. 515-517.

Yukarıda bahsedilen ekonomik ayrıcalıklar elde etme çalışmaları dışında İtalyanlar, Trablusgarb’da emlak ve arazi almak için de uğraşmışlardı. 1890’lı yıllardan itibaren İtalyanların Trablusgarb’da faaliyetleri dikkat çekici olmuştu. İtalyanların Trablusgarb’da emlak almalarının engellenmesi söz konusu olduğunda, Osmanlı hükümeti tarafından bu iddialar reddedilmişti, bunun sebebi onlara ayrımcılık yapıldığı ve haklarının gözetilmediği gibi şikâyetlerin ortaya çıkabileceğiydi. Her ne kadar bir “engelleme politikası” uygulanmasa da Trablusgarb’da İtalyanların etkinlikleri takip edilmişti ve bazı araziler yerel yönetim tarafından geri alınmıştı.⁸⁶¹ İlerde görüleceği gibi İtalyanlar bu konuda şikâyetlerde bulunacaklardı.

Trablusgarb meselesi, İtalyanların yavaş yavaş bölgeye sızma çalışmalarından dolayı iki taraf için de devam eden bir sorun halindeydi. Dönemin İtalya Trablusgarb Konsolosu Pestalozza, Elçi İmperiali’ye yerel otoriteler tarafından devamlı ve sistematik bir şekilde ortaya zorluklar ve engeller çıkarıldığını raporlamıştı. Bunlar, İtalyan girişimlerini etkisiz bırakmak ve karşı çıkma amacındaydı ve buna da şaşırmamak gerekiyordu. Bu yöndeki gizli talimatlar doğrudan saraydan gelmesine rağmen, Elçi İmperiali’nin her şikayetinde Sadrazam ve Hariciye Nazırı bunu inkar etmişlerdi. 1905 Baharında İtalyan meclisinde yer alan tartışmalardan, o dönem İtalyan basını tarafından yapılan yaygaradan ve güçlerin de girişimlerinden sonra, zaman zaman gazetelerde İtalya’nın Trablusgarb ve Sirenayka’daki emellerinin az çok anlaşıldığı görülmüştü, Sultan II. Abdülhamid’in şüpheleri de giderek daha da artmıştı. Elçi İmperiali’nin Sultana ve Bâbîâli’ye yaptığı İtalyan hükümetinin Trablusgarb’ı da içeren Osmanlı İmparatorluğu’nun bütünlüğü prensibine bağlı olduğu konusundaki açıklamalar bu şüpheleri ortadan kaldıramamıştı. İtalyanların haklı olarak şikayet

⁸⁶¹ Mustafa Arık, **Trablusgarb Vilâyeti Üzerinde İtalya Tehdidinin Ortaya Çıkışı ve Osmanlı Devleti’nin Aldığı Askerî-Siyasî Tedbirler (1881-1911)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 38.

ettikleri bu talimatlar da bu şüphelerin sonucuydu ve bunlar, bölgede İtalyan ekonomik faaliyetini artırmak için taraflarından yapılan her işaretle periyodik olarak yenileniyorlardı. Bu durum gerçektir ve Elçi İmperiali bunu gizlemiyor, bazı telgraflarda bundan bahsediyordu. II. Abdülhamid, uygulanan sistemlerle İtalya tarafından gelecek her tehlikeye karşı kendini koruduğuna inanıyordu. Elçi İmperiali'nin ona doğrudan veya dolaylı olarak verdiği tavsiyelere ve uyarılara rağmen o, böyle yaparak kendi işlerini ne denli aksattığını farkedemiyordu. Fakat bu onun zihniyetiydi, dünyada hiçkimse onun fikrini değiştiremezdi ve onun gerçek çıkarlarını zamanında anlamasını sağlayamazdı. Trablusgarb Konsolosu Pestalozza, Trablusgarb'ta somut zeminde İtalyan hareketini kurmak için çok şiddetli çareler öneriyordu. Pestalozza aslında – doğru anladıysa- Bakan Prinetti tarafından daha önce denenmiş olan yöntemi yeniden uygulamak istiyordu ki buna göre statükoyu korur gibi gözükrken, Osmanlı ile yapılacak ehven ve gizli anlaşmalar aracılığıyla Trablusgarb'ın İtalya'nın ellerine geçmesini sağlayacaktı. Ancak bu girişim feci bir şekilde başarısız olmuştu. Elçi İmperiali, İtalyan polisleri ve jandarmalarına bir imtiyaz verilmesini istemelerinin iyi bir fikir olduğunu düşünmüyordu bunun da akıbeti kötü olacaktı. Çünkü politik kimliğe sahip olacak ve statükonun değişmesini temel alacak olan herhangi bir imtiyaz talebine yönelik taraflarından herhangi bir girişim o dönemde de iyi bir sonuca kavuşamazdı. Zor ve çetin bir yol olsa da, İmperiali İtalyan hükümetine bu şekilde hareket etmesini tavsiye ediyordu çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nun statükosunun korunması çok önemliydi. Balkan yarımadası ve Arnavutluk'ta statükonun korunduğu görülürse – bunun Trablusgarb'da işlerine geldiğini görmeleri gerekiyordu- Trablusgarb'ta da öyle olmalıydı. Ayrıca, İtalya tarafından bir girişim Avrupalı büyük güçlerin hepsinin sempatisini kazanamazdı, II. Abdülhamid'in yardım ve koruma talep ettiği herhangi bir hükümet tarafından zorlukla karşılaşılabilirdi. Trablusgarb Konsolosu Pestalozza'nın istediği gibi Osmanlı Devleti'ne dostça bir şekilde yazılı ya da sözlü değil eylemsel

olarak bir güvence verilmesini istemek faydasız bir iş olabilirdi, çünkü Müslümanlardan yabancılara özellikle de İtalyanlara mal mülk geçişinin yapılmasında kuvvetle karşı çıkma hali vardı. Büyük güçler tarafından da kabul edilen Osmanlı mülki yasaları temelde malların yabancılara eline geçmesini olabildiğince baltalamaya yönelikti. Trablusgarb bölgesinde bu tatsız durumu yaşayan sadece onlar değildi, büyük güçler de aynı nedenden sürekli Bâbîâli'yle çekişmeli görüşmeler içindelerdi ve yıllardan beri bir çözüm bekliyorlardı. İlgili tebanın önyargıları da işin içindeydi. Pratik bir sonuç alabilmek için, Bâbîâli nezdinde ne yazılı ne sözlü ortalığı karıştıracak ve ilk fırsatta aşılacak, geçilecek, kullanılmayacak sonuçlar için uğraşmaya değmezdi. Onun yerine İtalyanların mülk transferi için yapılması gereken büyük bir enerjiyle her durumu tek tek değerlendirmek ve otoriteler tarafından ortaya konan zorlukların her halükarda bertaraf edilmesini sağlamaktı. Bu malların satışının güven içinde kanunlara uygun bir şekilde yapıldığını göstermeliler ve otoritelerin çıkardığı engellerin çok büyük bir gücün kötüye kullanılması olduğunu ispat etmelilerdi zira İtalyanlara yapılan satışların tamamen yasal olduğunu ve bu engellerin otoritelerce gücün kötüye kullanılmasından kaynaklandığını gösterebilecek durumdalar. Bingazi'de olduğu gibi kendilerini sağlam ve yollarında kararlı göstermeli, Bâbîâli'nin şikayet ve protestolarına kulak asmamalıydı, sonuçta Babîali bunu kabul edecekti. Sabır ve kararlılık çok gerekli olacaktı. Ekonomik ayrıcalıkların diğerlerinin eline geçmesini engellemelilerdi ve Osmanlı Devleti'nde o dönemki rejim var olduğu müddetçe bunu en uygun şekilde başarmalıydı. Trablusgarb'ta elinde yeterince kapital olan güçlü bir İtalya şirketi ekonomik ayrıcalık kazanmayı başarırsa –demiryolu, liman yapımı, kazılar, keşif, maden vs gibi- o zaman İtalyan hükümetinin enerjik bir şekilde tüm olasılıkları değerlendirmesi gerekecek ve sonuna kadar gitmesi gerekecekti. Bu durumda II. Abdülhamid uzun zamandır kabul etmediği bir durumu kabul edebilirdi. Bu noktada bir veya birden fazla güçten tedbiren en azından iyi niyetli bir tarafsızlık alabileceklerini

düşünüyordu, bunlar hem sarayı hem Babıali'yi etki altına alabilirdi. Bu noktada Padişah ikna edilmiş olmalıydı ki olası bir karşı koyma diğer güçler tarafından yüreklendirilmemeli ve ona karşı koymamak lehinize demeleri lazımdı. Ekonomik açıdan Afrika'daki yerlere bakıldığında bu çok önemliydi. Sultanın bir güce olan dostluk duygusu onun o ülkeden korkusunun eseri idi.⁸⁶²

İtalya'nın Trablusgarb Konsolosu Pestalozza, bir rapor yazarak Dışişleri Bakanlığına göndermişti. Bu raporda, Trablusgarb'ta İtalyan girişimlerinin otoritelerce hoş karşılanmayacağını yazmış, özellikle Vali Recep Paşa ve Bekir Bey'in tutumlarını referans göstermişti. Dönemin Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni, Elçi İmperiali'nin bu konudaki düşüncelerini sormuştu.⁸⁶³ Elçi İmperiali'ye göre ise, Trablusgarb'a hangi vali, Bingazi'ye hangi mutasarrıf, Trablusgarb ve Sirenayka'ya hangi görevli gönderilirse gönderilsin, Recep Paşa örneğini uygulayacaktı, yani sarayın talimatlarına uyacak ve İtalyanların her girişimini her türlü imkân ile engelleyecekti, ancak bunlara yol açarken kazalara sebebiyet vermeyecekti ya da yerinde çok uzun kalmayacaktı. Bingazi'de iki mutasarrıf üç kaymakam değişmişti, ancak durum değişkenlik arz etmemişti, hatta kötüleşmişti. Eğer Bâbıâli İtalya'nın ısrarlarıyla onların yerini değiştirdiyse veya onları görevden aldıysa bunun başlıca sebebi onları yerinde tutarak İtalyanlarla büyük sorunlar yaşamaktan korktuğu içindi. Buna karşın, Elçi İmperiali, Recep Paşa'nın Trablusgarb'tan uzaklaştırılmasından çıkabilecek bir avantaj görmüyordu, Paşa zeki ve becerikliydı. Çünkü onun yerine gönderilebilecek bazı görevliler yüzünden İtalya ile ciddi anlaşmazlıklar çıkabileceğinden korkuyordu, yeni

⁸⁶² **DDI**, Terza Serie, Vol X, 8 Temmuz 1907, s. 373-376. Tittoni, bu görüşleri desteklediğini bildirmişti.

DDI, Terza Serie, Vol X, 26 Temmuz 1907, s. 393.

⁸⁶³ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 30 Temmuz 1907, s. 395. Bundan kısa bir süre sonra da bir an önce Trablusgarb'ta üstünlüğü ele geçirmeleri gerektiği ile ilgili bir yazı daha yazmıştı. **DDI**, Terza Serie, Vol X, 6 Ağustos 1907, s. 404-405.

gelecek görevliler İtalya'nın avantajına davranmayabilirler, İtalya'ya karşı düşmanlıklarını artırabilirler, daha az yetki sahibi olabilir ve seslerini duyuramayabilirlerdi. Örneğin, Banco di Roma (Roma Bankası)'nın açılışı konusunda kimsenin karşı koyma hakkı yoktu, ancak bu durum Recep Paşa'dan kaçmamıştı ve sadece formal olarak bazı engeller ortaya atmıştı. Her şeyden önce, II. Abdülhamid'in aklına girilebilecek bir adam olmadığı unutulmamalıydı, kendisine gerçek çıkarı anlatmak kolay bir iş değildi. Bu zor girişim onun saltanatı boyunca daha az otorite sahibi olanlar veya çok güvenilenler de dâhil bütün diplomatlar tarafından denenmişti. Birkaç yıl öncesine kadar Sultan Abdülhamid'in genel politikasına İtalya ile dostluğun kazanılması girmiyordu. Daha sonra İtalya, kendi erdemi ve gücü ve diğer büyük güçlerle olan ittifak ve dostluğu sayesinde Avrupa politikasının önemli bir faktörü haline gelmişti, II. Abdülhamid İtalya ile iyi ilişkiler geliştirmeyi kendi çıkarına olarak düşünmüştü. Bu yüzden İtalya'yı dostu olarak düşünmekten memnun oluyordu, ama söz konusu Trablusgarb olduğunda, tersine yaptıkları açıklamalara rağmen, İtalya'yı kendi egemenliği altındaki topraklardan bir şeyler koparmaya niyetli olan bir ülke olarak görüyordu ve görmeye devam edecekti. Bu düşünce onda o kadar yer etmişti ki kendisini bu fikirden vazgeçirmek artık imkânsızdı. Elçi İmperiali'ye göre o dönemki uluslararası durum gereği Trablusgarb topraklarının bir şekilde ilhak edilmesi uygun değildi, İtalya güçlerini dağıtmamalıydı, Osmanlı tarafından bazı kolaylıklar ve izinler istemelilerdi. İkincil derecede önemli işler, bilimsel misyonlar, küçük çaptaki toprak alımları, müstemleleştirme girişimleri, küçük endüstriye yönelik bazı girişimler için kolaylık istemeye devam etmelilerdi. Zira bu imtiyazlar her ne kadar İtalya'dan çok enerji gerektiriyorsa ve göreceli birtakım sonuçlar doğursalar da diğer ülkelerin iştahını kabartabilir ve kötü niyetlerini yeniden gündeme getirebilirdi. Buradaki esas mesele, zaman kaybetmeksizin büyük bir hamle yapmaktı ve ekonomik anlamda onlar için gerçekten önemli olan Trablusgarb ve Bingazi limanları, demiryolları, madenlerin

işletmesi, kazılar vs. gibi ekonomik getirisi olan konularda kendilerine yarar sağlayacak ve yabancı ülkelerin rekabetinden onları koruyacak ekonomik avantajlar elde etmekte, bu hedeflenmeliydi. Bu program için ona göre güçlerini bölmemeliler, beraber hareket etmelilerdi ve bütün bunları yapabilmek için bir kapital olmalıydı, bu şekilde kendilerini Osmanlı Devleti ve diğerlerinin önünde başarıyla bulabilirler, duruşları daha sağlam olurdu. Sağlam bir plan ve iyi bir kapital olursa burada ve başka yerlerde zemin hazırlanırsa, neredeyse başarı garantili bir savaşa hazırlanabilirlerdi. Elçiye göre, pratik sonuçlara ulaşmak için bu tek yoldu, bunun dışındaki politikalar ancak sıkıntı yaratırdı.⁸⁶⁴

Büyükelçi Guglielmo Imperiali'nin bu söyledikleri İtalya tarafından uygulanmaya başlamıştı. Ekonomik bazı ayrıcalıklar edinilmesi ve bölgede güç kazanılarak İtalyan kapitalinin buraya aktarılması için Banco di Roma (Roma Bankası) kullanılacaktı. 1905 yılında İtalyanlar tarafından bir Banka açma girişimi Osmanlı hükümeti tarafından ertelendiye de⁸⁶⁵, 1907 senesinde İtalyanlar Trablusgarb'da banka açmaya karar vermişlerdi ve o yılın ilkbaharında da Banco di Roma (Roma Bankası) şubesi açılmıştı. Banco di Roma (Roma Bankası) Trablusgarb şubesinden sonra Bingazi, Zliten, Hums ve Mısırata'da da yeni şubeler kurmuştu.⁸⁶⁶ Bankanın kurulmasından çok geçmeden toprak alma işlemlerine girişmişti. Örneğin, Banka

⁸⁶⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol X, 12 Ağustos 1907, s. 410-412. Dışişleri Sekreteri Malvano da Recep Paşa ve Bekir Bey'in Trablusgarb'taki her İtalyan girişimine düşmanca davrandıklarından dolayı buradan uzaklaştırılmalarını talep etme düşüncesini destekliyordu. Ancak buna gerek de olmayabilirdi, çünkü onlar bunu hükümetten gelen talimat ile yapıyorlardı. İtalya, Trablusgarb'ta harekete geçmeli, başka ülkelerin rekabetinden uzak orada ekonomik olarak güçlü olduğu bir pozisyon kazanmalıydı. **DDI**, Terza Serie, Vol X, 31 Ağustos 1907, s. 428.

⁸⁶⁵ Özcan Mert, "Osmanlı Belgelerine Göre Banco di Roma'nın Trablusgarb'daki Faaliyetleri", **Belleten**, Cilt 51, Sayı 200, 1987, s. 833.

⁸⁶⁶ Özcan Mert, **a.g.m.**, s. 835-836.

Müdürünün kendisi bile arazi satın almak istemişti. Bu durum hem Trablusgarb hem Bingazi için geçerliydi.⁸⁶⁷

Dönemin Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni'nin kardeşi Romolo Tittoni'nin, Banco di Roma ikinci Başkanı ve idari danışmanı olması ve bankanın da İtalyan çıkarları için çalıştığı sadarete bildirilmişti.⁸⁶⁸ Banco di Roma kısa zamanda borç-kredi vererek bölgede etkinliğini artırmış, hatta Trablusgarb Belediyesi bile buradan kredi kullanmıştı. Banka sadece parasal anlamda değil, diğer konularda da etkili çalışıyordu. Örneğin, Nisan 1908'de vapur işletmeye bile başlamışlar, Trablusgarb sahillerinde nakliye işlerinde en önde İtalyanlar gelmişlerdi.⁸⁶⁹ Ticarete, sanayide önemli atılımlar gerçekleştirmişlerdi. Dolayısıyla, Sultan Abdülhamid'in de öngördüğü gibi, Trablusgarb'da İtalya'nın ilgisi "*ekonomi diye başlayıp, politika diye bitmişti*". Trablusgarb, 1911 Osmanlı-İtalya arasındaki savaş neticesinde Osmanlı toprağı olmaktan çıkmıştı.

2.4. Doğu Afrika ve Kızıldeniz'de İtalyan Sömürgeciliği

2.4.1. Kızıldeniz'in Doğusunda İtalya

İtalya Krallığı'nın 19. yüzyılın son çeyreğinde sömürgecilik amaçlarıyla yola çıktığı rotası, Kızıldeniz ve çevresiydi. Aslında, bu dönemlerde işgal seviyesine gelen faaliyetler için hazırlıklar çok önceden başlamıştı. 1830'larda İtalyan misyonerler Kızıldeniz Massava'da bulunuyorlardı. İtalyan Birliğinin sağlanmasında öncü isim Kont Camillo Benso di Cavour'un isteğiyle bir psikopos (Massaia) Etiyopya'ya yerleşmişti

⁸⁶⁷ Abdullah Özdağ, **Osmanlı İdaresinde Trablusgarb Vilayeti (1876-1911)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s. 181.

⁸⁶⁸ Abdullah Özdağ, **a.g.e.**, s. 182. (BOA, BEO 3316/248694, 19 Zilkade 1325 (24 Aralık 1907)'den naklen)

⁸⁶⁹ Abdullah Özdağ, **a.g.e.**, s. 188-190.

ve yerel liderlerle dostça ilişkiler kurmuştu. Kont Cavour, ileride meyve verebilecek bazı girişimlere yönelmişti. 1850'lerin başlarında Rubattino Şirketine para yardımı yapmıştı ve Genova-Tunus arasında işlemesi için gemi vermişti.⁸⁷⁰

Kızıldeniz bölgesi için adımlar yine ticari faaliyetler noktasından başlatılmıştı. 1869 yılında Genova merkezli bir İtalyan şirketi olan Rubattino, Assab taraflarında bir arazi satın almış ve burada bir istasyon kurulması sağlanmıştı. Burasının değerinin Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla artacağını düşünen İtalyanlar, bölgeye bu sayede giriş yapmışlardı.⁸⁷¹ İtalya tarafında Eylül 1879'da İtalya'nın Assab'a sahip olabileceği hakkında yazışmalar yapılmaya başlanmıştı. Örneğin, yeni Dışişleri Bakanı Benedetto Cairoli Deniz Bakanı Bonelli'ye yazdığı yazıda, geçmişte Assab'da mahkumların gönderileceği bir koloni kurulmasının iki açıdan önemli olduğunu akla getirdiği ifade edilmişti, bunlar İtalya ve Uzak Doğu arasında ticari malların getirilip götürülmesi ve depolanması için bir liman ve hala bakir olan ve son derece zengin kaynaklara sahip güney Habeşistan ile gidiş gelişler için uygun bir mecra olmasıydı. Bakan, bu konu üzerinde inceleme yapmalıydı. Bölgenin egemenlik konusu çözülünce burası herhangi bir sıkıntı olmadan ele geçirilebilirdi ki bu politik açıdan sıkıntı yaratmıştı. Assab'a sahip olmak sıkıntısız olacaktı. Bu topraklar İtalyanların hakkı da olsa bunun reel olarak da yapılması gerekirdi. Kumandan Amazega ile Giuliatti'nin de hemfikir olarak önerdikleri gibi, orada kalınmalıydı. Bu durumda hükümetin bir adım atması lazımdı, örneğim Darmakie Adası alınmalıydı çünkü stratejik bir noktadaydı. Bahsedilen iki kişinin dediği gibi güçleri o noktada birleştirmek ve oradaki varlığını hukukiden reele

⁸⁷⁰ Denis Mack Smith, *Storia d'Italia*, s. 155.

⁸⁷¹ Durmuş Akalın-Selim Parlaz, *XIX. Yüzyılda Doğu Afrika'da Osmanlılar ve İtalyanlar*, Kesit Yayınları, İstanbul 2015, s. 172.

geçirmek söz konusuydu. Assab'a sahip olmanın herhangi bir zorluğu ve tehlikesi yoktu.⁸⁷²

Komutan Carlo de Amezaga da Bakana Assab'ın alınmasının İtalya'ya getirileri hakkında yazmıştı. Assab'da bu ticari üs kurulduğunda burası İtalya'nın Hint adalarında Büyük Okyanus'ta bir ileri karargahımız olurdu ayrıca Aden'in de çok ciddi bir rakibi haline gelirdi. Ekonomik açıdan bakıldığında İtalya için Afrika kıyılarında özellikle Kızıldeniz'de ekonomik hareketliliği canlandırmak için çok önemli bir adımdı hatta ekonomik açıdan bir gereklilikti. İtalya'nın Assab'ı kesin ele geçirmesi kendisine yakışır bir hareket olacaktı. Herkes biliyordu ki, İtalya'nın ticareti açısından da üssün Assab'da kurulması ve hükümet tarafından da korunuyor olması ticareti, denizlerdeki ticareti, sanayi, yurtdışındaki nüfuzu açısından son derece önemliydi. Eğer bu konuda yavaş hareket ettiyse bu kral ve şürekâsının ve çıkarlarının bu olaya yeterince ehemmiyet vermediği anlamına gelmişti, bunu belki bir zayıflık olarak görmüşlerdi. Assab'ın seçilmesi birçok açıdan uygun bir karardı. Hem kendilerine yakışacaktı, hem ticari hem de bilimsel olarak önemliydi. Bu işgalin mantıklı ve uygun olabilmesi için hükümet tarafından yönetilmesi gerekirdi ve tamamen onun sorumluluğu altında olmalıydı. Şahsi ve kolektif bir işgal düşünülemezdi. Özellikle İngilizlerin kıskançlığına neden olacak olan Assab kolonisi İtalyan hükümetinin maddi manevi otoritesi ile yetki alanında olmalıydı.⁸⁷³

Dönemin İtalya Dışişleri Bakanı Cairoli, Kral Umberto'ya yazdığı mektupta, Assab Körfezi'nin işgali meselesi hakkında oraya bir savaş gemisi göndermek hususunu Bakanlar Kuruluna getirdiğini, herkes mutabık olduğunu yazmıştı. Buna göre amaçları şunlardı:

⁸⁷² **DDI**, Seconda Serie, Vol XII, 2 Eylül 1879, s. 122-123.

⁸⁷³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XII, 16 Eylül 1879, s. 147-149.

1- Rubattino Şirketi'nin kendi gemilerinin kullanımı için kömür rezervini korumak

2- Orta Afrika ile iletişim kurabilmek amacıyla İtalyan Coğrafya Topluluğu'nun büyük fedakarlıklarla araştırma yapmak üzere başlattığı girişimleri korumak ve yardımcı olmaktı.

Assab'ın büyük bir sessizlikle ve basit bir şekilde yürütülecek olan işgali, her açıdan doğabilecek komplikasyonları ve bunların tehlikesini bertaraf etmeye yöneliktir. Kendi ulusal çıkarları ve elde ettikleri hakları göz önünde bulundurarak karışıklık çıkmaması için sessiz sakin olacak ve bu ölçekle sınırlandırılacak olan bir işgal sözkonusuydu. Kral'ın da bu kararı onaylamasını umuyordu.⁸⁷⁴ Kral Umberto hiç şüpheleri olmamasını, onayladığını yazmıştı.⁸⁷⁵ Rubattino Şirketinin isteği üzerine, ekonomik çıkarlar doğrultusunda orada bulunan koloniyi korumak için İtalyan hükümeti iki adet gemi gönderecekti.⁸⁷⁶ İtalya'nın Assab'ı işgal edeceği yönünde çıkan gazete haberleri Osmanlı Devleti'ne Roma sefaretinden bildirilmişti.⁸⁷⁷

1880 yılı başlarında bölgede bulunan İtalyan Amiral Carlo de Amezaga, hükümete Assab hakkında raporlar yazıyordu. Bunlardan bir tanesine göre, Mısır'da İngiliz çıkarlarının temsilcisi olan Gordon, Assab'da bir İtalyan üssünün bulunmasına karşıydı, bu topraklarda yerel halk arasında Mısır ve İngiliz hükümdarlığını sarsma isteği çok canlıydı, İtalya ise bu topraklarda halkın sempati duyduğu ülke konumundaydı. Assab üssü önemli bir İtalyan ticari kolonisinin, aynı zamanda büyük bir siyasi nüfuz merkezinin tohumunu atacak, yeni bir oluşumun temeli olacaktı.

⁸⁷⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XII, 9 Ekim 1879, s. 203.

⁸⁷⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XII, 12 Ekim 1879, s. 205.

⁸⁷⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XII, 4 Kasım 1879, s. 262.

⁸⁷⁷ BOA, HR.TO 95/41, 3 Zilhicce 1296 (18 Kasım 1879).

Assab'ın geleceği tamamen krallık hükümetinin dikkatli, etkin ve destekli hareketine bağlı olarak gelişecekti, Assab'ın geleceği buna bağlıydı.⁸⁷⁸ Bu arada, bölgede kimin hakim olduğu da İtalya'ya göre belirsizdi. 1870-1871 yıllarındaki yazışmalara istinaden, ne Osmanlı Devleti ne Mısır bölgede bir hak iddia etmiyordu, İngiliz belgelerine göre de böyle bir iddia anlamsız olacaktı. Dolayısıyla İtalya burayı alabilirdi. İtalya'nın istediği, bu meselenin önyargısız kalması, Rubattino Şirketi tarafından yapılan ve yapılacak olan bu üsün özgür bir şekilde çalışabilmesi ve tamamen pratik amaçlar elde etmesine hizmet etmeliydi. Bu şirketin amaçları da ticaret amaçlarıyla paraleldi. İtalya sadece ticaretin gerekliliklerinin yerine getirilmesi adına tarafsız ve önyargısız bir tutum tercih ediyordu. Assab'da Rubattino Şirketi, deniz hizmetleri için sağlam bir mal deposu yapmayı amaçlıyordu ve buraya şartlar el verdiği müddetçe Avrupa ile Etiyopya arasındaki trafiği çekmek, buradaki ticareti canlandırmak istiyordu. Mısır hükümetinin bu olaya karşı çıkıp, herkesin burdan kar güdeceğini ve payı olacağını görmezden geleceğini sanmıyorlardı.⁸⁷⁹ Ayrıca, ne Mısır ne başka bir hükümet tarafından mülkiyet hakları değiştirilmemeliydi zira hâkimiyet söz konusu olduğunda halkların hakları prensibine göre, Assab'ın İtalyan toprağı olduğu konusunda ısrar ediyorlardı, zira bir İtalyan şirketi tarafından alım gerçekleştirilmişti. Assab bir İtalyan toprağıydı, satışı üst düzey bir yetkili tarafından yapılmıştı ve dolayısıyla belgeleri incelemeyi de reddetmiyorlardı. (Ancak Mısır ve Osmanlı hükümeti Assab'ın padişaha ait olduğunu gösteren evrakları ibraz etmesi durumunda onları da inceleyebileceklerini beyan eden yumuşak bir tavır sergilemişlerdi).⁸⁸⁰ İtalyanlara göre, Rubattino Şirketi Assab'ı satın aldığında Assab'ın da bulunduğu Kızıldeniz'in söz konusu kıyısı o dönemde ne Babıali'ye ne de neticede Mısır'a aitti, bölge Rahayta sultanına aitti, ki onun da esas

⁸⁷⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XII, 3 Ocak 1880, s. 418.

⁸⁷⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XII, 6 Ocak 1880, s. 422-424.

⁸⁸⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XII, 15 Ocak 1880, s. 436.

bulunduğu yer körfez boyundaydı. İçinde bulunulan bu durumdan farklı bir şey yaratılamazdı zira Rubattino Sultan Berehan'la pazarlık ederek şahsi mülk olarak burayı almış, kamu mülkü olarak toprağın egemenliği ise kanun gereği İtalyan hükümetine devredilmişti. İtalya hükümeti de buradan istediği hak ve hukuku alabilirdi. İtalya'ya göre statüko aynı kalmalı, diğer hükümetler farklı görüş iddia etseler de, koruyucu durumu sürdüreceklerdi, bu onların hakkıydı. İtalyan hükümeti bunu görev biliyor, birlik beraberlik ve herkesin huzur içinde olduğu bir oluşumu destekliyordu. Dışişleri Bakanının sözleri, ticaret ve bilimsel temellere dayandırılmıştı ki İngilizlerin bu noktada niyetlerine karşı çıkacaklarını zannetmiyorlardı. Tarafsızlık olayına, hükümetin iyi niyetine vurgu yapılacak, girişimlerini baltalayacak, engel olacak dolaylı ya da dolaysız hiçbir etki ve karşı koyma olmayacaktı.⁸⁸¹

İtalya'nın yavaş yavaş bölgeye yönelik harekete geçtiği görülmektedir. Mısır'da bulunan İngiltere Konsolosunun kendi ülkesinin Dışişleri Bakanlığına yazdığı rapora göre, Assab'a gönderilen askerler Massava'ya gitmişlerdi, onun ifadesine göre bir İtalya tüccar gemisi Massava'da bulunuyordu ve kaptanı İtalya bayrağını çektikten sonra oraya 800 ton maden kömürüyle kereste ve demir çıkarmaya başlamıştı. Sahilde dört çadır bulunmaktaydı, İtalyanlar burada birtakım kabileler inşa etmek ve kuyu kazmak niyetindelerdi. Bir İtalyan savaş gemisi mevkiyi korumak için birkaç İtalyanı karaya çıkarmıştı. Tüccar sefinesinin kaptanı İtalya'nın Assab ve karşısındaki büyük adayı satın aldığını belirtmişti. Bu bilgi üzerine İngiltere Konsolosu Mısır yönetiminden Osmanlı bayrağı çekmiş bir savaş gemisinin Assab'a gönderilmesini talep etmişti.⁸⁸² Buna karşın, 1880 yılı sonunda İtalya, Assab'ı kendi toprağı olarak kabul etmiş ve Avukat Giovanni Branchi'yi sivil komiser sıfatıyla orada sivil yaşamın gereklerini

⁸⁸¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XII, 21 Nisan 1880, s. 710-711.

⁸⁸² BOA, Y.A.HUS 163/66, 12 Safer 1297 (25 Ocak 1880).

sağlamak üzere atamıştı. Asayişî sağlamak için oradaki durum gereği böyle bir kişinin gönderilmesi gerekliydi.⁸⁸³

İtalya'nın Assab konusundaki çalışmaları ve planları devam etmekteydi. Roma Maslahatgüzarı, Assab'a komiser tayin edildiğini ve Rubattino vapur kumpanyası için kömür, erzak gibi ihtiyaçlar için satın alınan Assab körfezinin şimdi bir İtalya müstemlekası haline çevrilmek istendiğini bildirmişti. Bu bölgelerde İtalyanlar keşif yapmışlardı. İtalya, Habeşistan ticaretinin yönünü Assab'a çevirecekti. Bu konuda bir rapor yazan Amiral Amezaga, *“eğer İtalya Assab körfezi'nden istifade edemezse artık eline böyle bir fırsat geçmeyecektir”* diyordu.⁸⁸⁴ İtalyanlar bir yandan Assab'da amaçlarının sadece ticaret olduğunu, İngiltere ile bölgede yarışmak gibi bir düşüncede değil, aksine İngiltere ile anlaşmadan sonra girişimde bulunacaklarını belirtiyorlardı.⁸⁸⁵ Asıl tartışılan konulardan birisi ise Assab'ın kimin idaresinde olduğuydu. Daha önce de belirtildiği gibi, İtalya, Rubattino şirketi Assab'ı satın aldığı için burasının İtalya'nın olduğunu kabul ediyordu. Yakın zamanda bazı gazeteler Assab'a bir sivil komiserin gelişini İtalya tarafından sahiplenmenin resmi bir belirtisi gibi sunmuşlardı ve İtalya, diğer güçlerin hassasiyetini harekete geçirmemek ve onların da ilgisini olumsuz anlamda çekmemek için bu noktaya önemle parmak basıyordu.⁸⁸⁶ İngiltere'ye göre ise Assab Osmanlı Devleti'nin ve Mısır'ın egemenliği altındaydı. İngiltere, Assab'da ne karada ne körfez kıyılarında askeri nitelikte üs kurulmayacağını, birlik gönderilmeyeceğini, kale yapılmayacağını İtalya'nın temin etmesinden memnun olduğunu bildirmişti.⁸⁸⁷

⁸⁸³ DDI, Seconda Serie, Vol XIII, 26 Aralık 1880, s. 453.

⁸⁸⁴ BOA, HR.SYS 993/1, 8 Rebiyülevvel 1298 (8 Şubat 1881).

⁸⁸⁵ BOA, HR.SYS 993/2, 27 Rebiyülahir 1298 (29 Mart 1881).

⁸⁸⁶ DDI, Seconda Serie, Vol XIII, 18 Şubat 1881, s. 513.

⁸⁸⁷ DDI, Seconda Serie, Vol XIII, 28 Şubat 1881, s. 524.

İtalya bundan sonra İngiltere'yi bölgede herhangi bir İngiliz çıkarına dokunmayacağı konusunda iknaya çalışacak ve kendisine destek isteyecekti. Örneğin, İtalya'nın İngiltere'de bulunan Elçisi Luigi Federico Menabrea, Lord Granville ile olan görüşmesinde İtalya'nın Assab'da herhangi bir askeri harekâta kalkışmayacağını, tamamen ticari sebeplerle orada bulunacağını, zamanında İtalya'dan koruma talep eden Berehan Rahayta sultanının vasallık teklifini nasıl reddettiklerini söylemişti. Bu arada tesadüfen Aden yakınlarında iki köyün yakın tarihte İngilizler tarafından alındığı haberini de almıştı.⁸⁸⁸ İngiltere İtalya'nın Assab'a sahip olmasına destek olacaktı, ancak sadece ticari sebepler için, askeri herhangi bir girişim olmayacaktı.⁸⁸⁹ Osmanlı Devleti'nin Assab konusunda İtalya'nın hazırladığı taslak önerisini kabul edeceği ve Mısır'ı anlaşılmaya karşı çıkmaktan vazgeçmesini tavsiye edeceği Lord Granville tarafından açıklanmıştı.⁸⁹⁰

1882 yılında İtalya'nın Assab konusundaki ısrarı devam edecekti ve Mısır konusu ile Osmanlı-İtalya ilişkileri yoğunlaşacaktı. Dışişleri Bakanı Mancini, Assab'da statükonun devamının Mısır ve Osmanlı Devleti tarafından kabul edildiğini belirtiyor, ikisinin de hiçbir şey feda etmeden Kızıldeniz'in batı kesimlerindeki haklarının kesinleştiğini söylüyordu. Her şey çok açık ve basitti, Bâbîâli'nin ve Mısır'ın çekinceleri İtalya'da acı yaratan bir etkiye sebep oluyordu. İtalya, bütün şartlar altında onlara yararlı ve samimi olmaktan vazgeçmemişti. Şimdi bu fırsat onlara İtalya'nın sunduğu bir hizmetti ve kendilerine hiçbir kayıp yaşatmayacaktı, ancak reddetmeleri durumunda karşılıklı ilişkilerin geleceği için kötü olacaktı. Bu yüzden İngiltere de İtalya'ya yardımcı olmalıydı.⁸⁹¹ Osmanlı Sadrazamı Said Paşa açısından da aslında

⁸⁸⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 10 Mart 1881, s. 533-534.

⁸⁸⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 14 Eylül 1881, s. 212.

⁸⁹⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 13 Aralık 1881, s. 372. Öneriler için bkz. **a.e.** s. 272.

⁸⁹¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 4 Ocak 1882, s. 429-430.

Assab maddelerinin uygulanmasında sakınca yoktu, ancak nazırların toplantısında konu reddedilmişti ve uzamaya devam etmişti.⁸⁹² Bu arada, İtalyan komiserinin yürüttüğü işleri gözetim altında bulundurmak amacıyla Osmanlı Devleti tarafından Kızıldeniz’e, özellikle Yemen ve Hicaz tarafına göndermek üzere bir gemi hazırlanmasını Bahriye Nezaretine emir verildiği bilgisi İtalyan Büyükelçi Corti tarafından edinilmişti.⁸⁹³ Bunun üzerine Bakan Mancini, Mısır’da bulunan De Martino’ya kanala Osmanlı gemisinin gelip gelmediğini, gelmişse silah ve askerler hakkında bilgi vermesini istemişti. Ayrıca, Hıdiv’in Sultana İtalyanların Arabistan’da emelleri olduğunu söylediği ve bu bilgi karşısında şaşkınlıkları yazılmıştı.⁸⁹⁴

Büyükelçi Luigi Corti, Assab meselesiyle ilgili olarak Sadrazam Said Paşa ile görüşmüş ve teklifin kabul edilmesi için çok uğraşmıştı. Osmanlı Devleti’nin çıkarlarına da uyacağını söylemişti. Aynı şekilde Hariciye Nazırı ile de görüşmüş, o da bölgenin Hıdivin sorumluluğunda olduğunu⁸⁹⁵ ancak hem İngiltere’nin hem İtalya’nın isteğiyle kurulda konunun görüşüleceğini ve sultana sunulacağını belirtmişti. İngiltere’ye göre, Assab’ın kuzey ve güney kıyılarında Osmanlı’nın ve Mısır’ın egemenlik hakkı tanınacaktı ve bu yazılı mutabakata dâhil edilecekti. Bu şekilde hem Bâbîâli hem Mısır bu mutabakatı kendilerine uygun olduğu için kabul edeceklerdi. İtalya Dışişleri Bakanının da bunu kabul etmesi sağlanmalıydı. Bu hususta bazı ifade tartışmaları vardı bölgedeki hâkim güç olarak sadece “Bâbîâli” yazılabilirdi. Bir gün önce Sadrazama giden Büyükelçi Corti, İtalya’nın Assab’ı elinde bulundurduğunu ve İtalya’nın Bâbîâli’nin bunu tanımasını istediğini düşündüğünü, bu mutabakatın Osmanlı Devleti için faydaları hakkında konuşmuş ve bu konuda Osmanlı’nın onayının olmamasını

⁸⁹² **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 7 Ocak 1882, s. 437.

⁸⁹³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 17 Ocak 1882, s. 492.

⁸⁹⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 25 Ocak 1882, s. 508.

⁸⁹⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 21 Şubat 1882, s. 580.

düşünemediğini belirtmişti. Kıyılarda İtalyanların ne kadar az toprağa sahip olduğunu ve Osmanlı'nın yararları ve çıkarları konusunun üzerinde durmuştu. Sadrazam, ellerinde bütün yazışmaların olduğu ve Hariciye Nazırının sonuçları bildireceği cevabını vermişti. Corti, olumlu cevap bekliyordu. Daha sonra Hariciye Nazırına giderek aynı konuşmaları yapmıştı. Hıdiv'le Bâbîâli'nin pek çok konuşma yaptığını ve kendisinin doğrudan şirketle durumu düzeltme yoluna gideceğini söylemişti, o eyaletlerin idaresi Hıdiv'deydi. Politik çıkarlar vardı, mühim olan bu noktada Mısır'la görüşmek ve Mısır hükümeti ile anlaşmaktı. Ancak İngiliz Elçisinin ve İtalya'nın da yaptığı açıklamalarla yeniden hususun nazırlar kurulunda görüşüleceğini söylemişti. Alınacak karar da sultana bildirilecekti. Elçi Corti, Mısır hükümeti ile şirket arasındaki görüşmelerin çok ciddi bir bazda olmaması gerektiğini ve Bâbîâli'nin yapılan mutabakat teklifine olumlu bakacağını umuyordu. Hariciye Nazırı ise Nazırlar Kurulu kararını bildirecekti, şirketle yapılacak anlaşma hakkında ciddi bir dayanak yoktu.⁸⁹⁶

İstanbul'daki İngiliz Elçisinin söylediğine göre Assab konusu kurulda görüşülmüş, anlaşmanın Mısır için kabul edilebilir olduğu, ancak Bâbîâli'nin bunu kabul edemeyeceği kararı çıkmıştı. Nazırların bir kısmı konunun Mısır ve Rubattino Şirketi arasında çözülebileceği yönünde karar almıştı. İtalya Elçiliği Tercümanı Vernoni ise şirketinin bu meseleye dahil olmayacağını belirtmişti.⁸⁹⁷ Elçi Corti ise yaklaşık bir ay sonra Mısır'da İtalya'nın teklifinin reddedilmesi kararı çıktığını duymuştu. Bir gün önce Hıdiv başkanlığındaki kurulda Assab konusunda İtalya ile bir mutabakat yapılmasını reddedilmişti ancak Bakanlar Kurulu Rubattino Şirketi ya da başka bir özel şirkete ticari imtiyaz tanınmasına sıcak bakıyordu.⁸⁹⁸ Konu İtalya meclisinde de

⁸⁹⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 22 Şubat 1882, s. 583-584.

⁸⁹⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 23 Şubat 1882, s. 586-587. 1881 yılında şirket, Navigazione Generale Italiana adı ile büyümüşü.

⁸⁹⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 29 Mart 1882, s. 661.

konuşuluyordu, İtalya Dışişleri Bakanı Mancini Assab Körfezi hakkındaki evrakın meclise takdim edileceğini, bu evrakın Assab sahillerine gönderilecek koloni hakkında kanun layıhasını içerdiğini söylemişti. Bu koloni askeri herhangi bir sıfat içermeyecek, tamamen ticari sebeplerle orada olacak ve İtalya Devleti'nin idaresi altında bulunacaktı.⁸⁹⁹ Bu, açıkça hem Osmanlı Devleti'ne hem de Mısır'a karşı bir ilandı, çünkü Assab konusunda bir Yeşil Kitap hazırlanarak meclise de sunulmuştu. Kanun layıhasında maddeler ile yapılacak işler yazılmıştı.⁹⁰⁰ Çok geçmeden İtalya, 1882 yılının Temmuz ayında Assab'ı bir İtalyan kolonisi olarak ilan etmişti.⁹⁰¹ Öncesinde ise, şirket, İtalya Krallığı'na Assab arazisini -kendisine küçük bir pay ayırarak- sattığından, arazi krallığa ait olarak sayılmıştı.

İtalya, Habeşliler ile antlaşma yapmak istiyordu. Bu yüzden bölgede Kont Pietro Antonelli ve arkadaşları bulunuyordu. Dönemin Tarım, Endüstri ve Ticaret Bakanı Ferdinando Berti, İtalya-Habeş görüşmelerinde üç noktaya dikkat edilmesi gerektiğini söylüyordu. Bunlar:

-Habeşistan'a giriş çıkış özgürlüğü,

-İtalyan vatandaşlarının lehine olacak şekilde ticaret ve sanayi konularında teşebbüslerde bulunma,

-Gümrük muafiyetleri,

-İtalyanların mülkü olan malların giriş çıkışında gümrük kolaylığı,

-Vergiden muafiyet,

⁸⁹⁹ BOA, HR.SYS 993/13, 6 Cemaziyelahir 1299 (25 Nisan 1882)

⁹⁰⁰ BOA, HR.SYS 993/14, 3 Şaban 1299 (20 Haziran 1882)

⁹⁰¹ Tekeste Negash, **Italian Colonialism in Eritrea 1882-1941 Policies, Praxis and Impact**, Distributor: Almqvist & Wiksell International Stockholm, Uppsala 1987, s. 1.

-Toprak sahibi olma hakkı,

-Eyalet idarecilerinin keyfi katkı payı olan paraları ödememe hakkı, yani doğacak olası vergilerden muafiyet garantisiydi.⁹⁰²

İtalya Muhaceret Heyeti Komiseri Branchi, Habeşistan kralına gönderilen hediyeleri Assab ve Massava'ya götürmek üzere Roma'dan hareket etmişti. Seyyah Gustavo Bianchi de Milan ticaret şirketinin masrafına olarak Assab ve Habeşistan'a gönderilen bir kâşif heyeti ile vapura binmişti. Bianchi'nin görevi, Assab limanından Afrikaya doğru bir ticaret limanı oluşturmaktı.⁹⁰³

İtalya'dan, yukarıda da belirtildiği gibi, Pietro Antonelli ve yanındakiler Assab tarafına gitmişti. Bu arada Aussa Sultanlığı ile iyi ilişkiler kurulmuş ve İtalya tarafından amaca ulaşılmıştı. Anfari nezdinde İtalyanlar lehine bir işbirliğinden yana olacaktı.⁹⁰⁴ Ayrıca, Komiser Branchi de Habeş Kralı John (Yohannes) ile ticaret anlaşması imzalamıştı.⁹⁰⁵ Osmanlı Devleti bu girişimleri takip etmekteydi. Buna göre, Assab arazisine ve bu araziye bir ticaret merkezi haline getirmek için İtalya mesai sarf etmeye devam ediyordu. İtalyan seyyah Kont Pietro Antonelli Habeş Kralına İtalya ile ticarete ve iyi ilişkilere yönelik bir anlaşma imza ettirmekten ve Afrika'nın iç taraflarında bulunan mahaller ile Assab arasında ticari işlerde bulunan kervanların kendi arazileri üzerinde serbest geçişleri hakkında "Aussa" hâkimi Mehmed Anfari ile Danakil aşiretleri reislerinden de söz aldıktan sonra Assab'a gelmişti. Roma Elçisinin aldığı haberlere göre, Antonelli, hükümdarlar ve reisler tarafından verilen ve İtalya Kralına

⁹⁰² **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 27 Ocak 1883, s. 437.

⁹⁰³ BOA, HR.SYS 1621/61, 21 Rebiyülevvel 1300 (30 Ocak 1883). Seyyah Bianchi ve yanındaki kişiler Ekim 1884'te öldürülmüşlerdi. Bu olay, İtalya'nın bölgede daha hızlı ilerlemesi için bir fırsat olarak değerlendirilmiş, birkaç ay sonra Beylül işgal edilmişti.

⁹⁰⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 1 Eylül 1883, s. 649-650.

⁹⁰⁵ Anlaşma maddeleri için Bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 9 Kasım 1883, s. 704-708.

teslim edeceği bazı mektupları ve hediyeleri taşıyan bir büyük kervanın yakında Assab'a gelmesini bekliyordu, bu kervan 400 deve ve 800 adamdan oluşuyordu.⁹⁰⁶

Assab konusunda İtalya girişimlerde bulunmaya devam ederken, Dışişleri Bakanı Mancini mecliste İtalya'nın Assab'daki müstemlekatını meşru bir şekilde kazanmış olduğunu belirten bazı ifadeler kullanmıştı.⁹⁰⁷ Bu arada, İtalya'nın İngiltere ile gizli bir anlaşma yaparak, "*Afrika'da İtalya seyyahlarını katleden vahşileri terbiye etmek*" maksadıyla asker sevkine başladığı, Osmanlı sahillerinden Beylül⁹⁰⁸ ve çevredeki limanlarla Rahayta kasabasını işgal edeceği yönünde haberler duyulmuştu. Buna göre, İtalya, 15000 askeri hazır bulunduruyordu. Osmanlı ile arasında çıkacak olan savaşta ne yapılabileceği dahi kararlaştırılmıştı. Denizcilerden bir komisyon kurulmuştu, müzakereler ise devam etmekteydi ve savaş gemileri yeniden teçhizatlandırılıyordu.⁹⁰⁹ Ayrıca, İtalya'nın Trablusgarb'ı da işgal edeceği yönünde haberler de duyulmuştu. Bu haber Trablusgarb kumandanı Ferik Mehmet Zeki Paşa'ya göre, bölgede bulunan yabancı halkı telaşa düşürmek için İtalya konsolosunun onlara karşı bir sorun çıkarmasıydı. Tedbiri elden bırakmayarak, denizde ve karada dikkat etmeye her zamankinden daha çok uğraşıyorlardı.⁹¹⁰

İtalya her ne kadar üçlü ittifakın etkisi ile politikasına yön verse de, Kızıldeniz çevresindeki çıkarları ve planları için İngiltere ile anlaşmak ve iyi geçinmek durumundaydı. Bu yüzden, "*Assab'daki kolonilerinin güvenliğini sağlamak*" amacıyla, yakında bulunan Beylül'ü işgal etmek fikrini İngiltere'yle görüşmeye başlamışlardı.

⁹⁰⁶ BOA, HR.SYS 1621/63, 21 Zilhicce 1300 (23 Ekim 1883)

⁹⁰⁷ BOA, HR.SYS 1621/62, 1 Receb 1300 (8 Mayıs 1883)

⁹⁰⁸ Beylül, Güney Eritre'de bir liman kasabasıdır.

⁹⁰⁹ BOA, İ.DH 1295/102083, 25 Receb 1300 (1 Haziran 1883)

⁹¹⁰ BOA, İ.DH 1295/3/102074, 14 Receb 1300 (21 Mayıs 1883)

İngiliz kabinesinin bu düşüncüyü kabul etmesini istiyorlardı. Massava⁹¹¹'nın ele geçirilmesi ise daha önemliydi. Gizli görüşmelere başlanılabilirdi, bu sebeple İngiltere'de bulunan İtalya Elçisi Nigra görevlendirilmişti.⁹¹² İngiltere, İtalya'nın bu konuyu Osmanlı Devleti ile görüşmesi gerektiğini belirtmişti, sonuçta bölge onlara aitti. Ancak, İngiltere'nin Assab'dan çok uzakta olmayan ve o dönemde zayıf bir Mısır garnizonu tarafından elde tutulan Beylül'ün İtalya tarafından işgaline karşı çıkacağı bir durum yoktu. İngilizler sözde de olsa Osmanlı topraklarını üzerlerine almayacaklardı. Bu noktada İtalya ile Osmanlı Devleti arasında bir anlaşma olmuş olabileceğini de sözü getirmiş ama bu konuda çok durmamışlardı. İngiltere onlara böyle bir izin veremezdi, uygun bir zamanda İtalya burayı almak istediğinde de karşı çıkmazlardı. İngiltere Elçisi Nigra, Beylül işgal edilecekmiş gibi hazır olma fikrindeydi. Mısır garnizonu bölgeden ayrılana kadar hazırlanabilirlerdi. Sonuçta, İngiltere'nin karşı çıkmayacağı belli olmuştu. Osmanlı hükümeti o döneme kadar İngiliz girişimlerine sadece şu şekilde cevap vermişti: Kızıldeniz'deki limanlar sorunu Mısır meselesinin bütününden ayrı düşünülmemeliydi ve sonuçta Bâbıâli sadece Kızıldeniz limanlarının işgaline sınırlandırılmış bir anlaşmaya sıcak bakmayacaktı. Daha çok tüm Mısır toprağının işgali konusunu bütünüyle ele almayı ve düzenlemeyi, çözüme kavuşturmayı amaçlıyordu. Buna daha çok eğilimi vardı. Artık İtalya'ya kalan Mısır hükümetinin onayını almak değildi, çünkü bu zordu ama karşı koymamasını sağlamaktı. Aynı zamanda yerli kabile şeflerinin işbirliği elde edilmeliydi.⁹¹³

⁹¹¹ Eritre'de Kızıldeniz'de limanı bulunan bir şehir.

⁹¹² **DDI**, Vol XVII-XVIII, 29 Ekim 1884, s. 450-451. İtalya'nın bu kararı almasında, Mısır hükümeti'nin Bogos'u Habeşlilere bırakması ve Habeş Kralına bölgede ticari geçiş izni vermesi sonucunda, oradaki haklarından feragat ettiğinin düşünülmesi de etkili olmuştu.

⁹¹³ **DDI**, Vol XVII-XVIII, 6 Kasım 1884, s. 459-460. Bu durum Osmanlı tarafına da yansımıştı. Londra Elçiliğinden yazıldığına göre, Roma kabinesi Zeyla'yı veya Kızıldeniz'deki Afrika sahillerinden bir kısmını asker gücü ile işgal altına almak istiyordu ve Londra'daki İtalya Elçisi bu konuda İngiltere'nin

İtalya'nın Mısır Konsolosu De Martino da bu konuyu Mısır Meclisi Başkanı Nubar Paşa ile gizlice konuşmuştu. Nubar Paşa'ya göre, İngiltere Beylül'ün işgaline ve Mısır'ın isteğine karşı gelmeyecekti. Ancak söz vermekten çekinmişti çünkü Sultan Abdülhamid tarafından pek iyi bir gözle bakılmayan Valiyi tehlikeye atmak istemiyordu. Nubar Paşa, Valinin Bâbîâli'ye sormadan bölgede bulunan Mısır garnizonunu çekemeyeceğini belirtmişti. Özetle bu işgalin Mısır açısından sorun olmayacağını söylüyor ama açıkça yardım etmekten kaygılıydı. De Martino, İngiltere'nin daha önce “*Harar'ı korumak için Zeyla'yı işgal ettiğini*” örnek alarak, İtalya'nın da Assab'ın güvenliği için Beylül'ü almaları gerektiğini öne sürebileceklerini yazmıştı.⁹¹⁴

Dışişleri Bakanı Mancini, Nubar Paşa'nın çekincesini anlamış, Valinin Mısır birliklerinin Beylül'den çekilmek için Bâbîâli'den izin istemesini, İtalya'nın da onlar ayrılır ayrılmaz –güvenlik gereği olarak- Beylül'e çıkmalarını, böylece Mısır hükümetinin sorumluluğunun da tamamlanacağını belirtmişti.⁹¹⁵ Nubar Paşa, Valinin mektubunu okumuş, Kahire Konsolosu De Martino'ya da göstermişti. Konsolos, hazırlık için bir aya ihtiyaçları olduğunu ve bölgeye garnizon kurmalarını ve ayrıca yerlilerin onları işgalci olarak değil, korumacı olarak bilmeleri gerektiğini rapor etmişti.⁹¹⁶ İtalya, daha bu dönemlerde Massava'yı işgale de karar vermişti.⁹¹⁷

muvafakatini talep etmişti. Alınan bilgiye göre, Lord Granville bu işin İngiltere'ye ait olmadığını, İtalya'nın belirtilen yerin hükümdarı olarak padişaha başvurması gerektiğini söylemişti. İtalya hükümeti ise bunu yapmaya cesaret edemiyordu. BOA, HR.TO 61/20, 4 Rebiyülevvel 1302 (22 Aralık 1884). Ayrıca Bkz. BOA, HR.TO 61/22, Y.A.RES 27/7.

⁹¹⁴ **DDI**, Vol XVII-XVIII, 11 Kasım 1884, s. 480. Osmanlı Devleti'nde Massava ve Beylül'ün Mısır hıdivinin muvafakatiyle işgal edildiği daha sonraki bir dönemde öğrenilmiş, bu bilginin doğruluğu sorgulanmak istenmişti. BOA, İ.DH 941/74514, 25 Rebiyülahir 1302 (11 Şubat 1885)

⁹¹⁵ **DDI**, Vol XVII-XVIII, 12 Kasım 1884, s. 481.

⁹¹⁶ **DDI**, Vol XVII-XVIII, 17 Kasım 1884, s. 490.

Massava'nın işgali için güvenlik, bölgedeki halkın korunması gibi sözler öne sürülecekti ve Vali Bâbîâli'yi o şekilde bilgilendirecekti.⁹¹⁸ Mısır kuvvetleri bölgeden ayrıldığı için Massava korunacaktı, bunun da Mısır, Osmanlı Devleti ve İngiltere için en iyisi olduğunu söyleyeceklerdi.⁹¹⁹

Roma'da bulunan Osmanlı Maslahatgüzarı, İtalya'nın Kızıldeniz bölgesinde yapacağı işgallerle ilgili çıkan gazete haberleri hakkında İtalyan Başbakan Depretis ile görüşmüş, o da bu dedikoduların önem arzetmediği cevabını vermişti. Maslahatgüzar, *“Şimdi İtalya'nın kendisine isnad edilen efkârda bulunmadığını zât-ı sâmi-i nezâretpenâhilerine temin edebilirim”* diyordu.⁹²⁰

Kızıldeniz'de yapılması düşünülen harekâta yönelik olarak çalışmalar İtalya tarafından devam ettirilmekteydi. İngiltere Dışişleri Bakanı Granville de Valinin Massava konusunda yazdığı bahsekonu mektup projesini onaylamış, beklenmesinin uygun olduğunu söylemişti.⁹²¹ İngiltere, Mısır ve İtalya arasında görüşmeler sürmekteydi. İngiltere'deki İtalya Elçisi Nigra, Bakan Mancini'ye Massava'nın olası işgali için nasıl ilerleneceği hususunda Lord Granville ile olan görüşmesinden bahsetmişti. Hıdivin Bâbîâli'ye yaptığı notanın üzerine Osmanlı ve İngiltere'ye bir bilgilendirme yapacakları için on gün bekledikten sonra Hıdiv hükümetinin İngiltere ve İtalya'ya bu açıklamasını bildirmesi iyi olurdu. Bu durumda Mısır hükümeti Massava ve Kızıldeniz noktalarından Mısır garnizonlarından geri çekilmesi gerekliliğini bildirmeleri gerekirdi, böyle bir bilgilendirme Mısır'dan bekleniyordu. Bu bilgilendirme İtalya'ya göre hareketlerinin başlangıç noktası olacaktı. Öte yandan İngiltere ve Mısır'la

⁹¹⁷ DDI, Vol XVII-XVIII, 29 Aralık 1884, s. 576-577.

⁹¹⁸ DDI, Vol XVII-XVIII, 30 Aralık 1884, s. 580.

⁹¹⁹ DDI, Vol XVII-XVIII, 30 Aralık 1884, s. 580-581.

⁹²⁰ BOA, HR.TO 96/53, 22 Safer 1302 (11 Aralık 1884)

⁹²¹ DDI, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 5 Ocak 1885, s. 588.

olan ilişkiler, İtalya'nın Kızıldeniz'deki özel durumu Hıdivin bunu İngiltere ve İtalya'ya yapmasının faydasını da gösterecekti. İtalyanların bu teklifini kabul etmesini Lord Granville'den rica etmişti.⁹²² Dışişleri Bakanı Mancini, Deniz Bakanı Brin'e, Massava'nın işgali için Mısır ve İngiltere ile yapılan anlaşmaların tamamen gizli olduğunu, Massava'da İngiliz idareci olmadığını, bulunan idarecinin İtalya'nın işgalinden sonra Massava'dan gideceğini, işgalden sonra bir süre Massava'da aynı Vali ya da Mısır garnizonunun ve İtalyan bayrağının yanında Mısır bayrağının kalabileceğini söylemişti, aynen Zeyla ve Berbera'da İngiliz bayrağının dalgalandığı gibi. Massava işgal edilince Kızıldeniz'deki komutanın İtalyan hükümetini Mısır ve hükümetin müttefiki gibi gösteren bri açıklama yapması Habeş'in dostu olarak göstermesi yanlış yorumlara neden olacak ve durumu olduğu gibi açıklamayacaktı. Şöyle denilmesi gerekirdi: sadece İngiltere, Osmanlı Devleti ve Mısır'ın değil, Habeş'in de dostu olan İtalyan hükümeti.⁹²³ Bu arada, Osmanlı Roma Maslahatgüzarı Mihran Efendi de Mancini ile görüşmeye gitmişti. Konuşma genel olarak, Massava'da o dönemde iki idare olmasından dolayı Mısırlılar ve İtalyanların arasındaki sorunları, İtalya'nın almak istediği tedbirleri, Osmanlı bayrağının şehirde dalgalanacağını, Osmanlı-İtalya

⁹²² **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 10 Ocak 1885, 601-602. Lord Granville ile Londra'daki Osmanlı Elçisi de görüşmüştü. Ancak Granville İtalya'nın Assab'a asker sevk edeceği konusunda haber ve bilgisi olmadığını, İtalya'nın önce Bâbiâli ile anlaşacağını sandığını ve buna inandığını söylemişti. İtalya'nın Trablusgarb'a yönelik bir niyet ve amacı olmadığını da eklemişti. Elçi ilk açıklamadan Granville'in bilgi sahibi olduğunu düşünmüştü, Trablusgarb açıklamasına ise “*Şimdi iş Assab'a vuku bulacak sevkîyât-ı askeriye mütealliktir. Sâir eyâlât-ı şahâne misillü doğrudan doğruya idâre-i merkeziyeye tabi olan Trablusgarb vilâyetine gelince oraya askerle müdahale etmek Devlet-i Aliyyeye ilân-ı harb eylemek demektir*” demişti. Elçiye göre önce Roma nezdinde girişimlerde bulunulmalıydı. BOA, Y.EE 118/49, 26 Rebiyülevvel 1302 (13 Ocak 1885); HR.SYS 993/18, 26 Rebiyülevvel 1302 (13 Ocak 1885).

⁹²³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 12 Ocak 1885, s. 608.

dostluğunun değişmeden devam edeceğini ancak İtalya'nın artık geri çekilmeyeceğini içermektedir.⁹²⁴

İtalya'nın Assab sonrası Kızıldeniz'e yapacağı diğer harekât artık şekillenmeye başlamıştı. Dışişleri Bakanı Mancini, Assab'da bulunan Pestalozza'ya Danakillerin⁹²⁵ öldürdüğü İtalyanların, hükümetin Kızıldeniz'de yetkinin kendinde olduğunu göstermek ve prestijli bir tutum sergilemek için bir destek kuvvet gerekeceğini yazmıştı. Ayrıca daimi olarak kalmak üzere aralarında topçu birliklerinin de olduğu önemli destek kuvvetler gönderme kararı alınmıştı. Bu grup, Komutan Tancredi Saletta'nın emri altında olacaktı ve iki gün sonra Napoli'den yola çıkacaktı.⁹²⁶ Roma Elçiliğinden gelen bilgiye göre, bölgede Danakiller tarafından öldürülen Seyyah Gustavo Bianchi ve arkadaşlarının haberinin alınmasından sonra İtalya Assab'daki halkı ve seyyahların güvenliğini sağlamak için 1000 asker, 6 top ve yarım bölük istihkâm askeri gönderilmesine karar vermişti. Bu askeri sevkiate İngiltere ile ittifak yapılarak karar verilmiş gibi duruyordu, çünkü İtalya Assab'ı ele geçirdiğinde oralarda asker bulundurmayacağını ve istihkâm inşa etmeyeceğini İngiltere'ye taahhüt etmişti.⁹²⁷ Meclis-i Vükela'da bu konu görüşüldükten sonra eğer söylentiler doğruysa İtalya'dan

⁹²⁴ BOA, Y.EE 118/58, 22 Rebiyülevvel 1302 (9 Ocak 1885).

⁹²⁵ Kızıldeniz'in Batısındaki bölgelerde yaşayan etnik bir grup.

⁹²⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 13 Ocak 1885, s. 608-609. "Militare" isimli İtalyan gazetesinde de gönderilecek askerin bir tabur piyade, bir bölük topçu, altı top, bir bölük istihkam askeri (baltacı ve telgrafçı), bir müfreze jandarma, seyyar hastaneler, sağlık, aşçılık ve ekmekçilik işleri için hizmette kullanılacak diğer bazı müfrezelerden oluştuğu, yaklaşık 1200 kişi bulunacağı yazıyordu. Bu seferin amacı Bianchi ve arkadaşlarını katledenleri cezalandırmak, Assab'da güvenliğini sağlamak, İtalya seyyahlarını muhafaza ve himaye etmektir. BOA, HR.SYS 993/19, 26 Rebiyülevvel 1302 (13 Ocak 1885).

⁹²⁷ BOA, HR.SYS 993/17, 23 Rebiyülevvel 1302 (10 Ocak 1885); Y.EE 118/46, 24 Rebiyülevvel 1302 (11 Ocak 1885).

izahat istenmesine ve Mısır'ın uyarılmasına karar verilmişti.⁹²⁸ 20 Ocak 1885 günü ise 1000 İtalyan askerinin Süveyş kanalı yoluyla Assab'a doğru yola çıktıkları ve iki savaş gemisinin kendilerine eşlik ettiği bildirilmişti.⁹²⁹ Bu arada, Londra sefaretinden yazıldığına göre, Kızıldeniz'de Afrika sahillerindeki limanların Osmanlı Padişahına ait olduğu ve Osmanlı Devleti'nin bunları İtalya'ya bırakmayı kabul etmesi durumunda İngiltere'nin hiçbir itirazda bulunmayacağı Lord Granville tarafından Roma'daki İngiliz Elçisine, Roma kabinesine ve şifahen Londra'daki İtalya Elçisine bildirilmişti. İngiliz hükümetinin İtalya'ya yardım vaadinde bulunduğu ihtimali ile İtalya Mısır'a başvurmuş ve Granville'inkine benzer bir cevap almıştı.⁹³⁰

25 Ocak 1885 tarihinde, Ajans Stefani gazetelere Assab sınırının biraz ilerisinde bulunan Beylül'deki Mısır askerinin çekilmesinden dolayı burasının yakın zamanda İtalya hükümeti tarafından işgal edileceğini, "Castelfidardo" isimli savaş gemisinin iki günden beri Beylül'de bulunduğunu tebliğ etmişti.⁹³¹ Mısır Valisi korkmuştu, Meclis Başkanı Nubar Paşa ise İtalya ile anlaşması var gibi görünmek istememişti. Vali, İtalyanların Beylül'ü işgali konusunda Bâbîâli'ye yazmıştı. Buna göre, İtalyan gemilerinin kanaldan geçtiğini, karşı çıkamadıklarını ve garnizonu çekemediklerini belirtmişti. Ayrıca gittikleri yeri bilmediklerini ve Massava sahillerini koruyamadıklarını da eklemişti.⁹³² Bakan Mancini de Mısır'daki Konsoloslarına Nubar Paşa ve Valinin kendilerinden gizli bir iş yapmamalarını, yoksa Bâbîâli önünde

⁹²⁸ BOA, Y.A.RES 27/25, 27 Rebiyülevvel 1302 (14 Ocak 1885).

⁹²⁹ BOA, Y.EE 118/52, 3 Rebiyülahir 1302 (20 Ocak 1885); HR.SYS 993/21, 3 Rebiyülahir 1302 (20 Ocak 1885). Roma Elçiliğinden gelen diğer bir yazıda, 17 Ocak 1885 günü Napoli'den yola çıkıldığı belirtilmişti. BOA, HR.SYS 993/20, 3 Rebiyülahir 1302 (20 Ocak 1885).

⁹³⁰ BOA, HR.SYS 993/22, 4 Rebiyülahir 1302 (21 Ocak 1885).

⁹³¹ BOA, HR.SYS 993/24, 8 Rebiyülahir 1302 (25 Ocak 1885).

⁹³² **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 25 Ocak 1885, s. 639.

kendilerini utandıracaklarını ve onları da kötü duruma düşüreceklerini belirtmişti.⁹³³ Aynı zamanda İtalya'nın Osmanlı Elçisi Corti'ye de yazan Bakan Mancini, Beylül'ü işgal sebeplerinin Danakil Kabilelerinin İtalyan Giulietti ve Bianchi'yi öldürmeleri, Assab'ın tehlike altında olması, İtalya'nın burada huzur ve barışı sağlamak istemesi için olduğunu ve sorarlarsa bu şekilde konuşmasını istemişti.⁹³⁴

Osmanlı Devleti'nin Roma Maslahatgüzarı Mihran Efendi, İtalya Dışişleri Genel Sekreteri Malvano ile görüşmüştü. Malvano, İtalya deniz kuvvetlerinden bir müfrezenin 25 Ocak 1885 tarihinde Beylül'ü işgal ettiğini doğrulamış, Beylül'deki 20 kişilik Mısır askerinin oradan çekilmek üzere olduklarını haber aldıklarını ve Assab'a bu kadar yakın bir yeri kendi haline bırakmamak veya diğer bir devlet tarafından işgal edileceği korkusuyla Assab'ın güvenliği ve Kızıldeniz'de İtalya menfaatlerini korumak için burayı işgal etmeleri gerektiğinden söz etmişti. Ayrıca, bu kararın daha önce Mısır Hıdivliği ile ittifak yapılmaksızın uygulandığını, hatta Mısır müstahfız askerlerinin kumandanının Massava'ya giderken kendilerini protesto ettiğini söylemişti. Bu askeri işgal, İngilizlerin Zeyla ve Berbera'da yaptığının aynısıydı. İtalya hükümeti, araziye ve hâkimiyet hakkına dair Bâbîâli ile bir sorun çıkmamasını arzu ediyordu.⁹³⁵

Dışişleri Bakanı Pasquale Mancini, Osmanlı Elçisi Luigi Corti'ye, Osmanlı'nın Roma Maslahatgüzarı Mihran Efendi ile görüşmesinden bahsetmişti. Beylül'ün işgali konusunda konuşmuşlardı ve Bakan Mancini bir toprak meselesi çıkarmak istemediklerini söylemişti. Maslahatgüzar Mihran Efendi, İtalya'nın Bâbîâli'ye açık ve dürüst yaklaşması durumunda iki ülke arasında korkulacak bir şey olmayacağını belirterek, Massava'da olası bir İtalyan işgali hakkında bilgi istemişti. Bakan Mancini,

⁹³³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 25 Ocak 1885, s. 640.

⁹³⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 25 Ocak 1885, s. 639-640.

⁹³⁵ BOA, HR.SYS 993/27, 12 Rebiyülahir 1302 (29 Ocak 1885).

baştan savma cevaplar verdiğini itiraf ediyordu.⁹³⁶ Aynı gün yine Elçi Corti'ye yazdığı bir yazıda Massava işgalinden söz etmiş, bu konuda Mısır'la görüşüldüğünden ve Mısır garnizonu çekilirse İtalyan güçlerinin burayı da ele geçirmesi için düzenlemelerin yapıldığından bahsetmişti. Elçi Corti, Bâbîâli'ye bilgi vermek için hazırlanmalıydı.⁹³⁷

İtalya Massava'yı Şubatın ilk haftası işgal etmeye karar vermiş görünüyordu.⁹³⁸ Maslahatgüzar Mihran Efendi de, her ne kadar resmi olarak inkâr edilse de, İtalya'nın Massava'yı işgal etmek düşüncesinde olduğundan ve Beylül gibi oraya da asker çıkarmak için gerekli tedbirleri aldığından şüphe kalmadığını yazmıştı.⁹³⁹ Osmanlı Devleti diğer Elçilikler nezdinde de halen İtalya'nın Beylül'ü işgal ettiğini, Osmanlı'nın Kızıldeniz'de hâkim olduğunu ve bu işgalleri kabul edemeyeceğini belirterek protesto etmekteydi.⁹⁴⁰

İtalya, başta reddettiklerini şimdi yapıyordu, Beylül'den sonra gerekirse Massava da işgal edilecek diyordu. Osmanlı Devleti hâkim devlet sıfatıyla Kızıldeniz'de hiçbir yerin taarruz altına alınmasını kabul edemezdi. Bu durumu İtalya'ya bildirmiş, askerini geri çekmesini ve padişahın hâkimiyet ve hukukuna halel getirebilecek her türlü hareketten uzak durmasını talep etmeye karar vermişti.⁹⁴¹ Bu talep Roma Maslahatgüzarına yazılmıştı ve İtalya'nın Elçi Corti ve Sekreter Malvano'nun ifadelerinin aksine davrandığı belirtilmişti. Maslahatgüzar Mihran Efendi'ye Bakan Mancini ile görüşmesi, bu olayların Bâbîâli'de yarattığı şaşkınlığı

⁹³⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 30 Ocak 1885, s. 648-649.

⁹³⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 30 Ocak 1885, s. 649.

⁹³⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 31 Ocak 1885, s. 652.

⁹³⁹ BOA, HR.SYS 993/30, 14 Rebiyülahir 1302 (31 Ocak 1885).

⁹⁴⁰ BOA, HR.SYS 993/34, 16 Rebiyülahir 1302 (2 Şubat 1885); HR.SYS 993/35, 16 Rebiyülahir 1302 (2 Şubat 1885)

⁹⁴¹ BOA, HR.SYS 993/36, 16 Rebiyülahir 1302 (2 Şubat 1885)

belirtmesi, Roma kabinesinin askerini geri çekmesini istemesi, padişahın hukukuna hâlel gelmemesi için İtalya'nın bu hareketlerden sakınmasını Bâbîâli adına talep etmesi bildirilmişti.⁹⁴²

Mihran Efendi ile Bakan Mancini'nin görüşmesi hakkındaki bilgiyi, Bakan Mancini'nin Elçi Corti'ye yazdıklarında bulmaktayız. Buna göre, Mihran Efendi Mancini'nin yanına gitmiş ve İtalya'nın Kızıldeniz harekatıyla ilgili kendisine gelen telgrafi sunmuştu. Beylül'ün işgalini öğrenen ve Kızıldeniz'deki olası projeler hakkında da bilgi sahibi olan Bâbîâli İtalya'ya üç şey ilan etmişti: “*Beylül ve Kızıldeniz sahilleri Sultanın egemenliğindedir, hükümet asla Assab üzerinde İtalya'nın haklarını kabul etmemiştir, Corti ve Hariciye Nazırı tarafından yapılan açıklamalardan sonra ilanlarına ve teminlerine karşıt olarak düşündükleri sözlerin gerçek olması karşısında Bâbîâli büyük bir şaşkınlık yaşamaktadır, Osmanlı Hükümeti asla kendi topraklarında düzen ve barışı sağlamaya başka güçlerin gelmesini kabul edemez ve bu yüzden de İtalyan hükümetinin kuvvetlerini geri çağırmasını ve herhangi sonraki projeden çekilmesini talep etmektedir*”. Bakan Mancini bunlara karşılık olarak her şeyden önce Osmanlı Devleti'ne karşı dostça duygularından ve bunu farklı şekillerde ve en son parlamentoda da söylediği gibi Avrupa hukukunda Osmanlı Devleti'nin yerini tutan anlaşmalara ve bu anlaşmalar ile Sultana garanti edilen haklara karşı çıkmadıklarından bahsetmişti. Assab egemenliğine ve Kızıldeniz'de Padişahın toprak haklarına ve egemenliğine dayalı bir tartışmaya girmek İtalya için o dönemde uygunsuzdu, çünkü 1877'de İngiltere ve 1882'de İtalya ile yapılan anlaşmalar yaptırımsız ve etkisiz kalmıştı. Yine, Sultanın bütün haklarına ve anlaşmalara saygı duyuyorlardı ve bu açıklama ve işgal arasında karşıtlık olduğuna katılmıyordu, bu durum geçici bir gereklilikti. Mısır'ın Kızıldeniz'de düzenin devam etmesi için gösterdiği çabaları kabul ediyordu, ama buralarda kuvvetlerini azaltmıştı ve eğer Bâbîâli sorumluluk alsaydı bu

⁹⁴² BOA, HR.SYS 993/37, 16 Rebiyülahir 1302 (2 Şubat 1885)

duruma gelinmeyecekti. Fakat Mısır bayrağı her zaman bölgede dalgalanacaktı, İtalya, Sultan II. Abdülhamid'e sadık ve yakın dostluğunu kanıtlamıştı ve bu inkâr edilemezdi. Bakan Mancini, Osmanlı Devleti'nin diğer devletlere başvurmayacağını umuyordu, bu durumu zorlaştırabilirdi.⁹⁴³

Hıdiv Tefik Paşa'nın Bâbîâli'ye yazdığına göre, İtalyan askerleri Beylül'deki Mısır askerlerinin muhalefetine rağmen silahlarını ellerine alıp zorla kuvvet kullanarak işgali gerçekleştirmişlerdi. İtalya hem padişahın hukukuna saygı göstermek istediğini beyan etmiş, hem de böyle bir hareketle gerek Padişahın hukukuna ve gerek milletler hukukuna aykırı davranmıştı. Mihran Efendi'ye yine Bakan Mancini'ye gitmesi ve askerlerini çekmesini talep etmesi talimatı verilmişti.⁹⁴⁴ Bu tepkiye Mancini, İtalyan askerlerinin şiddet uygulamadıkları, Mısır askerinin hiç direniş göstermedikleri yönünde kendisine bilgi verildiğini söylemişti. Askerleri çekme meselesine ise yine aynı tepkiyi vermişti.⁹⁴⁵ Ayrıca Bakan Mancini, Fransa'nın Tacura⁹⁴⁶'yı, İngiltere'nin ise Zeyla⁹⁴⁷ ve Berbera⁹⁴⁸'yı işgal ederken Osmanlı'nın sessiz kaldığını, İtalya Kızıldeniz'de harekete

⁹⁴³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 5 Şubat 1885, s. 665-666; BOA, HR.SYS 993/60, 24 Rebiyülahir 1302 (10 Şubat 1885)

⁹⁴⁴ BOA, HR.SYS 993/43, 19 Rebiyülahir 1302 (5 Şubat 1885); HR.SYS 993/49, 19 Rebiyülahir 1302 (5 Şubat 1885)

⁹⁴⁵ BOA, HR.SYS 993/52, 20 Rebiyülahir 1302 (6 Şubat 1885).

⁹⁴⁶ Tacura, Libya'da bulunan bir şehir.

⁹⁴⁷ Zeyla, Somali'de bulunan bir şehirdir, Cibuti'ye yakın bulunmaktadır. Bkz. Ahmet Kavas, "Zeyla", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 44, 2013, s. 350-352.

⁹⁴⁸ Berbera, Aden'in Günetinde, Somali'nin Kuzeyinde bulunan bir liman şehridir. Bkz. Davut Dursun, "Berbera", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 5, 1992, s. 477-478.

girişince herkese müracaat ettiğini, İstanbul'da bu olayın o kadar da önemli görülmediğini söylemişti.⁹⁴⁹

Dışişleri Bakanı Mancini, 1885 yılında Massava işgali söz konusu olduğunda, “Akdeniz’in anahtarı”nın burada yattığını ifade etmişti. Fakat çoğu gözlemci, İtalya’nın kendisini hiçbir stratejik önemi olmayan bir bölgeye gereksiz bir şekilde müdahale ettiğini düşünmüşlerdi. Burayı elde tutmak da zordu ve bu işgal İngiltere ile bir çarpışma rotası hazırlayabilirdi.⁹⁵⁰ Bu sırada, Beylül işgalinin tepkisi iki ülke arasında sürerken, Roma’da Kızıldeniz’e gönderilen İtalyan askerlerinin Massava’ya girdikleri haberi alınmıştı. 150 askerden oluşan bir bölük asker ve 80 at oraya hareket etmek üzereydi. Bölük, Dışişleri Bakanı Mancini’nin büyük oğlu Yüzbaşı Mancini kumandasındaydı.⁹⁵¹ Gerçekten de Stefani Ajansının yazdığına göre, 5 Şubat tarihinde İtalya askerleri direnişle karşılaşmadan ve Mısır memurlarının protestolarına itibar etmeden Massava’yı işgal etmişlerdi. İtalya bayrağı, Mısır bayrağı yanına çekilmişti. İtalya’nın Massava ve Beylül’ü İngiltere ve Hıdivin muvafakatiyle işgal ettiği genel olarak tahmin edilmekteydi. Kızıldeniz’de bulunan altı savaş gemisinden oluşan İtalya donanmasına katılmak için İtalya tersanesinde hızlıca iki gemi teçhizatlandırılıyordu. Bir savaş gemisi daha hareket etmek üzereydi.⁹⁵²

⁹⁴⁹ BOA, HR.SYS 993/54, 21 Rebiyülahir 1302 (7 Şubat 1885); **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 13 Şubat 1885, s. 693-694.

⁹⁵⁰ Christopher Duggan, “Politics in the Era of Depretis and Crispi”, s. 171-172.

⁹⁵¹ BOA, HR.SYS 993/53, 20 Rebiyülahir 1302 (6 Şubat 1885)

⁹⁵² BOA, HR.SYS 993/59, 23 Rebiyülahir 1302 (9 Şubat 1885). İtalyan askerlerinin direnişle karşılaşmadığını ve yerlilerin onları iyi karşıladığını Bakan Mancini diğer Elçiliklere de bildirmişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 8 Şubat 1885, s. 675.

Sultan II. Abdülhamid bu haberlerin üzerine, sekreterini⁹⁵³ Elçi Luigi Corti'ye göndermiş ve İtalya'nın Kızıldeniz kıyılarına birliklerini gönderme niyetini sormuştu. Bunun yapılmamış olduğunu, yapılamayacağını, Sultanın buna inanmak istemediğini söylemişti ve Corti'den konuya dair bilgi istemişti. Elçi Corti'ye göre bu sefer geçici olarak düzenin devamı için yapılmıştı, Osmanlı bayrağı bölgede dalgalanacaktı, Padişahın egemenliğine saygı duyulacaktı. Karşılık olarak Sekreter, Sultan'a, Bâbiâli'den bazı bilgiler geldiğini ama cevap vermeden önce bunların temeli var mı diye öğrenmek istediğini belirtmişti. Elçi Corti aynı şekilde güvence vermişti ve Massava konusunda II. Abdülhamid'i bilgilendirmek uygun olmaz diye düşünerek o konuyu açmamıştı. Sekreter egemenliğe dair konuşmaları kabul etmiş ama tatminsiz ayrılmıştı çünkü Elçi Corti işgal dedikodularını reddedememişti.⁹⁵⁴

Osmanlı Devleti Massava işgali hakkında bütün sefaretlere bilgi vererek, İtalya'nın bu hareketinin Osmanlı hâkimiyet hukukuna ve devletler hukukunun en açık kanununa karşı olduğunu, Roma'da bu hareketin protesto edildiğini ve diğer devletlerin adalet ve hakkaniyetle bu duruma yaklaşmalarını yazmıştı.⁹⁵⁵

İtalya'dan Kızıldeniz'e yapılan harekâtlarla ilgili Osmanlı tarafına bilgiler gelmeye devam ediyordu. Napoli Şehbenderi, 980 piyade askeri, 140 beygir ve savaş mühimmatının Napoli'den hareket edeceğini ve diğer bir geminin de bir kafilayı daha

⁹⁵³ Başmabeynci olmalı. İtalyan kaynağında sekreter olarak geçmektedir.

⁹⁵⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 9 Şubat 1885, s. 679. Bakan Mancini de Elçi Corti'ye bölgede tamamen egemen olmak gibi bir düşüncelerinin olmadığını belirtmişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 9 Şubat 1885, s. 679-680.

⁹⁵⁵ BOA, HR.SYS 993/61, 24 Rebiyülahir 1302 (10 Şubat 1885); HR.SYS 993/62, 24 Rebiyülahir 1302 (10 Şubat 1885). Diğer devletlerin verdikleri tepki hakkında bkz. BOA, HR.TO 586/5, 8 Rebiyülahir 1302 (25 Ocak 1885).

almaya geleceğini bildirmişti.⁹⁵⁶ Yine, 1400 askerden oluşan bir müfrezenin de Şubat'ın sonuna doğru harekete hazırlandığı da gazetelerde yazılmıştı.⁹⁵⁷ Altı adet torpil sandalının teçhizatlandırıldığı ve Messina'da Kont Cavour ve Dandolo isimli gemilerle birleşecekleri, bu küçük donanmanın geçen seneki gibi Sicilya ve Yunanistan sularında dolaşacak donanmaya katılacakları İtalya Deniz Bakanlığında söyleniyordu. Dışişleri Bakanı Mancini de bu bilgiyi Maslahatgüzar ile görüşmesinde vermişti.⁹⁵⁸ Maslahatgüzar Mihran Efendi, İtalya'nın aldığı askeri tedbirlerle ilgili Bakan Mancini ile görüşmüştü. Mancini, bahsedilen bilgiyi verdikten sonra, İstanbul'dan askeri hazırlık yapıldığı ile ilgili haberler aldığını, bu haberlerin asılsız olduğu ümidinde bulunduğunu ve diplomasi aracılığıyla çözülebilecek bir konu hakkında Bâbıâli'nin askeri tedbirlere başvurmasının üzüntüye sebep olacağını eklemişti. Mihran Efendi'ye göre Bakan Mancini telaşlı gibi görünmekteydi ve belki de İtalya'nın gemileri teçhizatlandırması hakkındaki haberler bu endişeye dayalıydı. İtalya'nın beyanlarına ne kadar güvenileceğini hariciye nazırı daha iyi bilirdi. İtalya askeri tedariklerinin Kızıldeniz'e gönderilen birinci müfrezeyi takviye için ikinci müfrezeyi göndermesi ilan olunmuşken, bir müfreze daha hazırlanmıştı. Üçüncü müfreze Napoli'den ayrılacaktı. Dördüncü müfreze için de tedarikler yapıldığı ilan ediliyordu. Mihran Efendi, İtalya'nın resmi ve kesin olarak teminatına rağmen gizlice hazırlık yapabileceğini ve Trablusgarb konusunda bir harekât olabileceğini tahkik etmeye hakları olduğunu düşünüyordu.⁹⁵⁹

⁹⁵⁶ BOA, HR.SYS 993/63, 25 Rebiyülahir 1302 (11 Şubat 1885)

⁹⁵⁷ BOA, HR.SYS 993/71, 28 Rebiyülahir 1302 (14 Şubat 1885)

⁹⁵⁸ BOA, HR.SYS 993/79, 6 Cemaziyelevvel 1302 (21 Şubat 1885)

⁹⁵⁹ BOA, HR.SYS 993/80, 6 Cemaziyelevvel 1302 (21 Şubat 1885). Mihran Efendi, Osmanlı Devleti tarafından yapılan hazırlıklardan dolayı kendisine karşı telaş gösterildiğini ve Osmanlı'dan bir hareket yapılması ihtimaline karşı koymak için her türlü askeri hazırlığın kararlaştırıldığı ima olduğunu yazmıştı. BOA, İ.MTZ (05) 25/1201, 22 Cemaziyelevvel 1302 (9 Mart 1885)

Kumandan Mancini, 22 Şubat 1885 tarihinde Massava halkına beyanname ilan etmişti.⁹⁶⁰ Mihran Efendi'ye, bundan bir süre sonra da yine arazice bir hâkimiyet hakkı sorunu çıkarmak niyetinde olmadıklarını ve bu işgalin tamamen güvenlik amacıyla yapıldığını belirtmişti.⁹⁶¹ Başka bir konuşmasında da, Osmanlı Devleti ile bir anlaşma yapmadıklarını, çok kez tekrar ettiği gibi bölgede bir hâkimiyet sorunu çıkarmak istemediklerini, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğüne ve Avrupa anlaşmalarına uyarak ilerde bir görüşme olacaksa da Osmanlı Devleti ve Avrupa'nın muvafakatinin alınacağını, Osmanlı Devleti'nin Kızıldeniz sahilleri üzerindeki hukuku ve bu hukukun derece ve mahiyetinin baki olduğunu söylemişti. İtalya'nın bütün devletlerin hukukuna saygısı ileride de görülecekti.⁹⁶² Askerlerin geri çekilmesi konusuna gelince, işgal bir

⁹⁶⁰ BOA, İ. HR 337/21800, 7 Cemaziyelevvel 1302 (22 Şubat 1885). Beyanname Osmanlı tarafına şu şekilde yansımıştı:

“İtalya hükümeti İngiltere ve Devlet-i Aliyye ve Mısır ve Habeş ile dahi dost olduğu halde Massava iskelesi işgâline ibtidar olunmasını tarafıma emreylediğinden bu işe bugün mübâşeret olunmuştur. İtalya bayrağı Mısır bayrağı yanına küşâde bulunacaktır. Karaya çıkmış olan âsâkir-i bahriye ve âsâkir-i nizâmiye-i krâli kemaliyle harekât-ı nizâmiyede sebât ile berâber her bir iştirâ edecekleri şeyleri tamâmıyla itâ edeceklerdir. Âdetiniz ile mezhebinize âsâkir-i mezkure tarafından kemal-i dikkatle riâyet olunacaktır. Muâmelât-ı ticâriyenize kat'a mevânî ika' etmeyeceğimden başka alelumum ticâreti teshil etmeye sa'y edeceğim. İtalya hükümetinin efkâr-ı muhibbânesinden sizi temin ederim. Biz dostlarınız olduğumuzdan hakkımızda dost muâmelatını bi'l-ifâ kemâfissabık dâimi işleriniz ile meşgul olunuz ve bu suretle memnun kalacaksınız.

İmza Mancini

İmza Bahr-i ahmerde mevcud İtalya kuvve-i bahriyesi kumandanı 22 Şubat 1885 ve 10 Şubat 1300”

⁹⁶¹ BOA, HR.SYS 993/99, 28 Cemaziyelevvel 1302 (15 Mart 1885); HR.SYS 993/101, 30 Cemaziyelevvel 1302 (17 Mart 1885).

⁹⁶² BOA, HR.SYS 993/106, 14 Cemaziyelahir 1302 (31 Mart 1885)

gereklilikti ve güvenlik ihtiyacı devam etmekteydi. Bakan Mancini, bu açıklamaların Bâbîâli tarafından dostça bir surette takdir edileceğini ümit ediyordu.⁹⁶³

İtalyan halkı Kızıldeniz'e gönderilen askerlerle ilgili ne düşünüyordu? Roma'daki Maslahatgüzar Mihran Efendi, bu konu hakkında halk arasında biraz soğukluk görülmeye başlandığını yazmıştı. Ona göre bunun sebebi Dışişleri Bakanı Mancini'nin maddi ümitlerinin yakın zamanda gerçekleşecek gibi görünmemesiydi. İtalya'nın müstamlakat politikası İngiltere ile ittifak halinde olarak biliniyordu, ancak İngiliz parlamentosundaki görüşmelerden bir ittifak mevcut olmadığı anlaşıncı, yakın zamanda bir fayda elde edilemeyeceği şüphesi ortaya çıkmıştı. Ayrıca, sevkiyatın asıl sebebi hakkındaki sessizlik, Bakan Mancini'nin önemli açıklamaları, gönderilen askerlerin kötü bir durumda bulundukları hakkındaki haberler İtalya'da heyecana sebep olmuştu. Bu genel fikirleri sakinleştirmek için Kızıldeniz sahillerine asker gönderilmesinin amacı açıkça bildirilmeliydi.⁹⁶⁴ Ayrıca, İtalya hükümetinin bakanları da fikir birliği içinde değillerdi. Başbakan, Adliye ve Maliye Bakanları bu girişimlerin karşısındaydı ve en azından oldukları yerde kalma düşüncesindelerdi. Savaş, Deniz ve Dışişleri Bakanları ise bu girişimleri genişletmek istiyorlardı. İtalyan ekonomisi de gitgide kötü bir duruma doğru gidiyordu.⁹⁶⁵

14 Nisan 1885'te gönderilen telgrafa göre 10 Nisan'da Arafal⁹⁶⁶'ı da ele geçiren İtalya⁹⁶⁷, aynı zamanda bir karmaşanın hâkim olduğu Zeyla ve Harar⁹⁶⁸'da düzeni

⁹⁶³ BOA, HR.SYS 993/107, 15 Cemaziyelahir 1302 (1 Nisan 1885)

⁹⁶⁴ BOA, HR.SYS 993/100, 30 Cemaziyelevvel 1302 (17 Mart 1885). Kızıldeniz'deki İtalyan askerlerin hastalandığı bilgisi daha sonra da bir yazışmada geçmişti. Bkz. BOA, HR.SYS 994/11, 19 Şaban 1302 (3 Haziran 1885).

⁹⁶⁵ BOA, HR.SYS 993/109, 28 Cemaziyelahir 1302 (14 Nisan 1885).

⁹⁶⁶ Arafal, Kızıldeniz'in Kuzeyinde Eritre'de bir şehirdir.

sağlamak için İngiltere'ye buralara asker sevk edebileceğini teklif etmişti. Assab'dan 100 kadar askeri alıp Zeyla ve Harar'da İngiliz birlikleriyle işbirliği yapmaya gönderebilirlerdi. Yakındaki küçük köy de buna dâhildi.⁹⁶⁹ Buraların işgali de söz konusuydu. Osmanlı tarafına bu konu yansımıştı, İtalya'nın İngiltere'nin muvafakatiyle Zeyla'yı işgal edeceği, İtalya hükümetinin Harar'ın ticaretinden istifade etmek amacıyla bu işgale çok önem verdiği bildirilmişti.⁹⁷⁰ Lord Granville'in İtalya'ya yazdığı cevaba göre, İngiltere İtalya'nın Harar'ı almasına destek verirdi ancak Zeyla Bâbîâli'ye bağlı olduğundan bir şey diyemezdi. Zeyla konusunda Bâbîâli'yle karşı karşıya gelmek istemiyorlardı. Harar'ın alınması için ise Zeyla Denizi'nde bir merkez üssü olması gerekiyordu.⁹⁷¹ İngiliz Lord Granville ayrıca halen İngiltere'de olan Hasan Fehmi Paşa ile görüşerek Zeyla ve Sevakin⁹⁷²'in Osmanlı Devleti tarafından işgal olunması gerektiğini, İngiltere hükümetinin daha fazla bekleyemeyeceğini söylemişti. Hasan Fehmi Paşa, Sultan II. Abdülhamid ile bu konuyu görüşeceğini belirtince, Lord Granville İtalya'ya beklemesini iletmişti.⁹⁷³ Bakanlar Kurulunda (Meclis-i Vükelada) bu

⁹⁶⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 14 Nisan 1885, s. 797. Bakan Mancini, Arafal'ı Massava sınırı dâhilinde bulunduğu, Massava'da güvenlik ve asayişin korunması için burasının işgalinin gerektiğini, Bâbîâli'nin bu maddeye Kızıldeniz'deki harekâtlarının şartlarını tadil eder bir düşünce olarak bakmamasını, iç bölgelerde Massava civarındaki bazı yerlere İtalya askerinin gönderilmesinin amacı aynıydı ve Arafal gibi Massava'daki Mısır askeri kumandanlığının müstahfız askerleri ile beraber merkez mahalleri işgal ettiklerini söylemişti. BOA, HR.SYS 993/111, 2 Receb 1302 (17 Nisan 1885)

⁹⁶⁸ Harar, Doğu Afrika'da Etiyopya'da bulunan bir şehirdir. Bkz. Ahmet Kavas, "Harar", **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 16, 1997, s. 107-109.

⁹⁶⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 30 Mart 1885, s. 773.

⁹⁷⁰ BOA, HR.SYS 993/112, 2 Receb 1302 (17 Nisan 1885)

⁹⁷¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 21 Nisan 1885, s. 810.

⁹⁷² Sevakin, Sudan'ın Kuzeydoğusunda bulunan bir liman şehridir.

⁹⁷³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 13 Mayıs 1885, s. 837.

konunun konuşulduğu öğrenilmiş, ama Padişah II. Abdülhamid'in bu teklifi kabul edip etmeyeceği şüpheli olarak görülmüştü.⁹⁷⁴

Sevakin'in Osmanlı askeri tarafından işgali için Bâbiâli ve İngiltere arasında müzakerelerin devam ettiği konusunda bilgisi olan İtalya'nın, Sevakin'in tahliyesi halinde Fransa'nın burayı işgal edebileceğinden korktuğu ve herkesten önce davranmaya çalışacağı Roma'dan bildirilmişti.⁹⁷⁵ İngiltere'deki İtalya Elçisinin bu konuda uğraştığı biliniyordu. Sekreter Malvano ve Bakan Mancini, Maslahatgüzar Mihran Efendi'ye Sevakin'le ilgili bir düşünceleri olmadığını söylüyorlar, Massava işgalinden önce konuştukları gibi konuşuyorlardı. Mihran Efendi, kabinede konuşulursa ve diğer devletlerle bir sorun çıkmazsa, sonbahara doğru böyle bir harekâtın olabileceğini düşünüyordu. Fransa ise bunu hoş karşılamayacağını Mancini'ye daha önce belirtmişti.⁹⁷⁶

Roma sefareti Maslahatgüzarı, İtalya'nın Kızıldeniz'deki durumu hakkında bilgi vermeye devam ediyordu. Buna göre, Kasım'ın 14'ünde Napoli'den 1400 askeri Kızıldeniz'e taşıyan Vaşington isimli vapur, oradan aldığı müstahfız askeri İtalya'ya nakletmişti ve bu şekilde Massava'da bulunan İtalya askeri sayısı artmıştı. İtalya ile Kızıldeniz arasındaki askeri harekâta bir süreliğine ara verilmiş olduğu kendisine söylenmişti ve maslahatgüzar bunun doğru olduğunu düşünüyordu. Kızıldeniz'deki bir zırhlı ve altı torpil vapurundan dördü de İtalya'ya dönmüş, bölgede bulunan deniz

⁹⁷⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XVII-XVIII, 7 Haziran 1885, s. 873. Bir süre sonra eğer bu teklif Osmanlı Devleti tarafından reddedilirse İtalya'nın bölgede askeri bir hareket yapma konusunda İngiltere ile ittifak yapıp yapmadığı Malvano'dan sorulunca, Malvano bunun doğru olmadığını verecekti. BOA, HR.SYS 969/80, 9 Zilkade 1302 (20 Ağustos 1885). İngiltere tarafından Salisbury de aynı şekilde yanıtlamıştı. BOA, HR.SYS 969/81, 17 Zilkade 1302 (28 Ağustos 1885)

⁹⁷⁵ BOA, HR.SYS 969/56, 5 Şaban 1302 (20 Mayıs 1885)

⁹⁷⁶ BOA, HR.SYS 994/10, 19 Şaban 1302 (3 Haziran 1885)

kuvvetleri de gereği gibi azaltılmıştı. İtalya Afrika'daki hareketini genişletmekten şimdilik feragat etmişti. İtalya Krallığı, daha sonra gerekli tedbirleri alarak, bu harekâtını daha çok geliştirecek gibi görünüyordu.⁹⁷⁷

Hariciye Nezaretinden Roma'ya gönderilen yazıda Hıdiv'in gönderdiği bir telgrafta Massava'daki İtalyan generalinin İtalya Kralı'nın emriyle memleketi istila ettiğini ve bunun arkasından memleketin kapılarını, hazineyi, gümrüğü, mahzenleri, silahları, top ve savaş mühimmatını ve karantina mahallini zaptettiği ve Osmanlı Sancağı yerine İtalya bayrağı çektiği yazılmıştı. İdare ele alınmıştı ve 150 kişilik Mısır garnizonu gemilere bindirilmiş ve başıbozuklar memlekette çıkarılmıştı. Massava muhafızı İtalya generalinin bu hareketini protesto etmişti ama Massava'dan ayrılamamıştı ve memuriyet ve iktidarından mahrum bir haldeydi. Bölgedeki İtalya Konsolosu bilgisi olmadığını söylemiş, bu olanlara Osmanlı tarafı inanmadığını belirtmişti. Bu olayların hakkaniyet fikrinde ve devletler hukukuna saygısı olan İtalya Devleti'nin haber ve bilgisi olmadan ortaya çıktığı düşünülüyordu. Bu konuda İtalya'nın dikkatinin çekilmesi ve Massava'nın tahliye edilerek alınan eşyaların hıdiviyet memurlarına iade edilmesini talepleri Roma Maslahatgüzarına bildirilmişti.⁹⁷⁸ Mihran Efendi bunun üzerine Dışişleri Bakanı Robilant'a Bâbîâli'den gelen telgrafi sunmuştu. Ancak Kont, bu talepleri reddetmişti. Bayrak ve hâkimiyet konularında konuşmuşlardı. Bakana göre, kendisi hem nezaketini korumuştur hem de Bâbîâli'ye karşı her zaman dostça olan hislerini yenilemişti. Fakat “*Massava'dayız ve orada olacağız*” diye söylemişti.⁹⁷⁹

⁹⁷⁷ BOA, Y.A.HUS 185/101, 21 Safer 1303 (29 Kasım 1885)

⁹⁷⁸ BOA, İ.MTZ (05) 33/1904, 29 Safer 1303 (7 Aralık 1885)

⁹⁷⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIX, 8 Aralık 1885, s. 240.

Osmanlı Devleti bunun üzerine diğer devletler nezdinde girişimlere bulunmaya karar vermiş,⁹⁸⁰ Elçi Corti bu yazışmayı öğrenmişti. Osmanlı Devleti diğer beş güce Massava konusunda İtalya'nın söylemleri ve yaptıklarının uyuşmazlığından bahsetmiş, barışın sağlanması için Roma hükümeti nezdinde pratik ve sözde kalmayacak girişimlerde bulunulması istenmişti. Bâbîâli'nin taleplerini de yazan Elçi Corti (Massava'dan birliklerin çekilmesi, idarenin yine Mısırlı yetkililere bırakılması konusunda İtalyan hükümetinden ricada bulunma), Sadrazam Rus Elçisiyle yaptığı görüşmelerde Bâbîâli'nin böyle bir sirküler gönderme niyetinde olduğunu belirtmiş, o da bu konuda güçlerden nasıl bir cevap gelir bilemiyorum demişti. Osmanlı'nın nereye gideceğinden emin olmadığını söylemiş, ancak endişe edilecek bir şey olmadığını düşünmüştü.⁹⁸¹ Osmanlı Devleti'nin diğer devletlere Massava işgali ile ilgili gönderdiği sirküler hakkında İtalya bunun iki ülkeyi ilgilendirdiğini, diğerleriyle bu konuda bir anlaşma yapılmadığını⁹⁸², ayrıca bu adım atılmadan önce Osmanlı hükümetinin diğer hükümetlere yaptığı bu doğrudan çağrının milli prestij ve onur sorunu haline dönüştüğünü düşünmüştü. O dönemde İtalyanların çok çıkarlarını gözetmediği sürece hiçbir tavsiye almama konusunda kararlılardı. Bu konuda Elçiye bilgi soran olursa her

⁹⁸⁰ BOA, MV 6/48, 5 Rebiyülevvel 1303 (12 Aralık 1885). Osmanlı Devleti'nden Londra, Paris, Berlin, Viyana ve Petersburg sefaretlerine yazılan bu müdahale isteği hakkında Bkz. Y.EE 118/60, 8 Rebiyülevvel 1303 (15 Aralık 1885). Avusturya konuyu bilmediğini, Roma'daki Elçisinden bilgi isteyeceğini belirterek Osmanlı hukukunu tasdik etmişti. BOA, Y.A.HUS 186/105, 23 Rebiyülevvel 1303 (30 Aralık 1885). Rusya ise İtalya'ya ihtarda bulunmak için Roma Elçisine yazacağını bildirmişti. BOA, Y.A.HUS 186/109, 23 Rebiyülevvel 1303 (30 Aralık 1885).

⁹⁸¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIX, 30 Aralık 1885, s. 269.

⁹⁸² **DDI**, Seconda Serie, Vol XIX, 1 Ocak 1886, s. 272.

türlü talimattan uzak olduğunu söylemeliydi.⁹⁸³ İtalya, Assab ve Massava'da kurulan yeni yönetimden ve ticaretle ilgili gelişmelerden ümitliydi.⁹⁸⁴

1886 Mayıs'ında İtalya'nın Başbakanı değışmiş, göreve Agostino Depretis seçilmişti. Seçimler dolayısıyla yaptığı konuşmasında, İtalya'nın doğuda her türlü taahhütten serbest olan dış politikası Doğu Rumeli ve Yunanistan konularında Almanya, Avusturya, Rusya ve İngiltere devletleriyle ittifak halinde hareket ederek, Balkan halklarının menfaatlerini dikkate alarak Avrupa'da barış ve huzurun korunması amacına dayanmakta olduğunu söylemişti. Müstemlekat politikası hakkında ise, Massava'nın işgalini o dönemki durumundan daha fazla genişletmeyeceklerini, çünkü sınırların politika ve ticaret açısından faydalı ve iyi işleri temine yeterli olduğunu belirtmişti.⁹⁸⁵

İtalya Krallığı, Beylül ve Massava'dan sonra, Zeyla'yı işgal planlarına devam ediyordu. Daha önce de belirtildiğı gibi Zeyla, Harar'a gidebilmek için çok önemli bir konumdaydı.⁹⁸⁶ Ancak, Habeşlilerin İtalyanlara karşı yaptıkları taarruz sonucunda, bu planların ertelenmesi gerekecekti. Ras Alula isimli generalin 20 bin askerle Massava'ya doğru hareket ettiğı bilgisi verilmiş, Dışişleri Bakanı Kont Robilant bu konuda İtalya'nın onları durdurabilecek güce sahip olduğunu söylemişti. Ancak Massava'daki askeri kumandan her türlü duruma karşı hazırlıklı bulunmak için acilen bir imdat kuvveti talep etmiş, İtalya hükümeti bunun üzerine 600-700 asker ve iki savaş gemisinin Massava'ya gönderilmesine karar vermişti.⁹⁸⁷ Ayrıca, destek olarak beş milyonluk

⁹⁸³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIX, 7 Ocak 1886, s. 279.

⁹⁸⁴ BOA, HR.SYS 994/32, 28 Rebiyülahir 1303 (3 Şubat 1886)

⁹⁸⁵ BOA, Y.A.HUS 191/82, 17 Şaban 1303 (21 Mayıs 1886)

⁹⁸⁶ Bu girişimler için bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 23 Eylül 1886, s. 119-120; 25 Eylül 1886, s. 122-123; 26 Eylül 1886, s. 128-129; 28 Eylül 1886, s. 138; 29 Eylül 1886, s. 141-142; 6 Ekim 1886, s. 157; 10 Ekim 1886, s. 173.

⁹⁸⁷ BOA, Y.A.HUS 199/55, 1 Cemaziyelevvel 1304 (26 Ocak 1887)

kredi gönderilmesinin mecliste oylanacağı belirtilmiş⁹⁸⁸, üç gün devam eden şiddetli tartışmalardan sonra bu talep onaylanmıştı. Mecliste İtalya askerinin Massava'dan çekilmesi talebinde bulunanlar olmuş, fakat İtalya askerinin namusuna zarar gelebileceğinden dolayı buna muhalefet edilmişti. Askeri harekâtın sadece bölgedeki askerleri korumak için yapıldığı, Habeşistan aleyhine asker sevki tedbirinin reddedildiği ve Şubat başında gönderilen 800 askerden başka iki tabur daha askerin Massava'ya gönderileceği Roma'dan yazılmıştı.⁹⁸⁹ Bu Massava işgalini güçlendirmek için yapılan askeri hazırlıklar İstanbul'da şüphe uyandırmıştı. Trablusgarb işgali için mi yapılıyor diye konuşulmuştu.⁹⁹⁰

Nisan 1887'de Osmanlı Devleti İngiltere ve İtalya ile Mısır ve Massava konularını görüşme talebini ilettiğinde⁹⁹¹, İtalya o dönemde Habeşliler ile savaş ön planda olduğu için Osmanlı tarafından kendilerine bir teklif gelirse değerlendirmek için haklarını saklı tutacaklarını belirtmişti.⁹⁹² Ocak 1887'de başlayan savaşta İtalyan askerleri yenilmişler, bu savaş küçük çatışmalar ve işgaller 1889 Uccialli Anlaşmasına kadar devam etmişti.

İtalya'nın Massava'ya Habeş askerleri tarafından taarruzu önlemek için 1400 askerden oluşan iki tabur piyade askeri ve 42 top ve mühimmat ve savaş aletleri göndermeye karar verdiği bilgisi Osmanlı tarafına yansımıştı.⁹⁹³ *“Habeşlilerle savaşa devam etmekte olan İtalyanların bu bölgedeki sahillerin bir kısmını muhasara altına alacak olmaları karşısında Osmanlı topraklarının abluka altına alınmasının uygun*

⁹⁸⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 1 Şubat 1887, s. 469-470.

⁹⁸⁹ BOA, Y.A.HUS 199/43, 10 Cemaziyelevvel 1304 (4 Şubat 1887)

⁹⁹⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 15 Şubat 1887, s. 505.

⁹⁹¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 12 Nisan 1887, s. 627.

⁹⁹² **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 12 Nisan 1887, s. 627.

⁹⁹³ BOA, Y.A.HUS 202/66, 10 Şaban 1304 (4 Mayıs 1887)

*olmadığı ve Osmanlı gemilerinde herhangi bir zarar geldiği takdirde bunun tazmin edilmesi yoluna gidileceğinin İtalya hükümetine tebliğ edilmesine” karar verilmişti.*⁹⁹⁴ Hem Massava’daki bloğun hem de Kandiye’ye gönderilen gemilerin Bâbîâli’de ciddi bir etki yarattığını dönemin İtalya İstanbul Büyükelçisi Alberto Blanc hükümetine bildirmişti.⁹⁹⁵ İtalya Dışişleri, Massava’daki blok hakkında kendilerine nazik bir şekilde karşı çıktığı için Hariciye Nazırı Said Paşa’ya teşekkür etmesini Elçi Blanc’a yazmıştı. Bu blok, General Saletta tarafından yapılmıştı, Etiyopya’ya bakışlarıyla ilgili bir olaydı ve bölgede egemenlikle bir bağlantısı yoktu. O sularda gezen bayraklar ve istenmeyen durumların ortaya çıkmaması için sivil hukuk bağlamında dost güçleri bu blokla ilgili bilgilendirmişlerdi. Blok emri Etiyopya ile ticaret ve iletişim hakkındaydı.⁹⁹⁶ İtalya ayrıca bu dönemde Massava’ya gönüllülerden oluşan bir kolordu daha göndermeye karar vermişti.⁹⁹⁷

1887 yılında, Kızıldeniz’in batı kıyısındaki bir noktada İspanya tarafından bir işgal konusunda gazetede abartılı haberler çıkmıştı, burası Tacura Körfezinde bir yerdi. İtalya Uzak Doğu’daki deniz trafiğinde işine yarayacak bir depoyu yapması için ona memnuniyetle ev sahipliği yapacaktı.⁹⁹⁸ Osmanlı Devleti’nin Madrid Elçiliği’nden verilen bilgiye göre, İtalya Filipin Adalarına giden İspanya gemilerine bir kömür deposu tahsis için Assab arazisinden bir noktayı geçici olarak kullanmasını İspanya hükümetine teklif etmiş, İspanya da bu teklifi kabul etmişti. Bahsedilen noktaya henüz karar

⁹⁹⁴ BOA, MV 19/49, 11 Şaban 1304 (5 Mayıs 1887)

⁹⁹⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 2 Mayıs 1887, s. 661.

⁹⁹⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 2 Mayıs 1887, s. 661-662. Bu bloğun sebepleri ve neden yapılması gerektiği hakkında bilgi için bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 13 Mayıs 1887, s. 671-672.

⁹⁹⁷ BOA, Y.A.HUS 205/32, 14 Zilkade 1304 (4 Ağustos 1887). Massava’ya yapılacak sevk hakkında Bkz. Y.A.HUS 207/23, 11 Muharrem 1305 (29 Eylül 1887); Y.A.HUS 207/67, 13 Muharrem 1305 (1 Ekim 1887)

⁹⁹⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XX, 12 Mayıs 1887, s. 669-670.

verilmemişti. İtalya bu nokta üzerindeki hâkimiyet hakkını bırakmıyor, sadece kullanılmasına izin veriyordu.⁹⁹⁹ Bu durum doğal olarak hiçbir zaman Assab üzerinde İtalya hâkimiyetini kabul etmemiş olan Osmanlı Devleti'ne dokunmuştu. Elçi Fotyadis Paşa, o dönemki İtalya Dışişleri Bakanı Francesco Crispi ile görüşmesinde, Crispi'nin kendisine iki ülke arasında bulunan dostça ilişkilerin günden güne artırılması arzusunu söylemesi üzerine konuyu İspanya teklifine getirmişti. İspanya'ya ettikleri teklifin Osmanlı Devleti'ne ait bir arazi üzerinde olduğundan, bunun Bakan Crispi'nin iki devlet arasındaki ilişkiler konusundaki arzusuna uygun olmayacağını belirtmişti. Bakan Crispi ise buna cevap olarak, İspanya hükümeti tarafından kabul olunan teklifi kendisinden önceki Dışişleri Bakanının yaptığı, ancak durumun Osmanlı Devleti'nin verdiği öneme sahip olmadığını söylemişti. Teklifin Assab arazisinin üzerinde idare yokluğundan dolayı yerliler ve İtalya arasındaki düzenlemeye göre yapıldığını da ekleyince, Elçi Fotyadis Paşa Osmanlı Devleti'nin hiçbir zaman belirtilen arazi üzerindeki hukukunu korumayı bırakmadığı cevabını vermişti.¹⁰⁰⁰

İtalya'nın Kızıldeniz yönüne olan harekâtı da bir yandan devam ediyordu. Napoli Başşehbenderliğinden gelen bilgiye göre, 18 Temmuz 1888 günü Napoli'den savaş mühimmatı, erzak, asker kıyafetleri, arpa, saman vs. yüklenen gemi Kızıldeniz'e doğru yola çıkmıştı. Gemiye 130 istihkâm ve topçu askeri de binmişlerdi.¹⁰⁰¹ Bu arada, İtalya'nın Massava'da belediye vergisi koyması ve Süveyş Kanalı Mukavelesinin 3. Maddesinde Bâbıâli'nin Kızıldeniz'deki müstemlekattan feragat etmesinin düşünülmesi

⁹⁹⁹ BOA, Y.A.HUS 205/40, 15 Zilkade 1304 (5 Ağustos 1887). Bir başka yazışmada bu bilgi doğrulanmış ancak İspanya'nın henüz cevap vermediği bildirilmişti. BOA, Y.A.HUS 205/65, 18 Zilkade 1304 (8 Ağustos 1887). Bu konuda daha fazla bilgi için Bkz. BOA, HR.SYS 1000/56; 1000/58; 1000/65; 1000/66; 1000/68; 1000/69; 1000/70; 1000/73; 1000/75.

¹⁰⁰⁰ BOA, HR.SYS 1000/66, 22 Zilkade 1304 (12 Ağustos 1887)

¹⁰⁰¹ BOA, HR.TO 341/95, 21 Zilkade 1305 (30 Temmuz 1888)

üzerine Osmanlı Devleti diğer devletler nezdinde girişimde bulunmuştu.¹⁰⁰² İtalya'nın Massava'ya kendilerininmiş gibi davranması üzerine diğer devletlere başvurulmaya karar verilmişti.¹⁰⁰³ Ayrıca İtalya hükümetine de bu konuda bir protesto metni yazılmıştı.¹⁰⁰⁴ Bir gazete haberine göre Mısır Hıdivi de Massava ve Zeyla'nın Osmanlı arazisi olduğunu beyan ederek protesto ettiğini Bâbîâli'ye bildirmişti.¹⁰⁰⁵ Almanya Elçisi Radowitz, Hariciye Nazırı Said Paşa'ya Fransa oyununu yapmayın, tek başına bir sorun teşkil etmeyen Massava konusunda ısrarcı olmayın diyecekti. Eğer gerekirse Almanya da İtalyanların yanına çekilecekti. Bakan Crispi'ye göre, Bâbîâli 1885'te Massava'yı işgal etmeyi reddetmişti bunu hatırlamakta fayda vardı. Mısır birliklerini çekmek zorunda kalmış ve bu durumda başka bir güç tarafından topraklar işgal edilecekti, bunu Bâbîâli'ye hatırlatmak gerekiyordu. Bu durumda bu işgal eden ülkenin İtalya olması Osmanlı'nın avantajındaydı zira İtalya'dan korkacağı bir şey yoktu, onu zor duruma düşürecek bir şey yapmak istemezlerdi, Osmanlı istediğinde yanında olacaklardı. Ancak İtalyanlar da Berlin Anlaşmasına imza koymuşlardı ve gerekirse anlaşmada belirtilen bazı maddelere hiç uymamış olduğunu da belirtmeleri gerekirdi. Örneğin, 23. ve 41. Maddelere Osmanlı Devleti uymamıştı. Elçi Corti, Alman ve İngiliz meslektaşlarla mutabık kalmalı ve Hariciye Nazırı Said Paşa ile konuşurken ciddi, kararlı, kibar bir dil kullanmalıydı.¹⁰⁰⁶ İtalya bir yandan, Eylül'ün 2'sinde Napoli'den 1750 tonluk boru, kiremit, tahta, tuğla, makarna, buğday, arpa, saman ve çeşitli aletler

¹⁰⁰² BOA, İ.MTZ (05) 26/1337, 27 Zilkade 1305 (5 Ağustos 1888)

¹⁰⁰³ BOA, Y.A.HUS 215/56, 27 Zilkade 1305 (5 Ağustos 1888). Diğer ülkelere tebliğ hakkında bkz. HR.SYS 994/89, 6 Zilhicce 1305 (14 Ağustos 1888)

¹⁰⁰⁴ BOA, HR.SYS 994/90, 6 Zilhicce 1305 (14 Ağustos 1888). Osmanlı Elçisi metni Crispi'nin orada bulunmaması nedeniyle Hariciye Müsteşarı Damiani'ye vermiş, Damiani herhangi bir yorumda bulunmaktan çekinmişti. HR.SYS 994/97, 13 Zilhicce 1305 (21 Ağustos 1888)

¹⁰⁰⁵ BOA, Y.PRK.TKM 12/55, 18 Zilhicce 1305 (26 Ağustos 1888)

¹⁰⁰⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 6 Ağustos 1888, s. 135-136.

bulunan bir vapuru daha Kızıldeniz'e uğurlamıştı. Ayrıca 26 mülazım, 200 piyade, bahriye askeri, 16 rahip, 27 işçi de onlara eklenmiş ve Massava merkez sandığına ait olmak üzere yüklü miktarda para da gönderilmişti.¹⁰⁰⁷

Daha önce belirtildiği gibi, 1887'de yapılan savaşın artçıları devam etmekteydi. Bu kapsamda, Mart 1889'da İtalya Krallığı, Somali'de bulunan Hobyo Emirini talep üzerine himayesi altına almış,¹⁰⁰⁸ ayrıca 2 Haziran 1889 günü Keren¹⁰⁰⁹ adlı yer direniş görmeden İtalya askeri tarafından işgal edilmişti.¹⁰¹⁰ Keren ve Bogos halkları tarafından yapılan talep üzerine gerçekleşen bu işgalden sonra bölgeye İtalyan bayrağı dikilmişti.¹⁰¹¹ Bundan kısa bir süre sonra Massavadaki güçlerle Asmara'nın da 3 Ağustos'ta işgal edildiği görülmektedir.¹⁰¹² Bu arada, İtalyanlar Mayıs 1889'da destekledikleri yeni Etiyopya İmparatoru Menelik ile "Uccialli Antlaşmasını" imzalamışlar, bölgede Eritre kolonisini ilan etmişlerdi. Bu anlaşmanın iki dilde yazılması ve bir maddesinin iki taraf açısında farklı tercüme edilmesi sonucunda 1896 Adva Savaşı çıkacaktı. Bu maddeyi Francesco Crispi bölgede İtalyan hâkimiyetinin ilanı olarak yorumlamıştı ancak İmparator Menelik bu durumu sonradan fark etmişti. Bu savaşta İtalyanlar büyük kayıplar vererek kaybetmişler, Bakan Crispi de görevinden ayrılmıştı.¹⁰¹³

¹⁰⁰⁷ BOA, HR.SYS 994/108, 26 Zilhicce 1305 (3 Eylül 1888)

¹⁰⁰⁸ BOA, HR.SYS 996/33, 16 Receb 1306 (18 Mart 1889); HR.SYS 996/34, 16 Receb 1306 (18 Mart 1889); Bu isteğini tekrar yenilemişti, Bingazi'de yaşananlardan da bahsetmişti. Bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 2 Mart 1889, s. 300.

¹⁰⁰⁹ Keren şehri Eritre'de bulunmaktadır.

¹⁰¹⁰ BOA, Y.PRK.PT 5/12, 7 Şevval 1306 (6 Haziran 1889)

¹⁰¹¹ BOA, HR.TO 371/61, 7 Şevval 1306 (6 Haziran 1889)

¹⁰¹² **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 30 Temmuz 1889, s. 388; BOA, Y.PRK.PT 5/42, 12 Zilhicce 1306 (9 Ağustos 1889)

¹⁰¹³ Mark I. Choate, "New Dynamics and New Imperial Powers, 1876-1905", s. 7-8.

İtalya ve İngiltere, Kızıldeniz bölgesindeki sınır hatlarını belirlemek için bazı anlaşmalar yapılmasına çalışıyorlardı. Osmanlı hükümeti Londra ve Roma sefaretlerine yazdığı yazıda, İngiltere ve İtalya'nın 24 Mart ve 15 Nisan 1891 tarihlerinde Roma'da imzaladıkları iki protokol ile Kızıldeniz tarafında Doğu Afrika'da hangi sınırlar dâhilinde hüküm ve nüfuz icra etmek istediklerini karar verdiklerini, Osmanlı Devleti her ne kadar bu konu kendisine tebliğ olunmamışsa da bölgede Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'in hukukunun korunması için bütün koruyucu tedbirleri ortaya koymayı vazifeden saydığını bildirmişti.¹⁰¹⁴

İtalya'nın Kızıldeniz'de yukarda bahsedilen harekâtına ek olarak Kassala¹⁰¹⁵, yı işgal edeceği de ortaya çıkmıştı.¹⁰¹⁶ Ancak bu harekât biraz vakit alacaktı. İtalya hükümeti, Kızıldeniz'de bulunan askeri güçlerine Kassala'da uygun gördükleri yerlerin alınması için kararı kumandana bırakmıştı.¹⁰¹⁷ İşgal hakkında bilgi 19 Temmuz 1894 tarihinde gelmişti. Kuvvetler Atbara'ya kadar devam edeceklerdi.¹⁰¹⁸ Bu konuda bilgi

¹⁰¹⁴ BOA, HR.SYS 1001/38, 6 Ramazan 1308 (15 Nisan 1891). İmzalanan protokolün tercümesi için bkz. BOA, HR.SYS 1001/40, 13 Ramazan 1308 (22 Nisan 1891)

¹⁰¹⁵ Kassala, Sudan'ın Eritre sınırındaki şehridir.

¹⁰¹⁶ BOA, Y.PRK.EŞA 12/14, 25 Safer 1308 (10 Ekim 1890). Ayrıca bkz. Y.PRK.EŞA 12/20, 4 Rebiyülevvel 1308 (18 Ekim 1890); Y.PRK.EŞA 12/31, 13 Rebiyülevvel 1308 (27 Ekim 1890)

¹⁰¹⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 12 Temmuz 1894, s. 292.

¹⁰¹⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 19 Temmuz 1894, s. 298. O dönemde Londra Elçiliğinde müsteşar olarak görev yapmakta olan Abdülhak Hamid Bey, bu konuda şöyle yazmıştı: “İtalyanların Kassala'yı zapt etmiş oldukları haberi İngiliz âlem-i matbuâtında memnûniyetle telakki olunmuştur. Gazeteler bu İtalyan muzafferiyetinin Fransa'dan başka Avrupa'nın her tarafında bais-i ibtihâc olduğunu ve hatta Almanya imparatorunun İtalya kralına bir tebrikname bile yazdığını ihbar ile Fransa'da bu haberin hüsni tesir hâsıl etmemesi Paris gazetelerinin dermeyân ettikleri vechle Kassala'nın alınması hukûk-ı saltanât-ı seniyyeye dokunur bir hareket olduğundan dolayı değil mahza âherin muvaffâkiyetini çekememek gibi Fransızlara mahsus olan hissîyât-ı hasedkarânen ileri geldiğini göstermek istiyorlar. Times gazetesinin bu bâbda yazdığı makâlede İtalyanların şu hareketleri bir sûret-i dostânede telakki

için Osmanlı'nın Londra Büyükelçisi, İngiltere Dışişleri Bakanı ile görüşmeye gitmişti. Bakanın dediğine göre, Londra'daki İtalya Elçisi, İtalya askerinin Kassala'ya askeri ihtiyaçlar amacıyla girdiğini söylemişti. Ayrıca, İtalya ve İngiltere arasında yapılan 15 Nisan 1891 tarihli protokol gereğince İtalya hükümeti Kassala'yı işgal yetkisine sahip olsa da bu işgalin hıdiviyetin hukukunu ortadan kaldırıp iptal etmeyeceğini de belirten Bakan, bu konuda şimdilik düşüncelerini açıklamaya gerek olmadığı inancında

edilmekle beraber Kassala'nın hıdiviyet-i Mısriye havzâ-i hükümeti dâhilinde bulunduğu dahi zikr ve ityan olunmuş olduğundan Roma'nın Tribuna gazetesi buna cevâben İngilizlerin Mısır'da asker bulundurmaları Mısır'ın kendi kendisini müdafâya muktedir olmamasından neşet edüb Kassala'da dahi aynı hâl vâki olmağla mahza İngilizlerin eserine iktidâ ederek İtalya'nın Kassala'yı işgal etmiş olduğunu dermeyân ediyor. Bu fıkradan dahi tereşşüh eylemekte olduğu üzere Afrikâ-yı Osmâniye'ye edilen taarruzlara sebab-i müstakil İngilizlerin Mısır'da bulunmaları kaziyyesi olmağla bunun mes'uliyeti inzâr-ı bir tarafanda(?) bittabi İngiltere'ye râci olur. Kongo Mukavelenamesi ve İtalya ile akd ettikleri 1891 mukâvelesi hep o Mısır işgâl-i askeriyesinin icâbâtından ve Kassala'ya taarruz edilmesi mukâvele-i mezkure neticesidir. Hâl böyle iken Kassala'nın zabt ve işgâli maddesi hakkında İngiltere kabinetosunun fikir ve nazarı ne merkezde olduğu sorulmuş ve İtalyanların bu derece ileri gitmelerinden İngiltere hâriciye nazırının güyâ pek memnun olmamış olduğu sefir paşa kullarının ifâdât-ı gârâbet-i âyâtından müstebân olmuştur. Dün akşamki Pall Mall gazetesinin neşr eylediği bir Roma telgraftâmesinde Kassala'nın işgâli orada iki bin miktarı asker ikâmesini ve bu da mesârif-i külliyeyi müstelzem olacağından İtalya mâliye-i hazîrâsının buna müsaadesi olmayacağı ve binâenaleyh Kassala'nın terki lâzım geleceği ve İngiltere ve İtalya devletleri müttefikten bir hareket-i askeriye icrâsıyla Hartum'u zabt ve istilâ etmedikçe ne Sevakın ne Musavva ve ne de Kassala'nın Sudaniler taarruzatından mâsun olamayacak olmasına mebni ber-vech-i mâruz bir hareket-i müştereke-i askeriye icrâsı iktizâ edeceği hakkında Roma mehâfil-i askeriyesinde bazı sözler deveran eylemekte olduğu işar kılınmıştır. Hartum'u zabt ve istilâ muktezi olduğu fikri burada dahi ara sıra dermeyân olunur. Bir fikir olmağla ileride buna göre fiiliyat müşâhedesi ihtimalden baid değildir. Kassala'nın zabt ve teshiri haberi geldiği sıralarda hıdiv-i mısır'ın Venedik'e müteveccihen Dersaadet'ten hareket etmiş idüğü ihbar kılınmış idi. Bugünkü gazeteler müşârunileyhin devletlû asaletlû Emine Sultan hazretleriyle namzetlikleri icrâ buyrulmuş olduğu hakkında İskenderiye'ce bir rivâyet deverân ettiğini haber veriyorlar (...)" . BOA, Y.PRK.EŞA 20/10, 19 Muharrem 1312 (23 Temmuz 1894)

olduğunu eklemişti. Osmanlı hükümeti, Kassala'da Hıdivin değil, Padişahın hukuku geçerli olduğundan ve bu işgal de hukuka tecavüz ve taarruz demek olduğundan girişimde bulunmaya karar vermişti. İtalya'nın bu harekâtı İngiltere'ye dayanarak yaptığı beyan edildiği için bu konuda İtalya ile yazışma ve müzakerenin önemi olmayacağından padişahın hukukunun muhafazası için İngiltere kabinesiyle müzakerata girilmek konusunda bir plan yapıp kararın bildirilmesi gerekiyordu.¹⁰¹⁹ Bundan kısa bir süre sonra da Osmanlı askerinin Zeyla ve Berbera'yı işgal etmesine, Kassala'nın işgalinden dolayı İtalya'nın protesto edilmesine ve bölgede Osmanlı hukukunun teyit edilmesine karar verilmişti.¹⁰²⁰ Londra'daki Osmanlı Elçisinin bildirdiğine göre, İngiltere Sudan'da İtalya ile birlikte ortak bir harekâta girişmeyi düşünmüyordu. Alınan bilgiye göre, Kassala'nın o dönemdeki hal ve mevkisi orada bulunan askeri kuvvetlerden daha az bir kuvvet ile korunmaya uygun olduğundan dolayı İtalya şehirde bulunan askerlerin bir kısmını geri almak niyetindeydi.¹⁰²¹ Roma'da ise İtalya'nın İngilizlerle birlikte Hartum'a harekâta bulunacağı veya İngiltere'nin Hartum'un işgali

¹⁰¹⁹ BOA, İ.HUS 27/23, 26 Muharrem 1312 (30 Temmuz 1894)

¹⁰²⁰ BOA, Y.A.RES 71/30, 2 Safer 1312 (5 Ağustos 1894); Ayrıca bkz. Y.A.RES 306/33, 10 Safer 1312 (13 Ağustos 1894); Y.A.HUS 306/52, 12 Safer 1312 (15 Ağustos 1894); Y.A.RES 71/41, 12 Safer 1312 (15 Ağustos 1894)

¹⁰²¹ BOA, HR.SYS 1003/26, 14 Safer 1312 (17 Ağustos 1894); HR.SYS 1003/37, 27 Rebiyülevvel 1312 (28 Eylül 1894); HR.SYS 1003/39, 3 Rebiyülahir 1312 (4 Ekim 1894). İtalya'nın İstanbul Elçisi Catalani, Bâbîâli'nin Londra ve Roma Elçiliklerine İtalya'nın Hartum işgali konusunda İngiltere-İtalya arasında bir anlaşma olup olmadığını öğrenmek için telgraf çektiğini, Londra'dan ise anlaşma olmadığı ve İtalya'nın Kassala'dan işgal kuvvetlerinden bazılarını çekmek üzere olduğu hakkında bilgi edindiğini duymuştu. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 18 Ağustos 1894, s. 336.

fikrini gizli tutarak şaşırtma ve yardım yoluyla İtalya askerlerine yardım edeceği konuşuluyordu.¹⁰²²

1895 yılında, Kızıldeniz bölgesinde İtalyanlar ve Habeşliler arasında bazı anlaşmazlıklar ortaya çıkmış, savaş ihtimali belirmişti. Osmanlı Elçisinin aldığı bilgiye göre, İtalya Massava'ya daha önce gönderilmiş olan 600 askerden başka iki piyade taburu ve bir batarya topu da göndermek üzereydi.¹⁰²³ Yaklaşık bir sene sonra, İtalyanların bölgede zor durumda kaldıkları ve Kumandan Baratieri'ye topçu ve piyade askerlerinden oluşan bir yardım kuvveti gönderilmesine mecliste karar verilmişti. 1000 asker ve bir miktar top yüklenen bir vapur Massava'ya doğru hareket emri almıştı.¹⁰²⁴

1896 Adva Savaşı'ndan sonra İtalyanların Doğu Afrika'da genişleme faaliyetleri durmuştu ancak bölgede yaptıkları kolonizasyon devam etmişti. 1940 yılına kadar İtalya kolonisi hayatını sürdürmüştü. Osmanlı-İtalya ilişkileri açısından bölgeye bakıldığında ise görülmektedir ki Osmanlı Devleti ne olursa olsun hiçbir zaman buradaki İtalyan işgallerini kabul etmemiş, protestolarını ilan etmişti.¹⁰²⁵ Ancak, 19. Yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti için diğer daha büyük sorunlar başgösterdiği ve bölgenin merkeze uzakta kalması sebepleriyle, Afrika'daki İtalyan ilerlemesiyle ilgili çok fazla karşı

¹⁰²² BOA, HR.SYS 1003/27, 17 Safer 1312 (20 Ağustos 1894). Elçi Catalani'nin öğrendiğine göre, Fransa Bâbıâli'yi Kassala'nın işgaline karşı protesto etmeye teşvike yönelik çabalarda bulunuyordu, iknaya çalışıyordu. Bakanlar kurulu ikiye ayrılmıştı. Bir taraftan 1891 protokolü ile İngiltere nezdinde İtalya'nın sorumlulukları hatırlatılırken ve bu görüş ağırlık kazanırken diğer yandan ikinci bir görüş Kassala'nın Mısır birlikleri tarafından yeniden işgalinin sağlanması yönündeydi. Birinci görüş ağır basıyordu. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 4 Eylül 1894, s. 351.

¹⁰²³ BOA, HR.SYS 994/122, 25 Receb 1312 (22 Ocak 1895)

¹⁰²⁴ BOA, Y.A.HUS 343/10, 22 Cemaziyelahir 1313 (10 Aralık 1895). İtalyanların yaşadığı zorluklar hakkında Osman Nizami Bey'in verdiği bilgi hakkında bkz. BOA, Y.PRK.EŞA 23/48, 29 Cemaziyelahir 1313 (17 Aralık 1895)

¹⁰²⁵ Akalın ve Parlaz, **a.g.e.**, s. 300.

koyulamamıştı. Sorunla ilgili sadece diplomatik görüşmeler yapılmış, diğer devletlerin desteği istenmiş ve İtalya'ya karşı belirtildiği gibi protestolarda bulunularak bölgenin Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid'in egemenliği altında olduğu konusunda hatırlatmalar yapılmıştı. Bölgede sultanın ve imparatorluğun hukukunun korunması için yine de çaba sarfedilmiş, İtalyanların işgalleri iki ülke arasında ciddi krizlere sebep olmuştu.

2.4.2. Kızıldeniz'in Batısı- Yemen'de İtalya

İtalyanlar ve Osmanlılar arasında Kızıldeniz'in karşı kıyılarında bulunan Yemen ile ilgili de birtakım sorunlar yaşanmıştı. Kızıldeniz'in diğer kıyısında yerini sağlamlaştıran İtalya, denizin doğusunda da siyasi olarak bir ilgi göstermeye başlamıştı.¹⁰²⁶ 1902 yılının son çeyreğinde, Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki ilişkiler Yemen civarındaki korsanlık faaliyetlerinden dolayı gerilecekti. Ticaret için bölgede bulunan İtalyan senbuklarına¹⁰²⁷ karşı bazı saldırılar yapılmakta olduğu ortaya atılmıştı ve eğer Osmanlı Devleti, İtalyan senbuklarına Araplar tarafından yapılan bu saldırıları engellemekte başarısız olursa, İtalya güç kullanacağı yönünde tehditlerde bulunmuştu.¹⁰²⁸ Dönemin Dışişleri Bakanı Giulio Prinetti, Arap kıyılarında savaş gemilerinin harekâtının başlamak üzere olduğunu yazmıştı. İtalyan Elçi Malaspina, Hariciye Nazırı Tevfik Paşa ile bir an önce görüşmeliydi, Eritre'nin karşısındaki Arap kıyılarında yapılan korsanlık faaliyetlerinin cezalandırılması ve gerekli önlemlerin Bâbiâli tarafından alınması konusunda İtalya'nın istekleri yerine getirilmemişti. İtalya hükümeti uzunca bir beklemeden sonra kendi hakları için direk harekete geçmeye karar vermişti.¹⁰²⁹

¹⁰²⁶ John Baldry, "Anglo-Italian Rivalry in Yemen and Asir 1900-1934", **Die Welt des Islams**, New Series, Vol. 17, Issue ¼ (1976-1977), s. 158.

¹⁰²⁷ Senbuk: Küçük, yelkenli gemi.

¹⁰²⁸ John Baldry, a.g.m., s. 158. (FO/195/2198'den naklen)

¹⁰²⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 6 Ekim 1902, s. 100.

15 Ekim 1902'de Hudeyde'ye bir İtalyan savaş gemisi, Midi¹⁰³⁰ ve Luhayyah¹⁰³¹'a ise gambotlar gelmişti. Savaş gemisinin kaptanı Hudeyde¹⁰³²'deki Osmanlı otoriteleri ile hemen görüşmelere başlamıştı ancak ayın 16'sında korsanlığın durdurulması hususunda bir anlaşmaya ulaşamadığı için İtalyan kumandan valiye bir ulti-matom vermişti. Bu ulti-matomda, ayın 18'ine kadar Midi, Bani Marwan ve Bani Hakim şeyhlerinin teslimini ya da önemli bir temsilcinin bu üç şeyhin yakalanması ve teslimi için önlemler alınması hususunda İtalyan savaş gemisine gelerek Midi'ye seyahat etmesini istemişti. Eğer Osmanlılar bu istekleri reddederse, İtalyanlar Hudeyde, Midi ve Khor al-Wahla¹⁰³³'yı bombalayacaklardı.¹⁰³⁴ İtalyan Genel Sekreter Baccelli, Osmanlı Maslahatgüzarı ile görüştüğünde, Bâbiâli'nin korsanlık faaliyetleri konusunda hemen tedbir alacağını ancak askeri operasyonlara girilmemesini istediğini öğrenmişti. Bunu Prinetti'ye iletecekti, ama askeri operasyonlara girilmemesi zor gibi görünüyordu. Osmanlı hükümeti defalarca uyarılmıştı ve tedbir almazsa, gerekeni yapmazsa İtalya harekete geçecekti.¹⁰³⁵ Bir diğer görüşmede de, Osmanlı Maslahatgüzarı Kumandan Arnone'ye telgraf çekilmesini istemişti, İtalya'nın verdiği ulti-matomun gerçekleşmesini askıya almasını söylemişti çünkü süresinin dolması sonucunda Hudeyde'yi bombalayacağını söylüyordu. Sekreter Baccelli ise bu konuda yetkisi olmadığını söylemiş ve İtalya'nın operasyon için haklı sebeplerini saymıştı. Maslahatgüzar ikna olmuştu.¹⁰³⁶

¹⁰³⁰ Midi, Yemen'de bir şehirdir.

¹⁰³¹ Luhayyah, Batı Yemen'de Kızıldeniz kıyısında bir şehirdir.

¹⁰³² Hudeyde, Batı Yemen'de Kızıldeniz kıyısında bir şehirdir.

¹⁰³³ Khor al-Wahla, günümüzde Suudi Arabistan'da bulunan Kızıldeniz kıyısında bir şehirdir.

¹⁰³⁴ John Baldry, a.g.m., s. 158.

¹⁰³⁵ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 16 Ekim 1902, s. 108.

¹⁰³⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 18 Ekim 1902, s. 111.

Sana¹⁰³⁷,dan Osmanlı hükümetine durum hakkında bir bilgilendirme gelmişti. Ültimatın dolmasına bir gün kala yazılan yazıda, bu süre sonunda Hudeyde ve diğer yerlerin topa tutulacağını Kumandan Paşa ve Mutasarrıflığa bildirildiği yazıyordu. Hudeyde şehrinin tahrip edilmesinin ise hem yüzbinlerce liralık zarara, hem de şehrin her tarafında emniyetin yok olacağına yol açacağından korkuluyordu. Siyaseten meselenin çözümüne çalışılmalıydı.¹⁰³⁸ İtalya Dışişleri Bakanının karaya asker çıkacakları açıklaması çok önemliydi ve buna izin verilmemeliydi.¹⁰³⁹ Bu arada Hariciye Nazırı Tevfik Paşa korsanların tutuklanması ve cezalandırılması ve tazminat ödenmesi için Padişah Abdülhamid'in emir verdiğini Malaspina'ya bildirmişti. Sultan ayrıca senbuklar konusunun da çözülmesini istemişti. Bir İtalyan kumandanın gönderilerek bu tedbirlerin uygulanıp uygulanmadığını denetlenmesi talep edilmişti. Hariciye Nazırı Tevfik Paşa yeni bir resmi nota yollamıştı. Midi ve Laié mukimleri tarafından yapılan korsan hareketlerinin bastırılması için yürütülen askeri harekâtların başlamış olduğu ilan edilmişti. O bölgeye yine birlikler gönderilecekti. Aynı notada bildirildiğine göre, İtalyan savaş gemileri kıyılara ve Osmanlı gemisine saldırmış ve gemiye ateş açmıştı hâlbuki bu sırada Osmanlı hükümeti dostane ilişkileri sürdürme ve İtalyan çıkarlarını gözetme arzusuyla bazı tedbirler almaktaydı. Nota bunun için verilmişti. Notanın sonunda *“İtalyan gemilerinin suların uluslararası kullanımı haklarının ihlalini çok üzücü buluyoruz. Sizin de bu üzüntümüzü paylaştığınıza eminiz. Böyle bir sorunun çözüleceğini düşünmekten yanayız ve olumlu cevabınızı bekliyoruz”* denilmişti.¹⁰⁴⁰

¹⁰³⁷ Sana, Yemen'in başkentidir.

¹⁰³⁸ BOA, Y.PRK.BŞK 67/29, 14 Receb 1320 (17 Ekim 1902)

¹⁰³⁹ BOA, Y.PRK.BŞK 67/32, 17 Receb 1320 (20 Ekim 1902)

¹⁰⁴⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 19 Ekim 1902, s. 111-112.

Osmanlı Devleti, tazminat için iki bin kusur liranın İtalya Kumandanına verilmesi, suçluların tutuklanması, korsanlık yapan senbukların izalesi, Osmanlı'ya kaçan İtalya tebasının iadesi gibi maddelerin uygulanması için Yemen Valiliğine emir vermişti. Bu sayede de karaya asker çıkarılması ve Osmanlı tebasından bazılarının teslim edilmesi gibi taleplere gerek kalmamıştı. Ayrıca, İtalya'nın talepleri esasen devletler hukuka aykırıydı. Bunlar, Hariciyeye iletmeliydi ve İtalya tekrar bu yönde taleplerde bulunmamalıydı.¹⁰⁴¹ Üstelik, İtalya Kumandanı tarafından verilen ültimatom müddeti içinde tekliflerinin tamamıyla yerine getirilmesi kesinlikle mümkün olamazdı. Osmanlı hükümetinin yaptıkları ve İtalya Dışişleri Bakanının resmi açıklamasına göre bu ültimatom fesih edilmiş sayılmaktaydı.¹⁰⁴²

Dışişleri Bakanı Prinetti Berlin Büyükelçisi Lanza'ya İtalyan deniz yetkililerinin Yemen'deki Osmanlı otoriteleri ile korsanlara karşı geçici bir harekât üzerinde anlaştığını ve bütün tarafların avantajına etkili sonuçlar elde edileceğini umduğunu beyan etmişti. İtalyanların Kızıldeniz'deki faaliyetlerini belirleyen faktör bir yıldan fazla süren ve artan korsanlık faaliyetleriydi. Bâbiâli bunları bastırmak konusunda ısrarcı değildi, uğraşmıyordu. İstanbul'daki Rusya Elçisi Ivan Zinovieff'in kullandığı üslup aynen belirtilse de burda aslında haklı değildi, gerekçelendirilemezdi zira o saatte İtalyan deniz güçleri ve Osmanlı yetkilileri Yemen'de bir ortak harekât konusunda anlaşmış durumdalar ve bunun herkesin yararına sonuçlar doğuracağı umuluyordu.¹⁰⁴³ Bu arada, -sayılmadığı iddia edilen- ültimatomun süresi bitmişti, ancak istenilenler tam olarak tamamlanamamıştı. Dolayısıyla, Midi'deki İtalyan Kumandanına Dışişleri Bakanlığı tarafından bir uygunsuzluk yapmaması için acil emir verilmesi Osmanlı

¹⁰⁴¹ BOA, Y.PRK.BŞK 67/38, 18 Receb 1320 (21 Ekim 1902)

¹⁰⁴² BOA, İ.HUS 100/76, 18 Receb 1320 (21 Ekim 1902)

¹⁰⁴³ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 22 Ekim 1902, s. 115.

tarafından talep edilmişti.¹⁰⁴⁴ Ültimatoma bitmesinden bir gün sonra İtalyan savaş gemisi bir Osmanlı memuru ile Midi'ye doğru ayrılmıştı, bu arada Osmanlı kuvvetleri de Yemen'deki birkaç noktadan Midi'ye doğru yola çıkmıştı. 31 Ekim 1902'de liman bombalanmış, ancak şeyhler yakalanmamıştı. Bombalamadan sonra Osmanlılar Midi'de kamp kurmuşlardı. 10 Kasım'da Osmanlılar, korsanlar tarafından ele geçirilen İtalyan mallarının değerinde bir tazminat ödemişlerdi.¹⁰⁴⁵

Osmanlı Elçisi, Bakan Prinetti'ye, Midi'nin Kumandan Arnone tarafından bombalandığını iletmişti.¹⁰⁴⁶ Hariciye Nazırı Tevfik Paşa, Arnone'nin bu tutumundan dolayı derin üzüntüsünü bildirmişti. Bombalama olayından sonra ise Bâbüâli büyük güçlerin temsilcilerine bir sirküler göndermişti.¹⁰⁴⁷ Kumandan Arnone şehrin bombalandığını onaylamıştı ve verdiği ekstra günlerin dolduğunu bildirmişti. Osmanlı tarafının ültimatoma belirtilen sürenin uzatılmasını istemesi üzerine Kumandan Arnone şart koşmuştu, bunlardan birisi Midi mukimlerinden ölenlerin ailelerine tazminat ödenmesi için 15000 frank ödeme yapılması ve ikincisi sadece karadan erişilebilecek bir mağarada saklanan korsan senbuklarının kendisine teslim edilmesi idi. Yetkililer bu şartları kabul etmek istemeyince Midi'yi bombalamıştı. Yerlilerin kulübelerini yakmış, ev, duvar, çitlere zarar vermişti, bu bombardıman sırasında Osmanlı birliklerine zarar görmemesine dikkat ederek bunları yapmıştı. Bunun üzerine yerel otoriteler ültimatoma yerine getirmek için ateşkes ve on gün süre uzatımı istemişlerdi. Yine bombardıman öncesi istediklerini yazdırarak buna olur demişti. O döneme kadar kendisine babası ve uşağıyla beraber bir korsan teslim edilmişti. Birliğin hareketi son derece yavaş ve disiplinsizdi. Başka süre uzatımı yapmayacağını ifade

¹⁰⁴⁴ BOA, İ.HUS 100/80, 25 Receb 1320 (28 Ekim 1902)

¹⁰⁴⁵ John Baldry, a.g.m., s. 158-159.

¹⁰⁴⁶ DDI, Terza Serie, Vol VII, 1 Kasım 1902, s. 128.

¹⁰⁴⁷ DDI, Terza Serie, Vol VII, 1 Kasım 1902, s. 128-129.

etmişti. Teslim edeceklerini bildirdikleri korsanların isimlerini söylemişti ve eğer ki birlikler niyetlerinde başarısız olurlarsa Hudeyde'ye 250 bin frank ödeme yapmasını şart koşacaktı.¹⁰⁴⁸

Osmanlı tarafı ise artık olaya bir son vermek istiyordu. Roma Elçisi Reşit Bey, Sekreter Baccelli'ye giderek Bâbîâli'den gelen iki yazıyı okumuştı. Bunlarda yerel otoritenin her şeyi yapmaya hazır olduğu, Kumandan Arnone'nin geri çağırılması talebi ve Arnone'nin ilerlemesinden şikâyetler bulunuyordu. Sekreter Baccelli, Kumandan Arnone'nin yaptıklarında haklı olduğunu düşünüyordu. İtalya'nın başka bir amacı yoktu, otoriteler sadece korsanları almalı ve tazminatları ödemeliydi, gerekli görülen şartları hemen tamamlamalıydı. Kumandan Arnone'nin ayrılması tamamen onlara bağlıydı. Yoksa Arnone geri çağırılamazdı, gönderilme amacı zaten buydu. Ayın onundan sonra harekâtına devam edecekti. Bâbîâli bunu engellemek istiyorduyorsa defalarca tekrar ettikleri talepleri karşılamalıydı.¹⁰⁴⁹

Dışişleri Bakanı Prinetti, Sekreter Baccelli'ye Osmanlı Elçisine sözlü olarak Kumandan Arnone'nin telgrafından bahsetmesini istemişti, ancak “Midi'yi bombaladım” cümlesi yerine “Birkaç top atışında bulundum” kullanılacak, ayrıca Hudeyde'deki tazminatlar ödeme yükümlülüğü getirmesi konusundaki son kısımlar da çıkartılacaktı. Osmanlı Elçisi şunu bilmeliydi: İlk saldıranlar İtalyan denizcilerini öldüren korsanlardı, Kumandan Arnone sadece onlara ateş açmıştı, İstanbul'da beş kişi yakalandı denmesine rağmen İtalya'ya üç korsan verilmişti. Bunun üzerine, Kumandan Arnone Osmanlı otoritelerinin sözlerini yerine getirebilmeleri için on günlük bir zaman daha vermişti, ancak bundan kuşku duyulmaktaydı. Kumandan Arnone'nin girişimi dolayısıyla doğrudu ve sözleriyle örtüşmüştü. Ek olarak, İtalyan hükümetinin başka bir amacı yoktu, Arnone'nin de başka amacı olamazdı. Malaspina'ya da bomba kısmı aynı,

¹⁰⁴⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 4 Kasım 1902, s. 129-130.

¹⁰⁴⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 4 Kasım 1902, s. 130.

Hudeyde kısmı kalacak şekilde aynı açıklama gönderilecekti. İstanbul hükümetinin söylediği şekilde mesele farklı olsa da korsanlar ilk olarak saldırmışlardı ve İtalyanlar haklıydı. Elçi Malaspina'ya yazılacak mektuba İtalyanların daha farklı emelleri olduğu gibi bir niyet katmak saçmaydı, sadece bu eklenecekti, İtalyanların amacı korsanları cezalandırmak ve senbukların işleyişini düzenlemektir.¹⁰⁵⁰

Midi limanında İtalya kumandanı tarafından gemiye davet edilen Miralay Rıza Bey'e kabul edilemez taahhütleri içeren bir belge imzalatılmıştı. Kumandanın bu hareketi devletler hukukuna ve kurallara aykırıydı.¹⁰⁵¹ Bu yüzden bu zorla imzalatılan belgenin geri çekilmesi gerekmektedir.¹⁰⁵² Osmanlı Hariciyesinden Malaspina'ya genel olarak şu şekilde bir yazı gelmişti:

“İtalyan kumandanının çağırması üzerine Midi birliklerinin kumandanı Rıza Piyemonte gemisine gitmiş ve kendisine tehditlerle yeni bir ültimat verilmektedir. Eğer bu şartlar hemen kabul edilmezse Midi'nin tekrardan bombalanacağı söylenmiştir. Rıza bombanın atılması için yapılan hazırlıkları görmüş, Osmanlı orduları için hazırlanan yiyecek dolu senbuklara bir top ateşi atılmış, daha büyük sorunlardan kaçınılması için ona sunulan bir belgeyi imzalanmaya zorlanmıştır. Bu belgede Rıza'nın sorusu üzerine İtalyan kumandanının şu şartlar altında ültimatı on gün daha uzatabileceği yazılıdır:

1- Kuzey Midi'deki bütün senbuklar yükleriyle beraber kumandana teslim edilecek, bu senbuklar İtalyan gemilerinin yakalamayı başardıkları ile eşit derecede elde edilmiş sayılacaklardır.

¹⁰⁵⁰ DDI, Terza Serie, Vol VII, 5 Kasım 1902, s. 131.

¹⁰⁵¹ BOA, İ.HUS 100/153, 2 Şaban 1320 (4 Kasım 1902)

¹⁰⁵² BOA, İ.HUS 100/154, ...

2- Rıza Bey ölen üç ve yaralanan diğer İtalyanlar için Midi'de yaşayanlardan para toplayacak ve 9 Kasım için 6500 riyal ödeyecektir.

3- Rıza Bey belgeyi imzaladığı andan itibaren Hudeyde otoriteleri tarafından kabul edilen ültimatom şartlarının yerine getirilmemiş olduğunu kabul eder.

4- Rıza bu uzatmanın son olduğunu beyan eder ve askeri onuru ve şerefi üzerine temin eder. Söz konusu süre içinde Ahmed ve Abdülkadir'i tutuklayıp teslim etmeyi kabul eder ve bir önceki ültimatom şartlarını yerine getirmeyi taahhüt eder. İlk bombalamada 7 kişi öldü ya da yaralandı karar verilen şekilde tutuklanma ve teslim olma dâhildir. Midi'nin ilk bombalanmasında yedi kişi ölmüş veya yaralanmıştır”.

Bu nota üzerine Hariciye Nazırı Tevfik Paşa kumandanın davranışından ve Rıza Bey'e tehditlerle bu şartları dayattığından ötürü üzüntü duyduğunu belirtmişti. Aslında o memurun böyle bir davranış sergilemeye yetkisi yoktu ve evrakın iadesini rica etmişti. Bunun üzerine, derin bir üzüntü yaşandığını ve belgenin geri çekilmesini Malaspina'dan istemişlerdi. Sadrazam Said Paşa ayrıca Kumandan Arnone tarafından alınan tedbirlerin iki dost ülke arasındaki ilişkilerle uyumlu olmadığını ve Osmanlı'nın kralın istekleri doğrultusundaki girişimlerini engellediğini belirtmiş ve bu durumda Hariciye Nazırının İtalyan gemilerinin geri çağırılması konusunda ısrarcı olduğunu ve bu sorunun İtalyan kumandanıyla yerel otoriteler arasında artık konuşulmaması, çözümünün orada aranmaması gerektiğini bildirmişti. Bu sorun iki ülke arasında alışlagelmiş durumlarla çözülmeliydi. Malaspina, bu konuşmaları Bakanına iletecekti, girişimin tek amacı her iki ülkenin avantajına olacak şekilde korsanlık girişimlerine kesin bir darbe vurmaktı ve Osmanlı hükümeti İtalya tarafının taleplerini karşılamak için bunu çok daha kolay bir şekilde yapabilirdi. İtalya Elçiliği Tercümanı Alfredo Cangia da o sabah Hariciye Nazırının yanındaydı, Tevfik Paşa ona da aynı şeyleri tekrarlıyor ayrıca Kumandan Arnone'nin davranışını soruyordu. Osmanlı'nın aldığı tutuma rağmen Arnone'nin

davranışlarının sultanın huzurunu nasıl kaçırdığını, onu nasıl üzdüğünü anlatıyordu. Elçi, içinde bulunduğu zor durumda Dışişleri Bakanından talimat istiyordu.¹⁰⁵³

Osmanlı Roma Büyükelçisi Mustafa Reşit Bey yine Sekreter Alfredo Baccelli ile görüşmeye gitmişti. Rıza Bey'in Kumandan Arnone'nin öne sürdüğü şartlar üzerine bombalamayı durdurmak için belgeyi imzaladığını, Osmanlı hükümetinin bu imzanın geçersiz olduğuna inandığını ve bu imzalı belgenin iadesini istemişti. Sekreter Baccelli'ye göre, Rıza Bey bir asker olduğundan korkuyla imzaladığını söyleyemezdi, imza geçerli diye düşünüyordu ve onun iadesi olmayacağını sanıyordu. Eğer koşullar zamanında yerine getirilmezse başka sevimsiz olaylar ortaya çıkabilirdi, en iyisi bu yüzden yerel otoritelere sıkı talimatlar vererek İtalyan gemilerine korsanları almaları için yardım edilmesi ve kabul edilen şartların uygulanmasıydı. Osmanlı Devleti, İtalya için yakın bir dosttu, bu yüzden tatsız olayların tekrarı Osmanlılar için olduğu kadar İtalyanlar için de sıkıcıydı. Sorunlar en kısa zamanda çözülmeliydi. Yapılanlar Osmanlı Devleti'nin de çıkarınyaydı. Elçi Reşit Bey, iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin hala devam ettiğinin anılmasından memnun olmuştu ve sözlerin samimiyetine inanmıştı, ancak istenenler her zaman olası değildi. Kendilerinin de iyi niyetlerini sergilemiş olduklarını, her zaman istenilen şeylerin gerçekleşmediğini söylemişti. Baccelli'ye göre, Osmanlı'nın yaptıkları yetersiz kalmıştı ve İtalyanlar bu nedenle gemi göndermişlerdi.¹⁰⁵⁴ Dışişleri Bakanı Prinetti, Sekreter Baccelli'ye hem Kumandan Arnone'nin çağrılmasının hem Rıza Bey'in imzaladığı belgenin çekilmesinin reddedildiğini haber vermişti. Çünkü bu korsanların ceza göreceğini temin etmeleri gerekiyordu, bunun yanında korsanlık faaliyetlerini yapmalarına izin veren her türlü nesnenin teslimi ve tahribi sağlanacaktı ve bunun da teminatının verilmeliydi. Ayrıca tazminatın da baştan istenilen şekilde ve miktarda ödenmesini istemişti. Hudeyde

¹⁰⁵³ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 5 Kasım 1902, s. 131-132.

¹⁰⁵⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 5 Kasım 1902, s. 133-134.

Osmanlı otoritelerinin kendisine teklif ettiği miktarı konsolosun kabul etmemesinden hicap duyduğunu eklemişti. Konsolos kendi hükümeti bu konu üzerinde görüşmeler yaparak mutabakata varabilmek için adına yetki almalıydı.¹⁰⁵⁵ Sonuç olarak ise, bölgede yapılanlar özetlenmiş ve İtalyan hükümeti 5 maddeden oluşan bir teklif sunmuştu. Osmanlı Devleti bunları kabul ederse Kumandan Arnone'nin harekâtı durdurulacaktı. Teklifin şartları şu şekildeydi:

1- *Midi'de korsanların senbukları Kumandan Arnone'ye teslim edilecek ya da Kumandan ve yerel otorite arasında bir anlaşma ile ortadan kaldırılacak.*

2- *İsimleri Kumandan Arnone tarafından belirtilecek olan İtalyan otoritesine girecek olan korsanlar bir ay içinde Massava'ya teslim edilecek.*

3- *Bâbîâli Kızıldeniz'de korsanlığın durdurulması için acil ve etkili önlemler alacak.*

4- *Korsanlık eylemleri sebebiyle oluşan zarar için verilen 19,676 thalere¹⁰⁵⁶ ek olarak, Bâbîâli ölen iki denizcinin aileleri için Kumandan Arnone'ye tazminat ödeyecek.*

5- *Osmanlı limanlarında Eritre senbuklarına yapılan uygulamaya karar verilecek.*¹⁰⁵⁷

Sonuç olarak oldu bittilere rağmen İtalyanların teklifi kabul edilmiş, daha büyük sorunlardan kaçınılmıştı.¹⁰⁵⁸

¹⁰⁵⁵ DDI, Terza Serie, Vol VII, 6 Kasım 1902, s. 134.

¹⁰⁵⁶ Gümüş para birimidir, Taler olarak da geçmektedir.

¹⁰⁵⁷ DDI, Terza Serie, Vol VII, 7 Kasım 1902, s. 134-135.

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, İtalya Krallığı artık kolonileşme anlamında büyümeye ve gelişmeye kararlıydı. Doğu Afrika'daki işgaller bunun bir örneğini oluşturmaktaydı. İtalyanlar görüldüğü gibi 1830'lu yıllarda bölgeye din adamları göndermişler ve çevrede nüfuzlarını yaymaya başlamışlardı. Rubattino Şirketi'nin satın almış olduğu Assab Körfezi'nde İtalya Krallığı'nın hak iddia etmesiyle başlayan süreç, sıra sıra işgallerle kolonileşme hamlelerini tamamlamış olacaktı. Massava, Beylül, Kassala, Zeyla, Arafal, Keren, Harar işgalleri ile İtalyanlar Kızıldeniz'in Batısında hatırı sayılır bir güç elde etmişler, ancak bu durum İtalyan ekonomisi için pek iyi olmamıştı. Bölgeye sürekli asker sevk edilmesi ve bu askerlerin bazı savaşlarda vefat etmeleri de birçok İtalyanın bu seferlere karşı isteksiz olmalarını sağlamıştı. Doğu Afrika'nın büyük bir kısmı Mısır hükûmetine, dolayısıyla Osmanlı Devleti'ne, Padişaha bağlıydı. Osmanlı Devleti ile olan ilişkiler açısından bakıldığında, o dönemde imparatorluğun yaşadığı siyasi ve ekonomik problemler, bölgenin uzaklığı sebebiyle Osmanlı Devleti'nin bu işgalleri sadece protesto etmekle yetinmesine neden olmuştu. İtalyan hukuku ve egemenliği asla kabul edilmemişti. İki ülke bu işgaller nedeniyle siyasi anlamda karşı karşıya gelmişlerdi.

1902 yılında Kızıldeniz'in Doğusunda bulunan Yemen sahillerinde de korsanlık faaliyetlerinden dolayı iki ülke arasında sorunlar yaşanmıştı. Osmanlıların acilen tedbir almalarını talep eden İtalyanlar, Yemen'de bazı yerleri bombalamışlardı. Bomba olayı ve Yemen'de bulunan Midi Kumandanı Rıza Bey'e zorla bir ultimatomun imzalatılması gerginliğe sebep olmuştu. Kumandan Arnone'nin hareketine devam etmemesi için İtalyanlardan gelen maddi ve manevi anlamda Osmanlı'ya zararı olan teklifler kabul edilmişti. Daha önce de bahsedildiği gibi bu durum bir oldu bittiye getirilmişti.

¹⁰⁵⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, s. 135; BOA, İ.HUS 100/156, 5 Şaban 1320 (7 Kasım 1902). 6500 riyal para Hudeyde İtalya Konsolosuna teslim edilmişti. BOA, Y.PRK.UM 60/103, 10 Şaban 1320 (12 Kasım 1902)

Bölgenin uzaklığı ve 20. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'ni uğraştıran pek çok problem sebepleriyle bu konu üzerinde de çok fazla durulamamıştı.

3. BÖLÜM- OSMANLI DEVLETİ-İTALYA KRALLIĞI ARASINDA DİPLOMATİK TEMSİLCİLİKLER VE TEMSİLCİLER (1870-1909)

İki ülke arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada, diplomatik ilişkiler ve temsilciliklerin rolü yadsınamaz. Devletlerin birbirlerine karşı uyguladıkları politikalar ve ikili ilişkiler, hem merkezde hem de yerel idarelerde yaşanan gelişmelere bağlı olarak şekillenmiştir. Bazı olayların en küçük temsilcilikten en büyüğüne kadar ulaştığı durumlar bulunmaktadır, bunlardan bir kısmının iki ülkeyi krize veya birtakım sorunlara sürüklediği görülmektedir. Bu nedenle, 1870-1909 yılları arasında Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı'nın arasındaki diplomatik ilişkilerin ve temsilciliklerin incelendiği bu bölümde, öncelikle iki devletin birbirlerine nasıl ve hangi seviyede temsil edildiği açıklanacaktır. Daha sonra, Orta-Büyükelçilikler ve birçok noktada bulunan Osmanlı topraklarındaki İtalyan Konsoloslukları ve İtalya'da bulunan Osmanlı Şehbenderlikleri hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Karşılıklı Diplomatik Temsilcilik Seviyeleri ve Temsilcilik Görevlileri

II. Abdülhamid tahta çıktığında, Osmanlı Devleti'nin İtalya'daki Roma temsilciliği “Ortaelçilik” seviyesindeydi ve bu durum 1881 senesine kadar bu şekilde devam etmişti.¹⁰⁵⁹ Aşağıda da belirtildiği gibi, Osmanlı Devleti nezdinde bulunan İtalya Elçisi Corti'nin unvanı Büyükelçiliğe terfi ettirilince, 1299'dan itibaren Devlet Salnamesi'nde Roma Elçisi için de “*Sefir-i Kebir*” unvanının geçtiği görülmektedir.¹⁰⁶⁰

¹⁰⁵⁹ **1294 Devlet Salnamesi** (Bundan sonra **D.S.**), s. 544; **1295 D.S.**, s. 441; **1296 D.S.**, s. 230; **1297 D.S.**, s. 456; **1298 D.S.**, s. 220.

¹⁰⁶⁰ **1299 D.S.**, s. 150; **1300 D.S.**, s. 253; **1301 D.S.**, s. 468; **1302 D.S.**, s. 481; **1303 D.S.**, s. 412 (Bu sene sefir-i kebir bulunmamaktadır); **1304 D.S.**, s. 378; **1305 D.S.**, s. 289; **1306 D.S.**, s. 734; **1307 D.S.**, s. 829; **1308 D.S.**, s. 820; **1309 D.S.**, s. 852; **1310 D.S.**, s. 862; **1311 D.S.**, s. 888; **1312 D.S.**, s. 906; **1313 D.S.**, s. 946; **1314 D.S.**, s. 952; **1315 D.S.**, s. 596; **1316 D.S.**, s. 722; **1317 D.S.**, s. 686; **1318 D.S.**, s. 726; **1319**

İstanbul'daki İtalya Krallığı Elçisi Luigi Corti, dönemin Dışişleri Bakanı Visconti-Venosta'ya unvanının yükseltilmesiyle ilgili bir yazı yazmış, bunun öneminden bahsetmişti. Ona göre, İstanbul'da diplomasi kendileri için çok önemliydi ve Berlin Antlaşması'nın imzalanmasıyla İtalya'nın Osmanlı Devleti meselelerinde ilgisi de artmıştı. Elçi Corti kendisinin de diğer büyük güçlerin temsilcileri düzeyinde olmasını talep etmekteydi.¹⁰⁶¹ Ancak bu yükseliş, birkaç yılı almıştı. İtalya'nın İstanbul Ortaelçiliği, 1880 yılında Büyükelçilik seviyesine yükseltilmişti.¹⁰⁶² Bunun üzerine İtalya'daki Osmanlı Elçiliği de Büyükelçilik seviyesine çıkarılmıştı ve İtalya'da o dönemki Elçi Turhan Bey'den çok memnunnardı. İki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için daha iyi birisinin olmadığını beyan ediyorlardı.¹⁰⁶³ Roma Elçiliği'nin Büyükelçiliğe yükseltilmesi ve Roma Elçisi İstefanaki Musurus Bey'e Padişah

D.S., s. 788; **1320 D.S.**, s. 804; **1321 D.S.**, s. 860; **1322 D.S.**, s. 880; **1323 D.S.**, s. 954; **1324 D.S.**, s. 1018; **1325 D.S.**, s. 1014; **1326 D.S.**, s. 1014.

¹⁰⁶¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol VI, 3 Mart 1876, s. 746-747.

¹⁰⁶² BOA, HR.SYS 1610/37, 27 Rebiyülevvel 1297 (9 Mart 1880); Y.PRK.RES 6/19, 23 Receb 1297 (1 Temmuz 1880); İ.HR 282/17454, 11 Şaban 1297 (19 Temmuz 1880); Y.PRK.EŞA 2/39, 29 Zilhicce 1297 (2 Aralık 1880)

1294 D.S., s. 558; **1295 D.S.**, s. 450; **1296 D.S.**, s. 239 (Maslahatgüzarlık); **1297 D.S.**, s. 368; **1298 D.S.**, s. 336 (Sefir-i kebir); **1299 D.S.**, s. 384; **1300 D.S.**, s. 359; **1301 D.S.**, s. 572; **1302 D.S.**, s. 583; **1303 D.S.**, s. 488 (Sefir); **1304 D.S.**, s. 441 (Orta Elçi); **1305 D.S.**, s. 359 (Murahhas ve Büyükelçi); **1306 D.S.**, s. 760; **1307 D.S.**, s. 864; **1308 D.S.**, s. 856; **1309 D.S.**, s. 890; **1310 D.S.**, s. 901 (Müsteşar ve Maslahatgüzar); **1311 D.S.**, s. 928 (Büyükelçi); **1312 D.S.**, s. 946 (Müsteşar ve Maslahatgüzar); **1313 D.S.**, s. 987 (Büyükelçi); **1314 D.S.**, s. 993; **1315 D.S.**, s. 629; **1316 D.S.**, s. 759; **1317 D.S.**, s. 725; **1318 D.S.**, s. 765; **1319 D.S.**, s. 840 (Maslahatgüzar); **1320 D.S.**, s. 855 (Büyükelçi); **1321 D.S.**, s. 919; **1322 D.S.**, s. 937; **1323 D.S.**, s. 1012; **1324 D.S.**, s. 1076; **1325 D.S.**, s. 1076; **1326 D.S.**, s. 1076.

¹⁰⁶³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 24 Haziran 1880, s. 153-154.

tarafından Büyükelçilik unvanı verilmesiyle Kral I. Umberto da memnun olmuştu.¹⁰⁶⁴

Bu şekilde ilişkiler karşılıklı olarak bir üst seviyeye taşınmıştı.

Osmanlı Devleti, 19. yüzyılın son çeyreğinde dış temsilciliklerinin öneminin ve görevinin artması dolayısıyla, elçiliklerde bazı düzenlemeler yapmış, ihtiyaca göre yeni atamalarda bulunmuştu. Örneğin, Roma Elçiliğinde Büyükelçi ve Katiplerin yanında 1885'te ataşenaval, 1888'de ataşemiliter, 1900'de ataşemiliter, imam, doktor, 1902'de ise ataşemiliter, iki ataşemiliter muavini, bir de imam görev almaya başlamışlardı.¹⁰⁶⁵

İstanbul'daki İtalyan Büyükelçiliğinde ise, genel olarak, Büyükelçi, sekreterler (katipler), ataşeler (askeri ve ticari), tercümanlar görev yapmaktalardı.

3.2. İtalya Krallığı'ndan Osmanlı Devleti'ne gönderilen Elçiler (1870-1909)

3.2.1. Raffaele Ulisse Barbolani

İtalya Krallığı'nın İstanbul'daki ilk elçisi Raffaele Ulisse Barbolani'ydi. Görevine İki Sicilya Krallığı döneminde başlayan Barbolani, Krallık birliğini sağlamadan bir yıl önce İstanbul'daki ortaelçilik görevine atanmıştı.¹⁰⁶⁶ İtalya Kralı II. Vittorio Emanuele tarafından 14 Ocak 1874 tarihinde yazılmış olan mektuba göre, Kont Raffaele Ulisse Barbolani'nin diğer bir memuriyete atanmasına karar verilmişti. Yerine Luigi Corti atanmıştı.¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶⁴ BOA, Y.A.HUS 166/6, 7 Muharrem 1298 (10 Aralık 1880). Hariciye bütçesinin uygun bulunmamasından dolayı Roma Elçisine sadece unvan verilmişti. Y.A.RES 9/8, 13 Muharrem 1298 (16 Aralık 1880)

¹⁰⁶⁵ Zeynep Bostan, **Osmanlı Harciyesinin Modern Temelleri**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2021, s. 184.

¹⁰⁶⁶ **La Formazione della Diplomazia Nazionale (1861-1915)**, Repertorio bio-bibliografico dei funzionari del Ministero degli Affari Esteri, Istituto Poligrafico e Zecca Dello Stato, Roma 1987, s. 48; BOA, HR.TO 277/51, 25 Rebiyülevvel 1286 (5 Temmuz 1869).

¹⁰⁶⁷ BOA, İ.HR 268/16128, 25 Zilkade 1290 (14 Ocak 1874)

3.2.2. Luigi Corti

1875 yılında İstanbul'da İtalya Elçisi olarak Raffaele Ulisse Barbolani bulunuyordu. İtalya, o dönemde Amerika'da Elçi olan Kont Luigi Corti'yi İstanbul'a göndermeyi düşünmüş, bunun için Roma Elçiliği'nden Padişah Abdülaziz'in onayı istenmiş, Abdülaziz bu seçimi onaylamıştı.¹⁰⁶⁸ İtalyan hükümeti 17 Mayıs 1875 tarihinde Kont Luigi Corti'yi İstanbul Elçiliğine atamıştı.¹⁰⁶⁹ Bu atama, 17 Haziran 1875 tarihli İtalya Kralı Vittorio Emanuele tarafından gönderilen mektupta Osmanlı hükümetine bildirilmişti. Fevkalade murahhas Ortaelçi sıfatıyla atanan Luigi Corti, “*Santi Maurizio e Lazzaro*” ve “*Corona d'Italia*” nişanlarının birinci rütbelerine sahipti ve bu mektupta Kral II. Vittorio Emanuele tarafından kendisinin iyi özelliklerinden bahsedilmişti.¹⁰⁷⁰

Elçi Luigi Corti, Sultan Abdülaziz tarafından onur verici bir şekilde karşılanmıştı, orada bulunan kişiler Sultan Abdülaziz'in dış ülkelere gelen temsilcileri çok nadir bir şekilde bu kadar nezaketle karşıladığı konusunda ona temin etmişlerdi. Sultan, İtalya ve krala büyük sempati duyuyordu. Sadrazam, Corti'den Padişahı övmesini, memnuniyetinin bildirilmesini rica etmişti, onun atanmasının Avrupa'da büyük bir etki yarattığını söylemesini istemişti. Bu durumdan sonra iyi bir etki yaratmıştı ve ona sakın bir karşılama gibi gelmişti. Sultan Abdülaziz'in geçmiş

¹⁰⁶⁸ BOA, İ. HR 267/16017, 10 Rebiyülahir 1292 (16 Mayıs 1875)

¹⁰⁶⁹ **DDI**, Seconda Serie, Volume VI, 17 Mayıs 1875, s. 249; Ortaelçi rütbesinde atandığı daha sonra İtalya Kralı tarafından bir mektupta yazılmıştı. Bkz. BOA, Y.PRK.NMH 1/4, 17 Ramazan 1293 (6 Ekim 1876). Ataması 29 Ağustos 1875 olarak da görünmektedir. **La Formazione della Diplomazia Nazionale (1861-1915)**, s. 215.

¹⁰⁷⁰ BOA, İ. HR 268/16128, 12 Şaban 1292 (13 Eylül 1875)

bilmesini ve iki ülke arasındaki bütün tatsızlıkların bertaraf edilmesini tanımasını istemişti. İşlerin iyi gitmesi için gerekli bir durumu o da reddedemezdi.¹⁰⁷¹

20 Ocak 1878 tarihinde, İtalya kralı I. Umberto II. Abdülhamid'e, Osmanlı-İtalya devletleri arasında var olan dostça bağların ve karşılıklı iyi ilişkilerin korunmasını istediklerinden, elçiliğin menfaatleri için Kont Luigi Corti'nin fevkalade ve Murahhas orta Elçi sıfatıyla bulunduğu görevde ibka olunacağını yazmıştı. Kral bu mektubunda Elçi hakkında övgülerde bulunmuş, Padişah'tan Elçinin sözlerine güvenilmesini rica etmişti.¹⁰⁷² Elçinin tayini yeni kabine tarafından tasdik olunmuştu, Elçi Milano ve Viyana üzerinden İstanbul'a gelmek üzere yola çıkacaktı.¹⁰⁷³ Bundan kısa bir süre sonra Kont Luigi Corti, Mart 1878'de İtalya Dışişleri Bakanı olarak atanmıştı ve Berlin Kongresi'nde İtalya'yı temsil etmişti. Ancak, İtalya'nın kongreden herhangi bir kazanç elde edememesi yüzünden birçok kişi tarafından eleştirilmişti. Corti, Ocak 1879'da tekrardan İstanbul'a gelerek, İtalya'nın İstanbul Elçisi olarak ara verdiği görevine devam etmişti.¹⁰⁷⁴ Elçi Corti görevine dönmesinden birkaç hafta sonra Padişah II. Abdülhamid ile bir görüşme yapmıştı. Padişah öncelikle Kral ve Kraliçenin durumunu ve Napoli'de yaşanan suikast olayını detaylı bir şekilde anlatmasını istemişti. Ayrıca, Avrupa'nın hâlihazırdaki durumu hakkında bilgi almak istemişti. Corti, büyük güçlerin Berlin Antlaşmasının uygulanması konusunda işbirliği yapmakta kararlı olduklarını bildirmişti. İtalya'ya gelince hükümet bu anlaşma uyarınca davranmak konusunda

¹⁰⁷¹ DDI, Seconda Serie, Volume VI, 20 Eylül 1875, s. 438.

¹⁰⁷² BOA, HR.TO 278/75, 16 Muharrem 1295 (20 Ocak 1878).

¹⁰⁷³ BOA, HR.TO 131/46, 22 Kanunievvel 1295 (22 Aralık 1878).

¹⁰⁷⁴ BOA, HR.TO 279/13, 20 Muharrem 1296 (14 Ocak 1879); İ.HR 278/17041, 25 Muharrem 1296 (19 Ocak 1879); Y.PRK.HR 4/8, 20 Muharrem 1296 (14 Ocak 1879).

ısrarcıydı bu da Osmanlı İmparatorluğu'nun pozisyonunun sağlamlaşması için gerekliydi. Padişah bundan memnun olmuştu.¹⁰⁷⁵

Luigi Corti ara verse de Osmanlı Devleti'nde tam 11 yıl boyunca elçilik görevine devam etmişti. Bu dönemde, Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren önemli siyasi meselelerin çözümünde rol almıştı. Kont Luigi Corti 1876-77 yıllarında İstanbul Konferansı'nda, 1878 Berlin Kongresi'nde, 1880'deki Karadağ Meselesi için toplanan İstanbul Konferansı'nda, 1881'deki Yunan Meselesi için yapılan İstanbul Konferansı'nda, 1882'de Mısır meseleleri için toplanan İstanbul Konferansı'nda ve 1885'teki Doğu Rumeli meselesi hakkındaki İstanbul Konferansı'nda ülkesini temsil etmişti.¹⁰⁷⁶ Corti, genel olarak bakıldığında, İtalya-Osmanlı dostluğunu desteklemişti. Örneğin, Mart 1882'de II. Abdülhamid, Kont Luigi Corti'yi saraya çağırarak, Mısır konusunda İtalya, Almanya ve Avusturya'nın davranışları için memnun olduğunu, İngiltere'ye ise anlam veremediğini söylemişti. Tunus konusunda İtalya ve Osmanlı Devleti'nin ortak çıkarları olduğunu Fransız hükümetininse pozisyonunu anlamakta güçlük çektiğini belirtmişti ve bu ona göre anlaşılması zor bir çelişkiydi. Bulgaristan ve Doğu Rumeli'den de bahseden Sultan Abdülhamid, Avusturya Macaristan ve Osmanlı Devleti'nin ortak çıkarları olduğunu, kendilerini aynı düşman karşısında bulduklarını ve böylece karşılarındaki tehlikeye birlikte göğüs gerebileceklerinin faydalı olacağını, bir de Avrupa'da barış için anlaşmaktan vazgeçmeyeceğini de söylemişti. Corti, hiçbir gücün İtalya kadar Osmanlı Devleti'nin refahı ve bütünlüğünü sağlamayı istemediği ve her konuda emeklerinin bu amaçtan ilham aldığı cevabını vermişti.¹⁰⁷⁷

¹⁰⁷⁵ **DDI**, Seconda Serie, Volume XI, 29 Ocak 1879, s. 175.

¹⁰⁷⁶ **La Formazione della Diplomazia Nazionale**, s. 215-216.

¹⁰⁷⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIV, 31 Mart 1882, s. 663-664.

Şubat 1886 tarihinde Luigi Corti'nin başka bir memuriyete atanacağı hakkında İtalya'dan yazı gönderilmiş,¹⁰⁷⁸ İtalya Kralı I. Umberto, Sultan II. Abdülhamid'e bu konuda bir mektup da yazmıştı.¹⁰⁷⁹

3.2.3. Francesco Galvagna

Francesco Galvagna atanmadan önceki İtalyan Elçisi Luigi Corti, Viyana İtalya Elçiliği Müsteşarlığında bulunan ve 1875-1880 yılları arasında beş sene boyunca İstanbul İtalya Elçiliği Başkitabetini iyi bir şekilde yerine getirmiş olan Baron Galvagna'nın geçici olarak İtalya'nın İstanbul murahhas Ortaelçiliğine atanacağını bildirmişti. Bu konuda Padişah Abdülhamid'in muvafakatini rica etmiş ve gizli olarak Galvagna'nın ileride asaleten atanmasının muhtemel olduğunu da belirtmişti.¹⁰⁸⁰ İtalya Kralı I. Umberto, II. Abdülhamid'e bu konuda bir mektup yazmış, bu mektubunda Luigi Corti'nin Osmanlı Devleti'nde yaptığı önemli memuriyete asla ara vermek istemediklerinden bir Büyükelçi tayin olunana kadar “*Santi Maurizio e Lazzaro*” ve “*Corona d'Italia*” nişanlarının “*Commendatore*” rütbelerine sahip olan Baron Francesco Galvagna'yı fevkalade ve murahhas Ortaelçi sıfatıyla atamaya karar verdiğini belirtmişti. Galvagna'nın hem iyi ahlakına hem de diplomasi mesleğinde gayret ve başarısına da atıfta bulunarak, Padişahın teveccühünü kazanacağı ümidinde olduğunu da eklemişti.¹⁰⁸¹ Yeni İtalya Elçisinin 24 Mart 1886 tarihinde Padişahın huzuruna çıkacağı

¹⁰⁷⁸ BOA, İ.HR 300/19015, 2 Cemaziyelevvel 1303 (6 Şubat 1886)

¹⁰⁷⁹ BOA, Y.A.RES 32/45, 16 Cemaziyelevvel 1303 (20 Şubat 1886). Ayrıca bkz. BOA, HR.TH 62/9, 19 Cemaziyelevvel 1303 (23 Şubat 1886); Y.EE 59/14, 26 Şaban 1303 (30 Mayıs 1886)

¹⁰⁸⁰ BOA, İ.HR 300/19025, 4 Cemaziyelevvel 1303 (8 Şubat 1886). Galvagna hakkında bilgi için bkz. **La Formazione della Diplomazia Nazionale**, s. 346.

¹⁰⁸¹ BOA, Y.EE 59/10, 7 Cemaziyelevvel 1303 (11 Şubat 1886). Baron Francesco Galvagna'nın Osmanlı Elçiliğine atanması ile ilgili ayrıca Bkz. BOA, İ.DH 982/77553, 22 Cemaziyelahir 1303 (28 Mart 1886); HR.TH 62/66, 24 Cemaziyelahir 1303 (30 Mart 1886); İ.HR 301/19064, 26 Cemaziyelahir 1303 (1 Nisan 1886)

yazılmıştı.¹⁰⁸² Osmanlı Devleti başta Galvagna'nın unvanının Büyükelçiye yükseltilerek İstanbul'da kalmasını talep etmişti. 1886 sonlarında Francesco Galvagna'nın yerine Alberto Blanc'ın atanmasının sebebi, Galvagna'nın diplomasi mesleğinde henüz Büyükelçi olmaya hak kazanmaması olarak açıklanmıştı. Ancak Galvagna'nın Abdülhamid tarafından teveccühe sahip olması sebebiyle kendisinin şüphesiz parlak bir geleceğe sahip olacağı dönemin Dışişleri Bakanı Kont Robilant tarafından belirtilmişti.¹⁰⁸³

1887 yılında İtalya Kralı tarafından Galvagna'nın başka bir memuriyete atandığını belirten bir mektup gönderilmişti.¹⁰⁸⁴ Francesco Galvagna, görevinin sonlandığını bildiren İtalya Kralı tarafından yazılmış olan mektubu Padişaha takdim etmişti.¹⁰⁸⁵ Çalışmamızın ikinci bölümünde Galvagna'nın yaptığı girişim ve görüşmelere bakıldığında, kendisinin uyumlu ve ılımlı olduğu, Osmanlı-İtalyan dostluğunu desteklediği görülmektedir.

3.2.4 Alberto Blanc

İtalya Dışişleri Bakanı Kont Robilant, İtalya hükümetince uygulanan usule göre Madrid'deki Ortaelçisi Baron Alberto Blanc'ın Büyükelçi sıfatıyla Osmanlı hükümeti nezdine tayini hakkında Padişah II. Abdülhamid'in iznini İstanbul Elçisi vasıtasıyla istediğini Fotyadis Paşa'ya bildirmişti. Ona göre Blanc, İtalya'nın güvenini kazanmış, dürüst ve uyumlu özelliklere sahip olduğu bilinen bir kişiydi.¹⁰⁸⁶ Yeni Elçinin atanmasını II. Abdülhamid kabul etmişti.¹⁰⁸⁷ Kendisinin İstanbul Büyükelçiliğine

¹⁰⁸² BOA, İ.DH 982/77503, 16 Cemaziyelahir 1303 (22 Mart 1886)

¹⁰⁸³ BOA, Y.A.HUS 198/8, 30 Rebiyülevvel 1304 (27 Aralık 1886)

¹⁰⁸⁴ BOA, Y.A.RES 37/13, 10 Rebiyülahir 1304 (6 Ocak 1887)

¹⁰⁸⁵ BOA, İ.DH 1023/80685, 15 Cemaziyelahir 1304 (11 Mart 1887)

¹⁰⁸⁶ BOA, Y.A.HUS 197/110, 21 Rebiyülevvel 1304 (18 Aralık 1886)

¹⁰⁸⁷ BOA, İ.HR 304/19304, 25 Rebiyülevvel 1304 (22 Aralık 1886)

atanmasının 27 Aralık 1886 günü resmen ilan olunacağı belirtilmişti.¹⁰⁸⁸ İtalya Kralı Umberto da II. Abdülhamid’e yazdığı mektubunda, Padişaha olan samimi muhabbetini ve iki devlet arasında var olan dostça ilişkilerin bir kat daha artırılması hakkındaki arzusunu belirtmek amacıyla “*Santi Maurizio e Lazzaro*” nişanının Grande Ufficiale ve “*Corona d’Italia*” nişanının Gran Croce rütbelerine sahip olan Baron Alberto Blanc’ın fevkalade murahhas Büyükelçi sıfatıyla Osmanlı Devleti’ne tayinine karar verdiğini belirtiyordu. Kişisel vasıfları ve kariyerindeki gayret ve liyakatini överek, Padişahın teveccühünü kazanacağına inandığını söylüyordu.¹⁰⁸⁹

Osmanlı Devleti’nin Madrid Elçisi, Baron Alberto Blanc’ın İstanbul’a tayin edilmesinden sonra görüşlerini bildirmişti. Blanc’ın Roma üzerinden İstanbul’a gitmek üzere 17 Mart 1887 tarihinde Madrid’den ayrıldığını yazmıştı. Blanc, İtalya’nın meşhur diplomatlarından Kont Cavour’u destekleyenlerden ve ileri gelenlerdendi, bu nedenle ve ayrıca kendi ehliyet ve dirayetiyle İtalya diplomatları içinde şöhret kazanmış bir kişiydi. Madrid’den ayrılmadan önce Osmanlı Elçisi ile görüşmüş, “*Osmanlı Devleti’nin tamamiyet ve ilerlemesinin menfaati gereğince İtalya’nın asıl arzusu olduğunu, kendisinin de fikirleri ve isteğinin bu merkezde bulunduğunu, İstanbul’daki faaliyetlerinin bu amaca özgü olacağını*” ifade etmişti. Ayrıca, İtalya’nın telaş ettiği bir konunun Fransa’nın Afrika kıtasında büyütmede olduğu nüfuz ve etkisi olduğunu ve onun fikrine göre devletinin bu konuda menfaatinin Osmanlı padişahının nüfuzu ve hükümdarlık hakkının Afrika’da layıkıyla bulunması olduğundan, bu saltanat hakkının devamını da arzu ettiğini belirtmişti. Elçi Turhan Bey, Madrid’e gelmesinden itibaren Alberto Blanc ile ancak birkaç defa görüştüğü için bu ifadelerinin doğruluk derecesi hakkında bir şey diyemezdi, bu sözleri İstanbul’da kendisine güzel bir yer hazırlamak

¹⁰⁸⁸ BOA, Y.A.HUS 198/8, 30 Rebiyülevvel 1304 (27 Aralık 1886); **La Formazione della Diplomazia Nazionale (1861-1915)**, s. 85.

¹⁰⁸⁹ BOA, Y.EE 59/19, 9 Cemaziyelevvel 1304 (3 Şubat 1887)

için mi söylemişti yoksa fikir ve beyanları gerçek miydi bilinemezdi. Ona göre İtalyanlar gerçek fikirlerini çok kolay bir şekilde saklayabilirlerse de Padişah Abdülhamid kendisini kabul buyurduğunda durumun malum olacağını yazmıştı.¹⁰⁹⁰

Baron Blanc, İstanbul'da 1887 Mayıs'ında İngiltere-Avusturya-İtalya arasında imzalanacak olan Akdeniz Anlaşması için aktif olarak çalışmıştı, bu anlaşma diğerini tamamlayacak nitelikteydi. Ancak Blanc, İtalyan topluluğunun sempatisini kazanamamış ve Osmanlı hükümeti ile de otoriter tavırları yüzünden anlaşmazlık yaşamıştı. Bu konuda Roma'da şikayetlerde bulunulmuştu. Kendisine Dışişleri Bakanlığı tarafından “*Bâbîâli'ye karşı İtalyan hükümetinin o dönemki politikasıyla uyumlu şekilde son derece ılımlı şekilde devam etmesi*” talimatını almıştı.¹⁰⁹¹ Bu sert uyarıdan rahatsız olan Blanc, Londra'ya transfer edilmek istemiş, ancak Meclis Başkanı ve Dışişleri Bakanı Crispi'den sert bir ret cevabı almıştı.¹⁰⁹² Bakanlıkla olan anlaşmazlık o dönem için çözülmüştü ancak bir süre sonra ilişkiler yeniden kötüleşmişti. İstanbul'da yaşayan İtalyanlar kendisini şikayet ediyorlar ve suçlamalarda bulunuyorlardı. Bunlar Osmanlı ve İtalyan basınına yansımıştı. La Tribuna gazetesi 10 Mart 1890 tarihli sayısında Blanc'ın “Thalasso, Bosdari ve C.” Bankasının kurulmasına katkıda bulunmakla onu suçlamıştı, bu banka İstanbul'daki Cizvit okulunu finanse etme ile faaliyetlerine başlamıştı. Bu okul, İtalyan okullarının eğitim sistemiyle pek uyumlu değildi. Bakan Crispi, Katoliklerin çıkarları için Blanc'ın çalışması konusunda şikâyetçi olduysa da, bu haberlere çok önem vermemişti. Bakanlığın diğer politikalarıyla ilgilenmişti. Bakan Rudini, Crispi'nin yerine geçtiği zaman, Blanc İtalya'nın

¹⁰⁹⁰ BOA, Y.PRK.EŞA 6/53, 23 Cemaziyelahir 1304 (19 Mart 1887)

¹⁰⁹¹ https://www.treccani.it/enciclopedia/alberto-blanc_%28Dizionario-Biografico%29

(ASMAE, Personale, Busta: 340, 31 Ottobre 1888'den naklen)

¹⁰⁹² https://www.treccani.it/enciclopedia/alberto-blanc_%28Dizionario-Biografico%29

müttefikleri ile olan anlaşmalardaki krizi açığa çıkardığında, Rudini ve Bakanlar Kurulu kendisinin emekliliğini istemişti.¹⁰⁹³

Eylül 1891’de Hariciye Nezaretinden Roma Elçiliğine yazılan yazıda, Baron Blanc’ın İstanbul’daki görevi süresince devletler arasındaki iyi ilişkilerin devamına ve güçlenmesine çalışmasıyla Padişahın memnuniyetini kazandığı ve dolayısıyla eğer mümkünse görevinde kalmasının arzu edildiği belirtilmişti.¹⁰⁹⁴ Ancak çok geçmeden Alberto Blanc’ın yerine yeni bir elçi atanmıştı. Alberto Blanc, daha sonra İtalya Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunmuştu.

3.2.5 Costantino Ressman

1832 Trieste doğumlu Costantino Ressman, 2 Ekim 1891 tarihinde İtalya’nın İstanbul Elçiliğine atanmıştı.¹⁰⁹⁵ İtalya Devleti tarafından Baron Alberto Blanc’ın yerine İstanbul Elçisi olarak Costantino Ressman’ın¹⁰⁹⁶ atanması Padişah II. Abdülhamid

¹⁰⁹³ https://www.treccani.it/enciclopedia/alberto-blanc_%28Dizionario-Biografico%29

¹⁰⁹⁴ BOA, HR.TO 499/94, 24 Safer 1309 (29 Eylül 1891); İ.DH 1245/97545, 25 Safer 1309 (30 Eylül 1891).

¹⁰⁹⁵ **La Formazione della Diplomazia Nazionale**, s. 614-615.

¹⁰⁹⁶ Gazete haberinde Ressman ile ilgili şu şekilde bilgi verilmişti: “*Allgemeine Zaytung 15 Teşrin-i Evvel 91 fıkra: Bu kere İtalya Devleti’nin Dersaadet sefâretine tâyin olunan Mösyö Constantin Ressman 30 seneden beri diplomasi mesleğinde olup 1832 senesinde Triyeste’de tevellüd eylemiş ve 1848 senesi Viyana ihtilâlinde dâhil-i muhârebe olmuştur. Viyana, Paris ve Padova’da tahsil ederek Padova Darülfünunu’ndan ilm-i hukukda doktorluk pâyesini ihrâ etmiştir. Tamâmen İtalyan hissiyâtıyla mütehassis olduğundan 1852 senesinde Mantova şehrinde Avusturya aleyhinde ma’al-kısım ref-i ilim-i iğbirâr edenler meyânına dâhil olup 1862 senesinde İtalya hidmet-i siyâsiyesine girmiş ve biraz sonra İtalya’nın Paris sefâreti mâiyyetine memur olarak 1870-71 muhârebesinde ve Paris muhâsarasında şehri mezkurda bulunmuştur. 1884 senesinde İtalya’nın Paris Sefâretine tâyin olunarak oradan bu kere Dersaadet’e nakl-i memuriyet eylemiştir.*” BOA, Y.PRK.TKM 23/25, 9 Ramazan 1309 (7 Nisan 1892)

tarafından uygun bulunmuştu.¹⁰⁹⁷ Roma'daki Osmanlı Elçisi, Ressman ile ilgili bilgi alıp aktarmıştı. Buna göre, Ressman ikinci kitabetten başlayarak Paris Elçiliğinde mesleğine devam etmişti. Hem iyi ahlaklı olması hem de eğitimli ve temkinli olması sebepleriyle, o döneme kadar refakatinde bulunduğu kişilerin, kendi devletinin ve Fransa'nın da takdirini kazanmıştı. Her ne kadar İtalya'nın Paris Elçisi Luigi Federico Menabrea idiyse de, elçilik hizmetini Ressman yürütmekteydi. Bir süredir Fransa ve İtalya arasında devam eden soğukluk da Ressman'ın barışçı ve temkinli mesleği sayesinde bitmeye yaklaşmış, Ressman'ın itibarı bu sayede artmıştı. İstanbul Elçiliğine atanması, İtalya Kralı ve hükümetinin ona güvenlerinin tam olduğunu göstermekteydi. Dönemin Dışişleri Bakanı Rudini de, Ressman'dan Osmanlı hükümetinin her konuda hoşnut olacağına kefil olduğunu söylemişti.¹⁰⁹⁸ Yeni Elçinin Aralık ayının 15'ine doğru trenle İstanbul'a geleceği Maslahatgüzar tarafından haber verildiğinden Hariciye Teşrifatçısı İbrahim Bey'in kendisini karşılamak için Edirne'ye gitmesine karar verilmişti.¹⁰⁹⁹ Viyana'dan geçerken oradaki Osmanlı Elçisi ile de görüşen Ressman, Osmanlı hükümetine karşı iyi ve uyumlu düşünceleri olan vasıflı bir kişiydi.¹¹⁰⁰ Costantino Ressman'ın tayini ve Padişah ile görüşerek güven mektubunu sunacağı belirtilmişti.¹¹⁰¹

¹⁰⁹⁷ BOA, HR.TH 113/46, 8 Rebiyülevvel 1309 (12 Ekim 1891). İtalya Kralının bu haberi ve Alberto Blanc'in memuriyetinin sonlandığını yazdığı mektupları hakkında bkz. BOA, Y.A.RES 57/24, 3 Rebiyülevvel 1309 (7 Ekim 1891). Padişahın yeni Elçinin tayini ve eskisinin nezdinde yaptığı memuriyetle ilgili İtalya Kralına teşekkürlerini yazdığı mektup hakkında bkz. BOA, Y.A.RES 57/31, 17 Cemaziyelahir 1309 (18 Ocak 1892)

¹⁰⁹⁸ BOA, Y.PRK.EŞA 14/69, 10 Rebiyülevvel 1309 (14 Ekim 1891)

¹⁰⁹⁹ BOA, İ.DH 1256/98596, 10 Cemaziyelevvel 1309 (12 Aralık 1891)

¹¹⁰⁰ BOA, Y.A.HUS 254/87, 28 Cemaziyelevvel 1309 (30 Aralık 1891)

¹¹⁰¹ BOA, HR.TH 116/21, 8 Cemaziyelahir 1309 (9 Ocak 1892). 14 Ocak 1892 günü Sultan Abdülhamid ile görüşmüştü. BOA, İ.DH 1260/98968, 13 Cemaziyelahir 1309 (14 Ocak 1892)

Mart 1892’de Ressenman’ın Paris İtalya Elçiliğine atanması kararı verildiği ve onun yerine Madrid veya Petersburg’da bulunan Elçilerden birisinin seçileceği, ancak genel görüşün Madrid Elçisinden yana olduğu bildirilmişti. Ressenman’ın iki devlet arasında bulunan ilişkilerin korunmasına ve artırılmasına katkı sağlaması ve Padişahın kendisinden memnun olması nedeniyle İstanbul’da kalması daha uygun görülmüştü. Eğer Madrid’deki İtalya Elçisi İstanbul’a gönderilirse kendisinin kabulünde tereddüt gösterilecekti, Ressenman’ın İstanbul’da kalması için Bâbîâli tarafından girişimlerde bulunulacaktı.¹¹⁰² Hizmetle ilgili bazı önemli durumlara dayanarak Costantino Ressenman’ın başka bir memuriyete atanmasıyla hizmetine son verildiği İtalya Kralı Umberto tarafından Padişah II. Abdülhamid’e bir mektupta yazılmıştı.¹¹⁰³

3.2.6 Luigi di Conti Avogadro di Collobiano Arborio

İstanbul İtalya Elçisi Costantino Ressenman’ın Paris Elçiliğine atanmasına karar verilmesinden dolayı yerine Lizbon Elçisi Kont Collobiano Arborio tayin edilmişti.¹¹⁰⁴ Collobiano, 1879 yılında da İstanbul İtalya Elçiliğinde sekreteryada çalışmıştı.¹¹⁰⁵ İtalya Kralı I. Umberto, Costantino Ressenman’a geç kalmadan bir halef tayin etmek arzusunda olduğundan “*Santi Maurizio e Lazzaro*” nişanının “*Commendatore*” ve “*Corona d’Italia*” nişanının “*Grande Ufficiale*” rütbelerini ve başka nişanlara da sahip olan Luigi di Conti Avogadro di Collobiano Arborio’yu fevkalade ve murahhas Büyükelçi olarak seçtiğini Padişah II. Abdülhamid’e yazmıştı. Kral, yeni Elçinin vasıflarına ve sadakatine

¹¹⁰² BOA, İ.DH 1269/99747, 11 Şaban 1309 (11 Mart 1892)

¹¹⁰³ BOA, HR.TO 281/63, 7 Şevval 1309 (5 Mayıs 1892). Ayrıca bkz. Y.A.RES 58/28, 22 Şevval 1309 (20 Mayıs 1892) Padişahın bu mektuba cevabı hakkında bkz. BOA, A.}DVN.NMH 32/2, 22 Şevval 1309 (20 Mayıs 1892)

¹¹⁰⁴ BOA, HR.TH 119/3, 12 Şevval 1309 (10 Mayıs 1892); BEO 2/83, 11 Şevval 1309 (9 Mayıs 1892).

Atanma tarihi 3 Mayıs 1892 olarak geçmektedir. **La Formazione della Diplomazia Nazionale**, s. 40.

¹¹⁰⁵ **La Formazione della Diplomazia Nazionale**, s. 40.

güveniyordu. Collobiano da, okuyacağı nutukta İtalya ve Osmanlı Devleti arasında eskiden beri mevcut olan dostça ilişkileri korumak ve artırmak için çalışacağını belirtmişti.¹¹⁰⁶ Yeni İtalya Elçisi Collobiano'nun önce Çanakkale'ye oradan da İstanbul'a geleceğini İtalya Maslahatgüzarı haber vermiş, onu karşılamak için Dışişleri Teşrifatçısının Çanakkale'ye 5000 kuruş harcırah ile gönderilmesine karar verilmişti.¹¹⁰⁷ Yaklaşık bir hafta sonra Padişah ile görüşeceği de belli olmuştu.¹¹⁰⁸ Yeni İtalya Elçisi için, 10 Ekim 1892 tarihinde, Sadrazam, Serasker, Adliye, Bahriye, Hariciye, Dahiliye Nazırları, Tophane Müşiri, Evkâf-ı Hümâyün, Maarif, Maliye, Ticaret ve Nafia Nazırları ve Müsteşarın katılacağı bir ziyafet verilmesine karar verilmişti.¹¹⁰⁹

Collobiano, daha Elçilik çalışanyken, 1882 yılında Lübnan'ın idarecisini seçmek üzere yapılan konferansta İtalyan hükümetini temsil etmişti.¹¹¹⁰

3.2.7 Tommaso Catalani

İtalya Krallığı'ndan Osmanlı İmparatorluğu'na gönderilen elçilerin arasında atama sürecinin tek problemlili geçeninin Tommaso Catalani olduğu söylenebilir. 28 Nisan 1843 Catania doğumlu ve hukuk mezunu olan Catalani, 1867'de İstanbul Elçiliğinde memuriyette bulunmuştu.¹¹¹¹ 1894 yılında Kopenhag İtalya Elçisi olarak görev yapmakta olan Catalani'nin İstanbul Elçiliğine atandığını İtalya Dışişleri Bakanı

¹¹⁰⁶ BOA, HR.TO 281/74, 21 Şevval 1309 (19 Mayıs 1892)

¹¹⁰⁷ BOA, İ.HR 339/17, 1 Safer 1310 (25 Ağustos 1892)

¹¹⁰⁸ BOA, HR.TH 123/62, 1 Safer 1310 (25 Ağustos 1892); BEO 72/5384, 22 Safer 1310 (15 Eylül 1892)

¹¹⁰⁹ BOA, İ.HUS 4/135, 12 Rebiyülevvel 1310 (4 Ekim 1892)

¹¹¹⁰ **La Formazione della Diplomazia Nazionale**, s. 40.

¹¹¹¹ **La Formazione della Diplomazia Nazionale**, s. 165.

Osmanlı Devleti'nin Roma Elçisine bildirerek bu konuda Padişah II. Abdülhamid'in izni istenmişti. Bunun üzerine, Roma Elçisi Hariciye'den bilgi talep etmişti.¹¹¹²

Roma'dan gelen bilgiye göre, Catalani dirayet ve iktidar sahibi birisiydi. 18 sene kadar Londra'daki İtalya Elçiliğinde Başkitabet ve Müsteşarlıkta bulunmuş, bu sıralarda uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin İngiltere Elçisi olan Musurus Paşa'nın kızı ile evlenmişti. 23 sene önce İstanbul İtalya Elçiliği maiyetinde de çalışmıştı. Ancak Catalani'nin ataması kabul edilmeyecekti.¹¹¹³

Tommaso Catalani'nin atama haberi Morning Post gazetesinde çıkmış, Londra'dan da Catalani hakkında az çok aynı şeyler yazılmıştı. Onun mesleğinde iyi, fikirlerinde ılımlı ve temiz birisi olduğu, Osmanlı Devleti'nin iyiliğini istediği ve kayınpederi Musurus Paşa döneminde Londra Elçiliğinde hane halkından olduğu bildirilmişti.¹¹¹⁴ Başka bir yazışmada da, “Kontes Catalani”nin Musurus Paşa'nın kızı olduğundan aileye ait bazı sebeplerden dolayı bu tayinin zorunlu olarak kabul edilemeyeceği ve Kont Collobiano'nun hem iki devlet için de iyi hizmetinden hem de İstanbul'da açılacak sergide üye olarak seçildiğinden görevinde devam etmesi istendiği yazılmıştı.¹¹¹⁵ Aynı konuda Salih Münir Paşa'nın ifadesine göre, o dönem Dışişleri Bakanı olarak görev yapmakta bulunan Alberto Blanc ile aralarındaki anlaşmazlık sebebiyle İtalya'nın İstanbul Elçisi Collobiano'nun azledilerek yerine Catalani'nin atandığı, ancak kendisi tarafından yapılan tahkikatta Catalani'nin Musurus Paşa ailesiyle akrabalığından başka, kendisinin entrikacı, kötü huylu, idaresi zor ve Osmanlı hükümetinin dostu olmayan bir adam olduğu belirtilmişti. Bu yüzden de nazik bir şekilde bu memuriyete tayininden kaçınılmasının Hariciye Nezareti tarafından İtalya

¹¹¹² BOA, Y.A.HUS 300/87, 18 Zilhicce 1311 (22 Haziran 1894)

¹¹¹³ BOA, Y.A.HUS 301/20, 22 Zilhicce 1311 (26 Haziran 1894)

¹¹¹⁴ BOA, Y.PRK.EŞA 19/96, 25 Zilhicce 1311 (29 Haziran 1894)

¹¹¹⁵ BOA, Y.PRK.EŞA 19/94-1, 21 Zilhicce 1311 (25 Haziran 1894)

Devletine tebliği uygun olacaktı. Aynı şekilde ret cevabı vermek yasal olarak diplomasiye karşı değildi, İtalya tarafından birkaç sene önce Ohannes Efendi'nin Roma Elçiliğine memuriyeti teklif olunduğunda ret cevabı alınmıştı. Bâbiâli tarafından o şekilde hareket edilirse, İtalya kabinesinin bir şey demeye hakkı olamazdı.¹¹¹⁶ Bundan üç gün sonra da Roma Elçiliğine yazılan yazıda öncelikle İtalya Kralı'na teşekkür ediliyor, ancak eşinden dolayı Catalani'nin tayini teklifinin zorunlu olarak reddedileceği padişah fermanı olarak bildiriliyordu.¹¹¹⁷ Blanc'e göre, İtalyan çıkarlarına aykırı düşen bazı nedenler Catalani'nin misyonuna engel teşkil etmek niyetinde diye haber alınmıştı.

¹¹¹⁶ BOA, Y.PRK.EŞA 19/94-3, 22 Zilhicce 1311 (26 Haziran 1894)

¹¹¹⁷ BOA, Y.PRK.EŞA 19/94- 5, 25 Zilhicce 1311 (29 Haziran 1894). Bunun üzerine Roma Elçisi Mahmud Nedim, Kral Umberto ile görüşmüştü. Özetle, Kral Crispi'ye Catalani'nin tayininin kabul edilmediğini söyleyince Crispi'nin sinirlendiğini ve bu tayinin olmuş bitmiş bir mesele olduğundan bunu değiştirmenin mümkün olmadığını söylediğini belirtmişti. Kral, Elçi Catalani'nin başka bir yere tayinini ve Collobiano'nun görevinde kalmasını teklif etmiş, ancak Crispi kabul etmemiş, ısrarında devam etmiş ve hatta istifasını sunacağını söylemişti. Kral ise Crispi'ye ihtiyacı olduğunu ve zor bir durumda bulunduğunu Elçi Mahmud Nedim'e bildirmişti. Mahmud Nedim ise bir Elçinin kabulü veya reddi kararının Padişaha ait olduğunu, bu konuda hiçbir sebep belirtmeye gerek olmadığı halde Padişahın Kral Umberto'ya olan samimiyetinden dolayı kendisini göndererek bu tebligatı yaptırdığını söylemişti. Ayrıca, Crispi'nin bitti demesi kendisi gibi işinde uzman bir devlet ricali sözü olmadığını, araştırmanın yapıldığını ancak kabul cevabı verilmediğini, Baron Blanc'in kendisine atama haberini vererek Bâbiâli'den sormasını istediğini, kendisinin de bu telgrafi çektiğini bildirmişti. Crispi'nin de Blanc'in de bildiği gibi bir Elçinin seçilmesi ve tayin edilmesinin soruşturma sonrasında kabul cevabı gelmedikçe kesin hükmünü alamayacağını, ancak onların Catalani'nin memuriyetini olmuş bitmiş gibi gazetelere bile yazdırdıklarını, ısrar ederlerse alacakları cevabın red cevabı olacağını eklemişti. Kral Elçinin haklı olduğunu kabul ederek teessüf etmekten başka bir şey diyemeyeceğini, en çok Padişahın isteğini yerine getirememeye üzüldüğünü, Collobiano ve Crispi arasında bir sorun olduğunu düşündüğünü, işin içine kişisel ilişkiler girince önünü almanın zor olduğunu, Collobiano'nun devam etmesine ihtimal göremediğini, Bakan Crispi ile Elçi Catalani konusunu tekrar görüşerek ısrar edeceğini ve sonucu bildireceğini söylemişti. BOA, Y.PRK.EŞA 19/94-8, 25 Zilhicce 1311 (29 Haziran 1894)

Onlar da özel yollara başvurarak Catalani'nin gelişi engellenmesin istemişlerdi. Kendisinin gelişi engellenirse ve tatsız bir olay ortaya çıkarsa ne İtalya ne hükümeti ne Kralı buradan geri adım atmayacaktı. Cangia tarafından bu bilgiler Said Paşa'ya iletilmeliydi, cevap almaya gerek yoktu.¹¹¹⁸

Bu dönemde Londra Elçiliğinde müsteşar görevinde bulunan Abdülhak Hamid, Catalani hakkında Londra Elçisi Rüstem Paşa'nın yazdıkları hakkında bazı sorunlar olduğunu belirtmişti. Buna göre, Rüstem Paşa'nın İngiltere Dışişleri Bakanından aldığı bilgiler ile Catalani'nin Londra Maslahatgüzarlığı sırasındaki hareketlerinin orada hoş görünmediğini ve kendisini üç ay önce elçilikle oraya göndermeyi istedikleri halde İngiltere'nin bu arzuyu kabul etmediğini anlayarak Hariciye Nezareti'ne buna göre bilgi vermişti. Abdülhak Hamid, Catalani'nin iyi haline şahadet iddiasında değildi ve verilen bilgilerin gerçekliği de muhtemeldi, ancak ona göre Rüstem Paşa, Catalani'yi Musurus Paşa'nın damadı olduğu için uzun zamandan beri sevmiyordu, Catalani de kendisinden hoşlanmıyordu ve eğer kendisi Büyükelçi olarak İstanbul'a giderse Rüstem Paşa hakkında iyi şeyler konuşmayacaktı.¹¹¹⁹

Dönemin Dışişleri Bakanı Blanc, Berlin ve Viyana'da bulunan Elçilerine gönderdiği telgrafta İstanbul'daki Maslahatgüzar Guasco di Bisio'dan alınan bilgiye göre Catalani'nin özelinde İtalyan çıkarlarının tartışıldığı bir durum yaratılmıştı. Eğer ki müttefik güçler karşı koyarsa Sultan Abdülhamid de bunu kabul ederdi ama destek görmezse o zaman kabul etmeyecekti. Kralın ve hükümetin tam desteklediği Catalani için diğer devletlerin desteğinin sağlanması istenmişti.¹¹²⁰

¹¹¹⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 27 Haziran 1894, s. 261-262.

¹¹¹⁹ BOA, Y.PRK.EŞA 19/95, 25 Zilhicce 1311 (29 Haziran 1894)

¹¹²⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 5 Temmuz 1894, s. 272. Bu konuda Maslahatgüzar Bisio Almanya ve Avusturya Elçileriyle görüşmüştü ve ikisi de İtalya'nın isteğini yerine getirmek için istekliydi, ama Viyana ve Berlin'den talimat gelmeliydi ve Catalani de onay almadan gelmemeliydi. Bisio zaman

İtalya'nın Berlin Elçisi Lanza'dan gelen bilgiye göre, imparatorluk kançılıryasından gelen açıklamalara göre Padişah Abdülhamid, Tommaso Catalani'nin atanması konusunda Almanya tarafından cesaret bulamayacaktı. İstanbul'daki elçilerine haber verilmişti ve Avusturya Elçisiyle bu konuda anlaşmalı bir şekilde bu atama ve reddetmenin kötü karşılandığını hissettirmek çalışmaları kendisine iletilmişti. Hatta Almanya Büyükelçisine Avusturya-Macaristan Büyükelçisiyle bu agreman konusunda hemfikir olması için ve bu reddin uygunsuz olduğu konusunda kançılıryadan hemen bir telgraf gitmişti. Ancak Padişahın hassasiyetine halel gelmemesi için dikkat edeceklerdi.¹¹²¹ Viyana Elçisi Nigra da, Avusturya Dışişleri Bakanı Kalnoky ile görüşmüş, Kalnoky Avusturya'nın İstanbul'daki Elçisi Calice'ye Catalani'nin reddi konusunda ısrar edilmemesi için telgraf çekeceğine söz vermişti ve zaten bu konuda hiç cesaret verilmediğinin altını çizmişti. Avusturya-Macaristan maslahatgüzarı kendi rızasından önce bu atamanın ilan edilmesine Padişahın içerlediğini bildirmişti.¹¹²² Bu gelişmelerin üzerine olmalı ki, Almanya'nın İstanbul'daki Elçisi Bâbîâli'ye Catalani'nin kabul edilmesi için görüşmeye gelmişti ve Avusturya Elçisinin de aynı şekilde geleceği anlaşılmıştı. Bu yüzden, Berlin ve Viyana'daki Osmanlı Elçiliklerine konunun yazılarak Catalani'nin İstanbul elçiliği görevinin kabul edilmediği, çünkü kendisinin Musurus Paşa'nın damadı olduğundan eşinin İstanbul'da bulunan akrabaları ile aralarındaki ilişkilerin ilerde devletçe birtakım zorluklar doğurabileceği ihtimalinden kaynaklandığı bilgisi verilecekti. Bu durum ise Osmanlı hükümeti ve İtalya arasında dostça ilişkilerin bozulmaması arzusundan kaynaklanmış ve Padişah tarafından irade ve ferman buyrulacak başka bir şey kalmadığından artık bu işe bir son verilmesi gerekli

kaybedilmemesi gerektiğini, Catalani'nin agremanının kabul edilmesinden önce İstanbul için yola çıkmasının Roma'da resmen duyurulması konusunda Sultan Abdülhamid'in gücendiğini yazıyordu. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 6 Temmuz 1894, s. 277-278.

¹¹²¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 6 Temmuz 1894, s. 277.

¹¹²² **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 7 Temmuz 1894, s. 278.

görülmüştü.¹¹²³ Bisio'ya göre, Bâbîâli, Catalani'nin atamasından vazgeçirmesi için Almanya ve Avusturya-Macaristan'a başvurmuştu ama emindi ki bu iki kabinenin ve İtalyan kabinesinin hâlihazırdaki sabit duruşu Sultan Abdülhamid'i bu atamayı kabul etmek zorunda bırakacaktı. Blanc, diğer başka güvenilir bilgilere göre, Musurus ailesine karşı çıkmaların sadece basit bahaneler ve entrikalar olduğunu, İtalya'ya üçlü ittifakın sadece sözden ibaret olduğunu, artık geçerliği olmadığını, bu konuda Sultan Abdülhamid'e başka yapmak için kullanıldığını göstermişti.¹¹²⁴

Hariciye Nazırı Said Paşa, İtalya Maslahatgüzarı Bisio'nun gelerek Catalani'nin daha önce beyan olunduğu gibi Viyana'ya doğru Roma'dan hareket etmediğini, Danimarka Kralının evlilik yıldönümü sebebiyle tebrik için oraya gönderilmesine karar verildiğini ve dolayısıyla Padişahın arzusuna göre hareket edildiğini söylemişti. Daha sonra, Tommaso Catalani Musurus Paşa'nın kızıyla evlenmişse de eşinin miras hisselerine yapılan müdahaleden dolayı Musurus Paşa'nın diğer evladı ile aralarında anlaşmazlık olduğunu ve Catalani'nin şahsen Osmanlı Devleti'nin iyiliğini isteyenlerden olarak o döneme kadar kendisinden Osmanlı Devleti hakkında düşmanlık eseri olmadığını belirtmişti. Ayrıca, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilanını tebliğ eden Nelidof'un İstanbul Rusya Elçiliğine memuriyeti kabul edilip, Catalani'nin İtalya Kralı tarafından İstanbul Elçiliğine tayin olunduktan sonra kabul edilmemesinin Roma'da çok kötü bir etki bırakacağını ifade etmişti. Said Paşa ise verdiği cevapta açıklamaya mecburiyet olmayan sebeplerden dolayı Catalani'nin elçiliğinin Osmanlı tarafından asla kabul olunmayacağı ve Baron Blanc'ın bu konuda ısrar göstermesinin kendisinin elçiliği döneminde nail olduğu Padişahın iyilik ve iltifatına bir mukabele olarak addedilemeyeceğini söylemişti.¹¹²⁵

¹¹²³ BOA, İ.HUS 26/6, 3 Muharrem 1312 (7 Temmuz 1894)

¹¹²⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 11 Temmuz 1894, s. 289-290.

¹¹²⁵ BOA, Y.A.HUS 302/39, 5 Muharrem 1312 (9 Temmuz 1894)

Maslahatgüzar Bisio, bu görüşme üzerine Blanc'e yazdığı yazıda Hariciye Nazırı Said Paşa'yı Tommaso Catalani'ye agreman verilmesini reddetmek konusunda her zamankinden daha sert bulduğunu belirtmişti, bu oldu bittiye getirme nedeniyle atama yapıldıktan sonra bu agremanın istenmesini her zamankinden daha sert bir şekilde reddetme eğiliminde olduğunu farketmişti, zira bu Osmanlı Devleti'ni uygar ülkeler birliğinden dışarda bırakma girişimiyle eşit bir davranıştı. Ayrıca Nazır Said Paşa Avusturya Tercümanını da aynı karşı koyuşla karşılamıştı. Maslahatgüzar Bisio, Bâbîâli'nin bu davranışı konusunda Alman Elçiyi bilgilendirmişti, o da bunun zor bir durum olduğunu kabul etmişti ama bertaraf edilmesi imkansız bir durum değildi. Ancak Berlin'den gelecek talimattan sonra hareket edebilecekti zira bu konuda bir başarısızlık, alınacak bir ret Almanya için de bir tokat olurdu. Ona göre acele edilmemeliydi sultanı karşılarına almak her türlü zararlı olacaktı. Birkaç hafta, belki bir ay belki de daha çok beklemelilerdi. Avusturya-Macaristan Elçisi de insanların sakinleşmesi için birkaç gün beklemenin uygun olduğunu düşünüyordu. Maslahatgüzar Bisio, Berlin ve Viyana'ya ısrarcı olmaları gerektiği fikrindeydi.¹¹²⁶

Almanya'nın İstanbul Elçisinin Catalani'nin kabul edilmesi hususunda aracılık yapmak için talimat aldığını belirtmesinden dolayı Osmanlı tarafından Almanya hükümetinden bu konuda bilgi istenmişti. Almanya Dışişleri Bakanı, Osmanlı hükümetinin düşüncelerini desteklediğini ve İstanbul'daki elçilerinin arabuluculuğunun ancak Osmanlı-İtalya hükümetleri arasında anlaşma sağlanması amacıyla yapıldığını ve tekrardan bu konuya müdahale etmek düşüncesinde olmadığını da temin etmişti. Hariciye Nazırı Said Paşa, Alman ve İngiliz Elçilikleri tercümanlarına Roma'ya dostça talimatlar vermelerini istemişti.¹¹²⁷

¹¹²⁶ DDI, Seconda Serie, Vol XXVI, 12 Temmuz 1894, s. 291.

¹¹²⁷ BOA, Y.A.HUS 302/86, 9 Muharrem 1312 (13 Temmuz 1894). Almanya Elçiliği Baştercümanı bu tebligatın Elçilik tarafından Berlin'e yazıldığını bildirmişti. İngiltere ise iyi ilişkilerde bulunduğu iki

Dışışleri Bakanı Baron Alberto Blanc, Tommaso Catalani'nin Osmanlı elçiliğine atanması konusundaki ısrarına devam ediyordu. Maslahatgüzar Bisio'ya yazdığı yazıya göre, Musurus ailesine karşı yürütülen tepkiler, ifadeler emperyal hükümetin hiçbir dostu tarafından ciddi kabul edilmiyordu. Tek konu olan mesele, Catalani'nin yola çıkışı da doğru değildi zira kendisi Ağustos başına kadar Kopenhag'da bulunacaktı. Sorunun tek kaynağı İtalyan çıkarlarına karşı olan bazı etkilerdi, dolayısıyla İtalya'nın Osmanlı nezdinde her zaman dostane ilişkilerini korumak istediğini Sultan Abdülhamid'e anlatmalıydı, Sultanın da bildiği gibi bunlara ne derece önem verdiklerini ve sorun çıkarsa bunu bertaraf edeceklerini ifade etmeliydi. Bunu yaparsa, ödüllendirilecekti.¹¹²⁸ Talimatları alan Maslahatgüzar Bisio, Said Paşa ile görüşmeye gitmişti. Bisio, Catalani'nin memuriyetinden dolayı Musurus ailesi hakkındaki itirazların dost hiçbir hükümet tarafından ciddiye alınmadığını, devletler arasındaki iyi ilişkilere karşı çıkan engellerin kaldırıldığını görmek hakkındaki inancının Osmanlı hükümetine tebliğine ve teferruatına dair Baron Blanc'ten aldığı telgrafı okumuş ve bir

devlete ait bir meseleye müdahale etmenin İngiltere için nazik bir durum olmakla beraber, Padişah nezdinde kabul edilmeyen bir Elçinin seçiminde ısrar etmesinin İtalya'nın çıkarları için uygun olmadığını münasip bir vesile ile İtalya kabinesine tebliğ ve ihtar edilmesi konusunda Roma'daki İngiltere Elçisine talimat vermişti. BOA, Y.A.HUS 303/31, 13 Muharrem 1312 (17 Temmuz 1894). İstanbul'daki Almanya Elçisi, Maslahatgüzar Bisio'ya giderek Catalani'nin kabulü konusunda gittikçe daha kuvvetli bir karşı koyma ile karşılaştığını söylemişti. Bâbîâli ona ve Avusturya-Macaristan Büyükelçisine başvurarak bu iki Elçinin Roma'nın başka bir aday teklif etmesi hususunda hükümetlerini ikna etmesini sağlamaktı, amaç ise karşılarındaki gruba karşı güçlerini korumalarıydı. Bâbîâli'nin bu isteğini bilgilendirme şeklinde iletmişlerdi, Catalani'nin adaylığını faal bir şekilde desteklemeye de devam etmişlerdi. Roma ise bu iki Elçinin yeterince çaba göstermediği düşünmekteydi. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 14 Temmuz 1894, s. 293. İngiltere Dışışleri Bakanı ise Catalani meselesine karışmadıklarını, Bâbîâli'ye bunun sadece İtalya'yı ilgilendirdiği cevabını verdiklerini söylemişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 26 Temmuz 1894, s. 308.

¹¹²⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 13 Temmuz 1894, s. 292.

kopyasını da vermişti. Said Paşa ise bu konuda yapılan itirazın sadece o aileye yönelik olmayıp, akrabaları çok olan yerli ailelere mensup sefirlere uygulandığı gibi, kendisinin usulen gereken Padişah'ın iznini almadan hareketinin sorun olduğunu ve İtalya çıkarlarına karşı bazı etkiler aramanın asla akıllarından geçmeyip, tam aksine bu itirazların devletler arasında teminen devam eden ilişkilerin artırılması ve korunması amacına yönelik olduğunu belirtmişti. Baron Blanc'ın Osmanlı hükümeti hakkındaki iyi niyetlerinin doğruluğu tartışılmazdı, ancak memuriyetinin kabulü mümkün olmayan Tommaso Catalani'nin yerine diğer bir kişinin tayininin gerekliydi. Maslahatgüzar son olarak Catalani'nin önce Kopenhag'a gönderilmesinin Osmanlı hükümetine karşı bir hürmet eseri göstermeye yönelik olduğunu ve kendisinin tarafların ilişkilerine ve adaletine çalışacağını, ancak durumu bu şekilde Roma'ya bildireceğini söylemişti.¹¹²⁹

Osmanlı Hariciye Nazırı Said Paşa Roma Elçisi Mahmud Nedim Bey'e yazdığı yazıda, İtalya Maslahatgüzarının nezdine gelerek, Danimarka Kralının 25. Evlilik yıldönümünü tebrik etmek ve veda mektubunu sunmak üzere Tommaso Catalani'nin Kopenhag'a gitmek için görevlendirildiğini ve bu memuriyetini yerine getirdikten sonra İstanbul Elçiliğine tayinini yazan güven mektubunu da alarak doğrudan doğruya İstanbul'a gitmek için emir aldığını ve kendisinin İstanbul Elçiliğine ataması kararının geri alınamayacağını hükümeti adına bildirdiğini belirtmişti. Paşa, Catalani'nin tayininin iki itibarlı hükümdar arasındaki iyi ilişkilerin ve devletler arasında mevcut olan dostça ilişkilerin bir kat daha doğrulanması ve artırılması hakkındaki samimi arzularına uymadığını ve bu hale göre Catalani'nin İstanbul'da hükümeti tarafından kendisine verilen önemli ve nazik memuriyeti yapmaya muktedir olamayacağını ve Baron Blanc'ın İstanbul'da bulunduğu dönemde defalarca haklarında gösterdiği dostluk ve elçilik hizmetiyle kendisiyle devam eden iyi ilişkilere istinaden Catalani'nin tayinini kabul etmekten çekinmeye onları sevk eden mecburiyet ve önemli sebeplerin İtalya

¹¹²⁹ BOA, Y.A.HUS 303/32, 13 Muharrem 1312 (17 Temmuz 1894)

hükümeti tarafından dikkatle değerlendirileceği inancında olduklarını söylemişti. O sırada Maslahatgüzar Bisio, Catalani'nin Musurus Paşa'nın kızı ile evliliği hususunun Osmanlı hükümeti tarafından bir çekince olmasının haklı olunması için yeterli bir sebep olamayacağı inancında olduğunu ima etmek istemişti. Paşa, bu çekineden sebebin bu evlilik olmadığını, İstanbul Elçiliğine tayini hakkında usulen Padişah izni alınmamış olan Catalani'nin İstanbul'da eşinin pek çok akrabası ve yakını olduğundan onlardan ayrı bir tarafsızlıkta bulunamayacağını belirtmişti. Son olarak, eğer İtalya hükümeti Elçi Catalani'yi İstanbul'a göndermek kararında direnip Elçi nezdine gelecek olursa, kendisini *“güven mektubu ile gelen bir İtalya Elçisi olarak değil, fakat İstanbul’u ziyaret eden önemli bir kişi”* sıfatıyla kabul edeceğini söylemişti. Bunu Baron Blanc’e iletmesini Maslahatgüzardan isteyen Paşa, aynı zamanda Roma Elçisinden de aynı bilgilerin Blanc’e tebliğini ve girişiminin sonucunu bildirmesini rica etmişti. Bu telgrafi alan Mahmud Nedim Bey, Bakan Blanc ile görüşmeye gitmişti ve içeriği harfiyen kendisine tebliğ etmişti. Bütün düşüncelerini yeniden açıklamış, Catalani'nin seçilmesinin ve Padişahın izni alınmadan önce atanmasının İstanbul'da elim bir tesir ettiğini de beyan etmişti. Kendisini dikkatle dinleyen Blanc şöyle cevap vermişti: *“İtalya hükümetinin Mösyö Catalani'yi intihâb etmesi bu intihâbın mahzuziyet-i seniyye-i hazret-i padişâhiyi muceb ve beyneddevleteyn mevcut olan münâsebat-ı dostâneyi tahkim ve teşyide medâr olacağı cezm ve itikâdında bulunduğu içindir. Memuriyetinin nâ-be-vakt ilân olunması işin saray-ı krâli tarafından işâe edilmesinden ilerü gelmiştir. Mösyö Catalani'nin Roma'dan mefâreket ettiği havâdisinin şâyî olmasından dolayı pek ziyâde müteessifim. Hükümet-i seniyyeye karşı bir eser-i riâyet olmak üzere azimetini tehir etmesi ve şehr-i hâlin nihâyetine kadar Kopenhag'da beklemesi için Mösyö Catalani'ye emir verilmiştir. O vakte kadar müsâade-i seniyye-i hazret-i padişâhinin erzan buyrulacağı ümidindeyim. Bu iş tertib olunmuş bir entrikadan ibârettir. Desisekarâne bir politika ittihaz etmek istediğime dair söylenilen*

sözlerin kaffesi mugâyir-i hakikattir. Böyle bir şey asla hatır ve hayâlimden geçmedi. Meslek-i politikam bi'l-akis hakk-ı hümayûn-ı hazret-i pâdişâhide en dostâne ve en riâyetkarâne bir mâhiyeti hâizdir. Ben hayır-hâhân-ı devlet-i aliyyedenim ve bununla müftehirim. Eğer bu intihâbın hükümet-i seniyyece müceb-i mahzuziyet olmayacağını evvelce keşif ve tahmin edebilmiş olsaydım asla buna muvâfakat etmezdim. Buna itimâd etmesini ve işi bu yolda atebe-i ulyâ-yı hazret-i padişâhiye arz eylesini Bâb-ı Âli'den rica ederim. Mâmâfih şurasını piş-i nazâr-ı teemmül ve mülâhazaya almasını hükümet-i seniyyeden temenni ederim ki Mösyö Catalani'nin yerine diğer birinin tâyini kâmilten müstehilü'l-imkan hükmündedir. Bu bâbda vuku bulacak imtinâ beyneddevleteyn hâl ve mevkii müceb-i teessüf bir şekil ve sûrete vaz edecek ve bu ise tarafeynin menâfiine asla tevâfuk eylemeyecektir". Bu konuşma üzerine Elçi Mahmud Nedim yeniden karardan dönülmesi için uğraşmışsa da Bakan Blanc, bunu yapmanın asla mümkün olmayacağını tekrar etmişti.¹¹³⁰ Osmanlı hükümeti ise Tommaso Catalani'nin iki ülke arasındaki iyi ilişkileri sürdürebileceğinden emin olunmadığı için yine bir ret cevabı daha vermişti.¹¹³¹ Bu arada Almanya¹¹³² ve Avusturya¹¹³³ Elçilerinin İtalya'ya desteği de devam ediyordu.

Dışişleri Bakanı Alberto Blanc'e göre, Sultan II. Abdülhamid tebası olan Musurus'larla ve İtalyan bir aile olan Catalani'ler arasındaki her türlü ilişkiyi engellemekte serbestti, ancak o, reddetmek yoluyla İtalyan çıkarları zararına Bâbîâli

¹¹³⁰ BOA, İ.HUS 27/86, 8 Muharrem 1312 (12 Temmuz 1894)

¹¹³¹ BOA, HR.TH 144/41, 24 Muharrem 1312 (28 Temmuz 1894)

¹¹³² **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 29 Temmuz 1894, s. 309. O dönemde Sultan Abdülhamid'in Catalani'ye onay vermemesi artık İtalya için bir hakaret sayılıyordu. Almanya Büyükelçisi İtalyan birliğinin Doğu'daki sularda olduğunu bildiğini söylemişti. Bu iyi bir şeydi, ancak bu tehditler savurmadan, birlik sadece deniz tatbikatı yapılıyor bahanesiyle Çanakkale'ye yaklaşmalıydı. Almanya Büyükelçisi bir sonraki gün Bâbîâli'ye şikayette bulunacaktı. Alman Elçisi ayrıca eğer Trablusgarb kıyılarında ikinci bir birlik bulunursa belki Yıldız'ı daha çok korkutacağını söylemişti.

¹¹³³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 29 Temmuz 1894, s. 310.

tarafından son yıllarda alınan bir dizi hakkı ispat edilemeyen karara bir yenisini eklemişti. Maslahatgüzar Bisio, Mestre gemisine zamanında Boğazların girişine gitmesini emrini vermeliydi zira 8 Ağustos 1894'teki İtalyan posta vapuru ile Brindisi'den ayrılacak olan Catalani'yi alıp Tarabya'ya getirecekti.¹¹³⁴ Bisio ise, Almanya ve Avusturya Elçilerinin Bâbîâli'deki adımlarının öncekilerden daha iyi bir sonuç vermediğini, bu reddin haksız ve zararlı olduğunu belirttiklerini ama sarayı ikna konusunda zayıflık gösterdiklerini yazmıştı. Ayrıca, Elçi Catalani'nin 8 Ağustos'ta yola çıkacağı hakkında Bâbîâli'yi bilgilendirmeli miydi diye soruyordu, haberdar olmalarına rağmen hiçbir resmi Osmanlı memuru Catalani'yi karşılamayacaktı.¹¹³⁵ Bakan Blanc, Bâbîâli'ye Elçi Catalani'nin gelişi konusunda bilgilendirme yapılması hususuna ret cevabı vermişti. Zira kendisine göre imparatorluktaki İtalyan çıkarlarını korumak için Elçi'nin böylesi kibarlıklara ihtiyacı yoktu. Pire'den Beşike'ye çıkan birlik ayın beşinde orada olacaktı, posta vapuru sekizinde Brindisi'den hareket edecekti ve Büyükelçi Mestre'ye geçecekti, orada Amiral Racchia ile görüşecekti. Birlik Beşike'de kalacaktı, Mestre Gemisi ise Elçi Catalani'yi İstanbul'a götürecekti. Ancak Mestre Gemisi, geri dönüş konusunda birlik önceden izin isteyecekti. İtalya izin alındıktan sonra gerekli olursa birliğin varlığını açıklayabilecekti, zira Karadeniz limanlarından birinde önemsiz bir konsolosluk hadisesi yüzünden Almanya memnuniyetsizlik duyduğunu bildirmiş ve boğazlara zırhlı gemilerini göndereceğini söylemişti. İtalya bunu hatırlatacaktı.¹¹³⁶

¹¹³⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 30 Temmuz 1894, s. 310. Blanc, Almanya ve İngiltere'deki Elçilerine yazarak Sultanın Catalani'nin agremasını reddetmesi artık İtalya için gücenilecek bir davranıştı. "İtalya'nın her durumda kendisine nasıl saygı duyuracağını bildiğini" bildirmeliydi. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 3 Ağustos 1894, s. 313.

¹¹³⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 3 Ağustos 1894, s. 313.

¹¹³⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 4 Ağustos 1894, s. 314. Bu konuda Elçi Catalani ve Amiral Racchia'ya telgraf çekmişti. Elçi Mestre gemisinden indikten sonra doğrudan İstanbul'a gidecekti. İkametgahına ulaştıktan sonra da ziyaretlere başlayacaktı. Mestre, Büyükelçinin emrinde olacaktı.

İtalya donanmasının Beşıke'ye gelmesinin sebebine dair Maslahatgüzar'dan bilgi istenecekti. Bu donanmanın bölgeye gönderilmesinin Tommaso Catalani'nin elçilik hizmetine itiraz edilmesine karşı bir gösteri olması ve gönderilen maiyet vapurunun Catalani'yi İstanbul'a getirmesi muhtemel olmasına göre, İtalya hükümeti tarafından gösteride ileri gidilmiş demektir. Bu yüzden, Elçi Catalani konusundaki bütün yazışmaların açıklamalarla Almanya ve İngiltere Elçiliklerine gönderilmesi, devletlerinden görüş almaları ve dostça arabuluculuk yapmaları istenecekti. Elçi Catalani'nin Brindisi'ye doğru Kopenhag'dan hareket ettiği Stefani Ajansı'nın haberinde görülmüştü ve eğer Catalani İstanbul'a gelecek olursa ona halktan bir adam olarak bakılacaktı. Sadareten yazılan bir yazıda da, Catalani konusunun iki devlet ilişkilerini ihlal edecek raddeye kadar vardırılmasının arzu olunmadığı, İtalya Devleti'nce ileri gidilmek ve Catalani'nin buna vesile olması isteniyorsa, İtalya tarafından ileride bundan daha değerli bir vesile bulunabileceği ve o durumda Osmanlı Devleti'nin ona göre politika uygulayacağı belirtilmişti. Bu yüzden, bu iş daha ileri gitmeden bir an evvel çözülmeliydi.¹¹³⁷

Dışişleri Bakanı Baron Alberto Blanc'ın özel olarak Padişaha yazmış olduğu 31 Temmuz 1894 tarihli mektubunda Tommaso Catalani'nin Elçilik hizmetine tayini için ricada bulunması ve güzel sözleri üzerine Padişah memnun olmuş ve bu ricayı kabul etmişti.¹¹³⁸ Maslahatgüzar Bisio da Bakan Blanc'i Said Paşa'nın kendisini çağırarak Padişah'ın Elçi Catalani'nin atamasını kabul ettiği metni okuduğu konusunda

Telgrafla olacak iletişim için Bozcaada torpido gemisinden yararlanılacaktı. Bu birliğin varlığının bir tehdit olarak kabul edilmemesi konusunu ona bırakmış, dikkatli davranmasına güvenilmişti. Ayın 12'sinde Elçi gelecekti. Onun diplomasisine güvenmelilerdi, filonun gelmesi hakkında herhangi bir açıklamanın o dönem için tehdit karakterini almasını istemiyordu. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 6 Ağustos 1894, s. 315.

¹¹³⁷ BOA, Y.A.HUS 305/32, 3 Safer 1312 (6 Ağustos 1894)

¹¹³⁸ BOA, Y.A.HUS 305/50, 4 Safer 1312 (7 Ağustos 1894)

bilgilendirmişti. Roma'daki Elçi Mahmud Nedim'e de benzer bir bilgilendirme yapılmıştı. Bisio, Said Paşa ile konuşmasından anlamıştı ki Sultan Abdülhamid, İtalya'yı haklı sorunlarında tatmin ettiği için Beşik'e den filonun gitmesini istiyordu. Bisio, İtalyan birliğinin orada talim ettiklerini, ne kadar kalacaklarını bilmediğini ifade etmişti ancak soracaktı. Ayrıca, Sultan Abdülhamid uygun olduğu takdirde Amiral gelip kendisine saygılarını sunmak isterdi. Bisio'nun görüşüne göre artık istenilen sonuç elde edildiğine göre Padişaha karşı tavırlarını yumuşatmaları uygun olacaktı, bu şekilde Elçi Catalani de kendisini kararlı ve enerjik göstermek yerine Sultan'ın güvenini kazanmaya yöneltirse, aleyhlerinde bilinçli olarak yapılan ve çıkarlarını baltalayan girişimleri bertaraf etmiş olacak ve daha rahat hareket edebileceklerdi. Ayrıca İtalyan hükümetinin bu başarısını yazarken İtalyan gazeteleri ılımlı sözcükler kullanırlarsa Osmanlıların hassasiyeti bundan etkilenmeyecek, zarar gelmeyecekti. Yeni Büyükelçi'ye gerek Roma olarak gerekse Elçilik olarak İstanbul'da iyi bir zemin hazırlanmalıydı.¹¹³⁹

Bu arada Hariciye Nazırı Said Paşa, Maslahatgüzar Bisio'ya yeniden Beşik'deki filonun kurallara aykırı olarak sahillerde top atışı egzersizleri yaptığını ve Amiralin dikkatini bu konuya çekmesini istemişti.¹¹⁴⁰ Bakan Blanc'e göre, bu filo hakkında yazı yazmamalıydı, birliğin doğudaki varlığı siyasi veya kişisel sorunlarla ilişkilendirilmemeliydi.¹¹⁴¹ Ancak Hariciye Nazırı Said Paşa, Sultanın Beşik'deki filodan rahatsız olduğunu tekrar iletmişti. Onun siyasi meselelerle ilgisi olmaması endişelerini gidermiyordu. Öngörülemeyecek karışıklıklardan korkan Nazır Said Paşa, Bakan Blanc'in dostluk duygularını uyandırmaya çalışıyordu, çünkü Blanc pozisyonunu göz önünde bulundurarak Elçi Catalani'nin gelişinden önce filonun ayrılması emrini

¹¹³⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 7 Ağustos 1894, s. 320. Bakan Blanc'in Elçi Catalani'ye gönderdiği talimatlar ile ilgili olarak bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 6 Ağustos 1894, s. 317-319.

¹¹⁴⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 8 Ağustos 1894, s. 322.

¹¹⁴¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 8 Ağustos 1894, s. 323.

vermeliydi. Maslahatgüzar Bisio'ya göre bu şekilde Elçi daha iyi bir şekilde karşılanacaktı ve onun tehditler sayesinde geldiği konusunda çıkan tüm söylentiler sona erecekti. İtalyan birliği Beşike'de durmak yerine Osmanlı sularında kalabilirdi, bu tutum da denizlerdeki tatbikatlar konusundaki açıklamalarla uygun düşerdi.¹¹⁴²

Padişah iradesiyle İtalya Elçilerinin karşılanması için daha önce teşrifatçı gönderilmemişse Tommaso Catalani için de gönderilmemesi ve Galip Bey'den daha küçük rütbede teşrifat memurlarından birinin gönderilmesi Hariciye Nazırına bildirilmişti. İstanbul'a tayin olunan Büyükelçiler için teşrifatçı gönderilerek karşılama töreni yapılması her zaman yapıldığı gibi, İtalya Büyükelçileri için de bu işlemin

¹¹⁴² **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 10 Ağustos 1894, s. 324. Bakan Blanc de bunun üstüne filonun Beşike'den ayrıldığını ancak Osmanlı sularında kalacağını yazmıştı. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 10 Ağustos 1894, s. 325. Bundan bir süre sonra, Sadrazam ve Hariciye Nazırı Said Paşa, yeni Elçi Catalani'ye Amiral Racchia'nın İstanbul ziyareti planından vazgeçmesi konusunda Bakan Blanc'ın gerekli adımları atmasını söylemişlerdi. Filonun gönderilmesinin amacı anlaşılmıştı, Sultan II. Abdülhamid, Amiralın ziyaretini küçük düşürücü olarak düşünebilirdi, Amirali kabulden kaçınmak için bazı rahatsızlık bahaneleri öne sürebilirdi. Said Paşa, birkaç ay sonra gelecek İtalyan Amiralın Sultan tarafından istekli bir şekilde karşılanacağını söylemişti. Elçi Catalani, Bakan Blanc'e, 6 Eylül'de bir İngiliz Amiralinin İstanbul'a geleceğini ve Sultan Abdülhamid'in onu kabul edeceğini bildirmişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 31 Ağustos 1894, s. 349.

Bakan Alberto Blanc *"Bana hiç de gerekli gelmeyen bu Amiral ziyareti meselesi nasıl ortaya çıktı bilmiyorum, eğer ki aynı anda İngiliz ve İtalyan Amirallerinin kabulü organize edilebilirse bu çok iyi olur ancak fazla samimi, resmiyetten uzak sayılabileceği için böylesi adımları biz Londra nezdinde yapmayacağız"* diye yazmıştı. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 31 Ağustos 1894, s. 349.

Elçi Catalani, bu düşüncüyü İngiltere Elçisine teklif etmiş, ancak o da Sultan Abdülhamid'in endişelenmemesi için reddetmişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 1 Eylül 1894, s. 350. Sonuçta, Bakan Blanc İstanbul Elçisinin itimatnamesinin sunulmasının ardından Amiral Racchia'nın Sultanı ziyaret etmesi meselesininin çözüldüğünü varsaymış, bu durumda birliğin belirtilen güzergahı takip ederek İtalya'ya geri dönebileceğini Deniz Bakanı Morin'e bildirmişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 2 Eylül 1894, s. 350.

yapıldığına ve teşrifat memurlarından Hilmi Bey'in bu göreve atanmasının uygun görüldüğüne dair cevap verilmişti.¹¹⁴³

Sonuçta, Tommaso Catalani'nin 19 Ağustos 1894 tarihinde Padişah II. Abdülhamid'le görüşme talep ettiği görülmektedir. Kendisi tarafından okunacak nutukta, Osmanlı Devleti ve İtalya hükümeti arasında teminen mevcut olan dostça ilişkileri ve ortak çıkarları korumaya, bir kat daha artırmaya yardımcı olmaya ve Padişah Abdülhamid'in teveccühünü kazanmaya uğraşacağı belirtiliyordu.¹¹⁴⁴ Elçi Catalani, Hariciye Nazırı Said Paşa ile ilk görüşmesinde çok dostça karşılandığını yazıyordu, Paşa yeni Elçinin meslektaşlarına ve iki elçilik tercümanına onunla ilgili güzel şeyler söylemişti.¹¹⁴⁵ Catalani'nin 28 Ağustos 1894 salı günü saat 13.00'te Padişah'ın huzuruna kabul olunacağı bildirilmişti.¹¹⁴⁶ Elçinin salı günü Padişaha kabulünün ertelenemeyeceğini söylediği, bu sebeple de İtalyanların bazılarının “*İşte şimdi kuvvetli bir Elçi bulduk*” diye memnun oldukları öğrenilmişti. Ancak Catalani Padişah II. Abdülhamid ile görüşmesinde asla öyle bir söz söylemediğini ve Padişah'ın isteği ile iki devlet arasındaki iyi ilişkilerin devam ettirilmesi ve Padişah'ın teveccühü için çalışacağını belirtmişti.¹¹⁴⁷ Elçi Catalani için Yıldız Sarayında bir ziyafet verilmişti ve Padişah'ın verdiği bu ziyafette Sadrazam, Adliye, Hariciye, Dahiliye, Evkaf Nazırları, Paris Büyükelçisi, Mabeyn Memurları ve İtalyan Elçiliği memurlarından bazıları bulunmuşlardı.¹¹⁴⁸

¹¹⁴³ BOA, Y.A.HUS 305/82, 7 Safer 1312 (10 Ağustos 1894)

¹¹⁴⁴ BOA, İ.HR 345/27, 18 Safer 1312 (21 Ağustos 1894). İtalya Kralının Catalani'nin atanmasına, Collobiano'nun görevinin sonlanmasına dair mektupları için de bkz. aynı belge.

¹¹⁴⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXVI, 18 Ağustos 1894, s. 336.

¹¹⁴⁶ BOA, HR.TH 145/55, 19 Safer 1312 (22 Ağustos 1894)

¹¹⁴⁷ BOA, Y.PRK.BŞK 37/68, 1 Rebiyülevvel 1312 (2 Eylül 1894)

¹¹⁴⁸ BOA, Y.PRK.TŞF 4/78, Evail-i 1313.

Tommaso Catalani hakkında, “*Kölnische Zeitung*” Gazetesinin 19 Eylül 1894 tarihli sayısında “*İstanbul İtalya Elçisi*” başlığı altında bir fıkra yayınlanmıştı ve özet olarak şöyle diyordu: “Catalani nihayet İtalya Elçisi sıfatıyla Padişah tarafından kabul edilmişti. Bâbîâli’nin Elçinin tayin emrini kabul etmesi, diplomaside cari olan bir müdahaleden dolayı gecikmişti. Mesele iki taraftan memnuniyetle sonuçlanmış gibi görünüyorduysa da, bu sadece dıştan görünen kısımdı. Padişahın protesto etmesine rağmen Catalani’nin memuriyetinde ısrar edilmesi, burada nahoş bir etki yarattığı zannına yol açıyordu. Ortada herhangi bir işaret yoksa da, mülakatta görülen yalnız bir işaret Padişah tarafında bir kısım hoşnutsuzluk olduğunu ispatlıyordu. Uzun yıllardan beri, Padişahlar Osmanlı Devleti’ne tayin edilen Büyükelçileri resmi görüşme sonrasında özel görüşmeye kabul ederler ve hangi ülkeden geldilerse o ülkenin hükümdarının sağlığını, afiyetini sorarlar ve elçinin ailesinden bahsederlerdi. Catalani ise, özel görüşmeye kabul edilmemişti ve bu adet ilk defa uygulanmamıştı. Yeni İtalya Elçisi Catalani, güven mektubunu sunmak için maiyeti memurlarıyla resmi şekilde Padişah ile görüşmüştü. Daha sonra, Bâbîâli’ye giderek Sadrazam ve Hariciye Nazırını ziyaret etmişlerdi. Bu resmi kabul ve kendisine gösterilen teveccühler hakkında siyasi çevrelerde ciddi yorumlara sebep olmuştu. Catalani’nin memuriyetinin Padişah tarafından memnuniyetle karşılanmadığı ve Elçinin barış ve dostluğun korunması amacıyla kabul edilmiş olduğu biliniyorduydu da, Padişahın yeni İtalya Elçisi hakkında diğer Elçiler için yapıldığı gibi iltifat göstereceği zannediliyordu. Herkes, Padişahın hareketlerine göre kendilerinin çok memnuniyetsiz olduğu düşüncesindeydi. Catalani’nin memuriyetini kabule Padişahı ikna etmek için Baron Blanc tarafından gösterilen tavır ve hareketlerin Padişah için itibar sebebi olmuş olduğu inkar edilemezdi, ancak İstanbul’daki yabancı Elçilerin hepsi bunun onayında müttelik değildi. Blanc, Osmanlı Devleti’nin sona ereceğini düşünüyordu, ayrıca şiddetli bir politika uyguluyordu. İstanbul’dan gittiği zaman Padişah bundan memnun olmuştu.

Ressman ve Collobiano ise, Padişahla iyi ilişkiler içinde olmuşlardı. Hatta Kont Collobiano'nun İstanbul'da çok sevilmiş olması görevinde devam edeceğinin düşünülmesine sebep olmuştu. Bu arada, Osmanlı hükümeti Baron Blanc'ın İstanbul'daki evinin Bulgar Eksarhlığı tarafından alınmasını engellemişti. Yedi sene önce Padişah, Baron Blanc'a özel bir ev değil ancak bir Elçilik binası inşa ettirmek üzere bir arsa hediye etmiş ve Blanc ise bu arsaya Elçilik değil, bir özel ev inşa ettirmişti. Ayrıca, zengin bir kadınla evlenerek servet sahibi olmuştu ve ilerde devleti tarafından bir elçilik binası yapılmak üzere alınır ümidiyle evini genişletmek için civardaki arsaları satın almış, iddia edildiğine göre bir milyon franktan fazla para harcamışsa da, Roma'dan gönderilen uzmanlar evin elçilik binası olarak kullanılmasına uygun olmadığını söylemişler ve İtalya hükümeti burayı satın almamıştı. Baron Blanc'ın ümitleri boşa çıkmıştı. Evin satışının Osmanlı hükümeti tarafından engellenmesi sürecinde Collobiano'nun rahat davrandığı Blanc tarafından iddia edilmişti ve bu olay yüzünden görevinden azledilmişti. Oysa Collobiano, Padişah ve hükümetinin memnuniyetini kazanmıştı. Onun yerine diğer birisinin tayin edilmesi, Osmanlı Devleti'nden gösterilen ve Blanc'ın kendi şahsı aleyhineymiş gibi düşündüğü tavır ve harekete karşı bir cevabıydı. Beyoğlu hallerini bilenler, Tommaso Catalani'nin memuriyetinin Padişah tarafından oldukça teessüf sebebi olduğunu anlarlardı. İstanbul'a gönderilmiş bütün Elçiler daha önce önemli görevlerde bulunmuş oldukları halde, Catalani'nin ancak üçüncü derece bir memuriyetten İstanbul Elçiliğine yükselmesi Padişahın kırılmasına neden olmuş olmalıydı. Catalani'nin memuriyetine Bâbıâli tarafından itiraz edilmesinin başlıca sebebi, eşinin eski Londra Elçisi müteveffa Musurus Paşa'nın kızı olmasıydı. Padişah İstanbul halkından ve Rum milletinden olan bu kadına çok da güvenemiyordu. Rum aileleri birbirine çok bağlıydı ve her şeyden şüphelenen Padişah siyasi sırların ortaya çıkabilmesi ihtimalinden çekiniyordu. Diğer ülke Elçileri ise Padişah tarafından Catalani'ye uygulanan bu meslekte tamamen haklı

olduğunu düşünüyorlardı. Yeni İtalya Elçisinin Padişah tarafından özel görüşmeye kabul edilmemesi ise bu işte uyum gösterildiği ama olayın unutulmadığını ispat etmek için bir işaretti.”¹¹⁴⁹

Tommaso Catalani, İstanbul’da yaklaşık bir yıl görev yaptıktan sonra, 25 Temmuz 1895 tarihinde İstanbul’da vefat etmiş ve Feriköy Mezarlığına defnedilmişti.¹¹⁵⁰

3.2.8 Alberto Pansa

1844 Torino doğumlu ve hukuk mezunu Pansa, 14 Haziran 1883’te İtalya Krallığı’nın İstanbul Elçiliğinde üç sene memuriyette bulunmuş, 8 Şubat 1894’te Kahire Başkonsolosluğuna atanmıştı. 15 Eylül 1895’te ise İstanbul Elçiliğine tayin edilmişti.¹¹⁵¹ İtalya’nın Mısır politika memuru olup son olarak Roma’da bulunan ve fevkalade murahhas Ortaelçi unvanına sahip olan Alberto Pansa’nın İstanbul Elçiliğine seçildiği, İtalya Elçiliği Tercümanı vasıtasıyla bildirilmiş ve izin istenmişti. Pansa hakkında Roma Elçiliği’nden bilgi talebinde bulunulmuş¹¹⁵², Elçilikten Pansa’nın namuslu ve dürüst birisi olduğu ve Osmanlı hükümetinin iyiliğini ister gibi görüldüğü telgraf ile bildirilmişti.¹¹⁵³ Pansa, İtalya Kralı Umberto tarafından kendisinin fevkalade ve murahhas Büyükelçi sıfatıyla atandığını bildiren mektubuyla beraber Padişahla resmi olarak görüşecekti.¹¹⁵⁴ Pansa’nın 1901 yılında Londra Büyükelçiliğine tayin edildiği

¹¹⁴⁹ BOA, Y.A.HUS 310/14, 4 Rebiyülahir 1312 (5 Ekim 1894)

¹¹⁵⁰ Cenaze hakkında bkz. BOA, Y.MTV 125/57, 7 Safer 1313 (30 Temmuz 1895)

¹¹⁵¹ **La Formazione della Diplomazia Nazionale**, s. 554.

¹¹⁵² BOA, İ.HUS 41/10, 9 Rebiyülevvel 1313 (30 Ağustos 1895); Y.A.HUS 335/60, 9 Rebiyülevvel 1313 (30 Ağustos 1895)

¹¹⁵³ BOA, İ.HUS 41/21, 11 Rebiyülevvel 1313 (1 Eylül 1895)

¹¹⁵⁴ BOA, İ.HR 349/14, 9 Cemaziyelevvel 1313 (28 Ekim 1895); Y.PRK.BŞK 43/78, 11 Cemaziyelevvel 1313 (30 Ekim 1895); İ.HR 349/47, 12 Cemaziyelahir 1313 (30 Kasım 1895); BEO 704/52786, 28

öğrenildiğinde, Roma Elçisi Reşit Bey kendisinin İstanbul'da kalması için girişimlerde bulunmuştu. Padişahın Pansa'ya gösterdiği bu teveccühe çok memnun olan Dışişleri Bakanı kendisine teşekkürlerini iletmesini söylemiş, ancak karar çıktığından geri alınamayacağını üzümlere bildirmişti.¹¹⁵⁵

Pansa, altı yıl süren Elçiliği döneminde, Girit sorunu ve Osmanlı-Yunan savaşı gibi önemli olaylar sonrası yaşanan gelişmelerde devletini temsil etmişti.

3.2.9 Obizzo Malaspina di Carbonara

5 Haziran 1855 Casei Gerola (Pavia) doğumlu Malaspina, 1878-1880'de İstanbul'da elçilik memuriyetinde bulunmuştu. 9 Ağustos 1901'de ise İstanbul Elçiliğine atanmıştı.¹¹⁵⁶ İtalya Kralı, Arjantin Buenos Aires Elçisi Obizzo Malaspina di Carbonara'nın İstanbul'a Büyükelçi tayin edilmesi düşüncesindeydi ve bunun kabul edilmesi için Padişah II. Abdülhamid'in izni istenmişti. Elçinin ataması Padişah tarafından kabul edilmişti.¹¹⁵⁷ Yeni İtalya Elçisi Marki Malaspina'nın Eylül'ün 2. pazartesi günü Milano'dan hareketle Budapeşte üzerinden trenle hareket edeceği ve aynı ayın beşinci perşembesi sabahı saat yedide İstanbul'a geleceği İtalyan Elçiliği tarafından bildirilmişti. Kendisinin karşılanması için Hariciye Teşrifatçısı Galip Bey Edirne'ye

Cemaziyelevvel 1313 (16 Kasım 1895); BEO 719/53910, 6 Receb 1313 (23 Aralık 1895). Elçinin resmi görüşmesinde verdiği mektuba cevap yazılması hakkında BOA, HR.TH 167/92, 6 Receb 1313 (23 Aralık 1895)

¹¹⁵⁵ BOA, Y.PRK.EŞA 37/61, 16 Zilkade 1318 (7 Mart 1901). Pansa'nın görevden ayrılması hakkında Padişahın mektubu için bkz. A.}DVN.NMH, 34/29, 21 Zilhicce 1318 (11 Nisan 1901)

¹¹⁵⁶ **La Formazione della Diplomazia Nazionale**, s. 445.

¹¹⁵⁷ BOA, İ.HUS 89/111, 18 Rebiyülahir 1319 (4 Ağustos 1901); İ.HUS 90/14, 18 Rebiyülahir 1319 (4 Ağustos 1901); **DDI**, Terza Serie, Vol V, 29 Temmuz 1901, s. 358; **DDI**, Terza Serie, Vol V, 3 Ağustos 1901, s. 367.

gidecekti.¹¹⁵⁸ Malaspina di Carbonara, 11 Eylül 1901 çarşamba günü Sultan'a güven mektubunu sunmuştu. Kral III. Vittorio Emanuele ve Sultan II. Abdülhamid arasında yakın dostluk ve iki ülke arasında sıcak ilişkiler konusunda karşılıklı konuşmalar yapılmıştı. Sultan Abdülhamid, 1901 Ekim'in ilk günlerinde İtalya filosunun ziyareti olumlu karşıladığını ve özel bir karşılama heyeti göndereceğini söylemişti. Görüşme bittikten sonra da Padişah yeni Elçiye taşlı Osmanlı büyük kordonu göndermişti.¹¹⁵⁹

Malaspina, görevde bulunduğu dönemde özellikle Makedonya'yı ilgilendiren meselelerde devletini temsil etmişti.

3.2.10 Guglielmo Imperiali

İstanbul Elçisi Malaspina'nın emekliye ayrılması sebebiyle yerine İtalya'nın Belgrat Elçisi Guglielmo Imperiali'nin atanması için İtalya Maslahatgüzarı Padişah II. Abdülhamid'in iznini istemişti.¹¹⁶⁰ Malaspina'nın görevi boyunca iyi bir etki bırakması dolayısıyla İtalya Elçiliğinden çekilmesine Osmanlı tarafından üzüntü duyulmuş, ancak bunun sağlık sebebiyle olduğu düşünülünce bir şey denilememişti. İtalya Kralı tarafından seçilerek atanmak istenen Imperiali'nin ise Kralın iyi ve dostça his ve düşüncelerine uygun olduğu varsayılarak kendisinin tayini kabul edilmişti.¹¹⁶¹ 19

¹¹⁵⁸ BOA, İ.HR 373/4, 17 Cemaziyelevvel 1319 (1 Eylül 1901)

¹¹⁵⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol V, 11 Eylül 1901, s. 440. Ayrıca bkz. BOA, HR.TH 259/29, 25 Cemaziyelevvel 1319 (9 Eylül 1901); İ.HR 373/27, 26 Cemaziyelevvel 1319 (10 Eylül 1901). Atama mektubuna cevap verilmesi hk. Y.A.RES 114/37, 2 Cemaziyelahir 1319 (16 Eylül 1901)

¹¹⁶⁰ BOA, Y.A.HUS 474/16, 4 Rebiyülahir 1322 (18 Haziran 1904)

¹¹⁶¹ BOA, İ.HUS 118/19, 5 Rebiyülahir 1322 (19 Haziran 1904); BEO 02353/176430, 6 Rebiyülahir 1322 (20 Haziran 1904). İtalya Kralının yeni Elçinin atanması ve Padişah Abdülhamid hakkındaki dostça düşüncelerini yazdığı mektup için bkz. BOA, Y.EE 60/7, 15 Cemaziyelevvel 1322 (28 Temmuz 1904). Yeni Elçinin Padişah ile ilk görüşmesi hakkında bkz. BOA, HR.TH 307/17, 21 Cemaziyelevvel 1322 (3 Ağustos 1904); BEO 2382/178641, 20 Cemaziyelevvel 1322 (2 Ağustos 1904); BEO 2383/178706, 22

Ağustos 1858 Salerno doğumlu Guglielmo Imperiali, hukuk mezunuydu. Birçok Konsoloslukta çalıştıktan sonra önce Belgrat, daha sonra 30 Haziran 1904'te İstanbul Elçiliğine atanmıştı.¹¹⁶² 1910 yılına kadar bu görevini sürdürmüştü.

İmperiali, Makedonya ve Trablusgarb meseleleri gibi önemli sorunlar esnasında Osmanlı Devleti'nde hizmetteydi. İtalya Krallığı için Trablusgarb ve Bingazi'de Ereğli madenlerinde bazı ayrıcalıkları Abdülhamid'den almaya çalışmış ve bir kısmını da başarmış son derece etkili bir isimdi. İtalyan kapitalinin Osmanlı Devleti'ne akması için emek vermişti.

3.3. Osmanlı Devleti'nden İtalya Krallığı'na Gönderilen Elçiler

3.3.1. Rüstem Paşa

1815 yılında Hamburg'da doğan Rüstem Paşa'nın babası İtalyandı. İlk memuriyetinde Trablusgarb'da Mustafa Necib Paşa'nın yanında, daha sonra Varna'da tercümanlık ve katiplik yapmıştı. 1839 yılında İstanbul'da Pasaport Kalemî Müdürlüğü görevinde bulunmuştu. Bazı devlet görevlilerinin yabancı dil katipliğini yapmıştı. 1846 yılında Padişah Abdülmecid'in seyahati esnasında Rumeli'ye getirilen Rüstem Paşa, 1848'de Fuad Paşa'nın sırkatibi, 1852'de ise Tahrirât-ı Ecnebiye Müdürü olmuştu. 1856 yılında Floransa'da Maslahatgüzarlığa getirilmişti ve İtalyan Krallığı'nın ilanından sonra Ortaelçi unvanını alarak göreve atanmıştı. 1870 yılında Petersburg Büyükelçisi, 1873'te Cebel-i Lübnan Mutasarrıfı, 1885'te Londra Büyükelçisi olmuş, 1895 yılında Londra'da hayatını kaybetmişti.¹¹⁶³

Cemaziyelevvel 1322 (4 Ağustos 1904). Yeni Elçinin nezarete verdiği mektup hakkında bkz. BOA, Y.PRK.HR 34/37, 11 Cemaziyelevvel 1322 (24 Temmuz 1904)

¹¹⁶² **La Formazione della Diplomazia Nazionale**, s. 391.

¹¹⁶³ Mehmet Süreyya, **Sicill-i Osmani**, yay. haz. Nuri Akbayar, Cilt 6, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1820-1821. Rüstem Bey'in mukim elçi olarak tayin olunduğu hakkında bkz. BOA,

Rüstem Paşa, Osmanlı Devleti tarafından İtalya Krallığı nezdine gönderilen ilk Elçidir. Torino’da başladığı görevi, İtalya Krallığı’nın başkentinin Floransa’ya taşınması ile Floransa’da devam etmişti.

3.3.2 Yanko Fotyadis Paşa

Osmanlı Devleti’nin İtalya Krallığı nezdine gönderdiği ikinci elçisi Yanko Fotyadis Paşa’ydı.¹¹⁶⁴ Fotyadis Paşa, Atina Elçiliğindeki görevinden sonra 1870 yılında Floransa’ya atanmıştı. Floransa’ya ulaşmasının ikinci gününde dönemin İtalya Dışişleri Bakanı Visconti Venosta ile görüşmüştü ve bu görüşme hakkında Bâbîâlî’ye bilgi vermişti.¹¹⁶⁵ Yanko Paşa iki sene kadar Floransa’da görev yapmıştı. Başkent Roma’ya taşındıktan sonra ise göreve burada devam etmişti. Yanko Fotyadis Paşa’nın elçilikten alınmasının sebebi bir nişan meselesiydi.¹¹⁶⁶ Yanko Fotyadis Paşa, daha sonra Roma

HR.TO 100/56, 13 Şaban 1278 (13 Şubat 1862). Rüstem Bey’in Torino Orta Elçisi olarak atanması hakkında bkz. İ.HR 195/11073 24 Rebiyülevvel 1279 (19 Eylül 1862)

¹¹⁶⁴ “İsmi Yanko’dur. Rum milleti ileri gelenlerinden Fotiyadi’nin oğludur. Gençliğinde İstefanaki Bey Vogoridis’e damad oldu. Bu sebepten Bâbîâlî’de bulunup Ramazan 1277’de (Mart-Nisan 1861) Atina Elçisi oldu. Cemaziyelevvel 1287’de (Ağustos 1870) Floransa Elçisi oldu. Azledildikten sonra Şûrâ-yı Devlet’e aza olup Zilhicce 1295’te (Aralık 1878) vezirlikle Girit valisi oldu. 1299’da (1882) azledildi. Sonra 1302’de (1884/85) Roma Elçisi oldu. 1308’de (1890/91) azledildikten sonra orada oturmakta iken Safer 1310’da (Eylül 1892) vefat eyledi.” Mehmet Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, yay. Haz. Nuri Akbayar, 6. Cilt, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1818. İkinci görev süresi hakkında daha ayrıntılı bilgi verilmiştir.

¹¹⁶⁵ BOA, İ.HR 247/14662, 4 Ramazan 1287 (28 Kasım 1870). Fotyadis Bey’in tayini hakkında İtalya Kralının mektubu hakkında bkz. İ.HR 247/14720, 3 Ramazan 1287 (27 Kasım 1870).

¹¹⁶⁶ Bkz. Musa Kılıç, “Yanko Fotiyades (Jean Photiades) Paşa’nın Bürokratik Kariyeri”, **Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler-III**, ed. Emre Aydemir, Sema Sağlık, Gece Kitaplığı, Ankara 2021, s. 93-94.

Elçisi olarak tekrardan İtalya'ya gelecekti. 1872 yılında görevinden ayrılarak Şurâ-yı Devlet üyesi olmuştu.

3.3.3 Serkis Efendi

Yanko Fotyadis Paşa'dan sonraki İtalya Elçisi Hariciye Mektupçusu olarak görev yapmakta olan Serkis (Serkiz) Efendi idi. Serkis Efendi'nin Roma Elçisi olarak göreve atanması 17 Receb 1289 (20 Eylül 1872) tarihinde Padişah Abdülaziz tarafından irade olunmuştu.¹¹⁶⁷ 8 Aralık 1872 tarihinde İtalya Kralı II. Vittorio Emanuele yeni Elçinin güven mektubunu sunduğuna ve kendisinden duyduğu memnuniyete dair Padişah Abdülaziz'e mektup yazmıştı.¹¹⁶⁸ Serkis Efendi'nin görevi 1874 tarihine kadar devam etmişti.

3.3.4 Aleksandır Karatodori Paşa

Abdülaziz döneminin son Roma Elçisi Osmanlı bürokrasisi için son derece önemli bir yere sahip olan Aleksandır Karatodori Paşa idi. Karatodori Paşa, 1833 yılında İstanbul'da doğmuş ve diplomasi kariyerine Tercüme Odasında başlamıştı.¹¹⁶⁹ Paris'te eğitimine devam etmiş ve Yüksek Lisans ve Doktorasını bitirerek akademik kariyerini tamamlamıştı.¹¹⁷⁰ 1860 yılında Avrupa'dan dönmüş, döndükten sonra Meclis-i Âli-i Tanzimat Dairesinde Tercüme Odasına işe başlamıştı. Ayrıca, bazı dairelerin ve cemiyetlerin tercüme bölümlerinde çalışmıştı. 1866'da Deniz Ticaret Mahkemesi Reisliğine atanmış, buradan sonra da 1867'de yeni kurulan "Hristiyan Vali Müşavirliği" görevine de ilk olarak Aleksandır Karatodori Efendi gelmişti. Bu

¹¹⁶⁷ BOA, HR.MKT 764/62, 19 Şaban 1289 (22 Ekim 1872)

¹¹⁶⁸ BOA, HR.TO 278/12, 7 Şevval 1289 (8 Aralık 1872)

¹¹⁶⁹ Peri Efe, "Millet-i Rumdan Bir Münevver: Aleksandros Karatheodoris", Toplumsal Tarih, Sayı: 193, Ocak 2010, s. 84.

¹¹⁷⁰ Peri Efe, a.g.m., s. 84.

dönemlerde Girit Vali Müşavirliği yapmıştı ve 1868 yılında Ticaret Nezareti Müsteşarı olmuştu. Bu görevinden sonra 1871’de Hariciye Nezareti Müsteşarı konumuna gelmişti. 1874 yılında Roma Ortaelçisi olarak atanmış, iki sene boyunca bu göreve devam etmişti.¹¹⁷¹

Aleksandır Karatodori Efendi elçiliği boyunca hem Avrupa’daki hem İtalya’daki olayları yakından takip ederek Osmanlı hükümetini bilgilendirmiş, Osmanlı Devleti’ni ilgilendiren bütün konuları İstanbul’a iletmişti. Bu arada iki ülke arasında yapılmış olan bir ticaret anlaşması sorunu çözülmüş, Balkanlar ve Tunus konularında çeşitli görüşmeler yapılmıştı. Haziran 1876’da Roma elçiliği sona eren Karatodori Efendi, döndüğünde de Osmanlı bürokrasisinde önemli görevler üstlenmişti. Roma’daki elçiliği ise onun ilk ve tek elçilik göreviydi.¹¹⁷²

3.3.5. Mahmud Esad Paşa

Mahmud Esad Bey¹¹⁷³, V. Murad döneminde Haziran 1876’da Roma Elçiliği’ne atanmıştı.¹¹⁷⁴ Kendisi, Roma’ya gönderilen ilk Müslüman Elçi olma özelliğini

¹¹⁷¹ Mahmut Akpınar, *Bir Tanzimat Bürokrati ve Diplomati Olarak Aleksandır Karatodori Paşa (1833-1906)*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya 2010, s. 61-91.

¹¹⁷² Mahmut Akpınar, *Bir Tanzimat Bürokrati ve Diplomati Olarak Aleksandır Karatodori Paşa (1833-1906)*, s. 87-91.

¹¹⁷³ “Es’ad Mahmud Paşa İzmirlidir. Bayındırlızâde Mustafa Hasib Efendi’nin oğludur. İzmir’de doğdu. 1266’da (1850) divan kalemine ve 1270’te (1853/54) tercüme kalemlerine girdi. 1271’de (1854/55) Paris’e tahsile gidip 1274’te (1857/58) Petersburg Sefareti katibi olup 1276 başlarında (1859 ortaları) istifa eylemiş ve 1278’de (1861/62) Paris ikinci katibi, 1284’te (1867/68) başkatibi olup 1285 ortalarında (1868 sonları) mütercim-i sâni ve 1286’da (1869/70) Peşte Başşehbenderi ve 1288 sonlarında (1872 başları) ûlâ ile Atina Ortaelçisi olup 1290 (1873) sonunda azledilmiştir. Cemaziyelahir 1293’te (Temmuz 1876) Roma Elçisi olup 1294’te (1877) bala ile Viyana Büyükelçisi ve Rebiyülevvel 1296’da (Mart 1879) Hariciye Müsteşarı olmuş ve üç dört ay sonra azledilmiştir. 1297’de (1880) Paris Büyükelçisi olup 5

taşımaktadır.¹¹⁷⁵ Görevinde “Fevkalade Ortaelçi” unvanıyla ibka olunduğu Şubat 1877’de yazılmış, İtalya Kralı ile II. Abdülhamid arasında bu konuda mektuplaşılmıştı.¹¹⁷⁶ Esad Bey, Haziran 1877 tarihinde “üç seneden beri düçar olduğu” sıtma hastalığından dolayı doktorların da tavsiyesiyle iki aylığına kaplıcaya gitme talebinde bulunmuştu. Roma’nın yaz mevsiminin hastalığı için kötü bir etkisi olacağını, hastalığının daha da artacağını düşündüğünü ve bu isteğinin mecburiyetten olduğunu belirtmişti. Esad Bey’in yokluğunda ise elçiliğin işlemleri ile Roma Elçiliği Maslahatgüzarı Misak Efendi ilgilenecekti. Elçinin bu isteği Padişah Abdülhamid tarafından uygun görülmüştü.¹¹⁷⁷ Esad Bey, çok geçmeden Eylül 1877’de Viyana Elçisi olarak atanmıştır.¹¹⁷⁸

Mahmud Esad Bey’in Roma Elçiliği yaklaşık bir yıl sürmüştü. Atandığı dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nun başında V. Murad bulunuyordu. Bu dönemde, Osmanlı Devleti Balkanlardaki olaylarla meşguldü. Dolayısıyla yazdığı yazılar bunlarla ilgili olmuştu.

Safer 1298’de (7 Ocak 1881) vezirlik verilmiştir. Rebiyülevvel 1311’de (Eylül-Ekim 1893) hasta olarak ayrılmış ve 16 Şevval 1312’de (12 Nisan 1895) vefat etmiştir. Sultan Mahmud türbesine defnedilmiştir. Sefaret işlerini bilirdi. Yaşı 60’ı aşkın ve iyi huyluydu.” Mehmet Süreyya, **Sicill-i Osmani**, II. Cilt, yay. Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 487-488.

¹¹⁷⁴ BOA, İ.HR 271/16300, 5 Cemaziyelahir 1293 (28 Haziran 1876).

¹¹⁷⁵ Mahmut Akpınar, “Osmanlı Hariciyesinde Yaklaşık Kırk Yıl: Mahmud Esad Paşa (1837-1895)”, **FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, 5, Bahar 2015, s. 38.

¹¹⁷⁶ BOA, HR.TO 278/66, 4 Safer 1294 (18 Şubat 1877); İ.HR 273/16514, 7 Safer 1294 (21 Şubat 1877).

¹¹⁷⁷ BOA, İ.HR 274/16629, 11 Cemaziyelahir 1294 (23 Haziran 1877)

¹¹⁷⁸ BOA, İ.HR 275/16687, 15 Ramazan 1294 (23 Eylül 1877).

3.3.6 Turhan Hüsnü Bey

Esad Mahmut Paşa'nın Viyana'ya atanmasından sonra yerine Eylül 1877'de Turhan Hüsnü Bey¹¹⁷⁹ Roma Ortaelçisi olarak atanmış¹¹⁸⁰, atama haberi İtalya Kralı'na yazılmıştı.¹¹⁸¹ Kasım ayında yola çıkmadan önce Padişah II. Abdülhamid ile görüşeceği, kendisine ikinci rütbeden mecidi nişanı verileceği belirtilmişti.¹¹⁸² Ayrıca Turhan Bey'e oradaki hizmetlerinden dolayı Almanya tarafından da nişan verilmişti.¹¹⁸³ İtalya'nın Viyana Elçisi Robilant'a göre, Turhan Bey Roma'ya atanmasından dolayı çok mutluydu. Onu sadece dış görünüşünden tanıyordu ve ancak sevimli bir kişiye benziyordu.¹¹⁸⁴

¹¹⁷⁹ “*Premedi kasabası vücuhundan Yahya Bey'in mahdumu olub 1262'de Tırhala'da tevellüd etmiştir. 1283'te Bâbiâli Tercüme Odasına dahil olarak 1284'te Petersburg Sefareti İkinci Kitabetine ve ba'de Baş Kitabetine tayin olunup bu esnada üç defa sefaret-i müşarunileyha maslahatgüzarlığını ifa eylemiş ve 1291'de Berlin Sefaret-i Seniyyesi Baş Kitabetine ve ba'de Viyana Sefaret-i Seniyyesi Maslahatgüzarlığına ve 1294'te Roma Sefaret-i Seniyyesine ve 1297'de Antalya ve 1302'de Urfa Sancakları Mutasarrıflıklarına memur olmuştur. Ba'de Madrid Sefaret-i Seniyyesinde ve Girit Vilayeti vekaletinde dahi bulunarak 1312'de Hariciye Nezaretine ve dört ay sonra bi'l-înfisal 1314'te Şura-yı Devlet Mülkiyye Dairesi Azalığınatayin ve 1316'da nâm-ı nâmi-i hazret-i padişahiye olarak Rusya İmparatoru hazretlerine ifâ-yı râsime-i hoş-âmedi zımnında Livadya'ya izam buyrulmuş ve ba'de-l-avdet yine o tarihte taraf-ı Devlet-i Aliyye'den Murahhas-ı Evvel sıfatıyla Lahey Konferansı'nda bulunmuştur.*” **Salnâme-i Nezâret-i Hâriciye**, 1318, s. 175.

¹¹⁸⁰ BOA, MB.İ 39/169, 1 Ramazan 1294 (9 Eylül 1877).

¹¹⁸¹ BOA, İ.HR 275/16687, 15 Ramazan 1294 (23 Eylül 1877).

¹¹⁸² BOA, İ.HR 275/16723, 14 Zilkade 1294 (20 Kasım 1877).

¹¹⁸³ BOA, HR.TO 142/59, 7 Zilhicce 1294 (13 Aralık 1877); HR.TO 30/100, 17 Zilhicce 1294 (23 Aralık 1877); İ.HR 335/21530, 27 Zilhicce 1294 (2 Ocak 1878).

¹¹⁸⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol IX, 20 Eylül 1877, s. 118.

Mart 1878’de Turhan Bey’in görevinde ibka olunmasına karar verilmiş, Elçi 15 Mart 1878 tarihinde yeni güven mektubunu Kral Umberto’ya sunmuştu.¹¹⁸⁵

Turhan Bey, atanmasından yaklaşık iki sene sonra birinci rütbeden bir mecidi nişanının kendisine ihsan edilmesini talep etmişti. Bunun sebebi ise, orada bulunan elçilerin içerisinde ondan başkasında o mertebede nişana sahip olmayan kimsenin bulunmamasıydı. Yakında gelecek olan Sırbistan, Romanya ve Karadağ Elçileri de nişanlarıyla gelip diğerlerine katılacaklardı. Bu mesele her ne kadar esassız da görünse, merasim ve haysiyetce çok önemliydi. Kendisinin bu talebi kabul edilmişti.¹¹⁸⁶ Turhan Paşa’nın görevinde ibka olunduğu Nisan 1880 tarihinde bildirilmişti.¹¹⁸⁷ İtalya Dışişleri Bakanı Cairoli, İstanbul Maslahatgüzarı Collobiano’ya Osmanlı Elçiliğinin Büyükelçilik seviyesine çıkarılacağını ve dönemin Elçisi Turhan Bey’in bu mevki için hükümet tarafından tamamen onaylandığını yazmıştı. Onlara göre, bu görev için Turhan Bey’den daha iyi birisi yoktu. Turhan Bey iki ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmek için başarıyla çalışmıştı.¹¹⁸⁸

Ekim 1880’de ise Padişah II. Abdülhamid, Turhan Bey’in İstanbul’a dönmesini emretmiş, Elçi de Brindisi’den vapur ile yola çıkacağını yazmıştı.¹¹⁸⁹ Bundan sonra ise İtalya Kralı’nın Turhan Bey’in Roma’ya geri dönmesi için Sultan Abdülhamid’e mektup yazdığını, mektubunda daha önce Turhan Bey’i orada tekrar görmekten memnun olacaklarının Dışişleri Bakanı tarafından Kont Corti’ye bildirildiğini, Turhan

¹¹⁸⁵ BOA, HR.TO 95/2, 15 Rebiyülevvel 1295 (19 Mart 1878); Y.PRK.HR 2/57, 15 Rebiyülevvel 1295 (19 Mart 1878).

¹¹⁸⁶ BOA, İ.HR 280/17307, 29 Zilhicce 1296 (14 Aralık 1879).

¹¹⁸⁷ BOA, İ.HR 335/21549, 22 Rebiyülahir 1297 (3 Nisan 1880); Y.EE 5/124, 8 Cemaziyelevvel 1297 (18 Nisan 1880).

¹¹⁸⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XIII, 24 Haziran 1880, s. 153-154.

¹¹⁸⁹ BOA, Y.PRK.EŞA 2/25, 3 Zilkade 1297 (7 Ekim 1880).

Bey'in görevini sadakatle yaptığını, memur ve vekillerin kendisinden hoşnut olduklarını belirttiğini görmekteyiz.¹¹⁹⁰ Ancak İtalya kralının isteği kabul olunmamış, Roma Elçiliği'ne Turhan Bey'in yerine İstefanaki Bey atanarak, yeni Elçinin de kendisinden önceki elçi gibi görevini en iyi şekilde yaparak iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin devamını sağlayacağını konusunda İtalya Kralı'na bir mektup yazılmasına karar verilmişti.¹¹⁹¹ Daha sonra İtalya Devleti tarafından Turhan Bey'e "*Santi Maurizio e Lazzaro*" nişanının gran kordonu verilmişti.¹¹⁹²

Turhan Bey'in Roma Elçiliği döneminde yine Balkanlarla ilgili problemler öne çıkmıştı. Ayrıca Berlin Kongresi gibi Avrupa için son derece önemli bir toplantı da bu süreçte yapılmıştı. Doğu Rumeli sorununun ilk kısmı, Osmanlı-Yunan sınırı meselesi de Turhan Bey dönemine denk gelmişti. Elçinin, Kral ve Dışişleri görevlileriyle açık ve net şekilde bahsedilen konuları içeren politikalar hakkında konuşması ve eleştiri yapması dikkat çekmektedir.¹¹⁹³

3.3.7 İstefanaki Musurus Bey

Kasım 1880'de Osmanlı Devleti'nin Roma Elçiliği'ne İstefanaki Musurus Bey'in¹¹⁹⁴ atanmasına karar verilmişti. Buna göre yeni atanan Elçinin de memuriyet

¹¹⁹⁰ BOA, HR.TO 279/36, 29 Zilhicce 1297 (2 Aralık 1880).

¹¹⁹¹ BOA, Y.A.HUS 166/1, 2 Muharrem 1298 (5 Aralık 1880).

¹¹⁹² BOA, İ.HR 335/21591, 22 Cemaziyelahir 1298 (22 Mayıs 1881).

¹¹⁹³ İkinci bölümde ilgili kısımlara bakılabilir.

¹¹⁹⁴ "Londra Sefiri devletlü Kostaki Musurus Paşa Hazretlerinin oğludur. 1256 senesi Zilhiccesinin üçünde Atina şehrinde tevellüd eylemiştir. Dersaadet ve Viyana ve Londra ve Paris'te Türk ve Yunan ve Latin lisanlarını tahsil ederek Fransa mekâtib-i aliyyesinden şehâdetnâme almıştır. Rumca ve Fransızca ve İngilizce ve İtalyanca tekellüm ve kitâbet eder. 1277 senesi Cemaziyelâhiresinin beşinde 21 yaşında olduğu halde bâ-rütbe-i sâlise Londra sefâret-i seniyyesi ikinci kitâbetine tâyin ve yetmiş yedi senesi Recebinin yirmi yedisinde rütbesi sâniye sınıf-ı sânisine terfi ve seksen senesi Rebiyülâhirin on yedisinden itibâren on beş adet Osmanlı altını maaş tahsis olunarak seksen dört senesi Şevvalinde terfien

vazifesini en iyi şekilde yapacağı, kendisinden önceki elçi gibi iki ülke ilişkilerinin

uhdesine mütemâyiz rütbesi tevcih ve sene-i merkume Zilhiccesinin yirmi dördünde dördüncü rütbeden nişân-ı mecidi ihsân olunub seksen beş senesi Muharreminin yirmi sekizinde otuz üç altın maaş ile sefâret-i mezkure başkitâbetine irtifâ ve sene-i merkume Rebiyülâhîrinin yirmi ikisinden şehir-i Ramazan-ı şerifinin on altısına kadar sefâret-i mezkure maslahatgüzârlığını ifâ ederek seksen altı senesi Şabanının on üçünde hâmil olduğu dördüncü rütbe mecidi nişanı üçüncüye tebdil ve seksen dokuz senesi Recebinin on beşinden doksan senesi Muharreminin yirmi beşine kadar ilâveten uhdesine sefâret maslahatgüzârlığı ihâle edilmiş ve memuriyeti doksan dört senesi Recebinin on yedisinde maaş-ı hâlisi ve rütbe-i evveli sınıf-ı sânisî ile sefâret-i mezkure müsteşarlığına tahvil ve doksan beş senesi şehir-i Ramazanının yedisinden doksan altı senesi Muharreminin on sekizine kadar dâhi uhdesine yine maslahatgüzârlık vazîfesi tahmil edilüb doksan yedi senesi Saferinin yirmi üçünde ikinci rütbeden mecidi nişân-ı zîşânına nâiliyetle sene-i mezkurede dâhi sefâret-i mezkure maslahatgüzârlığını sekiz mah miktarı ifâ ederek doksan sekiz senesi Rebiyülevvelinin on altısında birinci rütbe mecidi nişân-ı âlisi ve rütbe-i evveli sınıf-ı evveli ve 200 Osmanlı altını maaş ile Roma sefâret-i seniyyesine nasb olunmuş ve seksen dokuz ve doksan altı sene-i hicriyyelerinde Londra'da milel-i ecnebiye habishaneleri ve telgraflar hakkında teşekkül eden mukâleme meclislerinde taraf-ı saltânât-ı seniyyeden memuren bulunmuş olub seksen yedi senesi Rebiyülâhîrinin üçünde Belçika Kralı hazretleri tarafından beşinci ve doksan iki senesi Cemaziyelâhîresinin yirmi dördünde dördüncü rütbeden Leopold ve taraf-ı eşref-i hazret-i padişâhiden Felemenk Kralına ihsan buyrulan murassa mecidi nişân-ı zîşânını irsâle memur olduğu zaman kral-ı müşârunileyh tarafından üçüncü rütbeden “Kuron Düşen” ve doksan sekiz senesi Rebiyülevvelinde İran Devleti cânibinden ikinci rütbeden şîr ve hurşid ve İtalya Devleti tarafından dâhi birinci rütbeden Kuron d'itali nişanları itâ kılınmıştır. Hidemât-ı mezkureden nakil ve tahvil ve terfî suretleriyle infikâk ederek vezâîf-i memuresinden dolayı taht-ı muhâkemeye alınmamış ve müttehim olmamıştır. Fi 22 muharrem 303 ve Fi 19 teşrin-i evvel 301 Müşârunileyh İstefanaki bey 1302 senesi Şabanının yirmi birinde vâki 1301 senesi Mayısının yirmi dördünde 10 bin kuruş maaş ile Nafia Komisyonu a'zalığine tâyin olunmuştur. Müşârunileyh İstefanaki Bey'e 1303 senesi Rebiyülâhîrinin yirmi altısında İtalya Devleti tarafından sen moris ve lazar nişanının birinci rütbesi itâ olunmuştur. Mir-i müşârunileyh komisyon-ı mezkurun lağvına mebni 1305 senesi şehir-i Receb-i Şerifi selhinde beş bin gurus mâzuliyet maaşı ile tabii infikak eylemiştir. Mir-i müşârunileyh uhdesine 1306 senesi Cemaziyelevvelinin yirmi sekizinde terfien rütbe-i bâlâ tevcih buyrulmuştur.” BOA, DH.SAİDd 1/684, 22 Muharrem 1303 (31 Ekim 1885) (344.

Sıra)

korunmasını sağlayacağı belirtilmişti.¹¹⁹⁵ 10 Mart 1881 tarihinde İstefanaki Musurus'un Roma Büyükelçiliği'ne atandığı ve bu Elçiliğin Büyükelçiliğe yükseltilmesi konusunda İtalya Kralı'nın mektup yazdığı görülmektedir. Kral, Etyen Musurus Bey'in atanmasından duyduğu memnuniyetini belirtmiş ve teşekkür etmişti.¹¹⁹⁶ İtalya Krallığı'nın İstanbul Elçiliğinin Büyükelçilik seviyesine çıkarılması üzerine Roma Ortaelçiliği'nin Büyükelçiliğe yükseltilmesi de Musurus Bey'in dönemine denk gelmiş, Elçiliğin öneminin arttığı anlaşılmıştır.

İstefanaki Musurus Bey'in Roma Elçiliği döneminde iki ülke arasında son derece önemli gelişmeler olmuştu. Bunlar, Doğu Rumeli meselesine bağlı olarak ortaya çıkan Yunan sınırı konusu ve Yunanistan'ın genişleme planları ile başlamıştı. Musurus Bey ayrıca Tunus'a gemi gönderen Fransa'dan sonra İngiltere ve İtalya'nın da gemiler göndermesinden dolayı oluşan rahatsızlık adına İtalya Dışişlerinde biraz sert ve net girişimlerde bulunmuştu. Yine Mısır konusundaki sorunlardan dolayı Elçi Musurus Roma'da aktif bir şekilde görüşmeler yapmıştı. Çalışmanın her döneminde olduğu gibi bu dönemde de İtalya'nın olası Trablusgarb işgali de görüşmelerin konusu olmuştu. Musurus Bey'in Roma Elçiliği sürecinde yaşanan en dikkat çekici ve iki taraf açısından da en önemli gelişme ise, İtalya'nın Kızıldeniz'de (Assab, Massava, Beylül vs.) işgallerine girişmesiydi.

İstefanaki Musurus Bey'in görev sürecinde kendisiyle ilgili ortaya bir sorun çıkmıştı. 1884 yılının Ocak ayında, Ahmet Muhtar Paşa Roma'ya İtalya Kralı'na imtiyaz nişanı götürmeye gittiğinde, nişanın takdimi esnasında Musurus Bey törene katılmamıştı. Bunun üzerine kendisinden bir açıklama istenmişti, çünkü bu görevi elçilerin yerine getirmesi gerekiyordu. Musurus Bey ise, İtalya Devleti'nin teşrifat

¹¹⁹⁵ BOA, Y.A.HUS 166/1, 28 Zilkade 1297 (1 Kasım 1880)

¹¹⁹⁶ BOA, Y.PRK.NMH 2/4, 8 Rebiyülahir 1298 (10 Mart 1881)

kurallarına dayanarak, törene katılmasının gerekli olmadığı yönünde bir açıklama yapmış, bu durum tuhaf ve kabul edilemez olarak görülmüştü.¹¹⁹⁷

Musurus Bey, İtalya Elçiliği'nin 1885 yılında artan öneminden ve o dönemde İstanbul'da bulunan Elçinin babası Kostaki Musurus Bey'in de İngiltere nezdinde Büyükelçi bulunduğu halde bu iki devlet arasında deveren eden ittifak söylentilerinden dolayı, kendisinin tekrar Roma'ya gönderilmesi uygun bulunmayacağından görevinden azledilmişti. Onunla beraber bulunduğu mevkide başarılı olamayan ve bilgi almakta da yetersiz kalan Roma Maslahatgüzarı Mihran Efendi'nin de değiştirilmesine karar verilmişti. Mihran Efendi'nin yerine Maslahatgüzarlık için “*kifâyet ve liyâkâtı iyi bir derecede ve müslüman olarak*” uygun görülecek kişilerin isimlerinin takdim edilmesi isteniyordu.¹¹⁹⁸

3.3.8 Yanko Fotyadis Paşa

1885 yılının ortalarında, İtalya'nın Roma Elçiliği Maslahatgüzarlık ile idare edilmeye başlanmıştı. İtalya'nın 1886 yılında Francesco Galvagna'yı geçici bir süreliğine İstanbul'a Ortaelçi olarak göndermeye karar vermesi üzerine, Osmanlı Devleti, İtalya Krallığı nezdine atanacak olan Yanko Fotyadis Paşa'nın Ortaelçi olarak atanıp atanamayacağı İtalya'ya sorulmuştu.¹¹⁹⁹ İtalya'nın İstanbul'a Ortaelçi tayin etmesi bir Büyükelçi bulununcaya kadar elçilik işlerine ara vermemek amacıyla yapıldığından ve Fotyadis Paşa'nın memuriyeti hakkında daha önce yapılan tebliğ Büyükelçi sıfatıyla tayini şeklinde olduğundan, Paşa'nın Ortaelçi olarak gönderilmesi kabul edilmemiş, ancak yerine Ortaelçi sıfatıyla başka birisinin tayin edilmesine bir şey

¹¹⁹⁷ Merve Cemile Sönmez, “Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın İtalya Seyahati (1884)”, **DTCF Dergisi**, 59, 1 (2019), s. 456-457.

¹¹⁹⁸ BOA, Y.PRK.BŞK 9/40, 18 Receb 1302 (3 Mayıs 1885)

¹¹⁹⁹ BOA, İ.DH 982/77511, 18 Cemaziyelahir 1303 (24 Mart 1886)

denilemeyeceği İtalya tarafından bildirilmişti. Bu yüzden ya başka birisinin Ortaelçi olarak gönderilmesi ya da İtalya'dan İstanbul'a bir Büyükelçi tayinine kadar Fotyadis Paşa'nın gönderilmesinin ertelenmesi ve elçilik işlerinin maslahatgüzarlıkla idaresi arasında bir seçim yapılması gerekiyordu.¹²⁰⁰ Ancak ikisinin de dışında olarak, Fotyadis Paşa'nın önceki karar gibi Büyükelçi olarak İtalya'ya gönderilmesine karar verilmişti.¹²⁰¹ Fotyadis Paşa, yine daha önce 1870 yılında Floransa'da Elçilik görevinde bulunmuştu. Başkent'in daha sonra Roma'ya taşınmasıyla da kendisi Roma'daki ilk Osmanlı Elçisi olmuştu. İkinci kez Roma'ya gelmeden önce ise Atina Elçisi ve Girit Valisi olarak görev yapmıştı. Kendisinden bir önceki Elçi İstefanaki Musurus Bey, Fotyadis Paşa'nın eşinin yeğeniydi.¹²⁰²

Roma'daki temsilcilik Büyükelçilik düzeyinde olmasına rağmen, tahsisat ve maaş miktarı diğer Ortaelçilikler gibi yirmi bin kuruş seviyesindeydi. Fotyadis Paşa, Osmanlı hükümetinden Roma'ya ayrılan miktarın da diğer büyükelçilikler gibi olması talebine, Osmanlı hükümeti tahsisat ve maaşın birlikte otuz altı bin kuruş yerine otuz bin kuruş olması şeklinde karar vermişti.¹²⁰³

Paşa, 30 Nisan 1886 tarihli mektubunda İtalya Kralı'nın kendisini resmi olarak kabul ettiğini, öncelikle Sultan Abdülhamid'in sağlığını sorduğunu ve kendisine duyduğu hürmet ve samimi dostluğundan bahsettiğini, İtalya Krallığı ve Osmanlı Devleti'nin menfaatlerinin eşit olduğu inancında olduğundan, iki ülke arasında bulunan ilişkilerin günden güne daha samimi bir şekilde ilerlemesini çok arzu ettiğini eklediğini yazmıştı. Bir süre siyasi olaylardan konuşulduktan sonra Fotyadis Paşa Kral Umberto'ya Osmanlı Devleti hakkındaki dostça duygularından dolayı teşekkür etmiş,

¹²⁰⁰ BOA, Y.A.HUS 189/59, 18 Cemaziyelahir 1303 (24 Mart 1886)

¹²⁰¹ BOA, İ.DH 982/77565, 19 Cemaziyelahir 1303 (25 Mart 1886)

¹²⁰² Musa Kılıç, "Yanko Fotiyades (Jean Photiades) Paşa'nın Bürokratik Kariyeri", s. 99.

¹²⁰³ Musa Kılıç, "Yanko Fotiyades (Jean Photiades) Paşa'nın Bürokratik Kariyeri", s. 99-100.

Kral Fotyadis Paşa'nın daha önce İtalya'daki hizmetini hatırlayarak, Elçi olarak atanmasından dolayı memnun olduğunu da belirtmişti.¹²⁰⁴

Fotyadis Paşa Roma'da görevlendirildiği zaman, Roma'daki elçilik binası meselesini çözecekti. Daha önce Osmanlı Devleti'ne bir bina yapılması için verilen arazi boş durmakta, Osmanlı Elçiliğinin kiraladığı yerinse kontratı uzatılmamaktaydı. Fotyadis Paşa, 20 Settembre Caddesi üzerindeki arsanın Kont Giuseppe Gamberini'ye ait bina ile takas edilmesi teklifini desteklemişti. Çıkan birkaç aksiliğe rağmen sonuç bu şekilde olmuştu.¹²⁰⁵ Halen Türkiye Cumhuriyeti Roma Büyükelçiliği olarak kullanılan Palazzo Gamberini, Türkiye'nin en eski elçilik binası olma özelliğini de taşımaktadır.

Yanko Fotyadis Paşa'nın Roma Elçiliği görevi devam ederken, tekrardan Girit Valiliğine atanacağıyla ilgili bazı haberler ortaya çıkmıştı. Kendisinin yerine gelen Girit valileri başarılı olamamışlar, bu nedenle Fotyadis Paşa'dan İstanbul'a dönmesi istenmişti. Paşa ise verdiği cevabında, iki aylık maaşı ve Roma Elçiliği'nin altı aylık masrafı ödenmediği sürece Roma'dan yola çıkmayacağını belirtmişti.¹²⁰⁶ Dönmesi yönündeki çağrılara cevaben hastalığı nedeniyle seyahat etmesinin zararlı olabileceği açıklamasıyla gelişini bir süre daha ertelemiş, hatta kaplıcalara gitmek için izin bile istemişti. Bütün bu sürece rağmen, 1889'a kadar Roma'da kalmıştı.¹²⁰⁷

1888 yılında İtalya Dışişleri Bakanı Francesco Crispi, Elçi Fotyadis'in İstanbul'a çağrılması üzerine, Paşa'nın Roma'daki varlığının İtalya ve Osmanlı Devleti arasındaki

¹²⁰⁴ BOA, Y.A.HUS 190/143, 26 Receb 1303 (30 Nisan 1886)

¹²⁰⁵ Ilaria Falconi ve Sinan Kuneralp, **Palazzo Gamberini Türkiye'nin Roma Büyükelçiliği**, Vehbi Koç Vakfı, Mas Matbaacılık, İstanbul 2013, s. 21-24.

¹²⁰⁶ Musa Kılıç, "Yanko Fotiyades (Jean Photiades) Paşa'nın Bürokratik Kariyeri", s. 100. (BOA, HR.TH 79/82'den naklen)

¹²⁰⁷ Musa Kılıç, "Yanko Fotiyades (Jean Photiades) Paşa'nın Bürokratik Kariyeri", s. 101.

iyi ilişkilerin garantisi olduğunu ifade etmişti.¹²⁰⁸ İstanbul'da o dönemde Maslahatgüzar olarak bulunan Tugini'ye de Fotyadis'in Roma'da kalmasını istediğini, onun iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin devamını sağladığını yinelemişti. Eğer ona bir şey sorarlarsa, Paşa ile ilgili iyi şeyler söylemesini de istemişti.¹²⁰⁹ Ancak Fotyadis Paşa önce Paris'e ve Atina'ya gitmiş, daha sonra döndüğü Roma'da hayata gözlerini yummuştu.

Yanko Fotyadis Paşa'nın Roma Elçiliği döneminde Doğu Rumeli'yle alakalı meseleler, Yunanistan'ın sınırlarını genişletme konusundaki sorunlar, Girit'teki isyanlar ve bu konudaki girişimler, Bulgaristan meseleleri, uzunca bir dönem devam eden Mısır, Trablusgarb konuları ve Kızıldeniz işgalleri ile ilgili gelişmeler yaşanmıştı.

3.3.9 Yusuf Ziya Paşa

Yusuf Ziya Bey¹²¹⁰, Roma Elçiliği'ne 21 Kasım 1889 tarihinde atanmıştı.¹²¹¹ Yeni Elçi, Kral Umberto ile ilk resmi görüşmesi hakkında bilgi vermişti. 8 Mart 1890

¹²⁰⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 26 Nisan 1888, s. 23.

¹²⁰⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 30 Nisan 1888, s. 26.

¹²¹⁰ *Yusuf Ziya Bey ricâl-i Devlet-i Aliyyeden mülga Meclis-i Maliye reisi Yanyalı Müftizade müteveffa Mehmed Şakir Bey'in mahdumudur. 1265 senesi Ramazanında Dersaadet'te tevellüd eylemiştir. Sübyan ve Rüşdiye mekteblerinde ve muallim-i mahsusdan edebiyat ve ûlûm-ı siyâsiye okumuştur. Türkçe ve Fransızca kitâbet eder. Bluntschli nam müellifin Hukuk-ı Beyneddüvel nam eserini Türkçe'ye tercüme ederek birinci ve ikinci nüshâlarını tab ve neşr eylemiş ve esmânını mukaddemâ Sadrazam devletlü fehâmetlü Kamil Paşa hazretlerinin taht-ı riyâsetlerinde teşekkül eden Anadolu Kahtzedegani Komisyonu'na ihdâ etmiştir. 1276 senesinde 11 yaşında oluşu halde mülâzemetle meclis-i maliye odasına ve 81 senesi Cemaziyelevvelinin on dördünde bâ-irâde-i seniyye mektûbi-i hâriciye odasına devam ederek 83 senesi Cemaziyelahiresinin yirmi altısında rabia ve 85 senesi Rebiyülâhîrinin yirmi ikisinde sâlise rütbelerine nâil ve yine târih-i mezkurede 500 gurus maaş ile birinci sınıf hulefâ mesleğine dâhil olmuş ve sene-i merkume Zilhiccesinin yirmi dördünde 4000 kuruş harcırah ve 2000 kuruş maaş ve rütbe-i sâniye sınıf-ı sânisî ile Berlin sefâret-i seniyyesi ikinci kitâbetine memuriyetle sefirin gaybubetinde iki ay müddet takriben başkaca 2250 kuruş maaş ile sefâret vekâletini idâre edüb 86 senesi şabanının on yedisinde*

2000 kuruş maaş ve ol mikdar harcırah ile Viyana sefâret-i seniyyesi ikinci kitâbetine nakl ile iki ay sonra takriben 5000 kuruş harcırah ve memuriyet-i mahsusa ile ol vakit sadrazam ve hariciye nazırı bulunan müteveffa Ali Paşa nezdine izâm olunarak 1287 Rebiyülevveli gurresinde Viyana'ya avdetinde dördüncü rütbe mecdi nişânını ihrâz eylemiş ve 89 senesi Ramazanının yirmi beşinde rütbe-i sâniye sınıf-ı mütemâyizi ve 3300 kuruş maaş ve ol mikdar harcırah ile Atina sefâret-i seniyyesi başkitâbetine tahvil-i memuriyetle kitâbet-i mezbure hengâmında yedi mah müddet başkaca 7500 kuruş olmakla sefâret-i seniyye maslahatgüzarlığını idâre eylediği gibi 90 senesi Zilhiccesinin yirmi dördünde yine ol mikdar maaş ve harcırah ile Petersburg sefâret-i seniyyesi başkitâbetine intikâl ile burada dâhi ilâve-i memuriyet olmak üzere 1325 kuruş maaş ile birinci defa üç ve ikinci defa bir mah kadar maslahatgüzarlıkta bulunarak 92 senesi Rebiyülâhîrinin on yedisinde tebdilen üçüncü rütbeden bir kıta mecdi nişânına nâiliyetle sene-i mezbure Şevvalinin on altısında kitâbet-i mezkureden bâ-nefsal 3300 kuruş harcırah ile Dersaadet'e avdet eylemiş ve 93 senesi şehr-i Recebinin yirmi dördünde 3000 kuruş maaş ile hâriciye nezâret-i celilesi dâhilinde umûr-ı şehbenderi müdüriyetine bi't-tâyin rütbesi 98 senesi Rebiyülâhîrinin yirmisinde evvel-i sınıf-ı sânisine ve 1302 senesi Zilkâdesinin sekizinde evvel-i sınıf-ı evveline terfi ve maaşı sâlifüzzikr 302 senesi Muharreminin yirmi beşinde beş bin guruşa iblağ olunub umur-ı hâriciye dâiresinde bulunduğu müddetçe Cezayir-i Bahr-ı Sefid Valisi devletlü Akif Paşa hazretlerinin riyâsetleri tahtında teşekkül eden Bulgaristan komisyonunda ve İran'da bulunan şehbenderlerin vâzifelerini tâyin için teşekkül eden komisyonda ve nezâret-i müşârunileyhaca bazı hususi müzâkeresi zımnında teşkil kılınmış olan müteaddid komisyonlarda ve 1302 senesi Cemâziyelâhîresi gurresinde teşkil buyrulan Encümen-i Hâriciye'de âzâ sıfatıyla istihdam olunduğu misillü Berlin Kongresi esnâsında Muhâcirin Komisyonu riyâsetinden kongreye çekilen telgrafnamelerin Türkçe'den Fransızca'ya tercümesi işinde bulunmuş ve zikr olunan 302 senesi Zilhiccesinin yirmi dördünde 8000 kuruş maaş ve 7000 kuruş tahsisat ve 15000 kuruş harcırah ile Belgrat Ortaelçiliğine memur olarak 1303 senesi Muharreminin on dokuzunda ikinci rütbeden nişân-ı âli-i osmâni ihsân ve sene-i merkume Rebiyülevvelinin dokuzunda gerek maaşı ve gerek tahsisatı 10000 kuruşa iblağ buyrulmuş ve Avusturya Devleti tarafından Leopold ve Yunan hükümeti tarafından sen sover nişanlarının officier ve İsveç Norveç Devleti tarafından vaza nişanının comandor rütbeleri itâ olunduğu misillü muahharen Yunan tarafından verilen nişan komandor rütbesiyle tebdil olunmuştur. Hüdemât-ı mezkureden nakl ve terfi suretleriyle ve hasbelkader infikâk ederek vezâif-i memuresinden dolayı taht-ı muhâkemeye alınmamış ve müttehim olmamıştır. BOA, DH.SAİDd 10/163, 23 Şaban 1303 (27 Mayıs 1886) (83. Sıra)

tarihinde Kral'a itimadnamesini takdim etmişti ve bu ziyaretle ilgili olarak Hariciye'ye yazmıştı. Buna göre, teşrifat memuru iki alay arabası tahsis etmiş, elçilikten onu ve diğer iki elçilik memurunu almıştı, Saat 1'de saraya girmişlerdi. Bir bölük asker orada kendilerine selam vermişti. Bazı salonlardan geçerek askeri ve mülki memurlar tarafından karşılanmışlar, en sonunda sadece Kral Umberto ve Crispi'nin bulunduğu bir yerde kabul olunmuşlardı. Kral Umberto üniformasını giymiş ve Osmanlı imtiyaz nişanını da takmıştı. Kral, Yusuf Ziya Paşa ve Padişah II. Abdülhamid hakkında güzel sözler söylemiş ve Padişahın Kralın oğlu Vittorio Emanuele'yi seyahatinde en iyi şekilde kabul etmek istediğini söylemesinden dolayı memnun olduğunu dile getirmişti. Osmanlı Devleti'nde gelişme ve liyakat ile ilgili bazı sorular sormuştu ve Paşa da Padişah Abdülhamid sayesinde Osmanlı Devleti'nce hem maddi hem manevi pek çok ilerlemenin gerçekleştiğini ve Osmanlı Devleti'nin günden güne bir kat daha güç ve kudret kazandığını söylemişti. Kral Umberto bunun üzerine İstanbul'dan dönen Almanya İmparatorunun da aynı şekilde bilgi verdiğini belirtmişti. Kral Umberto söylediği her sözden sonra dönüp Bakan Crispi'ye bakıyordu ve her sözünü Crispi'nin onaylamasını istiyor gibi görünüyordu. Elçilik memurlarının tanıtılmasından memnun olan Kral, onlara da güzel sözler söylemişti ve İzzet Paşa'yı özel olarak kabul etmişti. Hediyelerin kendisine teslim edilmesinden sonra İzzet Paşa'ya nişan takdim etmişti. Ziya Paşa, Kraliçe tarafından da kabul olunmuş ve ondan da güzel sözler duymuştu. Yeni Elçi, İzzet Paşa şerefine sarayda bir ziyafet verileceğini de bildirmişti.¹²¹²

Yusuf Ziya Bey'in Roma'daki görevi yaklaşık bir yıl sürmüştü.

¹²¹¹ Nuri Özcan, "Ziya Paşa (1849-1929)", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 44, 2013, s. 479. Yusuf Ziya'nın Roma Sefaretine atanması hakkında İtalya Kralının mektubu için bkz. BOA, Y.EE 59/53, 28 Receb 1307 (20 Mart 1890).

¹²¹² BOA, Y.A.HUS 234/74, 26 Receb 1307 (18 Mart 1890)

3.3.10 Mahmud Nedim Bey

Mahmud Nedim Bey 1891 yılında Roma Elçiliği'ne tayin edilmişti ve İtalya Krallığı tarafından da bu tayin kabul edilmişti.¹²¹³ 18 Nisan 1891 tarihinde Kral Umberto ile resmi olarak görüşmüş, güven mektubunu sunmuş¹²¹⁴ ve bu görüşme hakkında Osmanlı hükümetine bilgi vermişti. Resmi mülakata kabul olan Elçiye Kral, II. Abdülhamid'in sağlığını sormuştu ve kendisinin dostluk ve samimiyetinin çok kıymetli olduğunu söylemişti. İki devlet arasındaki dostça ilişkilerin ve samimiyetin günden güne bir kat daha artmasını arzuladığını beyan etmiş ve *“Bütün İtalya'nın Osmanlı Devleti hakkında sevgisi ve muhabbetinin berkemal olduğunu size temin edebilirim. Bizzat bana gelince padişah hazretleri ve Osmanlı hükümeti hakkındaki sevgi ve dostluğuma dair daima ciddi delilleri göstereceğimde şüphe etmemelisiniz. Osmanlı Devleti'nin mamuriyet ve saadetinin artması, Osmanlı hükümeti hakkında daima dostça ve samimi hislerde bulunan İtalya hükümeti için bahtiyarlık sebebidir. Devletler genel barış ve asayişin korunması arzusunda bulunduklarından dolayı Avrupa devletlerinin bundan daha uzun müddet yararlanacakları ve sakinlik ile devamına çalışacakları inancındayım”* demişti. Bundan bir sene önce İtalya Prensinin Padişah Abdülhamid tarafından kabul olunmasından dolayı memnuniyetini dile getirmiş, daha sonra Osmanlı askerlerinin cesaretini ve üstün vasıflarını takdir etmiş ve *“Osmanlı padişahı dünyanın en iyi askerine sahiptir”* diye eklemişti. Yeni Elçiye de övgü dolu sözler söylemişti.¹²¹⁵ 1896 yılında II. Abdülhamid kendisini Viyana Elçiliği'ne atadığı için İstanbul'a çağırılmıştı.¹²¹⁶

¹²¹³ BOA, Y.PRK.EŞA 13/25, 10 Şaban 1308 (21 Mart 1891)

¹²¹⁴ BOA, Y.A.HUS 246/16, 10 Ramazan 1308 (19 Nisan 1891)

¹²¹⁵ BOA, Y.A.HUS 246/47, 14 Ramazan 1308 (23 Nisan 1891). Mahmud Nedim'in İtalya Elçiliği hakkında Kral Umberto'dan gelen mektup için bkz. BOA, Y.EE 59/58, 26 Şevval 1308 (4 Haziran 1891); Y.MTV 51/89, 26 Şevval 1308 (4 Haziran 1891)

Mahmud Nedim Bey'in Roma Elçiliği yaklaşık beş sene sürmüştü. Bu dönemde Girit sorunundan dolayı İtalyan Dışişlerinde girişimlerde bulunmuştu. Mısır'daki egemenlik meselesi de ilgilendiği diğer bir konu olmuş, örneğin Massava konusunda İtalya hükümetine nota iletmişti. Elçi ayrıca Trablusgarb ve Trablusgarb-Tunus sınırı meseleleri üzerinde durmuştu.

3.3.11 Mustafa Reşid Bey

Daha önceki Roma Elçilerinden Yusuf Ziya Bey'in kardeşi olan Mustafa Reşid Bey¹²¹⁷, babasının Mustafa Reşid Paşa'ya olan hayranlığından dolayı bu ismi almıştı.

¹²¹⁶ BOA, Y.A.HUS 344/130, 15 Şaban 1313 (31 Ocak 1896). İtalya Kralı'nın Mahmud Nedim Bey'in Roma'daki görevinin sonlanmasından ve Reşid Bey'in Roma Elçiliğine atanması hakkında II. Abdülhamid'e yazdığı mektup için bkz. BOA, A.}DVN.NMH 33/13, 24 Zilkade 1313 (7 Mayıs 1896)

¹²¹⁷ “*Mustafa Reşid Bey Meclis-i Mâliye Reisi Yanyalı Müftizâde müteveffa Mehmed Şakir Bey'in mahdûmudur. 1275 senesi Rebiyülevvelinde Dersaadet'te tevellüd etmiştir. Fatih Mekteb-i İbtidâi ve Rüştiyesi'nde mukaddemât-ı ulumu gördükten sonra üç sene Mekteb-i Sultânî'de tahsil-i fûnûn etmiş ve bâdehû sûret-i hususiyede Arabi ve Farsi okuyub âhiren lisan mektebine bi'd-duhûl ikmâl-i müddet-i tahsiliye eylemiştir. Türkçe ve Fransızca tekellüm ve kitâbet eder. 1291 sene-i hicriyesinde 16 yaşında mezâhib odasına mülâzemetle duhul ve 95 senesinde yine mülâzemetle mektubi-i hâriciye odasına nakl idüb 96 senesinde bi'l-imtihan 500 kuruş maaşla sınıf-ı sâni hulefâ silkine iltihak ve maaş kararnâmesi icabınca 1297 senesi Rebiyülahirinin ikinci gününe müsâdif 1296 sene-i mâliyesi Martın ibtidasında maaşı 750 guruşa iblağ olunmuş ve 1299 senesi Zilkadesinin yirmi birinci gününde uhdesine rütbe-i sâniye sınıf-ı sâni tevcih ve 1302 senesi Cemaziyelevvelinin dördüncü günü sâniye sınıf-ı mütemâyiziyete terfi olunub 1302 senesi Cemaziylahiresi guresinde bâ-irâde-i seniyye teşkil buyrulan encümen-i hâriciye'nin başkitâbeti hizmeti dâhi ilâveten uhdesine tefviz ve sene-i merkume Zilkadesinin ikinci günü 1200 guruş maaşla mektûbi-i hâriciye birinci sınıf hulefâsı silkine terfi olunmuştur. Hâriciye nezâret-i celilesi mektubculuğundan işbu tercüme-i halde muvâfık-ı nefsü'l-emr idüğü tasdik kılınmıştır. Mir-i mumâileyh Sırlılarla Bulgarlar beyninde tekevvün eden muhârebe üzerine umur-ı sulhiyeye memuren Sofya'ya izam buyrulan matbuât-ı hâriciye müdürü saadetlü Macit Paşa hazretlerinin maiyyetine 1303 senesi Rebiyülevvelinin altıncı gününe müsâdif 1301 sene-i mâliyesi Kanunievvelinin birinde 6000 kuruş harcırah ve kitâbet hizmetiyle memur olarak evvela Sofya'da ve bâdehû müzâkere-i*

Mustafa Reşid Bey, Roma Elçiliğine 23 Şubat 1896 tarihinde atanmış¹²¹⁸ ve 6 Nisan 1896 günü İtalya Kralı Umberto ile resmi görüşmesini yaparak güven mektubunu sunmuştu.¹²¹⁹ Mustafa Reşid Bey, Roma’da 1908 yılına kadar kalacaktı. Bu on iki yıllık dönem ise, kendisi için hem ailevi hem de mesleki olarak çok hareketli geçmişti.

Mustafa Reşid Bey’in Roma’daki görevlerinden bir tanesi, 1898’de anarşistlerin faaliyetlerini engellemek üzere büyük güçler tarafından düzenlenen konferansta Osmanlı temsilcisi ve baş delege olarak katılmasıydı.¹²²⁰ O dönemlerde birkaç

sulhiyenin Bükreş’te icrâsı karar olması üzerine 1300 senesi Rebiyülâhîrinin yirmi birinci gününe müsâdif 1301 sene-i mâliyesi Kanunısânîsinin on beşinde 110 lira harcırah ahzıyla Bükreş’e gitmiş ve orada müsâlaha konferansının umur-ı tahrirîyesinde istihdam ve bâdehû taraf-ı eşref-i hazret-i padişâhiden tasdik buyrulmak üzere akd olunan musâlahanâmeyi hâmilin Dersaadet’e izâm olunub 1303 senesi Cemaziyelevvelîsinin dördüncü günü kârihâ-i sabihâ-i hazret-i hilâfetpenâhiden rütbe-i evveli sınıf-ı sânisine terfî ve imtiyaz nişân-ı zîşânının gümüş madalyasından bir kıtası ihsan buyrularak mezkur 1303 senesi Cemaziyelahîresinin dokuzuncu gününe müsâdif 1302 sene-i mâliyesi Martının dördünde tasdiknâme-i hümayûnu hâmilin yüz lira harcırah ahzıyla Dersaadet’ten yine Bükreş’e azimet etmiş ve müzâkere-i sulhiye konferansının hidmet-i kitâbetinde bulunmasından dolayı 1303 senesi Şabanının yirminci günü Sırbistan kralı hazretleri cânibinden kendisine üçüncü rütbeden Takora nişânı itâ olunub memuriyet-i mezkurenin hitâmında Dersaadet’e avdet eylemiştir. Mir-i mumâileyh 1303 senesi Şevvalinin yirmi dokuzuncu gününe müsâdif 1302 sene-i mâliyesi Temmuzunun on dokuzuncu günü 50 lira maaşla Bulgaristan komiserliği başkitâbetine tâyin buyrulmuş ve târih-i mezburdan itibâren mektubi-i hâricîye kaleminden nisbeti mûnkat olmuştur. Mir-i mumâileyhe 1305 senesi Cemaziyelevvelîsinin yirmi ikinci günü üçüncü rütbeden mecidi nişân-ı zîşânı ihsan buyrulmuştur. 8 mayıs 1310 10000 kuruş maaş ve 10000 kuruş tahsisat ile Bükreş sefâret-i seniyyesine tâyin buyrulmuştur.” BOA, DH.SAİDd 37/265, 28 Receb 1309 (27 Şubat 1892) (135. sıra)

¹²¹⁸ H. Basri Danışman, **Artçı Diplomat**, Arba Yayınları, İstanbul 1998, s. 28.

¹²¹⁹ BOA, Y.A.HUS 349/71, 22 Şevval 1313 (6 Nisan 1896). Mahmud Nedim Bey’in görevinin sona ermesi ve yerine Reşit Bey’in atanması hakkında ayrıca bkz. BOA, Y.A.HUS 352/126, 26 Zilkade 1313 (9 Mayıs 1896)

¹²²⁰ H. Basri Danışman, **a.g.e.**, s. 43.

hükümdara yönelik cinayet teşebbüslerinde bulunulmuştu, örneğin 1900 yılında İtalyan Kralı I. Umberto da bir saldırı sonrasında hayatını kaybetmiş, yine 1905 yılında II. Abdülhamid'e de bir bomba ile saldırı girişimi yapılmıştı. Mustafa Reşid Bey dönemin Hariciye Nazırı Tevfik Paşa ile birlikte 1899 yılında Lahey'de düzenlenen barış konferansına da ikinci delege olarak katılmıştı. 1907 yılında aynı konferansın ikincisinde de başdelege olarak görevlendirilmişti.¹²²¹

Mustafa Reşid Bey, Roma'da uzunca bir müddet kalmıştı. Kendisi görevde olduğu bu dönemde iki ülke arasındaki meseleler ve görüşmeler Girit adası, Osmanlı-Yunan Savaşı, Makedonya'daki reformlar, Trablusgarb ve Kızıldeniz konularında yapılmıştı.

3.3.12 Ziya Paşa

1908 yılında Roma Büyükelçisi Reşid Bey'in memuriyetine son verilmiş ve yerine eski Ticaret Nazırı Ziya Paşa atanmıştı.¹²²² İtalya Krallığı, kendisinin memuriyetini kabul etmişti.¹²²³ Bundan sadece birkaç ay sonra Ziya Paşa'nın Roma Elçiliğine son verilerek, yerine Hakkı Bey atanmıştı.¹²²⁴ 21 Ocak 1909 tarihli bir belgede ise, Ziya Paşa'nın Lahey Barış Konferansına katılacak üyeler arasında bulunduğu görülmektedir.¹²²⁵

¹²²¹ H. Basri Danişman, **a.g.e.**, s. 46.

¹²²² BOA, İ.HR 415/29, 17 Şaban 1326 (14 Eylül 1908); İ.HR 415/22, 21 Şaban 1326 (18 Eylül 1908); HR.MTV 3/38, 21 Şaban 1326 (18 Eylül 1908); BEO 3401/255009, 23 Şaban 1326 (20 Eylül 1908). Harcırahının 20000 kuruş olduğu hakkında bkz. İ.HR 415/25, 24 Şaban 1326 (21 Eylül 1908)

¹²²³ BOA, BEO 3397/254767, 17 Şaban 1326 (14 Eylül 1908)

¹²²⁴ BOA, İ.HR 416/28, 26 Zilkade 1326 (20 Aralık 1908); HR.TH 370/94, 5 Zilhicce 1326 (29 Aralık 1908)

¹²²⁵ BOA, BEO 3476/260695, 28 Zilhicce 1326 (21 Ocak 1909)

3.4. Osmanlı Devleti'nde Bulunan İtalyan Temsilcilikleri

Akra ve Hayfa Konsolosluğu (Acrida e Caiffa)

Nicola Datody, 1870-1882 yılları arasında İtalya'nın Akra ve Hayfa Ajan Konsolosuydu.¹²²⁶ 1883 yılında Konsolos atanmamıştı.¹²²⁷ Daha sonraki yıllarda ise Fransa Konsolos Vekili bu görev için vekil olarak akredite edilmişti. (1884-1893 ve 1896)¹²²⁸ 1893 yılında ise göreve Konsolos Vekili olarak Francesco Gorra

¹²²⁶ Ataması BOA, HR.MKT 510/7, 7 Ramazan 1281 (3 Şubat 1865); Konsolos memurları hakkında bkz. HR.MKT 560/15, 27 Cemaziyelevvel 1283 (7 Ekim 1866). **Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero dell'Interno**, Tipografia Barbera, Firenze 1870, s.153; **Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero dell'Interno**, Tipografia Barbera, Firenze 1871, s.139; **Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero dell'Interno**, Tipografia Barbera, Roma 1872, s.143; **Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero dell'Interno**, Tipografia Barbera, Roma 1873, s.142; **Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero dell'Interno**, Tipografia Barbera, Roma 1874, s.142; **Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero dell'Interno**, Tipografia Barbera, Roma 1875, s.141; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1876**, Tipografia Barbera, Aprile 1876, s.139; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1877**, Tipografia Barbera, 1877, s. 145; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1878**, Tipografia Elzeviriana, Roma 1878, s. 97; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1879**, Tipografia Elzeviriana, Roma 1879, s. 93; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1880**, Tipografia Elzeviriana, Roma 1880, s. 99; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1881**, Tipografia Elzeviriana, Roma 1881, s. 104; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1882**, Tipografia Elzeviriana, Roma 1882, s. 104.

¹²²⁷ **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1883**, Tipografia delle Mantellate, Roma 1883, s. 98.

¹²²⁸ **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1884**, Tipografia delle Mantellate, Roma 1884, s. 102; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1885**, Tipografia delle Mantellate, Roma 1885, s. 106; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1886**, Tipografia delle Mantellate, Roma 1886, s. 109; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1887**, Tipografia delle Mantellate, Roma 1887, s. 100; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1888**, Tipografia delle Mantellate, Roma 1888, s. 104; **Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1889**, Tipografia delle Mantellate, Roma 1889, s. 112;

getirilmişti.¹²²⁹ 1898’de Angelo Piccaluga yine Vekil olarak göreve başlamış, 1902 yılında Ajan Konsolos olarak devam etmişti.¹²³⁰ Angelo Piccaluga döneminde yaşanan önemli olaylardan birisi, ameliyat taburu askerlerinden birisinin öldürülmesi üzerine katilin İtalyan Konsolos Vekili tarafından teslim edilmemesi¹²³¹ ve diğeri de Hayfa’da karaya vuran bir İtalyan vapurundan çıkarılan eşyaların konulduğu mağazaların halk tarafından yağmalandığı ve çıkan karmaşa hakkındaki şikayetti.¹²³²

Calendario Generale del Regno d’Italia Pel 1890, Tipografia delle Mantellate, Roma 1890, s. 118; **Calendario Generale del Regno d’Italia Pel 1891**, Tipografia delle Mantellate, Roma 1891, s. 120; **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1892**, Haasenstein & Vogler- Ufficio Internazionale, Roma Genova 1892, s. 65; **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1896**, Bontempelli, Roma 1896, s. 2495.

¹²²⁹ **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1893**, Stabilimento Bontempelli Officina Industriale Carte-Valori, Roma 1893, s. 68.

¹²³⁰ **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1898**,Tipografia Ditta L. Cecchini Editrice, Roma 1898, s. 124; **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1899**,Tipografia Ditta L. Cecchini Editrice, Roma 1899, s. 124; **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1900**,Tipografia Ditta L. Cecchini Editrice, Roma 1900, s. 124; **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1901**,Tipografia Ditta L. Cecchini Editrice, Roma 1901, s. 124; **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1902**,Tipografia Ditta L. Cecchini Editrice, Roma 1902, s. 40 (1902’de ag.c.); **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1903**,Tipografia Ditta L. Cecchini Editrice, Roma 1903, s. 40; **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1904**,Tipografia Ditta L. Cecchini Editrice, Roma 1904, s. 40; **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1905**,Tipografia Ditta L. Cecchini Editrice, Roma 1905, s. 37; **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1906**,Tipografia Ditta L. Cecchini Editrice, Roma 1906, s. 37; **Calendario Generale del Regno d’Italia Per l’Anno 1907**,Tipografia Delle Mantellate, Roma 1907, s. 38.

¹²³¹ BOA, DH.MKT 1132/11, 13 Şevval 1324 (30 Kasım 1906)

¹²³² BOA, DH.MKT 2752/27, 7 Safer 1327 (28 Şubat 1909)

Ankara Konsolosluğu (Angora)

İtalya Ankara Ajan Konsolosu 1880 yılında atanan Angelo Gasparini'ydi.¹²³³ 1893 yılında ise Ajan Konsolos olarak “Newton” ismi görülmektedir.¹²³⁴ 1896 yılında Ankara Ajan Konsolosluğunda yeniden Angelo Gasparini bulunuyordu.¹²³⁵

Antalya Konsolosluğu (Adalia)

Andrea Tommarchi 1883-1889 yılları arasında İtalya'nın Antalya Konsolos Vekiliydi.¹²³⁶ 1890 yılında ise göreve Gustavo Keun Ajan Konsolos olarak atanmıştı.¹²³⁷

Antakya Konsolosluğu (Antiochia)

1873-1882 arası Name Biasciara Antakya Konsolos Memuruydu.¹²³⁸ 1883 yılında atama yapılmamıştı.¹²³⁹ 1884-1887 yılları arasında ise Konsolos Vekili olarak Asar atanmıştı.¹²⁴⁰ 1887 yılında Demetrio Asar yine Konsolos Vekili olarak görevlendirilmişti.¹²⁴¹ 1896 yılında Ajan Konsolos olarak aynı isim geçmektedir.¹²⁴²

¹²³³ **CGRI** 1880, s. 99. 1892 yılında Angelo Garparini olarak da geçiyor.

¹²³⁴ **CGRI** 1893 s. 67.

¹²³⁵ **CGRI** 1896 s. 2492.

¹²³⁶ **CGRI** 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112.

¹²³⁷ **CGRI** 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2492; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹²³⁸ **CGRI** 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104.

¹²³⁹ **CGRI** 1883, s. 98.

¹²⁴⁰ **CGRI** 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109.

¹²⁴¹ **CGRI** 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68.

(Demetrio Azar olarak da geçmektedir)

¹²⁴² **CGRI** 1896 s. 2495.

1893 yılında İtalya tarafından Antakya’da dört seneden beri Konsolos Memuriyeti görevini sürdürmekte olan Demetrio Asar’ın, resmi bir şekilde Konsolos Memuru olarak tayin edildiğine dair bir bilgi de bulunmaktadır.¹²⁴³

Name Biasciara, memurluğu sırasında, iki kadın arasındaki bir arazi meselesine dahil olmuştu. Buna göre, Ali Efendi’nin kızı ve eşine kalan bir bahçe hakkındaki konuya o dönemde Antakya Konsolos Vekili olarak geçen Name Biasciara tarafından müdahale olunmaktaydı. Kendisinin müdahalesinin engellenmesi hakkında Antakya şeri mahkemesi tarafından ilam verilmiş ve bu ilam tasdik edilmiş olmasına rağmen Konsolos ilam gereğince kendilerine ait hisse-i erşiyeye tesliminde muhalefet etmekteydi. Konsolosun herhangi bir iddiası vardysa bunu ortaya çıkarması veya hisse-i erşiyeye müdahale etmemesi konusunda İtalya sefaretine yazı yazılmasına karar verilmişti¹²⁴⁴. Ancak olayın sonucu hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Asvan Konsolosluğu

Mısır’da bulunan Asvan’a gelip giden İtalya halkının işlerinin yapılması için Osmanlı tebasından Giorgio Tacla Konsolos Memuru tayin edilmişti.¹²⁴⁵

Asyut Konsolosluğu (Assiut)

1872-1877 yıllarında I. Risgalla İtalya’nın Asyut Ajan Konsolosuydu.¹²⁴⁶ 1878-1881 yıllarında bu görevi Yasse Risgalla yürütmüştü.¹²⁴⁷ 1882 yılında Yasla Risgalla

¹²⁴³ BOA, HR.TH 131/44, 27 Zilhicce 1310 (12 Temmuz 1893)

¹²⁴⁴ BOA, HR.TH 28/62, 11 Şaban 1295 (10 Ağustos 1878)

¹²⁴⁵ BOA, Y.A.RES 120/123, 28 Safer 1321 (26 Mayıs 1903); Y.A.RES 121/35, 24 Rebiyülevvel 1321 (20 Haziran 1903); Y.A.RES 121/88, 26 Rebiyülahir 1321 (22 Temmuz 1903); İ.MTZ (05) 31/1779, 29 Receb 1321 (21 Ekim 1903); HR.TH 293/81, 12 Şaban 1321 (3 Kasım 1903)

¹²⁴⁶ **CGRI** 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 142; 1876 s. 140; 1877 s. 146.

¹²⁴⁷ **CGRI** 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105.

yine Ajan Konsolos olarak atanmış ve göreve 1886'ya kadar devam etmişti.¹²⁴⁸ 1886-1900 yıllarında Saman Risgalla Asyut Ajan Konsolosuydu.¹²⁴⁹

Avlonya Konsolosluğu (Vallona)

1873-1889 yıllarında İtalya'nın Avlonya Konsolos Vekili Giovanni Dal Sordo'ydu.¹²⁵⁰ 1890 yılında göreve Ulisse Bosio aynı unvan ile atanmış, 1896 yılında Ajan Konsolos olarak görevine devam etmişti.¹²⁵¹ İtalya Devleti'nin Avlonya Konsolos Vekaletini yerine getiren Bosio'nun vekaleti ref olunduğundan, kendisinin Başkitabet ve Tercüman sıfatlarının tanınmasına karar verilmişti.¹²⁵² Avlonya'da 1902'den itibaren Konsolos Vekili olarak Alfredo Ancarano bulunuyordu.¹²⁵³ 1906 yılında ise aynı unvan ile göreve Gaetano Poccardi atanmıştı.¹²⁵⁴

1888 yılında, İtalya tarafından Osmanlı Devleti'nde yaşayan İtalyanların ihtiyaçları için İstanbul, Yanya, Preveze, Avlonya, İşkodra, Selanik, Halep, Trablus, Beyrut, Trabzon, İzmir'de ilkokullar ve ticaret okulları açma talepleri olduğu bildirmişti.¹²⁵⁵ Bu mesele üzerinde Avlonya'da 1902 yılında, Ancarano'nun konsolosluğu döneminde, bazı gelişmeler yaşanmıştı. Konsolos Ancarano, önce bir

¹²⁴⁸ **CGRI** 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107.

¹²⁴⁹ **CGRI** 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1898 s. 125; 1899 s. 125; 1900 s. 125.

¹²⁵⁰ **CGRI** 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1888 s. 104; 1889 s. 112.

¹²⁵¹ **CGRI** 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2488; 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124.

¹²⁵² BOA, HR.HMŞ.İŞO 189/70, 11 Şevval 1319 (21 Ocak 1902)

¹²⁵³ **CGRI** 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; **Salnâme-i Nezâret-i Hariciye**, 1320 [1902], yay. haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 130.

¹²⁵⁴ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹²⁵⁵ BOA, HR.TO 280/83, 25 Rebiyülevvel 1306 (29 Kasım 1888)

İtalyanın evini kiralarak okul olarak düzenlemişti. Daha sonra ise Hristiyan mahallesinde daha büyük bir ev kiralamış ve rahle, harita gibi eşyalar yerleştirilerek iki de öğretmen alınacağı Berat Mutasarrıflığı'ndan bildirilmişti. Osmanlı'da yabancıların okul açmaları ancak Padişah iradesi ile olabileceğinden bu okulun açılmasına izin verilmemesi bölgeye tebliğ edilmişti.¹²⁵⁶ İtalyan Elçiliği gönderdiği cevapta, bu iki okulun açılması hakkında iznin 5 Şubat 1889 tarihinde verilmiş olduğunu ve bu iki okulun erkek ve kız olarak tekrar açıldığını yazmıştı. Bu okuldan başka erkeklere mahsus olanı üç senedir İtalya hükümeti tarafından özel bir okul olarak eğitime başlamıştı. Bu nedenlerden dolayı, bu okullarda eğitime zorluk çıkarılmaması için Yanya Vilayetine gereken talimat verilmeliydi.¹²⁵⁷ Okulların açılmasına belirtilen tarihte ruhsat verildiğine dair Bâbîâlice bir kayıt bulunamayıp sefaretten tekrar bilgi istenince¹²⁵⁸, Elçilik tarafından bu okulların Bâbîâli ve sefaret arasında 1889 yılı başlarında yaptıkları anlaşma üzerine açıldığı yazılmıştı.¹²⁵⁹ Mayıs 1903'te Avlonya'da Konsolos tarafından açılan okulda eğitim devam etmekteydi.¹²⁶⁰

1903 yılının ortalarında, Avlonya'da İtalyan Konsolosluğu ve İtalyan okulu yapılmak istenen bazı evlerin Osmanlı vatandaşı olan sahiplerinin yerel memurlar tarafından sıkıştırılıp tehdit edildikleri ve bu evler için kira sözleşmesi yapılmasının engellendiği haber alınmış, bunun için bir şeyler yapılması İtalya Elçiliği'nden istenmişti.¹²⁶¹ Berat Mutasarrıflığı'na gönderilen yazıda, İtalya Konsolosu Ancarano

¹²⁵⁶ BOA, DH.MKT 584/98, 25 Cemaziyelahir 1320 (29 Eylül 1902); BEO 1928/144591, 29 Cemaziyelahir 1320 (3 Ekim 1902).

¹²⁵⁷ BOA, HR.İD 2031/10, 30 Receb 1320 (2 Kasım 1902)

¹²⁵⁸ BOA, BEO 1962/147140, 13 Ramazan 1320 (14 Aralık 1902)

¹²⁵⁹ BOA, HR.İD 2031/28, 21 Zilkade 1320 (19 Şubat 1903). Bu iddiayı reddetmek veya onaylamak için Hariciye kayıtlarına bakılacaktı. BOA, BEO 2022/151595, 18 Zilhicce 1320 (18 Mart 1903).

¹²⁶⁰ BOA, BEO 2068/155042, 15 Safer 1321 (13 Mayıs 1903)

¹²⁶¹ BOA, BEO 2110/158216, 12 Rebiyülahir 1321 (8 Temmuz 1903)

bölgeye gelmesinden, yani üç yıldan beri, kiraladığı evini ve bahçesini günden güne imar etmiş ve güzelleştirmişti, dolayısıyla bu evden çıkma isteğinin olamayacağı belirtilmişti. Konsoloslüğün kira sözleşmesinin yapılmasının engellenmesine dair olan ifadesi bu nedenle yalandı. Bunun yanında yine bir okul meselesi vardı. İtalyanların açmak istedikleri okulun binasının kiralanmaması ve bu okula çocuk gönderilmemesi konusunda Osmanlı tebası sıkıştırılıp zorlanmamış, belki tembihte bulunulmuştu. Okul açılmıştı ve Konsolosun yeğeni tarafından İtalyan çocuklarına eğitim verilmekteydi. Konsolosun, bu okulu büyütmek, yenilemek ve akşam okulu haline de getirerek sadece İtalyanların değil, Osmanlı çocuklarının da okulda eğitim görmesi için çalışmakta olduğu konusunda iddialar bulunmaktaydı.¹²⁶² Yanya Vilayetinden bu konuda gönderilen yazıya göre ise, İtalya Konsoloslüğünün kira sözleşmesinin akdinin engellenmesi hakkındaki iddiaların hepsi asılsızdı, okul yapılan ev hakkında da fiili bir engellemede bulunulmamıştı. Bunları ortaya çıkaran kişi Yanya Konsolosu Giorgio Millelire'ydi ve kendisinin değiştirilmesi gerekiyordu.¹²⁶³ Daha sonra yine Avlonya'daki İtalyan okullarına Rum çocukların alınmasıyla ilgili bazı sorunlar çıkmıştı. İtalya Konsololuğu, okullarına Osmanlı tebasından Rum çocukların alınması için bazı girişimlerde bulunuyordu. Ancak Rumlardan çocuklarını bu okullara gönderenlerin adeta aforoz edilmesine, Rum kilisesine kabul edilmemelerine ve haklarında dini törenler yapılmamasına dair İstanbul Rum patrikhanesinden gelen emir kilisede resmen ahaliye okunmuş ve ilan edilmişti. İtalya Konsolosu ise buna çok sinirlenmiş ve bunun kaldırılmasını isteyerek Elçiliğe de başvurmuştu.¹²⁶⁴ Avlonya'daki metropolit, yerel idarenin izniyle Rum çocuklarının İtalyan okuluna devamlarının yasaklanmasına dair bir ilanname yazmıştı. Bu ilannamelerin toplattırılmasına

¹²⁶² BOA, HR.TH 287/113, 5 Cemaziyelevvel 1321 (30 Temmuz 1903)

¹²⁶³ BOA, BEO 2156/161626, 3 Cemaziyelahire 1321 (27 Ağustos 1903)

¹²⁶⁴ BOA, MF.MKT 760/36, 14 Zilkade 1321 (1 Şubat 1904)

hükümetçe karar verilmişti, çünkü Müslüman çocukların yabancı okullara devamlarının engellenmesi konusunda bulunan karar, Rum çocukları için geçerli değildi ve vilayet tarafından verilen emrin sebebi anlaşılamamıştı.¹²⁶⁵

Görünen o ki, Avlonya Metropolit Vekili bu ilannameleri kilise kapılarına ve diğer başka yerlere de yapıştırmıştı. Bu nedenle, kendisinin tevbih edilmesine karar verilmiş, durum Yanya İtalya Konsolosuna bildirilecek ve bunun gibi olayların tekrar yaşanmasının engellenmesi için tedbir alındığı konusunda kendisine teminat verilecekti. Ayrıca, Avlonya Kaymakamı Avlonya İtalya Konsolos Vekilini ziyaret edecek ve olay kapanacaktı.¹²⁶⁶

Alfredo Ancarano döneminde, İtalya'nın Avlonya'da postane açmasıyla ilgili de bazı gelişmeler yaşanmıştı. Buna göre, Eylül 1904'te, İtalya Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni, Posta ve Telgraf Bakanı ile anlaşma halinde Avlonya'da bir posta ofisi açmak istediğini, sorumluluğunu Konsolos Vekilinin üstleneceğini, mümkünse 1 Ekim'de açılacağını dönemin İstanbul Elçisi İmperiali'ye yazmıştı.¹²⁶⁷ Bu haberi alan Elçi İmperiali, yabancı posta ofisleri açılması konusunda Bâbîâli'nin 1902 yılında belirli bir tutum aldığını, bunların Malaspina'nın raporlarında yazdığını belirtmişti. Elçi İmperiali'ye göre Avlonya'da bir postane açılması zordu ama imkansız değildi. Ofis, tanıtım yapılmadan sessizce açılmalı ve Osmanlı hükümeti bu konuda bir oldu bittinin karşısında kendini bulmalıydı. Her ne kadar haklılığı ispat edilemese de Padişah Abdülhamid'in Arnavutluk'taki İtalyan emelleriyle ilgili düşünceleri İtalya'nın Osmanlı

¹²⁶⁵ BOA, BEO 2426/181878, 1 Şaban 1322 (11 Ekim 1904)

¹²⁶⁶ BOA, BEO 2441/183012, 23 Şaban 1322 (2 Kasım 1904) Avlonya ve Yanya'da Ortodoks din adamları ve İtalyan okulları arasındaki anlaşmazlık olayı hakkında daha fazla bilgi için bkz. **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Incidente tra il Clero Ortodosso e le Scuole Italiane di Vallona e Janina (1891-1904)

¹²⁶⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 8 Eylül 1904, s. 511.

Devleti ile dostane politikasıyla ne kadar uyuşabilirdi buna da bakmak gerekirdi.¹²⁶⁸ Avlonya'da İtalya Konsolosluğu içinde postane açılacağı Selanik Başmüdürlüğünden Posta ve Telgraf Nazırlığına da bildirilmişti. Yabancıların vapur kumpanyaları acentehanelerinden başka Konsolosluklarda da posta işleri yapmaya teşebbüsleri Osmanlı topraklarında bu işlemleri ne derece genişletmek istediklerini göstermekteydi. Bu durum da sakıncalı görüldüğünden Konsolosluğun bu teşebbüsten men edilmesine karar verilmişti.¹²⁶⁹

Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni'ye göre, bu durum İtalya Krallığı-Osmanlı Devleti arasındaki karşılıklı ilişkilere kesinlikle uymuyordu. Osmanlı Devleti'nde yenilerinin kurulmasından ziyade var olan yabancı posta ofislerinin çalışmasına izin verilmesi hukuki bir temel olarak kabul edilemezdi. Bu kriter birkaç kez ve hatta daha yakın zamanda reddedilmişti, ancak İtalya bu meselede de her türlü ekonomik ilişkide olduğu üzere en gözde ülke tutumunun hüküm sürmesi gerektiğini iddia ediyordu. Yabancı ülkelerin posta ofisleri olan yerde İtalyan posta ofisinin kurulması engellenemezdi. Buna bağlı olarak, İtalya Avlonya'da yakın tarihte bir posta ofisi kurma girişiminde bulunacaktı, zira oraya İtalyan posta vapurları periyodik olarak geliyordu ve burada tehlikeler yaşanıyordu. İtalya yerel otoriteler tarafından bir karşı

¹²⁶⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 9 Eylül 1904, s. 512-513. Osmanlı Devleti, yabancı posta ofisleri hakkında şu kararı almıştı: Eski şubeler işlerine devam edecekler ancak yeniden postane kurulmasına izin verilmeyecekti. Dolayısıyla Avlonya ve Selanik'te İtalyanların postane açmalarına da muvafakat edilmemişti. Bu karar, İtalyan Elçiliğine bildirilecekti. BOA, BEO 2453/183959, 15 Ramazan 1322 (23 Kasım 1904)

¹²⁶⁹ BOA, HR.TH 309/56, 12 Receb 1322 (22 Eylül 1904). 15 gün içerisinde Avlonya'da İtalya postanesi açılacağı bilgisi Berat Mutasarrıflığından haber alınmıştı. BOA, BEO 2416/181141, 12 Receb 1322 (22 Eylül 1904) Avlonya Konsolosluğunun altındaki bir odaya sokak tarafından bir kapı açtırıldığı ve burasının postane olarak kullanılacağı da bildirilmişti. BOA, BEO 2415/181120, 13 Receb 1322 (23 Eylül 1904)

koyma olmayacağına güveniyordu, bu karşı koyma iki ülke arasındaki ilişkilerde sevimsiz olaylar çıkmasına neden olacaktı. Yine de İtalyanlar tartışmasız hakları olarak gördükleri bu posta ofisi kurulması fikrinden vazgeçmeyeceklerdi.¹²⁷⁰ Sadrazam Ferid Paşa ile bu konuyu görüşen Elçi İmperiali, Sadrazamın buna karşı olduğunu gizlemediğini görmüştü. Bu konuda üzüntüsünü dile getirmiş ve konunun hukuki yönünü tartışmayı reddetmişti, ayrıca ofislerin kurulmasının tamamen uygunsuz olduğunu Elçi'ye kanıtlamak istemişti, zira Padişah nezdinde hoşnutsuzluğa yol açacaktı ve Arnavutluk'taki nüfuzun artmasına hiçbir olumlu katkıda bulunmayacaktı. Bu yüzden de kararın geri çekilmesini hükümet nezdinde sağlamak üzere çaba göstermesini Elçi İmperiali'den istemişti. Elçi bu isteği açık bir şekilde reddetti. Madem ki konu Bâbîâli tarafından gündeme getirilmişti, ona artık tavsiyede bulunmak düşmezdi sadece itaat etmesi gerekirdi. Ancak, posta ofislerinin buna rağmen sadece Avlonya'da değil, kısa süre sonra Selanik'te de açılmasının kesinlikle gerektiğini düşünmüştü. Bu yönde Bâbîâli'nin yerel otoritelere talimatlar vermesi uygun olurdu, böylece bu otoriteler tatsızlık çıkaracak düşmanca davranışlara girmezlerdi. Bu da iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin lehine olacaktı. Sadrazam Ferid Paşa ikna olmuşa benzemiyordu, bu noktada Avlonya'da ofis açılışının tarihini yazılı olarak ve kesin kelimeler kullanarak ancak uzlaşmacı şekilde bir nota ile bildirmekten başka bir çözümleri kalmamıştı. Madem ki demir tavında dövülürdü, açılış tarihinin bildirilmesini ve bu notayı Bâbîâli'ye iletmesi konusunda kendisinin yetkili kılınmasını rica etmişti. İlerde yeniden tartışmalar olmaması için Selanik ofisinin açılışını bu tarihten itibaren belirtmekte yarar görüyordu, zira orada dört başka yabancı posta ofisi ve Navigazione Generale Italiana¹²⁷¹ temsilciliği vardı, orada bir posta ofis açma istekleri padişaha daha normal gelecekti.¹²⁷²

¹²⁷⁰ DDI, Terza Serie, Vol VIII, 13 Kasım 1904, s. 595.

¹²⁷¹ Navigazione Generale Italiana, 1881 yılında kurulmuş bir İtalyan Denizcilik Şirkettir.

Osmanlı hükümeti bu dönemde Selanik ve Avlonya’da açılması düşünülen İtalyan postanelerinin açılmasının engellenmesi kararı alındığından bu girişimlerden kaçınılması gerektiğinin İtalyan Konsoloslarına uygun bir dille anlatılmasını yazmıştı. Eğer şubelerin açılmasına girilirse, kapı önüne münasip bir memur ikame edilebilirdi.¹²⁷³

Osmanlı’nın Roma Elçisi Mustafa Reşid Bey, Bakan Tittoni ile Avlonya ve Selanik’te posta ofisleri kurma projeleri hakkında konuşmaya gittiğinde, Tittoni, İtalya’nın amacının ciddi olduğunu doğrulamıştı ve posta servisinin güvenliğini temin etmek gereksinimi ile mantıklı bir açıklamaya sahip olacak ofisin kurulumunu teyit etmişti. Elçi Reşid Bey ise ısrar etmişti, iki ülke arasındaki karşılıklı ilişkilerden dem vurarak bölgedeki hakimiyet konusunda yeni girişimlerle Bâbîâli’nin otoritesinin zayıflatılmaması gereğini öne sürmüştü. Yeni girişimlerle bölgedeki egemenliklerine zarar gelebilirdi. Bakan Tittoni ise iyi niyetini göstermek için beş yıl müddetle sadece deney niteliğinde posta ofisi kurulduğu yolundaki Bâbîâli’nin açıklama talebine olumlu yanıt vermişti, yeter ki Bâbîâli hiçbir şekilde karşı durmamalıydı. İmperiali de buna benzer sözlü bir açıklamada bulunabilirdi. Padişah II. Abdülhamid’in huzursuz olmaması için şahsi olarak kötü karşılayacağı yolunda duyumlar alındığından İtalyanlara en gözde millet olarak davranılması olayını burada gündeme getirmeksizin Elçi’den de bunun açıklamasını istemişti.¹²⁷⁴ Bu talimatı alan Elçi İmperiali, Sadrazam Ferid Paşa ve Hariciye Nazırı Tevfik Paşa ile görüşmüştü. Önce teklifi sunmuş, daha sonra dostça bir uyarı yapmıştı. Bu uyarıda İtalya’nın kararının değiştirilemez olduğunu, yeni zorluklar çıkmaması için Bakan Tittoni’nin uzlaşmacı görüşlerini takdir etmenin Bâbîâli için uygun olacağını ifade etmişti. Sadrazam Ferid Paşa, bu öneriyi

¹²⁷² **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 14 Kasım 1904, s. 597-598.

¹²⁷³ BOA, BEO 2448/183584, 8 Ramazan 1322 (16 Kasım 1904)

¹²⁷⁴ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 19 Kasım 1904, s. 604.

meclise sunması gerektiğini söylemişti. İmperiali'nin düşüncesine göre daha fazla tartışmaya girilmemeliydi, eğer Bâbîâlî olumsuz cevap verirse hatta sadece ertelerse de, Avlonya ve Selanik'teki posta ofislerinin belirlenen tarihte kesinlikle açılacağını ilan etmek yerinde olacaktı.¹²⁷⁵ İmperiali'nin Tittoni'ye bildirdiğine göre, Sadrazam Ferid Paşa daha sorunu kurula bile bildirmeden açıkça sarayın emirlerine uyararak Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'yı çağırmış ve emperyal hükümetin bilinen sebeplerden dolayı geçici ve deneysel nitelikli de olsa yeni posta ofislerinin açılmasına izin veremeyeceğini söylemesini istemişti. Roma Elçisi Reşid Bey de aynı bilgilendirmeyi kendisine iletenekti. Olaylar bu noktaya geldiği için Elçi İmperiali, tartışmanın gereksiz olduğunu tekrar yazıyordu. Böylesi durumlarda Bâbîâlî aşırı baskı olmazsa geri adım atmazdı. Bu yüzden de hemen harekete geçmelilerdi. En kısa zamanda Avlonya ve Selanik posta ofislerinin açılış tarihini bildirmekle yetkili kılınmak istiyordu. Ancak dikkat edilmesi gereken bir husus, yerel otoritelerin ofislerin çalışmasını engelleme talimatı alacaklarını beklemektir. Bu yüzden de, gemiler açılış gününde orada hazır olmalıydı ve tam bir anlaşma sağlanana kadar orada kalmalıydı. Bu şekilde ciddi kazaların önüne geçebilirlerdi, ayrıca çok kararlı ve enerjik bir üslup kullanmalıydı. Eğer ki Elçi Reşit Bey Sultan II. Abdülhamid'e telgraf çeker de bunu ona açıkça anlatırsa ve ona hükümetin kararının geri dönülemez olduğunu hatırlatırsa o zaman daha büyük olayların patlak vermesini engellemiş olurlardı.¹²⁷⁶

Dışişleri Bakanı Tittoni de buna dayanarak, Elçi Reşit Bey'e kararlarının geri dönülemez olduğunu söylemiş, Avlonya ve Selanik'teki posta ofislerinin açılması ve daha fazla karşı gelinmemesi için Bâbîâlî'yi ikna etmesi konusunda haklı sebepleri sıralamıştı. Reşit Bey özel bir istek olarak ondan bu düşünceleri mektup olarak yazmak için zaman istemişti ve cevap bekleyeceğini söylemişti. Bakan Tittoni de, Selanik

¹²⁷⁵ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 21 Kasım 1904, s. 612.

¹²⁷⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 27 Kasım 1904, s. 621.

ofisini açmak için gerekli teçhizatın daha hazır olmadığı, aynı anda iki ofisin açılması ve Makedonya subayları meselesinin çözülmesi düşünceleriyle bu isteği kabul etmişti.¹²⁷⁷ Bu görüşmeden bir gün sonra ise, Bakan Tittoni, Elçi İmperiali'ye bir süredir yurtdışında posta ofislerinin açılmasını bütçe meseleleri yüzünden beklettiğini, ancak meclisten 1904-1905 için ek bir bütçe verildiğinden Avlonya ve Selanik için harekete geçebileceklerini, hatta İstanbul'da da bir posta ofisi açmak düşüncesini incelemesi ricasını bildirmişti.¹²⁷⁸

Aralık 1904 başlarında, Avlonya'da bizzat Avlonya Kaymakamı tarafından ikinci bir nota yazılmış, bu notada kanunlara göre posta ofisi açılmasının yasaklandığı, eğer böyle bir niyetleri varsa bundan vazgeçmeleri gerektiği Avlonya konsolosu Ancarano'ya bildirilmişti. Yanya Konsolosu Millelire bu durumu Elçi İmperiali'ye haber verirken, Konsolos Ancarano'ya da cevap vermemesini söylemişti.¹²⁷⁹

Hariciye Nezaretine yazılan yazıda, Avlonya İtalya Konsolosluğunun alt katındaki odanın kapısının yukarısına İtalya Postanesi ve Puglia (Pulya-Polya) Acentesi ibaresi yazılı bir levha asıldığı ve fakat henüz işlemlere başlanmadığı Selanik

¹²⁷⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 29 Kasım 1904, s. 625; **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 56, Uffici Postali a Costantinopoli, Derna, Gerusalemme, Salonicco, Smirne, Valona 1904-6, 29 Kasım 1904. Bu görüşme Reşid Bey tarafından nezarete bildirilmişti. Bakan Tittoni, İtalya'nın Avusturya postasının keyfine tabi olmayı kabul edemeyeceğini, karardan dönülmenin imkansız olduğunu, eğer Osmanlı hükümeti postanelerin açılmasını engelleyecek olursa Kralın hükümetinin gereken tedbirleri alacağını söylemişti. BOA, Y.A.HUS 481/108, 21 Ramazan 1322 (29 Kasım 1904). Bakan Tittoni, Şubat 1905'te Reşid Bey ile olan görüşmesinde de kararından geri durmamıştı. BOA, HR.İD 2026/81, 12 Zilhicce 1322 (17 Şubat 1905)

¹²⁷⁸ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 56, Uffici Postali a Costantinopoli, Derna, Gerusalemme, Salonicco, Smirne, Valona 1904-6, 30 Kasım 1904.

¹²⁷⁹ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 56, Uffici Postali a Costantinopoli, Derna, Gerusalemme, Salonicco, Smirne, Valona 1904-6, 6 Aralık 1904.

Başmüdüriyetinden bildirildiği ve levha asıldığı halde posta işlemlerinin yapılmasına başlanılmaması, bunun yasaklanması hakkında Osmanlı hükümetinden yapılacak teşebbüsün derecesi anlaşıldığından sonra işlemlerin yapılmasına yol bulmak fikrine dayanması gerekeceği belirtilmişti. Daha önce yazıldığı gibi yabancıların vapur kumpanyaları acentehanelerinde başka konsolosluklarda dahi posta işlemleri yapmaya teşebbüsleri Osmanlı topraklarında bu işlemleri ne derece genişletmek istediklerini göstermekte olmasına ve bundaki zararlar ortada olduğundan, bu teşebbüsün engellenmesiyle yabancı postanelerinin ref ve ilgasına kadar işlemlerini genişletmemeleri sebeplerinin istikmalî posta ve telgraf nezaretinden yazılmıştı.¹²⁸⁰ Bâbîâli'den Avlonya'da açılmak istenen posta ofisi hususunda yapılan protestoya karşı Bakan Tittoni, bu ofisi gerçekten açmak istediklerini ve protestoya cevap vermeyerek sanki hiç olmamış gibi kararlılıkla ilerlemesini Elçi İmperiali'ye yazmıştı. Uygun bir zamanda verilecek cevapla ilgili kendisine bilgilendirme yapacaktı.¹²⁸¹ Avlonya'da posta şubesi açılması meselesinin çözülemediği, 1908 yılında da devam ettiği görülmektedir.¹²⁸²

Aydın Konsolosluğu

1880-1889 yılları arasında Aydın Ajan Konsolosu Michele d'Andria'ydı.¹²⁸³ 1890 yılında konsolos atanmamıştı.¹²⁸⁴ 1891 yılında göreve Demostene Haggi Dimo

¹²⁸⁰ BOA, HR.TH 325/91, 16 Şaban 1323 (16 Ekim 1905)

¹²⁸¹ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 56, Uffici Postali a Costantinopoli, Derna, Gerusalemme, Salonicco, Smirne, Valona 1904-6, 5 Aralık 1905.

¹²⁸² Bkz. BOA, HR.İD 2025/26, 26 Safer 1326 (30 Mart 1908); HR.İD 2025/25, 26 Safer 1326 (30 Mart 1908); BEO 3282/246126, 28 Safer 1326 (1 Nisan 1908)

¹²⁸³ **CGRI** 1880 s. 99; 1881 s. 99; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112.

¹²⁸⁴ **CGRI** 1890 s. 118.

Ajan Konsolos olarak atanmıştı.¹²⁸⁵ Haggi Dimo hakkında Aydın'dan bazı kişiler kendisinin fahiş faiz ile halkı borçlandırmakta olduğu, yaşadıkları evleri üstüne geçirmeye çalıştığı ve başka bazı meselelerden dolayı şikayette bulunmuşlardı. Hatta Dimo'nun atanmasından sonra yine birkaç suçlama ile karşılaştığı görülmüş, bunların aslı olmadığı ortaya çıkmıştı. Aydın Valisine göre, bahsedilen Aydınlıların şikayeti üzerine, bu ihbarların bir dereceye kadar abartılı olduğu anlaşılmıştı. Dimo, Osmanlı tebaasından ve Aydın'ın yerlilerindendi, gelir ve arazi sahibiydi ve çekişmeleri eksik olmuyordu. Aydın Konsolosluğu vekaletine gelmesinin de konsolosluk nüfuz ve gücüyle işlerini yürütmek amacına yönelik olduğu şüphesizdi, zaten bu gibi memurların ataması fahri ve geçici olduğundan konsolosluk vekaletinden çıkarılmasına hiçbir engel ve mahzur görülememişti.¹²⁸⁶

Ayvalı Konsolosluğu

1870-1885 yıllarında Ajan Konsolos Giacinto Preve idi.¹²⁸⁷ 1886 yılında Avusturya Konsolosu vekil olarak atanmıştı.¹²⁸⁸ 1887 yılında Giuseppe Zamboni Ajan

¹²⁸⁵ BOA, HR.TH 97/83, 2 Şaban 1307 (24 Mart 1890). **CGRI** 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2492; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹²⁸⁶ BOA, HR.TH 104/51, 23 Rebiyülahir 1308 (6 Aralık 1890). Dimo, İtalyan kaynaklarında Konsolos unvanıyla geçmesine rağmen, Osmanlı kaynaklarında “Konsolos Vekili” veya “Konsolos Memuru” olarak anılmıştır.

¹²⁸⁷ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107.

¹²⁸⁸ **CGRI** 1886, s. 110.

Konsolosluk görevine gelmişti.¹²⁸⁹ 1898-1907 yıllarında aynı unvan ile Lorenzo Preve görevdeydi.¹²⁹⁰

Ayvalık Konsoloslugu

Ayvalık'a gelip giden İtalyanların işleri için İtalya Devleti tarafından buraya Doktor Giovanni Gozza adlı kişi konsolos olarak atanmıştı.¹²⁹¹

Bağdat Konsoloslugu

1870-73 yıllarında İtalya'nın Bağdat'taki Ajan Konsolosu Ottone Wartmann'dı.¹²⁹² 1874-1896 arasında Fransız Konsolosu bölgede vekil olarak akredite edilmişti.¹²⁹³ 1898-1900 yıllarında İngiltere Konsolosu bu görevi yürütüyordu.¹²⁹⁴ 1901 yılından itibaren yeniden Fransa Konsolos Vekili akredite edilmişti.¹²⁹⁵ İtalya'nın

¹²⁸⁹ **CGRI** 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2492.

¹²⁹⁰ **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹²⁹¹ BOA, HR.TH 362/47, 26 Rebiyülevvel 1326 (28 Nisan 1908); BEO 3302/247576, 26 Rebiyülevvel 1326 (28 Nisan 1908); İ.HR 412/18, 13 Rebiyülevvel 1326 (15 Nisan 1908)

¹²⁹² **CGRI** 1870, s. 153; 1871, s. 140; 1872, s. 144; 1873 s. 142.

¹²⁹³ **CGRI** 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2496; **Salnâme-i Nezâret-i Hariciye**, 1306 [1889], yay. haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 290; **Salnâme-i Nezâret-i Hariciye**, 1318 [1900], yay. haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 236.

¹²⁹⁴ BOA, HR.TH 197/20, 12 Safer 1315 (13 Temmuz 1897); HR.TH 202/97, 28 Cemaziyelevvel 1315 (25 Ekim 1897). **CGRI** 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124.

¹²⁹⁵ **CGRI** 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

Bağdat'ta Konsolos Vekili olarak Cavaliere Leopoldo Zununi Konsolos Memuru olarak atanmıştı.¹²⁹⁶

Banja Luka Konsolosluğu (Banjaluca)

1870 yılından itibaren Konsolosluğa Avusturya Konsolos Vekili akredite edilmişti.¹²⁹⁷

Beyrut Konsolosluğu (Beirut)

1870-1878 yıllarında Licurgo Maccio Beyrut Konsolosuydu.¹²⁹⁸ 1879-1884 yıllarında görevi Enrico Colucci devralmıştı.¹²⁹⁹ 1885 ve 1886'da Konsolos atanmamış, Konsolos Vekili Giuseppe Mina görevde bulunmuştu.¹³⁰⁰ 1887-1891 yıllarında ise Francesco Zerboni Başkonsolos olarak görev yapmıştı.¹³⁰¹ 1892-1899 yıllarında Beyrut Başkonsolosu Enrico de Gubernatis'ti.¹³⁰² 1900 yılında Başkonsolosluk görevine Enrico Vitto getirilmişti.¹³⁰³ 1906 yılında ise Riccardo Motta Başkonsolos olarak atanmıştı.¹³⁰⁴

¹²⁹⁶ BOA, İ.HR 416/21, 21 Zilkade 1326 (15 Aralık 1908); HR.TH 370/93, 5 Zilhicce 1326 (29 Aralık 1908); BEO 3464/259729, 5 Cemaziyelahir 1326 (5 Temmuz 1908); DH.MKT 2704/16, 5 Zilhicce 1326 (29 Aralık 1908).

¹²⁹⁷ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104.

¹²⁹⁸ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97.

¹²⁹⁹ **CGRI** 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; **S.N.H.**, 1301 [1885], yay. haz. Ahmed Neziğ Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 410.

¹³⁰⁰ **CGRI** 1885 s. 106; 1886 s. 109.

¹³⁰¹ **CGRI** 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹³⁰² **CGRI** 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2495; 1898 s. 124; 1899 s. 124; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235.

¹³⁰³ **CGRI** 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37.

¹³⁰⁴ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 38.

1889 yılında Beyrut Konsolosu Trablusgarb'a bir arma meselesinden dolayı telgraf çekmişti. Ona göre, okullardan armaların kaldırılması yerel yöneticinin işiydi, o her zaman İtalyan okullarına karşıydı. Her ne kadar Beyrut'taki Paşa araştırma emri verdiyse de Bâbîâli'den emir verilmesini talep edilmesini, olayın aydınlanmasını, suçlunun cezalandırılmasını, armaların yeniden koyulmasını ve bunun gibi sevimsiz olayların engellenmesini Damiani, Tugini'ye yazmıştı.¹³⁰⁵ Hariciye Nazırı Said Paşa, Maslahatgüzar Tugini'ye verdiği cevapta, Beyrut Valisinin Bâbîâli'yi bilgilendirdiğini, buna göre İtalyan Konsolosunun İtalyan okulunda bayrak çektiğini ve İtalyan hükümeti tarafından kendisine yetki verildiğini söylediğini bildirmişti. Hariciye Nazırı Said Paşa ayrıca İşkodra'daki okulda da bayrak çekildiği konusunu hatırlatarak bu sevimsiz olayların yaşanmasını engellemek için okullarda bayrak çekilmemesi gerektiğini söylemişti. Zira Bâbîâli İtalyan okullarında ve tüm diğer okullarda, kiliselerde, yabancı hastanelerde, özellikle Suriye'de çok sayıda olan Fransa'ya ait bu gibi kurum ve kuruluşlarda bayrak çekilmesine izin verdiği takdirde özellikle Fransızlar gibi diğer güçler de aynısını yapmak isteyecekti. Fransa pek çok kez okullarında bayrak çekmeye çalışmıştı ancak Bâbîâli'nin bu konudaki uyarılarından sonra vazgeçmişti. Bu durumda ısrar edilirse Fransa'nın güvencesi altındaki okullarda Fransız bayrağı çekilmesine katkıda bulunmuş olacaklar, bu da Suriye'de Fransız korumasının sürmesine kuşkusuz yardımcı olacaktı.¹³⁰⁶ Genel Sekreter Damiani'ye göre Fransız okullarıyla İtalyan okullarını karşılaştırmak imkansızdı. O nedenle Fransızları reddettiği hakkı İtalyanlara tanımış, milli amblemlerine izin vermişti. Onun için haklarını korumaya devam etmelilerdi ve uzlaşmacı bir tavır için milli günlerde ve okul tatillerinde bayrak çekmeyebileceklerini iletmesini Maslahatgüzar Tugini'ye yazmıştı.¹³⁰⁷

¹³⁰⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 14 Mayıs 1889, s. 344.

¹³⁰⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 22 Mayıs 1889, s. 345.

¹³⁰⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 23 Mayıs 1889, s. 345.

Bingazi Konsolosluğu (Bengasi)

1870-71 yıllarında Bingazi Ajan Konsolosu Effisio Franchi'ydi.¹³⁰⁸ 1872-1882 yılları arasında Bingazi Konsolos Vekili Fortunato Rossoni'ydi.¹³⁰⁹ 1883-84 yıllarında Paolo Grande Konsolos Vekili, Giovanni Rossoni ise Tercümandı.¹³¹⁰ 1885, 1886 ve 1887 yıllarında Konsolos Vekili atanmamıştı, Giovanni Rossoni Tercüman olarak görevine devam etmişti.¹³¹¹ 1888 yılında göreve Giovanni Rossoni Ajan Konsolos atanmıştı.¹³¹² 1889-1892 yıllarında Riccardo Motta Konsolos Vekili idi, bir önceki Konsolos Vekili yine Tercüman olarak tayin edilmişti.¹³¹³ 1893 yılında Konsolos atanmamıştı.¹³¹⁴ 1898 yılında Bingazi Konsolos Vekaletinde Ferdinando Prat bulunmaktaydı.¹³¹⁵ 1899 yılında ise göreve aynı unvan ile Carlo Mancinelli Scotti getirilmişti.¹³¹⁶ 1903 yılı ve sonrasında Bingazi Konsolos Vekili Giacomo Mondello'ydu.¹³¹⁷ 1906'da ise Romolo Tritoni (Tittoni olabilir) Konsolos Vekaletine atanmıştı.¹³¹⁸

¹³⁰⁸ **CGRI** 1870 s. 154; 1871 s. 140.

¹³⁰⁹ **CGRI** 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 140; 1877 s. 146; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105.

¹³¹⁰ **CGRI** 1883 s. 99; 1884 s. 103; **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, s. 255-256; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 411.

¹³¹¹ **CGRI** 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100.

¹³¹² **CGRI** 1888 s. 104.

¹³¹³ **CGRI** 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65.

¹³¹⁴ **CGRI** 1893 s. 68.

¹³¹⁵ **CGRI** 1898 s. 124.

¹³¹⁶ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1889, 12 Ocak 1899; **CGRI** 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 236; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹³¹⁷ **CGRI** 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37.

¹³¹⁸ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 39.

1889 yılında İtalya'nın Bingazi Konsolos Vekilinin Riccardo Motta olduğu dönemde, Trablusgarb Konsolosu olan Grande'nin belirttiğine göre, Riccardo Motta ile Bingazi Mutasarrıfı arasında ciddi sorunlar çıkmıştı. Mutasarrıf, Konsolosa iade-i ziyaret yapmamıştı, İtalyanların meşru haklarını tanımamıştı, ayrıca İtalyan okullarının açılması konusunda asılan ilanlar halk tarafından parça parça edilmişti. Konsolos Vekili Motta bir şeyler yapmak istemiş ancak başarısız olmuştu. Hudeyde temsilcisine karşı da kötü bir ima vardı, bunun sebebinin ise dış etkilere olduğu düşünülüyordu. Siyasi otoritenin sağlanması için İtalya'dan Bingazi'ye direk bir gemi gönderilmeliydi, bu gemi o kadar beklenmeyen bir şekilde talimatlarla gelmeliydi ki, Mutasarrıf Paşa, Kumandan huzurunda Konsolos Vekilinden özür dilemeliydi.¹³¹⁹ Okullar konusuna bakıldığında, Konsolos Vekili tarafından erkek ve kız çocukları için üç tane okul açıldığı, ancak bunun izin ve ruhsat alınmadan yapıldığı ve kendisinin uyarıldığının Bingazi'den bildirildiği görülmektedir.¹³²⁰ Mutasarrıf Paşa tarafından ziyaret edilmeyince, İtalya tarafından iki gemi gönderileceği haberi gazetelerde yazılmış¹³²¹ hakikaten de iki gemi gönderilmişti.¹³²² Birkaç ay sonra meselenin çözümlendiği ve Konsolos ve Mutasarrıfın arasının iyi olduğu ve ileride de böyle olacak gibi görüldüğü

¹³¹⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 28 Şubat 1889, s. 297-298. Bu isteğini yinelemişti, Bingazi'de olanlardan da bahsetmişti. Bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 1 Mart 1889, s. 299-300. Bu konuda ayrıca bkz. BOA, HR.SYS 812/52, 9 Şaban 1306 (10 Nisan 1889); HR.SYS 812/79, 2 Şevval 1306 (1 Haziran 1889); HR.SYS 812/90, 11 Zilhicce 1306 (8 Ağustos 1889).

¹³²⁰ BOA, DH.ŞFR 138/84, 22 Cemaziyelahir 1306 (23 Şubat 1889); DH.ŞFR 138/85, a.t.; DH.MKT 1599/60, a.t.; DH.MKT 1605/55, 14 Receb 1306 (16 Mart 1889)

¹³²¹ BOA, İ.DH 1129/88179, 24 Receb 1306 (26 Mart 1889); İ.DH 1129/88179, 26 Receb 1306 (28 Mart 1889)

¹³²² BOA, İ.DH 1129/88171, 24 Receb 1306 (26 Mart 1889)

belirtilmişti.¹³²³ Bir yıldan biraz fazla bir süre sonra ise Motta'nın Bingazi'den ayrılmak istediği görülmekteydi.¹³²⁴

1901 yılında ise ilişkiler Bingazi posta şubesi meselesi yüzünden gerilmişti. Aslında Bingazi'de bir posta ofisi açma fikri, Ekim 1899'da dönemin Dışişleri Bakanı Visconti Venosta tarafından İstanbul'daki Elçi Alberto Pansa'ya sorulmuştu. İtalya ve Sirenayka arasında yakın zamanda kurulan deniz hattının etkinliğini ve faaliyetlerini artırmak, buradan doğacak yararlardan olabildiğince faydalanabilmek için bu tesis düşünülmüştü. Bu proje Osmanlı hükümetinde nasıl etki yaratacak ve nasıl gerçekleştirilecek diye inceleme yapmalıydı. O dönemde İngiliz, Fransız ve Almanların imparatorluğun bazı noktalarında zorlanmadan posta ofisleri açtıklarını duyan Bakan, Elçi'den bu haberin doğruluğunu öğrenmesini istemişti. Eğer doğruysa önceden Osmanlı hükümetinin iznini almak gerekirdi ya da bir oldu bittiye getirip tesis ettikten sonra kendilerine bilgi verebilirler, Bingazi'de bağımsız bir ofis kurabilirler veya Trablusgarb'da olan posta ofisinin basit bir şubesiymiş havasını verebilirlerdi. Bütün bu şıkları anlamak için Elçi Pansa İstanbul'da nabız yoklaması yapmalıydı.¹³²⁵

İtalya, Osmanlı'ya göre “*hiçbir hak ve salahiyyete müstenid olmayarak*” daha önce Trablusgarb'da bir postane açmış, resmi olarak da İttihâd-ı Posta Mukâvelesine dâhil ettirmişti. 1 Şubat 1901 tarihinde ise Bingazi'de havale işlemleri için bir postane

¹³²³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 23 Haziran 1889, s. 360.

¹³²⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 2 Ekim 1890, s. 473. Bu durum Osmanlı tarafının da ilgisini çekmişti, devleti tarafından çağrılan Konsolostan bölge hakkında bilgi alınacağı düşünülmüştü. BOA, Y.MTV 47/27, 5 Cemaziyel evvel 1308 (17 Aralık 1890); Y.PRK.ASK 68/72, 2 Cemaziyelahir 1308 (13 Ocak 1891).

¹³²⁵ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 56, Progetto di Ufficio Postale Italiano a Benghazi 1899-1901, 9 Ekim 1899.

açıldığını duyurmuştu.¹³²⁶ İtalya'nın Trablusgarp Konsolosunun yazdığına göre, Bingazi'deki Konsolos Vekili Mancinelli Scotti, İtalya posta ofisine bir ilan asmış, Mutasarrıf ise bunun kaldırılmasını istemiş ve posta çantasına el koymak ve açılacak olan İtalyan posta ofisini gerekirse güç kullanarak kapatmak için talimatı olduğunu söylemişti. Mutasarrıf bu açılışı hükümetinden gelecek talimat beklentisi ile protesto etmekle yetinmişti. Şubat'ın 14'ünde tekrar nota yazılmış, aynı şekilde Konsolos Vekili İtalyan deniz temsilciliğindeki bilgilendirmeyi indirmeye davet etmişti.¹³²⁷ Osmanlı tarafına göre, Konsolos "memuriyet göreviyle yetinmeyip nüfuzunu artırmak maksadıyla", İtalya hükümeti adına bir postane açmaya girişmişti. Kendisine gönderilen tebligatı imzalamamış, resmi yazıya da cevap vermemişti. Bu durumda, kendisinin ileride sıkıntı yaratacağı düşünülmüş ve görevinden başka bir şeye müdahale etmemesi için ya Elçilikten talimat verilmesi ya da azledilmesi Bingazi Mutasarrıflığından sorulmuştu. Ayrıca, postane konusundan dolayı Konsolosun protesto edilmesi yeterli miydi, yoksa gelecek posta çantaları polisle postaneye getirilerek dağıtılmalı mıydı?¹³²⁸

Mutasarrıf Ahmed Tahir Paşa, Bingazi Konsolos Vekiline cevap alamadığından yakınlıkla yazdığı bir protesto ile posta ofisinin açılışının kabul edilemeyeceğini ve Trablusgarb Başkonsolosunun İtalyan posta gemisiyle gelip bir evrak çantası dolusu posta getirdiğini ve onu Konsolosluğa ilettiğini, çantanın orada açıldığını ve dağıtımının yapıldığını haber aldığını ve hükümetinden gelen talimatlar uyarınca bunu engellemesi gerektiğini belirtmişti.¹³²⁹ Konsolos Vekili verdiği cevapta, öncelikle İtalya posta ofisi hakkında Mutasarrıfın yazdıklarına karşı neden sessiz kaldığının bir açıklamasını

¹³²⁶ BOA, Y.MTV 211/58, 19 Şevval 1318 (9 Şubat 1901)

¹³²⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol V, 20 Şubat 1901, s. 11. Açılış, Mutasarrıf tarafından dört defa protesto edilmişti. BOA, HR.İD 1713/1, 25 Zilkade 1318 (16 Mart 1901)

¹³²⁸ BOA, BEO 1628/122072, 16 Zilkade 1318 (7 Mart 1901)

¹³²⁹ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 56, Progetto di Ufficio Postale Italiano a Benghazi 1899-1901, 16 Mart 1901.

yapmak istemişti. Bu sessizliğin sebepleri olarak, Trablusgarb Konsolosu ile görüşmeden ve kendisinden talimat almadan cevap veremeyeceğini göstermişti. Ayrıca Konsolos da İtalyan hükümetini bilgilendirerek posta ofisinin açılmaması için Osmanlı yerel otoritesinin aldığı tedbirleri bildirecekti. Konsolostan haber beklerken, Konsolos kendisi gelmiş ve tam tersi talimat ile Bingazi’de posta ofisinin açılması yönünde hareket ederek hemen açılışı yapmıştı. Mutasarrıfın yaptığı protestoyu Roma’ya ve İstanbul’daki İtalyan Elçisine iletteceğini Trablusgarb Konsolusu ifade etmişti.¹³³⁰

Trablusgarp İtalya Konsolosunun 17 Mart 1901 günü İtalya posta vapuru ile Bingazi’ye gittiği ve orada posta açacağı bilgisi alınmıştı.¹³³¹ Daha sonra ise, daha önce de belirtildiği gibi, İstanbul, Girit ve çeşitli yerlerden Bingazi postanesine sevk olunan posta çantalarının İtalya vapuru ile gelerek acenteden teslim edildiği sırada, Girit İtalya postahanesinden gelen çanta İtalya postanesine aittir denilerek İtalya Konsolosu tarafından alınmıştı. Bu çantanın daha önce Bingazi Osmanlı postahanesinden Girit’e gönderilen çanta olduğu söylenerek, bu konuda Mutasarrıfa başvurulmuştu. Mutasarrıf ise bu durumu protesto etmişti. Bingazi postanesinin tesisinin yasaklanması 27 Kanunısani 316 (9 Şubat 1901) tarihli yazı ile bildirilmesi ve Konsolosun belirtilen çantayı alarak açması, içeriğini öğrenmesi idare hukukuna taarruz demekti ve bu durum kesinlikle uygun değildi. Görünen oydu ki, acentehane postane haline çevrilerek postahane kurulmasına çalışılmaktaydı.¹³³²

¹³³⁰ **ASMAE**, Rappresentenza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 56, Progetto di Ufficio Postale Italiano a Benghazi 1899-1901, 17 Mart 1901.

¹³³¹ BOA, HR.İD 1713/2, 27 Zilkade 1318 (18 Mart 1901). 18 Mart 1901 tarihinde posta ofisinin sorunsuz bir şekilde açıldığı Konsolos tarafından ilan edilmişti. **ASMAE**, Rappresentenza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 56, Progetto di Ufficio Postale Italiano a Benghazi 1899-1901, 18 Mart 1901.

¹³³² BOA, HR.TH 253/34, 27 Zilkade 1318 (18 Mart 1901). Konsolosun bu hareketinin, bir mesele çıkarma amacıyla yapıldığı bağlanmıştı, tekrarı durumunda ise gereken yapılmalıydı. HR.İD 1713/3, 27

Dönemin Roma Elçisi Reşid Bey, bu konu hakkında İtalya Dışışleri Bakanı ile görüşmeye gitmişti. Bakan Prinetti, Bingazi postanesinin açılmasının, Bingazi İtalya Konsoloslughuna asılan ilanlarla iki aydan beri ilan edildiğini, buranın açılmasının yeniden kurularak her iki devlet için faydalı olacak olan İtalya posta vapurları hizmeti sebebiyle de gerekli olduğunu, postanenin dört günden beri açık olduğunu söylemişti. Diğer devletler tarafından kabul edilirse bütün yabancı postanelerin kapanmasına karşı bir itirazı yoktuysa da, Osmanlı'da bulunan bütün postaneler aynı zamanda hükümet tarafından kapanmadıkça Bingazi postanesinin kapatılması isteğini kabul edemezdi. Elçi, bu durumun hükümet tarafından kabul edilmeyeceğini ve yerel memurların postaneyi kapatmaya mecbur olduklarını bildirince, Bakan, fikir ve düşüncesinde sebat ile yerel memurlar tarafından böyle bir tedbir alınmasının İtalya Krallığı'nın Osmanlı Devleti'ne karşı duyduğu dostça hislere ve o döneme kadar çeşitli devletlere karşı uyguladığı eşit muamelelere karşıt bir hareket olarak düşünüleceğini ifade etmişti. Elçi Reşid Bey bu konuşmayı yazdıktan sonra, birtakım üzücü olayların ortaya çıkmasını engellemek için bu konuda bir anlaşmaya varılmadan önce postanenin kapatılmaması görüşünde olduğunu yazmıştı.¹³³³ Reşid Bey daha sonra birkaç kez daha Bakan ile görüşmüştü. Bakan, artık olmuş bitmiş hükmünde olan bir şeyden tekrar bahsetmenin İtalya hükümetince kabul edilmeyeceğini, postanenin kapatılmayacağını söylemişti.

Zilkade 1318 (18 Mart 1901). Bingazi'de postane açılmasına izin verilmemesi hakkındaki iradenin de bulunduğu çantanın İtalya posta vapurunun geldiği gün İtalya Konsoloslughunda açıldıktan sonra getirildiği bildirilmişti. DH.ŞFR 257/64, 29 Zilkade 1318 (20 Mart 1901)

¹³³³ BOA, HR.İD 2025/1, 27 Zilkade 1318 (18 Mart 1901). İtalya Dışışleri Bakanı İstanbul Elçilerine bu görüşme hakkında bilgi vermişti. Bkz. **DDI**, Terza Serie, Vol V, 19 Mart 1901, s. 76. Elçi, bu durumun dostça çözülmesi için protesto yoluyla bölgede Osmanlı hukukunun teyit edilmesinin faydalı olabileceğini belirtmişti. BOA, HR.İD 2025/2, 28 Zilkade 1318 (19 Mart 1901)

Osmanlı posta çantaları hakkında Konsolos tarafından yapılan suistimal konusunda ise, araştırma yapıldıktan sonra Konsolosa gereken emirlerin verileceğini belirtmişti.¹³³⁴

İtalya Bingazi Konsolosunun bir postane açmaya çalışması ve Girit'ten gelen Osmanlı posta çantasını açarak mektupları dağıtması, Osmanlı Devleti tarafından Konsolosun İtalyan hükümetine çok önemli bilgiler vermiş olduğunu ve bu yüzden de İtalya savaş gemilerinin bir Amiral kumandasında Bingazi'ye geldikleri şeklinde anlaşılmıştı. Buna göre, Amiral ve Konsolos enine boyuna konuştuktan sonra Amiral Osmanlı hükümeti tarafından bu konuda sorun olacak bir mükaleme olmadığını anlayarak, iki saat kadar sonra Osmanlı sancağı açmış ve top atarak gerekli merasimi yerine getirerek resmi ziyareti uygulamıştı. Bu gemilerin posta meselesini teminata almak üzere bir gösteri yapmak amacıyla geldikleri düşünülmüştü. Bu iki geminin birisi önce, diğer ikisi de iki gün sonra Siracusa'ya doğru hareket etmişlerdi.¹³³⁵

¹³³⁴ BOA, HR.İD 2025/4, 4 Zilhicce 1318 (25 Mart 1901). Osmanlı Bingazi'deki posta ofisini kabul edemeyiz demişti. Osmanlı postasına gitmesi gereken postayı Bingazi Konsolos Vekili vermeyi reddetmişti ve bu evrakın dağıtımını yapma hakkını da engellemişti. Bu noktada Elçiye belirtilmeliydi ki bu haber İtalyan raporları tarafından yalanlanmıştı. **DDI**, Terza Serie, Vol V, 22 Mart 1901, s. 80.

¹³³⁵ BOA, Y.MTV 213/15, 3 Zilhicce 1318 (24 Mart 1901). Gerçekten de gemilerin gönderilmesinin amaçları bu yöndeydi. Bu konu hakkında bkz. **DDI**, Terza Serie, Vol V, 21 Şubat 1901, s. 20-21; 22 Şubat 1901, s. 22; 17 Mart 1901, s. 71; 23 Mart 1901, s. 82. Bingazi posta ofisinin açılması sebebiyle doğabilecek şiddet olaylarını önlemek amacıyla kendisinden önceki kişi bir savaş gemisi hazır bulundurulmasını, Konsolos Chicco ise iki gemi gönderilmesi önerisinde bulunmuştu. Hizmet kısıtlaması olduğundan Konsolosun dediği şekilde ilerlenebilirdi. Yani gemiyi gümrüğe getirip oradan da Konsolosluğa bir tek resmi sicilli evrak çantası getirilebilirdi, bunun içinde posta ofisine gönderilecek paketin dışında diğerlerine gidecek postalar da olacaktı. Böyle bir işlem yapılırsa bu evrak çantasının ele geçirilmesi önlenmiş ya da mühürlerin kırılmasının önüne geçmiş olunurdu. Bir sorun olursa da iki savaş gemisi hemen devreye girerdi. **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 56, Progetto di Ufficio Postale Italiano a Benghazı 1899-1901, 19 Şubat 1901, 21 Şubat 1901.

Dışışleri Bakanı Prinetti, Trablusgarb Konsolosu Chicco'ya yazdığı yazıda, Bingazi Konsolos Vekili Mancinelli Scotti'ye Bingazi posta ofisi hakkındaki anlaşmazlığın Bâbîâli ve İtalya hükümeti arasında doğrudan görüşüldüğünü iletmesini istemişti. Bu durum artık kesindi ve geri dönülemezdi.¹³³⁶ Bu arada, Trablusgarb Posta ve Telgraf Müdüriyetinden gelen telgrafta, İtalya Trablusgarb Konsolosu Bingazi'de postane açtığından Osmanlı postanesinin çantalarını acente ve vapurdan kabul etmeyeceklerinden Konsolosluğa teslim edilmesinin Konsolos tarafından resmi yazı olarak bildirildiği yazılmıştı. İtalya bayrağı altında bölgeye vapur işleten Rubattino Kumpanyası İtalya hükümetinden yardım almakta olduğundan İtalya hükümeti posta idaresinin resmi vasıtalarından sayılıyordu. Washington'daki kongreye katılan bütün hükümetler adına düzenlenen ve kabul edilen Genel Posta Mukavelenamesinin 4. Maddesi gereğince sefer yaptıkları yerlerde birleşmeye dahil hükümetler ve doğal olarak Osmanlı Devleti posta çantalarını da kabul ve alışverişi yapılmasına mecbur olduğundan, burada da yapılması zorunluydu.¹³³⁷

Osmanlı Devleti ise, Konsolosun posta çantalarını alarak içindekileri dağıtması uygun olmadığından ve kendisinin Bingazi'de halk üzerinde kötü etki bırakan bazı olaylardan dolayı görevinden alınmasını istiyordu.¹³³⁸ Konsolosun bazı siyasi amaçlarla Rubattino İtalya Kumpanyasından bir vapuru ticari olarak Bingazi sahillerine seyr-ü sefer ettirmekte olduğu ve yerel ticareti tekeline almak istediği öğrenilmişti. Durumun ortaya çıkaracağı zararlardan dolayı da bunun engellenmesi için Girit, Derne, Bingazi, Mısırata, Trablusgarp ve Malta iskelelerinde her 15 günde bir kez düzenli olarak posta

¹³³⁶ DDI, Terza Serie, Vol V, 25 Mart 1901, s. 84.

¹³³⁷ BOA, HR.TH 253/74, 7 Zilhicce 1318 (28 Mart 1901); HR.İD 1713/6, 14 Zilhicce 1318 (4 Nisan 1901).

¹³³⁸ BOA, HR.İD 1713/5, 8 Zilhicce 1318 (29 Mart 1901). Konsolosun Osmanlı'ya ait posta çantasını konsolosluğa götürüp açtıktan sonra dağıtması ve bu yüzden de Konsolosun buradan kaldırılması daha önce de istenmişti. DH. ŞFR 257/81, 1 Zilhicce 1318 (22 Mart 1901)

yapılması ve makine, kazgani gibi alet ve edevatı gayet sağlam, az kömür harcayan, ortaya çıkacak gelirleri orada alınan ve hızı 10 milden aşağı olmayan ismi Trablusgarb veya Bingazi konulmak üzere 1200 tonluk bir vapurun alınması gerekliliği ortaya çıkmıştı.¹³³⁹

İtalya Trablusgarb Konsolosu Chicco ise Dışişleri Bakanı Prinetti'ye yazdığı yazıda, Osmanlı posta ofisinden posta çantalarının her zaman İtalya posta ofisine teslim edildiğini, buradan İtalya vapuruna aktarıldığını belirtmişti. Bu noktanın üstünde durmak çok gerekliydi, çünkü Bingazi Mutasarrıfı Posta Anlaşmasının 4. Maddesine başvuruyordu ki bu anlaşma “*Navigazione Generale Italiana*” ve Osmanlı Posta İdaresi arasında yapılmıştı, Mutasarrıf posta çantalarının İtalyan postalarına değil gemicilik şirketine teslimini talep ediyordu. Konsolos Chicco, Bingazi Konsolos Vekiline bunu reddetmesi yönünde gerekli talimatları vermişti çünkü yapılan anlaşma gereği bu şekilde olması gerekiyordu. Bingazi'deki posta anlaşması ödeneksiz hatlar içindi, Bingazi ise ödenekliydі. Bu tartışma çoktan çıkmıştı ve çözülmüştü.¹³⁴⁰

İtalya'nın Bingazi Konsolos Vekili, aynı Mutasarrıflığa kendisine atfedilen yolsuzluk iddialarına karşı kendisini savunan bir yazı yazmıştı. Osmanlı Posta Müdürü tarafından verilen bilgiler doğrudu, ancak bu durumun yolsuz ve nizamat ve muahedat hükümlerine karşı olduğu düşüncelerine katılmıyordu. Ona göre, Osmanlı postanesiyle İtalya tarafından Bingazi'de açılan postane arasında hiçbir fark yoktu. Derne'den gelen posta çantası üzerinde bu iki postaneden hangisine teslim edileceğine dair bir işaret bulunmadığından ve bu çanta İtalya vapuruyla nakledilmiş olduğundan Konsolos bunu İtalya postanesine bırakmıştı. Derne Osmanlı Postanesi Müdürü İtalya vapuruyla gönderdiği çantanın Bingazi Osmanlı Postanesine teslimini arzu ettiği takdirde adresi kısmında burasını özel olarak yazmalıydı. Fakat İtalya kumpanyası tarafından İtalya

¹³³⁹ BOA, Y.MTV 213/73, 9 Zilhicce 1318 (30 Mart 1901)

¹³⁴⁰ DDI, Terza Serie, Vol V, 12 Nisan 1901, s. 120.

postanesine bırakılan ve adreslerinde Osmanlı postanesine teslim olunacağında dair bir işarete sahip olmayan çantalar n olur ise olsun, nereden gelir ise gelsin, İtalya postanesi tarafından dağıtılacaktı. Bu hareket ise bu yüzden kanun ve nizamaya aykırı değildi.¹³⁴¹ Osmanlı hükümeti ise bu “taarruzun” tekrarının engellenmesi için Dahiliye Nezaretine yazmıştı.¹³⁴²

Osmanlı İmparatorluğu’nun Roma Elçisi Reşid Bey Bingazi’deki Osmanlı posta çantalarının teslim edilme biçimi hakkında şikâyetle bulunmaya Dışişleri Bakanı Prinetti’ye gitmişti. O da Trablusgarb’taki uygulamanın aynısının Bingazi’de de o şekilde yapılması yolunda talimat verdiklerini söylemişti ve Konsolos Chicco’ya da bu talimatın titizlikle yerine getirilmesine dikkat etmelerini yazmıştı.¹³⁴³

Posta meselesinden sonra, Konsolos Vekili Mancinelli’nin Konsolosluk karşısındaki evde oturan birisinin iki çocuğunu aldığı ve çocuklardan birisini darp ettiği ortaya çıkmıştı. Bu durum, halkın heyecanına sebep olmuştu. Posta olayından ve Konsolos Vekilinin uygunsuz davranışlarından dolayı, Mutasarrıflık kendisinin değiştirilmesini talep etmişti.¹³⁴⁴ İtalya Dışişleri Bakanı konuyu incelemek üzere Trablusgarb Başkonsolosunu bölgeye göndereceğini ifade etmişti.¹³⁴⁵ 1901-1902 tarihlerinde Bingazi Mutasarrıflığı, İtalya’nın Bingazi Konsolos Vekili Mancinelli’nin

¹³⁴¹ BOA, HR.İD 2025/7, 28 Zilhicce 1318 (18 Nisan 1901)

¹³⁴² BOA, Y.PRK.PT 20/111, 8 Muharrem 1319 (27 Nisan 1901)

¹³⁴³ **DDI**, Terza Serie, Vol V, 29 Mayıs 1901, s. 225. Roma Elçisine de Bingazi konsolosuna talimat ileteceğini birkaç kez söylemişti. BOA, HR.İD 2025/8, 20 Muharrem 1319 (9 Mayıs 1901); HR.İD 2025/9, 11 Safer 1319 (30 Mayıs 1901)

¹³⁴⁴ BOA, DH.MKT 2500/51, 1 Rebiyülevvel 1319 (18 Haziran 1901)

¹³⁴⁵ BOA, DH.MKT 2521/92, 26 Rebiyülahir 1319 (12 Ağustos 1901)

değiştirilmesini istemişti. Bu dönemde Napoli'ye giden Konsolos Vekilinin dönmesine imkan bırakılmaması hakkında çeşitli yazışmalar yapılmıştı.¹³⁴⁶

Roma Elçisi Dışişleri Bakanı ile görüştüğünde kendisinin bu değişimden yana olmadığı anlaşılmış olsa da, Bakan kendisinin mahalli memurlara karşı uyumlu hareket etmesi için yeniden talimatta bulunulacağını söylemişti.¹³⁴⁷ Ancak, Bingazi Mutasarrıfının Konsolos Vekilinin yaptığı uygunsuzluklardan şikâyeti bir süre daha sürmüştü.¹³⁴⁸

1903 yılında Bingazi Konsolos Vekili Mancinelli'nin başka bir mevkiye atanmasından dolayı yerini almak için Giacomo Mondello isminde birisi şehre gelmişti.¹³⁴⁹ Mondello'nun uygun olmayan hareketlerinden dolayı Bingazi Mutasarrıflığından kendisinin de değiştirilmesi yönünde bir talep gelmişti.¹³⁵⁰

Bingazi Mutasarrıflığı, 1906 yılında da Bingazi İtalya Konsolos Vekili hakkında şikayette bulunuyordu. Buna göre, Vekil, her konuda tecavüzatını ilerletiyor ve en basit bir işin bile rengini değiştirerek siyasi meselelere vardırmak amacıyla hareket ediyordu. O tarihte ise, tercümanını yanına alarak Bingazi telgrafhanesine gitmiş, Trablusgarb'a çektiği telgrafların cevabının geç geldiği bahanesiyle muhabere memurlarına vazife başında hakaret etmiş ve onları korkutmuştu. Her ne kadar iş ve sorunların çözümü

¹³⁴⁶ BOA, DH.ŞFR 267/86, 6 Receb 1319 (19 Ekim 1901); HR.TH 260/78, 11 Receb 1319 (24 Ekim 1901); DH.MKT 474/35, 18 Şevval 1319 (28 Ocak 1902); HR.İD 2025/13, Muharrem 1320 (Nisan 1902); HR.İD 2025/14, Muharrem 1320 (Nisan 1902).

¹³⁴⁷ BOA, DH.MKT 502/22, 21 Muharrem 1320 (30 Nisan 1902); BEO 1837/137735, 21 Muharrem 1320 (30 Nisan 1902)

¹³⁴⁸ BOA, BEO 1839/137862, 22 Muharrem 1320 (1 Mayıs 1902); HR.TH 271/53, 12 Rebiyülahir 1320 (19 Temmuz 1902); DH.MKT 559/40, 9 Cemaziyelevvel 1320 (14 Ağustos 1902)

¹³⁴⁹ BOA, HR.TH 277/94, 20 Şevval 1320 (20 Ocak 1903)

¹³⁵⁰ BOA, BEO 2572/192827, 4 Rebiyülevvel 1323 (9 Mayıs 1905)

yoluna gidilerek kendisine imkan dairesinde uyumdan geri durulmamakta ise de bu durumunu kesinlikle düzeltmemekteydi.¹³⁵¹

1906 yılı Kasım ayında, Bingazi İtalya Konsolos Vekili, yolda bir asker tarafından hakarete uğradığını söyleyerek hükümete başvurmuş, bir sonuç çıkmadığı ifade edilince, eğer olay gerçekse askerin hemen tutuklanması ve cezalandırılması, Konsolostan özür dilenmesi ve böylece işin büyümeden sonuçlandırılması Bingazi Mutasarrıflığına yazılmıştı.¹³⁵² Yapılan incelemede, Şükrü adlı askerin yanlışlıkla Bingazi Konsolos Vekilinin bastonuna ayağının değdiği, Konsolosun olayı büyüttüğü, askerin hapis yattığı ortaya çıkmıştı.¹³⁵³ Mutasarrıfın Vekil ile görüşerek özür dilenmesi için Liva Umur-ı Ecnebiye Müdürü Konsolosluğa gönderildiğinde, önce Konsolosun uyuduğu, daha sonra dışarı çıktığı belirtildiğinden, durum ve askerin tekrar hapsedildiği yazılı olarak bildirilmiş¹³⁵⁴ ve Konsolosun her şeyi büyütmesinden duyulan rahatsızlığın İtalyan Elçiliğine uygun bir dille söylenmesi de Bingazi Mutasarrıfı tarafından Hariciye'ye yazılmıştı.¹³⁵⁵

İtalya Bingazi Konsolos Vekili hakkında 1907 yılında da bir şikayet olmuştu. Vekil, İtalyanlara arazi satılmaması konusunda talimat bulunduğunu iddia etmekteydi. Kendisine yazılan tezkireyi de kabul etmeyerek iade eden Konsolos Vekilinin bu hareketi hükümetin nüfuzuna dokunan ve uygun görülmeyen bir durumdu. Roma Elçisi, dönemin Dışişleri Bakanı Tittoni ile bu konuyu görüşerek, kendisinin azledilmesini ikinci kez istemişti. Bu durumun iki ülke arasındaki dostça ilişkilerle uyuşmadığını ve

¹³⁵¹ BOA, HR.TH 332/58, 15 Safer 1324 (10 Nisan 1906); BEO 2814/211010, 1 Rebiyülevvel 1324 (25 Nisan 1906)

¹³⁵² BOA, BEO 2942/220601, 22 Ramazan 1324 (9 Kasım 1906)

¹³⁵³ BOA, HR.TH 340/86, 28 Ramazan 1324 (15 Kasım 1906)

¹³⁵⁴ BOA, HR.TH 340/87, 29 Ramazan 1324 (16 Kasım 1906)

¹³⁵⁵ BOA, BEO 2949/221103, 1 Şevval 1324 (18 Kasım 1906)

bu hareketin kabul edilemez olduğunu söylemişti. Bakan Tittoni, Konsolosun en yakın zamanda değiştirileceğini kesin olarak ifade etmişti.¹³⁵⁶ Bundan sonra tekrar bir arazi meselesi ortaya çıkmıştı. Bir arazi satışı işlemi sırasında mahalli Defter-i Hakani idaresine kamçısıyla gelen İtalya Bingazi Konsolos Vekili, takip ettiği bahçe satışı hakkında kendisine bilgi verileceği anda kamçısını ayaktan havaya doğru savurmuş, hiddetle bağırarak, dairenin ortasına kadar gidip ayaklarıyla tepinmişti. Bu gürültüyü duyanlar dışarıdan daireye gelmişlerdi. Yanındaki tercüman hemen koşup elinden tutarak kendisini yerine oturtmuş, Konsolosu sakinleşmişti. Yarım kalan kahvesini içip mersi diyerek kalkıp çıkmıştı.¹³⁵⁷ Bu uygunsuz olay üzerine, kendisine yeniden uyarı verilmesi Bingazi’den yazılmıştı.¹³⁵⁸ Bir başka yazışmada da, Konsolosun “*Haksızlık ediyorsunuz, iktidarınızı suistimal ediyorsunuz, tavırlarınız menâfi-i âdâbdır, her memurunuz liyakatsizdir, cahilsiniz*” gibi bazı sözler söylediği bildirilmişti.¹³⁵⁹

Sonuçta, Haziran 1908’de Derne’deki rahip cinayetinden sonra Bingazi Mutasarrıfı da, Bingazi İtalya Konsolos Vekili de görevlerinden alınmışlardı.¹³⁶⁰

Bozcaada Konsoloslugu (Tenedos)

1874-1893 yıllarında Bozcaada Ajan Konsolosu Aristide Borelli’ydi.¹³⁶¹ 1896-1907 yıllarında İtalya Konsolos Vekili Antonio Gersaglia’ydı.¹³⁶²

¹³⁵⁶ BOA, HR.TH 343/77, 11 Muharrem 1325 (24 Şubat 1907)

¹³⁵⁷ BOA, HR.TH 359/18, 24 Muharrem 1326 (27 Şubat 1908)

¹³⁵⁸ BOA, BEO 3272/245377, 15 Safer 1326 (19 Mart 1908); BEO 3273/245465, 16 Safer 1326 (20 Mart 1908)

¹³⁵⁹ BOA, BEO 3313/248421, 13 Rebiyülahir 1326 (15 Mayıs 1908)

¹³⁶⁰ Derne Konsoloslugu bölümünde konuyla ilgili açıklama yapılmıştır.

¹³⁶¹ **CGRI** 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 67.

Burgaz Konsolosluğu (Burgas)

1870-1882 yıllarında Ajan Konsolosu Agostino Seghezza idi.¹³⁶³ 1906 yılında ise aynı unvan ile Eleuterifano Damaso Tacchella atanmıştı.¹³⁶⁴

Bursa Konsolosluğu (Brussa)

1870-71 yıllarında Bursa Ajan Konsolosu Francesco Terraneo idi.¹³⁶⁵ 1873 yılında Avusturya-Macaristan Konsolosu akredite edilmişti.¹³⁶⁶ 1876-1877 yıllarında Bursa Ajan Konsolosu Egisto Benadi'ydi.¹³⁶⁷ 1878'de Rousset vekil olarak atanmıştı.¹³⁶⁸ 1879-1907 yıllarında ise Fransa Konsolos Vekili akredite edilmişti.¹³⁶⁹

Cidde Konsolosluğu (Gedda)

1891-1892 yıllarında Carlo Mezzadri Ajan Konsolos olarak atanmıştı.¹³⁷⁰ Osmanlı kayıtlarına göre ise, İtalya Devleti'nden Cidde'ye gidip gelen tüccar ve halkın işlemleri için Carlo Mezzadri'nin Konsolos Memuru olarak atanmasına karar

¹³⁶² **CGRI** 1896 s. 2488; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹³⁶³ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872, s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104.

¹³⁶⁴ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹³⁶⁵ **CGRI** 1870, s. 153; 1871, s. 139.

¹³⁶⁶ **CGRI** 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140.

¹³⁶⁷ **CGRI** 1876 s. 139; 1877 s. 145.

¹³⁶⁸ **CGRI** 1878 s. 97.

¹³⁶⁹ **CGRI** 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 64; 1893 s. 67; 1896 s. 2492; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901, s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 39; 1904 s. 39; 1905 s. 36; 1906 s. 36; 1907 s. 38; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹³⁷⁰ **CGRI** 1891 s. 120; 1892 s. 65.

verilmişti.¹³⁷¹ 1903 yılında göreve A. Cristoforo Osborne Ajan Konsolos olarak atanmıştı.¹³⁷² Osbourne'nin "yeniden" İtalya Konsolos Memurluğuna atanması sürecinde, kendisinin üç dört vapur kumpanyası, sigorta şirketi ve telgraf kumpanyası vekaletlerinde bulunduğu ve Osmanlı Devleti aleyhinde Avrupa'ya gerçek olmayan bazı haberler vermekte olduğu Hicaz'dan bildirilmişti. Hatta kendisinin tayininden vazgeçilmesi hakkında İtalyan Dışişlerinde bazı girişimlerde bulunulmasına karar verilmişti. Daha sonra ise, Osbourne'un telgraf şirketi muhabiri olmayıp, sadece şirketin muhabirleriyle ticari ilişkilerde bulunduğu, üç yıldan beri şirketle haberleşmediği, Osmanlı aleyhinde hiçbir zaman kötü bir şey yazmadığı ve bunun aksine iyi hizmetinden ve fakir hacılara yardımından dolayı kendisine üçüncü rütbeden Osmanlı nişanı verildiği ortaya çıkmıştı.¹³⁷³ 1906'da yine İngiliz Konsolosu vekil olarak tayin edilmişti.¹³⁷⁴

Çanakkale Konsolosluğu (Dardanelli)

1870-1890 yıllarında Çanakkale Ajan Konsolosu Emilio Vitalis'ti.¹³⁷⁵ 1891 yılında göreve Agide de Caravel aynı unvan ile atanmıştı.¹³⁷⁶ Osmanlı kaynaklarına

¹³⁷¹ BOA, Y.A.RES 55/20, 2 Zilkade 1308 (9 Temmuz 1891); MV 64/77, 18 Şevval 1308 (27 Mayıs 1891)

¹³⁷² **CGRI** 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37.

¹³⁷³ BOA, BEO 2416/181164, 14 Receb 1322 (24 Eylül 1904) Bu mesele hakkında tahkikat yapılmış ve atamasına engel bir durum olmadığı anlaşılmıştı. DH.MKT 897/11, 26 Receb 1322 (6 Ekim 1904)

¹³⁷⁴ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 38. Bu kişi de İngiliz tebasından Osbourne'du. Bkz. BOA, İ.HR 418/35, 25 Receb 1327 (12 Ağustos 1909); BEO 3626/271887, 10 Şaban 1327 (27 Ağustos 1909); DH.MUI 1/44, 12 Şaban 1327 (29 Ağustos 1909)

¹³⁷⁵ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118.

göre İtalya Çanakkale Konsolos Memuru bulunan Agide de Caravelli'nin rütbesi Konsolos Vekiline terfi ettirilmişti.¹³⁷⁷

Derne Konsolosluğu (Derna)¹³⁷⁸

Derne İngiltere Konsolos Memuru bulunan Giuseppe Farrugia, Derne'deki İtalyanların işlerine bakmak üzere devleti tarafından Konsolos Memuru olarak atanmak istenmişti.¹³⁷⁹ İngiltere Konsolos Memurluğunun yanında, İtalya posta vapurunun Derne acentesi olan Farrugia'nın Derne İtalya Konsolosluğu Vekaletine atanması üzerine, Bingazi Mutasarrıfı Tahir Bey, bu atamanın kendisinin acente sandallarına konsolosluk bayrağı çektilererek gümrüğe uğramadan tütün gibi bazı malları geçirmek amacından kaynaklandığını yazmıştı.¹³⁸⁰ Derne İngiltere Konsolosluğu Vekaletini ve İtalya posta vapurlarının acente memuriyetini yürüten Farrugia'nın İtalya Konsolos Vekaletine atandığı bilgisi alınmıştı. Ancak bölgede sadece birkaç İtalyan bulunduğu ve atanması istenen kişinin uygunsuz davranışlarından dolayı bu memuriyete atanmaması gerektiği Bingazi Mutasarrıflığından yazılmıştı.¹³⁸¹ 1903 yılında Derne Konsolosu Giuseppe Farrugia'ydı.¹³⁸² 1904-1906 yıllarında ise Nicola Aronne atanmıştı.¹³⁸³ İtalya

¹³⁷⁶ **CGRI** 1891, s. 120; 1892 s. 64; 1893 s. 67; 1896 s. 2488; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹³⁷⁷ BOA, İ.HR 382/39, 15 Zilhicce 1320 (15 Mart 1903); DH.MKT 683/17, 11 Muharrem 1321 (9 Nisan 1903)

¹³⁷⁸ İtalyan Salnamelerinde Derne Konsoloslarının unvanları bilgisine rastlanılamamıştır.

¹³⁷⁹ BOA, HR.TH 255/31, 2 Safer 1319 (21 Mayıs 1901)

¹³⁸⁰ BOA, HR.TH 261/37, 1 Şaban 1319 (13 Kasım 1901)

¹³⁸¹ BOA, BEO 1720/128972, 18 Rebiyülahir 1319 (4 Ağustos 1901)

¹³⁸² **CGRI** 1903 s. 40.

¹³⁸³ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1904, 14 Ocak 1904, 2 Mart 1904; **CGRI** 1904 s. 40; 1905 s. 37, 1906 s. 37.

Derne Konsolos Memuru Giuseppe Farrugia'nın yerine Guglielmo Vivaldi ismindeki kişi tayin edildiği bilgisi de bulunmaktadır.¹³⁸⁴ 1907 yılında ise Konsolos ataması yapılmamıştı.¹³⁸⁵

1904 yılında İtalya Dışişleri Bakanına gelen bilgiye göre, Derne'de bazı olaylar olmuştu: 5 Temmuz 1904'te Konsoloslukta hırsızlık, 8 Temmuz 1904'te İtalyan vatandaşı demans geçiren, akli dengesi yerinde olmayan Grazia Fidone adlı kişinin keyfi bir şekilde bir Müslüman evinde alıkonulması, Derne'ye Flavio Gioia adlı geminin gelmesi ve bütün uluslararası yasalara karşılık Osmanlı otoritelerinin silahlı bir şekilde karşı koymaya kalkışmaları, eli silahlı kişilerin denizcilerin kıyıya çıkmasına karşı koymaya çalışmaları ve daha sonra Osmanlı askerlerinin bir görevliyle kıyıya çıkmış olan bir subayın gemiye dönmesine engel olmaları, 11 Temmuz 1904'te İtalyan kavasın bilinmeyen birisi tarafından bıçaklanması gibi. Bütün bunlar, İtalya'ya karşı yerel otorite tarafından gösterilen düşmanca davranışlardı ve yerel otorite bunlara göz yumuyor ve düşmanın beslendiğini gösteriyordu. Bütün bunlarla temsilcilik ve İtalyan bayrağına karşı saygı gösterilmediği anlaşıyordu. Osmanlı hükümeti bir an önce bunlara çözüm üretmeli ve bu hataları telafi etmeliydi. Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni, Derne'ye gemi göndermeye karar vermişti. Askeri ve sivil Osmanlı otoritelerini Kumandana ve Konsolosa resmi bir ziyaret yaparak bu üzüntü verici olaylardan dolayı özür dilemelilerdi. En büyük suçlunun kaymakam olduğu açığa çıktığından, bunun gibi olaylar olmayacağı ile ilgili dostça teminat alınacaktı. Emniyet güçlerinin yaptıkları son

¹³⁸⁴ İtalya Salname kayıtlarında Arnone ismi geçmesine rağmen, Osmanlı belgelerinde Vivaldi'nin Farrugia'nın yerine atandığı bilgisi bulunmaktadır. Vivaldi'nin atanması hk. BOA, DH.MKT 1130/64, 9 Şevval 1324 (26 Kasım 1906); Y.A.RES 145/92, 19 Safer 1325 (3 Nisan 1907); İ.HR 405/42, 7 Rebiyülevvel 1325 (20 Nisan 1907); HR.TH 346/70, 18 Rebiyülevvel 1325 (1 Mayıs 1907); BEO 3045/228310, 18 Rebiyülevvel 1325 (1 Mayıs 1907); DH.MKT 1165/77, 28 Rebiyülevvel 1325 (11 Mayıs 1907)

¹³⁸⁵ CGRI 1907, s. 39.

derece zayıf kalmıştı. Yaşanan bütün zarar için Bâbîâli'nin yerel otoriteleri sorumlu tutması gerekiyordu. Bakan Tittoni, Osmanlı Devleti ile olan karşılıklı ilişkilerinin bu olayın hemen ve memnuniyet verici bir şekilde çözülmesini sağlayacağına inandığını, eğer bu çözümlerin uygulaması gecikirse hükümetin bütün isteklerine karşın ilişkilerin kötüleşeceğini yazmıştı.¹³⁸⁶

İtalya'nın İstanbul Elçisi Guglielmo İmperiali, Bâbîâli'de Sadrazam Ferid Paşa ile görüşmüştü. Buna göre Sadrazam Ferid Paşa, Derne olaylarından haberi olur olmaz Bingazi Mutasarrıfını görevden almıştı, yenisi çoktan yola çıkmıştı. Kaymakam ve Polis Komiseri de ayrıca görevden alınmışlardı. O gün yenileri yola çıkacaklardı, en kısa zamanda yeni yönetici tutuklamalar, cezalar ve bunun gibi olayların tekrar olmaması için önlemler almaya başlamak için talimat alacaktı. Osmanlı hükümeti, İtalyan hükümetinin talebinden daha fazlasını karşılayarak içten gelen bir şekilde onu memnun ettiğini düşünüyordu. Sadrazam Ferid Paşa, savaş gemisinin gönderileceğini duyunca Elçinin Bakan Tittoni nezdinde girişimde bulunmasını ve bu karardan vazgeçilmesini istemişti, çünkü bu önlem İtalya Krallığı ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilere yanlış bir boyut verecek ve bu noktada aleyhte çalışan insanların işine gelecekti. Elçi İmperiali'ye göre, verilen sözler tutulmazsa ve geç kalınırsa gemi gönderilmeye hazır bulunmalıydı.¹³⁸⁷ Birkaç gün sonra, sadrazam yeni Bingazi Mutasarrıfına gönderilen talimatları okumuştı, bunlar Polis Komiserinin hemen görevden alınmasını, suçluların cezalandırılmasını ve tutuklanmasını, İtalyan vatandaşlarının korunması için önlemler alınmasını, sorumlu otorite altında üzüntü verici olayların yaşanmasının engellenmesini kapsıyordu.¹³⁸⁸

¹³⁸⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 29 Temmuz 1904, s. 438.

¹³⁸⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 30 Temmuz 1904, s. 440.

¹³⁸⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 2 Ağustos 1904, s. 442.

Derne'den 10 Eylül 1904 günü İtalya hükümetine gelen raporda, Polis Komiserinin hala aynı yerde çalışmaya devam ettiği yazılıyordu. Bakan Tittoni, Elçiye kendi Konsoloslarının sözlerinden kuşku duyamadığından bu denli açık bir şekilde güvenlerini zedeledikleri için hükümete ne kadar esef duyduğunu bildirmesini ve eğer istekleri hemen yerine getirilmezse daha aktif tedbirlere başvurmak konusundaki kararlılıklarını belirtmesini yazmıştı. Ayrıca, bazı İtalyan gazeteleri de Bingazi Mutasarrıfı ve Derne Kaymakamının kovulmadıklarını ve daha iyi yerlere transfer edildiklerini yazıyorlardı. Bakan Tittoni, bu haberlere inanmadığını bildirirken, Elçi İmperiali'den her durumda kesin bilgi almasını istiyordu.¹³⁸⁹ Elçi İmperiali, bunun üzerine Sadrazam Ferid Paşa ile görüşmeye gitmişti. Sadrazam daha önce söylediklerini söylemişti, polis komiserinin direk Bâbîâli'ye bağlı olmadığını, Bingazi mutasarrıfına bağlı olduğunu ki ona da komiseri görevden alma yönünde talimat verildiğini eklemişti. İtalya Kralının hükümetinin bu talebini bütünüyle tatmin etmek üzere, Sadrazam Ferid Paşa Elçi de yanındayken Bingazi Mutasarrıfına Derne Polis Komiserinin acilen görevden alınması için telgraf çekmişti. Sadrazam ayrıca Mutasarrıf ve Kaymakamın daha iyi yerlere gönderildiği konusundaki haberlerin kesinlikle asılsız olduğunu ve onların hala bir göreve tayin edilmediklerini ifade etmişti.¹³⁹⁰

1908 yılında, Derne'de bir İtalyan rahibin öldürülmesi olayı yaşanmış, bunun üzerine iki ülke arasında bazı sorunlar ortaya çıkmıştı. İtalyan rahip, akşam sekiz buçuk civarında odasının kapısı kapatılarak bıçakla katledilmişti.¹³⁹¹ İtalyan Elçiliği, Derne'deki İtalya Konsolosuna da saldırılabileceği ihtimali üzerinde durmuştu. Her ne kadar bu duruma gerçek gözüyle bakılamazsa da gerekli tedbirler alınacak, katillerin

¹³⁸⁹ DDI, Terza Serie, Vol VIII, 25 Eylül 1904, s. 527.

¹³⁹⁰ DDI, Terza Serie, Vol VIII, 26 Eylül 1904, s. 528-529.

¹³⁹¹ BOA, DH.ŞFR 395/60, 18 Safer 1326 (22 Mart 1908)

ortaya çıkmasına uğraşılacaktı.¹³⁹² Derne’de bulunan İtalya Konsolosu bu cinayetin asayiş eksikliğinden kaynakladığı, İtalyanların evlerinde koruma altına alınarak saldırıdan muhafaza olunmaları, hatta bütün şehrin evlerinde koruma altına alınmaları gerektiği yönünde yazılar yazmaktaydı. Bingazi Mutasarrıfına göre, asayiş ve emniyet gece ve gündüz sürekli kontrol ediliyordu ve herhangi bir sorun yoktu. Ayrıca, yapılan incelemelerde rahibi İtalyanlar katletmişti, Konsolos bu ifadelerle önemli bir siyasi mesele ortaya çıkarmaya çalışıyordu. Kendisine kesinlikle güvenilmemeliydi.¹³⁹³

Cinayetin bir iki İtalyan tarafından işlendiği ortaya çıkmasından sonra bu konuda inceleme yapmak üzere İstanbul İtalya Konsoloslugu Hakimi Derne’ye gitmişti.¹³⁹⁴ Anlaşılan o ki, hakim olayın mesuliyetini Derne Kaymakamı ve Bingazi Mutasarrıfına yüklemiş, bunu raporuna yazmıştı. O dönem İtalya’nın İstanbul Elçisi olan ve Roma’da bulunan Guglielmo İmperiali, Roma Elçiliğine giderek Kaymakam ve Mutasarrıfın Osmanlı tarafından, Bingazi Konsolosunun da İtalya tarafından azledilmelerini ve değiştirilmelerini teklif etmişti. Elçinin bu teklifi sunması, tahkikat için İstanbul’dan hakimın gönderilmesi, Hakimın Mutasarrıfa incelemesinin sonucunu bildirmemesi ise tuhaf bulunmuştu.¹³⁹⁵ Ancak bu teklif kabul edilmişti.¹³⁹⁶ Karşılıklı olarak İtalyan Konsolosu Piccaluga ve Derne kaymakamı Mehmed Ali Bey azledilmişler, Kaymakam daha önce Büyükçekmece’ye tayin edilmiş olsa da kendisinin görevinden alınması konusunda İtalyan Elçisi müracaatte bulunmuştu. Konsolos

¹³⁹² BOA, BEO 3280/245980, 26 Safer 1326 (30 Mart 1908)

¹³⁹³ BOA, HR.TH 360/108, 27 Safer 1326 (31 Mart 1908) Cinayeti rahibin karşı odasında kalan diğer bir rahibin işlediği ortaya çıkmıştı, kavastan da şüpheleniliyordu. Cinayet olayı hakkında bkz. DH.TMIK.M 266/45, 5 Rebiyülevvel 1326 (7 Nisan 1908) vd.; BEO 3293/246907, 13 Rebiyülevvel 1326 (15 Nisan 1908)

¹³⁹⁴ BOA, BEO 3293/246908, 12 Rebiyülevvel 1326 (14 Nisan 1908)

¹³⁹⁵ BOA, BEO 3326/249382, 2 Cemaziyelevvel 1326 (3 Haziran 1908)

¹³⁹⁶ BOA, HR.TH 364/80, 14 Cemaziyelevvel 1326 (14 Haziran 1908)

Piccaluga'nın da Hindistan'da bir göreve atandığı duyulmuştu.¹³⁹⁷ Hakikaten de Konsolos Piccaluga, Kalküta Konsoloslugu'na tayin edilmişti.¹³⁹⁸

Dimyat Konsoloslugu (Damiata)

1881-1885 yıllarında Dimyat Konsolos Vekili Giovanni Surur idi.¹³⁹⁹ 1886 yılında Konsolos atanmamıştı.¹⁴⁰⁰ 1898-1907 yıllarında görevde Giuseppe Surur bulunmaktaydı.¹⁴⁰¹

Dıraç Konsoloslugu (Durazzo)

İtalya halkının Dıraç iskelesine gelip gidenlerin işlerine bakılması için Angelo Giuseppe Corono Konsolos Memuru olarak atanmıştı.¹⁴⁰² 1902 yılından itibaren Dıraç Konsolos Vekili Gino Macchiaro'ydu.¹⁴⁰³ 1905'te ise göreve aynı unvan ile Adelchi Gazzurelli getirilmişti.¹⁴⁰⁴ 1907 İtalya Konsolos Vekili Domenico Nuvolari'ydi.¹⁴⁰⁵

1902 yılında, Dıraç'a işleyen İtalya vapurlarının posta işlerini yapmak için burada bir postane açmaya giriştikleri bildirilmişti.¹⁴⁰⁶ Ancak Osmanlı Devleti o dönemde yabancı postaların tümünden kaldırılması için karar almıştı ve bu yüzden

¹³⁹⁷ BOA, DH.MKT 2746/12, 29 Muharrem 1327 (20 Şubat 1909)

¹³⁹⁸ BOA, DH.MKT 2781/83, 9 Rebiyülevvel 1327 (31 Mart 1909)

¹³⁹⁹ **CGRI** 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107.

¹⁴⁰⁰ **CGRI** 1886 s. 110.

¹⁴⁰¹ **CGRI** 1898 s. 125; 1899 s. 125; 1900 s. 125; 1901 s. 125; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹⁴⁰² BOA, İ.HR 372/32, 23 Rebiyülahir 1319 (9 Ağustos 1901)

¹⁴⁰³ **CGRI** 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁴⁰⁴ **CGRI** 1905 s. 37.

¹⁴⁰⁵ **CGRI** 1907 s. 39.

¹⁴⁰⁶ BOA, Y.PRK.PT 22/34, 24 Muharrem 1320 (3 Mayıs 1902)

İtalyanların bu girişimi hemen engellenmeliydi.¹⁴⁰⁷ Konuyu İtalya Dışişleri Bakanı ile görüşmeye giden Elçi Reşit Bey, bakandan Osmanlı postasında birkaç mektubun kaybedilmesi üzerine İtalya hükümetinin İtalyan posta çantasını Dıraç'taki Konsolos Vekiline teslim ettirmeye ve bunları Konsolos tarafından dağıttırmaya karar verdiğini öğrenmişti. Bakan, bu çanta ancak kırk kadar mektubu içereceğinden Osmanlı postasına çok az bir zararın olduğunu, Dıraç'ta henüz bir İtalya posta çantası mevcut değilse de İtalya hükümetinin Avusturya postasını kullanmak istemediğinden orada bir postane kurulmasının gerektiğini, İtalya'nın bütün yabancı postalarının aynı zamanda kapanmasına asla itiraz etmeyeceğini ancak diğerlerinin o dönemde sahip oldukları bir hak ve salahiyetin kendilerine verilmemesini kabul edemeyeceğini söylemişti. Elçiye göre ise bu durum Venedik Denizi'nde Avusturya nüfuzuyla bir rekabet meselesiydi.¹⁴⁰⁸ İtalya'nın Dıraç Konsolosunun yazdığına göre ise posta ofisi 23 Haziran 1902 tarihinde posta dağıtımına başlamıştı ve her şey düzenli bir şekilde devam etmişti. Ancak Validen yazılı bir protesto gelmiş, ofisin kurulmasına izin verilmeyeceği bildirilmişti. İtalya, bunun sadece protestoda kalacağını umuyordu.¹⁴⁰⁹ Bunun sebebi ise daha önce de belirtildiği üzere, yabancı postaların kapatılmasına karar verilmesi ve yenilerinin de açılmasına izin verilmemesiydi. Dıraç'ta açılmak istenen İtalya postanesinin engellenmesi zaruri görülmüştü.¹⁴¹⁰

Postane şubesi meselesinin olduğu süreçte, Dıraç'ta bir de okul açılması gündeme gelmişti. İtalyanlar erkek öğrencilere özel bir okul açmak istemişlerdi.¹⁴¹¹

¹⁴⁰⁷ BOA, İ.HUS 96/97, 27 Muharrem 1320 (6 Mayıs 1902)

¹⁴⁰⁸ BOA, HR.İD 2026/35, 29 Muharrem 1320 (8 Mayıs 1902)

¹⁴⁰⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 23 Haziran 1902, s. 414.

¹⁴¹⁰ BOA, BEO 1846/138406, 5 Safer 1320 (14 Mayıs 1902)

¹⁴¹¹ BOA, HR.İD 2031/5, 1 Rebiyülahir 1320 (8 Temmuz 1902)

İtalyanlar bu okul için Müslüman mahallesi dışında birisinin evini kiralayacaklardı.¹⁴¹² Bundan birkaç ay sonra, İtalya Dıraç Konsolosu resmi ruhsat olmadan bir okul açmış ve bu okula Osmanlı tebasından olan çocukları aldırmişti. Bu çocukların okula devamları polis tarafından engellenince de Konsolos hükümete gelerek, o döneme kadar ruhsat alınacağı ümidiyle okulun açılmasının geciktirildiğini ve okul açmaya haklarının olup bunun engellenmemesini ileri sürmüştü. Kendisine hareketinden dolayı tepki gösterilmiş ve hükümetin okulun açılmasını engellemeye yetkisi olduğu ve gerekenin yapılacağı cevabı verilmişti. Kavasın Osmanlı çocuklarını okula getirip götürdüğü de ortaya çıkınca, bu durumun kabul edilemeyeceği ve ruhsat alınana kadar okulun kapatılmasına ve durumun sefaret aracılığıyla Konsolosa tebliğine karar verilmişti.¹⁴¹³

Edirne Konsoloslugu (Adrianopoli)

1870-1888 yılları arasında İtalya'nın Edirne Ajan Konsolosu Francesco Vernazza'ydı.¹⁴¹⁴ 1889 yılında Konsolos atanmamıştı.¹⁴¹⁵ 1890-1892 yıllarında görevde Francesco Boggetti Ajan Konsolos olarak bulunmaktaydı.¹⁴¹⁶ 1893 yılında göreve aynı unvan ile Augusto Boggetti atanmıştı.¹⁴¹⁷ 1896 yılında Konsolos Vekili olarak Attilo Monaro görevdeydi.¹⁴¹⁸ 1898-1900 yıllarında ise yine Konsolos Vekili olarak görevde

¹⁴¹² BOA, HR.İD 2031/8, 5 Cemaziyelahir 1320 (9 Eylül 1902)

¹⁴¹³ BOA, DH.TMIK.S 40/73, 21 Şevval 1320 (21 Ocak 1903)

¹⁴¹⁴ **CGRI** 1870, s. 153; 1871, s. 139; 1872, s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 411; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁴¹⁵ **CGRI** 1889 s. 112.

¹⁴¹⁶ **CGRI** 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 64.

¹⁴¹⁷ **CGRI** 1893 s. 67.

¹⁴¹⁸ **CGRI** 1896 s. 2488.

Onorato Gaetani d'Aragona di Castelmola bulunuyordu.¹⁴¹⁹ 1903 yılından itibaren yine Vekil olarak Tercüman Costantino Fichet görevdeydi.¹⁴²⁰ 1907 yılında yeni Konsolos Vekili Giovanni Salerno Mele atanmıştı.¹⁴²¹

Enos Konsoloslugu (Dedeagac)

Onorato Vernazza 1870-1888 yıllarında Enos İtalya Ajan Konsolosuydu.¹⁴²² 1889 yılında Konsolos ataması yapılmamıştı.¹⁴²³ 1893 yılında yine aynı unvan ile Vernazza'nın ismi görülmektedir.¹⁴²⁴ 1898-1907 yıllarında ise İtalya'nın Enos (Dedeagac) Ajan Konsolosu Evaristo Tacchella'ydı.¹⁴²⁵

Erzurum Konsoloslugu (Erzerum)

1871-1882 yıllarında Erzurum için Fransa Konsolos Vekili akredite edilmişti.¹⁴²⁶ 1883 yılında göreve Augusto Laviny Ajan Konsolos olarak atanmıştı (1883-1892)¹⁴²⁷

¹⁴¹⁹ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Consolare Erzerum Miscellanea-Personale, 1894-1913, 25 Eylül 1896; **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁴²⁰ **CGRI** 1903; s. 39; 1904 s. 39; 1905 s. 36; 1906 s. 36.

¹⁴²¹ **CGRI** 1907 s. 38.

¹⁴²² **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103.

¹⁴²³ **CGRI** 1889 s. 112.

¹⁴²⁴ **CGRI** 1893 s. 67.

¹⁴²⁵ **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹⁴²⁶ **CGRI** 1871, s. 139; 1872, s. 143; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876, s. 140; 1877 s. 146; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105.

¹⁴²⁷ **CGRI** 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65.

1895 yılında Attilio Monaco'nun Erzurum Konsolosluğunda görevlendirildiği görülmektedir.¹⁴²⁸ 1896-1907'de ise İngiliz Konsolosu vekil olarak görevlendirilmişti.¹⁴²⁹ Erzurum'da eczacı olan Laviny'nin dükkanında Ermeni fesatçıların toplanarak teşvik ve tahriklerde bulundukları konusunda bazı şikayetler olmuş, görevinden alınması istenmişti.¹⁴³⁰ Kendisi bu şikayet üzerine görevden alınmış, yerine İngiltere Konsolosu akredite edilmişti.¹⁴³¹

1897 yılında, İtalya'nın Trabzon Konsolosu Giulio Iona'nın yazdığına göre, Erzurum Konsolosluğu kapandıktan sonra, yerine geçici olarak İngiltere Konsolosu ofise vekil olarak bırakılmıştı. Bu İngiltere Konsolosu basit işlere bakıyordu, içinde bulunulan şartlarda bu kişi bir meslek memuru olduğu için İtalya tarafından atanan bir Konsolosun yapacağı işleri yani bilgi verme, olup bitenden kendilerini haberdar etme gibi işleri yapamazdı. Bu şartlara haiz olan tek İtalyan Laviny'di, bunu kabul eder diye düşünüyordu, başkalarının da böyle bir görevi kabul edeceğini düşünmüyordu. Ancak daha önce bu görevi yaptığında orası kapatılınca Konsolos Vekili sıfatına da sahip olan Laviny'nin her iki sıfatı alınmış ve bu görev İngiliz Konsolosuna verilmişti. Görevden alınma nedeni yazışmalardan çok net değildi ve onun tekrar bu Konsolosluk ofisinin başına getirilmesinin uygun olup olmadığı bilgisini bekliyordu.¹⁴³² Kendisine verilen

¹⁴²⁸ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Consolare Erzerum Miscellanea-Personale, 1894-1913, 27 Aralık 1894. Erzurum'a Bitlis, Sivas, Van da eklenmişti.

¹⁴²⁹ BOA, İ.HR 346/57, 19 Şaban 1312 (15 Şubat 1895); **CGRI** 1896 s. 2496; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235'te Monaco'nun Erzurum Konsolosu olduğu bilgisi bulunmaktadır.

¹⁴³⁰ BOA, DH.MKT 1929/38, 6 Şaban 1309 (6 Mart 1892)

¹⁴³¹ BOA, DH.MKT 1940/35, 12 Ramazan 1309 (10 Nisan 1892)

¹⁴³² **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Consolare Erzerum Miscellanea-Personale, 1894-1913, 19 Mart 1897.

cevapta şöyle belirtilmişti: Bakanlık Konsolosluğu kapatmayı düşündüğünde bu ofiste İtalyan çıkarlarını kime emanet edeceklerine bakmışlardı, hükümet kararsız kalmıştı. Laviny bu Konsoloslukta görev yapmıştı, onunla İngiliz Konsolosu arasında kalınmıştı. Bu konuda bilgi sorulmuştu ama Elçi ikisini de tanımıyordu, İtalya'da da bulunduğundan (eski konsolos) Monaco dönünce onunla bu konuda konuşulmuştu. Bu göreve İngiliz Konsolosunun atandığını öğrenmişti, bir zaman önce temsilcilik belgesini kendisine göndermişti. Bu şekilde duruma karar verilmişti, bakanlık da Trabzon Konsolosuna bu konuda bilgi verecekti.¹⁴³³ Roma ise Trabzon'a durum hakkında bilgi yazmıştı. Buna göre, Erzurum Konsolosluğu kapatılınca ve bunun yerine Konsolosluk ofisi açılınca Monaco, Laviny'nin burada göreve getirilebileceğini söylemişti, ancak amaç sadece oradaki az sayıdaki İtalyan vatandaşının haklarını korumak olsaydı bu uygun olurdu ancak amaç sadece bu değildi. O ofisin aynı zamanda bir siyasi gözlem noktası olması düşünülüyordu, bu görev Bay Laviny'nin üstesinden gelemeyeceği bir görevdi, zira Bay Laviny o zamana kadar kimsenin atanmadığı bu göreve artık kendisinin de devam etmek istemediğini söylemişti. Monaco ve Elçiliğin de mutabakatıyla bu durumda İngiltere Konsolosuna görev verilmişti. Durum uygun değilse, Laviny'e teklif yapabilirdi ama Elçilikle mutabık kalmalıydı.¹⁴³⁴ Trabzon

¹⁴³³ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Consolare Erzerum Miscellanea-Personale, 1894-1913, 6 Nisan 1897.

¹⁴³⁴ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Consolare Erzerum Miscellanea-Personale, 1894-1913, 5 Nisan 1897. Bu düşünceler az çok dönemin Filibe konsolosu Monaco'nun fikirleriydi. Monaco, Erzurum, Van, Bitlis civarında yaklaşık 15 İtalyan olduğundan, eğer bunları koruma söz konusuysa Laviny'nin konsolos olabileceğini, meslektaşlardan birisi tarafından ona yardım edilebileceğini bildirmişti. Anadolu'nun bu uzak köşesinde konsolosluk bırakmak istiyorlardıysa ki bu konsolosluk Ermeni gerginliğini önlemek için kurulmuştu, eğer ki hala bu birimin bir siyasi gözlem olması düşünülüyorduyduysa Laviny uygun seçim değildi. Laviny dürüst, kültürlü birisiydi ama eczacılık işlerine bakardı, yiyecek gıda ürünleri satardı, o topraklarda olup biteni bilecek güce sahip değildi abartılı haberlerden gerçek haberleri ayırt edecek kapasitede değildi. Ki

Konsolosu Iona, tekrar bir yazı yazarak, Laviny'nin tam olarak neden dolayı cezalandırıldığını bilmediğini belirtmişti. İngiliz vekil bir buçuk aydır vilayetin durumu hakkında kendisine yazmamış, ancak Laviny'den gizli bir şekilde birçok bilgi edinmişti. Iona, Laviny'ye görev teklif edilirse kabul eder miydi bilmiyordu ancak Erzurum'da doğrudan bazı isteklerde bulunabileceği, bilgiler alabileceği bir Konsolosun atanmasını istiyordu. Monaco'nun sebepleri neydi, neden Monaco Laviny hakkında sorgulandığında böyle bir görüş bildirmişti, onun hizmetleri hakkında neden böyle konuşmuştu bilemiyordu. Ancak İngiltere Konsolosundan bir buçuk aydır vilayet hakkında bilgi almamıştı. Ona soru sorarsa hayır cevabı almak istemediği için sormuyordu da. Ancak Laviny dolaylı şekilde ve tamamen gizli olarak Iona'nın hükümete işletebileceği bazı bilgileri kendisine göndermişti. İngiltere Konsolosu da sadece vatandaşların koruması şeklinde görevini algılıyordu. Iona, konuyu bakanlığa bırakıyordu çünkü çok hassas bir konuydu.¹⁴³⁵ Sonuçta İstanbul Elçiliği, Erzurum Konsolosu seçimi söz konusu olduğunda, Bay Monaco'nun teklifini desteklemişti yani o kişi bakanlığa bu konuda en doğru tavsiyeyi verebilecek kişiydi. Onun söyledikleri ışığında İngiltere Konsolosuna bu Konsolosluk birimi yetkili kılınmıştı. Aradan çok az zaman geçtiği için bu karardan dönmek pek uygun olmazdı, özellikle de bunu yapmak için elzem nedenler yoktu. Bütün gerekli bilgi İngiltere Elçiliğinden geliyordu ve bu

bu çok oluyordu. İtalya hükümetini ilgilendirecek haberleri ayırt edip de İtalya'ya bildirecek nitelikte birisi değildi ayrıca böyle bir görevi kabul edeceğini de hiç zannetmiyordu. Monaco ayrılırken dönüşünde Konsolos Vekili olmaya devam etmek istemeyeceğini söylemişti. Bu yüzden burada konsolosluk ofisini Erzurum'da İngiltere konsolosuna vermek daha önceki gibi özellikle Trabzon konsolosunu bilgilendirmesini sağlamak önemli konular hakkında İstanbul Büyükelçiliğini de ilgilendiren konularda daha mantıklı olurdu. **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Consolare Erzerum Miscellanea-Personale, 1894-1913, 3 Kasım 1896.

¹⁴³⁵ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Consolare Erzerum Miscellanea-Personale, 1894-1913, 15 Nisan 1897.

durumda hükümet de Elçi tarafından bilgileniyordu. Vatandaşların haklarını korumaya gelince, yetkilendirilmiş bir meslek memuru tarafından bu hakların korunması basit bir şahıs tarafından korunmasından çok daha kolay daha sağlam olacaktı. Dolayısıyla Elçi, hiçbir değişiklik yapılmaması kanaatindeydi, eğer ki şartlar değişmezse durum böyle kalmalıydı.¹⁴³⁶

Eskişehir Konsolosluğu (Eski Cheir)

Anadolu demiryolu yapımının tamamlanmasına kadar buradaki İtalyan işçilerin işleri için Eskişehir’de bir Konsolos Memurluğu kurulmuştu. Bu görev için Eskişehir’de mukim İtalya tebasından tüccar Vincenzo Cofino? atanmıştı.¹⁴³⁷

Filibe Konsolosluğu (Filippopoli)

İtalya Devleti Ekim 1879’da Filibe’ye Cavaliere Giulio Malmusi’yi Konsolos tayin etmişti,¹⁴³⁸ 1884 yılına kadar Malmusi Filibe Konsolosuydu.¹⁴³⁹ 1885 yılında göreve Francesco Zerboni Konsolos unvanı ile atanmıştı.¹⁴⁴⁰ 1886-1888 yıllarında Konsolosluk Vekaleti Agostino Carpani’deydi.¹⁴⁴¹ 1893 yılında ise Filibe Konsolos Vekili Scanigla’ydı.¹⁴⁴² 1898-1900 Filibe Konsolosu Attilio Monaco’ydu.¹⁴⁴³ 1901’de

¹⁴³⁶ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Consolare Erzerum Miscellanea-Personale, 1894-1913, 3 Mayıs 1897.

¹⁴³⁷ BOA, BEO 302/22603, 24 Rebiyülevvel 1311 (5 Ekim 1893)

¹⁴³⁸ BOA, İ.HR 280/17281, 20 Şevval 1296 (7 Ekim 1879)

¹⁴³⁹ **CGRI** 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102.

¹⁴⁴⁰ **CGRI** 1885 s. 106; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 410.

¹⁴⁴¹ **CGRI** 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 104.

¹⁴⁴² BOA, HR.SFR.04 319/123, 3 Zilhicce 1310 (18 Haziran 1893)

¹⁴⁴³ Daha önce Erzurum konsolosluğunu Monaco’nun Filibe’ye Konsolos olarak atanmasına karar verilmişti. **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74,

görevde aynı unvan ile Giuseppe Giacchi bulunmaktaydı.¹⁴⁴⁴ 1906'da ise Felice Beauregard Konsolos olarak atanmıştı.¹⁴⁴⁵ 1907 Filibe Konsolosu Luigi Gaetani di Laurenzana'ydı.¹⁴⁴⁶

Gelibolu Konsolosluğu (Gallipoli)

1870-1877 Gelibolu Ajan Konsolosu Gaspare Genna idi.¹⁴⁴⁷ 1878 yılında göreve aynı unvan ile Pietro Genna atanmıştı ve 1890'a kadar devam etmişti.¹⁴⁴⁸ İtalya'nın Gelibolu Konsolosu Pietro Genna'ya II. Abdülhamid tarafından nişan verilmişti.¹⁴⁴⁹ 1890-1899 yıllarında Konsolos Vekili olarak Amilcare Oddone bulunmaktaydı.¹⁴⁵⁰ 1900 yılında göreve Ajan Konsolos olarak Giacomo Giorgio d'Andria atanmıştı.¹⁴⁵¹ 1903 yılında ise İtalya'nın Gelibolu Konsolosu Andria'nın yerine İngiltere'nin Gelibolu

Corrispondenza Agenzia Consolare Erzerum Miscellanea-Personale, 1894-1913, 25 Eylül 1896; **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235.

¹⁴⁴⁴ **CGRI** 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; BOA, HR.SFR.04 804/39, 7 Şevval 1323 (5 Aralık 1905); **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁴⁴⁵ **CGRI** 1906 s. 37. Kendisinden Osmanlı tarafından çok memnun olunduğu hakkında bkz. BOA, HR.SFR.04 811/61, 28 Ramazan 1324 (15 Kasım 1906)

¹⁴⁴⁶ **CGRI** 1907 s. 39.

¹⁴⁴⁷ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 s. 145.

¹⁴⁴⁸ **CGRI** 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112.

¹⁴⁴⁹ BOA, İ.HR 277/16918, 24 Receb 1295 (24 Temmuz 1878)

¹⁴⁵⁰ **CGRI** 1890, s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 67; 1896 s. 2488; 1898 s. 124; 1899 s. 124.

¹⁴⁵¹ **CGRI** 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37.

Konsolos Vekili olan William Grech atanmıştı.¹⁴⁵² 1906 yılından sonra Gelibolu Konsolos Vekili William Grech'ti.¹⁴⁵³

Giresun Konsolosluğu (Kerassonda)

1895-1906 yıllarında İtalya'nın Giresun Ajan Konsolosu Pietro Genna'ydı.¹⁴⁵⁴ 1907 yılında Ajan Konsolosluğa Tommaso Genna atanmıştı.¹⁴⁵⁵ İtalya Devleti'nin Giresun'da Konsolos Memuru bulunan Pietro Genna başka bir memuriyete atandığından yerine yine İtalya tebasından Tommaso Genna Konsolos Memuru atanmıştı.¹⁴⁵⁶ Osmanlı kaynaklarında bu atama 1902'de yapılmış olarak görülmektedir.¹⁴⁵⁷

1897 yılında Trabzon Valisinden Hariciyeye yazılan yazıya göre, İtalya Giresun Konsolos Memuru Culus gününde resmen davet olunan zamanda hükümete gelmemiş ve bir vekil de göndermemiş, hastalığından dolayı mazeretini belirtmek için akşamdan sonra birisini göndermişti. Ayrıca, bu “yolsuz” hareketinden dolayı tarziye vermesi

¹⁴⁵² BOA, İ.HR 386/31, 17 Şaban 1321 (8 Kasım 1903)

¹⁴⁵³ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹⁴⁵⁴ Atanma süreci: **ASMAE**, Rappresentenza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Consolato in Trebisonda Miscellanea-Personale, 1895-1905, 15 Mayıs 1895 vd.; **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37.

¹⁴⁵⁵ **CGRI** 1907 s. 39. Tommaso Genna'nın atanması aslında Trabzon Konsolosu tarafından 1902 yılında önerilmişti. **ASMAE**, Rappresentenza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Consolato in Trebisonda Miscellanea-Personale, 1895-1905, 19 Nisan 1902.

¹⁴⁵⁶ BOA, İ.HR 379/8, 7 Rebiyülahir 1320 (14 Temmuz 1902); HR.TH 271/77, 17 Rebiyülahir 1320 (24 Temmuz 1902)

¹⁴⁵⁷ BOA, BEO 1890/141743, 18 Rebiyülahir 1320 (25 Temmuz 1902); DH.MKT 553/19, 28 Rebiyülahir 1320 (4 Ağustos 1902)

lüzumu Trabzon Konsolos Vekaletinden kendisine tebliğ olunmuş ise de ona da layıksız bir cevap verdiğinden sefaret tarafından kendisine talimat verilmesi istenmişti.¹⁴⁵⁸

Halep Konsolosluğu (Aleppo)

1870'te Halep Konsolos Vekili olan Melchiorre Simondetti, 1877'de Konsolos olarak atanmıştı.¹⁴⁵⁹ İtalya Devleti'nin Halep Konsolosluğu'na 1878 yılında Angelo Alberici tayin edilmişti. Konsolosa Halep'e ek olarak Konya, Diyarbakır, Adana illeri ve Musul sancağı Konsoloslukları da bağlanmıştı.¹⁴⁶⁰ 1878-1882 yıllarında Konsolos Angelo Alberici'ydi.¹⁴⁶¹ Alberici, Haziran 1878 tarihinde Meclis başkanı Cairoli'ye yazdığı yazıda görev yaptığı yerde ve Adana, Konya, Diyarbakır, Musul gibi bölgelerde insanların düşüncelerini, burada isyan çıkması olasılığını yine Cairoli'nin talebi üzerine incelediğini belirtmişti.¹⁴⁶² 1883 yılında Konsolos Giovanni Venanzi'ydi.¹⁴⁶³ 1884 yılında ise göreve aynı unvan ile Archimede Bottesini atanmıştı.¹⁴⁶⁴ 1885-1899 yıllarında Konsolos Enrico Vitto'ydu.¹⁴⁶⁵ 1900 yılında ise göreve Ferdinando de Goyzueta Başkonsolos olarak atanmıştı.¹⁴⁶⁶ 1904 yılından itibaren Konsolos Vekili ve

¹⁴⁵⁸ BOA, HR.TH 201/30, 1 Cemaziyelevvel 1315 (28 Eylül 1897)

¹⁴⁵⁹ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 s. 145.

¹⁴⁶⁰ BOA, İ. HR 275/16768, 18 Muharrem 1295 (22 Ocak 1878). İtalyan kaynaklarında bu konuda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

¹⁴⁶¹ **CGRI** 1878 s. 97; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104.

¹⁴⁶² **DDI**, Seconda Serie, Vol X, s. 173-174. Daha fazla bilgi için bkz. s. 173-176.

¹⁴⁶³ **CGRI** 1883, s. 98.

¹⁴⁶⁴ **CGRI** 1884, s. 102.

¹⁴⁶⁵ **CGRI** 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2494; 1898 s. 124; 1899 s. 124; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 411; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁴⁶⁶ **CGRI** 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235.

Tercüman olarak görevde Adolfo Sola bulunuyordu.¹⁴⁶⁷ 1907 yılında ise göreve Konsolos olarak Adelchi Gazzurelli atanmıştı.¹⁴⁶⁸

Şubat 1889'da İtalya, Halep'te bir okul açmak istemişti ve bu okulun açılışının Kral Umberto'nun doğum günü olan 14 Mart tarihi olmasına karar vermişti. Ancak diğer her okul gibi bu okul için de (ruhsat) izin alınması gerekmekteydi.¹⁴⁶⁹ Okulun açılış tarihi yaklaştıkça kayıtlar alınmaya başlamıştı.¹⁴⁷⁰ 1889 yılında İtalya'nın Halep Konsolosu Vitto, İtalyan okullarına karşı kötü söylemler olduğunu, yasaklar getirildiğini ve şehirde karmaşa olduğunu yazmıştı.¹⁴⁷¹ Buna karşılık Bakan Crispi, kendisine sakin olmasını, eğer gerekliyse okul personeline konsoloslukta sığınak vermesini belirtmişti. Crispi Osmanlı Devleti'ne protesto yazacağını, herhangi bir zarar veya sorundan onları sorumlu tutacağını, herhangi bir şey olursa onu bilgilendirmesini, okulları açmadan önce kendisinden talimat beklemesini de eklemişti.¹⁴⁷² Crispi, Elçi Blanc'e bu konuda bilgi vermişti. Buna göre, Halep'teki Konsolos İtalyan okullarına karşı yerel yöneticinin ve din adamlarının propagandasının devam ettiğini yazmıştı. Yerel öğretmenler okullarda görev almayı reddetmeye yönlendirilmişlerdi çünkü Osmanlı hükümeti tarafından ciddi cezalar almaları söz konusuydu. Öğretmenlere karşı çıkarılan olumsuz duygular o kadar besleniyordu ki kendi güvenlikleri Konsolosun özel denetimini gerektiriyordu. Osmanlı hükümeti yapmazsa İtalyan hükümeti vatandaşlarının ve haklarının korunmasını sağlayacaktı.¹⁴⁷³ 1890 yılında, okulda okutulacak kitaplar

¹⁴⁶⁷ **CGRI** 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37.

¹⁴⁶⁸ **CGRI** 1907 s. 38.

¹⁴⁶⁹ BOA, MF.MKT 106/45, 17 Cemaziyelahir 1306 (18 Şubat 1889); Y.PRK.A 5/26, 27 Cemaziyelahir 1306 (28 Şubat 1889).

¹⁴⁷⁰ BOA, MF.MKT 107/28, 10 Receb 1306 (12 Mart 1889)

¹⁴⁷¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 3 Mart 1889, s. 300-301.

¹⁴⁷² **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 3 Mart 1889, s. 301.

¹⁴⁷³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 25 Mart 1889, s. 313.

incelenmişse, öğretmenlerin şahadetnameleri görülmüşse Müslüman çocuklar haricindeki çocukların kabulüne ruhsat verilebileceği bildirilmişti.¹⁴⁷⁴ Ruhsattan önce Nisan 1889'da, Halep'te İtalyan okulu büyük bir törenle resmen açılmıştı. İtalyan kolonisi törene gelmişti, Kral ve Kraliçeye İtalyanların güven ve memnuniyet duygularını iletmesi için Bakan Crispi'ye yazan Halep Konsolosu Vitto, onların doğuda İtalyan isminin koruyucusu olduklarını söylüyordu.¹⁴⁷⁵

1907 yılından itibaren İtalya'nın Halep Konsolosu olan Adelchi Gazzurelli, Halep'te İtalyanca öğretimi için bir edebi cemiyet kurmuş, cemiyete başkan ve üyeler seçilmişti. Bu 145 kişiden 65'i Osmanlı tebaasındandı. Ancak Osmanlı hükümetinin izni ve ruhsatı olmaksızın bu tarz cemiyetlerin kurulması kabul edilemeyeceğinden yasaklanması Hariciyeye yazılmıştı.¹⁴⁷⁶ Bundan başka, Adelchi hakkında vilayetten bazı şikayetler yapılmıştı. Kendisinin olay çıkarmaya yönelik bazı tavırları bulunmakta ve sefarete yanlış bilgiler vermekte olduğu bildirilmişti.¹⁴⁷⁷ Ayrıca şehiriçinde çarşıdan geçerken elindeki kırbaçla rast gelen insanlara vurduğu, en basit şeyleri yazıp gönderdiği ve her vesileden bir sorun çıkarmaya çalıştığı da ifade edilmişti.¹⁴⁷⁸

Hanya Konsolosluğu (Canea)

1870-72 yıllarında İtalya'nın Hanya Konsolos Vekili Enrico Colucci'ydi.¹⁴⁷⁹ 1874'te göreve aynı unvan ile Alessandro de Goyzueta atanmıştı.¹⁴⁸⁰ 1876-1879

¹⁴⁷⁴ BOA, MF.MKT 120/27, 10 Muharrem 1308 (26 Ağustos 1890); MF.MKT 120/63, 21 Muharrem 1308 (6 Eylül 1890)

¹⁴⁷⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 11 Nisan 1889, s. 323.

¹⁴⁷⁶ BOA, BEO 3027/227010, 21 Safer 1325 (5 Nisan 1907); BEO 3027/227011, 21 Safer 1325 (5 Nisan 1907)

¹⁴⁷⁷ BOA, BEO 3117/233718, 25 Cemaziyelahir 1325 (5 Ağustos 1907)

¹⁴⁷⁸ BOA, BEO 3123/234206, 5 Receb 1325 (14 Ağustos 1907)

¹⁴⁷⁹ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143.

yıllarında Hanya Konsolosu Gio. Battista Macchiavelli idi.¹⁴⁸¹ 1880-1882 arasında görevde Konsolos unvanı ile David Segre bulunuyordu.¹⁴⁸² 1883 yılında Konsolos Domenico Nicolai Pappalepore'ydi.¹⁴⁸³ 1884-1887 yıllarında Giuseppe Pirrone görevde bulunmuştu.¹⁴⁸⁴ 1888 yılı Hanya Konsolosu Antonio Ladislao Rozwadowski'ydi.¹⁴⁸⁵ 1889-1896 yıllarında ise Konsolosluk görevini Gustavo Zanotti Bianco yürütmüştü.¹⁴⁸⁶ 1898-1902'de İtalya'nın Hanya Konsolosu Augusto Medana'ydi.¹⁴⁸⁷ 1903 yılında göreve Başkonsolos olarak Enrico Negri dei Conti di Lamporo getirilmişti.¹⁴⁸⁸ 1907 yılında Hanya Başkonsolosu Vittorio Lebrecht'ti.¹⁴⁸⁹

¹⁴⁸⁰ **CGRI** 1874 s. 142; 1875 s. 141.

¹⁴⁸¹ **CGRI** 1876 s. 139 (1876'da Konsolos Vekili, daha sonra Konsolos); 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93.

¹⁴⁸² **CGRI** 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104.

¹⁴⁸³ **CGRI** 1883 s. 98.

¹⁴⁸⁴ **CGRI** 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 410.

¹⁴⁸⁵ **CGRI** 1888 s. 104.

¹⁴⁸⁶ **CGRI** 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2488. 1895 yılında Hanya konsolosu olarak Conte Mario Compagnoni Marefoschi'nin ismi de geçmektedir. **ASMAE**, Rappresentanza diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 74.

¹⁴⁸⁷ **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40 (1900-1902 yıllarında başkonsolos olarak geçiyor); **S.N.H.** 1318 [1900], s. 236; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁴⁸⁸ **CGRI** 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37.

¹⁴⁸⁹ **CGRI** 1907 s. 38. 1909 yılında Ebrecht'in sağlık sorunları sebebiyle görevinden ayrılması ve yerine Patras'tan gelecek olan Marchese Bartolucci'nin atanması ve konsolosun dönemin Elçisi İmperiali ile adanın yerel siyasi ve Müslümanların durumu hakkında yüzyüze görüşme talebi için bkz. **ASMAE**, Rappresentanza diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 74. (Corrispondenza Consolato di Creta (1895-1911) Miscellanea, Personali, Politica)

Hartum Konsolosluğu (Kartum)

1878 yılı Hartum Ajan Konsolosu Luigi Hansal Martino'ydu.¹⁴⁹⁰ 1881-1885 yıllarında Calisto Legnani aynı unvan ile görevde bulunmuştu.¹⁴⁹¹

Hudeyde Konsolosluğu (Hodeida)

1882-1888 yıllarında Hudeyde Ajan Konsolosu Sante Mazzucchelli'ydi.¹⁴⁹² 1890 yılında göreve Konsolos Vekili olarak Augusto Perera atanmıştı ve 1902'e kadar görevdeydi.¹⁴⁹³ Cavaliere Felice Terruzzi Hudeyde Konsolos Vekili sıfatıyla Temmuz 1902 tarihinde göreve atanmıştı.¹⁴⁹⁴ 1904 yılında göreve Tercüman Ferdinando Sola Başkonsolos olarak getirilmişti.¹⁴⁹⁵ 1906 yılında ise İtalya Konsolos Vekili olarak Cenirani? isimli kişi tayin edilmişti.¹⁴⁹⁶

1887 senesinin Mart ayında, Hudeyde İtalya Konsolosu Sante Mazzucchelli'nin bir ticari işinden dolayı yerel Gümrük Başkatibi ile tartışma çıkardığı, bandırasını indirmeye ve Massava'dan savaş gemisi çekmeye teşebbüs ettiği belirtilmişti. İtalya sefaretinden gelen cevapta ise, bandıranın indirildiğine ve savaş gemisinin çekildiğine

¹⁴⁹⁰ **CGRI** 1878 s. 97.

¹⁴⁹¹ **CGRI** 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107.

¹⁴⁹² **CGRI** 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104.

¹⁴⁹³ **CGRI** 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40.

¹⁴⁹⁴ BOA, İ.HR 379/9, 7 Rebiyülahir 1320 (14 Temmuz 1902); HR.TH 271/66, 14 Rebiyülahir 1320 (21 Temmuz 1902); BEO 1888/141578, 14 Rebiyülahir 1320 (21 Temmuz 1902); DH.MKT 552/41, 27 Rebiyülahir 1320 (3 Ağustos 1902); **CGRI** 1903 s. 40.

¹⁴⁹⁵ **CGRI** 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹⁴⁹⁶ BOA, HR.TH 333/62, 13 Rebiyülevvel 1324 (7 Mayıs 1906); DH.MKT 1077/35, 13 Rebiyülevvel 1324 (7 Mayıs 1906)

dair bir bilgileri olmadığı, Konsolosun ticaret ile ilgilendiği için yerel gümrüğe gelerek, gece hareket etmesi karar verilmiş olan vapura kendi eşyalarının bindirilmesi için gümrüğün açık bulundurulmasını talep ettiği ifade edilmişti. Gümrük Müdürü tarafından kendisine tenbih edilenin tersine, Katip, Müdürün gitmesinden sonra gümrüğü kapatarak Konsolosu kovup hakaret etmişti. Bu sebeple, yerel idareyle ilişkilerini kesmemesi yönünde Konsolosa emir verilmesi ve –tamamen doğrulanmamış olsa da- Konsolosun vapur çekmeye kalkışmasına girişmesi halinde kabul edilmemesi için durumun Roma’ya bildirileceği belirtilmişti.¹⁴⁹⁷ Olayın sebebi ve oluşumu Yemen Vilayetinden şu şekilde bildirilmişti: 28 Ocak 1887 günü, Hudeyde Konsolosu Mazzucchelli Hudeyde Rüsumat Dairesine başvurmuş, Mısır vapuru gece hareket edeceğinden kendi malı olan kahve dingillerinin vapura naklini istemişti. Gümrük Müdürü tarafından aslında kanundışı olan bu isteği kendisinin hatırı için kabul edilmiş, ancak gece saat yarımaya geldiği halde kahveleri senbuklara taşımak için hamal bulamamasından ve vaktin geçmesinden dolayı Gümrük Başkatibi dairenin kapatılacağını söyleyince aralarında tartışma çıkmıştı. Konsolos, gece Mutasarrıfa müracaat ederek, Katip tarafından kendisine hakaret edildiğini ve tutuklanıp hapsedilmesini gerektiğini ve eğer tutuklanmazsa olayın tamamen devletine bağlı olduğundan dolayı bandırasını indireceğini ve savaş gemisi isteyeceğini ifade etmişti. Durumun tahkik edilmesinden sonra muhakemelerinin yapılacağı beyan olunmuş, Konsolos başta bunu kabul etse de daha sonra muhakemeden çekinmişti. Katip de, Konsolos tarafından darp edildiğini ve bıçak bile çekilerek tehdit edildiğini ifade etmişti. Konsolos da yine Katip tarafından sebepsiz bir şekilde darp edildiğini ve kendisine hakaret edildiğini bildirmişti. Bu tartışmanın Konsolosun şahsına ait olan ticaretten ortaya çıktığı ve memuriyet sıfatına bağlı olmadığı anlaşılarak olayın yargıya taşınması mutasarrıflığa yazılmıştı. Konsolosun tahrirâtı incelendiğinde bunun

¹⁴⁹⁷ BOA, Y.A.HUS 200/94, 19 Cemaziyelahir 1304 (15 Mart 1887)

içeriğinin safsata olarak görüldüğü ve tartışmayı kendisinin çıkardığı anlaşılmış, memur sıfatını suistimal ve vesile olarak kullanarak ara sıra bunun gibi tartışmalar çıkardığı ifade edilmişti. Konsolos ya görevinden azledilmeli ya da mahkemesi yapılmalıydı.¹⁴⁹⁸

Dönemin Roma Elçisi Fotyadis Paşa, Konsolos ve Katip arasındaki olayla ilgili görüşmek için Dışişleri Bakanına gitmiş, Konsolosun görevinden azledilmesini istemişti. Bakan, Konsolosun izin almadan Osmanlı memurlarıyla resmi ilişkilerini kesmesini doğru bulmamış olsa da, durumun tahkik edilmesi için Trablusgarb Konsolosu Pestalozza'nın bu ilişkileri tekrar kurmak ve inceleme yapmak için Hudeyde'ye gönderildiğini ifade etmişti.¹⁴⁹⁹ İtalya Elçiliği ile Osmanlı Hariciyesi arasında bir anlaşma yapılmış, Mutasarrıfın Konsolosu ziyaret etmesi kararı alınmıştı. Bakan Crispi, bu ziyaret yapılmadığından dolayı üzgündü.¹⁵⁰⁰ Eğer Mutasarrıf bu olaydan dolayı özür dilemek için İtalya Konsolosluğuna giderse, kendisinin değiştirilmesi dikkate alınacaktı. Sonuç olarak, Mutasarrıf Konsolosluğa gitmiş ve Konsolosa vekalet eden kişi ile görüşerek özür dilemişti. Bu kişinin, iki aya kadar asaletini alacağını öğrenince, iki devlet arasındaki iyi ilişkilerin korunmasına ve devamına gayret edileceği konusunda karşılıklı konuşmuşlardı.¹⁵⁰¹

1889 yılında, bahsedilen olayla ilgili Hudeyde Konsolosluğunda bazı gelişmeler yaşanmıştı. Konsolos-Katip arasındaki olay İtalya tarafından tekrar gündeme getirilmişti. İtalya Elçiliğinin Baştercümanı Mâbeyn-i Hümâyuna giderek, General Antonio Baldissera tarafından Hudeyde'de yapılan tahkikat sonucunda özür ziyaretinin

¹⁴⁹⁸ BOA, HR.H 538/11, 24 Cemaziyelevvel 1304 (18 Şubat 1887)

¹⁴⁹⁹ BOA, HR.TH 97/24, 19 Receb 1304 (13 Nisan 1887). Bu tahkikat, Yemen'den de bildirilmiş, konsolosun çıkardığı bu güçlüğü ise İtalya'nın Kızıldeniz'deki nüfuzunun takviyesi amacıyla yapıldığı düşünülmüştü. BOA, HR.H 538/11, 29 Şevval 1304 (21 Temmuz 1887)

¹⁵⁰⁰ BOA, HR.H 538/11, 24 Cemaziyelahir 1305 (8 Mart 1888)

¹⁵⁰¹ BOA, HR.H 538/11, 17 Zilkade 1305 (26 Temmuz 1888)

henüz yapılmamış olduğunu ve İtalyan hükümetinin kamuoyuna mesul olmamak için harekete mecburiyet gördüğünü iletmişti. İtalyanlar tarafından Hudeyde'nin topa tutulacağı sözü daha önce ortaya konmuştu ve Bakan Crispi, Hudeyde Mutasarrıfının İtalya Konsolosuna vizite vermemesinden dolayı böyle bir nümayişe lüzum gördüğünü söylemişti. Ancak, Mutasarrıf tarafından Konsolosa bir buçuk sene önce vizite verilmişti, bunun delili o zamana kadar Konsolos tarafından herhangi bir itiraz ve şikayet olmamasıydı.¹⁵⁰² Hudeyde meselesiyle ilgili çözüm ona gelen bilgiye göre henüz gerçekleşmemişti. Yemen'deki Osmanlı otoritesinin tutumu sadece Bâbîâli tarafından İtalya'ya verilen resmi sözlerin tutulmaması anlamına gelmiyordu, aynı zamanda İtalya hükümetine karşı bir hakaretti, zira İtalyan hükümetini aldatmış oluyorlardı. Onlara verilen yanlış ihbar sonucu konsolos Mazzucchelli'nin istifasının kabul edildiği yönünde yapılan yanlış bilgilendirme neticesinde İtalya aldatmacayla karşı karşıya kalmıştı. Milli nedenler acil telafî gerektirirdi. Bâbîâli'ye en kısa zamanda Hudeyde Mutasarrıfının bizzat ve resmi sıfatla Konsolosun rezidansına gelmezse o zaman Kralın hükümetinin en uygun göreceği şekilde kendi incinmiş gururunu tamir etme yoluna gideceğinin bildirilmesini istemişti.¹⁵⁰³ Osmanlı tarafına göre olay diplomasi ile çözülmeliydi, gemilerin gönderilmesine gerek yoktu. Bu durum, diğer devletlere de kötü örnek oluyordu.¹⁵⁰⁴ Hudeyde Mutasarrıfı, 26 Nisan 1889 tarihinde telafî ziyaretini yerine getirmişti. “Colombo” ve “Miseno” gemileri geri dönmüştü, “Veniero” gemisi bir sonraki hafta dönecekti.¹⁵⁰⁵

¹⁵⁰² BOA, Y.A.HUS 225/19, 7 Ramazan 1306 (7 Mayıs 1889)

¹⁵⁰³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 6 Nisan 1889, s. 315. Maslahatgüzar Tugini, Hudeyde Mutasarrıfının İtalya Konsolosunu Ağustos 1889'da ziyaret ettiği bilgisini Hariciye Müsteşarından öğrenmişti.

¹⁵⁰⁴ BOA, Y.PRK.EŞA 9/59, 9 Ramazan 1306 (9 Mayıs 1889)

¹⁵⁰⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 29 Nisan 1889, s. 338.

Hums Konsolosluğu (Homs)

1877 yılı Hums Ajan Konsolosu Salvatore Marulli'ydi.¹⁵⁰⁶ 1878-1886 yılları arasında görevde aynı unvan ile Marino Marulli bulunuyordu.¹⁵⁰⁷ 1887 yılında göreve Tito Marulli Ajan Konsolos atanmıştı.¹⁵⁰⁸ 1888-1893 arasında ise Filippo Zammit Hums Ajan Konsolosuydu.¹⁵⁰⁹ 1898-1907'de görevde Antonio Lauria Konsolos Vekili olarak bulunuyordu.¹⁵¹⁰ 1908 yılında, İtalya Dışişleri Bakanı Tittoni, Trablusgarb Konsolosu Pestalozza'nın önerisiyle Dante Baldari'yi Hums Konsolosluğu için seçmişti.¹⁵¹¹

Antonio Lauria döneminde, İtalya Hums'da daha önce açılmış olan erkeklere özel olan okula ek olarak bir kız okulu açmak isteğinde bulunduğunda, Hums'da erkek okulu olmadığı, ancak bir İtalyanın evinde ruhsatsız olarak yabancı erkek çocuklarını okutmakta olduğu anlaşılmıştı.¹⁵¹² Hums'taki İtalyan okulunun başka bir eve nakledileceği sırada resmi ruhsat almaları gerektiği bilgisi üzerine, Konsolos Tercümanı, Konsolos adına ruhsat için işlemlerin yapılacağını taahhüt etmiş, ancak

¹⁵⁰⁶ CGRI 1877 s. 146.

¹⁵⁰⁷ CGRI 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110.

¹⁵⁰⁸ CGRI 1887 s. 100.

¹⁵⁰⁹ CGRI 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68.

¹⁵¹⁰ CGRI 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹⁵¹¹ ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara, 1829-1939, Busta: 9, Rapporti dal Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1898, 20 Şubat-20 Mart 1908 tarihleri arasındaki yazışmalar.

¹⁵¹² BOA, BEO 1938/145277, 17 Receb 1320 (20 Ekim 1902)

İtalya hükümeti tarafından Konsolosa İtalyan okullarının bu işlemleri yapmasına gerek olmadığı bildirilmiş¹⁵¹³, hatta yasak olduğu halde bir de okula bayrak çektilmişti.¹⁵¹⁴

İnebolu Konsolosluğu (İneboli)

1871-72 yıllarında İnebolu Ajan Konsolosu E. Michieli'ydi.¹⁵¹⁵ 1873-1904 yıllarında İtalya İnebolu Ajan Konsolosu Vittorio Velasti'ydi.¹⁵¹⁶ 1905 yılında göreve Emilio Orsini atanmıştı.¹⁵¹⁷ İnebolu İtalya Konsolos Memuru bulunan Velasti'nin vefat etmesi sebebiyle yerine İtalya Devleti tebeasından Emilio Orsini Konsolos Memuru seçilerek bu göreve tayin edilmişti.¹⁵¹⁸

İskeçe Konsolosluğu (Xanthi)

1898-1901 yıllarında İtalya'nın İskeçe Ajan Konsolosu Luigi Isidoro Isandoro'ydu.¹⁵¹⁹

1894 yılında, İtalyan Elçiliğinden İskeçe ile ilgili şikayette bulunulmuştu. Buna göre, Kaymakam tarafından demiryolu inşaatından dolayı orada bulunan İtalyalılara kötü davranılıyor, bir İtalyan bölge Konsolos Vekilinin kendisine para vermek istemesine rağmen izin verilmeyip hapiste aç bırakılıyor, bir mühendisin hayvanı

¹⁵¹³ BOA, BEO 1993/149429, 9 Zilkade 1320 (7 Şubat 1903)

¹⁵¹⁴ BOA, BEO 2032/152385, 1 Muharrem 1321 (30 Mart 1903)

¹⁵¹⁵ CGRI 1871 s. 139; 1872 s. 143.

¹⁵¹⁶ CGRI 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 67; 1896 s. 2492; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40.

¹⁵¹⁷ CGRI 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹⁵¹⁸ BOA, İ.HR 389/34, 30 Rebiyülevvel 1322 (14 Haziran 1904); BEO 2384/178741, 21 Cemaziyelevvel 1322 (3 Ağustos 1904); DH.MKT 879/23, 28 Cemaziyelevvel 1322 (10 Ağustos 1904)

¹⁵¹⁹ CGRI 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124.

sebebsiz bir şekilde ele geçirilmek isteniyordu. Bu nedenle, bu durumun düzeltilmesi isteniyordu.¹⁵²⁰ Gümölcine Mutasarrıflığından alınan cevapta ise, İtalyan işçilere kötü davranıldığının gerçek olmadığı, hapisteki İtalyana diğerleri gibi ekmek verildiği katık verilmediği, ancak Konsolos Vekilinin kendisine harçlık vermesinin engellenmediği, son olarak da mühendisin hayvanının ele geçirilmek istenmesi meselesinin de gerçeği yansıtmadığı yazılmıştı. Gelen bilgiye göre mühendis İskeçe Kasabası'nın pazarı olan bir günde sarhoş olduğu halde kanun dışı olarak pazar yerinden alabildiğine koşturarak geçerken belediye kolcuları kendisini görmüş ve bir sıkıntı çıkmaması için hayvanı durdurmak istemişler ve bunun gibi sorunların çıkmaması için Konsolos Vekili aracılığıyla kendisine bilgi verilmişti.¹⁵²¹ Aynı dönemlerde bir de iki İtalyan işçinin jandarma tarafından darp edilmiş ve yaralanmış olduğu Konsolos Memuru tarafından ileri sürülmüş, tam tersine İtalyan işçilerin jandarmaları tahkir ettikleri Edirne'den bildirilmişti.¹⁵²²

Ocak 1901'de İskeçe Konsolosu Luigi Isidoro Isandoro'nun vefat etmesi üzerine, İtalya'nın Gümölcine'de Konsolos veya Vekili uzun zamandır bulunmadığı halde, İstanbul-Selanik hattının inşa edildiği sırada işleyen ve o nedenle bölgede bulunan İtalyanların işleri için Konsolosluk kurulmuş olduğu anlaşılmış, ancak tren hattı bittiğinden, İskeçe'de iki hanede yedi kişi İtalyan kaldığından ve bu kişilerin işlemlerinin Dedeabaç Diskonsolosu tarafından yapılması karar verilmiş ve İskeçe'de artık Konsolos Vekili bulunmasına gerek görülmediği bölgeden yazılmıştı.¹⁵²³

¹⁵²⁰ BOA, DH.MKT 245/2, 29 Zilkade 1311 (3 Haziran 1894)

¹⁵²¹ BOA, HR.TH 143/98, 10 Muharrem 1312 (14 Temmuz 1894)

¹⁵²² BOA, HR.TH 146/99, 22 Rebiyülevvel 1312 (23 Eylül 1894)

¹⁵²³ BOA, HR.TH 251/57, 7 Şevval 1318 (28 Ocak 1901). Ayrıca bkz. **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Corrispondenza Agenzia Consolare in Xanthi Miscellanea- Personale 1895-1904, 21 Mart 1901.

İskenderiye Konsolosluğu (Alessandria)

1870-1878 yıllarında İskenderiye Başkonsolosu Giuseppe de Martino'ydu.¹⁵²⁴ 1879 yılında Giulio Malmusi Konsolos olarak atanmıştı.¹⁵²⁵ 1880-1884 yıllarında göreve aynı unvan ile Gio. Batt. Machiavelli getirilmişti.¹⁵²⁶ 1885-1889 yıllarında Giovanni Venanzi İskenderiye Konsolosuydu.¹⁵²⁷ 1890-1893 yıllarında Konsolosluk görevine Giuseppe Pirrone atanmıştı.¹⁵²⁸ Aralık 1896'da Gino Macchioro'nun atanması uygun görülmüştü.¹⁵²⁹ 1898-1902'de İskenderiye Konsolosluğu görevinde Cesare Romano bulunuyordu.¹⁵³⁰ 1903'te göreve Giulio Iona atanmıştı.¹⁵³¹ 1905'te ise Enrico Acton Başkonsolos olmuştu.¹⁵³² 1907 yılında Başkonsolos olarak Guido Meli Lupi di Soragna atanmıştı.¹⁵³³ İskenderiye'de genel olarak Konsolos'un yanında Konsolos Vekili de görev yapmaktaydı. Ayrıca burada bir de doktor bulunmaktaydı.

¹⁵²⁴ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 140; 1877 s. 146; 1878 s. 97.

¹⁵²⁵ **CGRI** 1879 s. 93.

¹⁵²⁶ **CGRI** 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103. (1884'te konsolosluğa doktor atanıyor)

¹⁵²⁷ **CGRI** 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁵²⁸ **CGRI** 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68.

¹⁵²⁹ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Diplomatica del Cairo Miscellanea, Politica, Personale 1895-1914, 19 Aralık 1896.

¹⁵³⁰ **CGRI** 1898 s. 125; 1899 s. 124; 1900 s. 125; 1901 s. 125; 1902 s. 40; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 129.

¹⁵³¹ **CGRI** 1903 s. 40; 1904 s. 40.

¹⁵³² **CGRI** 1905 s. 37; 1906 s. 37.

¹⁵³³ **CGRI** 1907 s. 39.

İskenderun Konsolosluğu (Alessandretta)

1870-71 yıllarında İtalya Ajan Konsolosu Cosmo Belfante'ydi.¹⁵³⁴ 1872-1896 yıllarında İskenderun İtalya Ajan Konsolosu Giuseppe Levante'ydi.¹⁵³⁵ 1898-1907 yıllarında görevde aynı unvan ile Luigi Levante'nin bulunduğu görülmektedir.¹⁵³⁶ 1909 yılında, ünlü bir dolandırıcıya İtalya Konsolosunun yardımcı olduğu ve kendisini bir vapura bindirip kaçırdığı ile ilgili bazı tahkikat yapılmıştı.¹⁵³⁷

İsmailiye Konsolosluğu (İsmailia)

1885-1886 yıllarında Massimiliano de Haro İsmailiye Ajan Konsolosuydu.¹⁵³⁸ 1887 yılında göreve Giovanni Battista Confalonieri vekil olarak atanmıştı.¹⁵³⁹ 1905'te ise görevde Domenico Scotto di Perta Ajan Konsolos olarak bulunmaktaydı.¹⁵⁴⁰

¹⁵³⁴ **CGRI** 1870, s. 153; 1871, s. 139.

¹⁵³⁵ **CGRI** 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2494; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 411.

¹⁵³⁶ **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38. (1903 yılı için: BOA, HR.TH 290/104, 21 Cemaziyelahir 1321 (14 Eylül 1903))

¹⁵³⁷ BOA, DH.MUI 5/33, 15 Muharrem 1327 (6 Şubat 1909); HR.H 544/12, 10 Cemaziyelevvel 1327 (30 Mayıs 1909); DH.MUI 2/4, 18 Cemaziyelevvel 1327 (7 Haziran 1909); DH.ŞFR 415/83, 1 Cemaziyelahir 1327 (20 Haziran 1909)

¹⁵³⁸ **CGRI** 1885 s. 107; 1886 s. 110.

¹⁵³⁹ **CGRI** 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68.

¹⁵⁴⁰ BOA, HR.TH 276/28, 23 Şaban 1320 (25 Kasım 1902); **CGRI** 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

İstanbul Konsolosluğu (Costantinopoli)

1870-76 yıllarında İstanbul Başkonsolosu Giuseppe Spagnolini'ydi.¹⁵⁴¹ 1877-1880 yıllarında göreve Candido Alessandro Negri Başkonsolos olarak atanmıştı.¹⁵⁴² 1881 yılında İstanbul Başkonsolosluğuna bir yıl süre ile Melchiorre Simondetti tayin edildikten sonra¹⁵⁴³, Candido Alessandro Negri de 1882'de bir yıllığına bu göreve atanmıştı.¹⁵⁴⁴ Ancak bundan sonra yeniden Melchiorre Simondetti Başkonsolosluğa getirilerek, 1889'a kadar görevde kalmıştı.¹⁵⁴⁵

1889-1891 yıllarında İstanbul Başkonsolosu Silvio Carcano'ydu.¹⁵⁴⁶ 1892 yılında ise göreve Nicola Revest getirilmişti.¹⁵⁴⁷ 1898 yılında İstanbul Başkonsolosu olarak Antonio Barone bulunmaktaydı.¹⁵⁴⁸ 1899-1900'de Başkonsolosluk görevinde Francesco Mazza vardı.¹⁵⁴⁹ 1902'de ise göreve Giuseppe Solimbergo atanmıştı.¹⁵⁵⁰ 1905 yılından sonra İstanbul Başkonsolosu Enrico Ciappelli'ydi.¹⁵⁵¹

¹⁵⁴¹ **CGRI** 1870, s. 152; 1871, s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876, s. 138-139.

¹⁵⁴² **CGRI** 1877, s. 144-145; 1878, s. 96-97; 1879, s. 93; 1880, s. 99.

¹⁵⁴³ **CGRI** 1881, s. 104.

¹⁵⁴⁴ **CGRI** 1882, s. 104.

¹⁵⁴⁵ **CGRI** 1883, s. 98; 1884, s. 102; 1885, s. 106, 1886, s. 109; 1887, s. 100; 1888, s. 103; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 410.

¹⁵⁴⁶ **CGRI** 1889 s. 112; 1890 s. 117-118; 1891 s. 119-120; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁵⁴⁷ **CGRI** 1892 s. 64; 1893 s. 67; 1896, s. 2487.

¹⁵⁴⁸ **CGRI** 1898 s. 124.

¹⁵⁴⁹ **CGRI** 1899 s. 124; 1900, s. 124; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235.

¹⁵⁵⁰ **CGRI** 1902 s. 39; 1903, s. 39; 1904, s. 39; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 129.

¹⁵⁵¹ **CGRI** 1905 s. 36; 1906, s. 36; 1907, s. 38.

İşkodra Konsolosluğu (Scutari)

1870-72 yıllarında İtalya'nın İşkodra Konsolosu Lorenzo Perrod idi.¹⁵⁵² 1873 yılında göreve Riccardo Colucci aynı unvan ile getirilmişti.¹⁵⁵³ 1874-1878 yıllarında İşkodra Konsolosu Bernardo Berio'ydu.¹⁵⁵⁴ 1879 yılında Konsolos atanmamıştı.¹⁵⁵⁵ 1880 yılında Francesco Zerboni Konsolostu.¹⁵⁵⁶ 1881-1885 yıllarında Konsolos Alessandro de Rege di Donato idi.¹⁵⁵⁷ 1886 yılında göreve Giulio Tesi atanmıştı.¹⁵⁵⁸ 1890 yılında ise görevi Carlo Caccia Dominioni yürütmüştü.¹⁵⁵⁹ 1891-1896'da Felice Maissa Konsolos olarak tayin edilmişti.¹⁵⁶⁰ 1898-1907'de İşkodra Konsolosluğu görevinde Alessandro Leoni bulunmaktaydı.¹⁵⁶¹ 1908 yılında göreve İtalya'nın Port Said Konsolosu olarak çalışmakta olan Carlo Mancinelli getirilmiş, 1 Mart'ta görev yerine ulaşmıştı.¹⁵⁶²

İşkodra'dan Temmuz 1878 tarihinde gelen bir tahrirata göre, Konsolos Berio, kendi veya devleti isteğiyle İtalya'nın buraya asker sevk etmesi için burada bulunan halk arasında isyan ve ihtilal çıkarmak istiyordu. Güya Arnavutluk'ta Osmanlı Devleti'nden ayrı bir hükümet –Avrupalı devletlerin nezaret ve himayesinde- kurulması

¹⁵⁵² CGRI 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144.

¹⁵⁵³ CGRI 1873 s. 142.

¹⁵⁵⁴ CGRI 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97.

¹⁵⁵⁵ CGRI 1879 s. 93.

¹⁵⁵⁶ CGRI 1880 s. 99.

¹⁵⁵⁷ CGRI 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; S.N.H. 1301 [1885], s. 410.

¹⁵⁵⁸ CGRI 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 104; 1889 s. 112; S.N.H. 1306 [1889], s. 289.

¹⁵⁵⁹ CGRI 1890, s. 118.

¹⁵⁶⁰ CGRI 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2489.

¹⁵⁶¹ CGRI 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40 (1903 başkonsolos); 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39; S.N.H. 1318 [1900], s. 235; S.N.H. 1320 [1902], s. 129.

¹⁵⁶² BOA, HR.TH 359/27, 27 Muharrem 1326 (1 Mart 1908)

üzerine risaleler dağıtıyordu. Bazı Konsoloslara göre İtalyan Konsolosu bu risaleyi ya kendisi yazmıştı ya da başka birisini yazdırıp düzenlemişti. Yazıda, Konsolosun görevinin dışında olarak memleketin siyasi işlerine müdahale ettiği için gerekenin yapılması belirtiliyordu.¹⁵⁶³ Yine bundan iki sene sonra, İtalya İşkodra Konsolosunun Arnavutları direnişe teşvik ettiği konusunda Rıza Paşa tarafından bir şikayette bulunulmuş, İtalya Dışişleri Bakanı bu duruma üzülerək “*Bu şikayetin sıhhatini teyit için nezarete meydanda hiçbir şey yoktur. Bâbîâli emin olmalıdır ki İtalya Devleti Karadağ meselesinin süratle tesviyesini pek ziyade arzu etmektedir. Konsolos mumaiyleh dahi vezai fi haricinde bulunmaksızın kendi memleketinin politikası ve menafii hilafına olarak hareket edemez*” demişti.¹⁵⁶⁴

Felice Maissa döneminde, İşkodra’da bazı olumsuz durumlar ortaya çıkmıştı. İşkodra İtalya Konsolosunun orada iki okul açmak girişiminde bulunduğu vilayetten yazılmış, İtalya hükümeti tarafından açılmak istenen okullar için daha önce İtalya Elçisine bildirildiği üzere Maarif Nizamnâmesine uygun bir şekilde resmi ruhsat alınmadıkça okulun açılmayacağı vilayete haber verilmişti. Okulların ruhsatsız olarak açıldığı, kayıt olan öğrencilerin sayısının üç yüzü geçtiği ve durumun protesto edildiği yazılmasıyla İtalya Elçiliğine başvurulmuştu. İtalya Elçiliğinin Baştercümanı İtalya hükümeti tarafından açılacak okulların kendi tebalarının çocuklarına mahsus olup, ancak diğer yabancı okullarına müsaade verildiği gibi kendi okullarına da Osmanlı çocuklarının kabul edilmesi veya edilmemesi hakkında iki devlet arasında bir anlaşma sonucunda ona göre davranılmak üzere okulların açılmasına mani olunmamasını Bakan Crispi’nin rica ettiğini ve İtalyan çocuklarından başkalarının okula kabul olunmaması hakkında Konsolosa da talimat verileceğini Elçisi adına ifade etmişti. Bu konuda bir karar verilinceye kadar okul olarak kiralanan evlere Osmanlı çocuklarının girişlerinin

¹⁵⁶³ BOA, HR.H 171/7, 21 Receb 1295 (21 Temmuz 1878)

¹⁵⁶⁴ BOA, HR.TO 137/54, 11 Şevval 1297 (16 Eylül 1880)

yasak olması vilayete bildirilmişti. Ayrıca tercüman açılacak olan okulların Yanya, Preveze, Selanik, İşkodra ve Trabzon'da olmak üzere beş tane olacağını söylemiş, bunların yalnız İtalyan çocuklarının eğitim ve öğretimine mahsus olmak üzere açılmasına ruhsat verilmesinde bir sakınca görülmediği belirtilmişti.¹⁵⁶⁵

Konsolos Alessandro Leoni döneminde, kendisinin Avusturya ve Rusya Konsolosları ile birlikte, nüfuzlarını artırmak için ahaliyi teşvik ettikleri ve vergilerin ödenmesinde sıkıntı çıkardıkları vilayetten bildirilmişti.¹⁵⁶⁶ Leoni döneminde çıkan bir diğer sorun, Konsolosun avcılık yapmasıyla ilgiliydi. Leoni, Şingin iskelesi civarında bir Malisör hanesiyle bir kayık kiralamış, bu kayığı İtalya balıkçılarıyla Drin nehrinde bulundurmak istemişti. Ancak, asıl fikrinin zararlı olabilecek kişileri ve eşyaları getirme amacıyla oralarda bulunan İtalya kaçakçılarına bir nakliye aracı hazırlamak olduğu düşünülmüştü. Bu nedenle, kayıkta bulunacak kayıkçıların Osmanlı tebasından olması, Osmanlı sancağından başka bandıra çekilmemesi ve yalnız Konsolosun orada bulunacağı müddet için ruhsat alınması Şingin Müdürlüğüne ve Konsolosun hareketlerini gözlem altında bulundurmak üzere bir askerin eşlik etmesi de Kaymakamlığa bildirilmesine karar verilmişti.¹⁵⁶⁷ Konsolos ise bu durumu Elçiliğe şikayet etmişti.¹⁵⁶⁸

İzmir Konsolosluğu

1870-74 yıllarında İtalya'nın İzmir Konsolosu Stefano Castelli'ydi.¹⁵⁶⁹ 1875-1878 yıllarında İzmir Konsolosu Domenico Brunenghi'ydi.¹⁵⁷⁰ Enrico de Gubernatis

¹⁵⁶⁵ BOA, Y.A.HUS 221/69, 29 Cemaziyelevvel 1306 (31 Ocak 1889)

¹⁵⁶⁶ BOA, DH.MKT 2333/52, 12 Zilhicce 1317 (18 Nisan 1900)

¹⁵⁶⁷ BOA, DH.MKT 2571/66, 17 Ramazan 1319 (28 Aralık 1901)

¹⁵⁶⁸ BOA, HR.İD 2121/29, 25 Ramazan 1319 (5 Ocak 1902)

¹⁵⁶⁹ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143.

¹⁵⁷⁰ **CGRI** 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97.

1879’da Konsolos olarak başladığı göreve 1880’den itibaren Başkonsolos olarak devam etmişti.¹⁵⁷¹ 1883 yılında Başkonsolos olarak atanan Pietro Castelli, 1889’a kadar bu görevde bulunmuştu.¹⁵⁷² 1889-1899 yıllarında ise İtalya’nın İzmir Konsolosu Archimede Bottesini’ydi. (1894’ten itibaren Başkonsolos unvanına sahipti)¹⁵⁷³ 1900 yılından itibaren İzmir Konsolosu, 1901’den itibaren Başkonsolosu Enrico Acton’du.¹⁵⁷⁴ 1906’da ise göreve Başkonsolos olarak Odoardo Toscani getirilmişti.¹⁵⁷⁵ İzmir’de de genel olarak Başkonsolosun yanında Konsolos Vekili de görev yapmaktaydı.

İzmit Konsolosluğu (Ismith)

1876-1886 yıllarında İzmit İtalya Ajan Konsolosu Giuseppe Debris’ti.¹⁵⁷⁶ 1887’de Konsolos atanmamıştı.¹⁵⁷⁷

Kahire Konsolosluğu (Cairo)

1870-74 yıllarında Kahire Konsolos Vekili Domenico Brunenghi’ydi.¹⁵⁷⁸ 1875-1877’de İtalya’nın Kahire Konsolosu Giulio Malmusi’ydi.¹⁵⁷⁹ 1878 senesinde Konsolos

¹⁵⁷¹ **CGRI** 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105.

¹⁵⁷² **CGRI** 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 410.

¹⁵⁷³ **CGRI** 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2494; 1898 s. 124; 1899 s. 124; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁵⁷⁴ **CGRI** 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 129.

¹⁵⁷⁵ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹⁵⁷⁶ **CGRI** 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1879 s. 893; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109.

¹⁵⁷⁷ **CGRI** 1887 s. 100.

¹⁵⁷⁸ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143.

¹⁵⁷⁹ **CGRI** 1875 s. 142; 1876 s. 140; 1877 s. 146.

Vekili olarak Ferdinando de Goyzueta bulunuyordu.¹⁵⁸⁰ 1879-1883 yıllarında Kahire Başkonsolosu Giuseppe de Martino'ydu.¹⁵⁸¹ 1884 yılında Kahire Konsolosluğuna Giovanni Venanzi atanmıştı.¹⁵⁸² 1885-1888 yıllarında Konsolos Cesare Romano'ydu.¹⁵⁸³ 1889 yılı Kahire Konsolosu Vito Finzi'ydi.¹⁵⁸⁴ 1890-1893 yıllarında Licurgo Maccio Başkonsolos unvanı ile Kahire'ye atanmıştı.¹⁵⁸⁵ 1896 yılında Kahire'ye Başkonsolos olarak Salvatore Tugini'nin atanması uygun görülmüştü.¹⁵⁸⁶ 1900'e kadar Kahire temsilciliğinde Başkonsolos Salvatore Tugini olarak belirtilmiş¹⁵⁸⁷, Konsolos olarak ise Enrico Acton¹⁵⁸⁸ ve Odoardo Toscani'nin isimlerinin bilgisi bulunmaktaydı.¹⁵⁸⁹ 1901'den itibaren Kahire Konsolosu Odoardo Toscani'ydi.¹⁵⁹⁰ 1905'te ise Guido Meli Lupi di Soragna aynı unvan ile görevdeydi.¹⁵⁹¹ 1907 yılında

¹⁵⁸⁰ **CGRI** 1878 s. 97.

¹⁵⁸¹ **CGRI** 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99.

¹⁵⁸² **CGRI** 1884 s. 103.

¹⁵⁸³ **CGRI** 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁵⁸⁴ **CGRI** 1889 s. 112.

¹⁵⁸⁵ **CGRI** 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68.

¹⁵⁸⁶ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Diplomatica del Cairo Miscellanea, Politica, Personale 1895-1914, 26 Kasım 1896.

¹⁵⁸⁷ **CGRI** 1898, s. 125; 1899 s. 125; 1900 s. 125; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235.

¹⁵⁸⁸ **CGRI** 1898, s. 125; 1899 s. 125; 1900 s. 125.

¹⁵⁸⁹ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Diplomatica del Cairo Miscellanea, Politica, Personale 1895-1914, 17 Kasım 1899; **CGRI** 1900 s. 125.

¹⁵⁹⁰ **CGRI** 1901 s. 125; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁵⁹¹ **CGRI** 1905 s. 37; 1906 s. 37.

Kahire Konsolosu Vittore Siciliani'ydi.¹⁵⁹² 1908 yılında Kahire Başkonsolosu olarak Giacomo De Martino'nun atandığı görülmektedir.¹⁵⁹³

Kandiye Konsolosluğu (Candia)

1870 yılında İtalya'nın Kandiye Ajan Konsolosu Vincenzo Morari'ydi.¹⁵⁹⁴ 1875-1882 yıllarında İtalya Kandiye için Fransız Konsolos Vekilini akredite etmişti.¹⁵⁹⁵ 1883 yılında ise göreve Amabile Ittar Ajan Konsolos olarak atanmıştı.¹⁵⁹⁶ 1905 yılında Kandiye Konsolosu Giuseppe Corpi'ydi.¹⁵⁹⁷

Kavala Konsolosluğu (Cavalla)

1870-74 yıllarında İtalya'nın Kavala'daki Ajan Konsolosu Elia D. Fernandez'di.¹⁵⁹⁸ Stanislao Pecchioli 1875-1907 yıllarında İtalya'nın Kavala Ajan Konsolosuydu.¹⁵⁹⁹

¹⁵⁹² **CGRI** 1907 s. 39.

¹⁵⁹³ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Diplomatica del Cairo Miscellanea, Politica, Personale 1895-1914, 26 Kasım 1907; 24 Şubat 1908.

¹⁵⁹⁴ **CGRI** 1870, s. 153.

¹⁵⁹⁵ **CGRI** 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104.

¹⁵⁹⁶ **CGRI** 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2488; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40.

¹⁵⁹⁷ **CGRI** 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38. (1907 yılında Giuseppe Corpu olarak geçmektedir)

¹⁵⁹⁸ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 142; 1874 s. 143.

¹⁵⁹⁹ **CGRI** 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2488; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

Kıbrıs Konsolosluğu (Cipro)

1870-72 yıllarında İtalya'nın Kıbrıs Konsolosu Riccardo Colucci'ydi.¹⁶⁰⁰ 1873 yılında Enrico Colucci göreve aynı unvan ile getirilmişti.¹⁶⁰¹ 1874 yılında görevde Francesco Lambertenghi bulunmaktaydı.¹⁶⁰²

Konya Konsolosluğu (Konia)

1902 yılında İtalya Konya Konsolosu olarak Nicola Giuseppe Giustiniani Brizio atanmıştı.¹⁶⁰³ 1906 yılındaki bir yazışmaya göre ise, bahsedilen Konsolos Memuru, Mösyö Kohen isminde birisinin kendisine yardım etmek üzere İtalya Dışişleri Bakanlığı'ndan memur edildiğini ifade ederek kendisini tanıtmış ve bir süre bu kişi İtalya tebaasına ait işlere baktıktan sonra Mösyö Nicola bütün bütüne işten çekilip o dönemde Mösyö Kohen tarafından işler yapıldığı halde, o da Konya'dan ayrıldığında İtalya Konsolosluğu işlerinde ileride bir Konsolos vekaleti kuruluncaya kadar Alman çıkarlarının korunması için Almanya Sefaretinden geçici olarak Konya'ya gönderilmiş olan Sefaret Tercümanlarından Mösyö Loedved'in bakacağını söylemişti. Bu konu hakkında ise Hariciye Nezaretinden bir talimat beklenmekteydi.¹⁶⁰⁴ 1906 yılında göreve vekil olarak Loedved getirilmişti.¹⁶⁰⁵

¹⁶⁰⁰ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143.

¹⁶⁰¹ **CGRI** 1873 s. 142.

¹⁶⁰² **CGRI** 1874 s. 142.

¹⁶⁰³ BOA, İ.HR 374/43, 19 Şaban 1319 (1 Aralık 1901); BEO 1781/133563, 9 Şevval 1319 (19 Ocak 1902); **CGRI** 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37.

¹⁶⁰⁴ BOA, HR.TH 329/17, 8 Zilkade 1323 (4 Ocak 1906)

¹⁶⁰⁵ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 39.

Köstence Konsolosluğu

İtalya'nın 1871-75 yıllarında Köstence Ajan Konsolosu Agostino Dogliotti'ydi.¹⁶⁰⁶

Kudüs Konsolosluğu (Gerusalemme)

1872-1879 yıllarında Kudüs Konsolosu önce Vekil olarak atanmış olan Alessandro de Rege di Donato'ydu.¹⁶⁰⁷ 1880-1882'de Konsolos atanmamıştı, sadece tercüman bulunmaktaydı.¹⁶⁰⁸ 1883 yılında bir yıl için Angelo Alberici Konsolos olarak atanmıştı.¹⁶⁰⁹ 1884-1892 döneminde ise Gaetano Solanelli Kudüs Konsolosuydu.¹⁶¹⁰ 1893 yılında göreve Giuseppe Camillo Mina getirilmişti.¹⁶¹¹ Kudüs Konsolosluğuna 1899 yılında Arturo Scaniglia atanmıştı.¹⁶¹² 1902 yılından itibaren ise görevde Tommaso Carletti bulunuyordu.¹⁶¹³ 1905 yılında yerine Fabrizio Verospi Gavotti yine Konsolos olarak atanmıştı.¹⁶¹⁴

¹⁶⁰⁶ **CGRI** 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 142; 1874 s. 143; 1875 s. 141.

¹⁶⁰⁷ **CGRI** 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97, 1879 s. 93.

¹⁶⁰⁸ **CGRI** 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104.

¹⁶⁰⁹ **CGRI** 1883 s. 98.

¹⁶¹⁰ **CGRI** 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 410; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁶¹¹ **CGRI** 1893 s. 68; 1896 s. 62; 1898, s. 124.

¹⁶¹² **CGRI** 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235.

¹⁶¹³ **CGRI** 1902 s. 40; 1903 s. 40 (1903 başkonsolos); 1904 s. 40; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁶¹⁴ **CGRI** 1905 s. 37; 1906 s. 37.

Kuşadası Konsolosluğu (Scalanova)

1870-77 yıllarında Kuşadası Ajan Konsolosu Alessandro Purnari'ydi.¹⁶¹⁵ 1878 yılında göreve Senofonte Alexaki atanmış, önce vekil olarak başladığı göreve 1886 yılında Konsolos olarak devam etmişti.¹⁶¹⁶ 1899'da ise Kuşadası Konsolosu Giovanni Alexaki'ydi.¹⁶¹⁷

Larnaka Konsolosluğu (Larnaca)

1875-1878 yıllarında Gaetano Solanelli Larnaka Konsolos Vekiliydi.¹⁶¹⁸ 1879 yılında göreve Renato Magni Vekil olarak atanmıştı.¹⁶¹⁹ 1888 yılında Enrico Chicco Larnaka Konsolosuydu.¹⁶²⁰ 1898-1907 yıllarında görevde Antonio Giovanni Mantovani Konsolos olarak bulunuyordu.¹⁶²¹

¹⁶¹⁵ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 140; 1877 s. 146.

¹⁶¹⁶ **CGRI** 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2493; 1898 s. 124.

¹⁶¹⁷ **CGRI** 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹⁶¹⁸ **CGRI** 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97.

¹⁶¹⁹ **CGRI** 1879 s. 93; 1880 s. 99.

¹⁶²⁰ **CGRI** 1888 s. 104.

¹⁶²¹ **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

Lazkiye Konsolosluğu (Latachia)

1871-1884 yıllarında Lazkiye Konsolosluğuna Fransız Kiskonsolosu vekil olarak akredite edilmişti.¹⁶²² 1885 yılında göreve Alfredo Guys Ajan Konsolos olarak atanmıştı.¹⁶²³

Lefkoşa Konsolosluğu (Nicosia)

1876-1880 yıllarında Lefkoşa Ajan Konsolosu Giorgio Glyky idi.¹⁶²⁴

Limni Konsolosluğu (Lemnos)

1870-77 yıllarında Limni’de Ajan Konsolos C.T. Cecchi’ydi.¹⁶²⁵

Limasol Konsolosluğu (Limassol)

1870-1907 yıllarında Limasol Ajan Konsolosu Socrate Francudi’ydi.¹⁶²⁶

Lom Palanka Konsolosluğu (Lom Palanka)

1885-1900 yıllarında Lom Palanka’da İtalya Ajan Konsolosu Ludovico Milanesi’ydi.¹⁶²⁷

¹⁶²² **CGRI** 1871 s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102.

¹⁶²³ **CGRI** 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2496; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹⁶²⁴ **CGRI** 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99.

¹⁶²⁵ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145.

¹⁶²⁶ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1888 s. 104; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

Manastır Konsolosluğu (Monastir)

1895 yılında İtalya'nın Manastır Konsolos Vekili Avukat Rusa'ydı.¹⁶²⁸ 1898 yılında İtalya'nın Manastır Konsolosu Arturo Scaniglia'ydı.¹⁶²⁹ 1901'de ise göreve Onorato Gaetani di Castelmola Konsolos olarak getirilmişti.¹⁶³⁰ 1903 yılında Konsolos olarak Giuliano de Visart atanmıştı.¹⁶³¹

1903 yılında, Manastır İtalya ve İngiltere Konsolosları kavaslarıyla beraber gelirlerken, Osmanlı askerleri tarafından kendilerine kötü sözler söylenmişti ve vilayet tarafından kendilerinden özür dilenmişti. Konsoloslara hürmet gösterilmesi İtalya sefaretinden yazılmıştı.¹⁶³² Daha sonra taburlarıyla Kesriye'ye hareket eden bu iki askerin Manastır'a gönderilmeleri bildirilmiş, mahkemeden sonra cezalarının verileceği Rumeli Vilayati Müfettişliği tarafından haber verilmişti.¹⁶³³ Bu iki askerin kim oldukları anlaşıp Manastır'a gönderilmek üzere oldukları İtalya Konsolosuna tebliğ edilince Konsolos çok memnun olmuş ancak kendilerine ağır bir ceza verilmeyip, hassasiyet kazanacakları bir muamelenin yeterli olacağını söylemişti.¹⁶³⁴

¹⁶²⁷ **CGRI** 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124.

¹⁶²⁸ BOA, İ.HR 347/67, 19 Zilhicce 1312 (13 Haziran 1895)

¹⁶²⁹ **CGRI** 1898 s. 124.

¹⁶³⁰ **CGRI** 1901 s. 124; 1902 s. 40. Osmanlı kaynaklarında 1902 yılında Giuliano de Visart'ın ismi geçmektedir. BOA, HR.SFR.04 376/39, 14 Cemaziyelahir 1320 (18 Eylül 1902); **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁶³¹ **CGRI** 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹⁶³² BOA, BEO 2120/158980, 24 Rebiyülahir 1321 (20 Temmuz 1903)

¹⁶³³ BOA, HR.TH 289/59, 30 Cemaziyelevvel 1321 (24 Ağustos 1903)

¹⁶³⁴ BOA, HR.TH 289/70, 1 Cemaziyelahir 1321 (25 Ağustos 1903); Y.PRK.MK 15/63, 2 Cemaziyelahir 1321 (26 Ağustos 1903) Ayrıca bkz. BOA, TFR.I.A 11/1061, 3 Cemaziyelahir 1321 (27 Ağustos 1903)

Manisa Konsolosluğu (Magnesia)

1870-1877 yıllarında Manisa Ajan Konsolosu Giovanni Velasti'ydi.¹⁶³⁵ 1879 yılında göreve Giuseppe Maria Nipote aynı unvan ile atanmıştı.¹⁶³⁶ 1883-1905 yıllarında görevi Gaspare Franceschi yürütüyordu.¹⁶³⁷ 1906 yılında İtalya Devleti'nin Manisa Konsolos Memuru bulunan Avusturya tebasından Gaspare Franceschi'nin istifasından dolayı yerine oğlu Roberto Franceschi Konsolos Memuru atanmıştı.¹⁶³⁸ 1907'de de Manisa Konsolosu Roberto Franceschi göreve devam etmişti.¹⁶³⁹

Mansure Konsolosluğu (Mansura)

1870 yılında İtalya'nın Mansure Ajan Konsolosu L. Spagnolacchi'ydi.¹⁶⁴⁰ 1880-1886 yıllarında Mansure Ajan Konsolosu Antonio Samne'ydi.¹⁶⁴¹ 1887 yılında Giacomo Pika Ajan Konsolos tayin edilmişti.¹⁶⁴² 1898-1904 Mansure Konsolosu Habib

¹⁶³⁵ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145.

¹⁶³⁶ **CGRI** 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105.

¹⁶³⁷ **CGRI** 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2493; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37.

¹⁶³⁸ BOA, İ.HR 403/14, 5 Receb 1324 (25 Ağustos 1906); BEO 2906/217925, 19 Receb 1324 (8 Eylül 1906); HR.TH 338/102, 20 Receb 1324 (9 Eylül 1906)

¹⁶³⁹ **CGRI** 1907 s. 39.

¹⁶⁴⁰ **CGRI** 1870, s. 153.

¹⁶⁴¹ **CGRI** 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110.

¹⁶⁴² **CGRI** 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118.

Mabardi'ydi.¹⁶⁴³ Mısır Hıdivliği dahilinde bulunan Mansure şehrindeki İtalya Konsolos Memurluğuna İtalya devleti tebasından Augusto Landi atanmıştı.¹⁶⁴⁴

Massava Konsolosluğu (Massawa)

1883-84 yıllarında Giuseppe Luccardi Massava Ajan Konsolosuydu.¹⁶⁴⁵ 1885 ve 1886 yıllarında atama yapılmamıştı.¹⁶⁴⁶

Marsana Konsolosluğu (Marsana)

1882 yılı Marsana Ajan Konsolosu Giuseppe Lucardi'ydi.¹⁶⁴⁷

Mısırata Konsolosluğu (Misrata)

1891-92 yılları İtalya'nın Mısırata Ajan Konsolosu Odoardo Regini'ydi.¹⁶⁴⁸

Midilli Konsolosluğu (Metelino)

1877-1887 yıllarında İtalya'nın Midilli Ajan Konsolosu Enrico Fedeli-Nesi'ydi.¹⁶⁴⁹ 1888 yılında göreve aynı unvan ile Edoardo Fedeli-Nesi atanmıştı.¹⁶⁵⁰ 1898 yılında ise İtalya'nın Midilli Konsolosu Alcibiade Fedeli-Nesi'ydi.¹⁶⁵¹ Osmanlı

¹⁶⁴³ **CGRI** 1898 s. 125; 1899 s. 125; 1900 s. 125; 1901 s. 125; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40.

¹⁶⁴⁴ BOA, İ.HR 397/16, 2 Cemaziyelevvel 1323 (5 Temmuz 1905); HR.TH 321/48, 14 Cemaziyelevvel 1323 (17 Temmuz 1905); **CGRI** 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹⁶⁴⁵ **CGRI** 1883 s. 99; 1884 s. 103.

¹⁶⁴⁶ **CGRI** 1885 s. 107; 1886 s. 110.

¹⁶⁴⁷ **CGRI** 1882 s. 105.

¹⁶⁴⁸ **CGRI** 1891 s. 120; 1892 s. 65.

¹⁶⁴⁹ **CGRI** 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100.

¹⁶⁵⁰ **CGRI** 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65.

¹⁶⁵¹ **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

kaynaklarına göre, İtalya'nın Midilli'de bulunan Konsolos memuru Alcibiade Fedeli-Nesi'nin rütbesi Konsolos Vekilliğine terfi edilmişti.¹⁶⁵²

İtalya Midilli Konsolos Memuru Alcibiade Fedeli-Nesi hakkında 1908 yılının sonlarında bazı şikayetlerde bulunulmuştu. Buna göre Konsolos dikbaşlıydı ve kavgacı bir vasıfa sahipti. Sürekli Midilli'de oturmasıyla çıkarlarını artırmaya çalışıyor, bu nedenle ufak bir meseleyi şahsi olarak menfaat kazanmak için kullanıyordu. Bir hırsızlık olayı sonucunda da kullandığı resmi dile uymayan ifade tarzı da iki devlet arasındaki iyi ilişkilere uymamaktaydı. Kendisinin iş ve haberleşmelerde uyumlu olması önerilmişti.¹⁶⁵³

Mostar Konsolosluğu (Mostar)

Mostar'da 1870 yılında Fransa'nın Konsolos Vekili akredite edilmişti.¹⁶⁵⁴ 1877-1879 yıllarında Mostar Konsolos Vekili Cesare Usigli'ydi.¹⁶⁵⁵

Muha Konsolosluğu (Moka)

1881-1885 yıllarında İtalya Muha Konsolosu Giovanni Branchi'ydi.¹⁶⁵⁶ 1886 yılında ise Francesco Zerboni Konsolos olarak atanmıştı.¹⁶⁵⁷ 1887-1888 yıllarında Mario Compagnoni Marefoschi,¹⁶⁵⁸ 1890 yılında ise Salem Dervish Ajan

¹⁶⁵² BOA, İ.HR 416/16, 7 Zilkade 1326 (1 Aralık 1908); BEO 3451/258795, 17 Zilkade 1326 (11 Aralık 1908); HR.TH 369/158, 18 Zilkade 1326 (12 Aralık 1908)

¹⁶⁵³ BOA, HR.TH 370/69, 29 Zilkade 1326 (23 Aralık 1908)

¹⁶⁵⁴ CGRI 1870, s. 153.

¹⁶⁵⁵ CGRI 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93.

¹⁶⁵⁶ BOA, İ.HR 335/21602, 7 Ramazan 1298 (3 Ağustos 1881); HR.TH 40/71, 2 Safer 1299 (24 Aralık 1881); CGRI 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; S.N.H. 1301 [1885], s. 411.

¹⁶⁵⁷ CGRI 1886 s. 110.

¹⁶⁵⁸ CGRI 1887 s. 100; 1888 s. 104.

Konsolostu.¹⁶⁵⁹ 1891 yılında buraya Konsolos atanmamıştı.¹⁶⁶⁰ 1905 yılında ise göreve Dante Odorizzi getirilmişti.¹⁶⁶¹ Bir sene sonra da Enrico Sironi atanmıştı.¹⁶⁶²

Musul Konsolosluğu (Mossul)

1870-72 yıllarında İtalya'nın Musul'daki Ajan Konsolosu Giovanni Marcopoli'ydi.¹⁶⁶³ 1873-1882 yıllarında İtalya, Musul için Fransız Konsolosunu vekil olarak akredite etmişti.¹⁶⁶⁴ 1883-1892 yıllarında ise Konsolos atanmamıştı.¹⁶⁶⁵

Port Said Konsolosluğu (Porto Said)

1870-72 yıllarında İtalya'nın Port Said Konsolos Vekili Paolo Riva'ydı.¹⁶⁶⁶ 1873 yılında göreve aynı unvan ile Francesco Zerboni getirilmişti.¹⁶⁶⁷ 1876-77 yıllarında Port Said Konsolos Vekili Angelo Alberici'ydi.¹⁶⁶⁸ 1878-1882 yıllarında görevi Giuseppe de Boccard devralmıştı.¹⁶⁶⁹ 1883-84 yıllarında Enrico Vitto bölgede Konsolos Vekiliydi.¹⁶⁷⁰ 1885 yılında göreve aynı unvan ile Camillo Bertola atanmıştı.¹⁶⁷¹ 1886-

¹⁶⁵⁹ **CGRI** 1890 s. 118.

¹⁶⁶⁰ **CGRI** 1891 s. 120.

¹⁶⁶¹ **CGRI** 1905 s. 37; BOA, DH.MKT 941/25, 18 Muharrem 1323 (25 Mart 1905)

¹⁶⁶² **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 38. (1907 yılı kayıtlarında Enrico Gironi olarak geçmektedir)

¹⁶⁶³ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143.

¹⁶⁶⁴ **CGRI** 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104.

¹⁶⁶⁵ **CGRI** 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65.

¹⁶⁶⁶ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144.

¹⁶⁶⁷ **CGRI** 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 142.

¹⁶⁶⁸ **CGRI** 1876 s. 140; 1877 s. 146.

¹⁶⁶⁹ **CGRI** 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105.

¹⁶⁷⁰ **CGRI** 1883 s. 99; 1884 s. 103.

¹⁶⁷¹ **CGRI** 1885, s. 107.

1893 yıllarında görevi 1890'da Konsolos unvanını alan Alessandro Leoni yürütmüştü.¹⁶⁷² 1895 yılında göreve Francesco Mazza'nın atanması uygun görülmüştü.¹⁶⁷³ 1899 yılında görevde Konsolos unvanı ile Giulio Jona bulunuyordu.¹⁶⁷⁴ 1903 yılında göreve Konsolos olarak Carlo Caccia Dominioni atanmıştı.¹⁶⁷⁵ 1905'te ise görevde Carlo Mancinelli Scotti conte di San Vito bulunuyordu.¹⁶⁷⁶

Preveze Konsolosluğu (Prevesa)

1871-1877 yıllarında İtalya'nın Preveze Ajan Konsolosu Stefano Fonda'ydı.¹⁶⁷⁷ 1878 yılında Konsolos Vekili olarak Pasquale Corte atanmıştı.¹⁶⁷⁸ 1879-1884 yıllarında göreve Giorgio Millelire Konsolos Vekili olarak tayin edilmişti.¹⁶⁷⁹ Bir yıllığına Gustavo Zanotti Bianco Konsolos Vekili olarak görev yaptıktan sonra¹⁶⁸⁰ 1886 yılında Giorgio Millelire tekrardan Preveze Konsolosu olarak atanmıştı.¹⁶⁸¹ 1898 yılında

¹⁶⁷² **CGRI** 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68.

¹⁶⁷³ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Diplomatica del Cairo Miscellanea, Politica, Personale 1895-1914, 19 Mart 1895; **CGRI** 1898, s. 125.

¹⁶⁷⁴ **CGRI** 1899, s. 125; 1900 s. 125; 1901 s. 125; 1902 s. 40; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 129.

¹⁶⁷⁵ **CGRI** 1903 s. 40; 1904 s. 40.

¹⁶⁷⁶ **CGRI** 1905 s. 37; 1906 s. 37, 1907 s. 39.

¹⁶⁷⁷ **CGRI** 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145.

¹⁶⁷⁸ **CGRI** 1878 s. 97. 1878 yılında İtalya'nın Preveze Konsolos Vekili Corte'nin Hasan adında bir Osmanlı askeriyle arasında sorun çıkmıştı. Bkz. BOA, HR.TO 279/9, 25 Ramazan 1295 (22 Eylül 1878)

¹⁶⁷⁹ **CGRI** 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103.

¹⁶⁸⁰ **CGRI** 1885 s. 107.

¹⁶⁸¹ **CGRI** 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2488; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 411; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

Preveze Konsolosu olarak Stefano Fonda bulunuyordu.¹⁶⁸² 1899'da ise Giovanni Fonda Vekil olarak atanmıştı.¹⁶⁸³

1889 senesinde Preveze Konsolosu Giorgio Millelire'ydi ve bu yıl Osmanlı-İtalyan ilişkilerini yıpratmak ve kötü etkileyecek bir gelişme yaşanmıştı.¹⁶⁸⁴ Buna göre, Preveze Konsolosu Millelire, Bakan Crispi'ye birkaç kez İtalyan Konsoloslukuna sistematik bir karşı koyma gerçekleştirildiğini ve Valinin İtalyan çıkarlarını öngören kurumlar konusunda gizlemediği bir düşmanlık beslediğini yazmıştı. Hükümetin talimatları her zaman uyuma sağlanması yolundaydı. Konsolos tekrar bir telgraf çekmişti, buna göre Yanya Valisi Preveze'ye gitmişti, Konsolosun ziyaretini soğuk karşılamıştı ve sekiz gün sonra iade-i ziyaret yapmadan ve mazeret göstermeden oradan ayrılmıştı. Bu yaralayıcı tutumun hemen ve orantılı bir şekilde telafisi gerekmektedir. Bakan Crispi bu durumu Osmanlı Elçisi Fotyadis Paşa'ya açıkladığını İstanbul'daki Maslahatgüzarı Salvatore Tugini'ye yazmış ve Vali Ahmet Paşa'nın Preveze'ye özel olarak dönmesi konusunda bir telgraf emri verilip bu ziyaretin iadesini gerçekleştirip ve ondan sonra gitmesi hususunda girişim yapmasını istemişti.¹⁶⁸⁵ İstanbul Maslahatgüzarı Tugini de, Hariciye Nezaretine gitmiş bu konuyu görüşmüştü. Buna göre, Yanya Valisi Ahmet Eyüp Paşa, Preveze seyahati sırasında oradaki İtalya Konsolosu tarafından yapılan ziyareti kabulle beraber 8 gün kadar orada kaldığı halde bu ziyarete bizzat veya vasıta ile geri dönmemiş ve hatta bir kartvizit bile göndermemişti. Bu durum ise İtalya Devleti hakkında bir nevi hakaret demekti, dolayısıyla Valinin Yanya'dan tekrar Preveze'ye giderek Konsolosun ziyaretini iade etmesi için emir verilmesini ve bu

¹⁶⁸² **CGRI** 1898 s. 124.

¹⁶⁸³ **CGRI** 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235'te Millelire'nin Preveze Konsolosu olduğu bilgisi bulunmaktadır.

¹⁶⁸⁴ Bkz. HR.SYS 812/1.

¹⁶⁸⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 14 Nisan 1889, s. 327.

hareketinden dolayı kendisinin başka bir vilayete nakledilmesini Bakan Crispi'den alınan talimata göre talep etmişti. Maslahatgüzar Tugini'nin beyanına göre Validen bilgi istenmiş, eğer bu durum doğru ise İtalya tarafından zorluk çıkarılmaması için Vali Paşanın farklı bir amaçla Preveze'ye giderek Konsolosun ziyaretini iade etmesi ve dostça ilişkileri yenilemesine karar verilmişti.¹⁶⁸⁶ Ayrıca, Elçi Fotyadis Paşa da Bakan Crispi ile bu konuda görüşmesini bildirmişti. Buna göre, Bakan Crispi, Preveze Konsolosundan aldığı yazışmadan dolayı çok üzgündü. *“Yanya Valisi tarafından Konsolos hakkında sebepsizce ortaya çıkan bu muamele, Bingazi’de buna benzer bir olay esnasında Osmanlı memurlarının açıkça İtalya Konsoloslarına karşı kasten riayetsizlik göstermekte olduklarına dair size beyan ettiğim durumları teyit etmekte ve İtalya hükümetini Preveze’ye savaş gemisi göndermek gibi kendi Konsoloslarının korunması için bazı tedbirler almaya zorlamaktadır”* demişti. Elçi Fotyadis Paşa da iki devlet arasında bulunan iyi ilişkilere bakarak düşünülen tedbirlerin vahamet derecesini ve uygunsuzluğunu Bakan Crispi'ye belirtmişti. Şikayetin doğruluğunun ortaya çıkması halinde Bâbîâlî'nin adaletli olacağına şüphe olmadığını da eklemişti. Elçi Fotyadis, bu ihtarların iyi bir etkisi olduğunu ve Bakan Crispi'nin düşündüğü tedbirleri uygulamadan önce cevabı bekleyeceğini yazmıştı.¹⁶⁸⁷

Maslahatgüzar Tugini, Bakan Crispi'ye Sadrazam Kamil Paşa ile görüştüğünü, Sadrazamın Elçi Fotyadis'ten halen telgraf almadığını, Tugini'nin söylediklerinden hayrete düştüğünü, o dönemde sağlık problemi yaşayan Hariciye Nazırına yazacağını söylediğini ve Müsteşar ile konuşmasını istediğini belirtmişti. İkisi de bir yanlış anlaşılma olduğunu düşünüyorlardı, Preveze Valisine talimat giderek bu davranışının hesabı sorulacaktı. Maslahatgüzar Tugini, en kısa zamanda telafi istediklerini talep etmiş ve bu konuda ısrarcı olmuştu. Bakan Crispi'nin Elçi Fotyadis'e söyledikleri gibi

¹⁶⁸⁶ BOA, Y.A.HUS 224/46-1, 13 Şaban 1306 (14 Nisan 1889)

¹⁶⁸⁷ BOA, Y.A.HUS 224/46-7, 14 Şaban 1306 (15 Nisan 1889)

konusmuştu. Sadrazam da Artin Paşa da özellikle Valinin yer değiştirmesi konusunda talebin olayla orantılı ve uygun olmadığını belirtmişlerdi. Maslahatgüzar Tugini, Bakan Crispi'nin talimatlarını tartışmanın yetkisinde olmadığını, çözümde ısrar etmenin onun görevi olduğunu bildirmişti. İkisi de Preveze'den açıklama gelmeden ve Hariciye Nazırının fikrini duymadan karar alamayacaklarını söylemişlerdi. Tugini bir sonraki gün dönerek kendileriyle görüşeceğini söylemişti.¹⁶⁸⁸

Yanya Valisi Ahmet Eyüp Paşa, İtalya Konsolosunun kabülü sırasında asla soğukluk göstermediğini ve yolculuk halinde bulunduğundan iade-i ziyaret için refakatinde bulunan Vilayet Maarif Müdürünü gönderdiğini, Konsolosun o sırada gezmeye çıkıp Konsoloshanede bulunmadığını haber alarak geri döndüğünü bildirmişti.¹⁶⁸⁹ Bu olaylar Tan gazetesinin 22 Nisan tarihli sayısında yazılmış, Valinin yazdığı Maarif Müdürü ifadesi yerine Vilayet Tercümanını Konsolosa gönderdiği belirtilmişti. Bu nedenle Bâbîâli bu olay yüzünden istenilen özüre gerek duymamış, Valinin Konsolostan özür dilemeye borçlu olmadığını beyan etmiş, fakat İtalya'ya iyi niyetini ispatlamak için Valinin Konsolosu ziyaretle dostça açıklama yapmasını veya bu açıklamayı yazmasını, ancak bu girişimin Valinin zatına mahsus olması lazım geleceğini bildirmişti.¹⁶⁹⁰ Gazete haberinin az çok doğru olduğu söylenebilir. Nitekim Osmanlı tarafı Valinin bizzat Preveze'ye gidip Konsolosu ziyaret etmesi ve başka yere atanması teklifini kabul etmemiş, ancak bu konuda Roma kabinesine dostluğunu göstermek üzere Valinin Konsolosa durumu açıklayan özel bir mektup yazması ve Maarif Müdürünün de Preveze'ye gidip bu mektubu Konsolosa takdim etmesi Bakan Crispi'ye önerilmişti. Crispi başta bunu kabul etmiş, ancak daha sonra Vali Ahmet Eyüp Paşa'nın Bâbîâli'ye verdiği bilgilerin gerçeği yansıtmadığını beyan ederek İtalya

¹⁶⁸⁸ DDI, Seconda Serie, Vol XXII, 15 Nisan 1889, s. 327-328.

¹⁶⁸⁹ BOA, HR.TH 88/58, 15 Şaban 1306 (16 Nisan 1889)

¹⁶⁹⁰ BOA, Y.PRK.TKM 14/57, 21 Şaban 1306 (22 Nisan 1889)

tarafından onurun korunması için bazı girişimlerde bulunulacağı bildirilmiş, İtalya Devleti'nin bu konuda ileri gitmekte olduğu düşünülmüştü. Bâbîâli'ye gelen İtalya Maslahatgüzarı da Bakan Crispi'den aldığı talimata göre Valinin hemen Preveze'ye giderek Konsolosa iade-i ziyaret etmesinde ısrar etmişti. İtalya tarafından zorluk çıkarılmaması için Vali Paşanın ilerde Preveze'ye gittiğinde Konsolosu ziyaret etmesi ve Ramazan bayramı sonrasında bunun gerçekleştirilmesi için Bakan Crispi'nin onayı alınmak istenmiş, durum Maslahatgüzara bildirilmişti.¹⁶⁹¹

Maslahatgüzar Tugini, Sadrazam ile Yanya'daki okulun mühürlerinin kaldırılması için yaptığı görüşmeler sırasında Sadrazamın Tercüman Cangia'ya¹⁶⁹² *“Preveze'deki İtalyan Konsolosunun Mareşal Ahmet Eyüp Paşa'yı kendisini ziyaret etmek için geri dönmeye zorladığından ve majesteleri Preveze'ye İtalyan savaş gemisi gönderip İtalyan donanmasının subaylarının gözü önünde ziyaretin yapılacağını elde ettiğinden övündüğünü”* anlatmıştı. Bu bilgiyi alan Mareşal istifa etmişti, ancak henüz istifası kabul olunmamıştı. Tercüman Cangia, Konsolosun böylesi bir üslubunun çok gerçekçi olmadığını belirterek, Bâbîâli'nin bu ziyaret için üzerine aldığı görevi Sadrazama hatırlatmıştı. Vali Paşanın bu işten kurtulmak için istifa ettiği düşünülmüştü. Maslahatgüzar Tugini, eğer kendisine yetki verilirse, sözlerin yerine getirilmesi için İtalya'nın gerekirse Bâbîâli'nin üzerine düşenleri yapması hususunda farklı yöntemler kullanacağı konusunda adım atabileceğini eklemişti.¹⁶⁹³ Bu arada, Ahmet Eyüp Paşa kendisinden Preveze'ye gitmesi ve Konsolosu ziyaret etmesi istense de, haiz olduğu sınıf ve yerin şartların gerektirdiklerine uygunsuz bir durum olduğunu ve zaten İtalya

¹⁶⁹¹ BOA, Y.A.HUS 224/74, 21 Şaban 1306 (22 Nisan 1889)

¹⁶⁹² İtalyan sefareti tercümanı Alfredo Cangia.

¹⁶⁹³ DDI, Seconda Serie, Vol XXII, 7 Mayıs 1889, s. 340.

tarafından kendisinin oradan kaldırılmasının daha çok memnuniyetle karşılanacağını bildirmişti.¹⁶⁹⁴

Bakan Crispi, Yanya Konsolosunun söylediklerinden dolayı Valinin istifa ettiğini Elçi Fotyadis Paşa'dan öğrenmişti, ki Konsolos bu sözleri söylemediğini iddia ediyordu. Bakan Crispi çok üzüntü duymuştu ve bu hareketin verilen sözlerin yerine getirilmemesi için yapıldığını düşünmüştü. Bakan Crispi'ye göre bu ziyaret için günler önce kendisi ısrar etmiş olsaydı bu söz tutulmuş olacaktı. Zira Ramazan Bayramından sonra ziyaretin yapılacağını söylemişlerdi ancak yine yapılmamıştı. Bu gösteriyordu ki İtalya'nın uzlaşmacı tutumu her zaman böyle görülmüyordu. Uyuşma halinde ilerlemek işe yaramamıştı. Maslahatgüzar Tugini'ye bu durumu Bâbîâli'ye açıklamasını, Osmanlı Devleti'nin dostlarına, özellikle de İtalya'ya kötü davrandığını, zira bu dostluğun çıkarsız ve sadece takdir edilmeye dayalı olduğunu yazmıştı. Ayrıca, Valinin istifası, yerine gelecek kişinin İtalya'nın hakkı olan bu ziyareti telafi edeceği gerçeğini de değiştirmeyeceğini eklemişti.¹⁶⁹⁵ Bu arada Elçi Fotyadis Paşa'nın Bâbîâli'ye yazdığı telgrafta, Bakan Crispi'nin iddialarından vazgeçtiğini iddia ettiğini Almanya Elçisi Radowitz, Maslahatgüzar Tugini'ye söylemişti. Bakan Crispi ise bunu yalanlamıştı, Pazar günü onunla görüştüğünü ve vazgeçmediğini belirtmişti. Ona, İstanbul'da deyim yerindeyse bir komedi oynanmakta olduğunu, ama onların bu oyuna inanacak kadar saf olmadıklarını belirtmişti. Bakan Crispi, Bâbîâli'nin böylesi tutumundan dolayı üzülmüştü, bu davranış ile İtalya'nın herhangi bir girişimi yetkilendirilmişti ve hukuksal olarak geçerli sayılacaktı. İtalyanlar, kendilerine saygı duymayanlara saygıyı öğreteceklerdi. Aynı zamanda Preveze konusunda Maslahatgüzar Tugini'ye katılıyordu,

¹⁶⁹⁴ BOA, İ.DH 1137/88778, 4 Ramazan 1306 (4 Mayıs 1889)

¹⁶⁹⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 12 Mayıs 1889, s. 342.

orada ona atfedilen dili kullanan bir Konsolosu yoktu. Mareşal Ahmet Eyüp Paşa, Valilikten istifa da etse imparatorluğun bir mareşaliydi ve bu ziyareti yapmalıydı.¹⁶⁹⁶

Bakan Crispi'nin ve Maslahatgüzar Tugini'nin Konsolosun bu tarz söylemlerde bulunmayacağını temin etmelerinden sonra, Bâbîâli bu konuda ısrar edilmemesine karar vermişti. Konunun bir an önce bir sonuca bağlanması gerekli görüldüğünden dolayı Ahmet Eyüp Paşa'nın Manastır Valisi Refet Paşa ile memuriyetlerinin değiştirilmesine karar verilmişti.¹⁶⁹⁷

Elçi Fotyadis Paşa, Yanya Valisi Ahmet Eyüp Paşa'nın istifasının kabulü ve yakın zamanda Yanya'dan ayrılacağını Bakan Crispi'ye haber vermiş ve vizite konusunu kapatmaya çalışmıştı. Ancak bu çabaları sonuçsuz kalmıştı. Bu durumda, Osmanlı hükümetinin yeni Yanya Valisi memuriyet yerine gidene kadar Vali vekaletinde bulunacak olan Preveze Mutasarrıfını o sıfat ile Preveze'deki İtalya Konsolosuna ziyarete memur etmek niyetinde bulunduğunu söylemişti. Bu ifade ile kötü etkilenen Bakan Crispi, artık bu konuyu Roma'da müzakere edemeyeceğini ve Osmanlı'daki İtalya Maslahatgüzarına verdiği talimatı uygulamaya mecbur kaldığını beyan etmişti. Bakan Crispi'nin inancına göre Vali Paşa sahip olduğu askeri sıfat gereğince Osmanlı hükümeti emirlerine riayet mecburiyetinden kurtulamazdı. Bunun üzerine Elçi Fotyadis Paşa, Vali Ahmet Eyüp Paşa'nın istifasından sonra yine meseleyi bu merkezde tutmakta ısrar edecek olurlar ise uygulanması kabul edilebilir bir çözüme ulaşma imkanını görmediğini Bakan Crispi'ye söylemişti. Crispi bunun üzerine düşüneceğini ve kararını bildireceğini belirtmişti.¹⁶⁹⁸ Daha sonra Bakan Crispi, Bâbîâli'nin Vali Ahmet Eyüp Paşa tarafından Preveze İtalya Konsolosuna bizzat iade-i ziyaret yapılacağı hakkında İtalya hükümetine karşı verdiği taahhütü yerine

¹⁶⁹⁶ DDI, Seconda Serie, Vol XXII, 14 Mayıs 1889, s. 343.

¹⁶⁹⁷ BOA, Y.A.RES 47/33, 19 Ramazan 1306 (19 Mayıs 1889)

¹⁶⁹⁸ BOA, Y.PRK.HR 12/16, 3 Şevval 1306 (2 Haziran 1889)

getirmediğinden dolayı çok üzgün olduğunu ancak kendisinin uyuşma fikrinde olduğundan son bir izin olmak üzere bu ziyaretin vali vekili tarafından değil, ancak İstanbul İtalya Maslahatgüzarının telgrafına göre Preveze yoluyla memuriyet mahaline gitmeye emir almış olan yeni Yanya Valisi tarafından yapılmasını kabul ettiğini Dışişleri Müsteşarı vasıtasıyla bildirmişti.¹⁶⁹⁹ Maslahatgüzar Tugini, Bâbîâlî'ye giderek Bakan Crispi'nin yazdıklarını söylediğinde, Sadrazam, Mareşal Ahmet Paşa'nın yerine Rıza Paşa'nın gider gitmez Preveze'deki İtalya Konsolosunu ziyaret edeceğini bilgi mahiyetinde söylemişti.¹⁷⁰⁰ Yanya'nın yeni Valisi Rıza Paşa'nın ziyareti yapması yönündeki bu istek, Meclis-i Vükelâ'da da kabul edilmişti.¹⁷⁰¹

Ağustos 1889'da bir yandan Girit'te olayların da çıkmasının etkisiyle beraber Yunanistan'ın bazı hareketlerinden şüphelenildiğinden karada Yunan sınırında bir hazır kuvvet bulundurulması düşünülmüş, Preveze İtalya Konsolosuyla arasındaki husumet de bittiği için Ahmet Eyüp Paşa'nın tekrar Yanya'ya atanabileceğine ve bunun Meclis-i Vükela'da görüşülebileceğine karar verilmişti.¹⁷⁰² Sadrazam Kamil Paşa, Yunan hükümetinin hâlihazırdaki durumundan hareketle Osmanlı-Yunan sınırında bir girişimde bulunmasından hükümetin endişe duyduğunu ve Yanya Vilayetinin Yunanlıların başkaldırma merkezi olduğundan Vali Ahmet Eyüb'ü büyük olasılıkla Yanya Valisi ve askeri kumandanı tayin edeceklerini Maslahatgüzar Tugini'ye söylemişti. Böylesi bir tayin Yunanistan'a sınır olan bir eyaletteki durumun gerektirdiği bir şeydi. Zira orada onun gibi deneyimli ve enerjik bir kişi sivil ve askeri hükümetin başında olmalıydı. Tugini, kendisine Preveze meselesinden sonra bu kişinin böyle bir

¹⁶⁹⁹ BOA, HR.TH 89/70, 5 Şevval 1306 (4 Haziran 1889). Crispi bu konuyu son uzlaşma olarak Tugini'ye bildirmişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 4 Haziran 1889, s. 348.

¹⁷⁰⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 7 Haziran 1889, s. 351.

¹⁷⁰¹ BOA, MV 44/5, 11 Şevval 1306 (10 Haziran 1889)

¹⁷⁰² BOA, İ.MTZ (01) 18/749, 14 Zilhicce 1306 (11 Ağustos 1889)

göreve gelmesinin sorun yaratabileceğini söylemişti ve Konsolos ile Mareşal arasında olası sorunları önlemek için onun sadece askeri alanda yetkilendirilmesinin doğru olacağını sivil alanda ise başka bir kişinin görevlendirilmesinin doğru olacağını belirtmişti. Ancak Sadrazam Maslahatgüzara sivil ve askeri yetkilerin ayrılamayacağını, bunun imparatorluğun çıkarlarına zarar vereceğini belirtmişti. Özellikle İtalya'nın memnuniyetiyle Preveze meselesinin bittiği böylesi bir anda bu yapılmamalıydı. Sadrazam Kamil Paşa, Maslahatgüzar Tugini'ye Vali Paşanın bu sefer İtalya gibi dost bir ülkenin Konsolosuna olması gerektiği gibi davranacağını ifade etmişti. Tugini ise yine de Osmanlı hükümetinin İtalya'nın Osmanlı'nın Girit'teki çıkarları konusunda özenle davrandığı böyle bir anda Yanya'ya bu kişiyi göndermekten vazgeçerek jest yapacağını belirtmeden edememişti. Sadrazam şüphelerinin gerçekleşmeyeceği yönünde onu temin etmişti ve bu söylediklerini hükümete iletmesini rica etmişti. Tugini, böylesi kritik bir anda Sadrazama zorluk çıkarmamak gerektiğini düşünüyordu.¹⁷⁰³

Bakan Crispi, Ahmet Eyüp Paşa'nın Yanya'ya dönmesinin orada kötü etki bıraktığını, Bâbüâli'nin İtalya ve İtalya'ya verdiği sözlerle dalga geçiyor gibi göründüğünü, buna katlanmayacaklarını, özellikle o zamanda Osmanlı Devleti'ni utandırmak istemediklerini ancak onurlarına da saygı duyulmasını beklediklerini yazmıştı. *“Ahmet [Paşa] zorunda olduğu bir şeyden çekilmek için uzaklaştı, şimdi geri dönüyor, bunu yerine getirseydi ve bizim de söyleyecek lafımız kalmazdı. Bu konuda kesin konuşulmalı, konsolosu ziyaret gerçekleştikten sonra, imparatorluğun bu kısmını savunması için böylesi bir değerli generalin dönüşünden memnun oluruz”* diye Maslahatgüzar Tugini'ye talimat vermişti.¹⁷⁰⁴ Tugini Sadrazam Kamil Paşa ile görüşmesinde Bakan Crispi'nin telgrafında yazdıklarını aktarmıştı. Sadrazam, Rıza Paşa'nın ziyareti ile Preveze meselesinin kapandığını, Mareşalın dönüşünün tamamen

¹⁷⁰³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 13 Ağustos 1889, s. 410-411.

¹⁷⁰⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 13 Ağustos 1889, s. 411.

imparatorluğun savunması ihtiyacından kaynaklandığını, İtalyan hükümetinin hoş karşılamayacağı bir şeyi yapmanın onun asla amacı olmadığını söylemişti. Maslahatgüzar Tugini bunun gibi bir cevapla yetinemeyeceğini, Sadrazam ise Osmanlı Büyükelçisi yoluyla nihai bir cevap hakkına sahip olduğunu belirtmişti.¹⁷⁰⁵

Bakan Francesco Crispi, Bâbîâli'nin Ahmet Eyüp Paşa'nın Yanya'ya dönmesinde ısrar etmesinden üzüntü duyduğunu ve bunun hakettikleri tatmini hissetmelerine izin vermediğini yazmıştı. Bâbîâli bilmeliydi ki, yakın zamanda Hudeyde ve Bingazi'de cereyan eden olaylar ile ilgili olarak İtalya kendini saydırmayı bilirdi. Eğer bunu hatırlatmayı uygun görürse aynı zamanda doğruya doğru hareket eden filolarının o gün yola çıktığını bildirmekle yetkiliydi. Büyükelçi Alberto Blanc'ın üslubu hem ılımlı hem güçlü olmalıydı ki amaçları Osmanlı tarafından anlaşılabilirdi.¹⁷⁰⁶ Bu arada Blanc, Preveze meselesi hakkında Londra ve Berlin'den Crispi'nin olayı takip etmeye niyetli olmadığı yönünde Bâbîâli'nin bilgi aldığını yazmıştı. Bilginin kaynağı ne olursa olsun talimatlar kesindi.¹⁷⁰⁷

Bakan Crispi, Preveze olayı konusunda Elçi Blanc'ten bilgi istemiş ve eğer Ahmet Eyüp Paşa yapmak zorunda olduğu ziyareti yapmazsa ve eski ikametgâhına dönerse İstanbul'dan ayrılmasını yazmıştı.¹⁷⁰⁸ İstanbul'daki Almanya Elçisinin Preveze işinden vazgeçmeleri düşüncesinde olduğunu öğrenen Bakan Crispi, bu meseleyi sürdürmedeki nedenlerini saymıştı. Bu olayın Osmanlı-İtalya ilişkilerini bozmak için bir Fransa-Rusya entrikası olabileceğini, Ahmet Eyüp Paşa'nın Yanya'ya dönüşünün meşru bir sebebi olmadığını çünkü Osmanlı topraklarının tehdit altında olmadığını, uzlaşma dışında kabul edilebilir bir çözüm varsa kabul edebileceklerini Almanya'daki

¹⁷⁰⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 15 Ağustos 1889, s. 413.

¹⁷⁰⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 7 Eylül 1889, s. 6.

¹⁷⁰⁷ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 17 Eylül 1889, s. 22.

¹⁷⁰⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 22 Eylül 1889, s. 22.

temsilciliğe iletmişti.¹⁷⁰⁹ Preveze meselesinde İngiliz ve Alman Elçileri, Elçi Blanc'e attığı her kişisel adımın Bâbîâliyle iyi ilişkileri değiştirebileceğini belirtiyorlardı, bu konu müttefiklerin temsilcileri arasında en önemli konuydu. Eğer Ahmet Eyüp Paşa Yanya'ya dönemezse, Sadrazamın kötü bir duruma düşmesinden endişe ediyorlardı, çünkü Sadrazam bu ittifakın en baş destekçisiydi. Blanc, böylesi hassas bir meselede kullanılacak üslubun, Bâbîâli'nin geleneklerine uygun bir şekilde kullanılacak dilin bakanlıkça yazılan metne de yansıtılmasının önemli olduğunu düşünüyordu. Onun atacağı herhangi bir adım iyi ilişkileri değiştirebilir, zedeleyebilir ve bu görüşmeler de müttefiklerin temsilcilerinin gizli servisinin konusunu oluşturacak bir durum yaratabilirdi. Preveze meselesi hala askıdaydı.¹⁷¹⁰ Bakan Crispi'nin attığı adımlardan ve İngiltere ve Almanya Elçileri nezdinde yaptığı girişimlerden sonra Sadrazamın intibai, Crispi'nin olayı devam ettirmeme yolundaki kararı Osmanlı hükümetinde daha büyük etti yaratmıştı. Zira Elçi Blanc'in bütün söylediklerini belki de şahsi algılamışlardı. Sadrazam bu ziyaret mevzunun dostane bir şekilde çözülebileceğini Blanc'e açıklayarak, Mareşalin Harbiye Nazırından emir alır almaz Yanya'ya gidebileceğini söylemişti. Elçi Blanc, Sadrazama Mareşalin Yanya'ya gittiğinde bu bahsedilen ziyareti bir an önce yapmasını ifade etmişti. Eğer Mareşal bu ziyareti yapmazsa talimat bekliyordu, bu durumda belki onun da İstanbul'dan ayrılmasının doğru olacağını hareketleriyle ima etmişti.¹⁷¹¹

Bakan Crispi, Yanya'nın Ahmet Eyüb'ün varlığına ihtiyaç duyduğuna inanmanın bir hata olduğunu, o dönemde vilayetin şartlarının Paşanın Konsolosa karşı görevini yapmayıp uzaklaştığı günkü gibi olduğunu, Yunan hükümetinin Osmanlı'yı tehdit etmediğini, vilayetin sakin olduğunu düşünüyordu. Girit meselesi de artık bahane

¹⁷⁰⁹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 22 Eylül 1889, s. 23.

¹⁷¹⁰ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 23 Eylül 1889, s. 25.

¹⁷¹¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 24 Eylül 1889, s. 25-26.

olmaktan çıkmış durumdaydı, orada barış hâkimdi. Sadrazam konusuna gelince, o İtalya'nın bu hareketlerinden rahatsız olmuş gibiydi, onun pozisyonu tabi ki Crispi için önemliydi ve onu zedelemek istemezdi ama onun da parlamento ve memleketin önünde hesap vermesi gereken bir İtalyan onuru meselesi vardı ve burdan da taviz vermek istemezdi.¹⁷¹²

Blanc'ın yazışmasına bakılırsa, Harbiye Nazırının Mareşal Ahmet Eyüb Paşa'ya Yanya için ayrılması emri vilayetten ve Girit'ten gelen sıkıntılı haberlerden kaynaklanıyordu ve ortaya çıkacak olan bir ikili isyan söz konusuydu. Preveze'ye gitmesi için bir sebep yoktu. Eğer Osmanlı hükümeti ona açıkça Preveze'ye gitme emrini verirse, bir savaş ilanı gibi algılanabilirdi. Böyle bir emre Mareşal şahsi bir risk alarak da olsa kesinlikle karşı gelirdi. Londra ve Berlin kabineleri ise, İtalya'nın bu ziyaret gereksinimini onaylamıyorlardı, meslektaşları başka bir çözüme daha sıcak bakmayı tercih ederlerdi. Elçi Blanc, yaptığı girişimin sonucunu alıp ve hareket hazırlıklarını telgrafla bildirecekti.¹⁷¹³ Crispi bir kez daha Ahmet Eyüb Paşa Yanya'ya döner ve İtalya Konsolosuna karşı kişisel görevini yerine getirmezse kesinlikle

¹⁷¹² **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 24 Eylül 1889, s. 26.

¹⁷¹³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 25 Eylül 1889, s. 28-29. Almanya'ya göre, talepler üzerinde ısrarcı olmak İtalya'nın Bâbîâli üzerindeki etkisini azaltacaktı. Bismarck, Mareşalin dönüşünün bir Fransa-Rusya entrikasının sonucu olduğunu düşünmekteydi. İtalyanları çok da haksız bulmuyordu ama İtalya'nın Bâbîâli nezdinde etkisinin azalacağından korkuyordu ve bunun sonucunda müttefiklerin ve İtalya'nın doğudaki politikasının bir anlamda riske gireceği, orada farklı bir değerlendirme olacağı fikrindeydi. Bunun için Bismarck, Crispi'nin uzlaşmadan yana olduğunu görünce memnun olmuştu. Bkz. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 27 Eylül 1889, s. 31-32. Crispi ise bunu kabul edemeyeceğini, Ahmet Eyüb Paşa'nın İtalya'ya karşı düşmanca hisler beslediğini yazmıştı. Bâbîâli bu sorunu çözmek için bir teklif getirmemişti ama bir hakem teklif edecek gibiydi. Said Paşa sorunu dostça çözmeye istekli görünse de konu eğer onurlarına uygun bir çözüm olursa kabul edeceğini, Osmanlı ile Yanya için ilişkilerini bitirmek istemediğini ama düşmanlarda memnuniyet yaratmaması için onurlarının zedelenmesine müsaade etmeyeceklerini Almanya temsilcisine bildirmişti. **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 28 Eylül 1889, s. 33.

İstanbul'dan ayrılacağını Elçi Blanc'e bildirmiş, İtalya'nın onuru konusunda tek yargıcın kendisi olduğunu söylemişti.¹⁷¹⁴

Osmanlı hükümeti konuyu tekrar gözden geçirerek, bu işin ya bir hakeme devrolmasını ya da Ahmet Eyüp Paşa'nın başka bir yere atanmasını düşünmüştü.¹⁷¹⁵ Bu arada, İtalya da Preveze konusunda Bâbîâli ile olan sorunların tatminkâr bir şekilde çözülmesi ve İtalya'nın onurunun yerine gelmesini umuyordu. Bismarck, Sadrazamın Baron Blanc'e bir nota yazılması teklifinde bulunmuştu. Bu notada İtalya'nın talebinin haklılığını ve Ahmet Eyüb'ün Yanya Konsolosuna iade-i ziyaret yapması gerekliliğini bildirecekti. Yanya ve Preveze arasındaki dört günlük mesafeye bakarak ve yolculuğun eyaletin içinde bulunduğu durumdan ötürü zor olacağına hükmederek Sadrazam bu ziyaretten Mareşali azledecekti yani bu ziyareti yapmamasını isteyecekti. Ayrıca belirtilen bu nedenle Preveze'ye gitmeyerek, Ahmet Eyüb'ün İtalyan hükümetine kasıtlı bir saygısızlık yapma niyetinde olmadığını bildirecekti. Zira gerek kendisi gerek Bâbîâli İtalya'ya Preveze Konsolosuna Kraliyetin herhangi bir temsilcisine gösterilmesi gereken dostane duygular içinde olduğunu belirtecekti. Elçi Baron Blanc böylece notayı alacak, harekete geçecek, içindeki yazıları değerlendirecek ve olayı kapatacaktı. Bu girişim Almanya Elçisi Radowitz tarafından Bâbîâli nezdinde yapılacaktı. Bakan Crispi, uzlaşma amacıyla bu teklifi kabul etmişti.¹⁷¹⁶

Mareşal Ahmet Eyüb Paşa'nın, Kosova Valiliğine atanması¹⁷¹⁷, Preveze meselesini tatminkâr bir şekilde sonlandırmıştı.¹⁷¹⁸

¹⁷¹⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 29 Eylül 1889, s. 34.

¹⁷¹⁵ BOA, Y.A.HUS 229/28, 1 Safer 1307 (27 Eylül 1889)

¹⁷¹⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 2 Ekim 1889, s. 38.

¹⁷¹⁷ BOA, DH.MKT 1662/50, 6 Safer 1307 (2 Ekim 1889); **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 3 Ekim 1889, s. 38.

¹⁷¹⁸ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXIII, 3 Ekim 1889, s. 38.

Prizren Konsolosluğu (Prizren)

İtalya'nın Prizren'deki tebaasının sayısının artmasından dolayı oraya yeniden bir Konsolos Vekili tayin etmesi üzerine, bölgedeki İtalyan sayısı araştırılmıştı. Çıkan sonuçta ancak birkaç kişinin bulunduğu anlaşılrsa da siyasi açıdan yanlış anlaşılma olmaması ve araların bozulmaması için göreve Vincenzo Galanti'nin atanması uygun görülmüştü.¹⁷¹⁹ 1907 yılında da İtalya'nın Prizren Konsolos Vekili Vincenzo Galanti'ydi.¹⁷²⁰

Resmo Konsolosluğu (Rettimo)

1871 yılında İtalya'nın Resmo Ajan Konsolosu Pietro Gorini'ydi.¹⁷²¹ 1875-1882 yıllarında İtalya'nın Resmo Konsolosluğunu Portekiz Konsolosu vekil olarak yürütmüştü.¹⁷²² 1883 yılında bir yıllığına Emanuele Petischaky Ajan Konsolos olarak atandıktan sonra,¹⁷²³ 1884-1907 yıllarında Costantino Petychaky aynı unvan ile görevi devralmıştı.¹⁷²⁴

¹⁷¹⁹ BOA, İ.HR 403/37, 10 Şaban 1324 (29 Eylül 1906)

¹⁷²⁰ CGRI 1907 s. 39.

¹⁷²¹ CGRI 1871, s. 139.

¹⁷²² CGRI 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104.

¹⁷²³ CGRI 1883 s. 98.

¹⁷²⁴ CGRI 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2488; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

Rodos Konsolosluğu (Rodi)

1878-1882 yıllarında Rodos Ajan Konsolosu Giuseppe Panni'ydi.¹⁷²⁵ 1883 yılında göreve Edoardo Biliotti aynı unvan ile atanmıştı.¹⁷²⁶ 1896-1907 yıllarında görevde Alberto Biliotti bulunuyordu.¹⁷²⁷

Rodosto Konsolosluğu (Rodosto)

1870-1880 yıllarında Rodosto Ajan Konsolosu Andrea Dussi'ydi.¹⁷²⁸ 1881 yılında yerine Matteo Dussi aynı unvan ile atanmıştı.¹⁷²⁹ 1899 yılından itibaren görevde Riccardo Dussi bulunmaktaydı.¹⁷³⁰

Rusçuk Konsolosluğu (Rustciuk)

1870-73 yıllarında İtalya'nın Rusçuk Konsolos Vekili Cesare Durando idi.¹⁷³¹ 1874 yılında göreve Eugenio Durio Başkonsolos olarak atanmıştı.¹⁷³² 1876 yılı Rusçuk Konsolos Vekili Cesare Usigli'ydi.¹⁷³³ 1877-1878 yıllarında Enrico de Gubernatis

¹⁷²⁵ **CGRI** 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 104; 1882 s. 105.

¹⁷²⁶ **CGRI** 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 411; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁷²⁷ **CGRI** 1896 s. 2493; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁷²⁸ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 140; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99.

¹⁷²⁹ **CGRI** 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 67; 1896 s. 2488 (Matteo Dussi tüccar olarak geçiyor); 1898 s. 124.

¹⁷³⁰ **CGRI** 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹⁷³¹ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 142.

¹⁷³² **CGRI** 1874 s. 142; 1875 s. 141.

¹⁷³³ **CGRI** 1876 s. 139.

Konsolosluk görevine getirilmişti.¹⁷³⁴ 1879 yılı Rusçuk Konsolosu Domenico Brunenghi'ydi.¹⁷³⁵ 1880-1883 döneminde Giuseppe Pirrone Konsolos Vekili görevinde bulunmuştu.¹⁷³⁶ 1884 yılında Vincenzo Manassero di Costigliole Konsolos Vekiliydi.¹⁷³⁷ 1885 yılında ise Francesco Mazza Konsolos Vekili görevine getirilmişti.¹⁷³⁸ 1886 yılında Rusçuk İtalya Konsolosu Kont de Mates'e Osmanlı Padişahı tarafından nişan verilmişti.¹⁷³⁹ 1898-1900 Rusçuk Konsolos Vekili Giuseppe Saint-Martin'di.¹⁷⁴⁰ 1901'de göreve Giuliano de Visart getirilmişti.¹⁷⁴¹ 1903'te Konsolos Vekili Enrico Grabau'ydu.¹⁷⁴² 1907'de ise göreve Enrico Tagger Ajan Konsolos olarak getirilmişti.¹⁷⁴³

Sayda Konsolosluğu (Saida)

1870-1884 yıllarında Sayda Ajan Konsolosu Antonio Klat'tı.¹⁷⁴⁴ 1885-1886 yıllarında ise atama yapılmamıştı.¹⁷⁴⁵

¹⁷³⁴ CGRI 1877 s. 145; 1878 s. 97.

¹⁷³⁵ CGRI 1879 s. 93.

¹⁷³⁶ CGRI 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99.

¹⁷³⁷ CGRI 1884 s. 103.

¹⁷³⁸ CGRI 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100.

¹⁷³⁹ BOA, İ.DH 1011/79851, 17 Rebiyülevvel 1304 (14 Aralık 1886)

¹⁷⁴⁰ CGRI 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124.

¹⁷⁴¹ CGRI 1901 s. 124; 1902 s. 40.

¹⁷⁴² CGRI 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37.

¹⁷⁴³ CGRI 1907 s. 39.

¹⁷⁴⁴ CGRI 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102.

¹⁷⁴⁵ CGRI 1885 s. 106; 1886 s. 109.

Sakız Konsolosluğu (Scio)

1873 yılından itibaren İtalya'nın Sakız'daki Ajan Konsolosu Francesco Pasqua idi.¹⁷⁴⁶ 1876 yılı Sakız Ajan Konsolosu Carlo Ballatore'ydi.¹⁷⁴⁷ 1877 yılında göreve Vekil olarak atanan Ignazio Pasqua, 1883 yılında Konsolos unvanını almıştı.¹⁷⁴⁸

Sisam Konsolosluğu (Samos)

1870-71 yıllarında İtalya'nın Sisam Ajan Konsolosu Giovanni Stamatiadis'ti.¹⁷⁴⁹ 1872-1907 yıllarında Sisam Ajan Konsolosu Aristotile Stamatiadis'ti.¹⁷⁵⁰

Samsun Konsolosluğu (Samsun)

1870-1896 yıllarında İtalya'nın Samsun Ajan Konsolosu Ettore de Caravel'di.¹⁷⁵¹ Samsun İtalya Konsolos Memuru Caravelli vefat ettiğinden yerine geçici

¹⁷⁴⁶ **CGRI** 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141.

¹⁷⁴⁷ **CGRI** 1876 s. 140.

¹⁷⁴⁸ **CGRI** 1877 s. 146; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2493; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 290; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁷⁴⁹ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140.

¹⁷⁵⁰ **CGRI** 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2493; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 236; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁷⁵¹ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 140; 1877 s. 146; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2493.

ve vekil olarak oğlu Polinice'in o sıfatla tanınması Trabzon Konsolosluğundan talep edilmiş, bu konuda resmi yazı beklendiği belirtilmişti.¹⁷⁵² 1898-1904 yıllarında İtalya Samsun Konsolosu Polinice de Caravel'di.¹⁷⁵³ Polinice de Caravel, İstanbul'da Deniz Fenerleri İdaresi'nde görevlendirildiği için görevinden ayrılmıştı.¹⁷⁵⁴ İtalya'nın Samsun Konsolos Memuru Caravel'in istifasından dolayı kendisinin yerine İtalya tebasından Emanuele Vernazza geçici olarak Konsolos Memuru atanmıştı.¹⁷⁵⁵ 1905 yılından itibaren Konsolos olarak Emanuele Vernazza bulunmaktaydı.¹⁷⁵⁶

Saraybosna Konsolosluğu (Serajevo)

İtalya'nın 1870-72 yıllarında Saraybosna Başkonsolosu Eugenio Durio'ydu.¹⁷⁵⁷ 1873-1878 yıllarında Saraybosna Konsolosu Lorenzo Perrod'tu.¹⁷⁵⁸ 1879 yılında Konsolos atanmamıştı.¹⁷⁵⁹ 1880-1885 yıllarında Konsolosluk görevini Gian Paolo Riva yürütmüştü.¹⁷⁶⁰ 1886 yılında atanan Domenico Nicolai Pappalepore uzun bir süre

¹⁷⁵² BOA, HR.HMŞ.İŞO 184/67, 25 Ramazan 1314 (27 Şubat 1897). İtalya hükümeti tarafından yetki olarak Trabzon Konsolosu Polinice de Caravel'i bu görev için aday göstermişti. **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Corrispondenza Agenzia Consolare in Samsun Miscellanea-Personale (1897-1905), 26 Mart 1897 ve 22 Temmuz 1897.

¹⁷⁵³ **CGRI** 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40.

¹⁷⁵⁴ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Corrispondenza Agenzia Consolare in Samsun Miscellanea-Personale (1897-1905), 17 Eylül 1904.

¹⁷⁵⁵ BOA, İ.HR 384/26, 7 Zilhicce 1322 (12 Şubat 1905); BEO 2156/188675, 24 Zilhicce 1322 (1 Mart 1905); DH.MKT 936/7, 29 Zilhicce 1322 (6 Mart 1905)

¹⁷⁵⁶ **CGRI** 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹⁷⁵⁷ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144.

¹⁷⁵⁸ **CGRI** 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97.

¹⁷⁵⁹ **CGRI** 1879 s. 93.

¹⁷⁶⁰ **CGRI** 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107.

görevde kalmıştı.¹⁷⁶¹ 1899'dan itibaren ise Başkonsolos olarak Vito Finzi burada görevliydi.¹⁷⁶² 1906'da göreve aynı unvan ile Giuseppe Siacchi getirilmişti.¹⁷⁶³

Selanik Konsolosluğu (Salonicco)

1870-73 yıllarında İtalya'nın Selanik'teki Konsolosu Giuseppe Cestari'ydi.¹⁷⁶⁴ 1874-1878 yıllarında İtalya'nın Selanik Konsolosu Marco Trabaudi-Foscarini'ydi.¹⁷⁶⁵ 1879-1880 yıllarında Francesco Lambertenghi görevdeydi.¹⁷⁶⁶ 1881-1884'te Francesco Zerboni Konsolos olarak atanmıştı.¹⁷⁶⁷ 1885 yılında göreve bir seneliğine Giuseppe de Boccard atanmıştı.¹⁷⁶⁸ 1886-1889'da Konsolos Francesco Bruni'ydi.¹⁷⁶⁹ 1890-1896 yıllarında ise Konsolos Vito Finzi'ydi.¹⁷⁷⁰ 1898 yılında Başkonsolosluk görevine Vittorio Thaon di Revel'in getirildiği görülmektedir.¹⁷⁷¹ 1904'te ise Selanik Başkonsolosu olarak Silvio Milazzo atanmıştı.¹⁷⁷²

¹⁷⁶¹ **CGRI** 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1898 s. 124.

¹⁷⁶² **CGRI** 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37.

¹⁷⁶³ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 39. (1907 kayıtlarında Giuseppe Giacchi olarak geçmektedir)

¹⁷⁶⁴ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 142.

¹⁷⁶⁵ **CGRI** 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97.

¹⁷⁶⁶ **CGRI** 1879 s. 93; 1880 s. 99.

¹⁷⁶⁷ **CGRI** 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103.

¹⁷⁶⁸ **CGRI** 1885 s. 107; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 410.

¹⁷⁶⁹ **CGRI** 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁷⁷⁰ **CGRI** 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2489.

¹⁷⁷¹ **CGRI** 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 129.

¹⁷⁷² **CGRI** 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

Serez Konsolosluğu (Serres)

İtalya'nın 1870 yılında Serez'deki Ajan Konsolosu Demetrio Pesnekidi'ydi.¹⁷⁷³ 1877-1882 Serez Ajan Konsolosu Giovanni Teodoridi'ydi.¹⁷⁷⁴ 1883 yılında Costantino Hondros vekil olarak göreve atanmıştı.¹⁷⁷⁵ 1890-1892'de Konsolos atanmamıştı.¹⁷⁷⁶ 1893 yılında göreve Ajan Konsolos olarak Costantino Capety getirilmişti.¹⁷⁷⁷ Birkaç yıl boş kalan göreve 1904 yılında Giuda Abramo Arditti Ajan Konsolos olarak atanmıştı.¹⁷⁷⁸

Sevakin Konsolosluğu (Suakin)

1886-1888 yıllarında Sevakin Ajan Konsolosu Calisto Legnani'ydi.¹⁷⁷⁹

Sinop Konsolosluğu

1870 yılında İtalya'nın Sinop'taki Ajan Konsolosu E. Michieli idi.¹⁷⁸⁰

Sofya Konsolosluğu (Sofia)

1876 yılında Sofya için Avusturya Konsolos Vekili akredite edilmişti.¹⁷⁸¹ 1877-1879 yıllarında Vito Positano Konsolos Vekili olarak atanmıştı.¹⁷⁸² 1880 yılında göreve

¹⁷⁷³ CGRI 1870, s. 153.

¹⁷⁷⁴ CGRI 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105.

¹⁷⁷⁵ CGRI 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112.

¹⁷⁷⁶ CGRI 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65.

¹⁷⁷⁷ CGRI 1893 s. 68; 1896 s. 2489; 1898 s. 124; 1899 s. 124.

¹⁷⁷⁸ CGRI 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹⁷⁷⁹ CGRI 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104.

¹⁷⁸⁰ CGRI 1870, s. 153.

¹⁷⁸¹ CGRI 1876 s. 139.

¹⁷⁸² CGRI 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93.

Renato de Martino göreve Başkonsolos olarak getirilmişti.¹⁷⁸³ 1884 yılında Konsolos atanmamıştı, Carlo Serra Konsolos Vekili olarak görev yapmıştı.¹⁷⁸⁴ 1885-1893 yıllarında Carlo Alberto Gerbaix de Sonnaz Başkonsolos olarak atanmıştı.¹⁷⁸⁵ 1894 yılında Giulio Silvestrelli Vekil olarak göreve atanmış, daha sonra unvanı Başkonsolosa çevrilmişti.¹⁷⁸⁶ 1902 yılında, Giorgio Polacco Sofya İtalya Başkonsolosluğuna tayin edilmişti.¹⁷⁸⁷ 1903 yılında bir atama yapılmamıştı.¹⁷⁸⁸ 1904'te Başkonsolosluğa Fausto Boasso Cucchi getirilmişti.¹⁷⁸⁹ Cucchi'nin unvanı Sofya'da bulunan diğer Başkonsoloslar gibi Ortaelçiliğe yükseltilmişti.¹⁷⁹⁰

Sömbeki Konsolosluğu (Simi)

1874-1880 yıllarında Sömbeki Adası Ajan Konsolosu Paolo Manusso'ydu.¹⁷⁹¹ 1882 yılında göreve N. Samioraki önce vekil, daha sonra 1883'te Konsolos olarak atanmıştı.¹⁷⁹²

¹⁷⁸³ **CGRI** 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99.

¹⁷⁸⁴ **CGRI** 1884 s. 103.

¹⁷⁸⁵ **CGRI** 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 113; 1890 s. 119; 1891 s. 112; 1892 s. 65; 1893 s. 68.

¹⁷⁸⁶ **CGRI** 1894 s. 62; 1896 s. 62; 1898 s. 124 (başkonsolos); 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 129.

¹⁷⁸⁷ **CGRI** 1902, s. 40.

¹⁷⁸⁸ **CGRI** 1903, s. 40.

¹⁷⁸⁹ BOA, HR.SFR.04 791/128, 29 Rebiyülahir 1322 (13 Temmuz 1904). **CGRI** 1904, s. 40; 1905 s. 37; 1906, s. 37.

¹⁷⁹⁰ BOA, HR.SFR.04 813/44, 22 Zilhicce 1324 (6 Şubat 1907); A.}MTZ (04) 152/66, 22 Zilhicce 1324 (6 Şubat 1907)

¹⁷⁹¹ **CGRI** 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 140; 1877 s. 146; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100.

¹⁷⁹² **CGRI** 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2494.

Süveyş Konsolosluğu (Suez)

1870-71 yıllarında İtalya'nın Süveyş Konsolos Vekili Francesco Lambertenghi'ydı.¹⁷⁹³ 1872 yılında Vekil olarak Cesare Romano bulunmaktaydı.¹⁷⁹⁴ 1873-1877 yıllarında Süveyş Konsolos Vekili Ferdinando de Goyzueta'ydı.¹⁷⁹⁵ 1878 yılında görevi Enrico Vitto devralmıştı.¹⁷⁹⁶ 1883 yılında Konsolos atanmamıştı.¹⁷⁹⁷ 1884-1885 yıllarında Alessandro Leoni Konsolos Vekiliydi.¹⁷⁹⁸ 1886-1887 yıllarında görevi Alberto Roti yürütmüştü.¹⁷⁹⁹ 1888-1889 yıllarında Alessandro Durando Konsolos Vekili olarak atanmıştı.¹⁸⁰⁰ 1890-1892 yıllarında ise Süveyş Konsolos Vekili Gherardo Pio di Savoia'ydı.¹⁸⁰¹ 1893 yılında göreve Giulio Jona getirilmişti.¹⁸⁰² 1899'dan itibaren Süveyş Konsolosu Luigi Deperais'ti.¹⁸⁰³

Şam Konsolosluğu (Damasco)

1870-73 yıllarında İtalya'nın Şam'daki Konsolos Vekili Pietro Castelli idi.¹⁸⁰⁴ 1874 yılında göreve Enrico Colucci getirilmişti.¹⁸⁰⁵ 1878-1879 yıllarında İtalya'nın

¹⁷⁹³ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140.

¹⁷⁹⁴ **CGRI** 1872 s. 144.

¹⁷⁹⁵ **CGRI** 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 142; 1876 s. 140; 1877 s. 146.

¹⁷⁹⁶ **CGRI** 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1882 s. 105.

¹⁷⁹⁷ **CGRI** 1883 s. 99.

¹⁷⁹⁸ **CGRI** 1884 s. 103; 1885 s. 107.

¹⁷⁹⁹ **CGRI** 1886 s. 110; 1887 s. 100.

¹⁸⁰⁰ **CGRI** 1888 s. 104; 1889 s. 112.

¹⁸⁰¹ **CGRI** 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65.

¹⁸⁰² **CGRI** 1893 s. 68.

¹⁸⁰³ **CGRI** 1899 s. 125; 1900 s. 125; 1901 s. 125; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 236; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁸⁰⁴ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 143-144; 1873 s. 142.

¹⁸⁰⁵ **CGRI** 1874 s. 142; 1875 s. 141.

Şam Şehri Konsolosu Roberto Angley'di.¹⁸⁰⁶ 1880-1882 yıllarında Vito Positano Konsolos olarak görevdeydi.¹⁸⁰⁷ 1883-1884 yıllarında şehirde Vito Finzi Konsolos Vekiliydi.¹⁸⁰⁸ 1885 yılında Şam'a Konsolos Vekili olarak Annibale Raybaudi Massiglia atanmıştı.¹⁸⁰⁹ 1889 yılında Augusto Medana bir yıllığına Konsolos Vekili tayin edilmişti.¹⁸¹⁰ 1890 yılında Alberto Biagini Ajan Konsolos olarak göreve getirilmişti.¹⁸¹¹ 1891-1892 yıllarında ise İngiliz Konsolosu vekil olarak akredite edilmişti.¹⁸¹² 1893-1896 yıllarında Augusto Medana yeniden Konsolos Vekili görevinde görülmektedir.¹⁸¹³ 1898-1901'de ise görevde Ettore Gazzaniga Konsolos Vekili olarak bulunuyordu.¹⁸¹⁴ 1902 yılında göreve Konsolos Vekili olarak Tancredi Castiglia getirilmişti.¹⁸¹⁵ 1903 yılında göreve Konsolos Vekili olarak Antonio Pittaluga atanmıştı.¹⁸¹⁶ 1906 yılı Şam Konsolos Vekili Stefano Carrara'ydı.¹⁸¹⁷

Şam İtalya Konsolos Memurluğuna Alberto Biagini'nin tayin olunması ve memuriyetinin tasdik edilmesi için Suriye Vilayetine yazı yazılmıştı. Gelen cevapta, Biagini'nin bir zamanlar murabahacılık yaptığı dönemde bir aracı meselesinden ortaya çıkan münakaşalara yakın zamanda son verildiği, kendisinin bazı sebeplerden yeniden murabahacılığa başladığı, bu durumun zor olacağı ve ayrıca Triyeste'den kendisine 600

¹⁸⁰⁶ **CGRI** 1878 s. 97; 1879 s. 93.

¹⁸⁰⁷ **CGRI** 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104.

¹⁸⁰⁸ **CGRI** 1883 s. 98; 1884 s. 102; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 411.

¹⁸⁰⁹ **CGRI** 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100; 1888 s. 103-104.

¹⁸¹⁰ **CGRI** 1889 s. 112; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁸¹¹ **CGRI** 1890 s. 118.

¹⁸¹² **CGRI** 1891 s. 120; 1892 s. 65.

¹⁸¹³ **CGRI** 1893, s. 68; 1896 s. 2495.

¹⁸¹⁴ **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁸¹⁵ **CGRI** 1902 s. 40; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130. (Konsolos olarak geçmektedir)

¹⁸¹⁶ **CGRI** 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37.

¹⁸¹⁷ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 38.

kusur kıyye güherçile geldiği ve ele geçirildiği yazılmıştı. Memuriyetinin tanınmasının doğru olmayacağı belirtilse de, İtalya Sefareti memuriyetinin tanınmasını istiyordu.¹⁸¹⁸

1906 yılının yaz aylarında, Şam Konsolosu Stefano Carrara iki olaya sebep olmuş ve bazı sorunlar ortaya çıkmıştı. Birincisinde, Carrara, Osmanlı Bankası Şam şubesinin özel bir güne denk geldiği için kapalı bulunduğu sırada bankaya girmiş ve orada nöbetçi olarak bulunan Jandarma Askeri Abdullah'ı darp etmişti. Genç ve sert tabiatlı olarak tarif edilen Konsolosun bu hareketi, Şam gibi kalabalık nüfuslu ve içinde çeşitli halklar barındıran bir şehirde zararlı olabilirdi. Konsolos bu olaydan beş on gün önce yine bir Osmanlı askerini darp etmiş ve hakaret etmişti. Bu nedenle bir an önce tedbir alınmalıydı.¹⁸¹⁹ Bahsedilen ikinci olay da şu şekilde olmuştu: Hicaz hattı inşaat nazırı Müşir Kazım Paşa'nın refakatinde bulunan Hüseyin Çavuş, Şam'da tren istasyonunda vagonun eşya çıkarmaktayken, Şam İtalya Konsolosuyla beraber istasyona gelmiş olan İtalya Kralının yaverine çarpmasından dolayı Konsolos, Çavuşa bastonla başından vurmuştu. Bunun üzerine ise Çavuş tutuklanmıştı.¹⁸²⁰ Suriye Vilayeti'nden gelen yazışmada, İtalya Şam Konsolosu ve Çavuş arasındaki olayla ilgili Konsolosun başvurusu üzerine mahalli hükümet herhangi bir inceleme yapmadan hemen çavuşun tutuklanmasını ve cezasının verilmesini sağlamış, bundan dolayı da Konsolosluk tarafından vilayete memnuniyet ifade edilmişti. Kralın yaverlerinden olan kişiye de bölgeden hayvan alacağından dolayı birçok yardımda bulunulmuş, yanına jandarmalar verilmişti ve kendisi de bundan çok müteşekkire olmuştu. Yine de bu konuyla ilgili Valinin Konsolosu davet ederek uygun bir dille konuyla ilgili bilgi verilmesi istenmişti. Ayrıca, İtalya Elçiliğinin Baş Tercümanının Hariciye Nezaretine çağırılması ve Şam Konsolosunun bu olaydan başka uygun olmayan bazı

¹⁸¹⁸ BOA, HR.TH 100/70 26 Zilkade 1307 (14 Temmuz 1890)

¹⁸¹⁹ BOA, BEO 2889/216625, 19 Cemaziyelahir 1324 (10 Ağustos 1906)

¹⁸²⁰ BOA, BEO 2889/216626, 7 Cemaziyelahir 1324 (29 Temmuz 1906)

hareketlerinden dolayı kendisine şikâyetle bulunulmasına karar verilmişti.¹⁸²¹ Daha sonra bu durumun Konsolosa bildirilerek, Vilayet Tercümanı tarafından kendisine özür ziyaretinde bulunması Vilayete yazılmıştı.¹⁸²²

Konsolos, bir tuhaf olaya daha yol açmıştı. Şam'da çıkan bir kavgada yaralananlar olmuş, ortalık karışmıştı. O sırada oradan geçmekte olan İtalya Konsolosu, kavga edilen yerdeki bir askerin kendisine selam vermediği şikâyetiyle hükümete başvurmuştu. Sonuçta asker kendisinden özür dilemişti.¹⁸²³

Tanta Konsolosluğu (Tanta)

1879-1884 yıllarında Tanta Ajan Konsolosu Giovanni Bragiotti'ydi.¹⁸²⁴ 1885-1888 yıllarında Girolamo Norsa aynı unvan ile göreve getirilmişti.¹⁸²⁵ 1889 yılında bir yıllığına Giorgio Sursock Ajan Konsolos olarak atandıktan sonra¹⁸²⁶, yerine 1891 yılında Luigi Sbragia gelmişti.¹⁸²⁷

Tarsus Konsolosluğu (Tarsus)

1871 yılında Fransa Konsolos Vekili akredite edilmişti.¹⁸²⁸ 1872-1887 yıllarında İtalya'nın Tarsus Ajan Konsolosu Mario Geofroy'du.¹⁸²⁹ 1888 yılında vekil olarak

¹⁸²¹ BOA, MV 113/179, 24 Cemaziyelahir 1324 (15 Ağustos 1906); BEO 2894/217005, 24 Cemaziyelahir 1324 (15 Ağustos 1906)

¹⁸²² BOA, BEO 2897/217249, 4 Receb 1324 (24 Ağustos 1906)

¹⁸²³ BOA, HR.TH 350/90, 19 Cemaziyelahir 1325 (30 Temmuz 1907); DH.MKT 1193/16, 16 Receb 1325 (25 Ağustos 1907)

¹⁸²⁴ **CGRI** 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103.

¹⁸²⁵ **CGRI** 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104.

¹⁸²⁶ **CGRI** 1889 s. 112.

¹⁸²⁷ **CGRI** 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1898 s. 125; 1899 s. 125; 1900 s. 125; 1901 s. 125; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39.

¹⁸²⁸ **CGRI** 1871 s. 139.

Ovidio Rossi vekil olarak atanmıştı.¹⁸³⁰ 1898-1901 yıllarında görevde Almanya Konsolosu Xenophen Federico Christmaun vekil olarak bulunuyordu.¹⁸³¹ 1902 yılında Alman Konsolosu olan aynı vekil Tarsus, Mersin ve Adana için atanmıştı.¹⁸³²

Trablusgarb Konsolosluğu

1870-75 yıllarında Trablusgarb Konsolosu Onorato Bosio'ydu.¹⁸³³ 1876-1879 yıllarında İtalya'nın Trablusgarb Konsolosu Alessandro de Goyzueta'ydı.¹⁸³⁴ 1880-1882 yıllarında bu göreve Ferdinando de Goyzueta getirilmişti.¹⁸³⁵ 1883-1884 döneminde Konsolos Bernardo Lambertenghi'ydi.¹⁸³⁶ 1885 yılında Trablusgarb Konsolosu olarak atanan Paolo Grande'nin unvanı 1890'da Başkonsolosa çevrilmişti.¹⁸³⁷ 1898-1900 yıllarında Trablusgarb Konsolosu Riccardo Motta'ydı.¹⁸³⁸ 1901'de ise göreve Enrico Chicco Başkonsolos olarak getirilmişti.¹⁸³⁹ 1902'de Trablusgarb Başkonsolosu Arturo

¹⁸²⁹ **CGRI** 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 104; 1883 s. 98; 1884 s. 102; 1885 s. 106; 1886 s. 109; 1887 s. 100.

¹⁸³⁰ **CGRI** 1888 s. 103; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68 (ag.c); 1896 s. 2494.

¹⁸³¹ **CGRI** 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124.

¹⁸³² **CGRI** 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹⁸³³ **CGRI** 1870 s. 154; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 141.

¹⁸³⁴ **CGRI** 1876 s. 140; 1877 s. 146; 1878 s. 97; 1879 s. 93.

¹⁸³⁵ **CGRI** 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105.

¹⁸³⁶ **CGRI** 1883 s. 99; 1884 s. 103.

¹⁸³⁷ **CGRI** 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 410; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁸³⁸ **CGRI** 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124. Motta'nın başkonsolos patentini için bkz. **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1899, 6 Temmuz 1899.

¹⁸³⁹ Lyon konsolosu olan Enrico Chicco'nun Trablusgarb'a atanması konusunda berat için Elçiye Bâbiâli'ye başvurması Dışişlerinden yazılmıştı. **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara

Scaniglia'ydı.¹⁸⁴⁰ 1903'te ise Başkonsolos olarak Augusto Medana atanmıştı.¹⁸⁴¹ 1907 yılında Başkonsolos Giulio Pestalozza'ydı.¹⁸⁴²

İtalya'nın Osmanlı Devleti'nde bulunan Konsolosluklarından en hareketli ve olaylı olanının Trablusgarb Konsolosluğu olduğu söylenebilir. Bunun asıl sebebi İtalya'nın bölgede olan siyasi amaçlarıydı. Trablusgarb'da ne oluyorduydu İtalya tarafından Konsolosları aracılığıyla takip ediliyordu.

29 Temmuz 1882 tarihinde İtalya Trablusgarb Konsolosluğuna Bernardo Lambertenghi atanmıştı.¹⁸⁴³ Konsolos Lambertenghi'nin Trablusgarb'a tayininden beş ay sonra, bir Osmanlı askeri ile arasında yaşanan bir olay iki ülke arasındaki ilişkileri kötü anlamda etkilemişti. Osmanlı belgelerinde olay şu şekilde geçmekteydi: Trablusgarb İtalya Konsolosu sabah kale kapısından çıktığı sırada arkasından on adım geride elinde tüfekte kapıdan geçmekte bulunan hizmetçisi bir Arab'a, karakol nöbetçisi asker tarafından silah tezkeresi sorulmuştu. Konsolos bunu duyunca sinirle geri dönerek nöbetçiye küfür etmiş, elindeki kırbaçla birkaç kere vurmuştu. Bölgece ve askerce oluşan heyecan sakinleştirilmişti, ancak Konsolosun artık orada kalması olay çıkarabilirdi. Bu yüzden de Konsolosun değiştirilmesi Trablusgarb Vilayetinden yazılmıştı.¹⁸⁴⁴ Trablusgarb Fırka Kumandanlığından yazılan yazıda da, Konsolos tarafından Osmanlı askerinin namusuna düşmanlık ve hakarete bulunulduğu belirtilmişti. Ek olarak da nöbetçi askerin 157. Alayın 4. Taburundan Abdurrahman

1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1900, 17 Şubat 1900, 1 Mart 1900; **CGRI** 1901 s. 124; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235.

¹⁸⁴⁰ **CGRI** 1902 s. 40.

¹⁸⁴¹ **CGRI** 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37.

¹⁸⁴² **CGRI** 1907 s. 39.

¹⁸⁴³ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, s. 839.

¹⁸⁴⁴ BOA, HR.TO 526/74, 19 Safer 1300 (30 Aralık 1882); İ.DH 1295/102058, 20 Safer 1300 (31 Aralık 1882). Konsolosun değiştirilmesi gereği hk. Y.A.HUS 172/48, 21 Safer 1300 (1 Ocak 1883)

olduğu, olayı esnafların ve ahalinin izlediği bilgisi verilmişti.¹⁸⁴⁵ Olay sırasında Konsolosun darp ettiği askerin sırtında bulunan kıyafetin nöbet beklediğinden dolayı resmi asker elbisesi olduğu, askerin tüfeği elinde ve palaskası belinde olduğu da tahkik olunmuştu.¹⁸⁴⁶ Ferik Mehmet Zeki Paşa, yazdığı raporunda Trablusgarb’a yeni bir İtalya Konsolosu geldiğini, kendisinin genç ve askerden çıkma şerir bir adam olduğunu ve geldiği günden beri birçok yolsuz ve uygunsuz hareketlerde bulunduğunu yazmıştı. Asıl amacı anlaşılamıyorsa da bir sorun çıkarmaya çalışıyordu. Nöbetçi Osmanlı askerine yaptıkları konusunda Roma ile yazışmaya devam ediyordu. Konsolos bir olay ortaya çıkararak kendi haksız hareketini örtmek için çok telaş ediyor ve vesileler arıyordu. Ancak çevirmek istediği entrikalara meydan verilmiyor, daima kendisini mahçup ediyor, bölgedeki Konsoloslar önünde de gülünç bir duruma düşüyordu.¹⁸⁴⁷ Osmanlı Devleti’nin tepkisi aslında sertti, bir yazışmada askerlerin namuslarının korunması için Konsolosun resmi bir şekilde Osmanlı Devleti’nden özür dilemesiyle beraber görevli olduğu yerden alınması ve Osmanlı askerlerinden nöbet yerinde bulunanların darp edilmeleri şöyle dursun, tehdit edilmeleri halinde bile bunu yapanlara süngü ile karşılık vermeleri gerektiği belirtilmişti. Bundan sonra nöbetçilerin darp veya tehdit edilmeleri durumunda kendilerine karşılık vermeleri tembih edilmiş, bu durum istenmeyen olayların çıkmaması için sefaretlere bildirilmişti.¹⁸⁴⁸

Konsolos, Roma’ya bu konuyu rapor etmişti. Konsolos, 1 Ocak 1883 günü yazdığı raporuna öncelikle bölgede yaşayan İtalyanların askerler konusunda çok şikâyetçi olduklarını, askerlerin kendilerine şiddet veya kabalık gösterdiklerini

¹⁸⁴⁵ BOA, HR.H 171/9-32, 21 Rebiyülevvel 1300 (30 Ocak 1883)

¹⁸⁴⁶ BOA, HR.H 171/9- 35, 1 Rebiyülahir 1300 (9 Şubat 1883); HR.TH 41/22, 19 Rebiyülevvel 1300 (28 Ocak 1883)

¹⁸⁴⁷ BOA, Y.PRK.SRN 1/76, 21 Rebiyülevvel 1300 (30 Ocak 1883)

¹⁸⁴⁸ BOA, Y.A.HUS 172/84, 15 Rebiyülevvel 1300 (24 Ocak 1883)

belirterek başlamıştı. Devamlı şiddet olayları oluyordu ve yerel otorite ciddi önlemler almayı ve koruma konusunda daha ciddi davranmayı, tedbirleri artırmayı yapma yoluna gitmiyor ya da gitmek istemiyordu. Lambertenghi birkaç İtalyanın Osmanlı askerleriyle yaşadığı sorunlardan örnek vermiş, daha sonra kendi yaşadığı olayı anlatmaya başlamıştı. Buna göre Konsolos Cumartesi günü saat 7 sularında ava gitmek üzere yanında iki kavas, bir tercüman, bir yerel koruma ve iki Arap ile beraber şehirden ayrılmıştı. Bütün ekip at üstündeydi, sadece bir Arap omzunda Konsolosun tüfeğini taşıyor ve yanlarında yürüyordu. Kapıdan çıktıktan sonra, bekçi [nöbetçi] onlara asker selamı vermişti. Neredeyse açık kır alanına doğru gelmişlerdi, burası kapının 400 metre kadar dışındaydı. Burada, sarhoş, berduş gibi görünen yalın ayaklı bir kişi Arap'a doğru koşarak üstüne atlamış, omzundan tüfeği almaya çalışmıştı. Arap karşı koymuştu, bir karmaşa çıkmıştı ve Konsolos şahlanan atla aralarında kalmıştı. Elinde tuttuğu kırbaçtan yararlanarak kendisine yol açmıştı. Olay saniyeler içinde olmuştu. Konsolosa daha sonra saldırganın bir asker olduğunu söylemişlerdi, o da kavasa bu şiddet olayını meydandaki kumandanına rapor etmesini ve gerekli tedbirlerin alınmasını istemişti. Cevap almayınca tercümana eğer kumandanı bulamazsa –ki öyle olmuştu- doğrudan Valiye gitmesini söylemişti, o da Valiye giderek durumdan bahsetmişti. Vali, bir gün önce askeri otorite tarafından bilgilendirilmişti, olayı çok farklı anlatmıştı ve o kadar abartılıydı ki Konsolos şikâyeti üzerinde ısrar etmeyeceğini yazmıştı. Konsolos yine bölgede emniyet ve güvenlik olmadığından, askerlerin disiplinsizliğinden, her an bir huzursuzluk çıktığından dem vurarak durumun gerek Avrupalılar gerekse yerel halk için her an daha kötüye gidecek gibi görüldüğünü ifade etmişti. Ayrıca sivil halkla askerler arasındaki anlaşmazlık herkesçe görülüyordu ve içinde bulunulan zorlu durumu daha kötü hale getiriyordu.¹⁸⁴⁹

¹⁸⁴⁹ DDI, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 1 Ocak 1883, s. 401-403.

Dönemin Dışışleri Bakanı Pasquale Mancini ise Elçi Luigi Corti'ye, Trablusgarb'daki olayın Avrupa siyasi çevresinin yüzünü yine oraya çevirdiği cevabını vermişti, Konsolos hakkındaki duruma gelince, gazetelerin bazı detaylar konusunda verdiği bilgileri telgraflar çok abartmıştı. Ona göre, İtalyan hükümeti bu olayı iki ülke arasındaki dostane ilişkiler ışığında Bâbîâlî ile normal bir şekilde diplomatik yollarla çözülecek bir mesele olarak görüyordu, Bâbîâlî'nin de kendi çıkarına bir adil uygulama yapacağına inanıyordu. Trablusgarb meselesinin geneline bakılacak olursa, eğer Elçinin kendi görüşünü söylemesi gerekirse sadece iki konudan bahsetmeliydi: İtalya'nın gözünde Trablusgarb meselesi Osmanlı İmparatorluğu'nun herhangi bir eyaletinin içinde bulunduğu şartlardan farklı değildi, eğer ki ön göremedikleri şekilde politik koşullar değişirse İtalya o durumda bir Akdeniz gücü olarak çıkarlarını koruyacaktı.¹⁸⁵⁰ Bu arada, Roma'daki Osmanlı Elçisi İstefanaki Musurus Bey de Bakan Mancini ile görüşmüş, Trablusgarb Konsolosunun azli lüzumu konusunda ısrar etmişti. Bakan Mancini ise Osmanlı tarafından sunulan delillerin, Konsolosun ifadelerine olan güvenini ortadan kaldırmadığını ve azlini haklı göstermeye yetmediğini belirtmişti. İki tarafın iddiaları farklıydı ve bunların doğrulanması gerekiyordu. Her ne kadar bu deliller ortaya çıkana kadar hiçbir şey yapmak mecburiyetinde değilse de hem Konsolosa olaylarla ilgili cevaplar vermiş hem de Elçi Corti'den işin tetkik edilmesini istemişti. Konsolos, İtalya Konsolosluğu mahkemesinde dinlenen şahitlerin açıklamalarını hem Dışışleri Bakanlığına hem de İstanbul İtalya Elçiliğine posta ile göndereceğini söylemiş, Elçi Corti ise konuyla ilgili bir şey yazmadığından kendisine Bakan Mancini tarafından tekrar talimat verilecekti.¹⁸⁵¹

¹⁸⁵⁰ DDI, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 20 Ocak 1883, s. 425.

¹⁸⁵¹ BOA, HR.SYS 1600/50, 26 Rebiyülevvel 1300 (4 Şubat 1883). Bazı İtalya gazeteleri de iddiaların çeliştiğini, İtalya'nın bu yüzden olayın üstünde durmadığını, ikinci olaydan sonra İtalya'nın

Trablusgarb’da yeni bir olay ile ilişkiler gerilecekti. Yüzbaşı Cemil Bey, Telgraf memurlarından Emin Efendi ve Vali Paşanın oğlu, İtalya Konsolosunun kavasını hakaret ile birlikte darp etmişler, daha sonra Konsolosluğa girerek kavasa hakaretler ederek İtalya Kralı hakkında da kötü sözler söylemişlerdi. Bu konudaki şikâyet ve özür talebi İstanbul’da bulunan İtalya Elçisi Corti tarafından verilmişti. Roma hükümeti de bunun üzerine, İtalya donanmasından bir zırhlı vapurun Konsolosluğu korumak için Trablusgarb’a gönderildiğini bildirmiş ve bu suçu işleyenlerin derhal mahkemeye çıkarılarak cezalandırılmasını istemişlerdi. Ancak, daha önce Osmanlı askeri ile bir olay yaşayan Konsolos hakkında İtalya Devleti’nden herhangi bir tepki gelmemesi, bunun üzerine Osmanlı Devleti’nin yaptığı Konsolosun görevden alınması veya Osmanlı-İtalyan ortak bir komisyonun olayı tahkik etmesi tekliflerine cevap verilmemesinin üzerine İtalya tarafından –doğruluğu henüz kanıtlanmamış olan- bu olay için bir gemi gönderilmesi ve özür talep edilmesi Bâbiâli’nin göstermiş olduğu barışçıl fikirlere uymamıştı. Ayrıca Elçi Corti Bâbiâli’ye bu konuda müracaat ederken, Trablusgarb’ın İtalya tarafından istilasına dair diğer devletlerin teşvik ettiği halde İtalya bunu kabul etmemekte ise de, güya Trablusgarb’da İtalya hakkında hakaretlerde bulunulması İtalya’nın ve İtalyanların içerlemelerine ve bunun bazı vahim durumlar ortaya çıkaracağı yolunda konuşması da dikkat çekmişti.¹⁸⁵² Bu yüzden de dönemin Hariciye

Trablusgarb’a bir savaş gemisi göndermeye gerek duyduğunu yazmışlardı. Bkz. BOA, Y.EE 127/46, 9 Rebiyülahir 1300 (17 Şubat 1883); HR.TH 46/25, 6 Rebiyülahir 1300 (14 Şubat 1883)

¹⁸⁵² BOA, HR.TH 46/27, 7 Rebiyülahir 1300 (15 Şubat 1883); HR.H 171/9-68, 7 Rebiyülahir 1300 (15 Şubat 1883). Konu hakkında Roma Elçiliğinden yazılan bir başka yazıya göre: “...belirtilen üç kişi gece saat üç buçuk civarlarında İtalya Tiyatrosu gazinosunda İtalya Konsolosluğu kavasına hakaret etmişler, kavas ise ihtiyatlı bir şekilde davranarak hiçbir cevap vermeden gitmişti. Biraz sonra Yüzbaşı ve Telgraf Memuru Vali Paşa’nın oğlunun yanlarından bulunmasından dolayı cesaretlenerek Konsolosluğa zorla girmişler, kendilerini durdurmaya çalışan Konsolosluk kavaslarını darp etmişlerdi. İtalya Konsolosu durumun vahameti ve bu işi yapanların memur olmaları nedeniyle bu olayı Valiye bildirmişti...”. BOA, HR.SYS 1600/52, 7 Rebiyülahir 1300 (15 Şubat 1883)

Nazırı Arifi Paşa Roma'ya yazdığı yazıda, Elçi Kont Corti'nin bu konuşmasında kullandığı cümlelerin amaç ve kapsamının anlaşılmasını, bu konuşmanın altında bir tasavvur mu vardı yoksa bir tehdit yolu muydu bunu bilmek gerektiğini yazmıştı.¹⁸⁵³ Elçi Corti ayrıca Hariciye Nazırı ile görüşmeye geldiğinde olayın Roma'da kötü bir etki yarattığını ve bir İtalya zırhlısının Trablusgarb'a doğru yola çıktığını söylemişti. Bunun üzerine Hariciye Nazırı Trablusgarb Valisi Ahmet Rasim Paşa'dan bilgi istemiş, gelecek cevaba göre hareket edeceğini Roma'daki Elçi İstefanaki Bey'e yazmıştı. İtalya'nın bu hareketine tehdit rengi verecek gösterilerden kaçınılmasını, Bakan Mancini'ye giderek yola çıkmış olan geminin geri çekilmesini rica etmesini de eklemişti.¹⁸⁵⁴

Konsolos bu olay ile ilgili de bir rapor yazmıştı. Buna göre, Konsolosluğa bir subay ve bir Osmanlı memuru tarafından 3 Şubat'ı 4 Şubat'a bağlayan gece yapılan saldırıyı zaman darlığından bildirememişti. Olay ona çok ağır görünmüştü, önce bir teftiş yapmak, bütün detayları bir araya getirmek istemişti ve gönderdiği evrak olayın nasıl olduğunu gösteriyordu. Dolayısıyla Bakanın görüşüne evrakları sunuyordu. Olayın nasıl olduğu ve ülkenin içinde bulunduğu durum hakkında fikri olacaktı, bir ay içinde dördüncü kez askerler tarafından ya vatandaşlarına ya Konsolosluğa karşı bir şiddet olayı oluyordu ve bunlar giderek artıyordu çünkü hiçbirine ceza verilmiyordu. Bu olayların sürekli artışından otoriteler, ortalığı karıştıranlar sorumluydu. İtalyanlara ve Avrupalılara karşı bir tavır, bir düşmanlık havası vardı ve bu artıyordu. Bunu önlemek için otoritelerin iyi niyetli olması, suçluları cezalandırması gerekirdi ancak bunlar olmuyordu zira ertesi gün Valiye gidip olayı bildirmek ve hemen bir telafisini, özrünü istemişti. Herhangi bir ülkede, orada olduğu gibi kapitülasyonların, anlaşmaların olmadığı bir yer bile olsa, otorite hemen suçluları yakalamaya çalışırdı ama beş gün

¹⁸⁵³ BOA, HR.SYS 1600/53, 8 Rebiyülahir 1300 (16 Şubat 1883)

¹⁸⁵⁴ BOA, HR.SYS 1600/51, 7 Rebiyülahir 1300 (15 Şubat 1883)

geçtiği halde cevap alamamıştı. Subaylar da memurlar da elini kolunu sallaya sallaya dolaşabiliyordu. Hatta nispet yaparcasına korumalar olan Konsolosluğun önünden aynı kişiler gelip geçiyordu. Bu hareketlerin cezasız bırakılması kolonide büyük bir etki yaratmıştı ve yerel halk, yabancı koloniler nezdinde İtalyanların nüfuzunun teyidi için bir hamle yapılması gerektiğini sanıyordu. Ona göre, bu sulara bir savaş gemisi gönderilmesi olumlu bir etki yaratırdı zira sık sık İngiliz, Fransız, Amerikan gemileri görülürken İtalyan gemisi hiç oralara gelmemişti. Konsolos, Vali Paşaya gönderdiği notada oğlunun ellerindeki belgelere göre bu şiddet olaylarının işbirlikçisi hatta bunları fişekleyen olduğunu belirtmemişti ama isminin geçmesinden hicap duymuştu.¹⁸⁵⁵

Bakan Mancini, Elçi Corti'ye yazdığı yazıda, hala cevap gelmeyen Trablusgarb konusuna Bâbîâli'nin bütün ciddiyetini çekmesini istiyordu. Konsolos memurlarının ve Konsolosun söz konusu olduğu bir durumda İtalya Kralının hükümetinin çok ciddi bir sorumluluk almasını gerektirecek şekilde Trablusgarb'da bir durum yaratılması çıkarlarına uygun düşmüyordu, Bâbîâli artık anlamalıydı. Çünkü işin içinde hem Osmanlılar hem İtalyanlar vardı. Bu durumda Elçi Corti her zamanki gibi ciddi ve kararlı şekilde Bâbîâli ile görüşüp Bakanın uzlaşmacı tavrına rağmen böyle bir durumu daha fazla tolere edemeyeceği hususunda Bâbîâli'yi ikna etmeliydi. Zira bu durum İtalya için imparatorluğun o eyaletinde adil düzenin uygulamasının yapılmaması anlamına gelirdi. Kralın hükümeti halkın, kamuoyunun görüşlerinden de sorumluydu, ki o dönemde İtalyan politikasının özellikle parlamento önünde ciddi bir tartışma yaratmıştı. Trablusgarb'dan gelen sayısız mektup oradaki İtalyanların heyecanını ve paniğini, tekrarlanan olayları anlatıyordu ve yerel otoritelerin İtalyanlara karşı kötü niyetini gösteriyordu. Halbuki aynı durumda olan İngiliz Konsolosuna çok farklı bir davranış sergilenmişti ve bu da İtalya'ya kapalı davranıldığından üzüntü veriyordu. Bu durumda İtalya hükümeti zırhlı gemilerinden birisine emir vererek bölgeye gitmesini

¹⁸⁵⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 8 Şubat 1883, s. 450-451.

sağlamıştı. Gemi oraya gidecek, varlığıyla Konsolosluk rezidansını koruyacak ve Konsolosluk memurlarının sayısız İtalyan vatandaşının güvenliğini sağlayacaktı. Elçi Corti bu haberi Bâbiâli'ye verirken yine adalet, dostluk duygularına vurgu yapmalıydı. Bir an önce tedbir alınmasını ve durumun telafi edilmesini sağlayabilirdi. Aynı zamanda, her türlü karışıklığın önünü kesmek için İtalya'nın elinden geleni yapacağını eklemeliydi, ancak Bâbiâli kendi tarafından bütün gücüyle iyi ilişkilerin sağlam tutulmasını sağlamalıydı. Şimdiye kadar bu ilişkiler iki ülkeyi bir arada tutmuştu, bunun değerini yakın zamanda Bâbiâli görmüştü.¹⁸⁵⁶

Birkaç gün Vali Ahmet Rasim Paşa'dan cevap alamayan Arifi Paşa Roma Elçisine, olaylar hakkında gerçekler ortaya çıkınca bu işe kalkışanların kanunen cezalandırılacağı ve Vali tarafından verilecek bilgilere göre ne yapılması gerekiyorsa yapılacağı konusunda Bakan Mancini'nin emin olmasını belirtmişti. Ona göre, Konsolos Lambertenghi'nin yaşadığı olay önemli ve vahimdi, ancak nöbetçi askerin hakarete uğramasından dolayı da Osmanlı askerinin şan ve namusu da sekteye uğramıştı. Durum ortadayken, Bâbiâli, Kont Corti'nin ihtarı üzerine İtalya hükümetini ikna için ortak bir tahkikat yapmayı kabul etmişti. Roma ve Bâbiâli arasında herhangi bir sorun olmadığından Trablusgarb'a bir İtalya savaş gemisinin gönderilmesine bir anlam verememişlerdi. Eğer hiç kimsenin tehdit etmediği huzur ve güvenliği korumak ve yerine getirmek için gemi irsaline karar verilmiş idiyse, böyle bir tedbire hiç gerek yoktu. Ancak bunun amacı insanları sakinleştirmek için bir gösteri idiyse, bu da birtakım olayların ortaya çıkmasına sebep olabilirdi. Hariciye Nazırı Paşa, Elçi Corti'den bu düşünceleri Bakan Mancini ile paylaşmasını, geminin geri çağırılmasını talep etmesini, yine Kont Corti'nin Trablusgarb'ın İtalya tarafından işgali konusundaki tehditleri kendi düşünceleri mi, yoksa devletin fikri mi, bunu tahkik etmesini

¹⁸⁵⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 14 Şubat 1883, s. 461-462.

istiyordu.¹⁸⁵⁷ Hariciye Nazırı Arifi Paşa, Elçi Corti'nin sözlerini Londra, Paris, Berlin, Viyana ve Petersburg'a da bildirerek böyle bir olayın olmaması için yardım talep edilmesini oradaki Elçilerden rica etmişti.¹⁸⁵⁸

Trablusgarb konusu hakkında yazışmalar devam ederken, tiyatrodaki yaşanan bir olay hakkında bilgi alınmıştı. Buna göre, İtalya Konsolosluğu kavaşı, tiyatrodaki Telgraf memuru Emin Efendi'ye hakaret etmiş, oradan ayrılması için ısrar etmişti. Emin Efendi ise onun böyle bir uyarı vazifesi olmadığını söyleyerek kendisini savunmuştu. Bu konu Konsolosa bildirilmişti. Bunun gibi önemsiz bir olaydan dolayı Trablusgarb'a gemi gönderilmesi, iki devlet arasında mevcut olan dostça ilişkilere uymayacaktı ve yerel halk üzerinde kötü bir etki bırakacaktı. Dolayısıyla “bu teşebbüsün lüzumsuzluğu” ve ondan vazgeçilmesi hem Elçi Corti'ye hem de Roma Sefaretine bildirilmişti.¹⁸⁵⁹ Ayrıca, tiyatrodaki olayın Elçi Corti'ye bildirilmesi ve bu konuya dair Corti ve Roma sefareti vasıtasıyla yapılan girişimler sayesinde Trablusgarb'a gönderilmiş olan İtalya savaş gemisinin Sicilya limanlarından birinde bekletilmesine Roma hükümeti tarafından karar verilmişti. Ancak Yüzbaşının ve Telgraf Memurunun kavastan şikâyet etmek için Valiliğe gitmek yerine, gece Konsolosluğa zorla girmeleri İtalya tarafından durumun büyütülmesine sebep olmuştu. Bu yüzden de Valinin Konsolosa giderek özür dilemesine karar verilmişti.¹⁸⁶⁰ Elçi Corti ise raporunda, uzunca tartışmalardan sonra

¹⁸⁵⁷ BOA, HR.SYS 1600/55, 10 Rebiyülahir 1300 (18 Şubat 1883)

¹⁸⁵⁸ BOA, HR.SYS 1600/56, 11 Rebiyülahir 1300 (19 Şubat 1883)

¹⁸⁵⁹ BOA, Y.EE 10/30, 11 Rebiyülahir 1300 (19 Şubat 1883)

¹⁸⁶⁰ BOA, HR.H 171/9-98, 11 Rebiyülahir 1300 (19 Şubat 1883). Mancini'nin 14 Şubat 1883 tarihli Elçi Corti'ye gönderdiği yazısında, Trablusgarb'a giden geminin Sicilya'da durup talimat beklemesine karar verildiğini bildirdiği görülmektedir. Şartları Bâbiâli'nin İtalya'ya hızlı ve ciddi tatminkâr çözümler sunması, Trablusgarb Feriğinin geri çağırılması, Konsolostan resmi bir şekilde özür dilenmesi, suçlu olan subay ve memurun tutuklanmaları, yargılanmaları ve cezalandırılmalarıydı. Bâbiâli ile yapılacak görüşmelerde Elçi Corti sorumluluk alabilirdi ve zırhlı gemiye verilen talimatı geri çekebilirdi. Bunlar

Hariciye Nazırını Trablusgarb Valisinin Konsolostan özür dilemesi için bir telgraf göndermeye ikna ettiğini, ancak bundan Sadrazam ve Padişahın haberinin olmadığını yazmıştı. Sultan II. Abdülhamid, İtalyan savaş gemisinin Trablusgarb'a doğru yola çıktığını öğrenince Hariciye Nazırını çağırmıştı ve Elçi Corti'ye *“eğer Trablusgarb'a bir savaş gemisi gidiyorsa, Sultanın imparatorluğunun çıkarları ve gururu için bazı önlemler alacağını”* söylemesini istemişti. Hariciye Nazırı, eğer Sultan Abdülhamid geminin Sicilya'da olduğunu bilseydi, bu şekilde konuşmazdı diye eklemişti. Valiye acilen emir verilmesi için Padişah bilgilendirilecekti.¹⁸⁶¹

Dönemin Dışişleri Bakanı Mancini, Trablusgarb Konsolosu Lambertenghi'ye Elçi Kont Corti tarafından yapılan girişimlerin sonucu olarak Bâbiâli tarafından Valiye özür dilemesi için emir verildiğini ve Valinin Konsolosa vizite vereceğini duyurmuştu. Eğer bu özür layıkıyla yerine gelirse, ikmal-i namus yeterli kabul edilebilirdi. Konsolosa onun tavır ve hareketleriyle ve gerçekleşecek vizite ile olayın tamamen bitirilmesi gerektiği yazılmıştı. Osmanlı-İtalya arasındaki iyi ilişkilerin korunması

tamamlanırsa savaş gemisine geri gelme emri verilebilirdi. **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 14 Şubat 1883, s. 462.

¹⁸⁶¹ **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 19 Şubat 1883, s. 466. Bakan Mancini Elçi Corti'ye Sultan Abdülhamid'in gemiyi öğrendikten sonra hangi önlemleri aldığını sormuştu. Elçi Corti şöyle bilgi vermişti: Padişah, Havas Ajansının telgrafını okuyup çok sinirlenmişti ve sarayda güvendiği kişilerle görüşmüştü. Bazı savaş gemilerinin hazırlanmasını emretmiş, bazılarını Napoli'ye bazılarını ise Ancona'ya göndermek istemişti. Elçi Corti bu bilgiyi birkaç farklı yerden duyup endişelenmişti, ancak bu düşüncelerin gerçekleşeceğinden ciddi kuşkuları vardı. Sultan, Tunus ve Mısır olaylarından o kadar öfkeliydi ki imparatorluğun içsel, önemli bir parçası sayılan böyle bir hadise bazı gazetelerde İtalya'nın buraya yönelik yanlış haberleriyle böylesi mutlak bir liderin galeyana gelip ne yapabileceğini kim bilebilir ki? Zira yaşamış olduğu olaylar onu son derece hassas kılmıştı ve sürekli güvensizlik duygusu içindeydi. Padişahın durumu öngörülemezdi. **DDI**, Seconda Serie, Vol XV-XVI, 27 Şubat 1883, s. 473-474.

önemliydi.¹⁸⁶² Bu arada, Roma Elçisi tekrar Bakan Mancini ile görüşmeye gitmişti. Mancini, geminin Trablusgarb’a gönderilmemesi ümidinde olduğunu söyleyen Elçiye, “*Vâli-i vilâyet tarafından Konsolosumuza beyân-ı teessüf makâmında bir vizite verilmesi için Bâbîâli ile karar vermiş olduğuna dair bu sabah Kont Corti’den bir telgrafnâme aldım. Ve derhal Konsolos-ı mumâileyhe bir telgrafnâme irsâliyle bu ziyâreti elden geldiği kadar teshil ve Vâli-i müşârûnileyhi lâzım gelen hürmet ve riâyette kabul etmesini tavsiye ve ihtar eyledim. Konsolos-ı mumâileyhden kariben bu ziyâretin icrâ edildiği haberini almak ümidindeyim. O vakt zırlı sefinenin irsâlinden kâmilten ferâgat edecek isem de şimdilik sefine-i mezkûre kumandanına emr-i cedide değin Sicilya’dan kımıldamaması için emir verdireceğim*” şeklinde cevap vermişti.¹⁸⁶³ Elçi Corti ile de görüşülerek, Padişahın bunun gibi olayların gerçekleşmesini önlemek için Osmanlı hükümetinin Trablusgarb memurlarına emir ve talimat verdiği, aynı şekilde İtalya’nın da bunu yapmasını istediği bildirilmişti.¹⁸⁶⁴

İtalya Trablusgarb Konsolosu Lambertenghi ile bir nöbetçi asker arasında başlayıp, tiyatrodan ve Konsoloslukta devam eden ve İtalya tarafından bölgeye gemi gönderilmesi gibi diplomatik bir krize sebep olan olaylar, Vali Ahmet Rasim Paşa’nın Konsolosu ziyaret ederek özür dilemesi ve Konsolosun kendisine teşekkür etmesiyle son bulmuştu.¹⁸⁶⁵

1899 yılında, İtalya Trablusgarb Konsolosluğunda Arap Muhammed el-Mısrati tarafından gerçekleştirilen bir hırsızlık olayı yaşanmış, Trablusgarb Konsolosu Motta bu olayı ve olay karşısında yerel otoritenin tutumunu hem İtalyan Dışişlerine hem de

¹⁸⁶² BOA, HR.SYS 1600/58, 12 Rebiyülahir 1300 (20 Şubat 1883)

¹⁸⁶³ BOA, Y.A.HUS 172/130, 15 Rebiyülahir 1300 (23 Şubat 1883)

¹⁸⁶⁴ BOA, Y.PRK.TŞF 1/62, 15 Rebiyülahir 1300 (23 Şubat 1883)

¹⁸⁶⁵ BOA, Y.A.HUS 172/134, 18 Rebiyülahir 1300 (26 Şubat 1883)

İstanbul Elçiliğine haber vermişti.¹⁸⁶⁶ Bakan Canevaro'ya göre, Trablusgarb'daki Osmanlı otoritelerinin kapitülasyonlara ve İtalyan Konsolosuna saygıya davet edilmeleri gerekiyordu ve süreç hakkında Elçi Pansa'dan bilgi istiyordu.¹⁸⁶⁷ Konsolos Motta'nın Elçi Pansa'ya yazdığı raporuna göre hırsızlığı yapan Konsoloslukta çalışan bir hizmetliydi. Konsolos, olaya bölgesel olarak bakıldığını, kapitülasyon olan kısımlarda durumun farklı olduğunu sanıyordu. En azından kapitülasyonların geçerli olduğu topraklardaki kuralların ticaret gemilerinin Avrupa limanlarında uygulanan haklar gibi daha özel statüde olmasını bekliyordu. Deniz hukuku işin içine girince belli bir dokunulmazlık oluyordu. Bunun gibi olaylar karşısında, örneğin Konsolosun şahsi zararına olan bu hırsızlık olayında olduğu gibi bir dokunulmazlığın Osmanlı Devleti'ndeki yabancı Konsolosluklara verilmesi gerektiğini düşünüyordu. Ekleyeceği bir bilgi daha vardı, mantıklı olarak yerel otoritelerin arama yapma, hasar tespiti gibi aslında kapitülasyon ruhuna ters düşen uygulamaları Konsolosluklarda yapma hakkı belki de olmalıydı. Fazlasıyla babacan bir otoriteyle hırsızı korumuşlardı. Osmanlı otoriteleri bu sadık olmayan hizmetkara Konsolosun ne yapmak istediğini bilemezlerdi çünkü bunları konuşmamıştı ve onu tamamen kendi inisiyatiflerini kullanarak serbest bırakmışlardı. O kişiyi fazla korumuşlardı. Konsolos, Osmanlı otoritelerinden Konsolosluğa hizmetkari ve çaldığı eşyaları göndermelerini istemişti, halbuki onlar hizmetkari serbest bırakmışlar, üstelik Konsolosun eşyalarını ona hediye etmişlerdi. Bu durumda onun niyetleri otoriteler için bahane teşkil edemezdi. Eğer tatminkar bir cevap

¹⁸⁶⁶ Muhammed el Mısrati, Konsolosun hizmetinde yaklaşık iki yıldır aşçı olarak çalışmaktaydı. Her zamanki gibi salı günü pazara gidiyorum diyerek çıkmış, ancak geri dönmemişti. Konsolosluktan bazı eşyalar eksilmişti ve kendisinin Trablusgarb'daki bazı dükkan sahiplerine de borcu vardı. Konsolosun raporu için bkz. **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1889, 29 Nisan 1899.

¹⁸⁶⁷ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1889, 12 Mayıs 1899.

alamazsa, bu demek olacaktı ki Trablusgarb'da İtalyan Konsolosluğunda rahatça hırsızlık yapılır, ceza alınmazdı. Bu şekilde gerek Konsolosun şahsi güvenliği, gerekse arşivin güvenliği azalmış oluyordu. Henüz bir çözüme ulaşılmamıştı o da hiçbir adım atmayacaktı. Zira o bir hata yapmamıştı ve ilk adım atması uygun düşmezdi. Trablusgarb'da memurların Konsoloslukla görüşmelerinde daha kucaklayıcı halleri yoktu. Bundan önceki olaylarda da görmüştü ki hakaret etmeleri, saygısızlık yapmaları kastiydi. Yeni atanmış Vali kötü niyetli değildi, ona bir tutumu yoktu ama ona danışmanlık yapanlar ve sorumlu olanlar vardı. Trablusgarb'da pozisyonu oldukça sevimsiz bir hal almıştı ve bu Konsolosluk görevinden alınmayı istiyordu. Maalesef Osmanlı otoriteleri haklı olduğunda dahi hep ona karşı tavır sergilemişlerdi. Elçilik de hiçbir şekilde olayın üstüne gitme yanlısı olmamıştı, Konsolos haksız yere suçlanmıştı. Bu hırsızlık olayından sonra Elçilik çözümü Konsolosa bırakmıştı ama onun bulacağı çözüm yoktu, suçlu Tunus'a rahatça mallarla gitmişti, bunlar Osmanlı otoriteleri tarafından kendisine hediye edilmişti. Konsolos bu nedenle ayrılmak istiyordu, ister sağlık ister ailevi sebepler denilebilirdi.¹⁸⁶⁸

Trablusşam Konsolosluğu

1887 yılında atanan Trablusşam Konsolos Vekili Giorgio Parodi'ydi.¹⁸⁶⁹ 1888 ve 1889 yıllarında Konsolos atanmamıştı.¹⁸⁷⁰ 1890-1892 yıllarında Augusto Medana Konsolos Vekili olarak atanmıştı.¹⁸⁷¹ 1893 yılından itibaren ise görevde Carlo Catzeflis bulunmaktaydı.¹⁸⁷² 1896 yılında Konsolos Vekili olarak tekrar Augusto Medana

¹⁸⁶⁸ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1889, 26 Mayıs 1899.

¹⁸⁶⁹ **CGRI** 1887 s. 100.

¹⁸⁷⁰ **CGRI** 1888 s. 104; 1889 s. 112.

¹⁸⁷¹ **CGRI** 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65.

¹⁸⁷² **CGRI** 1893 s. 68.

görülmektedir.¹⁸⁷³ 1898’de ise Carlo Catzefflis’in göreve yeniden döndüğü
görülmektedir.¹⁸⁷⁴

Trabzon Konsolosluğu (Trebisonda)

1870-72 yıllarında Trabzon Konsolos Vekili Oddone de Gresti’ydi.¹⁸⁷⁵ 1873
yılında göreve aynı unvan ile Giulio Malmusi getirilmişti.¹⁸⁷⁶ 1875 yılında Konsolos
Vekili olarak Francesco Lambertenghi bulunuyordu.¹⁸⁷⁷ 1876-1879 yıllarında Trabzon
Konsolosu Gio. Paolo Riva’ydı.¹⁸⁷⁸ 1880-1882 döneminde Konsolos atanmamıştı.¹⁸⁷⁹
1883 yılında bir yıllığına Gaetano Solanelli Konsolos olarak atanmıştı.¹⁸⁸⁰ 1884-1885
yıllarında Francesco Bruni Trabzon Konsolosuydu.¹⁸⁸¹ 1886 yılında göreve bir yıllığına
Pietro Perolari Malmignati devam etmişti.¹⁸⁸² 1887-1890 yıllarında Trabzon Konsolosu
Ludovico Gioja’ydı.¹⁸⁸³ 1891-1896 döneminde ise Odoardo Francisci Konsolos olarak
tayin edilmişti.¹⁸⁸⁴ 1898’de İtalya’nın Trabzon Konsolosu ise Giulio Iona’ydı. (Jona)¹⁸⁸⁵

¹⁸⁷³ **CGRI** 1896 s. 2496.

¹⁸⁷⁴ **CGRI** 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s.
37; 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹⁸⁷⁵ **CGRI** 1870, s. 153; 1871, s. 139; 1872, s. 143.

¹⁸⁷⁶ **CGRI** 1873 s. 143; 1874 s. 143.

¹⁸⁷⁷ **CGRI** 1875 s. 141.

¹⁸⁷⁸ **CGRI** 1876 s. 140; 1877 s. 146; 1878 s. 97; 1879 s. 93.

¹⁸⁷⁹ **CGRI** 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105.

¹⁸⁸⁰ **CGRI** 1883 s. 99.

¹⁸⁸¹ **CGRI** 1884 s. 103; 1885 s. 107; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 410.

¹⁸⁸² **CGRI** 1886 s. 110.

¹⁸⁸³ **CGRI** 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289.

¹⁸⁸⁴ **CGRI** 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68 (1893’te Edoardo Francisci olarak geçiyor); 1896 s. 2494.

¹⁸⁸⁵ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Corrispondenza
Consolato in Trebisonda Miscellanea-Personale (1895-1905), 22 Aralık 1896, 25 Ocak 1897; **CGRI**
1898, s. 124. Jona, İskenderiye Konsolos Vekiliydi. **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235.

1901’de yerine Carlo Magenta atanmıştı.¹⁸⁸⁶ 1906 yılında atama yapılmamıştı, tercüman olarak Amedeo Guglielmi bulunuyordu.¹⁸⁸⁷ 1907 yılında Konsolos olarak Felice Beauregard atanmıştı.¹⁸⁸⁸

Bir gazete haberinde, İtalya Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine İtalya’nın Osmanlı Devleti’nin bütün büyük şehirlerinde okullar açacağı yazılmıştı. Trabzon’da açılacak okul için birçok kitap getirilmiş, aynı zamanda biri erkek biri kadın iki öğretmen de şehre gelmişlerdi. Genel eğitimin İtalya’da çok geri olduğunu ve reforma ihtiyacı olduğunu düşündüğünü iddia eden gazete, İtalya Başbakanının Osmanlı hakkında şefkat göstermesini ve kendi halkını cehalette bırakıp İtalya Devleti’nin bütçesine büyük bir masraf ekleyip İtalyan bulunmayan yerlerde okullar açmasının nedenini bulamadığını iddia etmişti. Geçen dönemlerdeki acı tecrübelerden dolayı Osmanlı hakkında çok anlamsız bir hayırseverlik gösterenler için güvensizlik hissediliyordu. Osmanlı halkının eğitime ilgisi büyüktü, dışardan teşvik edilmeye gerek yoktu.¹⁸⁸⁹

Uşak Konsolosluğu (Usciak)

İtalya Krallığı’nın İzmir Konsolosu Archimede Bottesini, 1895 yılında, Uşak’ın halihazırda Hüdavendigâr Vilayeti dahilinde olduğunu hukuki olarak İstanbul dâhilinde, ancak bölgenin bir ucunun İzmir hattında bulunduğundan ve kumpanyanın baş ofisleri de burada olduğundan dolayı, Uşak’ın İzmir’e bağlanması gerektiğini İtalyan Dışişlerine yazmıştı. Fakat bu bir detaydı, önemli olan ise getireceği yararlardan hiçbirisini kaybetmemek için burada acilen Konsolos Vekaleti kurulmasıydı. 19 Kasım

¹⁸⁸⁶ **CGRI** 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁸⁸⁷ **CGRI** 1906 s. 37.

¹⁸⁸⁸ **CGRI** 1907 s. 39.

¹⁸⁸⁹ BOA, Y.PRK.TKM 14/37, 24 Cemaziyelevvel 1306 (26 Ocak 1889)

1895 tarihiyle gelen cevapta, Konsolosun talebi kabul edilmiş ve Uşak'ta Konsolos Vekaleti kurulmuştu. Bakanlık ayrıca, Hüdavendigâr Vilâyetinin de İzmir bölgesine bağlandığını ilan etmişti. Bunun üzerine Konsolos tekrardan yazarak, her ne kadar bu Konsolosluk ofisinin açılması neticesinde Hüdavendigâr Vilayeti bundan sonra hukuki açıdan İzmir'e bağlı olacaksa da bunun kısıtlı bir şekilde algılanması gerektiğini, sadece güney kısmının bu Konsolosluğa bağlı olmasını ifade etmişti. Kuzey değil Güney bölgesi bu kapsamda yer almalıydı çünkü burada demiryoluyla ilgili bölüm mevcuttu. Kuzeyde ise o hat Marmara Denizi kıyılarını takip ediyordu, o da farklı bir alan olmalıydı. Hüdavendigâr Vilayetinin Kuzey bölgesi ise İstanbul Konsolosluğunun hukuki sınırları dahilinde kalırsa pek çok açıdan daha uygun olacaktı. Bakanlık bu yazıya verdiği cevapta eğer Hüdavendigâr Vilayeti bu Konsolosluk sınırları dahilinde belirtilmişse, Konsolosun Uşak'ta bir Konsolos Vekaleti kurulmasına ilişkin raporunda herhangi bir kısıtlama olmaksızın ibaresiyle yaptığı teklife dayalı olarak böyle yapılmıştı. Konsolos buna çok şaşırılmıştı zira bu sözlerden böyle bir sonuç nasıl çıktı anlayabilmiş değildi. Ona göre tam tersi anlaşılıyordu çünkü o, sadece demir yolu hattından ve demiryolunda çalışan işçilerden bahsetmişti, bu yüzden bu Konsolos Vekaleti teklifini yapmıştı. Bakanlık, Konsolosun bu raporunda da belirttiklerini göz önünde bulundurarak İstanbul Elçiliği ile görüşmesini, bilgilendirme alınca Bakanlığa sonucu bildirmesini talimat vermişti. Konsolos Bottesini, yine de aynı görüşteydi, çıkarlar ve hizmet açısından Hüdavendigâr Eyaletinin Marmara Denizi'nin kıyısındaki yerlerin ve Çanakkale Boğazı'nın önceden olduğu gibi bu Konsolosluğa bağlı olmasını, İzmir'e bağlı olmamasını savunuyordu. Daha net olması gerekirse, o vilayete ait olan Alaşehir-Afyonkarahisar demiryolu çalışmalarının bulunduğu bölge kendisinin kontrolü altındaki bölgede olmalıydı ve tabi ki aynı şekilde onun güneyinde kalan kısım da orada bulunmalıydı. Eğer Elçilik de kendisiyle aynı görüşteyse bunu Bakanlığa bildirmelerini rica etmişti. Hem alan çok genişleyecekti hem de bu kadar işi yapacak memur yoktu.

Kendisi bunu teklif etmemiştir, yazdıklarından böyle bir şeyin anlaşılmasını istememiştir sadece işçilerin ihtiyaçlarına hizmet için bir Konsolos Vekaleti kurulmasını istemiştir.¹⁸⁹⁰ Bakanlık, bölgedeki demiryolu çalışmalarına katkıda bulunmak üzere gelen İtalyan işçilerin azalan sayısı ve talebi nedeniyle burada daha ufak çapta bir Konsolosluk birimi kurulmasını öngörmüştü.¹⁸⁹¹ Konsolosluğa Uşak'a gelip giden İtalyanların işleri için buraya bir Konsolos Vekili atanmak istendiği İtalya Elçiliğinden bildirilince, ilçede diğer devletlerin Konsolos veya Konsolos Vekilleri bulunup bulunmadığı sorgulanmıştır.¹⁸⁹² İtalya'nın Uşak Konsolos Vekili Giuseppe Sonsito?'nun Osmanlı tebasının hukukunu kasten yerine getirmemesi, sebepsizce kanuni tebliğlerden çekinmesi ve açıktan açığa Osmanlı tebasının hukukunun ziyanına neden olmasından dolayı görevine son verilmesi veya değiştirilmesi, asıl Konsolosun gönderilmesi Vilayet Tercümanlığına bildirilmiştir. Konsolosun görevi trenyolu inşaatı süresince geçerliydi. Bu sorunun çözülmesi gerekmektedir.¹⁸⁹³ 1897 yılının Aralık ayında, Alaşehir tren hattı inşaatının bitmesiyle buradaki İtalyan işçilerinin umumen Uşak ve civarından gitmeleri üzerine, Uşak İtalya Konsolos Memurunun memuriyetinin devamına artık gerek kalmadığı anlaşılmış ve kendisinin memuriyeti inşaatın bitimine kadar tanınmış olduğu ifade edilmiştir.¹⁸⁹⁴

¹⁸⁹⁰ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Corrispondenza Agenzia Consolare in Brussa Miscellanea- Personale 1895-1903, 10 Ocak 1896.

¹⁸⁹¹ **ASMAE**, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Corrispondenza Agenzia Consolare in Brussa Miscellanea- Personale 1895-1903, 8 Mayıs 1896.

¹⁸⁹² BOA, BEO 723/54191, 13 Receb 1313 (30 Aralık 1895)

¹⁸⁹³ BOA, HR.TH 201/92, 11 Cemaziyelevvel 1315 (8 Ekim 1897)

¹⁸⁹⁴ BOA, HR.HMŞ.İŞO 185/49, 30 Receb 1315 (25 Aralık 1897)

Üsküp Konsolosluğu (Uskub)

1886-1889 yılları boyunca İtalya'nın Üsküp Ajan Konsolosu Samuele Modiano'ydu.¹⁸⁹⁵ Üsküp'te bulunan İtalya Devleti tebasının işleri için Avusturya Konsolosu görevlendirilmiş idiyse de, İtalya Devleti tarafından Üsküp İtalya Konsolosluğuna Cavaliere Lorenzo Russi Konsolos olarak atanmıştı.¹⁸⁹⁶ 1898'de yine Avusturya Konsolosunun görevlendirildiği görülmektedir.¹⁸⁹⁷ 1907 yılında Konsolos olarak Augusto Stranieri tayin edilmişti.¹⁸⁹⁸

Varna Konsolosluğu (Varna)

1870 yılı İtalya Konsolos Vekili Angelo Comello'ydu.¹⁸⁹⁹ 1871-77 yıllarında Varna Konsolos Vekili Costantino Sciaccaluga'ydı.¹⁹⁰⁰ 1878-1907 yıllarında görevi vekaleten Giovanni Battista Assereto yürütmüştü.¹⁹⁰¹

Bulgaristan Komiserliği, Varna'da Arnavutlardan oluşan zararlı bir cemiyete İtalya'nın Varna Fahri Konsolosunun gizlice başkanlık yaptığını ve yardım ettiğini bildirmiş, bunun üzerine Osmanlı hükümeti Roma'daki Elçiliğine bu durumla ilgili girişimde bulunması talimatını vermişti. Osmanlı Devleti'ne tabi bir emaret olan Bulgaristan'da bunun gibi insanların gelmeleri ve Osmanlı aleyhinde fesat cemiyetleri

¹⁸⁹⁵ **CGRI** 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112.

¹⁸⁹⁶ BOA, İ.HR 381/5, 5 Receb 1320 (8 Ekim 1902); DH.MKT 605/11, 18 Receb 1320 (21 Ekim 1902)

¹⁸⁹⁷ **CGRI** 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40.

¹⁸⁹⁸ **CGRI** 1907 s. 39.

¹⁸⁹⁹ **CGRI** 1870 s. 153.

¹⁹⁰⁰ **CGRI** 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 142; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1876 s. 139; 1877 s. 145.

¹⁹⁰¹ **CGRI** 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124. (ag.c.); 1901 s. 124; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; 1907 s. 39; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 411; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 289; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 235; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

kurmaları kabul edilemezdi.¹⁹⁰² Yapılan araştırma sonucunda, Assereto'nun düzgün bir insan ve Osmanlı dostu bir kişi olduğu, ne Arnavut ne de diğer komitelerle bir ilişkisi ve bağlantısı olmadığı ortaya çıkmıştı. Konsolos Vekili, bu dedikodunun nereden ve ne sebeple ortaya atıldığını araştırıyordu.¹⁹⁰³ Yine İtalya Dışişlerine göre de, sadece ticaretle uğraşmakta olan Konsolos Vekilinin asla Bulgar komiteleriyle ilişkisinin bulunmadığı ve bu duyumun kesinlikli asılsız olduğu ifade edilmişti.¹⁹⁰⁴

Vodin Konsolosluğu (Vodina)

İtalya'nın Vodin'e Konsolos Memuru atama talebi üzerine, bu talep incelenmiş ve burada hiçbir İtalyalının yaşamadığı anlaşılmıştı. Sadece demir yolu inşaatı sebebiyle burada bulunan İtalyan işçiler vardı, bu işçiler ise işlem bittiğinde buradan ayrılacaklardı. Bu yüzden o bölgede Konsolosluk kurulmasına gerek duyulmadığı görüşü İtalyan Sefaretine bildirilmişti. Ancak, bu inşaatın iki sene süreceği ve işçilerin de burada kalacağı gözönüne alınmış, bu işçilerin hukukunun korunması ve aralarında çıkabilecek anlaşmazlıkların çözülmesi için demiryolu inşaatı bitene kadar Konsolos Memurluğunun kurulmasına ve Mühendis Giuseppe Florio'nun göreve atanmasına karar verilmişti.¹⁹⁰⁵ 1893 yılında Vodin Konsolosu Giuseppe Florio'ydu.¹⁹⁰⁶

Giuseppe Florio'nun Konsolosluğu döneminde, İtalya Elçiliğinden bir şikayette bulunulmuştu. Buna göre, Fahreddin Bey ve arkadaşları Vodin Konsolosunun evini basmışlar, Konsolosun eşinin odasına kadar girmişlerdi. Bu kişi tutuklandıktan sonra hapisten kaçmış, çiftliğine geri dönmüştü. İtalya hükümeti kendisinin tutuklanmasını ve

¹⁹⁰² BOA, İ.HUS 96/119, 28 Muharrem 1320 (7 Mayıs 1902); HR.SFR.04 673/49, 27 Muharrem 1320 (6 Mayıs 1902)

¹⁹⁰³ BOA, Y.PRK.MK 11/46, 9 Safer 1320 (18 Mayıs 1902)

¹⁹⁰⁴ BOA, HR.SYS 155/11, 12 Safer 1320 (21 Mayıs 1902)

¹⁹⁰⁵ BOA, MV 69/79, 11 Şevval 1309 (9 Mayıs 1892); BEO 5/330, 17 Şevval 1309 (15 Mayıs 1892).

¹⁹⁰⁶ CGRI 1893 s. 68.

cezalandırılmasını istiyordu.¹⁹⁰⁷ Selanik Vilayetinden gelen yazıya göre ise, Fahreddin Bey Konsolosluga bitişik olan gazinoda sarhoş olduğu halde oradaki kızlardan birisiyle tartışmış, polis tarafından çıkarıldıktan sonra revolver ile tekrar gazinoya girmek isterken sarhoşlukla Konsolosluk avlusuna girmişti. Bir sorun oluşmasına izin verilmeden çıkarılmış, sokakta havaya bir el ateş etmiş ve kaçmıştı. Fahreddin Bey'in yakalanması için gerekli yerlere yazılar yazılmış, Manastır'a yakın bazı yerlerde görülmüştü.¹⁹⁰⁸ İtalya Elçiliği kendisinin çiftliğine döndüğünü bildirmiş ve hemen tutuklanmasını talep etmişti.¹⁹⁰⁹ Fahreddin Bey çiftliğinde arkadaşı ile beraber yakalanmış ve Yemen'e asker olarak gönderilmesine karar verilmişti.¹⁹¹⁰

Volos Konsoloslugu (Volo)

1870-1881 yıllarında İtalya'nın Volos Ajan Konsolosu Carlo Guglielmo Borrel'di.¹⁹¹¹

Yafa Konsoloslugu (Giaffa)

1871-1876 yıllarında Yafa Konsolos Vekili Giovanni Philibert'ti.¹⁹¹² 1888-1902 yıllarında ise Vekil Benedetto Alonso'ydu.¹⁹¹³ 1906 yılında göreve Konsolos olarak Alfonso Alonso atanmıştı.¹⁹¹⁴

¹⁹⁰⁷ BOA, HR.TO 281/70, 1 Muharrem 1310 (26 Temmuz 1892)

¹⁹⁰⁸ BOA, HR.TH 121/28, 24 Zilhicce 1309 (20 Temmuz 1892)

¹⁹⁰⁹ BOA, BEO 42/3101, 7 Muharrem 1310 (1 Ağustos 1892)

¹⁹¹⁰ BOA, BEO 48/3584, 18 Muharrem 1310 (12 Ağustos 1892); BEO 54/4038, 28 Muharrem 1310 (22 Ağustos 1892)

¹⁹¹¹ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 142; 1874 s. 143; 1875 s. 141; 1877 s. 145; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 99; 1881 s. 104.

¹⁹¹² **CGRI** 1871 s. 139; 1872 s. 143; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141; 1876 s. 139.

¹⁹¹³ **CGRI** 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2496; 1898 s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40.

Yanya Konsolosluğu (Janina)

İtalya'nın 1870-75 yıllarında Yanya Konsolos Vekili Enrico de Gubernatis'ti.¹⁹¹⁵ 1876-1878 yıllarında Yanya Konsolosu Francesco Zerboni'ydi.¹⁹¹⁶ 1879-1880 yıllarında göreve Luigi de Goyzueta getirilmişti.¹⁹¹⁷ 1881-1882 yıllarında ise Bernardo Lambertenghi Konsolos olarak atanmıştı.¹⁹¹⁸ 1883 yılında bir yıllığına Antonio Greppi Yanya Konsolosuydu.¹⁹¹⁹ 1884 yılında Giorgio Millelire Konsolos Vekiliyken,¹⁹²⁰ 1885 yılında Konsolos olarak atanmıştı.¹⁹²¹ 1886-1888 yıllarında Konsolos ataması yapılmamıştı.¹⁹²² 1889-1893 senelerinde ise Michele de Santo Konsolos Vekiliydi.¹⁹²³ 1898-1906 yıllarında Yanya Konsolosu olarak Giorgio Millelire bulunuyordu.¹⁹²⁴ 1907'de Başkonsolos atanmamıştı, tercümanlar bulunuyordu.¹⁹²⁵

¹⁹¹⁴ **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 38; BOA, İ.HR 382/40, 16 Zilhicce 1320 (16 Mart 1903); DH.MKT 681/36, 8 Muharrem 1321 (6 Nisan 1903); BEO 2031/153321, 29 Zilhicce 1320 (29 Mart 1903). Baba-oğulun tabiiyetleri hakkında bkz. BOA, HR.TH 297/46, 2 Zilkade 1321 (20 Ocak 1904); HR.TH 330/81, 18 Zilhicce 1323 (13 Şubat 1906)

¹⁹¹⁵ **CGRI** 1870 s. 153; 1871 s. 140; 1872 s. 144; 1873 s. 142; 1874 s. 142; 1875 s. 141.

¹⁹¹⁶ **CGRI** 1876 s. 139; 1877 s. 145; 1878 s. 97.

¹⁹¹⁷ **CGRI** 1879 s. 93; 1880 s. 99.

¹⁹¹⁸ **CGRI** 1881 s. 104; 1882 s. 104.

¹⁹¹⁹ **CGRI** 1883 s. 99.

¹⁹²⁰ **CGRI** 1884 s. 103.

¹⁹²¹ **CGRI** 1885 s. 107; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 410.

¹⁹²² **CGRI** 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104.

¹⁹²³ **CGRI** 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1896 s. 2488 (1896 yılında Michele de Stefano olarak geçiyor)

¹⁹²⁴ **CGRI** 1898, s. 124; 1899 s. 124; 1900 s. 124; 1901 s. 124; 1902 s. 40. (1902 başkonsolos); 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 130.

¹⁹²⁵ **CGRI** 1907 s. 38.

1902 yılında, Yanya Konsolosu Giorgio Millelire İtalya hükümetine Yanya Valisi ile ilgili bir şikâyetle bulunmuştu. Buna göre, Millelire Yanya'ya döndükten sonra Vali hem kendisini ziyaret etmemişti, ayrıca onu karşılamaya ne Tercümanı ne de Emniyet Amirini göndermemişti. Hatta o döneme kadar Konsolosluğa Tercümanı bile göndermemişti, onunla ilişkileri hep bölük pörçüktü. Konsolos bir de posta uygulaması ile ilgili aldığı talimatları bir gün sonra kendisine bildirecekti. Dışişleri Bakanı Prinetti, Elçi Malaspina'ya Bâbîâliye gitmesini ve Valinin Konsolosa karşı yaptığı bu davranışlara bir son vermesini sağlamasını bildirmeliydi. Eğer bu sorun devam ederse, İtalya'nın alacağı önlemler konusunda Osmanlı memnun olmayacak ve bu önlemler hakkında şikâyet etmeye de hakkı olmayacaktı.¹⁹²⁶ Hariciye Nazırı'na göre, eğer ki Osman Paşa Başkonsolos Millelire'yi karşılamaya birisini göndermediyse bunun kötü niyetten değil, sadece haberi olmadığı için olduğunu söylemişti.¹⁹²⁷ Prinetti'ye göre, Osman Paşa'nın yeni bahanesi ciddiye alınmayacak kadar kötü bir şakaydı, tabi ki Konsolosun dönüşünden haberi vardı. Bu yüzden de Elçi, Osmanlı hükümetini bu şekilde davranmamak konusunda resmen uyarmalı ve Vali Osman Paşa'nın Konsolosu ziyaret etmesini sağlamalıydı. Roma'daki Osmanlı Elçisi gelirse ona da aynı bilgilendirmeyi yapacaktı.¹⁹²⁸ Bunun üzerine Malaspina Hariciye Nazırına giderek, Osman Paşa'nın Konsolos Millelire'ye karşı olan tahammül edilemez davranışlarının durdurulmasını, Valinin Konsolosu ziyaret etmesini istemişti. Nazır da bu ziyaret için Valiye gerekli talimatı vereceğini söylemişti.¹⁹²⁹ Konsolos Millelire, Bakan Prinetti'ye yazdığı yazıda, Vali, Jandarma Kumandanı Esad ve Tercümanın Konsolosluğa

¹⁹²⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 5 Ocak 1902, s. 11-12.

¹⁹²⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 21 Ocak 1902, s. 52.

¹⁹²⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 22 Ocak 1902, s. 56-57.

¹⁹²⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 23 Ocak 1902, s. 61-62. "...bir hadise-i siyasiyeye mahal verilmemek üzere Yanya Valisi Paşa Hazretlerinin bir vesile-i münasebe ile konsolosun nezdine azimetle ihtilafın ortadan kaldırılması..." BOA, İ.HUS 93/51, 17 Şevval 1319 (27 Ocak 1902)

geldiklerini, Valinin Konsolos geldikten sonra karşılamak ve kendisine iyi dileklerini bildirmek üzere bir görevliyi göndermemiş olduğundan dolayı özür dilediğini, bunun kendisinin suçu olduğunu, Preveze otoritelerince bilgilendirilmemiş olduğunu ancak bunun da durumunu haklı çıkarmadığını ifade ettiğini yazmıştı. Konsolos, Valiyi sıcak bir şekilde karşılamıştı ve bu olayın en azından kadim dostluklarına kaldıkları yerden başlama fırsatı verdiği için kendisini kutlamıştı. Vali yarım saat Konsoloslukta kalmış ve sonra veda etmişti. Konsolos bir gün sonra ona iade-i ziyarete gidecekti.¹⁹³⁰

Yanya Konsolosunun Konsolosluk içinde bir posta şubesi açmak istemesi yüzünden sinirler yeniden gerilmişti. Konsolos Millelire'nin Bakan Prinetti'ye yazdığına göre, Yanya'daki posta ofisinin açılmasından beş gün sonra Vali resmi bir nota ile irade olmadan açılışa izin olmadığını, eğer 24 saat içinde ofis kapanmazsa güvenlik güçlerinin gelip kapatma emri olduğunu söylemişti. Bu arada, polisler şehirde esnafları dolaşarak sadece Avusturya posta ofisinin tanındığını, eğer İtalya posta ofisine giderlerse hapse atılacaklarını bildiriyorlardı. Önceki günlerde esnaf ile dolup taşan posta ofisi o gün bomboştu. Vali'nin onlara karşı kişisel hiddeti daha çok artmaktaydı ve Konsolos Millelire, Valiye idareci olarak hem ofise hem de esnafa karşı bir şiddet olayı olursa, olaydan dolayı Valiyi sorumlu tutmayı söylemeye gitmeyi düşünüyordu ve bu hususta talimat beklemekteydi.¹⁹³¹ Bakan Prinetti bunu onaylıyordu ve Bâbîâlî'den şiddetin durdurulması için Valiye telgraf çekmesini istediğini ekliyordu.¹⁹³² Konsolos Millelire, Valinin Konsolosluğu polislerle çevirdiğini, bunların insanları durdurup mektuplarını İtalya Konsolosluğuna getirip getirmediğini sorduklarını ve evet diyenleri uzaklaştırdıklarını yazmıştı. Konsolosluğun polis kordonu altında olduğunu

¹⁹³⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol VI, 26 Ocak 1902, s. 73. İki tarafın birbirini ziyaret etmesiyle beraber sorunun çözüldüğü bildirilmişti. BOA, HR.TH 264/36, 26 Şevval 1319 (5 Şubat 1902)

¹⁹³¹ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 26 Ağustos 1902, s. 71.

¹⁹³² **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 27 Ağustos 1902, s. 72.

Konsolos gözleriyle görmüştü. Halk arasında panik çok büyüktü ve hiçkimse Konsolosluğa yanaşmaya cesaret edemiyordu.¹⁹³³ Bunun üzerine Bakan Prinetti, Elçi Malaspina'ya Bâbîâli'nin gereken talimatları bir an önce Valiye vermesini söylemesini yoksa sevimsiz olayların cereyan edeceğini yazmıştı. Daha önce de söylediği gibi, imparatorluğun her yerindeki bütün yabancı posta ofisleri kapanırsa İtalya da zorluk çıkarmayacaktı.¹⁹³⁴ Malaspina bununla ilgili Hariciye Nazırına görüşmeye gitmiş, şikâyetlerini ortaya koymuştu. Yanya'da emsal teşkil eden başka bir ülkenin posta ofisi olması dolayısıyla İtalya bu hakkının reddedilmesini kabul edemezdi. Tevfik Paşa ise eski posta ofislerinin tolere edildiğini, ancak yenilerinin açılması için izin alınması gerektiğini söylemişti. Bâbîâli'nin kararı konusunda Elçiye bilgilendirecekti.¹⁹³⁵

Ertesi gün Elçi Malaspina, Elçilik tercümanı Cangia'yı Hariciye Nazırının yanına göndermişti. Cangia, şu bilgileri vermişti: Birincisi kendilerine hala cevap verilmemişti, ikincisi Vali tarafından iki dost ülke arasındaki ilişkilere uymayan şekilde davranılması ağır komplikasyonlara sebep olabilirdi, halbuki İtalya'nın Padişaha büyük nezaket gösterdiği bir dönemin arifesinde Valinin hala haksız yere ve dostluk duygularıyla örtüşmeyen bir şekilde bir tutum sergilemekte ısrarcı olması başka sıkıntılara neden olabilirdi, üçüncüsü böylesi bir durumda Bâbîâli'nin sessizliği karşısında İtalya'ya durumu bildirip alacağı önlemler konusunda ondan talimat beklemekten başka yapacak bir şey yoktu, dördüncüsü bunu yapmadan önce bir kez daha hiç gecikme olmadan İtalya için tahammül edilemez bir hal alan bu duruma bir son vermesini bir kez daha kendisinden rica ettiğini Elçi adına bildirmişti. Elçi, hükûmetine rapor yazacaktı. Bu bilgilendirmenin sonucu olarak Hariciye Nazırı, Tercüman Cangia

¹⁹³³ DDI, Terza Serie, Vol VII, 27 Ağustos 1902, s. 73.

¹⁹³⁴ DDI, Terza Serie, Vol VII, 28 Ağustos 1902, s. 73; 29 Ağustos 1902, s. 73-74.

¹⁹³⁵ DDI, Terza Serie, Vol VII, 29 Ağustos 1902, s. 74.

vasıtasıyla vali tarafından alınan emniyet önlemlerinin derhal durdurulması konusunda emir verilmesini bizzat kendisinin sağlayacağını ifade etmişti. bildirildi.¹⁹³⁶

Konsolos Millelire, Konsolosluga karşı emniyet önlemlerinin olanca ciddiyetiyle devam ettiğini yazmıştı. Bunun üzerine Elçi Malaspina, Tercüman Cangia'ya hemen acilen Hariciye Nazırına gitmesi talimatını vermişti. Konsolos Millelire'nin telgrafında belirtilen olayları Elçinin adına bildirecekti. Kendisine verilen tüm teminatlara rağmen Yanya'da durumun bir gün önce bile devam ettiğini, İtalya'nın kabul edemeyeceği bir halde olduğunu ve artık Valinin şiddet olaylarının yarattığı sonuçlardan Bâbiâli'yi sorumlu tuttuğunu ona bildirmesini istemişti. Cangia, Hariciye Nazırı ve Sadrazamı gördükten sonra Sadrazamın onun yanındayken hemen Osman Paşa'ya talimat yazıp gönderdiğini Elçiye nakletmişti. Bu talimata göre İtalyan Konsolosluga karşı alınan emniyet tedbirleri hemen durdurulacaktı. Tercüman Cangia, Konsolosluk hakkındaki baskı tedbirlerine son verilmezse bundan yeni zorluklar ortaya çıkacağını ve İtalya Kralı III. Vittorio Emanuele'nin hediyelerini getirecek olan Amiral Palombo'nun ziyaretten kaçınması gerekeceğini söyleyeceğini belirtmişti. Cangia'ya daha önce de belirtildiği gibi posta ofisi konusunda izin verilmeyeceği söylenmişti. Ancak, İtalya'nın usule karşı ortaya çıkan girişimlerinin engellenmesi gerekiyorsa da, Elçiliğin bu tedbirlere Konsolosluk kuşatılmış diye siyasi bir mahiyet vermesinden endişe edilerek, posta işleri mümkün tedbirler çerçevesinde engellenmek üzere Konsolosluk etrafında bulunan asker ve jandarmanın kaldırılmasına ve kişisel meseleler için oraya gideceklerin engellenmemesine karar verilmişti.¹⁹³⁷

Yanya Konsolosu Millelire, polis önlemlerinin tamamen kaldırıldığını ancak Osmanlıların posta ofisini kullanmaları yasağının devam ettiğini yazmıştı. Elçi

¹⁹³⁶ **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 30 Ağustos 1902, s. 74-75.

¹⁹³⁷ BOA, Y.A.HUS 433/143, 26 Cemaziyelevvel 1320 (31 Ağustos 1902); **DDI**, Terza Serie, Vol VII, 31 Ağustos 1902, s. 75-76.

Malaspina ise acil olan polis önlemlerinin kaldırılması olduğunu ve bunun elde edildiğini, eğer Vali kendisine bu yönde soru sorarsa konunun iki hükümet tarafından incelenmesine bırakılmış olduğu yönünde cevap vermeliydi.¹⁹³⁸ Roma Elçisi de İtalya Dışişlerinde bu mesele ile ilgili görüşme yapmıştı. Genel Sekreter, Valinin yaptıklarından şikayetle, Yanya’da İtalyan postanesinin açılmasının bir geçici tedbirden ibaret olduğunu ve İtalyan hükümetinin şehir dâhilinde İtalyan çıkarlarına zarar vermekte olan diğer yabancı postanelerinden başka bir hizmeti bulunmaması konusunu dikkate alarak böyle bir geçici tedbire başvurduklarını ifade etmişti ve Osmanlı topraklarında bulunan bütün yabancı postanelerinin aynı zamanda kapatılmasını İtalyan hükümeti de memnuniyetle kabul edecekti.¹⁹³⁹ Sonuç olarak ise, İtalya posta ofisinin işlemesi hakkındaki teklife uygun talimatlar Valiye verilmişti. Eğer Vali bu talimatlara rağmen tehditkar tavrını sürdürürse ve yeni olaylar çıkarsa Konsolos Millelire, Elçi Malaspina’yı bilgilendirecekti.¹⁹⁴⁰

1904 yılında Konsolos Millelire, Dışişleri Bakanı Tittoni’ye yazdığı yazıda, “*Scuola d’Arti e Mestieri*” (Sanat Meslek Okulu) de eğitim gören Arnavut ve Müslüman öğrencilerin eğitim almasının yasaklandığını, ses çıkaranların ise hapse atıldığını bildirmişti. Bu olayın sebebi Yunan Konsolosuydu ancak Konsolos, Vali Osman Paşa’dan çok şikayetçiydi çünkü onunla işbirliği yaptığını düşünüyordu. Osman Paşa’nın İtalyanlara düşman olduğunu belirtiyor ve ondan yana şikayetlerini yazıyordu. Konsolosa göre, hükümet önlem almalı, harekete geçmeliydi. Avusturya, Rusya ve Yunan Konsoloslarının hepsi İtalya’ya karşıydı ve Valiye fikir veriyorlardı. Madem ki yedek birlikler oraya gitmişti, bunu kullanmalılar ve İstanbul’a baskı uygulamalıydı. Birliklerin bütün bu sorunlar çözülmedikçe Arnavut sularından gitmesine izin

¹⁹³⁸ DDI, Terza Serie, Vol VII, 1 Eylül 1902, s. 76.

¹⁹³⁹ BOA, Y.A.HUS 433/159, 27 Cemaziyelevvel 1320 (1 Eylül 1902)

¹⁹⁴⁰ DDI, Terza Serie, Vol VII, 16 Eylül 1902, s. 86.

vermemelilerdi. Preveze meselesinden beri Vali İtalyanlara her fırsatta açık veya kapalı şekilde saldırmayı sürdürüyordu, onlar ise bunu kötü niyetine ve sistematik karşıtlığına bağlıyorlardı. Bu Vali vilayette kaldığı müddetçe hiçbir şey elde edemezlerdi. O durdukça ne Puglia acentesi, ne posta işleri çözülemeyecekti. İtalyan filosu oradayken bir girişimde bulunmalılardı. Bu da belki psikolojik olarak en uygun zamandı. Sadrazam ve Padişahın tüm nazırları ve halk Validen nefret ediyorlardı. Bu son damla olacaktı, çünkü ülkenin kabusu haline dönüşmüştü. O gün okullar için, bir sonraki gün ticaret ofisi için, posta ofisi için bahane uyduracaktı.¹⁹⁴¹ Elçi İmperiali, Osmanlı Hariciye Nazırına Yanya Valisinin İtalyanlara karşı dostça olmayan duygularını ve Bâbiâli'den gelen emirleri uygulamaya karşı tavırlı davranışını söyleyerek, Kaymakamın Avlonya'da Amiral Bettolo'nun ziyaretinin konusunda bir irade verilmesinin onayı hakkında ısrar etmişti. Nazır, bunu kabul etmişti.¹⁹⁴²

İtalya Elçisi Blanc Bâbiâli'ye Yanya'daki okul yapılacak binaya kilit vurulmasını protesto etmeye gelmişti. Sadrazam kendisine okulun açılabilmesi için kanunen gerekenlerin yerine getirilmesi gerektiğini söylemiş, Blanc de Maarif Nazırı ile görüşeceğini belirtmişti.¹⁹⁴³ Bu durumu İtalya Konsolosu Millelire de Bakan Crispi'ye bildirmiş, Osmanlı okulunun müdürünün polislerle beraber İtalyan erkek okuluna giderek kurumun iç ve dış kapılarına mühür eklediğini, bu adım için daha önce kendilerinin uyarılmadığını, bu yüzden telgrafla protestoda bulunduğunu yazmıştı. Blanc'e haber veren de Millelire'ydi.¹⁹⁴⁴ Blanc'e göre, Bâbiâli Türk dilinin ve yeni açılan İtalyan okullarının propaganda amacıyla değil, laik nitelikte sunulmasını takdir ediyordu ve bu okulların açılmasını kolaylaştırmaktan yanaydı. Ancak Elçilikten

¹⁹⁴¹ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 26 Temmuz 1904, s. 433-436.

¹⁹⁴² **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 31 Temmuz 1904, s. 440.

¹⁹⁴³ BOA, Y.A.HUS 221/43, 18 Cemaziyelevvel 1306 (20 Ocak 1889)

¹⁹⁴⁴ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 17 Ocak 1889, s. 269.

benzeri şekilde gelecekte herhangi bir yabancı temsilciliğin okulunun açılması söz konusu olabileceği gibi, Osmanlı yasalarının tanınmasını talep ediyordu. Bunlar basit formalitelerdi, uygulanacak programın bir özetinin ve okutulacak kitapların basit bir listesinin Osmanlı Maarif Nezaretine sunulması gerekiyordu. Bâbîâli Yanya meselesini esas meseleden bağımsız olarak çözmek istemiyordu, her ne kadar imparatorluğun farklı yerlerinde belki de kendilerinin bilgisi olmaksızın İtalyan okulları sorunsuz şekilde açılmış olsa da. Blanc Crispi'den talimat bekliyordu.¹⁹⁴⁵ Ancak Crispi'ye göre Bâbîâli'nin teklifleri kabul edilemezdi. Osmanlı yasalarının kabulü, kapitülasyonlar tarafından İtalya'ya tanınan dokunulmazlık ile bağdaşmayacak şekilde denetimi, teftişi ve diğer şartları kabul etmek anlamına gelecekti. Program ve kitapların sunulması ya gereksiz bir formalite olacaktı ya da gerek birini gerek diğerini yargılama hakkı tanıyacaktı ve İtalya buna izin vermezdi. Bakan Crispi'nin belirttiği imtiyazlarla yetinmeleri konusunda Bâbîâli'nin kabul etmesini ayrıca Yanya'daki okulun mühürlerinin de kaldırılması talimatının verilmesini sağlamalıydı.¹⁹⁴⁶

İmperiali, Sadrazam ile görüşmüş ve ona Yanya Valisinden, Valinin İtalya'ya karşı olan düşmanca tutumundan şikayet etmişti. Bu durum, Sultan II. Abdülhamid ve emperyal hükümet arasındaki karşılıklı dostluk duyguları ile taban tabana zıttı. Sadrazam ise onlara tamamen hak verdiğini ve Valinin değersiz bir kişi olduğunu düşündüğünü söylemişti. Gizli olarak maalesef onu cezalandırmanın bir yolu olmadığını eklemişti çünkü Vali, Sultan II. Abdülhamid'in şahsi koruması altındaydı. Kendinden önceki iki Sadrazam da buna uğraşmışlardı ancak başaramamışlardı, hatta bu durum Valiye verilen payenin artmasına sebep olmuştu. Sadrazam, İtalya'da bir Osmanlı misyonu sayesinde Galip Bey ile görüşülerek ona Kralın Validen olan memnuniyetsizliğinden bahsedilirse belki yerinden edilebileceğini belirtmişti. Bu iyi bir

¹⁹⁴⁵ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 21 Ocak 1889, s. 274.

¹⁹⁴⁶ **DDI**, Seconda Serie, Vol XXII, 22 Ocak 1889, s. 274-275.

fırsattı ve kaçırılmaması lazımdı. Galip Bey, Sultan Abdülhamid'in takdirini kazanmış birisiydi.¹⁹⁴⁷ Elçi İmperiali bundan birkaç gün sonra, Galip Bey'in Sultanın Yanya Valisine İtalya'ya karşı dostça davranması konusunda ciddi emirler verdiğini söylediğini yazmıştı. Sadrazam, benzer talimatların Bâbîâli'den çıktığını o gün Elçiye söylemişti. Bu konuda Konsolos Millelire'yi de gizli olarak bildirilmişti.¹⁹⁴⁸ Millelire, Bakan Tittoni'nin Türk otoritelerle iyi geçinmeleri konusunda bütün Konsoloslara gönderdiği yazıya rağmen, yine Validen ciddi anlamda şikayet etmiş ve yaşanan birkaç olayı anlatmıştı.¹⁹⁴⁹

Sadrazam yeni anlaşmazlıklardan sonra, Elçi İmperiali'ye Yanya Valisinin Avlonya olayını bilmediğini ifade ederek ve işlediği suçu işlememiş gibi davranarak Konsolosu ziyaret etme konusundaki talimata uymayı reddettiğini söylemişti. İmperiali bunun üzerine İtalya'nın tatmin edilmesi için bazı şartlar öne sürmüştü.¹⁹⁵⁰

İtalya'nın İstanbul'daki Elçisi İmperiali, 1905 yılında Hariciye Nezaretine gelerek, Yanya Valisi ile ilgili görüşme yapmıştı. Buna göre, İtalya hükümeti, Yanya Konsoloslarına yerel hükümetle iyi geçinmesini ve iki devlet arasındaki iyi ilişkilere ve adalete uygun hareket etmesi konusunda özenle ve dikkatle hareket etmesi için talimat vermişti. Ayrıca, Yanya Valisi Paşanın işleri ve hareketlerinden yabancı tebanın değil, yerli Müslümanların da şikayetçi olduklarından bahsetmiş, İtalyanlara yönelik konularda kendinden öncekiler gibi uygun olmadan davranışlarda bulunduğu azlini

¹⁹⁴⁷ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 18 Ağustos 1904, s. 472-473.

¹⁹⁴⁸ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 29 Ağustos 1904, s. 493.

¹⁹⁴⁹ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 20 Eylül 1904, s. 521-523.

¹⁹⁵⁰ **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 21 Ekim 1904, s. 556. Onay için bkz. **DDI**, Terza Serie, Vol VIII, 27 Ekim 1904, s. 568. (Avlonya manifestosu olayı)

talebe mecbur olacağını, kendilerinin Konsoloslarına verdikleri talimat gibi ona da iki devlet arasındaki ilişkilere uygun davranması için tavsiye verilmesini istemişti.¹⁹⁵¹

Zekazik Konsolosluğu

1872-1906 yıllarında İtalya'nın Zekazik Ajan Konsolosu Carlo Mazzetti'ydi.¹⁹⁵² 1907 yılında yerine Cesare Giordano atanmıştı.¹⁹⁵³ Mısır Hıdivliği dâhilindeki Zekazik şehrine İtalya Devleti tebasından Carlo Bancosi isimki kişi İtalya Konsolos Memuru tayin edilmişti.¹⁹⁵⁴

Zonguldak Konsolosluğu

İtalya Devleti tebasından Zonguldak'a gidip gelenlerin işleri için İtalya tebasından Cohen Mattotia'nın Konsolos tayin edildiği bildirilmişti.¹⁹⁵⁵ Memuriyetinin henüz tanınmadığı dönemlerde, Konsolos, Konsolosluk binasına bandıra ve levha asacağını bildirmiş¹⁹⁵⁶, resmi olarak atanmadan levha ve bandıra asması uygun

¹⁹⁵¹ BOA, Y.A.HUS 489/83, 15 Cemaziyelevvel 1323 (18 Temmuz 1905)

¹⁹⁵² **CGRI** 1872 s. 144; 1873 s. 143; 1874 s. 143; 1875 s. 142; 1876 s. 140; 1877 s. 146; 1878 s. 97; 1879 s. 93; 1880 s. 100; 1881 s. 105; 1882 s. 105; 1883 s. 99; 1884 s. 103; 1885 s. 107; 1886 s. 110; 1887 s. 100; 1888 s. 104; 1889 s. 112; 1890 s. 118; 1891 s. 120; 1892 s. 65; 1893 s. 68; 1898 s. 125; 1899 s. 125; 1900 s. 125; 1901 s. 125; 1902 s. 40; 1903 s. 40; 1904 s. 40; 1905 s. 37; 1906 s. 37.

¹⁹⁵³ **CGRI** 1907 s. 39.

¹⁹⁵⁴ BOA, İ.HR 384/7, 7 Rebiyülevvel 1321 (3 Haziran 1903)

¹⁹⁵⁵ BOA, Y.A.RES 132/76, 13 Receb 1323 (13 Eylül 1905); Y.A.RES 133/62, 21 Ramazan 1323 (19 Kasım 1905); BEO 2751/206294, 3 Zilkade 1323 (30 Aralık 1905); İ.HUS 147/59, 4 Şaban 1324 (23 Eylül 1906); BEO 3004/225247, 17 Muharrem 1325 (2 Mart 1907); DH.MKT 1151/24, 18 Muharrem 1325 (3 Mart 1907); **CGRI** 1906 s. 37; 1907 s. 38.

¹⁹⁵⁶ BOA, DH.MKT 1044/63, 2 Zilhicce 1323 (28 Ocak 1906)

bulunmamış, sefarete kendisine acele etmemesi yönünde talimat verilmesi bildirilmişti.¹⁹⁵⁷

Ziştovi Konsolosluğu

1887 yılı Ziştovi Ajan Konsolosu D. Climatiano'ydu.¹⁹⁵⁸

3.5. İtalya'da Bulunan Osmanlı Devleti Temsilcilikleri

İtalya'da bulunan Osmanlı şebenderliklerine bakıldığında, genelinin ticaret amacıyla deniz kıyısı şehirlerde kurulduğu görülmektedir. Dikkat çekici noktalardan birisi, Senigallia adlı şehirde genel olarak Osmanlı şebenderinden başka bir şebender bulunmamasıdır. Bir diğer ilginç bilgi de, Abdülhamid'in son dönemlerinde Roma Elçiliğinden İtalya'daki şebenderliklerle ilgili bir düzenleme önerilmesidir. Rapor şu şekildedir:

“Fahri şebenderler alel-umum mahalli-i muteberâni meyânından intihâb olunduklarından emin ve pek namuskâr memurlar iseler de kavânin-i osmâniyeye ve hatta muâhedât-ı düveliyeye derece-i kifâyede vukufları olmaması hasebiyle ekseriya sefâret-i seniyyeden tâlimat taleb etmek mecburiyetinde bulunuyorlar. Fikr-i âcizanemce meslekten yetişmiş şebenderlerimizin vukufları hasebiyle muâmelâtın hüsn-ü temşiyyeti için fahri şebenderlerin bulundukları mahallere göre muvazzaf şebenderlerimizin taht-ı kaza ve nezâretinde olarak taksim ve tertib edilmesi muceb-i fâide olur. Çünkü muvazzaf şebenderler pek müfid bir surette mumâileyhime rehberlik edebilecekleri gibi icâbât-ı ahvâle göre fahri şebenderlerin lüzum görebilecekleri mâlumat ve tâlimâtı anda itâ eyleyebilirler. İtalya'da bulunan muvazzaf şebenderlerimizin adedi birinci sınıf şebenderlerden mâdud olan Cenova ve ikinci

¹⁹⁵⁷ BOA, BEO 2751/206318, 3 Zilhicce 1323 (29 Ocak 1906)

¹⁹⁵⁸ CGRI 1887 s. 100.

sınıf şehbenderlerden mâdud bulunan Napoli, Ancona ve Venedik şehbenderlerinden ibâret olmak üzere dörde baliğ olduğundan mevcud fahri şehbenderliklerin sâlifüzzikr dört şehbenderin dâire-i kazâlarına tevzi edilmesini ve ancak “Civita Vecchia” Roma’ya kurbiyeti münâsebetiyle doğrudan doğruya sefâret-i seniyyenin dâire-i kazâsında bulunacağından bunun diğerlerinden istisnâsını teklif eylerim. Gerçi bu memuriyetlerin ekserisi bulundukları şehirlerin bi’n-nisbe hâiz oldukları ehemmiyet nazar-ı itibâra alınarak ihdâs edilmiş ise de bunlardan bazılarının yekdiğerine pek ziyâde kurbiyyeti olması hasebiyle ilgâsı büyük bir mahzuru dâi değildir.

Mâmâfih bunların muhâfaza ve ibkâsı hazine için hiçbir guna mesârîfî mûceb olmadığından münhal vuku buldukça lağv edilmeleri daha münâsib olur. Vakt-i merhununda bu hususa ircâ-yı kelâm edeceğimi âmmе ile berâber şimdilik bi’l-cümle memûrin-i mevcûde-i hazırânın ibkâsı fikrindeyim. Adem-i lüzumu zâhir olan on seneyi mütecâviz bir müddetten beri şehbendersiz bulunan “Cagliari” şehbenderliğini “Genova” dâiresi dâhilinde bulunan esâmi meyânında zikretmişim elbette nazar-ı dikkat-i devletlerini celb etmiştir. Napoli Şehbenderliği dâiresi dâhilinde bulunması icab eden “Catanzaro” şehbenderliğinin de zikrini bi-lüzum addettim. Fahri şehbenderliğe tahvili mutasavver olan “Messina” şehbender vekâletine gelince bu babda kariben bazı mâruzatta bulunacağım. Hadisân-ı müellime-i âhireye rağmen mahal-i mezkur ehemmiyetini gaib etmemiştir. Bir de “Ortona” “Taranto” ve “İspezya” şehirlerinde müceddeden fahri şehbender vekâletlerinin tesisi lüzumunu arz ederim. Bu hususa dâir evâmir-i aliyye-i nezâretpenâhilerini telakki eder etmez mahall-i mezkureye tâyin edilecek evsâfiyeye hâiz zevâtın esâmisini zât-ı devletlerine arz ve işarda tecviz-i kusur etmeyeceğim. “Ancona” ile “Barletta” arasındaki mesâfenin bu’diyyet-i azimesi ve İtalya sevâhil-i şarkiyesiyle İşkodra ve Yanya vilâyetleri arasındaki münâsebat-ı ticâriyenin ehemmiyet-i mütezâyidesi hasebiyle “Ortona”da bir şehbender vekâleti ihdâsı labüddür. “İspezya” ile “Taranto”ya gelince bunların harb

limanı ve birinci derecede müstahkem mevâki olmaları mülâbesesiyle ehemmiyetleri derkardır.

Bundan başka Mösyö “Nicolas Zavoyanni” ve Mösyö “Dionisi” ile Mösyö “Achille Montanucci” ve Mösyö “Luigi Consiglio” nun sene-i vâfirenden beri vekil sıfatıyla ifâ-yı hizmet etmekte bulundukları “Bari” “Brindisi” “Civita Vecchia” ve “Palermo” şebenderliklerine asâleten tâyinleri esbâbının istikmâli buyrulmasını ricâ ederim.”¹⁹⁵⁹

1870-1909 yılları arasında İtalya Krallığı topraklarında bulunan Osmanlı Şebenderlikleri şu şekildedir:

Alghero (Sassari) Şebenderliği

1870-1890 yıllarında Osmanlı Devleti’nin Alghero Şebender Vekili Giuseppe Fignone’ydi.¹⁹⁶⁰ 1891 yılında ise Şebender atanmamıştı.¹⁹⁶¹

Ancona Şebenderliği

1870-71 yıllarında Osmanlı Devleti’nin Ancona’daki Başşebenderi Karaca Bey’di.¹⁹⁶² 1872-1906 döneminde Osmanlı Ancona Şebenderi Augusto Schelini’ydi.¹⁹⁶³ 1907 yılında yerine Ali Rıza Bey atanmıştı.¹⁹⁶⁴ İtalyan kaynaklarında

¹⁹⁵⁹ BOA, HR.İD 2101/118, 23 Safer 1327 (16 Mart 1909)

¹⁹⁶⁰ **CGRI** 1870, s. 155; 1871, s. 142; 1872, s. 146; 1873 s. 145; 1874 s. 145; 1875 s. 143; 1876 s. 142; 1877 s. 148; 1878 s. 98; 1879 s. 94; 1880 s. 101; 1881 s. 106; 1882 s. 106; 1883 s. 100; 1884 s. 104; 1885 s. 108; 1886 s. 111; 1887 s. 101; 1888 s. 105; 1889 s. 113; 1890 s. 119.

¹⁹⁶¹ **CGRI** 1891 s. 121.

¹⁹⁶² **CGRI** 1870 s. 155; 1871 s. 142.

¹⁹⁶³ **CGRI** 1872 s. 146; 1873 s. 145; 1874 s. 145; 1875 s. 144; 1876 s. 142; 1877 s. 148; 1878 s. 98; 1879 s. 94; 1880 s. 101; 1881 s. 106; 1882 s. 106; 1883 s. 100; 1884 s. 104; 1885 s. 108; 1886 s. 111; 1887 s. 101; 1888 s. 105; 1889 s. 113; 1890 s. 119; 1891 s. 121; 1898 s. 125; 1899 s. 125; 1900 s. 125; 1901 s.

“Ancona Konsolosluğu” olarak geçen bu Şehbenderlik, Osmanlı kaynaklarında “Ancona Fahri Şehbenderliği” olarak geçmektedir. Burasının “Şehbenderlik”e dönüştürülerek Haydar Bey’in atanması üzerine, 30 yıldan beri burada Fahri Şehbenderlik görevinde bulunmuş olan Schelini, Şehbender unvanının uhdesinde kalması hususunda ricada bulunmuştu.¹⁹⁶⁵ Görev süresi bittikten sonra hizmeti ve sadakati için Roma Elçiliği kendisine dördüncü rütbeden bir mecidi nişanı verilerek taltif edilmesini teklif etmişti.¹⁹⁶⁶

1892 yılında Ancona Şehbenderliğinin yeni kurulduğu ve eşyaları için 2000 kuruşun gerektiği bilgisi bulunmaktadır.¹⁹⁶⁷ Yeni Ancona Şehbenderi Haydar Bey, 9 Ekim 1892 tarihinde memuriyet yerine ulaştığından, o tarihten itibaren maaşının verilmesi için bankaya bilgi verilmişti.¹⁹⁶⁸ Daha sonra Haydar Bey’in La Spezia’ya atanmasıyla, Ancona Şehbenderliği Fahri Şehbenderliğe dönüştürülerek, buraya Schelini tekrardan tayin edilmişti.¹⁹⁶⁹ 1906 yılında, Ancona Fahri Şehbenderliğinin Roma Elçiliğinden gösterilen lüzum üzerine Şehbenderliğe dönüştürülmesi ile Bari Şehbenderi Ali Rıza Bey’in Bari Şehbenderliği işlerine bakmak üzerine Ancona Şehbenderliğine görevlendirilmesi ve Bari Şehbenderliği işlerinin de Fahri Vekalet yoluyla burası eski Fahri Şehbenderi Zavoyanni Efendi’ye havalesine karar

125; 1902 s. 41; 1903 s. 41; 1904 s. 41; 1905 s. 38; 1906 s. 38; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

¹⁹⁶⁴ **CGRI** 1907 s. 40.

¹⁹⁶⁵ BOA, BEO 113/8446, 8 Cemaziyelevvel 1310 (28 Kasım 1892)

¹⁹⁶⁶ BOA, HR.TO 98/109, 23 Rebiyülevvel 1310 (15 Ekim 1892)

¹⁹⁶⁷ BOA, BEO 82/6115, 13 Rebiyülevvel 1310 (5 Ekim 1892)

¹⁹⁶⁸ BOA, HR.İD 657/26, 4 Rebiyülahir 1310 (26 Ekim 1892), ataması hakkında bkz. BEO, 62/4649, 12 Safer 1310 (5 Eylül 1892)

¹⁹⁶⁹ BOA, İ.HR 340/37, 24 Receb 1310 (11 Şubat 1893); HR.TH 128/43, 27 Receb 1310 (14 Şubat 1893), BEO 155/11555, 25 Receb 1310 (12 Şubat 1893)

verilmişti.¹⁹⁷⁰ Düzenleme ile Fahri Şehbenderliğe dönüştürülmüş olan Ancona Şehrinin Osmanlı ile ticari ilişkilerinden dolayı oradaki Şehbenderlik ikinci sınıf Şehbenderliğe tahvil edilerek 2000 kuruş maaş, 1100 kuruş tahsisat ve 500 kuruş ev kirası ile Rıza Bey atanmıştı.¹⁹⁷¹

Augusta (Siracusa) Şehbenderliği

1870-1889 yıllarında Osmanlı Augusta Şehbender Vekili Giuseppe Fatigati'ydi.¹⁹⁷² Osmanlı arşivinden bir belgeye göre ise, 1880 yılında Augusta Şehbender Vekili Giuseppe Fatigati'nin vefatı dolayısıyla yerine Şehbenderhane Kançıları bulunan mahdumu Francesco Fatigati'nin tayini hususuna karar verilmişti.¹⁹⁷³ Fatigati askerlik hizmeti için Milano'ya gideceğinden ve oradan dönüşü bir sene kadar süreceğinden yerine birisini bırakmıştı. Ancak bu kişinin liyakatsizliği sebebiyle şehrin ileri gelenlerinden Giuseppe Amato'nun tayini uygun görülmüştü.¹⁹⁷⁴ Babasının vefatından sonra Şehbender Vekili olarak tayin edilen Fatigati, askerlik hizmetini yapmak için Roma Elçiliğinden izin istemiş, Şehbenderlik işlerini vekaleten birisine bırakmıştı. Bir zaman sonra görevinden azledilerek mağdur edildiğinden bahisle Osmanlı'daki sadık hizmetinden dolayı diğer bir muvazzaf veya Fahri Şehbenderlikle

¹⁹⁷⁰ BOA, İ. HR 403/21, 28 Receb 1324 (17 Eylül 1906); BEO 2913/218430, 1 Şaban 1324 (20 Eylül 1906)

¹⁹⁷¹ BOA, İ. HR 416/24, 12 Zilkade 1326 (6 Aralık 1908); BEO 3454/259020, 20 Zilkade 1326 (14 Aralık 1908)

¹⁹⁷² **CGRI** 1870 s. 156; 1871 s. 142; 1872 s. 146; 1873 s. 145; 1874 s. 145; 1875 s. 144; 1876 s. 142; 1877 s. 148; 1878 s. 99; 1879 s. 95; 1880 s. 101; 1881 s. 106; 1882 s. 106; 1883 s. 100; 1884 s. 104; 1885 s. 108; 1886 s. 111; 1887 s. 101; 1888 s. 105; 1889 s. 113; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209.

¹⁹⁷³ BOA, HR.TH 383/83, 6 Şevval 1305 (16 Haziran 1888)

¹⁹⁷⁴ BOA, İ.HR 315/20171, 25 Zilhicce 1306 (22 Ağustos 1889); HR.TH 92/54, 29 Zilhicce 1306 (26 Ağustos 1889)

sevindirilmesini istemişti. Kendisinin durumu tahkik edilecekti.¹⁹⁷⁵ 1890 yılında göreve Giuseppe Amato getirilmişti.¹⁹⁷⁶ 1898-1907 yıllarında da Osmanlı Devleti'nin Augusta Şehbenderi Giuseppe Amato'ydu.¹⁹⁷⁷

Bari Şehbenderliği

1870-1885 döneminde Francesco Pappalepore Osmanlı Bari Şehbenderiydi.¹⁹⁷⁸ 1880 yılında Osmanlı Bari Şehbenderinin ismi geçen ilginç bir olay yaşanmıştı. 1 Şubat 1880 tarihli bir yazışmada, İtalya'da bulunan Sant'Ilario halkından 17 kişinin imzasıyla Osmanlı Hariciyesine bir şikayette bulunulmuştu. Buna göre, Eylül 1879'da Bari'deki Osmanlı Şehbender Vekili her kim Osmanlı'ya gitmek isterse orada refah ve geçim olacağını Calabria'ya yazmıştı. Bu yazıya imza atan kişiler de evlat ve aile sahibi olduklarından ve fakirlik ve yoksulluk içinde bulunduklarından ellerindeki araziye çok uygun bir fiyatla satmışlar ve Bari'ye gelerek Şehbenderin yanına gitmişlerdi. Şehbender, pasaportlarını kontrol ederek vize vermiş, hepsinden Bari'den İstanbul'a kadar yol parası olarak 56,5 frank almış ve kendilerini bir vapur kaptanına teslim etmişti. Yazıyı yazanlara göre, Şehbender kaptan ile ortaktı. Kaptan, İstanbul'a gidecek yerde Yunanistan'da bulunan Pire limanına yanaşmış ve Şehbender ile oraya kadar anlaştığından söz ederek yolcuları İstanbul'a götürmemişti. Yolcular çok üzölmüşler ve kimisi dilenmiş, kimisi ellerinde kalan az bir parayı harcayarak Pire'de birkaç gün kaldıktan sonra bazıları memleketlerine dönmüş bazıları ise Pire'de kalmıştı. Bu zor

¹⁹⁷⁵ BOA, HR.TH 213/19, 24 Muharrem 1316 (14 Haziran 1898)

¹⁹⁷⁶ **CGRI** 1890 s. 119; 1891 s. 121; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187.

¹⁹⁷⁷ **CGRI** 1898 s. 126; 1899 s. 125; 1900 s. 125; 1901 s. 125; 1902 s. 41; 1903 s. 41; 1904 s. 41; 1905 s. 38; 1906 s. 38; 1907 s. 40; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

¹⁹⁷⁸ İtalyan salnamesinde Ajan Konsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 156; 1871 s. 143; 1872 s. 146; 1873 s. 145; 1874 s. 145; 1875 s. 144; 1876 s. 142; 1877 s. 148; 1878 s. 99; 1879 s. 95; 1880 s. 101; 1881 s. 106; 1882 s. 106; 1883 s. 100; 1884 s. 104; 1885 s. 108.

durum için bir an önce bir şeyler yapılmasını, adaletin sağlanmasını istiyorlardı, yoksa Şehbender aleyhine dava açacaklar ve bu çektiklerini yerli ve yabancı gazetelerde ilan edeceklerdi. Bu kişiler yazıyı Padişah II. Abdülhamid'e de göndermişlerdi.¹⁹⁷⁹

Roma Elçiliği'nden yazılan yazıda, Şehbenderin bu suçlamaları kabul etmediği ve karşı dava açmak için Elçi'den izin istediği görülmektedir. Ancak Elçi bu konuda henüz bir karar verememiş, olayın gidişatına göre hareket edeceğini bildirmişti.¹⁹⁸⁰

1886 yılında Bari'ye Şehbender atanmamıştı.¹⁹⁸¹ Deniz ticaretinin himayesi için İtalya'daki Bari şehrinin daha önce kaldırılan Fahri Şehbenderliğinin tekrardan kurulması ve Osmanlı Devleti tebasından ve Bari'de yaşayan tüccardan Nicola Zavoyanni Efendi'nin atanması kararı alınmıştı.¹⁹⁸² 1888-1907 yıllarında Nicola Zavoyanni görevdeydi.¹⁹⁸³ Aralık 1905'te ise Bari Başşehbenderi olarak Napoli Şehbender Vekili Ali Rıza Bey atanmıştı.¹⁹⁸⁴ Daha sonraki birkaç yılda yine Zavoyanni'nin burada Şehbender Vekili olduğu görülmektedir.¹⁹⁸⁵ Bari'ye gelen Ferik

¹⁹⁷⁹ BOA, HR.TH 34/34, 19 Safer 1297 (1 Şubat 1880); HR.TO 523/19, 20 Safer 1297 (2 Şubat 1880)

¹⁹⁸⁰ BOA, HR.TO 95/47, 22 Rebiyülevvel 1297 (9 Mart 1880)

¹⁹⁸¹ **CGRI** 1886 s. 111.

¹⁹⁸² BOA, İ.HR 307/19529, 8 Şevval 1304 (30 Haziran 1887); HR.TH 74/54, 9 Zilkade 1304 (30 Temmuz 1887)

¹⁹⁸³ **CGRI** 1888 s. 105; 1889 s. 114; 1890 s. 119; 1891 s. 122; 1898 s. 126; 1899 s. 126; 1900 s. 126; 1901 s. 126; 1902 s. 41; 1903 s. 41; 1904 s. 41; 1905 s. 38; 1906 s. 38; 1907 s. 40; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

¹⁹⁸⁴ BOA, İ.HR 399/20, 14 Şevval 1323 (12 Aralık 1905); BEO 2720/203966, 17 Şevval 1323 (15 Aralık 1905). Ayrıca unvanı için bkz. İ.HR 400/2, 5 Muharrem 1324 (1 Mart 1906); BEO 2772/207891, 8 Muharrem 1324 (4 Mart 1906)

¹⁹⁸⁵ BOA, İ.TAL 398/36, 11 Rebiyülahir 1324 (4 Haziran 1906); İ.HR 417/55, 21 Cemaziyelevvel 1327 (10 Haziran 1909); BEO 3573/267952, 24 Cemaziyelevvel 1327 (13 Haziran 1909)

Rahmi Paşa'nın şehir ve buradaki Şehbender hakkında şu şekilde bir rapor yazdığı görülmektedir:

“Bu kere İşkodra'dan avdet-i memlûkânemde Dersaadet'e en seri tarîk-i muvâsalat olmak üzere Şingin iskelesinden vapura binilerek İtalya'da kain Bari iskelesine çıkılmış ve oradan şimendüfere binilmiş idi. Şimendüferin vakt-i hareketini beklemek üzere birkaç saat maruz Bari şehrinde kalındı.

Bari iskelesi 100 bine karib nüfusu hâvi muntazam bir şehir olub vâsi bir limanı vardır. Rumili-i şahânelerinin garb yani Arnavutluk sevâhiliyle büyük bir ticaret icrâ etmekte ve bu ticarete hassaten İtalya ve Avusturya sefâini vasıta olmaktadır. Esâsen tebea-i cenâb-ı mülûkânelerinden olub 20 seneyi mütecâviz bir zamandan beri orada fahri şehbenderlik iden ve velinimet-i bi-minnetimiz şevketmeab efendimiz hazretlerinin hakk-ı hümayun-ı şahanelerinde fart-ı sadakati ve hamiyet-i osmaniyesi mesmu' ve meşhud-ı ubeydânem olan Bari sermayedarân-ı tüccarından Zavoyani Efendi kulları işlemekte bulunan yelken sefâini yerine âhiren Bari'den ve Venedik'ten bazı sermayedarlarla münhasıran Osmanlı bayrağı altında bir seyr-ü sefâin kumpanyası teşkil etmiş ve Bari liman kumandanı Mösyö Francesco Mazinci'ye dördüncü rütbeden Osmâni ve liman zâbiti mösyö Tito Panuccia'ya dördüncü rütbeden mecidi nişân-ı zîşân-ı hümayunlarından lütfen birer kıtası ihsan buyrulduğu takdirde mâruz seyr-i sefâin umurunca teshilat hâsıl olacağını beyanla hâkipây-ı mualla-yı cenab-ı veliyyü'n-niamilerinden istitâfını rica eylemiş olmağla ve Adriyatik Denizi'nde Osmanlı bayrağı altında vapurlar işlemesi hâiz-i ehemmiyet olduğu gibi diyâr-ı ecnebiyyede say' ve gayretle kesb-i haysiyyet ve müftehiren muhâfaza-i tabiyyet ve 20 seneyi mütecâviz bir zamandan beri devlet-i aliyyelerine fahri olarak kemâl-i vukuf ve sadâkatle hizmet eylemiş bir kullarının taltif ve tesriri de cihanı bahtiyar eden şime-i kerime-i cenab-ı zillullahilerine tevafuk eyleyeceği mülâhazasıyla keyfiyetin min-gayr-ı hat hakipay-ı hümayun-ı hazret-i şehriyar-ı a'zamilerine arzını cüret kılınmağla katibe-i ahvalde

ferman ve ihsan şevketli azametli kudretli padişah-ı meali-unvan-ı veliyü'n-nimet-i bi-minnetimiz efendimiz hazretlerindir.”¹⁹⁸⁶

Barletta Şehbenderliği

1874-1901 yıllarında Basilio Briccos Barletta Şehbender Vekiliydi.¹⁹⁸⁷ Barletta Fahri Şehbender Vekili Basilio Briccos’un vefatından dolayı kendisinin oğlu Zaccaria Briccos’un tayini uygun görülmüştü.¹⁹⁸⁸ 1902 yılından itibaren Barletta Şehbenderi Zaccaria Briccos’tu.¹⁹⁸⁹

Bologna Şehbenderliği

Bologna Fahri Şehbenderliğine Şubat 1884’te bölgenin ileri gelenlerinden Antonio Modoni atanmıştı.¹⁹⁹⁰ 1885-1907 yıllarında Osmanlı Bologna Şehbenderi Antonio Modoni’ydi.¹⁹⁹¹

¹⁹⁸⁶ BOA, Y.PRK.KOM 15/6, 10 Safer 1324 (5 Nisan 1906)

¹⁹⁸⁷ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1874 s. 146; 1875 s. 144; 1876 s. 142; 1877 s. 148; 1878 s. 99; 1879 s. 95; 1880 s. 101; 1881 s. 106; 1882 s. 106; 1883 s. 100; 1884 s. 104; 1885 s. 108; 1886 s. 111; 1887 s. 101; 1888 s. 105; 1889 s. 114; 1890 s. 120; 1891 s. 122; 1898 s. 126; 1899 s. 126; 1900 s. 126; 1901 s. 126; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

¹⁹⁸⁸ BOA, İ.HR 370/47, 26 Zilhicce 1318 (16 Nisan 1901); BEO 1647/123489, 29 Zilhicce 1318 (19 Nisan 1901)

¹⁹⁸⁹ **CGRI** 1902 s. 42; 1903 s. 42; 1904 s. 42; 1905 s. 39; 1906 s. 39; 1907 s. 40.

¹⁹⁹⁰ BOA, İ.HR 292/18394, 26 Rebiyülahir 1301 (24 Şubat 1884)

¹⁹⁹¹ **CGRI** 1885 s. 108; 1886 s. 111; 1887 s. 101; 1888 s. 106; 1889 s. 114; 1890 s. 120; 1891 s. 122; 1898 s. 126; 1899 s. 126; 1900 s. 126; 1901 s. 126; 1902 s. 42; 1903 s. 42; 1904 s. 42; 1905 s. 39; 1906 s. 39; 1907 s. 40; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 229; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

Bordighera (Porto Maurizio) Şehbenderliği

Adolfo Giribaldi İtalya'daki Bordighera şehrine Osmanlı Devleti tarafından Fahri Şehbender tayini ricasında bulunmuş ve Roma'dan fikir sorulduktan sonra kendisi bu memuriyete uygun görülmüştü.¹⁹⁹² 1885'ten 1907 yılına kadar Bordighera Şehbenderi Adolfo Giribaldi'ydi.¹⁹⁹³

Brindisi (Lecce) Şehbenderliği

1870-71 yıllarında Brindisi Şehbender Vekili Gennaro De Laurentis'ti.¹⁹⁹⁴ 1872 yılında göreve Konsolos olarak Giovanni Chrisso atanmıştı.¹⁹⁹⁵ 1876 yılında Brindisi Başşehbenderi Karaca Bey'di.¹⁹⁹⁶ 1877 yılında göreve Nicolaides Efendi yine Başkonsolos olarak atanmıştı.¹⁹⁹⁷ 1880 yılında Şehbender olarak Engelberto Dionisi tayin edilmişti.¹⁹⁹⁸ İtalya sahilinde bulunan Brindisi iskelesi ticaret mevkisi olduğundan ve Osmanlı tüccar sefineleri daima bu iskeleye uğradığından dolayı, Tahrirat-ı Hariciye Kalemi çalışanlarından Pszeny Efendinin masrafları kendisine ait olmak üzere ayda bin kuruş maaş ile Brindisi Şehbenderliğine atanmasına karar verilmişti.¹⁹⁹⁹ Daha sonra 1889 yılında, Lahey Sefaret-i Seniyyesi kitabetinden ayrılmış olan Pandeli Logadis

¹⁹⁹² BOA, İ.HR 296/18724, 23 Rebiyülahir 1302 (9 Şubat 1885)

¹⁹⁹³ **CGRI** 1885 s. 108; 1886 s. 111; 1887 s. 102; 1888 s. 106; 1889 s. 114; 1890 s. 120; 1891 s. 122; 1898 s. 126; 1899 s. 126; 1900 s. 126; 1901 s. 126; 1902 s. 42; 1903 s. 42; 1904 s. 42; 1905 s. 39; 1906 s. 39; 1907 s. 41; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

¹⁹⁹⁴ **CGRI** 1870 s. 156; 1871 s. 143.

¹⁹⁹⁵ **CGRI** 1872 s. 147; 1873 s. 146; 1874 s. 146; 1875 s. 144.

¹⁹⁹⁶ **CGRI** 1876 s. 143.

¹⁹⁹⁷ **CGRI** 1877 s. 149; 1878 s. 99; 1879 s. 95.

¹⁹⁹⁸ **CGRI** 1880 s. 101; 1881 s. 106; 1882 s. 106; 1883 s. 100; 1884 s. 104; 1885 s. 108; 1886 s. 111; 1887 s. 102; 1888 s. 106; 1889 s. 114; 1890 s. 120; 1891 s. 122; 1898 s. 126; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209.

¹⁹⁹⁹ BOA, İ.HR 283/17553, 1 Rebiyülevvel 1298 (1 Şubat 1881)

Efendi'nin 2000 guruş maaş, bin guruş tahsisat ve 500 guruş hane kirası tahsisıyla Brindisi Şehbenderliğine atanması onaylanmıştı.²⁰⁰⁰ 1900 yılında göreve Selim Efendi atanmıştı.²⁰⁰¹ 1900 yılında görevde İsak Yafet'in bulunduğu bilgisi de vardır.²⁰⁰² 1903'te Brindisi Şehbenderi Selim Efendi'ydi.²⁰⁰³

Cagliari Şehbenderliği

1870-1907 yıllarında Osmanlı Cagliari Şehbenderi Giuseppe Sangiusto di Teulada idi.²⁰⁰⁴ Unvanı “Fahri Şehbender” olarak geçen Giuseppe Teulada'nın vefatı üzerine yerine yeğeni Giuseppe Teulada'nın atanması uygun görülmüştü.²⁰⁰⁵

Carloforte (Cagliari) Şehbenderliği

1870-1891 yıllarında Osmanlı Carloforte Şehbender Vekili Sebastiano Plaisant'tı.²⁰⁰⁶ Kendisinin istifa etmesi üzerine yerine oğlu Eugene tayin edilmişti.²⁰⁰⁷ 1899 yılından itibaren Osmanlı Şehbenderi Eugenio de Plaisant'tı.²⁰⁰⁸

²⁰⁰⁰ BOA, İ.HR 315/20195, 21 Muharrem 1307 (17 Eylül 1889)

²⁰⁰¹ **CGRI** 1900 s. 126; 1901 s. 126; 1902 s. 42; 1905 s. 39; 1907 s. 41.

²⁰⁰² BOA, HR.TH 242/25, 21 Zilhicce 1317 (22 Nisan 1900); **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187.

²⁰⁰³ **CGRI** 1903 s. 42; 1904 s. 42; 1906 s. 39.

²⁰⁰⁴ Sadece 1872 yılında Giovanni Chrisso Konsolos olarak görünüyor. **CGRI** 1872, s. 147. **CGRI** 1870, s. 157; 1871, s. 143; 1873 s. 146; 1874 s. 146; 1875 s. 145; 1876 s. 143; 1877 s. 149; 1878 s. 99; 1879 s. 95; 1880 s. 101; 1881 s. 107; 1882 s. 107; 1883 s. 101; 1884 s. 105; 1885 s. 109; 1886 s. 112; 1887 s. 102; 1888 s. 106; 1889 s. 114; 1890 s. 120; 1891 s. 122; 1898, s. 126; 1899 s. 126; 1900 s. 126; 1901 s. 126; 1902 s. 42; 1903 s. 42; 1904 s. 42; 1905 s. 39; 1906 s. 39; 1907 s. 41; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 229; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²⁰⁰⁵ BOA, İ.HR 352/91, 12 Rebiyülahir 1314 (20 Eylül 1896); BEO 849/63637, 29 Rebiyülahir 1314 (7 Ekim 1896)

²⁰⁰⁶ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870, s. 157; 1871, s. 144; 1872, s. 147; 1873 s. 146; 1874 s. 146; 1875 s. 145; 1876 s. 143; 1877 s. 149; 1878 s. 99; 1879 s. 95; 1880 s. 102; 1881

Castellammare di Stabia Şehbenderliği

1885-1886 yıllarında Osmanlı Castellammare Şehbender Vekili Camillo d'Auria'ydı.²⁰⁰⁹ 1887-1903'de ise görevi Paolo Avitabile yürütmüştü.²⁰¹⁰ 1904 yılında Pietro Cascone atanmıştı.²⁰¹¹ Castellammare di Stabia şehrine Camillo Doria Fahri Şehbender olarak atanmış, ancak şehrin Napoli'ye yakınlığı nedeniyle Şehbender Vekaletiyle idaresi uygun görüldüğünden Doria'nın unvanının "Fahri Şehbender Vekili" olarak değiştirilmesine karar verilmişti.²⁰¹²

Castelsardo (Sassari) Şehbenderliği

1870-1907 yıllarında Osmanlı'nın Castelsardo Şehbender Vekili Giuseppe Fulle'ydi.²⁰¹³

s. 107; 1882 s. 107; 1883 s. 101; 1884 s. 105; 1885 s. 109; 1886 s. 112; 1887 s. 102; 1888 s. 106; 1889 s. 114; 1890 s. 120; 1891 s. 122; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 229; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209.

²⁰⁰⁷ BOA, BEO 139/10372, 25 Cemaziyelahir 1310 (14 Ocak 1893); **CGRI** 1898 s. 126.

²⁰⁰⁸ **CGRI** 1899 s. 126; 1900 s. 126; 1901 s. 126; 1902 s. 42; 1903 s. 42; 1904 s. 42; 1905 s. 39; 1906 s. 39; 1907 s. 41; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²⁰⁰⁹ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1885 s. 109; 1886 s. 112; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 229.

²⁰¹⁰ **CGRI** 1887 s. 102; 1888 s. 106; 1889 s. 114; 1890 s. 120; 1891 s. 122; 1898 s. 127; 1899 s. 126; 1900 s. 126; 1901 s. 126; 1902 s. 42; 1903 s. 42; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187.

²⁰¹¹ **CGRI** 1904 s. 42; 1905 s. 39; 1906 s. 39; 1907 s. 41.

²⁰¹² BOA, İ.HR 293/18454, 14 Cemaziyelahir 1301 (11 Nisan 1884)

²⁰¹³ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870, s. 157; 1871 s.144; 1872, s. 148; 1873 s. 147; 1874 s. 147; 1875 s. 145; 1876 s. 143; 1877 s. 149; 1878 s. 99; 1879 s. 96; 1880 s. 102; 1881 s. 107; 1882 s. 107; 1883 s. 101; 1884 s. 105; 1885 s. 109; 1886 s. 112; 1887 s. 102; 1888 s. 106; 1889 s. 114; 1890 s. 120; 1891 s. 122; 1898 s. 127; 1899 s. 126; 1900 s. 126; 1901 s. 126; 1902 s. 42; 1903 s. 42; 1904 s. 42; 1905 s. 39; 1906 s. 39; 1907 s. 41.

Catania Şehbenderliği

1870-1879 yıllarında Osmanlı Catania Şehbender Vekili Giovanni de Rocco'ydu.²⁰¹⁴ 1880 ve 1881 yıllarında Şehbender atanmamıştı.²⁰¹⁵ 1882 yılında ise göreve Sebastiano Gallo Şehbender Vekili olarak getirilmiş, 1883'te unvanı Şehbendere yükseltilmişti.²⁰¹⁶ 1899 yılı Osmanlı Şehbenderi Ohannes Efendi'ydi.²⁰¹⁷ 1900 yılında ise göreve Kirkor Efendi atanmıştı.²⁰¹⁸ 1901 yılında görevde Leon Efendi bulunuyordu.²⁰¹⁹ 1902 yılında ise Şehbender olarak Philoxenides Efendi tayin edilmişti.²⁰²⁰ 1905 yılında Şehbender olarak Agatino Gallo atanmıştı.²⁰²¹ Catania'da bulunan Şehbenderin başka bir yere tayin edilmesinden ve yeni Şehbenderliğe yapılacak ödemenin masraflara yetmeyeceğinden dolayı, Catania'ya kalıcı Şehbender gönderilmesinden vazgeçilerek, buradaki Şehbenderliğin Fahri Şehbenderliğe çevrilmesine karar verilmişti. Şehbender olarak ise Agostino Gallo'nun atanması uygun görülmüştü.²⁰²²

²⁰¹⁴ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870, s. 157; 1871, s. 144; 1872, s. 148; 1873 s. 147; 1874 s. 147; 1875 s. 145; 1876 s. 144; 1877 s. 150; 1878 s. 100; 1879 s. 96.

²⁰¹⁵ **CGRI** 1880 s. 102; 1881 s. 107.

²⁰¹⁶ İlk önce Viskonsolos olarak atanmıştır. **CGRI** 1882 s. 107; 1883 s. 101; 1884 s. 105; 1885 s. 109; 1886 s. 112; 1887 s. 102; 1888 s. 106; 1889 s. 114; 1890 s. 120; 1891 s. 123; 1898 s. 127; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209.

²⁰¹⁷ **CGRI** 1899 s. 127.

²⁰¹⁸ **CGRI** 1900 s. 127.

²⁰¹⁹ **CGRI** 1901 s. 127; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187.

²⁰²⁰ **CGRI** 1902 s. 43; 1903 s. 43; 1904 s. 43.

²⁰²¹ **CGRI** 1905 s. 40; 1906 s. 40; 1907 s. 41.

²⁰²² BOA, İ.HR 388/11, 26 Muharrem 1322 (12 Nisan 1904)

Catanzaro Şehbenderliği

1872-1891 yıllarında Catanzaro Şehbender Vekili Pietro Pugliese'ydi.²⁰²³ İtalya'da Catanzaro Fahri Şehbender Vekili Pietro Pugliese'nin hastalanmasından dolayı istifa etmesi üzerine boş kalan Şehbender Vekaletine Giuseppe Rossi'nin asaleten tayin edilmesi hakkında Roma'dan gelen yazıya, Giuseppe Rossi'nin bölgede sahip olduğu önem ve itibara bakılarak Şehbender unvanıyla tayinine karar verilmişti.²⁰²⁴

Cenova (Genova) Şehbenderliği

1870-1878 döneminde Genova Başkonsolosu Artin Efendi'ydi.²⁰²⁵ 1879-1882 yıllarında Şehbender Vekili olarak Carlo Pelletta di Cosombruto atanmıştı.²⁰²⁶ 1883-1885 yıllarında Racaie Efendi Şehbender tayin edilmişti.²⁰²⁷ 1886 yılında Edouard Bey Başşehbender olarak göreve başlamıştı.²⁰²⁸ 1888-1891'de ise Osmanlı Genova Şehbenderi Zally Efendi idi.²⁰²⁹ 1898 yılı Osmanlı Şehbenderi ise Yakup Efendi'ydi.²⁰³⁰

²⁰²³ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1872, s. 148; 1873 s. 147; 1874 s. 147; 1875 s. 145; 1876 s. 144; 1877 s. 150; 1878 s. 100; 1879 s. 96; 1880 s. 102; 1881 s. 107; 1882 s. 107; 1883 s. 101; 1884 s. 105; 1885 s. 109; 1886 s. 112; 1887 s. 102; 1889 s. 114; 1890 s. 121; 1891 s. 123; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209.

²⁰²⁴ BOA, İ.HR 323/20929, 18 Cemaziyelevvel 1309 (20 Aralık 1891); HR.TH 115/67, 24 Cemaziyelevvel 1309 (26 Aralık 1891). **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²⁰²⁵ **CGRI** 1870, s. 159; 1871, s. 146; 1872, s. 150; 1873 s. 149; 1874 s. 149; 1875 s. 147; 1876 s. 146; 1877 s. 152; 1878 s. 101.

²⁰²⁶ **CGRI** 1879 s. 97; 1880 s. 103; 1881 s. 108; 1882 s. 108.

²⁰²⁷ **CGRI** 1883 s. 102; 1884 s. 106; 1885 s. 110; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228.

²⁰²⁸ **CGRI** 1886 s. 113; 1887 s. 103.

²⁰²⁹ **CGRI** 1888 s. 107-108; 1889 s. 115; 1890 s. 122; 1891 s. 124.

²⁰³⁰ **CGRI** 1898 s. 128.

1899-1900 yıllarında ise görevde Cemal Bey bulunuyordu.²⁰³¹ 1901 yılından itibaren Genova Şehbenderi Haydar Bey'di.²⁰³²

İtalya'nın Genova şehrinin Trablusgarb ile olan ticari ilişkileri ve İtalya'nın o dönemki durumu ve hareketi nedeniyle burasının önemi arttığından bir Şehbender bulundurulması gerektiğine karar verilmişti. Bu Şehbenderin bazı önemli bilgileri nezarete aktarabilecek muktedir bir kişi olması gerektiği belirtilmişti.²⁰³³

Civitavecchia Şehbenderliği

1874-1898 Osmanlı Civitavecchia Şehbender Vekili Gian Domenico Graziosi'ydi.²⁰³⁴ 1899 yılından itibaren görevde Giovanni Alessi Graziosi bulunmaktaydı.²⁰³⁵ 1907 yılında ise Vekil olarak Montanucci atanmıştı.²⁰³⁶

Cotrone (Catanzaro) Şehbenderliği

1886-1907 yılları arasında Cotrone Osmanlı Şehbender Vekili Luigi Bruno'ydu.²⁰³⁷

²⁰³¹ **CGRI** 1899 s. 128; 1900 s. 128.

²⁰³² **CGRI** 1901 s. 128; 1902 s. 43; 1903 s. 44; 1904 s. 44; 1905 s. 41 (c.g.); 1906 s. 41; 1907 s. 43; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 186. (Başşehbender olarak kayıta geçmektedir.)

²⁰³³ BOA, İ.HR 297/18804, 18 Receb 1302 (3 Mayıs 1885)

²⁰³⁴ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1874 s. 147; 1875 s. 146; 1876 s. 144; 1877 s. 150; 1878 s. 100; 1879 s. 96; 1880 s. 102; 1881 s. 107; 1882 s. 107; 1883 s. 101; 1884 s. 105; 1885 s. 109; 1886 s. 112; 1887 s. 102; 1888 s. 107; 1889 s. 115; 1890 s. 121; 1891 s. 123; 1898 s. 127; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210.

²⁰³⁵ **CGRI** 1899 s. 127; 1900 s. 127; 1901 s. 127; 1902 s. 43; 1903 s. 43; 1904 s. 43; 1905 s. 40; 1906 s. 40; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187.

²⁰³⁶ **CGRI** 1907 s. 42.

²⁰³⁷ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1886 s. 112; 1887 s. 102; 1888 s. 107; 1889 s. 115; 1890 s. 121; 1891 s. 123; 1898 s. 127; 1899 s. 127; 1900 s. 127; 1901 s. 127; 1902 s. 43;

Elba Şehbenderliği

1870-71 yıllarında Osmanlı Devleti'nin Elba Şehbender Vekili Luigi Mazzei'ydi.²⁰³⁸

Floransa Şehbenderliği

1879-1884 döneminde Osmanlı Floransa Başşehbenderi Guglielmo Giacomo Smith idi.²⁰³⁹ 1885'te atama yapılmamıştı.²⁰⁴⁰ 1886-1887'de Başşehbender olarak Vasilaki Musurus Bey atanmıştı.²⁰⁴¹ 1888'de Şehbender atanmamıştı²⁰⁴², bunun sebebi Floransa'da Osmanlı tüccarı ve tebası bulunmadığından Başşehbenderlik maaş ve tahsisatı için yıllık sarf edilen miktardan istifade edilemediğiydi. Musurus Bey'in başka bir yere tayinine, Başşehbenderliğin ise lağvına karar verilmişti.²⁰⁴³

1889-1891 yıllarında ise Şehbender Vekili Luigi Galletti'ydi.²⁰⁴⁴ Floransa Fahri Şehbender Vekili olarak geçen Kont Luigi Galletti'nin istifası üzerine Fahri Şehbenderlik Vekaletine Mühendis Jeilio Gazzeri'nin tayinine karar verilmiş,²⁰⁴⁵ unvanı

1903 s. 43; 1904 s. 43; 1905 s. 40; 1906 s. 40; 1907 s. 42; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²⁰³⁸ **CGRI** 1870, s. 158; 1871, s. 145.

²⁰³⁹ **CGRI** 1879 s. 96; 1880 s. 102; 1881 s. 108; 1882 s. 108; 1883 s. 102; 1884 s. 106.

²⁰⁴⁰ **CGRI** 1885 s. 110.

²⁰⁴¹ **CGRI** 1886 s. 113; 1887 s. 103. Smith'in vefatından sonra yerine eski Floransa şehbenderi Vasilaki Musurus Efendi atanmıştı. Bkz. BOA, İ.HR 296/18699, 7 Rebiyülevvel 1302 (25 Aralık 1884); **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228.

²⁰⁴² **CGRI** 1888 s. 107.

²⁰⁴³ BOA, HR.TH 75/44, 23 Zilhicce 1304 (12 Eylül 1887); İ. HR 307/19555, 22 Zilhicce 1304 (11 Eylül 1887)

²⁰⁴⁴ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1889 s. 115; 1890 s. 121; 1891 s 123; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210.

²⁰⁴⁵ BOA, İ.HR 321/20715, 13 Ramazan 1308 (22 Nisan 1891)

da bir süre sonra Fahri Şehbendere yükseltilmişti.²⁰⁴⁶ 1898-1907 yıllarında Osmanlı Floransa Şehbenderi Jeilio Gazzeri'ydi.²⁰⁴⁷

Gallipoli Şehbenderliği

1870-1891 yıllarında Gallipoli Şehbender Vekili Bartolomeo Ravenna'ydı.²⁰⁴⁸ Gallipoli Fahri Şehbender Vekili Bartolomeo Ravenna vefat ettiğinden, yerine oğlu Commandore Giovanni Ravenna'nın talip olması üzerine gereken incelemeler yapılmış ve bu talep uygun bulunmuştu.²⁰⁴⁹ 1898-1907 Osmanlı Gallipoli Şehbender Vekili Giovanni Ravenna'ydı.²⁰⁵⁰

Girgenti Şehbenderliği

1870-1877 yıllarında Osmanlı Girgenti Şehbender Vekili Gaetano Carrano'ydü.²⁰⁵¹ 1878 yılında bir yıllığına Giuseppe Gueli aynı unvan ile görevi

²⁰⁴⁶ BOA, İ.HR 343/16, 16 Cemaziyelevvel 1311 (25 Kasım 1893); BEO 319/23875, 19 Cemaziyelevvel 1311 (28 Kasım 1893)

²⁰⁴⁷ **CGRI** 1898, s. 127; 1899 s. 127; 1900 s. 127; 1901 s. 127; 1902 s. 43; 1903 s. 43; 1904 s. 43; 1905 s. 40; 1906 s. 40; 1907 s. 42; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²⁰⁴⁸ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 159; 1871 s. 146; 1872 s. 150; 1873 s. 149; 1874 s. 148; 1875 s. 147; 1876 s. 145; 1877 s. 151; 1878 s. 100; 1879 s. 96; 1880 s. 103; 1881 s. 108; 1882 s. 108; 1883 s. 102; 1884 s. 106; 1885 s. 110; 1886 s. 113; 1887 s. 103; 1888 s. 107; 1889 s. 115; 1890 s. 121; 1891 s. 123. (Gallipoli (Lecce) olarak geçiyor); **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210.

²⁰⁴⁹ BOA, İ.HR 354/52, 22 Zilhicce 1314 (24 Mayıs 1897); BEO 955/71605, 23 Zilhicce 1314 (25 Mayıs 1897)

²⁰⁵⁰ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1898, s. 127; 1899 s. 127; 1900 s. 127; 1901 s. 127; 1902 s. 43; 1903 s. 43; 1904 s. 43; 1905 s. 40; 1906 s. 40; 1907 s. 42.

²⁰⁵¹ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870, s. 160; 1871, s. 147; 1872, s. 150; 1873 s. 149; 1874 s. 149; 1875 s. 148; 1876 s. 146; 1877 s. 152.

yürütmüştü.²⁰⁵² 1879 yılında atama yapılmamıştı.²⁰⁵³ 1880’de göreve Vittorio Cipollina (dei baroni del Mezzagno) aynı unvana sahip olarak getirilmişti.²⁰⁵⁴

La Spezia Şehbenderliği

1870-1891 yıllarında Osmanlı La Spezia Şehbender Vekili Giuseppe Vernetta’ydi²⁰⁵⁵. İtalya’daki Spezia Fahri Şehbender Vekili Giuseppe Vernetta’nın vefatından sonra Şehbenderlik işlerine oğlu Vincenzo Vernetta tarafından bakılmaktaydı. Ancak Vincenzo, Şehbender Vekaletinin asaleten kendisine verilmesini kabul etmekten çekiniyordu. Ayrıca, La Spezia İtalya’nın 1. Askeri limanıydı, tersane oradaydı ve donanmanın da toplanma noktasıydı. Ticaret açısından bakıldığında çok fazla önemli olmamakla beraber bir gözetleme yeri idi. Ancona’da Şehbenderlik görevini yapmakta olan Haydar Bey’in La Spezia’ya nakline ve Ancona Şehbenderliğinin Fahri Şehbenderliğe döndürülmesine karar verilmişti.²⁰⁵⁶ 1898-1900 La Spezia Şehbenderi Haydar Bey’di.²⁰⁵⁷ 1901 yılında göreve Djemal Bey getirilmişti.²⁰⁵⁸

²⁰⁵² **CGRI** 1878 s. 101.

²⁰⁵³ **CGRI** 1879 s. 97.

²⁰⁵⁴ **CGRI** 1880 s. 103; 1881 s. 108; 1882 s. 108; 1883 s. 102; 1884 s. 106; 1885 s. 110; 1886 s. 113; 1887 s. 103; 1888 s. 108; 1889 s. 116; 1890 s. 122; 1891 s. 124; 1898 s. 128; 1899 s. 128; 1900 s. 128; 1901 s. 128; 1902 s. 44; 1903 s. 44; 1904 s. 44; 1905 s. 41; 1906 s. 41; 1907 s. 43; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²⁰⁵⁵ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 166; 1871 s. 153; 1872, s. 157; 1873 s. 156; 1874 s. 155; 1875 s. 154; 1876 s. 152; 1877 s. 158; 1878 s. 104; 1879 s. 100; 1880 s. 106; 1881 s. 112; 1882 s. 112; 1883 s. 106; 1884 s. 110; 1885 s. 114; 1886 s. 116; 1887 s. 107; 1888 s. 111; 1889 s. 119; 1890 s. 125; 1891 s. 127; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210.

²⁰⁵⁶ BOA, İ.HR 340/37, 24 Receb 1310 (11 Şubat 1893); HR.TH 128/43, 27 Receb 1310 (14 Şubat 1893); BEO 155/11555, 25 Receb 1310 (12 Şubat 1893)

²⁰⁵⁷ **CGRI** 1898, s. 131; 1899 s. 131; 1900 s. 131.

Licata (Girgenti) Şehbenderliği

1874-1907 yılları arasında Osmanlı Licata Şehbender Vekili Baldassare Saito'ydu.²⁰⁵⁹

Livorno Şehbenderliği

1870-1878 yıllarında Osmanlı Livorno Başşehbenderi Giacomo Guglielmo Smith'ti.²⁰⁶⁰ 1879-1885 yıllarında görevi Agostino Anselmi aynı unvan ile yürütmüştü.²⁰⁶¹ 1886 yılında göreve Eram Bey Şehbender olarak getirilmişti.²⁰⁶² 1898-1906 Osmanlı Livorno Şehbenderi Michele Tonci'ydi.²⁰⁶³ 1901 yılında göreve Djemal

²⁰⁵⁸ **CGRI** 1901 s. 131; 1902 s. 47; 1903 s. 47; 1904 s. 47; 1905 s. 44; 1906 s. 44; 1907 s. 47; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187'de Ömer Celaleddin Bey olarak görülmektedir. **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228'de Ömer Celaleddin Bey.

²⁰⁵⁹ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1874 s. 150; 1875 s. 148; 1876 s. 146; 1877 s. 152; 1878 s. 101; 1879 s. 97; 1880 s. 103; 1881 s. 108; 1882 s. 108; 1883 s. 102; 1884 s. 106; 1885 s. 110; 1886 s. 113; 1887 s. 103; 1888 s. 108; 1889 s. 116; 1890 s. 122; 1891 s. 124; 1898 s. 128; 1899 s. 128; 1900 s. 128; 1901 s. 128; 1902 s. 44; 1903 s. 44; 1904 s. 44; 1905 s. 41; 1906 s. 41; 1907 s. 43. Kendisine nişan verilmesi hakkında bkz. BOA, HR.TO 97/2; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187.

²⁰⁶⁰ **CGRI** 1870 s. 160; 1871 s. 148; 1872 s. 151; 1873 s. 150; 1874 s. 150; 1875 s. 148; 1876 s. 147; 1877 s. 153; 1878 s. 101.

²⁰⁶¹ **CGRI** 1879 s. 97; 1880 s. 104; 1881 s. 109; 1882 s. 109; 1883 s. 103; 1884 s. 106; 1885 s. 111; BOA, MB.İ 44/168, 12 Haziran 1878; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228.

²⁰⁶² **CGRI** 1886 s. 114; 1887 s. 104; 1888 s. 108; 1889 s. 116; 1890 s. 122; 1891 s. 124; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209.

²⁰⁶³ **CGRI** 1898 s. 128; 1899 s. 128; 1900 s. 128; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

Bey'in atandığı bilgisi de bulunmaktadır.²⁰⁶⁴ 1903 yılında vekil olarak Marco Tonci atanmıştı.²⁰⁶⁵

Marsala (Trapani) Şehbenderliği

1870-1899 yıllarında Osmanlı'nın Marsala Şehbender Vekili Angelo Giacalone idi.²⁰⁶⁶ Kendisinin vefat etmesi üzerine yerine kimin atanacağı sorulmuştu.²⁰⁶⁷ 1909 yılında burası Fahri Şehbender Vekaletine Lipari Casso atanmıştı.²⁰⁶⁸

Mazzara (Trapani) Şehbenderliği

Osmanlı Mazzara Şehbender Vekili 1870-1898 döneminde Giuseppe Hopps'tu.²⁰⁶⁹ 1899 yılında Giacomo Hopps atanmıştı.²⁰⁷⁰

²⁰⁶⁴ **CGRI** 1901 s. 128; 1902 s. 44.

²⁰⁶⁵ **CGRI** 1903 s. 44; 1904 s. 44; 1905 s. 41; 1906 s. 41; 1907 s. 43.

²⁰⁶⁶ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 161; 1871 s. 148; 1872 s. 152; 1873 s. 151; 1874 s. 150; 1875 s. 149; 1876 s. 147; 1877 s. 153; 1878 s. 101; 1879 s. 98; 1880 s. 104; 1881 s. 109; 1882 s. 109; 1883 s. 103; 1884 s. 107; 1885 s. 111; 1886 s. 114; 1887 s. 104; 1888 s. 108; 1889 s. 116; 1890 s. 123; 1891 s. 125; 1898 s. 129; 1899 s. 128; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228. (1885 Hariciye Salnamesinde Şehbender olarak geçmektedir); **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187.

²⁰⁶⁷ BOA, HR.TH 234/68, 24 Cemaziyelahir 1317 (30 Ekim 1899)

²⁰⁶⁸ BOA, İ.HR 417/53, 17 Cemaziyelevvel 1327 (6 Haziran 1909)

²⁰⁶⁹ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 161; 1871 s. 148; 1872 s. 152; 1873 s. 151; 1874 s. 151; 1875 s. 149; 1876 s. 147; 1877 s. 153; 1878 s. 101; 1879 s. 98; 1880 s. 104; 1881 s. 109; 1882 s. 109; 1883 s. 103; 1884 s. 107; 1885 s. 111; 1886 s. 114; 1887 s. 104; 1888 s. 108; 1889 s. 116; 1890 s. 123; 1891 s. 125; 1898 s. 129; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210.

²⁰⁷⁰ Giacomo Hopps, Giuseppe Hopps'un yeğeniydi. BOA, BEO 577/43236, 28 Şaban 1312 (24 Şubat 1895). **CGRI** 1899 s. 128; 1900 s. 129; 1901 s. 129; 1902 s. 44; 1903 s. 44; 1904 s. 44; 1905 s. 41; 1906 s. 41; 1907 s. 43; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

Messina Şehbenderliği

1870-73 yıllarında Messina Şehbenderi Patrizio Rizzotti'ydi.²⁰⁷¹ Osmanlı Devleti'nin 1874-1891 yıllarında Messina Şehbenderi Yusuf Zeki Efendi idi.²⁰⁷² Eylül 1896'da göreve Pszeny Efendi atanmıştı.²⁰⁷³ 1897 yılında Batavya Şehbenderi Fuad Bey göreve getirilmişti.²⁰⁷⁴ 1899-1904 Osmanlı Messina Başşehbenderi Ragıb Bey'di.²⁰⁷⁵ 1905 yılında göreve Herauth bey Şehbender olarak atanmıştı.²⁰⁷⁶ Osmanlı kaynağına göre, 1899'da Messina Başşehbenderi Ragıb Bey'in İstişare Odası muavinliğine atanmasından sonra yerine Hırant Bey tayin edilmiş, ancak Başşehbenderlik unvanının Şehbendere döndürülmesine karar verilmişti.²⁰⁷⁷ Daha sonra Messina Fahri Şehbender Vekili olarak Francesco Saka'nın tayin edildiği bilgisi bulunmaktadır.²⁰⁷⁸

²⁰⁷¹ **CGRI** 1870 s. 161; 1871 s. 148; 1872 s. 152; 1873 s. 151.

²⁰⁷² **CGRI** 1874 s. 151; 1875 s. 149; 1876 s. 148; 1877 s. 154; 1878 s. 102; 1879 s. 98; 1880 s. 104; 1881 s. 109; 1882 s. 109; 1883 s. 103; 1884 s. 107; 1885 s. 111; 1886 s. 114; 1887 s. 104; 1888 s. 109; 1889 s. 117; 1890 s. 123; 1891 s. 125; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228.

²⁰⁷³ BOA, BEO 844/63268, 20 Rebiyülahir 1314 (28 Eylül 1896). (1897 Yunan savaşından sonra Messina şehbenderliği kançılarının yazdığı manzume için bkz. Y.A.HUS 374/47)

²⁰⁷⁴ BOA, BEO 981/73517, 18 Safer 1315 (19 Temmuz 1897); HR.TH 199/27, 19 Rebiyülevvel 1315 (18 Ağustos 1897); **CGRI** 1898 s. 129.

²⁰⁷⁵ **CGRI** 1899 s. 129; 1900 s. 129; 1901 s. 129; 1902 s. 45; 1903 s. 45; 1904 s. 45.

²⁰⁷⁶ **CGRI** 1905 s. 42; 1906 s. 42; 1907 s. 44.

²⁰⁷⁷ BOA, BEO 1266/94914, 4 Şevval 1316 (15 Şubat 1899); **S.N.H.** 1318 [1900], s. 186; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²⁰⁷⁸ BOA, BEO 3573/267952, 23 Cemaziyelevvel 1327 (12 Haziran 1909)

Milano Şehbenderliği

1870-71 yıllarında Milano’da bulunan Osmanlı Şehbender Vekili Giovanni Battista Ponti’ydi.²⁰⁷⁹ 1872 yılında göreve Şehbender olarak Dominian Efendi getirilmişti.²⁰⁸⁰ İtalya ve Osmanlı Devleti arasındaki ticari ilişkilerin artırılması için Milano şehrinde daha önce bulunan Şehbenderliğin tekrar kurulmasına ve Maden Fabrikası yöneticisi Giovanni Silvestri’nin burada Fahri Şehbender olarak atanmasına karar verilmişti.²⁰⁸¹ 1889-1907 yıllarında Milano Şehbenderi Giovanni Silvestri’ydi.²⁰⁸²

Milazzo (Messina) Şehbenderliği

1870-1882 döneminde Osmanlı Milazzo Şehbender Vekili Domenico Riolo’ydu.²⁰⁸³ 1883’te ise görevi Giuseppe Riolo aynı unvan ile devralmıştı.²⁰⁸⁴

Napoli Şehbenderliği

1870 yılında Osmanlı Devleti’nin Napoli Başşehbenderi Vullich Efendi’ydi.²⁰⁸⁵ 1871-73 yıllarında Napoli Başşehbenderi Nourian Efendi’ydi.²⁰⁸⁶ 1874-77 yıllarında

²⁰⁷⁹ **CGRI** 1870 s. 162; 1871 s. 149.

²⁰⁸⁰ **CGRI** 1872 s. 153; 1873 s. 151.

²⁰⁸¹ BOA, İ.HR 309/19679, 17 Cemaziyelevvel 1305 (31 Ocak 1888)

²⁰⁸² **CGRI** 1889 s. 117; 1890 s. 123; 1891 s. 125; 1898 s. 129; 1899 s. 129; 1900 s. 129; 1901 s. 129; 1902 s. 45; 1903 s. 45; 1904 s. 45; 1905 s. 42; 1906 s. 42; 1907 s. 44; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²⁰⁸³ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 162; 1871 s. 149; 1872 s. 153; 1873 s. 152; 1874 s. 151; 1875 s. 150; 1876 s. 148; 1877 s. 154; 1878 s. 102; 1879 s. 98; 1880 s. 104; 1881 s. 109; 1882 s. 109.

²⁰⁸⁴ **CGRI** 1883 s. 103; 1884 s. 107; 1885 s. 111; 1886 s. 114; 1887 s. 105; 1888 s. 109; 1889 s. 117; 1890 s. 123; 1891 s. 125; 1898 s. 129; 1899 s. 129; 1900 s. 129; 1901 s. 129; 1902 s. 45; 1903 s. 45; 1904 s. 45; 1905 s. 42; 1906 s. 42; 1907 s. 44; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187.

Osmanlı Napoli Şehbender Vekili Arturo Garavini'ydi.²⁰⁸⁷ 1878-1880 yıllarında görevi Adriano Ferand aynı unvan ile devralmıştı.²⁰⁸⁸ Ferand'ın kişisel meşguliyetinin artması üzerine Şehbenderlik işlerini tamamiyle yapamamasından dolayı yerine Asakir-i Şahane Tabib Kaymakamı olup emekliye ayrılmış olan Eram Bey atanmıştı.²⁰⁸⁹ 1881-1884 yıllarında Eram bey Şehbender olarak görev yapmıştı.²⁰⁹⁰ 1885-86 yıllarında İkiades Efendi Napoli Şehbenderiyken,²⁰⁹¹ 1886 yılında göreve Pszeny Efendi atanmıştı.²⁰⁹² Pszeny Efendi'nin İtalya hükümetinin girişimlerine dair istihbaratı üzerine şikayetler gelince, kendisi azledilmek yerine başka bir memuriyete tayin edilmişti.²⁰⁹³ 1887 yılında Chedid Efendi Başşehbender olarak atanmıştı.²⁰⁹⁴ Çetine Sefareti Serkatibi Emin Bey ile Napoli Şehbenderi Şedid Efendi becayiş etmişlerdi.²⁰⁹⁵ 1890-91 yıllarında yine

²⁰⁸⁵ **CGRI** 1870 s. 162.

²⁰⁸⁶ **CGRI** 1871 s. 149; 1872 s. 153; 1873 s. 152.

²⁰⁸⁷ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1874 s. 152; 1875 s. 150; 1876 s. 149; 1877 s. 155. Napoli Fahri Şehbender Vekili Mösyö Garavini'ye Şehbender unvanı verilmişti. Bkz. BOA, HR.TO 94/72, 29 Şevval 1293 (17 Kasım 1876)

²⁰⁸⁸ **CGRI** 1878 s. 102; 1879 s. 98; 1880 s. 105. Adriano Ferand, bölgenin önde gelen sarraflarından birisiydi ve bir öncekinin görevden ayrılmasıyla fahri şehbender olarak atanmıştı. BOA, HR.TO 94/73, 29 Rebiyülevvel 1294 (13 Nisan 1877)

²⁰⁸⁹ BOA, İ.HR 282/17510, 17 Zilhicce 1297 (20 Kasım 1880)

²⁰⁹⁰ **CGRI** 1881 s. 110; 1882 s. 110; 1883 s. 104; 1884 s. 108. Asım Bey'in Napoli'ye Şehbender tayin edildiği hakkında bilgi için bkz. BOA, İ.HR 291/18299, 25 Zilkade 1300 (27 Eylül 1883); HR.TH 48/72, 2 Muharrem 1301 (3 Kasım 1883)

²⁰⁹¹ **CGRI** 1885 s. 112; 1886 s. 115; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228.

²⁰⁹² BOA, İ.HR 300/19008, 14 Rebiyülahir 1303 (20 Ocak 1886)

²⁰⁹³ BOA, İ.HR 304/19318, 3 Rebiyülevvel 1304 (30 Kasım 1886)

²⁰⁹⁴ **CGRI** 1887 s. 105; 1888 s. 109; 1889 s. 117.

²⁰⁹⁵ BOA, İ.DH 1078/84583, 12 Şaban 1305 (24 Nisan 1888); HR.TH 80/5, 14 Şaban 1305 (26 Nisan 1888)

Başşehbender olarak Yannopoulo Efendi tayin olmuştu.²⁰⁹⁶ İspanya'ya göreve gitmek istemeyen Yanni adlı kişi Napoli Başşehbenderliğini memnuniyetle kabul edecekti.²⁰⁹⁷

Aralık 1890'da Roma Elçiliğine yazılan yazıda, Napoli Başşehbenderliğine Gianni'nin tayin olunacağından bu konuda gereken fermanın ilanına kadar memuriyetinin onaylanmasını İtalya hükümetinden talep edilmesi istenmişti.²⁰⁹⁸ Dışişleri Müsteşarı, eğer Gianni Nice Şehbenderliğine tayin olunduğu halde Fransa hükümeti tarafından reddedilen kişi idiyse, İtalya hükümetinin de onun memuriyetini onaylamayacağını ima etmişti.²⁰⁹⁹ 1896 tarihinde Napoli Başşehbenderliğine Atıf Bey atanmıştı.²¹⁰⁰ Atıf Bey'in yerine Venedik Şehbenderi Logadis Efendi göreve getirilmişti.²¹⁰¹ Kendisinden sonra Korfu Başşehbenderi İlhami Bey Napoli Başşehbenderi olarak atanmıştı.²¹⁰² 1899-1901 Osmanlı Napoli Başşehbenderi İlhami Bey'di.²¹⁰³ 1902 yılında ise Başşehbender Aram Efendi'ydi.²¹⁰⁴ İlhami Bey'in yerine ise Marsilya Başşehbenderliği kançıları Nesim Efendi göreve getirilmişti.²¹⁰⁵ İlhami Bey'in

²⁰⁹⁶ **CGRI** 1890 s. 123-124; 1891 s. 126; BOA, İ.HR 314/20100, 11 Şevval 1306 (10 Haziran 1889); HR.TH 90/1, 12 Şevval 1306 (11 Haziran 1889)

²⁰⁹⁷ BOA, HR.İD 2101/6, 18 Rebiyülahir 1308 (1 Aralık 1890)

²⁰⁹⁸ BOA, HR.İD 2101/7, 26 Rebiyülahir 1308 (9 Aralık 1890)

²⁰⁹⁹ BOA, HR.İD 2101/11, 27 Şaban 1308 (7 Nisan 1891)

²¹⁰⁰ BOA, İ.HR 350/16, 1 Şaban 1313 (17 Ocak 1896); BEO 742/55624, 26 Şaban 1313 (11 Şubat 1896)

²¹⁰¹ BOA, İ.HR 353/16, 21 Cemaziyelevvel 1314 (28 Ekim 1896); BEO 861/64517, 26 Cemaziyelevvel 1314 (2 Kasım 1896); **CGRI** 1898, s. 130.

²¹⁰² BEO 1121/84053, 19 Zilhicce 1315 (11 Mayıs 1898); HR.TH 213/6, 23 Muharrem 1316 (13 Haziran 1898)

²¹⁰³ **CGRI** 1899 s. 129; 1900 s. 129; 1901 s. 129. 1900 yılı Osmanlı Hariciye Salnamesine göre Napoli Başşehbenderi Esad Bey'di. **S.N.H.** 1318 [1900], s. 186.

²¹⁰⁴ **CGRI** 1902 s. 45; 1903 s. 45; 1904 s. 45; 1905 s. 42; 1906 s. 43; 1907 s. 45; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²¹⁰⁵ BOA, İ.HR 361/40, 24 Şaban 1316 (7 Ocak 1899); BEO 1254/94045, 28 Şaban 1316 (11 Ocak 1899)

sağlık sorunları sebebiyle yerine Spezia Şehbenderi Haydar Bey atanmıştı.²¹⁰⁶ Haydar Bey'in yerine ise Tiflis Başşehbenderi olan Esad Bey tayin edilmişti.²¹⁰⁷ İstişare Odası Muavinlerinden Ragıb Bey, Avrupa'da bir Başşehbenderliğe tayinini istemiş, Napoli Başşehbenderi de merkezde bir tayin arzusunda bulununca ikisi becayiş etmişlerdi.²¹⁰⁸ Daha sonra Napoli Başşehbenderliği maiyetinde müstahdem Şehbender Vitalis Efendi'nin bazı uygunsuz işlerinden dolayı İstanbul'a çağrılmasına ve Şehbenderliğin de çok lüzumu olmadığından lağvına karar verilmişti.²¹⁰⁹

1883 yılının sonlarına gelindiğinde Osmanlı Napoli Başşehbenderi (Eram Bey olmalı), İtalya ile ilgili gözlemlerini maddeler halinde bir rapor olarak aktarmaktaydı. Kısaca özetlenecek olursa, ilk madde, Yunan buhranı hakkındaydı. İtalya'da bu durum güçlü bir şekilde hissediliyordu, Yunanlılar lehinde bazı gösteriler yapıyordu. Bazı Yunan mebusları davalarını desteklemek ve ordu için hediyeler toplamak üzere Roma ve Napoli'ye gelmişlerse de, başarılı olamamışlardı. Rum generalinin İtalya'dan katır ve torpil vapurları almak istemesine, Şehbender Osmanlı Devleti'nin torpil vapurlarına daha çok para verebileceklerini söyleyerek bizzat engel olmuştu. İkinci madde, Arnavutluk hakkındaydı. Napoli'deki İtalya ve Arnavut komiteleri bir karışıklık ortaya çıkarmak için Balkanlar'daki genel heyecandan istifade etmeyi arzulamışlardı, ancak onlar da başarısız olmuşlardı. İtalya'da yaşayan ileri gelen bazı Arnavut aileler "*İtalyan ve Arnavut Fırkası*"nı kurarak, Arnavutluk eyaletlerinden bazılarını İtalya'ya katmaya çalışmaya karar vermişlerdi. İtalya hükümetinin bu fırkayı manevi olarak desteklemesinden Arnavutluk'ta ciddi amaçları olduğu ve burayı işgal etmek gibi bir

²¹⁰⁶ BOA, İ.HR 363/42, 19 Safer 1317 (29 Haziran 1899); BEO 1334/10001, 24 Safer 1317 (4 Temmuz 1899)

²¹⁰⁷ BOA, İ.HR 364/64, 18 Cemaziyelahir 1317 (24 Ekim 1899)

²¹⁰⁸ BOA, İ.HR 368/16, 14 Rebiyülevvel 1318 (12 Temmuz 1900)

²¹⁰⁹ BOA, İ.HR 408/29, 2 Receb 1325 (11 Ağustos 1907); BEO 3124/234257, 5 Receb 1325 (14 Ağustos 1907)

fikirleri olup olmadığı bilinemezdi. İtalya, Arnavutluk konusu ile Avusturya hükümetinin dikkatini çekmek istiyordu. İtalya Arnavutluk üzerindeki iddialarından vazgeçmesine karşılık olarak Trento ve Tyrol taraflarından bir sınır düzenlemesi ümit ediyordu. İtalyan ve Arnavutlar İtalya’da Bâbıâli tarafından araştırılmalıydı. Üçüncü madde, Kızıldeniz’de İtalya’ydı. Massava’ya yapılan asker sevkine halk genel olarak şiddetle karşı çıkıyordu. Giolitti ve yanındakilerin öldürülmesi olayı da milletin hislerini şiddetlendirmişti. Massava’ya çok miktarda asker edilmişti, Afrika askerlerinin Napoli’deki asker idaresinde yedi sekiz bin asker Massava’ya gönderilmek üzere hazırlık görüyordu. Dördüncü madde, Trablusgarb meselesi hakkındaydı. Şehbenderin duyduğuna göre, eğer Rusya Bulgaristan’a, Avusturya Selanik’e doğru hareket edecek olur ise, İtalya da Trablusgarb’ı işgal edecekti. Genel efkar, İtalya’nın bir yer işgal etmesini istiyordu. Beşinci madde, eski Hıdiv İsmail Paşa hakkındaydı. Kral Umberto ile İsmail Paşa üç kez siyasi konular hakkında gizlice görüştüğü söylenmiş, fakat bu görüşmelerin gerçek olup olmadığı anlaşılamamıştı. İsmail Paşa’nın artık Napoli’de bir işi yoktu, yüzünü Londra ve Berlin’e çevirmişti. Napoli’deki çevresi de farklı yerlere dağılmıştı. Altıncı madde, İtalya ordusu üzerineydi. Şehbendere göre, İtalya ordusunda pek çok eksik vardı. Süvari askeri zayıftı ve ilerleme göstermiyordu. Topçu mühimmatı eksik ve kötüydü. Manevralar sırasında birçok kaza çıkıyordu. Yeni tabanca ve tüfekler dışında bir gelişme yoktu. İtalya ordusunda askerlerin terbiyesi çok önemliydi. Donanmada ise her açıdan ilerleme görülüyordu. Deniz Bakanı çok yetenekliydi ve başarılı işler yapmakta ve gemiler inşa etmekteydi. Askeri tren hatları çok iyi oluşturulmuştu, ülkenin neresinde bir düşman asker çıkarmak istese, asker ve teçhizat demiryolu ile mümkün olacaktı. Kara askerleri bir birlik halinde bulunamıyordu. Bazı siyasi kişiliklere göre, kuzey, orta ve güney bölgeleri halkının diğerlerinden ayrılma fikri yüzünden İtalya birliği sonucu vahim olacak bir savaşa karşı koyamayacak ve İtalya ordusunun bulunduğu halinde ortaya çıkan her savaş İtalya için fena ve dehşetli

olacaktı. Şehbender sonuç olarak, bu bilgileri hemen tebliğ edemediğini, çünkü Roma Osmanlı Elçiliği tarafından kendisinin Hariciye Nezareti'ne yazdığı birçok raporunu birer surette Elçiliğe vermesi gerekmiş ve bu raporlar Elçilik vasıtasıyla İtalya hükümetine bildirilmişti. İtalya hükümeti ise Şehbenderin beratını vermediği gibi, İstanbul'a çağrılmasını da talep etmişti.²¹¹⁰

Palermo Şehbenderliği

1870-71 yıllarında Palermo Başşehbenderi Nikolaki Misse Yani Bey'di.²¹¹¹ 1872 yılında göreve Başşehbender olarak Yorgaki Efendi getirilmişti.²¹¹² 1874 yılında görevde aynı unvan ile Michele Maksud Efendi bulunmaktaydı.²¹¹³ 1876-1882 yıllarında Osmanlı Palermo Başşehbenderi Salvatore Medina'ydı.²¹¹⁴ 1883-1884 yıllarında Şehbender olarak Kadri Bey bulunmaktaydı.²¹¹⁵ Kadri Bey'in yerine Şira Başşehbenderi Akestorides Efendi atanmıştı.²¹¹⁶ Kendisinin rahatsızlanarak istifa etmesi üzerine yerine Şehbender unvanıyla Varna tüccar vekili Akestorides Efendi'nin atanması uygun görülmüştü.²¹¹⁷ 1885-1886 yıllarında Akestorides Efendi Şehbender olarak atanmıştı.²¹¹⁸ Akestorides Efendi'nin memuriyetinden istifade edilemediği gerekçesiyle yerine daha önce Şehbenderlik hizmetlerinde bulunmuş ve iktidarı

²¹¹⁰ BOA, Y.PRK.AZJ 7/47, 29 Zilhicce 1300 (31 Ekim 1883)

²¹¹¹ CGRI 1870 s. 163; 1871 s. 150.

²¹¹² CGRI 1872 s. 154; 1873 s. 153.

²¹¹³ CGRI 1874 s. 153.

²¹¹⁴ CGRI 1876 s. 149; 1877 s. 155; 1878 s. 103; 1879 s. 99; 1880 s. 105; 1881 s. 110; 1882 s. 110.

²¹¹⁵ CGRI 1883 s. 104; 1884 s. 108; BOA, İ.HR 288/18083, 5 Rebiyülahir 1300 (13 Şubat 1883)

²¹¹⁶ BOA, İ.HR 291/18299, 6 Zilhicce 1300 (8 Ekim 1883); HR.TH 48/72, 2 Muharrem 1301 (3 Kasım 1883)

²¹¹⁷ BOA, İ.HR 294/18565, 11 Şevval 1301 (4 Ağustos 1884); HR.TH 52/47, 13 Şevval 1301 (6 Ağustos 1884)

²¹¹⁸ CGRI 1885 s. 112; 1886 s. 115; S.N.H. 1301 [1885], s. 228.

görülmüş olan Ernest Bongowski Efendinin tayin edilmesine karar verilmişti.²¹¹⁹ 1887 yılında göreve getirilen Bongowski Efendi Şehbender olarak iki sene çalışmıştı.²¹²⁰ 1889 yılında Michele Consiglio Şehbender Vekili olarak atanmıştı.²¹²¹ Rubattino Kumpanyası Genel Sekreteri Consiglio'nun Palermo Fahri Şehbender Vekili olarak atandığı bilgisi de bulunmaktadır.²¹²² İş sebebiyle yerinden uzaklaşacağından dolayı oğlu Luigi Consiglio'ya Fahri Şehbender Vekili unvanı verilmesini istemiş, bu istek kabul edilmişti.²¹²³ Daha sonra babasının vefatından beri Şehbenderliği vekaleten iyi bir şekilde idare etmekte olan Luigi Consiglio, Şehbenderliğe asaleten tayin edilmek istemiş ve talebi kabul edilmişti.²¹²⁴ 1898-1907 Palermo Şehbenderi Michele Consiglio'ydu.²¹²⁵

Pizzo Şehbenderliği

1881-1907 yıllarında Domenico Musolino Pizzo Şehbender Vekiliydi.²¹²⁶ Messina'dan Napoli'ye kadar gemiler için barınacak bir yer olmadığından İtalya Devleti

²¹¹⁹ BOA, İ.HR 302/19137, 29 Şaban 1303 (2 Haziran 1886)

²¹²⁰ **CGRI** 1887 s. 105; 1888 s. 110.

²¹²¹ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1889 s. 118; 1890 s. 124; 1891 s. 126; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²¹²² BOA, İ.HR 304/19290, 12 Safer 1304 (10 Kasım 1886); HR.TH 67/69, 15 Safer 1304 (13 Kasım 1886). Kendisine üçüncü rütbeden mecidi nişanı verilmişti. İ.DH 1008/79648, 17 Safer 1304 (15 Kasım 1886). Unvanı fahri şehbender olarak yükseltilmişti. HR.TH 109/101, 29 Şevval 1308 (7 Haziran 1891)

²¹²³ BOA, İ.HR 354/20, 12 Şevval 1314 (16 Mart 1897); BEO 921/69018, 16 Şevval 1314 (20 Mart 1897)

²¹²⁴ BOA, İ.HR 417/45, 2 Rebiyülahir 1327 (23 Nisan 1909); BEO 3540/265446, 12 Rebiyülahir 1327 (3 Mayıs 1909)

²¹²⁵ **CGRI** 1898, s. 130; 1899 s. 130; 1900 s. 130; 1901 s. 130; 1902 s. 46; 1903 s. 46; 1904 s. 46; 1905 s. 43; 1906 s. 43; 1907 s. 45.

²¹²⁶ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1881 s. 110; 1882 s. 110; 1883 s. 104; 1884 s. 108; 1885 s. 112; 1886 s. 115; 1887 s. 105; 1888 s. 110; 1889 s. 118; 1890 s. 124; 1891 s. 126; 1898, s. 130; 1899 s. 130; 1900 s. 130; 1901 s. 130; 1902 s. 46; 1903 s. 46; 1904 s. 46; 1905 s. 43; 1906 s.

bu eksikliği tamamlamak için Calabria eyaletinde Pizzo şehri yakınlarında Santa Venere limanını inşa etmişti. Hem yabancı gemiler hem de Osmanlı gemileri özellikle bu sahillerde kazaya uğramakta olduklarından dolayı birçok devlet kendi halklarının menfaatleri için Pizzo şehrine Konsoloslar tayin etmişlerdi. Bu yüzden o sulardaki Osmanlı gemilerinin menfaatleri için Osmanlı Devleti tarafından da Pizzo’da bir Şehbender Vekili bulundurulmasının gerekliliği üzerine, vekillerden Mösyö Musolino, bu memuriyete kendi yeğeni olan Domenico Musolino’nun tayin edilmesini rica etmiş, bu ricası kabul edilmişti.²¹²⁷

Portoferraio (Livorno-Elba) Şehbenderliği

1879-1885 yıllarında Portoferraio’da Ulisse Foresi Şehbender Vekili olarak görevdeydi.²¹²⁸

Porto-Fino (Genova) Şehbenderliği

1870 yılında Şehbender Vekili olarak Portofino’da bulunan Luigi Prato, 1878 yılında Şehbender unvanını almıştı.²¹²⁹

43; 1907 s. 45; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²¹²⁷ BOA, İ.HR 282/17465, 27 Ramazan 1297 (2 Eylül 1880)

²¹²⁸ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1879 s. 99; 1880 s. 105; 1881 s. 110; 1882 s. 110; 1883 s. 104; 1884 s. 108; 1885 s. 112. BOA, MB.İ 44/168, 11 Cemaziyelahir 1295 (12 Haziran 1878); **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228.

²¹²⁹ İtalyan salnamesinde önce Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 164; 1871 s. 151; 1872 s. 155; 1873 s. 153; 1874 s. 153; 1875 s. 152; 1876 s. 150; 1877 s. 156; 1878 s. 103; 1879 s. 99; 1880 s. 105; 1881 s. 110; 1882 s. 110; 1883 s. 104; 1884 s. 108; 1885 s. 112; 1886 s. 115; 1887 s. 105; 1888 s. 110; 1889 s. 118; 1890 s. 124; 1891 s. 126.

Ravenna Şehbenderliği

1870-75 yıllarında Osmanlı'nın Ravenna Şehbender Vekili Antonio Monghini'ydi.²¹³⁰

Reggio di Calabria Şehbenderliği

1870-75 yıllarında Osmanlı Şehbender Vekili Giuseppe Genovese'ydi.²¹³¹ 1876-1885 yıllarında Antonio Scudieri Osmanlı Calabria Şehbender Vekiliydi.²¹³² 1886'da atama yapılmamıştı.²¹³³ 1887 yılında göreve Luigi Sorbo Şehbender Vekili olarak getirilmişti.²¹³⁴ İtalya'daki Calabria şehrinde Osmanlı Fahri Şehbender Vekilinin ölmesi üzerine (Antonio Scudieri), yerine şehrin önde gelenlerinden Banker Luigi Sobro'nun atanmasına karar verilmişti.²¹³⁵ 1905 yılında Reggio di Calabria Fahri Şehbender Vekili Luigi Sorbo'nun vefatından dolayı yerine Vincenzo Milsari? atanmıştı.²¹³⁶

²¹³⁰ **CGRI** 1870 s. 164; 1871 s. 151; 1872 s. 155; 1873 s. 154; 1874 s. 153; 1875 s. 152.

²¹³¹ **CGRI** 1870 s. 164; 1871 s. 151; 1872 s. 155; 1873 s. 154; 1874 s. 153; 1875 s. 152.

²¹³² İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1876 s. 150; 1877 s. 156; 1878 s. 103; 1879 s. 99; 1880 s. 105; 1881 s. 111; 1882 s. 111; 1883 s. 105; 1884 s. 109; 1885 s. 113; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228.

²¹³³ **CGRI** 1886 s. 115.

²¹³⁴ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1887 s. 106; 1888 s. 110; 1889 s. 118; 1890 s. 124; 1891 s. 126; 1898 s. 130; 1899 s. 130; 1900 s. 130; 1901 s. 130; 1902 s. 46; 1903 s. 46; 1904 s. 46; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²¹³⁵ BOA, İ.HR 303/19257, 5 Muharrem 1304 (4 Ekim 1886)

²¹³⁶ BOA, İ.HR 398/10, 11 Receb 1323 (11 Eylül 1905); HR.TH 324/22, 14 Receb 1323 (14 Eylül 1905)

Roma Şehbenderliği

1873-1906 yıllarında Osmanlı Roma Başşehbenderi Carlo Gallian'dı.²¹³⁷ 1907 yılında yerine vekil olarak Angelo Gallian atanmıştı.²¹³⁸ Kendisinin vefatı üzerine ise Logadis Bey tayin edilmişti.²¹³⁹

San Remo (Porto Maurizio) Şehbenderliği

1870-1888 yıllarında Osmanlı San Remo Şehbender Vekili Michele Borea d'Olmo'ydu.²¹⁴⁰ Olmo'nun istifa etmesi üzerine istifasının kabul edilmiş ve Şehbender Vekaletinin gereksiz olması nedeniyle burası lağvedilmişti. Kendisine hizmetini mükafatlandırmak için dördüncü rütbeden bir mecidi nişanı verilmişti.²¹⁴¹ 1890-1891'de Şehbender atanmamıştı.²¹⁴²

²¹³⁷ **CGRI** 1873 s. 154; 1874 s. 154; 1875 s. 152; 1876 s. 151; 1877 s. 157; 1878 s. 103; 1879 s. 99; 1880 s. 106; 1881 s. 111; 1882 s. 111; 1883 s. 105; 1884 s. 109; 1885 s. 113; 1886 s. 116; 1887 s. 106; 1888 s. 110; 1889 s. 118; 1890 s. 125; 1891 s. 127; 1898 s. 131; 1899 s. 131; 1900 s. 131; 1901 s. 131; 1902 s. 46; 1903 s. 46; 1904 s. 46; 1905 s. 43-44; 1906 s. 44; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²¹³⁸ **CGRI** 1907 s. 46.

²¹³⁹ BOA, BEO 3289/246636, 7 Rebiyülevvel 1326 (9 Nisan 1908)

²¹⁴⁰ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 165; 1871 s. 152; 1872, s. 156; 1873 s. 155; 1874 s. 154; 1875 s. 153; 1876 s. 151; 1877 s. 157; 1878 s. 103; 1879 s. 100; 1880 s. 106; 1881 s. 111; 1882 s. 111; 1883 s. 105; 1884 s. 109; 1885 s. 113; 1886 s. 116; 1887 s. 106; 1888 s. 111; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228.

²¹⁴¹ BOA, İ.HR 302/19164, 8 Ramazan 1303 (10 Haziran 1886)

²¹⁴² **CGRI** 1890 s. 125; 1891 s. 127.

Sarzana Şehbenderliği

1870-73 yıllarında Osmanlı Sarzana Şehbender Vekili Sebastiano Lucciardi'ydi.²¹⁴³

Sassari Şehbenderliği

1870-1879 döneminde Osmanlı Sassari Şehbender Vekili Antonio Ventura'ydı.²¹⁴⁴ Kendisinin görevden ayrılması üzerine Effisio Valle Fahri Şehbender Vekili olarak ratin edilmişti.²¹⁴⁵ Bir süre atama yapılmadıktan sonra 1885 yılında Effisio Valle Şehbender Vekili olarak görev almıştı.²¹⁴⁶ Sassari Şehri Şehbender Vekaletinden ayrılmış olan Mösyö Ventura yerine şehrin doktorlarından ve onurlu bir insan olan Effisio Valle'nin Fahri Şehbender Vekili olarak atanmasına karar verilmişti.²¹⁴⁷

Savona Şehbenderliği

1870-75 yıllarında Savona Şehbender Vekili Giacomo Martinengo'ydü.²¹⁴⁸ 1884-1891 döneminde Osmanlı Savona Şehbender Vekili Arturo Acquarone'ydü.²¹⁴⁹

²¹⁴³ **CGRI** 1870 s. 165; 1871 s. 152; 1872 s. 156; 1873 s. 155.

²¹⁴⁴ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 165; 1871 s. 152; 1872 s. 156; 1873 s. 155; 1874 s. 155; 1875 s. 153; 1876 s. 151; 1877 s. 157; 1878 s. 104; 1879 s. 100.

²¹⁴⁵ BOA, İ.HR 293/18459, 18 Cemaziyelahir 1301 (15 Nisan 1884)

²¹⁴⁶ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1885 s. 113; 1886 s. 116; 1887 s. 106; 1888 s. 111; 1889 s. 119; 1890 s. 125; 1891 s. 127; 1898 s. 131; 1899 s. 131; 1900 s. 131; 1901 s. 131; 1902 s. 47; 1903 s. 47; 1904 s. 47; 1905 s. 44; 1906 s. 44; 1907 s. 46.

²¹⁴⁷ BOA, İ.HR 293/18459, 18 Cemaziyelahir 1301 (15 Nisan 1884). **S.N.H.**'de Verneta ismi geçmektedir. **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²¹⁴⁸ **CGRI** 1870 s. 165; 1871 s. 152; 1872 s. 156; 1873 s. 155; 1874 s. 155; 1875 s. 153.

Acquarone'nin Savona Fahri Şehbender Vekili olarak tayin edildiği belirtilmişti.²¹⁵⁰ 1891 yılında Savona Şehbenderi Celal Bey'in Cardiff Şehbenderi Fevzi Bey ile becayiş ettikleri bildirilmişti.²¹⁵¹ 1898 Savona Şehbenderi Fevzi Efendiydi.²¹⁵² 1899 yılında ise Osman Nuri Bey görevdeydi.²¹⁵³ 1904 yılında Şehbender atanmamış, Arturo Acquarone aynı unvan ile görevlendirilmişti.²¹⁵⁴ 1905 yılında ise Şehbender Vekili olarak Francesco Frumento görevlendirilmişti.²¹⁵⁵

İtalya'da bulunan Savona şehrinin Osmanlı Devleti ile olan ticari ilişkilerinin artmasından dolayı orada bulunan Fahri Şehbenderliğin Muvazzaf Şehbenderliğe yükseltilmesine karar verilmişti. Ayrıca buraya Mekteb-i Sultani mezunlarından ve Tiflis kaçıları ve Şehbender Vekili bulunan Mehmet Mazhar Bey'in 2000 kuruş maaş, 1000 kuruş tahsisat ve 500 kuruş ev kirası ile atanması onaylanmıştı.²¹⁵⁶ Savona'daki Muvazzaf Şehbenderliğin lüzumu olmadığından daha önce kaldırıldığı, ancak bu şehrin Osmanlı ile ticari işlerinin artması ve önem kazanmasından dolayı burada bir Fahri Şehbender Vekili bulundurulması faydalı ve iyi olacağı anlaşılmıştı. Savona Fahri

²¹⁴⁹ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1884 s. 109; 1885 s. 113; 1886 s. 116; 1887 s. 106; 1888 s. 111; 1889 s. 119; 1890 s. 125; 1891 s. 127; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209.

²¹⁵⁰ BOA, İ.HR 289/18156, 22 Cemaziyelahir 1300 (30 Nisan 1883)

²¹⁵¹ BOA, HR.TH 113/24, 3 Rebiyülevvel 1309 (7 Ekim 1891)

²¹⁵² **CGRI** 1898 s. 131.

²¹⁵³ **CGRI** 1899 s. 131; 1900 s. 131; 1901 s. 131; 1902 s. 47; 1903 s. 47; BOA, HR.TH 228/15, 2 Safer 1317 (12 Haziran 1899); **S.N.H.** 1318 [1900], s. 186.

²¹⁵⁴ **CGRI** 1904 s. 47.

²¹⁵⁵ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1905 s. 44; 1906 s. 44; 1907 s. 46.

²¹⁵⁶ BOA, Y.A.RES 53/42, 23 Cemaziyelahir 1308 (3 Şubat 1891); İ.HR 321/20671, 23 Receb 1308 (4 Mart 1891)

Şehbender Vekaletine İtalya hükümetine 40 sene hizmetten sonra isteği üzerine emekli olmuş olan (Prefetto?) Francesco Feromento'nun tayin edilmesine karar verilmişti.²¹⁵⁷

Savona Fahri Konsolos Vekaleti İtalya'nın Savona şehrinde Fahri Şehbender Vekili olarak bulunan Artura Cavarona'nın emeğinden ve iyi hizmetinden dolayı kendisine nişan verilmişti.²¹⁵⁸

Sciacca (Girgenti) Şehbenderliği

1870-1882 yıllarında Osmanlı Sciacca Şehbender Vekili Mario Benzo'ydu.²¹⁵⁹

Senigallia (Ancona) Şehbenderliği

1870-1898 yıllarında Osmanlı Devleti'nin Senigallia Şehbenderi Gaetano Monti'ydi.²¹⁶⁰

Siracusa Şehbenderliği

1870-73 yıllarında Siracusa Şehbender Vekili Michele Cassia'ydi.²¹⁶¹ 1874-1907 yıllarında Siracusa Şehbender Vekili Rosario Pulejo'ydu.²¹⁶² 1907 yılında Siracusa

²¹⁵⁷ BOA, İ.HR 390/34, 22 Cemaziyelahir 1322 (3 Eylül 1904); BEO 2403/180187, 24 Cemaziyelahir 1322 (5 Eylül 1904)

²¹⁵⁸ BOA, İ.HR 309/19723, 15 Receb 1305 (28 Mart 1888)

²¹⁵⁹ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 165; 1871 s. 152; 1872 s. 156; 1873 s. 155; 1874 s. 155; 1875 s. 153; 1876 s. 152; 1877 s. 158; 1878 s. 104; 1879 s. 100; 1880 s. 106; 1881 s. 111; 1882 s. 111.

²¹⁶⁰ **CGRI** 1870 s. 166; 1871 s. 153; 1872, s. 157; 1873 s. 155; 1874 s. 155; 1875 s. 154; 1876 s. 152; 1877 s. 158; 1878 s. 104; 1879 s. 100; 1880 s. 106; 1881 s. 111; 1882 s. 111; 1883 s. 105; 1884 s. 109; 1885 s. 113; 1886 s. 116; 1887 s. 106; 1888 s. 111; 1889 s. 119; 1890 s. 125; 1891 s. 127; 1898 s. 131; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209.

²¹⁶¹ **CGRI** 1870 s. 166; 1871 s. 153; 1872 s. 157; 1873 s. 156.

Fahri Şehbender Vekilinin yaptığı usulsüz işlemlerden dolayı şikayet gelmişti. Eğer bu şekilde yapmaya devam ederse değiştirileceği konusunda kendisinin uyarılmasına karar verilmişti.²¹⁶³ Pulejo, sıhhi durumunun memuriyetinin devamına uygun olmadığı gerekçesiyle istifa etmişti.²¹⁶⁴ Kendisinin yerine Antonio Pulejo atanmıştı.²¹⁶⁵

Terranova di Sicilia (Caltanissetta) Şehbenderliği

1874 yılında Terranova di Sicilia'ya görevlendirilen Vincenzo Bresmes, 1878'de Şehbender, 1884'te ise tekrar Şehbender Vekili olarak atanmıştı.²¹⁶⁶

Torino Şehbenderliği

Osmanlı Torino Şehbenderi 1885-1907 döneminde Alberto Peyrot'tu.²¹⁶⁷

²¹⁶² İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1874 s. 155; 1875 s. 154; 1876 s. 152; 1877 s. 158; 1878 s. 104; 1879 s. 100; 1880 s. 106; 1881 s. 111; 1882 s. 111; 1883 s. 105; 1884 s. 109; 1885 s. 113; 1886 s. 116; 1887 s. 106; 1888 s. 111; 1889 s. 119; 1890 s. 125; 1891 s. 127; 1898 s. 131; 1899 s. 131; 1900 s. 131; 1901 s. 131; 1902 s. 47; 1903 s. 47; 1904 s. 47; 1905 s. 44; 1906 s. 44; 1907 s. 47; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²¹⁶³ BOA, HR.TH 350/2, 2 Cemaziyelahir 1325 (13 Temmuz 1907)

²¹⁶⁴ BOA, HR.TH 369/89, 2 Zilkade 1326 (26 Kasım 1908)

²¹⁶⁵ BOA, BEO 3506/262879, 14 Safer 1327 (7 Mart 1909)

²¹⁶⁶ **CGRI** 1874 s. 156; 1875 s. 154; 1876 s. 153; 1877 s. 159; 1878 s. 104; 1879 s. 100; 1880 s. 107; 1881 s. 112; 1882 s. 112; 1883 s. 106; 1884 s. 110; 1885 s. 114; 1886 s. 117; 1887 s. 107; 1888 s. 111; 1889 s. 119; 1890 s. 126; 1891 s. 128; 1898 s. 132; 1899 s. 132; 1900 s. 132; 1901 s. 132; 1902 s. 47; 1903 s. 47; 1904 s. 47; 1905 s. 44; 1906 s. 45; 1907 s. 47; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²¹⁶⁷ **CGRI** 1885 s. 114; 1886 s. 117; 1887 s. 107; 1888 s. 112; 1889 s. 120; 1890 s. 126; 1891 s. 128; 1898 s. 132; 1899 s. 132; 1900 s. 132; 1901 s. 132; 1902 s. 48; 1903 s. 48; 1904 s. 48; 1905 s. 45; 1906 s. 45; 1907 s. 47; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 209; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

Trapani Şehbenderliği

1870-1877 yıllarında Osmanlı Trapani Şehbender Vekili Vito Lombardo'ydu.²¹⁶⁸ 1878 yılında ise göreve Vincenzo Todaro Burgio aynı unvan ile atanmış, 1890'da unvanı yükseltilmişti.²¹⁶⁹ İtalya Trapani Fahri Şehbender Vekilinin vefatı üzerine Messina Başşehbenderliğinden aldığı talimata göre Şehbenderlik işlerini yapmaya başladığından bahseden "Michele Fontana" imzalı kişinin memuriyete tayin edilmesi istenmişti.²¹⁷⁰ 1901'den itibaren Trapani Şehbender Vekili Michele Fontana'ydı.²¹⁷¹

Venedik Şehbenderliği

1870-71 yıllarında Venedik Başşehbenderi Giovanni Battista Breganze'ydi.²¹⁷² 1872 yılında Başşehbender olarak göreve Karaca Bey getirilmişti.²¹⁷³ 1875-1878 döneminde Osmanlı Devleti'nin Venedik Başşehbenderi Maksud Efendi, Şehbender Vekili ise Enrico Francesconi'ydi.²¹⁷⁴ 1879-1882 yıllarında sadece Enrico Francesconi Konsolos Vekili olarak görev yapmıştı.²¹⁷⁵ 1883 yılında Waiss Efendi Başşehbender

²¹⁶⁸ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870 s. 167; 1871 s. 154; 1872 s. 158; 1873 s. 157; 1874 s. 156; 1875 s. 155; 1876 s. 153; 1877 s. 159.

²¹⁶⁹ **CGRI** 1878 s. 105; 1879 s. 101; 1880 s. 107; 1881 s. 112; 1882 s. 112; 1883 s. 106; 1884 s. 110; 1885 s. 114; 1886 s. 117; 1887 s. 107, 1888 s. 112; 1889 s. 120, 1890 s. 126; 1891 s. 128; 1898 s. 132; 1899 s. 132; 1900 s. 132; **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210.

²¹⁷⁰ BOA, HR.TH 214/88, 6 Rebiyülevvel 1316 (25 Temmuz 1898)

²¹⁷¹ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1901 s. 132; 1902 s. 48; 1903 s. 48; 1904 s. 48; 1905 s. 45; 1906 s. 45; 1907 s. 48; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 187; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²¹⁷² **CGRI** 1870, s. 168; 1871, s. 155.

²¹⁷³ **CGRI** 1872 s. 159; 1873 s. 157; 1874 s. 157.

²¹⁷⁴ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1875 s. 155; 1876 s. 154; 1877 s. 160; 1878 s. 105.

²¹⁷⁵ **CGRI** 1879 s. 101; 1880 s. 107; 1881 s. 112; 1882 s. 112.

olarak atanmıştı.²¹⁷⁶ 1884-1890 döneminde atama yapılmamıştı.²¹⁷⁷ 1885 basımlı Hariciye Salnamesi'ne göre, Venedik Başşehbenderi Vays Efendi idi.²¹⁷⁸ 1890 yılında siyasi ve ticari sebepten dolayı Venedik'te muvazzaf bir Şehbenderin bulunmasına ve göreve Logades Bey'in atanmasına karar verilmişti.²¹⁷⁹ 1891 yılında Venedik'e Şehbender olarak Logades Bey atanmıştı.²¹⁸⁰ 1898-99 yılı Venedik Şehbenderi Philoxenides Efendi'ydi.²¹⁸¹ 1899 yılında Venedik Şehbenderliğine Yakup Bey tayin edilmişti.²¹⁸² Yakup Bey'den sonra ise 1905 yılında Costantino Psyllari atanmıştı.²¹⁸³

Ventimiglia Şehbenderliği

1870-1882 döneminde Osmanlı Devleti'nin Ventimiglia Şehbender Vekili Orazio Orengo'ydu.²¹⁸⁴ 1883-1889 yıllarında atama yapılmamıştı.²¹⁸⁵ Ancak Hariciye Salnamesi'ne göre, 1885 yılında Ventimiglia Şehbender Vekili Achille Orengo idi.²¹⁸⁶ 1895'te Cenova Şehbenderliğine tâbi olmak üzere Ventimiglia Fahri Şehbender Vekaletine 15 sene boyunca burasının işlerini yapmakta olan "Orengo'nun tayin

²¹⁷⁶ **CGRI** 1883 s. 106; BOA, İ.HR 287/17935, 11 Zilkade 1299 (24 Eylül 1882)

²¹⁷⁷ **CGRI** 1884 s. 110; 1885 s. 114; 1886 s. 117; 1887 s. 107; 1888 s. 112; 1889 s. 120; 1890 s. 126.

²¹⁷⁸ **S.N.H.** 1301 [1885], s. 228.

²¹⁷⁹ BOA, İ.HR 316/20337, 1 Receb 1307 (21 Şubat 1890)

²¹⁸⁰ **CGRI** 1891 s. 128.

²¹⁸¹ **CGRI** 1898 s. 132; 1899 s. 132.

²¹⁸² BOA, BEO 1274/95545, 21 Şevval 1316 (4 Mart 1899); **CGRI** 1900 s. 132; 1901 s. 132; 1902 s. 48; 1903 s. 48; 1904 s. 48; **S.N.H.** 1318 [1900], s. 186; **S.N.H.** 1320 [1902], s. 228.

²¹⁸³ BOA, İ.HR 386/20, 12 Receb 1321 (4 Ekim 1903); BEO 2187/164022, 15 Receb 1321 (7 Ekim 1903); **CGRI** 1905 s. 45; 1906 s. 45; 1907 s. 48.

²¹⁸⁴ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1870, s. 168; 1871 s. 155; 1872, s. 159; 1873 s. 157; 1874 s. 157; 1875 s. 156; 1876 s. 154; 1877 s. 160; 1878 s. 105; 1879 s. 101; 1880 s. 107; 1881 s. 112; 1882 s. 112. (Ventimiglia Porto Maurizio olarak geçiyor)

²¹⁸⁵ **CGRI** 1883 s. 106; 1884 s. 110; 1885 s. 114; 1886 s. 117; 1887 s. 107; 1888 s. 112; 1889 s. 120.

²¹⁸⁶ **S.N.H.**, 1301 [1885], s. 229; **S.N.H.** 1306 [1889], s. 210.

edildiği bildirilmişti.²¹⁸⁷ Ventimiglia'da Osmanlı Şehbender Vekili olan Orengo hakkında İtalya Dışişleri Bakanlığından Roma Elçisi'ne gizli bir şekilde verilen bilgiye göre, adı geçen Şehbender dolandırıcılık yapıyordu ve borçlara dalmıştı. Bu nedenle de nüfuzunu ve haysiyetini kaybetmişti. Dolayısıyla onun Osmanlı Devleti Şehbender Vekaletinde görevine devam etmesi hem yerel memurlar tarafından hoş görülmecekti ve Osmanlı Devleti tarafından da istifade sebebi olmayacaktı. Bu bilgiler, Genova Şehbenderi tarafından tahkik ettirilmiş ve doğru olduğu anlaşılnca yeni bir Şehbender arayışına girilmişti. Daha önce mecliste bulunmuş olan Biancheri'nin yeğeni olan Ventimiglia bankerlerinden nüfuz ve haysiyet sahibi olan Bernardo Ascenso tavsiye edilmişti. Roma Elçisi de kendisinin atanması için izin istemişti.²¹⁸⁸ Bernardo Ascenso, Orengo'nun yerine atanmıştı.²¹⁸⁹ 1898-1907 yılları Ventimiglia Şehbender Vekili Bernardo Ascenso'ydu.²¹⁹⁰

²¹⁸⁷ BOA, HR.TH 158/1, 26 Zilhicce 1312 (20 Haziran 1895); BEO 643/48184, 27 Zilhicce 1312 (21 Haziran 1895)

²¹⁸⁸ BOA, İ.HR 350/11, 15 Şaban 1313 (31 Ocak 1896). Adı geçenin tayini onaylanmıştı. BOA, HR.TH 170/5, 18 Şaban 1313 (3 Şubat 1896)

²¹⁸⁹ BOA, BEO 738/55323, 19 Şaban 1313 (4 Şubat 1896); HR.TH 170/5, 18 Şaban 1313 (3 Şubat 1896)

²¹⁹⁰ İtalyan salnamesinde Viskonsolos olarak geçmektedir. **CGRI** 1898 s. 132; 1899 s. 132; 1900 s. 132; 1901 s. 132; 1902 s. 48; 1903 s. 48; 1904 s. 48; 1905 s. 45; 1906 s. 45; 1907 s. 48.

SONUÇ

Bu tezde, 1870-1909 yılları arasında Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler incelenmiştir. Konu akışının daha açıklayıcı olması için 1870 öncesi dönem de tezde ele alınmıştır. Genel olarak birinci el kaynaklar üzerinden konu irdelenmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivinden belgeler, Osmanlı Salnameleri, İtalya Dışişleri Bakanlığı Arşivi, İtalya Dışişleri Bakanlığı Arşiv yayınları ve İtalyan Salnamelerinden yararlanılmıştır. Dolayısıyla İtalya Krallığı'nın birliğini sağlamasından sonra ve Trablusgarb Savaşı'ndan önce arada kalmış bu dönemde İtalyan-Osmanlı siyasi ve diplomatik ilişkileri, İtalya'nın doğu politikasında Osmanlı Devleti'nin yeri, iki ülkede bulunan en küçüğünden en büyüğüne bütün diplomatik temsilcilikler hakkında bilgi verilmiştir. Birçok konuda dikkat çekici birtakım noktalar bulunmaktadır.

Yukarıda verilen bilgilerin ve kaynakların ışığında bu çalışmada İtalya'nın “Osmanlı” ya da genel anlamda “doğu politikası” ve iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında hem Avrupa'daki hem de Osmanlı Devleti'ndeki dinamiklere göre şekillendiği görülmüştür. Bu duruma dış politika açısından bakıldığında, dönem dönem İtalya Krallığı'nın başına geçen bakanların farklı görüşe sahip oldukları ve ona göre bir dış politika uygulamaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Bu noktada, uyguladıkları politikanın sadece göreve gelen bakanların görüşüne dayalı olmadığı, devletin o dönemde ekonomik ve sosyal anlamda ne durumda bulunduğu –her ne kadar konu dışı olduğu için tezde bu gibi konulara genişçe yer verilmemiş olsa da– gözden kaçırılmamalıdır.

Bu dönemde Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı için “dış politika anlayışı” açısından bakıldığında farklılıklar görülmektedir. Osmanlı'da Padişahlar ile nazırların

görüşleri arasında zaman zaman anlaşmazlıklar çıksa da, bütün güç bilindiği üzere Padişahın elindedir. Hem iç hem de dış politikayı genel olarak Padişah yönlendirmektedir. Bu çalışma özelinde bakıldığında, genel olarak çalışma dönemini kapsayan II. Abdülhamid ve Bâbüâli arasında dış politika noktasında anlaşmazlıklar yaşandığı ve bu nedenle de Hariciye Nazırlarının sık değiştiği görülmektedir. İtalya Krallığı'nda ise tam tersine karar merkezi parlamentoydu. Bakanlar, sağ veya sol kanada mensup olabiliyorlardı, İtalyan Kralı “onay” merciiydi. Bu durum doğal olarak iki devletin yönetim şekliyle alakalıydı. İki devlet arasındaki bunun gibi farklılıklar ilgili yerlerde açıklanmıştır.

Birinci bölüm, Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulduğu dönemden itibaren İtalyan Birliğinin tamamlanmasına kadarki süreçte Osmanlı-İtalyan ilişkilerine ayrılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi bu kısım çalışmanın zeminini oluşturmaktadır. Bu bölümde kronolojik bir süreç izlenerek, Osmanlı Devleti'nin İtalyan şehir devletleri ile olan ilişkileri incelenmiştir. Bu ilişkilerin temelinde ise ticaret yatmaktadır. İtalyanlar en başından itibaren Osmanlılardan imtiyaz sahibi olmuşlardı. Erken modern dönemde yoğun ticaret aktiviteleri dışında savaşlar ve barışlar yapılmış, antlaşmalar imzalanmıştı. Yine bu bölümde İtalya Krallığı'nın birliğini sağladığı süreç de açıklanmıştır. Çünkü İtalya Krallığı açısından bakıldığında ülkenin oluşumu ve yaşadığı değişim ve dönüşümün önemi ortadadır. İtalya birliğini sağladıktan sonra diğer Avrupa güçleri arasında yerini almayı başarmıştır. Hatta birliğini sağlamak için çabaladığı bir dönemde Osmanlı Devleti'nin yanında İngiltere ve Fransa ile birlikte Rusya'ya karşı Kırım Savaşı'nda yer alarak Paris Barış Konferansına katılmış ve Avrupa nezdinde sesini duyurmuştur. Bu savaştan sonra Avusturya'ya karşı Fransa ile birlikte savaşan İtalyanlar, Avusturya'yı Lombardiya'dan çıkarmaya muvaffak olmuşlardı. İtalya'da birliğin sağlanmasında eksik kalan tek şehir olan Roma'nın ele geçirilmesi de Prusya ve Fransa arasında yapılan savaş sonrasında yaşanmıştı. Roma'nın başkent ilan edilerek

birliğin sağlanmasından sonra İtalya artık siyasi ve ekonomik anlamda kendini geliştirmeye hazırды.

Tezin bu bölümünde son olarak Osmanlı hariciyesinin dönüşümü hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın zemini olarak düşünülen bu kısım Osmanlı Devleti'nin bazı reform hareketleri ile diplomatik anlamda nasıl dönüştüğünün ve 19. yüzyılın son çeyreğine hangi şartlarda girildiğinin görülmesi açısından önemlidir. Bilindiği gibi, Osmanlı Devleti “ad hoc” yani tek taraflı bir diplomasi uygulamaktaydı. Diğer ülkelere sadece olağanüstü elçi göndermekteydi ve sürekli elçi bulundurmamaktaydı. III. Selim dönemiyle beraber bu durum değişmiş ve diğer ülkelere de elçiler ve şebenderler gönderilmişti. Hatta ilk şebender Napoli'ye atanmıştı. II. Mahmud döneminde Hariciye Nezareti kurularak Osmanlı Dışişleri kurumsallaştırılmıştı. Tercüme Odası sayesinde iyi dil bilen diplomatların yetiştirilmesi amaçlanmıştı. Yakınçağ döneminde Osmanlı Devleti dış dünyaya elçiler ve şebenderleri aracılığıyla açılmıştı.

Tezin ikinci bölümünde, Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilere ışık tutmak amaçlanmıştır. Bu kısımda konular bölgelere ayrılarak incelenmiştir. Öncelikle, 1870'lerde başlayan ve II. Abdülhamid'in saltanatında devam eden Hersek İsyanı, Karadağ ve Sırbistan savaşlarında İtalyan politikası ile ilgili bilgi verilmiştir. Bu kısımda dikkat çekici noktalar, İtalyanların Hersek isyanında Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana olmasıydı. Ancak bu isyanlara gönüllü olarak katılan İtalyanların olduğu bilgisi de bulunmaktaydı. İtalya bu isyanların ve Balkanlarda çözüm arayışlarının bir sonucu olan Andrassy Notası ve Berlin Memorandumuna imza koyan ülkelerden birisiydi. V. Murad'ın tahtta bulunduğu üç aylık süreçte de Osmanlı Devleti Sırbistan ve Karadağ ile savaşa başlamış, İtalya Krallığı bu savaşta müdahale etmeme politikasını seçmişti. Daha sonra 31 Ağustos 1876'da II. Abdülhamid Osmanlı Devleti'nin başına geçmişti.

1870-1909 döneminde Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki siyasi ilişkiler daha önce de belirtildiği gibi konu karmaşası olmaması için bölgelere ayrılarak incelenmiştir. Bunlardan birincisi İtalya'nın Balkanlar ve Ege'deki meselelerde Osmanlı Devleti'ne yönelik politikaları ve yaşanan gelişmeler üzerinedir. Hersek Meselesi ve Sırbistan-Karadağ Savaşı sürecinde İtalyanlar Osmanlılara destek olduklarını ve imparatorluğun toprak bütünlüğünü korumaya yardımcı oldukları düşüncesindeydiler. Daha sonra çıkan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşını yakından takip eden İtalya Krallığı, 1878 Berlin Kongresine katılmıştı. Kongrede diğerlerinin aksine herhangi bir toprak talebinde bulunmayan İtalyanlar, “temiz ancak boş ellerle” kongreden ayrılmışlardı. Ancak yine bu kongrenin kararlarından birisi olan Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün sağlanmasının garantörlerinden birisi olmuşlardı. “Balkanlar ve Ege” kısmının bir diğer başlığı da Arnavutluk ve İtalya Krallığı'dır. Burada İtalya için Arnavutluk'un önemi, Arnavutluk ile ilgili sorunlar, yıllardan beri süregelen İtalya'nın burayı işgal planları hakkındaki konular incelenmiş, İtalya'nın aslında Arnavutluk ile yakından ilgilendiği öne sürülmüştür. “Yunanistan-Osmanlı Devleti Arasındaki Siyasi Meseleler, Girit ile İlgili Sorunlar ve İtalya Krallığının Bu Konulardaki Politikaları” bir diğer başlıktır. İtalya Krallığı'nın Berlin Antlaşması sonrasında ortaya çıkan Osmanlı-Yunanistan sınırı, Yunanistan'ın bu dönemlerdeki genişleme planları, Girit Adası'nda yaşanan isyanlar ve diğer sorunlar, 1897 Osmanlı-Yunanistan Savaşı gibi meselelerdeki politikası ve Osmanlı Devleti ile bu dönemde yaşanan gelişmeler hakkında bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Yine bu dönemlerde Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasındaki ilişkilere İtalya'nın bakışı da bir diğer başlık altında incelenmiştir. Berlin Antlaşmasından sonra ortaya çıkan Doğu Rumeli vilayetindeki sorunlar hakkında İtalya Krallığı'nın politikası ve Osmanlı hükümetine desteği de bu kısımda bulunmaktadır. İtalya'nın Bulgaristan ile ilgili meselelerde çok fazla ilgisinin bulunmadığı görülmüştür. Bu kısmın son başlığı olan “Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı Arasında “Makedonya

Meselesi”nde ise İtalya’nın Makedonya ve Arnavutluk’ta artırmak istediği etkisi için ne gibi planlar yapıldığı ve daha sonra bölgede yapılan reform çalışmalarında İtalya’nın rolü irdelenmiştir. Makedonya’da yapılan adli ve mali reformlarda etki sahibi olan İtalya Krallığı, Makedonya’da jandarma tensikatını yöneten komutanı bölgeye göndermiştir.

Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkilerdeki bir diğer başlık “Kuzey Afrika”dır. Bu kısımda öncelikle Fransa işgal edene kadar İtalya’nın Tunus politikası açıklanmıştır. İkinci olarak, Mısır ile ilgili konularda Osmanlı-İtalyan ilişkileri, özellikle İtalya’nın Mısır’da söz sahibi olma ve Kızıldeniz tarafında işgal ettikleri alanları koruma çabaları irdelenmiştir. Bu kısmın son başlığı “Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı Arasında Trablusgarb Meselesi”dir. Bu bölümde İtalyanların 1911 yılında işgal ettikleri Trablusgarb hakkındaki emellerinin aslında ne kadar erken bir zamanda başladığı, bu işgal için yapılan hazırlıklar ve planlar, Osmanlı Devleti ile Trablusgarb yüzünden ortaya çıkan sorunlar açıklanmıştır.

İki devlet arasındaki siyasi ilişkiler bölümünün son kısmını “İtalyan Sömürgeciliği, Doğu Afrika ve Kızıldeniz” başlığı oluşturmaktadır. Burada öncelikle Kızıldeniz’in doğusundaki İtalyan politikası ve Assab, Massava, Beylül gibi bazı şehirlerde yaşanan İtalyan işgalleri ve bu işgallerin Osmanlı-İtalya ilişkilerinde yarattığı krizler incelenmiştir. İkinci olarak ise, Kızıldeniz’in doğusunda, Yemen’de ortaya çıkan bazı korsanlık hareketleri yüzünden gerilen ilişkiler hususunda bilgi verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümü, 1870-1909 yıllarında Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı’na ait diplomatik temsilciler ve temsilcilikler ile ilgilidir. Bu kısımda öncelikle iki ülkenin karşılıklı olarak diplomatik temsilcilik seviyeleri ve temsilciliklerde bulunan görevliler hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra, İtalya Krallığı’ndan Osmanlı Devleti nezdine gönderilen elçiler ve bu elçilerin İstanbul’daki faaliyetleri üzerinde

durulmuştur. Bu kısımdaki dikkat çekici bir nokta, Tommaso Catalani adlı Büyükelçinin Osmanlı Devleti'ne atanma sürecinde yaşanan sorunlardır. Sonraki kısımda Osmanlı Devleti'nden İtalyan Krallığı nezdine gönderilen elçiler tanıtılmış ve bu elçilerin Roma'daki faaliyetleri irdelenmiştir. Bu bölümün bir diğer kısmı “Osmanlı Devleti'nde bulunan İtalyan Temsilcilikleri”dir. Osmanlı ve İtalyan salnamelerinden yararlanılarak atanan bu Konsolosların isimleri ve hangi yıllarda hangi unvan ile görev yaptıkları harf sırasına göre incelenmiştir. Ayrıca, Osmanlı yerel idareleri ve idarecileri ile İtalyanlar arasındaki ilişkilerin anlaşılması ve o dönem Osmanlı şehirlerinde sosyal hayat hakkında bilgi sahibi olunması amaçları ile arşiv belgelerinden yararlanılarak Konsoloslukları ilgilendiren bazı olaylar sunulmuştur. İtalyanların nüfuzlarını artırmak için okul, postane gibi kurumları açma talepleriyle ortaya çıkan bu olayların iki ülke arasında siyasi krizlere vardığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Son olarak, üçüncü bölüm “İtalya Krallığı'nda Bulunan Osmanlı Temsilcilikleri” ile bitirilmiştir. Burada öncelikle İtalya'da bulunan Şehbenderliklerle ilgili Roma'daki Elçiliğin önerdiği düzenleme eklenmiştir. Daha sonra İtalya'da bulunan Osmanlı Şehbenderlikleri, isimleri, unvanları ve görev yılları yine harf sırasına göre açıklanmıştır. Osmanlı'nın İtalya'daki Şehbenderliklerinin daha çok liman şehirlerinde, iç bölgelerde ise daha çok gelişmiş kısımlarda kurulduğu göze çarpmaktadır.

Üçüncü bölümdeki Konsolosluk ve Şehbenderlik kısımları hakkında son derece önemli noktalar bulunmaktadır. Bunlardan birisi, Osmanlı kaynaklarında bulunmayan bazı temsilciliklerin İtalyan kaynaklarında görülerek çalışmaya dahil edilmesidir. Bu sayede bu konu üzerinde çalışan araştırmacılara ve literatüre katkı sağlanmıştır. İkinci olarak, Osmanlı kaynaklarında tam olarak kesinleşmeyen İtalyan isimleri İtalyan kaynaklarında tespit edilerek çalışmada sunulmuştur. Üçüncüsü, İtalyan araştırmacılar açısından bakılırsa, bu tezde İtalyan Konsolosların bulundukları şehirlerde yaşadıkları olaylar ve yerel yönetimle ilişkileri için yine yeni bilgiler Osmanlı kaynakları tarafından

sağlanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, Konsolosluklarda başlayan birtakım olayların büyüyerek siyasi anlamda krize sebep olduğu, başka devletleri bile dahil eder hale geldiği görülmüştür. Bu nedenle, yerel temsilciliklerin önemi yadsınmamalıdır.

Tarihte Osmanlı-İtalyan diplomatik ilişkileri araştırmacıların dikkatini çekmiştir ve çekmeye devam etmektedir. Bu konu üzerinde çalışmalar genelde Venedik, Cenova gibi şehir devletleri ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler üzerinde yoğunlaşmıştır. Yaklaşık olarak 19. yüzyılın son çeyreğinde oluşan İtalyan Birliği'nden Trablusgarb Savaşına kadar olan dönemle ilgili ise yeterince çalışma bulunmamaktadır. Bu tez, neredeyse tamamen iki ülkeye ait birinci el kaynaklar üzerinden hazırlanmış, bu kaynaklar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Büyük devletlerin en küçüğü olarak tarif edilen İtalya Krallığı'nın Osmanlı politikasının ne derece önemli olduğu bu çalışma ile ortaya konulmuştur. Osmanlı Devleti için ise İtalya Krallığı dost ve “müttefikleri ile Osmanlı arasında köprü vazifesi” gören bir ülke olarak görülmekteydi. Bütün diplomatik meselelerin ikili görüşmeler ve yazışmalar ile sağlandığı ortadayken, bu bilgiler iki ülke arşivinde incelenen belgeler ile ifade edilmiştir. Bu durum da çalışmanın iki ülke tarihleri açısından önemini vurgulamaktadır. İtalya-Osmanlı dış politikası ve diplomasisinin en vazgeçilmez öğeleri olan Bakanlar, Elçiler ve diğer temsilciler (Konsoloslar ve Şehbenderler) hakkında da yine birinci el kaynaklar üzerinden bilgi verilerek kendileri tanıtılmış ve görev yılları da belirtilmiştir. Zaman zaman Osmanlı Salnamelerinde haklarında bilgi verilmemiş olan Konsolos ve Şehbenderler de bu sayede tarihimizin sayfalarında yerlerini almıştır. Sonuç olarak, bu tez ile 1870-1909 yıllarındaki İtalyan-Osmanlı ilişkileri siyaset, dış politika, diplomasi, temsilciler, temsilcilikler noktalarında birinci el kaynaklara dayalı olarak sunulmuş, bu alanda literatüre katkıda bulunulmuştur.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Sadaret

A.}DVN.NMH 32/2, 22 Şevval 1309 (20 Mayıs 1892)

34/29, 21 Zilhicce 1318 (11 Nisan 1901)

33/13, 24 Zilkade 1313 (7 Mayıs 1896)

A.}MTZ (04) 152/66, 22 Zilhicce 1324 (6 Şubat 1907)

Bâbîâli Evrak Odası (BEO)

BEO 3278/245806, 21 Safer 1326 (25 Mart 1908)

3279/245907, 22 Safer 1326 (26 Mart 1326)

3316/248694, 19 Zilkade 1325 (24 Aralık 1907)

2/83, 11 Şevval 1309 (9 Mayıs 1892)

72/5384, 22 Safer 1310 (15 Eylül 1892)

704/52786, 28 Cemaziyelevvel 1313 (16 Kasım 1895)

719/53910, 6 Receb 1313 (23 Aralık 1895)

2353/176430, 6 Rebiyülahir 1322 (20 Haziran 1904)

2382/178641, 20 Cemaziyelevvel 1322 (2 Ağustos 1904)

2383/178706, 22 Cemaziyelevvel 1322 (4 Ağustos 1904)

3401/255009, 23 Şaban 1326 (20 Eylül 1908)

3397/254767, 17 Şaban 1326 (14 Eylül 1908)

3476/260695, 28 Zilhicce 1326 (21 Ocak 1909)

1928/144591, 29 Cemaziyelahir 1320 (3 Ekim 1902)

1962/147140, 13 Ramazan 1320 (14 Aralık 1902)

2022/151595, 18 Zilhicce 1320 (18 Mart 1903)

2068/155042, 15 Safer 1321 (13 Mayıs 1903)
2110/158216, 12 Rebiyülahir 1321 (8 Temmuz 1903)
2156/161626, 3 Cemaziyelahir 1321 (27 Ağustos 1903)
2426/181878, 1 Şaban 1322 (11 Ekim 1904)
2441/183012, 23 Şaban 1322 (2 Kasım 1904)
2453/183959, 15 Ramazan 1322 (23 Kasım 1904)
2416/181141, 12 Receb 1322 (22 Eylül 1904)
2415/181120, 13 Receb 1322 (23 Eylül 1904)
2448/183584, 8 Ramazan 1322 (16 Kasım 1904)
3282/246126, 28 Safer 1326 (1 Nisan 1908)
3302/247576, 26 Rebiyülevvel 1326 (28 Nisan 1908)
3464/259729, 5 Cemaziyelahir 1326 (5 Temmuz 1908)
1628/122072, 16 Zilkade 1318 (7 Mart 1901)
1837/137735, 21 Muharrem 1320 (30 Nisan 1902)
1839/137862, 22 Muharrem 1320 (1 Mayıs 1902)
2572/192827, 4 Rebiyülevvel 1323 (9 Mayıs 1905)
2814/211010, 1 Rebiyülevvel 1324 (25 Nisan 1906)
2942/220601, 22 Ramazan 1324 (9 Kasım 1906)
2949/221103, 1 Şevval 1324 (18 Kasım 1906)
3272/245377, 15 Safer 1326 (19 Mart 1908)
3273/245465, 16 Safer 1326 (20 Mart 1908)
3313/248421, 13 Rebiyülahir 1326 (15 Mayıs 1908)
2416/181164, 14 Receb 1322 (24 Eylül 1904)
3626/271887, 10 Şaban 1327 (27 Ağustos 1909)
1720/128972, 18 Rebiyülahir 1319 (4 Ağustos 1901)
3045/228310, 18 Rebiyülevvel 1325 (1 Mayıs 1907)

3280/245980, 26 Safer 1326 (30 Mart 1908)

3293/246907, 13 Rebiyülevvel 1326 (15 Nisan 1908)

3293/246908, 12 Rebiyülevvel 1326 (14 Nisan 1908)

3326/249382, 2 Cemaziyelevvel 1326 (3 Haziran 1908)

1846/138406, 5 Safer 1320 (14 Mayıs 1902)

302/22603, 24 Rebiyülevvel 1311 (5 Ekim 1893)

1890/141743, 18 Rebiyülahir 1320 (25 Temmuz 1902)

3027/227010, 21 Safer 1325 (5 Nisan 1907)

3027/227011, 21 Safer 1325 (5 Nisan 1907)

3117/233718, 25 Cemaziyelahir 1325 (5 Ağustos 1907)

3123/234206, 5 Receb 1325 (14 Ağustos 1907)

1888/141578, 14 Rebiyülahir 1320 (21 Temmuz 1902)

1938/145277, 17 Receb 1320 (20 Ekim 1902)

1993/149429, 9 Zilkade 1320 (7 Şubat 1903)

2032/152385, 1 Muharrem 1321 (30 Mart 1903)

2384/178741, 21 Cemaziyelevvel 1322 (3 Ağustos 1904)

1781/133563, 9 Şevval 1319 (19 Ocak 1902)

2120/158980, 24 Rebiyülahir 1321 (20 Temmuz 1903)

2906/217925, 19 Receb 1324 (8 Eylül 1906)

3451/258795, 17 Zilkade 1326 (11 Aralık 1908)

2156/188675, 24 Zilhicce 1322 (1 Mart 1905)

2889/216625, 19 Cemaziyelahir 1324 (10 Ağustos 1906)

2889/216626, 7 Cemaziyelahir 1324 (29 Temmuz 1906)

2894/217005, 24 Cemaziyelahir 1324 (15 Ağustos 1906)

2897/217249, 4 Receb 1324 (24 Ağustos 1906)

723/54191, 13 Receb 1313 (30 Aralık 1895)

5/330, 17 Şevval 1309 (15 Mayıs 1892)
42/3101, 7 Muharrem 1310 (1 Ağustos 1892)
48/3584, 18 Muharrem 1310 (12 Ağustos 1892)
54/4038, 28 Muharrem 1310 (22 Ağustos 1892)
2031/153321, 29 Zilhicce 1320 (29 Mart 1903)
2751/206294, 3 Zilkade 1323 (30 Aralık 1905)
3004/225247, 17 Muharrem 1325 (2 Mart 1907)
2751/206318, 3 Zilhicce 1323 (29 Ocak 1906)
113/8446, 8 Cemaziyelevvel 1310 (28 Kasım 1892)
82/6115, 13 Rebiyülevvel 1310 (5 Ekim 1892)
62/4649, 12 Safer 1310 (5 Eylül 1892)
155/11555, 25 Receb 1310 (12 Şubat 1893)
2913/218430, 1 Şaban 1324 (20 Eylül 1906)
3454/259020, 20 Zilkade 1326 (14 Aralık 1908)
2720/203966, 17 Şevval 1323 (15 Aralık 1905)
2772/207891, 8 Muharrem 1324 (4 Mart 1906)
3573/267952, 24 Cemaziyelevvel 1327 (13 Haziran 1909)
1647/123489, 29 Zilhicce 1318 (19 Nisan 1901)
849/63637, 29 Rebiyülahir 1314 (7 Ekim 1896)
139/10372, 25 Cemaziyelahir 1310 (14 Ocak 1893)
319/23875, 19 Cemaziyelevvel 1311 (28 Kasım 1893)
955/71605, 23 Zilhicce 1314 (25 Mayıs 1897)
155/11555, 25 Receb 1310 (12 Şubat 1893)
844/63268, 20 Rebiyülahir 1314 (28 Eylül 1896)
981/73517, 18 Safer 1315 (19 Temmuz 1897)
1266/94914, 4 Şevval 1316 (15 Şubat 1899)

3573/267952, 23 Cemaziyelevvel 1327 (12 Haziran 1909)

742/55624, 26 Şaban 1313 (11 Şubat 1896)

861/64517, 26 Cemaziyelevvel 1314 (2 Kasım 1896)

1121/84053, 19 Zilhicce 1315 (11 Mayıs 1898)

1254/94045, 28 Şaban 1316 (11 Ocak 1899)

1334/10001, 24 Safer 1317 (4 Temmuz 1899)

3124/234257, 5 Receb 1325 (14 Ağustos 1907)

921/69018, 16 Şevval 1314 (20 Mart 1897)

3540/265446, 12 Rebiyülahir 1327 (3 Mayıs 1909)

3289/246636, 7 Rebiyülevvel 1326 (9 Nisan 1908)

2403/180187, 24 Cemaziyelahir 1322 (5 Eylül 1904)

3506/262879, 14 Safer 1327 (7 Mart 1909)

1274/95545, 21 Şevval 1316 (4 Mart 1899)

2187/164022, 15 Receb 1321 (7 Ekim 1903)

643/48184, 27 Zilhicce 1312 (21 Haziran 1895)

738/55323, 19 Şaban 1313 (4 Şubat 1896)

577/43236, 28 Şaban 1312 (24 Şubat 1895)

Dâhiliye Fonu

DH.MKT 1132/11, 13 Şevval 1324 (30 Kasım 1906)

2752/27, 7 Safer 1327 (28 Şubat 1909)

584/98, 25 Cemaziyelahir 1320 (29 Eylül 1902)

2704/16, 5 Zilhicce 1326 (29 Aralık 1908)

1599/60, 27 Cemaziyelahir 1306 (28 Şubat 1889)

1605/55, 14 Receb 1306 (16 Mart 1889)

2500/51, 1 Rebiyülevvel 1319 (18 Haziran 1901)

2521/92, 26 Rebiyülahir 1319 (12 Ağustos 1901)

474/35, 18 Şevval 1319 (28 Ocak 1902)
502/22, 21 Muharrem 1320 (30 Nisan 1902)
559/40, 9 Cemaziyelevvel 1320 (14 Ağustos 1902)
897/11, 26 Receb 1322 (6 Ekim 1904)
683/17, 11 Muharrem 1321 (9 Nisan 1903)
1130/64, 9 Şevval 1324 (26 Kasım 1906)
1165/77, 28 Rebiyülevvel 1325 (11 Mayıs 1907)
2746/12, 29 Muharrem 1327 (20 Şubat 1909)
2781/83, 9 Rebiyülevvel 1327 (31 Mart 1909)
1929/38, 6 Şaban 1309 (6 Mart 1892)
1940/35, 12 Ramazan 1309 (10 Nisan 1892)
553/19, 28 Rebiyülahir 1320 (4 Ağustos 1902)
552/41, 27 Rebiyülahir 1320 (3 Ağustos 1902)
1077/35, 13 Rebiyülevvel 1324 (7 Mayıs 1906)
879/23, 28 Cemaziyelevvel 1322 (10 Ağustos 1904)
245/2, 29 Zilkade 1311 (3 Haziran 1894)
2333/52, 12 Zilhicce 1317 (18 Nisan 1900)
2571/66, 17 Ramazan 1319 (28 Aralık 1901)
941/25, 18 Muharrem 1323 (25 Mart 1905)
1662/50, 6 Safer 1307 (2 Ekim 1889)
936/7, 29 Zilhicce 1322 (6 Mart 1905)
1193/16, 16 Receb 1325 (25 Ağustos 1907)
605/11, 18 Receb 1320 (21 Ekim 1902)
681/36, 8 Muharrem 1321 (6 Nisan 1903)
1151/24, 18 Muharrem 1325 (3 Mart 1907)
1044/63, 2 Zilhicce 1323 (28 Ocak 1906)

DH.MUI 1/44, 12 Şaban 1327 (29 Ağustos 1909)

5/33, 15 Muharrem 1327 (6 Şubat 1909)

2/4, 18 Cemaziyelevvel 1327 (7 Haziran 1909)

DH.SAİDd 1/684, 22 Muharrem 1303 (31 Ekim 1885)

10/163, 23 Şaban 1303 (27 Mayıs 1886)

37/265, 28 Receb 1309 (27 Şubat 1892)

DH.ŞFR 109/56, 23 Receb 1294 (3 Ağustos 1877)

138/84, 22 Cemaziyelahir 1306 (23 Şubat 1889)

138/85, 22 Cemaziyelahir 1306 (23 Şubat 1889)

257/64, 29 Zilkade 1318 (20 Mart 1901)

257/81, 1 Zilhicce 1318 (22 Mart 1901)

267/86, 6 Receb 1319 (19 Ekim 1901)

395/60, 18 Safer 1326 (22 Mart 1908)

415/83, 1 Cemaziyelahir 1327 (20 Haziran 1909)

DH.TMIK.M 266/45, 5 Rebiyülevvel 1326 (7 Nisan 1908)

DH.TMIK.S 40/73, 21 Şevval 1320 (21 Ocak 1903)

Hariciye Fonu

HR.H 538/11, 24 Cemaziyelevvel 1304 (18 Şubat 1887)

538/11, 29 Şevval 1304 (21 Temmuz 1887)

538/11, 24 Cemaziyelahir 1305 (8 Mart 1888)

538/11, 17 Zilkade 1305 (26 Temmuz 1888)

544/12, 10 Cemaziyelevvel 1327 (30 Mayıs 1909)

171/7, 21 Receb 1295 (21 Temmuz 1878)

171/9-32, 21 Rebiyülevvel 1300 (30 Ocak 1883)

171/9- 35, 1 Rebiyülahir 1300 (9 Şubat 1883)

171/9-68, 7 Rebiyülahir 1300 (15 Şubat 1883)

171/9-98, 11 Rebiyülahir 1300 (19 Şubat 1883)

HR.HMŞ.İŞO 189/70, 11 Şevval 1319 (21 Ocak 1902)

184/67, 25 Ramazan 1314 (27 Şubat 1897)

185/49, 30 Receb 1315 (25 Aralık 1897)

HR.İD 2017/100, 16 Safer 1305 (3 Kasım 1887)

2031/10, 30 Receb 1320 (2 Kasım 1902)

2031/28, 21 Zilkade 1320 (19 Şubat 1903)

2026/81, 12 Zilhicce 1322 (17 Şubat 1905)

2025/26, 26 Safer 1326 (30 Mart 1908)

2025/25, 26 Safer 1326 (30 Mart 1908)

1713/1, 25 Zilkade 1318 (16 Mart 1901)

1713/2, 27 Zilkade 1318 (18 Mart 1901)

1713/3, 27 Zilkade 1318 (18 Mart 1901)

2025/1, 27 Zilkade 1318 (18 Mart 1901)

2025/2, 28 Zilkade 1318 (19 Mart 1901)

2025/4, 4 Zilhicce 1318 (25 Mart 1901)

1713/6, 14 Zilhicce 1318 (4 Nisan 1901)

1713/5, 8 Zilhicce 1318 (29 Mart 1901)

2025/7, 28 Zilhicce 1318 (18 Nisan 1901)

2025/8, 20 Muharrem 1319 (9 Mayıs 1901)

2025/9, 11 Safer 1319 (30 Mayıs 1901)

2025/13, Muharrem 1320 (Nisan 1902)

2025/14, Muharrem 1320 (Nisan 1902)

2026/35, 29 Muharrem 1320 (8 Mayıs 1902)

2031/5, 1 Rebiyülahir 1320 (8 Temmuz 1902)

2031/8, 5 Cemaziyelahir 1320 (9 Eylül 1902)

2121/29, 25 Ramazan 1319 (5 Ocak 1902)

2101/118, 23 Safer 1327 (16 Mart 1909)

657/26, 4 Rebiyülahir 1310 (26 Ekim 1892)

2101/6, 18 Rebiyülahir 1308 (1 Aralık 1890)

2101/7, 26 Rebiyülahir 1308 (9 Aralık 1890)

2101/11, 27 Şaban 1308 (7 Nisan 1891)

HR.MKT 510/7, 7 Ramazan 1281 (3 Şubat 1865)

560/15, 27 Cemaziyelevvel 1283 (7 Ekim 1866)

764/62, 19 Şaban 1289 (22 Ekim 1872)

3/38, 21 Şaban 1326 (18 Eylül 1908)

HR.SFR.04 319/123, 3 Zilhicce 1310 (18 Haziran 1893)

804/39, 7 Şevval 1323 (5 Aralık 1905)

811/61, 28 Ramazan 1324 (15 Kasım 1906)

376/39, 14 Cemaziyelahir 1320 (18 Eylül 1902)

791/128, 29 Rebiyülahir 1322 (13 Temmuz 1904)

813/44, 22 Zilhicce 1324 (6 Şubat 1907)

673/49, 27 Muharrem 1320 (6 Mayıs 1902)

HR.SYS 212/12, 23 Zilkade 1292 (21 Aralık 1875)

1950/13, 6 Receb 1294 (17 Temmuz 1877)

1950/14, 13 Receb 1294 (24 Temmuz 1877)

125/30, 8 Cemaziyelevvel 1315 (5 Ekim 1897)

1735/31, 4 Zilkade 1303 (4 Ağustos 1886)

1735/44, 1 Zilhicce 1303 (31 Ağustos 1886)

1712/42, 5 Şevval 1296 (22 Eylül 1879)

1732/17, 28 Safer 1298 (30 Ocak 1881)

1732/20, 15 Rebiyülevvel 1298 (15 Şubat 1881)

1730/4, 5 Şaban 1303 (9 Mayıs 1886)

2832/39, 9 Rebiyülahir 1314 (17 Eylül 1896)

2832/43, 10 Rebiyülahir 1314 (18 Eylül 1896)

2832/48, 11 Rebiyülahir 1314 (19 Eylül 1896)

2832/55, 14 Rebiyülahir 1314 (22 Eylül 1896)

1869/27, 7 Cemaziyelahir 1314 (13 Kasım 1896)

1869/30, 14 Cemaziyelahir 1314 (20 Kasım 1896)

1869/57, 27 Receb 1314 (1 Ocak 1897)

1869/65, 21 Şaban 1314 (25 Ocak 1897)

1751/115, 1 Şevval 1314 (5 Mart 1897)

1746/23, 22 Şevval 1314 (26 Mart 1897)

1742/24, 10 Zilhicce 1314 (12 Mayıs 1897)

1742/25, 6 Muharrem 1315 (7 Haziran 1897)

1742/103, 28 Zilkade 1314 (30 Nisan 1897)

1742/21, 30 Zilkade 1314 (2 Mayıs 1897)

1742/22, 4 Zilhicce 1314 (8 Mayıs 1897)

1742/113, 12 Zilhicce 1314 (14 Mayıs 1897)

1744/17, 30 Zilhicce 1314 (1 Haziran 1897)

1741/21, 10 Muharrem 1315 (11 Haziran 1897)

1741/45, 8 Safer 1315 (9 Temmuz 1897)

1741/48, 9 Safer 1315 (10 Temmuz 1897)

1383/23, 16 Safer 1321 (14 Mayıs 1903)

1619/63, 21 Cemaziyelevvel 1298 (21 Nisan 1881)

924/2, 3 Şaban 1299 (20 Haziran 1882)

1006/18, 13 Ramazan 1299 (29 Temmuz 1882)

1008/68, 15 Receb 1301 (11 Mayıs 1884)

1600/67, 21 Rebiyülahir 1302 (7 Şubat 1885)
994/2, 27 Receb 1302 (12 Mayıs 1885)
1600/68, 5 Ramazan 1302 (18 Haziran 1885)
1600/69, 9 Ramazan 1302 (22 Haziran 1885)
1600/71, 24 Zilkade 1302 (4 Eylül 1885)
1600/74, 29 Zilkade 1302 (9 Eylül 1885)
1600/79, 27 Zilhicce 1302 (7 Ekim 1885)
1601/43, 5 Ramazan 1308 (14 Nisan 1891)
1601/63, 3 Zilhicce 1316 (14 Nisan 1899)
1601/64, 7 Zilhicce 1316 (18 Nisan 1899)
194/70, 20 Zilhicce 1316 (1 Mayıs 1899)
1602/10, 3 Şevval 1319 (13 Ocak 1902)
1602/14, 6 Şevval 1319 (16 Ocak 1902)
1602/16, 9 Şevval 1319 (19 Ocak 1902)
1602/20, 12 Şevval 1319 (22 Ocak 1902)
1602/26, 18 Şevval 1319 (28 Ocak 1902)
1602/27, 18 Şevval 1319 (28 Ocak 1902)
1602/18, 9 Şevval 1319 (19 Ocak 1902)
1602/65, 15 Safer 1320 (24 Mayıs 1902)
993/1, 8 Rebiyülevvel 1298 (8 Şubat 1881)
993/2, 27 Rebiyülahir 1298 (29 Mart 1881)
993/13, 6 Cemaziyelahir 1299 (25 Nisan 1882)
993/14, 3 Şaban 1299 (20 Haziran 1882)
1621/61, 21 Rebiyülevvel 1300 (30 Ocak 1883)
1621/62, 1 Receb 1300 (8 Mayıs 1883)
1621/63, 21 Zilhicce 1300 (23 Ekim 1883)

993/18, 26 Rebiyülevvel 1302 (13 Ocak 1885)
993/19, 26 Rebiyülevvel 1302 (13 Ocak 1885)
993/17, 23 Rebiyülevvel 1302 (10 Ocak 1885)
993/21, 3 Rebiyülahir 1302 (20 Ocak 1885)
993/20, 3 Rebiyülahir 1302 (20 Ocak 1885)
993/22, 4 Rebiyülahir 1302 (21 Ocak 1885)
993/24, 8 Rebiyülahir 1302 (25 Ocak 1885)
993/27, 12 Rebiyülahir 1302 (29 Ocak 1885)
993/30, 14 Rebiyülahir 1302 (31 Ocak 1885)
993/34, 16 Rebiyülahir 1302 (2 Şubat 1885)
993/35, 16 Rebiyülahir 1302 (2 Şubat 1885)
993/36, 16 Rebiyülahir 1302 (2 Şubat 1885)
993/37, 16 Rebiyülahir 1302 (2 Şubat 1885)
993/60, 24 Rebiyülahir 1302 (10 Şubat 1885)
993/43, 19 Rebiyülahir 1302 (5 Şubat 1885)
993/49, 19 Rebiyülahir 1302 (5 Şubat 1885)
993/52, 20 Rebiyülahir 1302 (6 Şubat 1885)
993/54, 21 Rebiyülahir 1302 (7 Şubat 1885)
993/53, 20 Rebiyülahir 1302 (6 Şubat 1885)
993/59, 23 Rebiyülahir 1302 (9 Şubat 1885)
993/61, 24 Rebiyülahir 1302 (10 Şubat 1885)
993/62, 24 Rebiyülahir 1302 (10 Şubat 1885)
993/63, 25 Rebiyülahir 1302 (11 Şubat 1885)
993/71, 28 Rebiyülahir 1302 (14 Şubat 1885)
993/79, 6 Cemaziyelevvel 1302 (21 Şubat 1885)
993/80, 6 Cemaziyelevvel 1302 (21 Şubat 1885)

993/99, 28 Cemaziyelevvel 1302 (15 Mart 1885)
993/101, 30 Cemaziyelevvel 1302 (17 Mart 1885)
993/106, 14 Cemaziyelahir 1302 (31 Mart 1885)
993/107, 15 Cemaziyelahir 1302 (1 Nisan 1885)
993/100, 30 Cemaziyelevvel 1302 (17 Mart 1885)
994/11, 19 Şaban 1302 (3 Haziran 1885)
993/109, 28 Cemaziyelahir 1302 (14 Nisan 1885)
993/111, 2 Receb 1302 (17 Nisan 1885)
993/112, 2 Receb 1302 (17 Nisan 1885)
969/80, 9 Zilkade 1302 (20 Ağustos 1885)
969/81, 17 Zilkade 1302 (28 Ağustos 1885)
969/56, 5 Şaban 1302 (20 Mayıs 1885)
994/10, 19 Şaban 1302 (3 Haziran 1885)
994/32, 28 Rebiyülahir 1303 (3 Şubat 1886)
991/6,7,10
1000/56, 58, 65, 66, 68, 69, 70, 73, 75
994/89 6 Zilhicce 1305 (14 Ağustos 1888)
994/90, 6 Zilhicce 1305 (14 Ağustos 1888)
994/97, 13 Zilhicce 1305 (21 Ağustos 1888)
1000/66, 22 Zilkade 1304 (12 Ağustos 1887)
994/108, 26 Zilhicce 1305 (3 Eylül 1888)
996/33, 16 Receb 1306 (18 Mart 1889)
996/34, 16 Receb 1306 (18 Mart 1889)
1001/38, 6 Ramazan 1308 (15 Nisan 1891)
1001/40, 13 Ramazan 1308 (22 Nisan 1891)
1003/26, 14 Safer 1312 (17 Ağustos 1894)

1003/37, 27 Rebiyülevvel 1312 (28 Eylül 1894)

1003/39, 3 Rebiyülahir 1312 (4 Ekim 1894)

1003/27, 17 Safer 1312 (20 Ağustos 1894)

994/122, 25 Receb 1312 (22 Ocak 1895)

1610/37, 27 Rebiyülevvel 1297 (9 Mart 1880)

812/52, 9 Şaban 1306 (10 Nisan 1889)

812/79, 2 Şevval 1306 (1 Haziran 1889)

812/90, 11 Zilhicce 1306 (8 Ağustos 1889)

812/1, 18 Zilhicce 1306 (15 Ağustos 1889)

1600/50, 26 Rebiyülevvel 1300 (4 Şubat 1883)

1600/52, 7 Rebiyülahir 1300 (15 Şubat 1883)

1600/53, 8 Rebiyülahir 1300 (16 Şubat 1883)

1600/51, 7 Rebiyülahir 1300 (15 Şubat 1883)

1600/55, 10 Rebiyülahir 1300 (18 Şubat 1883)

1600/56, 11 Rebiyülahir 1300 (19 Şubat 1883)

1600/58, 12 Rebiyülahir 1300 (20 Şubat 1883)

155/11, 12 Safer 1320 (21 Mayıs 1902)

HR.TH 62/66, 24 Cemaziyelahir 1303 (30 Mart 1886)

113/46, 8 Rebiyülevvel 1309 (12 Ekim 1891)

116/21, 8 Cemaziyelahir 1309 (9 Ocak 1892)

119/3, 12 Şevval 1309 (10 Mayıs 1892)

123/62, 1 Safer 1310 (25 Ağustos 1892)

144/41, 24 Muharrem 1312 (28 Temmuz 1894)

145/55, 19 Safer 1312 (22 Ağustos 1894)

167/92, 6 Receb 1313 (23 Aralık 1895)

259/29, 25 Cemaziyelevvel 1319 (9 Eylül 1901)

307/17, 21 Cemaziyelevvel 1322 (3 Ağustos 1904)
370/94, 5 Zilhicce 1326 (29 Aralık 1908)
131/44, 27 Zilhicce 1310 (12 Temmuz 1893)
28/62, 11 Şaban 1295 (10 Ağustos 1878)
293/81, 12 Şaban 1321 (3 Kasım 1903)
287/113, 5 Cemaziyelevvel 1321 (30 Temmuz 1903)
309/56, 12 Receb 1322 (22 Eylül 1904)
325/91, 16 Şaban 1323 (16 Ekim 1905)
97/83, 2 Şaban 1307 (24 Mart 1890)
104/51, 23 Rebiyülahir 1308 (6 Aralık 1890)
362/47, 26 Rebiyülevvel 1326 (28 Nisan 1908)
197/20, 12 Safer 1315 (13 Temmuz 1897)
202/97, 28 Cemaziyelevvel 1315 (25 Ekim 1897)
370/93, 5 Zilhicce 1326 (29 Aralık 1908)
253/34, 27 Zilkade 1318 (18 Mart 1901)
253/74, 7 Zilhicce 1318 (28 Mart 1901)
260/78, 11 Receb 1319 (24 Ekim 1901)
271/53, 12 Rebiyülahir 1320 (19 Temmuz 1902)
277/94, 20 Şevval 1320 (20 Ocak 1903)
332/58, 15 Safer 1324 (10 Nisan 1906)
340/86, 28 Ramazan 1324 (15 Kasım 1906)
340/87, 29 Ramazan 1324 (16 Kasım 1906)
343/77, 11 Muharrem 1325 (24 Şubat 1907)
359/18, 24 Muharrem 1326 (27 Şubat 1908)
255/31, 2 Safer 1319 (21 Mayıs 1901)
261/37, 1 Şaban 1319 (13 Kasım 1901)

346/70, 18 Rebiyülevvel 1325 (1 Mayıs 1907)

360/108, 27 Safer 1326 (31 Mart 1908)

364/80, 14 Cemaziyelevvel 1326 (14 Haziran 1908)

271/77, 17 Rebiyülahir 1320 (24 Temmuz 1902)

201/30, 1 Cemaziyelevvel 1315 (28 Eylül 1897)

271/66, 14 Rebiyülahir 1320 (21 Temmuz 1902)

333/62, 13 Rebiyülevvel 1324 (7 Mayıs 1906)

97/24, 19 Receb 1304 (13 Nisan 1887)

143/98, 10 Muharrem 1312 (14 Temmuz 1894)

146/99, 22 Rebiyülevvel 1312 (23 Eylül 1894)

251/57, 7 Şevval 1318 (28 Ocak 1901)

290/104, 21 Cemaziyelahir 1321 (14 Eylül 1903)

276/28, 23 Şaban 1320 (25 Kasım 1902)

359/27, 27 Muharrem 1326 (1 Mart 1908)

329/17, 8 Zilkade 1323 (4 Ocak 1906)

289/59, 30 Cemaziyelevvel 1321 (24 Ağustos 1903)

289/70, 1 Cemaziyelahir 1321 (25 Ağustos 1903)

338/102, 20 Receb 1324 (9 Eylül 1906)

321/48, 14 Cemaziyelevvel 1323 (17 Temmuz 1905)

369/158, 18 Zilkade 1326 (12 Aralık 1908)

370/69, 29 Zilkade 1326 (23 Aralık 1908)

40/71, 2 Safer 1299 (24 Aralık 1881)

88/58, 15 Şaban 1306 (16 Nisan 1889)

89/70, 5 Şevval 1306 (4 Haziran 1889)

100/70 26 Zilkade 1307 (14 Temmuz 1890)

350/90, 19 Cemaziyelahir 1325 (30 Temmuz 1907)

41/22, 19 Rebiyülevvel 1300 (28 Ocak 1883)
46/25, 6 Rebiyülahir 1300 (14 Şubat 1883)
46/27, 7 Rebiyülahir 1300 (15 Şubat 1883)
201/92, 11 Cemaziyelevvel 1315 (8 Ekim 1897)
121/28, 24 Zilhicce 1309 (20 Temmuz 1892)
297/46, 2 Zilkade 1321 (20 Ocak 1904)
330/81, 18 Zilhicce 1323 (13 Şubat 1906)
264/36, 26 Şevval 1319 (5 Şubat 1902)
128/43, 27 Receb 1310 (14 Şubat 1893)
383/83, 6 Şevval 1305 (16 Haziran 1888)
92/54, 29 Zilhicce 1306 (26 Ağustos 1889)
213/19, 24 Muharrem 1316 (14 Haziran 1898)
34/34, 19 Safer 1297 (1 Şubat 1880)
74/54, 9 Zilkade 1304 (30 Temmuz 1887)
242/25, 21 Zilhicce 1317 (22 Nisan 1900)
115/67, 24 Cemaziyelevvel 1309 (26 Aralık 1891)
75/44, 23 Zilhicce 1304 (12 Eylül 1887)
128/43, 27 Receb 1310 (14 Şubat 1893)
199/27, 19 Rebiyülevvel 1315 (18 Ağustos 1897)
48/72, 2 Muharrem 1301 (3 Kasım 1883)
80/5, 14 Şaban 1305 (26 Nisan 1888)
90/1, 12 Şevval 1306 (11 Haziran 1889)
213/6, 23 Muharrem 1316 (13 Haziran 1898)
48/72, 2 Muharrem 1301 (3 Kasım 1883)
52/47, 13 Şevval 1301 (6 Ağustos 1884)
67/69, 15 Safer 1304 (13 Kasım 1886)

109/101, 29 Şevval 1308 (7 Haziran 1891)
324/22, 14 Receb 1323 (14 Eylül 1905)
113/24, 3 Rebiyülevvel 1309 (7 Ekim 1891)
228/15, 2 Safer 1317 (12 Haziran 1899)
350/2, 2 Cemaziyelahir 1325 (13 Temmuz 1907)
369/89, 2 Zilkade 1326 (26 Kasım 1908)
214/88, 6 Rebiyülevvel 1316 (25 Temmuz 1898)
158/1, 26 Zilhicce 1312 (20 Haziran 1895)
170/5, 18 Şaban 1313 (3 Şubat 1896)
62/9, 19 Cemaziyelevvel 1303 (23 Şubat 1886)
234/68, 24 Cemaziyelahir 1317 (30 Ekim 1899)
HR.TO 124/30, 8 Zilhicce 1292 (5 Ocak 1876)
124/25, 13 Zilhicce 1292 (10 Ocak 1875)
124/26, 15 Zilhicce 1292 (12 Ocak 1875)
124/35, 18 Muharrem 1293 (14 Şubat 1876)
122/16, 9 Safer 1293 (6 Mart 1876)
126/52, 15 Rebiyülahir 1294 (29 Nisan 1877)
127/39, 12 Receb 1294 (23 Temmuz 1877)
127/59, 20 Receb 1294 (31 Temmuz 1877)
128/1, 26 Receb 1294 (6 Ağustos 1877)
129/49, 28 Zilhicce 1294 (3 Ocak 1878)
278/74, 6 Muharrem 1295 (10 Ocak 1878)
95/1, 9 Safer 1295 (12 Şubat 1878)
95/2, 15 Rebiyülevvel 1295 (19 Mart 1878)
497/9, 27 Rebiyülevvel 1295 (31 Mart 1878)
555/55, 22 Rebiyülahir 1295 (25 Nisan 1878)

95/6, 27 Rebiyülahir 1295 (30 Nisan 1878)
278/78, 22 Rebiyülahir 1295 (25 Nisan 1878)
497/44, 23 Zilkade 1295 (18 Kasım 1878)
279/8, 24 Zilkade 1295 (19 Kasım 1878)
130/38, 22 Receb 1295 (22 Temmuz 1878)
131/10, 10 Zilkade 1295 (5 Kasım 1878)
520/67, 21 Şaban 1295 (20 Ağustos 1878)
131/97, 2 Rebiyülahir 1296 (26 Mart 1879)
132/7, 7 Rebiyülahir 1296 (31 Mart 1879)
132/19, 11 Rebiyülahir 1296 (4 Nisan 1879)
132/54, 3 Cemaziyelevvel 1296 (25 Nisan 1879)
136/131, 25 Şaban 1297 (2 Ağustos 1880)
95/41, 3 Zilhicce 1296 (18 Kasım 1879)
279/47, 15 Muharrem 1299 (7 Aralık 1881)
61/20, 4 Rebiyülevvel 1302 (22 Aralık 1884)
96/53, 22 Safer 1302 (11 Aralık 1884)
586/5, 10 Cemaziyelevvel 1302 (25 Şubat 1885)
61/22, 12 Rebiyülevvel 1302 (30 Aralık 1884)
341/95, 21 Zilkade 1305 (30 Temmuz 1888)
371/61, 7 Şevval 1306 (6 Haziran 1889)
278/75, 16 Muharrem 1295 (20 Ocak 1878)
131/46, 22 Kanunievvel 1295 (22 Aralık 1878)
279/13, 20 Muharrem 1296 (14 Ocak 1879)
499/94, 24 Safer 1309 (29 Eylül 1891)
281/63, 7 Şevval 1309 (5 Mayıs 1892)
281/74, 21 Şevval 1309 (19 Mayıs 1892)

278/66, 4 Safer 1294 (18 Şubat 1877)
142/59, 7 Zilhicce 1294 (13 Aralık 1877)
30/100, 17 Zilhicce 1294 (23 Aralık 1877)
95/2, 15 Rebiyülevvel 1295 (19 Mart 1878)
279/36, 29 Zilhicce 1297 (2 Aralık 1880)
280/83, 25 Rebiyülevvel 1306 (29 Kasım 1888)
137/54, 11 Şevval 1297 (16 Eylül 1880)
279/9, 25 Ramazan 1295 (22 Eylül 1878)
526/74, 19 Safer 1300 (30 Aralık 1882)
281/70, 1 Muharrem 1310 (26 Temmuz 1892)
98/109, 23 Rebiyülevvel 1310 (15 Ekim 1892)
523/19, 20 Safer 1297 (2 Şubat 1880)
95/47, 22 Rebiyülevvel 1297 (9 Mart 1880)
94/72, 29 Şevval 1293 (17 Kasım 1876)
94/73, 29 Rebiyülevvel 1294 (13 Nisan 1877)
277/51, 25 Rebiyülevvel 1286 (5 Temmuz 1869)
100/56, 13 Şaban 1278 (13 Şubat 1862)
278/12, 7 Şevval 1289 (8 Aralık 1872)

İrâdeler

İ.AS 70/55, 21 Safer 1326 (25 Mart 1908)
İ.DH 1271/99912, 26 Şaban 1309 (26 Mart 1892)
964/76194, 7 Zilhicce 1302 (17 Eylül 1885)
997/78790, 27 Zilkade 1303 (27 Ağustos 1886)
1196/93610, 22 Safer 1308 (7 Ekim 1890)
1295/102083, 25 Receb 1300 (1 Haziran 1883)

1295/3/102074, 14 Receb 1300 (21 Mayıs 1883)

941/74514, 25 Rebiyülahir 1302 (11 Şubat 1885)

982/77553, 22 Cemaziyelahir 1303 (28 Mart 1886)

982/77503, 16 Cemaziyelahir 1303 (22 Mart 1886)

1023/80685, 15 Cemaziyelahir 1304 (11 Mart 1887)

1245/97545, 25 Safer 1309 (30 Eylül 1891)

1256/98596, 10 Cemaziyelevvel 1309 (12 Aralık 1891)

1260/98968, 13 Cemaziyelahir 1309 (14 Ocak 1892)

1269/99747, 11 Şaban 1309 (11 Mart 1892)

982/77511, 18 Cemaziyelahir 1303 (24 Mart 1886)

982/77565, 19 Cemaziyelahir 1303 (25 Mart 1886)

1129/88179, 24 Receb 1306 (26 Mart 1889)

1129/88179, 26 Receb 1306 (28 Mart 1889)

1129/88171, 24 Receb 1306 (26 Mart 1889)

1137/88778, 4 Ramazan 1306 (4 Mayıs 1889)

1011/79851, 17 Rebiyülevvel 1304 (14 Aralık 1886)

1295/102058, 20 Safer 1300 (31 Aralık 1882)

1078/84583, 12 Şaban 1305 (24 Nisan 1888)

1008/79648, 17 Safer 1304 (15 Kasım 1886)

İ.HR 437/49, 28 Zilkade 1321 (15 Şubat 1904)

337/21798, 19 Rebiyülevvel 1302 (6 Ocak 1885)

337/21811, 12 Şaban 1302 (27 Mayıs 1885)

337/21800, 7 Cemaziyelevvel 1302 (22 Şubat 1885)

282/17454, 11 Şaban 1297 (19 Temmuz 1880)

267/16017, 10 Rebiyülahir 1292 (16 Mayıs 1875)

268/16128, 12 Şaban 1292 (13 Eylül 1875)

278/17041, 25 Muharrem 1296 (19 Ocak 1879)

300/19015, 2 Cemaziyelevvel 1303 (6 Şubat 1886)

300/19025, 4 Cemaziyelevvel 1303 (8 Şubat 1886)

301/19064, 26 Cemaziyelahir 1303 (1 Nisan 1886)

304/19304, 25 Rebiyülevvel 1304 (22 Aralık 1886)

339/17, 1 Safer 1310 (25 Ağustos 1892)

345/27, 18 Safer 1312 (21 Ağustos 1894)

349/14, 9 Cemaziyelevvel 1313 (28 Ekim 1895)

349/47, 12 Cemaziyelahir 1313 (30 Kasım 1895)

373/4, 17 Cemaziyelevvel 1319 (1 Eylül 1901)

373/27, 26 Cemaziyelevvel 1319 (10 Eylül 1901)

271/16300, 5 Cemaziyelahir 1293 (28 Haziran 1876)

273/16514, 7 Safer 1294 (21 Şubat 1877)

274/16629, 11 Cemaziyelahir 1294 (23 Haziran 1877)

275/16687, 15 Ramazan 1294 (23 Eylül 1877)

275/16687, 15 Ramazan 1294 (23 Eylül 1877)

275/16723, 14 Zilkade 1294 (20 Kasım 1877)

335/21530, 27 Zilhicce 1294 (2 Ocak 1878)

280/17307, 29 Zilhicce 1296 (14 Aralık 1879)

335/21549, 22 Rebiyülahir 1297 (3 Nisan 1880)

335/21591, 22 Cemaziyelahir 1298 (22 Mayıs 1881)

415/29, 17 Şaban 1326 (14 Eylül 1908)

415/22, 21 Şaban 1326 (18 Eylül 1908)

415/25, 24 Şaban 1326 (21 Eylül 1908)

416/28, 26 Zilkade 1326 (20 Aralık 1908)

412/18, 13 Rebiyülevvel 1326 (15 Nisan 1908)

416/21, 21 Zilkade 1326 (15 Aralık 1908)

418/35, 25 Receb 1327 (12 Ağustos 1909)

382/39, 15 Zilhicce 1320 (15 Mart 1903)

405/42, 7 Rebiyülevvel 1325 (20 Nisan 1907)

372/32, 23 Rebiyülahir 1319 (9 Ağustos 1901)

346/57, 19 Şaban 1312 (15 Şubat 1895)

280/17281, 20 Şevval 1296 (7 Ekim 1879)

277/16918, 24 Receb 1295 (24 Temmuz 1878)

386/31, 17 Şaban 1321 (8 Kasım 1903)

379/8, 7 Rebiyülahir 1320 (14 Temmuz 1902)

275/16768, 18 Muharrem 1295 (22 Ocak 1878)

379/9, 7 Rebiyülahir 1320 (14 Temmuz 1902)

389/34, 30 Rebiyülevvel 1322 (14 Haziran 1904)

374/43, 19 Şaban 1319 (1 Aralık 1901)

347/67, 19 Zilhicce 1312 (13 Haziran 1895)

403/14, 5 Receb 1324 (25 Ağustos 1906)

397/16, 2 Cemaziyelevvel 1323 (5 Temmuz 1905)

416/16, 7 Zilkade 1326 (1 Aralık 1908)

335/21602, 7 Ramazan 1298 (3 Ağustos 1881)

403/37, 10 Şaban 1324 (29 Eylül 1906)

384/26, 7 Zilhicce 1322 (12 Şubat 1905)

381/5, 5 Receb 1320 (8 Ekim 1902)

382/40, 16 Zilhicce 1320 (16 Mart 1903)

384/7, 7 Rebiyülevvel 1321 (3 Haziran 1903)

340/37, 24 Receb 1310 (11 Şubat 1893)

403/21, 28 Receb 1324 (17 Eylül 1906)

416/24, 12 Zilkade 1326 (6 Aralık 1908)

315/20171, 25 Zilhicce 1306 (22 Ağustos 1889)

307/19529, 8 Şevval 1304 (30 Haziran 1887)

399/20, 14 Şevval 1323 (12 Aralık 1905)

400/2, 5 Muharrem 1324 (1 Mart 1906)

417/55, 21 Cemaziyelevvel 1327 (10 Haziran 1909)

370/47, 26 Zilhicce 1318 (16 Nisan 1901)

292/18394, 26 Rebiyülahir 1301 (24 Şubat 1884)

296/18724, 23 Rebiyülahir 1302 (9 Şubat 1885)

283/17553, 1 Rebiyülevvel 1298 (1 Şubat 1881)

315/20195, 21 Muharrem 1307 (17 Eylül 1889)

352/91, 12 Rebiyülahir 1314 (20 Eylül 1896)

293/18454, 14 Cemaziyelahir 1301 (11 Nisan 1884)

388/11, 26 Muharrem 1322 (12 Nisan 1904)

323/20929, 18 Cemaziyelevvel 1309 (20 Aralık 1891)

297/18804, 18 Receb 1302 (3 Mayıs 1885)

296/18699, 7 Rebiyülevvel 1302 (25 Aralık 1884)

307/19555, 22 Zilhicce 1304 (11 Eylül 1887)

321/20715, 13 Ramazan 1308 (22 Nisan 1891)

343/16, 16 Cemaziyelevvel 1311 (25 Kasım 1893)

354/52, 22 Zilhicce 1314 (24 Mayıs 1897)

340/37, 24 Receb 1310 (11 Şubat 1893)

417/53, 17 Cemaziyelevvel 1327 (6 Haziran 1909)

309/19679, 17 Cemaziyelevvel 1305 (31 Ocak 1888)

282/17510, 17 Zilhicce 1297 (20 Kasım 1880)

291/18299, 25 Zilkade 1300 (27 Eylül 1883)

300/19008, 14 Rebiyülahir 1303 (20 Ocak 1886)

304/19318, 3 Rebiyülevvel 1304 (30 Kasım 1886)

314/20100, 11 Şevval 1306 (10 Haziran 1889)

350/16, 1 Şaban 1313 (17 Ocak 1896)

353/16, 21 Cemaziyelevvel 1314 (28 Ekim 1896)

361/40, 24 Şaban 1316 (7 Ocak 1899)

363/42, 19 Safer 1317 (29 Haziran 1899)

364/64, 18 Cemaziyelahir 1317 (24 Ekim 1899)

368/16, 14 Rebiyülevvel 1318 (12 Temmuz 1900)

408/29, 2 Receb 1325 (11 Ağustos 1907)

288/18083, 5 Rebiyülahir 1300 (13 Şubat 1883)

291/18299, 6 Zilhicce 1300 (8 Ekim 1883)

294/18565, 11 Şevval 1301 (4 Ağustos 1884)

302/19137, 29 Şaban 1303 (2 Haziran 1886)

304/19290, 12 Safer 1304 (10 Kasım 1886)

354/20, 12 Şevval 1314 (16 Mart 1897)

417/45, 2 Rebiyülahir 1327 (23 Nisan 1909)

282/17465, 27 Ramazan 1297 (2 Eylül 1880)

303/19257, 5 Muharrem 1304 (4 Ekim 1886)

398/10, 11 Receb 1323 (11 Eylül 1905)

302/19164, 8 Ramazan 1303 (10 Haziran 1886)

293/18459, 18 Cemaziyelahir 1301 (15 Nisan 1884)

293/18459, 18 Cemaziyelahir 1301 (15 Nisan 1884)

289/18156, 22 Cemaziyelahir 1300 (30 Nisan 1883)

321/20671, 23 Receb 1308 (4 Mart 1891)

390/34, 22 Cemaziyelahir 1322 (3 Eylül 1904)

309/19723, 15 Receb 1305 (28 Mart 1888)

287/17935, 11 Zilkade 1299 (24 Eylül 1882)

316/20337, 1 Receb 1307 (21 Şubat 1890)

386/20, 12 Receb 1321 (4 Ekim 1903)

350/11, 15 Şaban 1313 (31 Ocak 1896)

268/16128, 25 Zilkade 1290 (14 Ocak 1874)

195/11073 24 Rebiyülevvel 1279 (19 Eylül 1862)

247/14662, 4 Ramazan 1287 (28 Kasım 1870)

247/14720, 3 Ramazan 1287 (27 Kasım 1870)

İ.HUS 27/23, 26 Muharrem 1312 (30 Temmuz 1894)

100/76, 18 Receb 1320 (21 Ekim 1902)

100/80, 25 Receb 1320 (28 Ekim 1902)

100/153, 2 Şaban 1320 (4 Kasım 1902)

100/154, 3 Şaban 1320 (5 Kasım 1902)

100/156, 5 Şaban 1320 (7 Kasım 1902) /

4/135, 12 Rebiyülevvel 1310 (4 Ekim 1892)

26/6, 3 Muharrem 1312 (7 Temmuz 1894)

27/86, 8 Muharrem 1312 (12 Temmuz 1894)

41/10, 9 Rebiyülevvel 1313 (30 Ağustos 1895)

41/21, 11 Rebiyülevvel 1313 (1 Eylül 1895)

89/111, 18 Rebiyülahir 1319 (4 Ağustos 1901)

90/14, 18 Rebiyülahir 1319 (4 Ağustos 1901)

118/19, 5 Rebiyülahir 1322 (19 Haziran 1904)

96/97, 27 Muharrem 1320 (6 Mayıs 1902)

96/119, 28 Muharrem 1320 (7 Mayıs 1902)

93/51, 17 Şevval 1319 (27 Ocak 1902)

147/59, 4 Şaban 1324 (23 Eylül 1906)

İ.MTZ (01) 18/749, 14 Zilhicce 1306 (11 Ağustos 1889)

İ.MTZ (05) 25/1201, 22 Cemaziyelevvel 1302 (9 Mart 1885)

33/1904, 29 Safer 1303 (7 Aralık 1885)

26/1337, 27 Zilkade 1305 (5 Ağustos 1888)

31/1779, 29 Receb 1321 (21 Ekim 1903)

İ.TAL 398/36, 11 Rebiyülahir 1324 (4 Haziran 1906)

Meclis-i Vükelâ

MV 6/48, 5 Rebiyülevvel 1303 (12 Aralık 1885)

19/49, 11 Şaban 1304 (5 Mayıs 1887)

64/77, 18 Şevval 1308 (27 Mayıs 1891)

44/5, 11 Şevval 1306 (10 Haziran 1889)

113/179, 24 Cemaziyelahir 1324 (15 Ağustos 1906)

69/79, 11 Şevval 1309 (9 Mayıs 1892)

Mâbeyn-i Hü mâûn İrâdeler

MB.İ 39/169, 1 Ramazan 1294 (9 Eylül 1877)

44/168, 11 Cemaziyelahir 1295 (12 Haziran 1878)

44/168, 11 Cemaziyelahir 1295 (12 Haziran 1878)

Maarif Nezareti

MF.MKT 760/36, 14 Zilkade 1321 (1 Şubat 1904)

106/45, 17 Cemaziyelahir 1306 (18 Şubat 1889)

107/28, 10 Receb 1306 (12 Mart 1889)

120/27, 10 Muharrem 1308 (26 Ağustos 1890)

120/63, 21 Muharrem 1308 (6 Eylül 1890)

Teftişat-ı Rumeli Evrakı

TFR.I.A 11/1061, 3 Cemaziyelahir 1321 (27 Ağustos 1903)

Yıldız Fonu

Y.A.HUS 187/88, 17 Rebiyülahir 1303 (23 Ocak 1886)

163/25, 20 Muharrem 1297 (3 Ocak 1880)

190/143, 26 Receb 1303 (30 Nisan 1886)

192/17, 1 Şaban 1303 (5 Mayıs 1886)

191/39, 24 Receb 1303 (28 Nisan 1886)

203/7, 1 Ramazan 1304 (24 Mayıs 1887)

203/41, 14 Ramazan 1304 (6 Haziran 1887)

203/46, 2 Ramazan 1304 (25 Mayıs 1887)

204/26, 9 Şevval 1304 (1 Temmuz 1887)

206/34, 9 Zilhicce 1304 (29 Ağustos 1887)

228/27, 6 Zilhicce 1306 (3 Ağustos 1889)

228/69, 14 Zilhicce 1306 (11 Ağustos 1889)

228/81, 15 Zilhicce 1306 (12 Ağustos 1889)

232/24, 15 Cemaziyelevvel 1307 (7 Ocak 1890)

249/35, 29 Zilkade 1308 (6 Temmuz 1891)

353/5, 1 Muharrem 1314 (12 Haziran 1896)

353/63, 15 Muharrem 1314 (26 Haziran 1896)

357/38, 23 Safer 1314 (3 Ağustos 1896)

359/63, 11 Rebiyülahir 1314 (19 Eylül 1896)

362/77, 16 Cemaziyelahir 1314 (22 Kasım 1896)

366/106, 15 Ramazan 1314 (17 Şubat 1897)

367/17, 16 Ramazan 1314 (18 Şubat 1897)

367/83, 23 Ramazan 1314 (25 Şubat 1897)

367/101, 10 Ramazan 1314 (12 Şubat 1897)

368/85, 24 Ramazan 1314 (26 Şubat 1897)

373/44, 21 Zilhicce 1314 (23 Mayıs 1897)

368/5, 1 Şevval 1314 (5 Mart 1897)

386/28, 3 Safer 1316 (23 Haziran 1898)

386/74, 12 Safer 1316 (2 Temmuz 1898)

371/88, 20 Zilkade 1314 (22 Nisan 1897)

194/26, 25 Zilkade 1303 (25 Ağustos 1886)

438/11, 2 Ramazan 1320 (3 Aralık 1902)

447/95, 6 Safer 1321 (4 Mayıs 1903)

447/68, 4 Safer 1321 (2 Mayıs 1903)

447/63, 5 Safer 1321 (3 Mayıs 1903)

447/138, 11 Safer 1321 (9 Mayıs 1903)

449/7, 16 Safer 1321 (14 Mayıs 1903)

448/32, 18 Safer 1321 (16 Mayıs 1903)

448/54, 18 Safer 1321 (16 Mayıs 1903)

455/6, 1 Cemaziyelahir 1321 (25 Ağustos 1903)

462/142, 22 Şaban 1321 (13 Kasım 1903)

463/39, 24 Ramazan 1321 (14 Aralık 1903)

462/154, 26 Ramazan 1321 (16 Aralık 1903)

463/95, 13 Şevval 1321 (2 Ocak 1904)

466/119, 27 Zilkade 1321 (14 Şubat 1904)

167/62, 9 Cemaziyelahir 1298 (9 Mayıs 1881)

167/63, 8 Cemaziyelahir 1298 (8 Mayıs 1881)

170/35, 4 Receb 1299 (22 Mayıs 1882)

170/50, 7 Receb 1299 (25 Mayıs 1882)

170/72, 26 Receb 1299 (13 Haziran 1882)

170/145, 3 Şaban 1299 (20 Haziran 1882)

258/84, 24 Ramazan 1309 (22 Nisan 1892)

258/105, 28 Ramazan 1309 (26 Nisan 1892)

259/46, 8 Şevval 1309 (6 Mayıs 1892)

180/27, 26 Muharrem 1302 (15 Kasım 1884)

180/60, 25 Muharrem 1302 (14 Aralık 1884)

183/53, 19 Zilhicce 1302 (29 Eylül 1885)

185/17, 4 Safer 1303 (12 Kasım 1885)

194/52, 28 Zilkade 1303 (28 Ağustos 1886)

238/47, 10 Muharrem 1308 (26 Ağustos 1890)

239/74, 22 Safer 1308 (7 Ekim 1890)

239/83, 23 Safer 1308 (8 Ekim 1890)

239/92, 26 Safer 1308 (11 Ekim 1890)

246/13, 6 Ramazan 1308 (15 Nisan 1891)

394/74, 16 Zilkade 1316 (28 Mart 1899)

413/4, 5 Şevval 1318 (26 Ocak 1901)

413/119, 22 Zilkade 1318 (13 Mart 1901)

163/66, 12 Safer 1297 (25 Ocak 1880)

176/93, 11 Rebiyülahir 1300 (19 Şubat 1883)

186/105, 23 Rebiyülevvel 1303 (30 Aralık 1885)

185/101, 21 Safer 1303 (29 Kasım 1885)

186/109, 23 Rebiyülevvel 1303 (30 Aralık 1885)

191/82, 17 Şaban 1303 (21 Mayıs 1886)

199/55, 1 Cemaziyelevvel 1304 (26 Ocak 1887)

199/43, 10 Cemaziyelevvel 1304 (4 Şubat 1887)

202/66, 10 Şaban 1304 (4 Mayıs 1887)

205/32, 14 Zilkade 1304 (4 Ağustos 1887)

207/23, 11 Muharrem 1305 (29 Eylül 1887)

207/67, 13 Muharrem 1305 (1 Ekim 1887)

205/40, 15 Zilkade 1304 (5 Ağustos 1884)

205/65, 18 Zilkade 1304 (8 Ağustos 1887)

215/56, 27 Zilkade 1305 (5 Ağustos 1888)

306/52, 12 Safer 1312 (15 Ağustos 1894)

343/10, 22 Cemaziyelahir 1313 (10 Aralık 1895)

166/6, 7 Muharrem 1298 (10 Aralık 1880)

198/8, 30 Rebiyülevvel 1304 (27 Aralık 1886)

197/110, 21 Rebiyülevvel 1304 (18 Aralık 1886)

198/8, 30 Rebiyülevvel 1304 (27 Aralık 1886)

254/87, 28 Cemaziyelevvel 1309 (30 Aralık 1891)

300/87, 18 Zilhicce 1311 (22 Haziran 1894)

301/20, 22 Zilhicce 1311 (26 Haziran 1894)

302/39, 5 Muharrem 1312 (9 Temmuz 1894)

302/86, 9 Muharrem 1312 (13 Temmuz 1894)

303/31, 13 Muharrem 1312 (17 Temmuz 1894)

303/32, 13 Muharrem 1312 (17 Temmuz 1894)

305/32, 3 Safer 1312 (6 Ağustos 1894)

305/50, 4 Safer 1312 (7 Ağustos 1894)

305/82, 7 Safer 1312 (10 Ağustos 1894)

310/14, 4 Rebiyülahir 1312 (5 Ekim 1894)

335/60, 9 Rebiyülevvel 1313 (30 Ağustos 1895)

474/16, 4 Rebiyülahir 1322 (18 Haziran 1904)

166/1, 2 Muharrem 1298 (5 Aralık 1880)

166/1, 28 Zilkade 1297 (1 Kasım 1880)

189/59, 18 Cemaziyelahir 1303 (24 Mart 1886)

190/143, 26 Receb 1303 (30 Nisan 1886)

234/74, 26 Receb 1307 (18 Mart 1890)

246/16, 10 Ramazan 1308 (19 Nisan 1891)

246/47, 14 Ramazan 1308 (23 Nisan 1891)

344/130, 15 Şaban 1313 (31 Ocak 1896)

349/71, 22 Şevval 1313 (6 Nisan 1896)

352/126, 26 Zilkade 1313 (9 Mayıs 1896)

481/108, 21 Ramazan 1322 (29 Kasım 1904)

200/94, 19 Cemaziyelahir 1304 (15 Mart 1887)

225/19, 7 Ramazan 1306 (7 Mayıs 1889)

221/69, 29 Cemaziyelevvel 1306 (31 Ocak 1889)

224/46-1, 13 Şaban 1306 (14 Nisan 1889)

224/46-7, 14 Şaban 1306 (15 Nisan 1889)

224/74, 21 Şaban 1306 (22 Nisan 1889)

229/28, 1 Safer 1307 (27 Eylül 1889)

172/48, 21 Safer 1300 (1 Ocak 1883)

172/84, 15 Rebiyülevvel 1300 (24 Ocak 1883)

172/130, 15 Rebiyülahir 1300 (23 Şubat 1883)

172/134, 18 Rebiyülahir 1300 (26 Şubat 1883)

433/143, 26 Cemaziyelevvel 1320 (31 Ağustos 1902)

433/159, 27 Cemaziyelevvel 1320 (1 Eylül 1902)

221/43, 18 Cemaziyelevvel 1306 (20 Ocak 1889)

489/83, 15 Cemaziyelevvel 1323 (18 Temmuz 1905)

Y.A.RES 29/39, 12 Şaban 1302 (27 Mayıs 1885)

58/11, 28 Şaban 1309 (28 Mart 1892)

27/25, 27 Rebiyülevvel 1302 (14 Ocak 1885)

27/7, 7 Rebiyülevvel 1302 (25 Aralık 1884)

71/30, 2 Safer 1312 (5 Ağustos 1894)

306/33, 10 Safer 1312 (13 Ağustos 1894)

71/41, 12 Safer 1312 (15 Ağustos 1894)

6/19, 23 Receb 1297 (1 Temmuz 1880)

9/8, 13 Muharrem 1298 (16 Aralık 1880)

32/45, 16 Cemaziyelevvel 1303 (20 Şubat 1886)

37/13, 10 Rebiyülahir 1304 (6 Ocak 1887)

57/24, 3 Rebiyülevvel 1309 (7 Ekim 1891)

57/31, 17 Cemaziyelahir 1309 (18 Ocak 1892)

58/28, 22 Şevval 1309 (20 Mayıs 1892)

114/37, 2 Cemaziyelahir 1319 (16 Eylül 1901)

120/123, 28 Safer 1321 (26 Mayıs 1903)

121/35, 24 Rebiyülevvel 1321 (20 Haziran 1903)

121/88, 26 Rebiyülahir 1321 (22 Temmuz 1903)

55/20, 2 Zilkade 1308 (9 Temmuz 1891)

145/92, 19 Safer 1325 (3 Nisan 1907)

47/33, 19 Ramazan 1306 (19 Mayıs 1889)

132/76, 13 Receb 1323 (13 Eylül 1905)

133/62, 21 Ramazan 1323 (19 Kasım 1905)

53/42, 23 Cemaziyelahir 1308 (3 Şubat 1891)

Y.EE 76/2, 9 Receb 1295 (9 Temmuz 1878)

76/3, 16 Receb 1295 (16 Temmuz 1878)

49/8, 11 Şaban 1309 (11 Mart 1892)

118/49, 26 Rebiyülevvel 1302 (13 Ocak 1885)

118/58, 22 Rebiyülevvel 1302 (9 Ocak 1885)

118/46, 24 Rebiyülevvel 1302 (11 Ocak 1885)

118/52, 3 Rebiyülahir 1302 (20 Ocak 1885)

118/60, 8 Rebiyülevvel 1303 (15 Aralık 1885)

59/14, 26 Şaban 1303 (30 Mayıs 1886)

59/10, 7 Cemaziyelevvel 1303 (11 Şubat 1886)

59/19, 9 Cemaziyelevvel 1304 (3 Şubat 1887)

60/7, 15 Cemaziyelevvel 1322 (28 Temmuz 1904)

5/124, 8 Cemaziyelevvel 1297 (18 Nisan 1880)

59/53, 28 Receb 1307 (20 Mart 1890)

59/58, 26 Şevval 1308 (4 Haziran 1891)

127/46, 9 Rebiyülahir 1300 (17 Şubat 1883)

10/30, 11 Rebiyülahir 1300 (19 Şubat 1883)

64/8, 12 Rebiyülahir 1311 (23 Ekim 1893)

Y.MTV 174/48, 20 Şevval 1315 (14 Mart 1898)

255/126, 16 Zilkade 1321 (3 Şubat 1904)

18/129, 23 Zilhicce 1302 (3 Ekim 1885)

125/57, 7 Safer 1313 (30 Temmuz 1895)

51/89, 26 Şevval 1308 (4 Haziran 1891)

47/27, 5 Cemaziyel evvel 1308 (17 Aralık 1890)

211/58, 19 Şevval 1318 (9 Şubat 1901)

213/15, 3 Zilhicce 1318 (24 Mart 1901)

213/73, 9 Zilhicce 1318 (30 Mart 1901)

Y.PRK.A 5/26, 27 Cemaziyelahir 1306 (28 Şubat 1889)

Y.PRK.ASK 24/12, 8 Zilhicce 1301 (29 Eylül 1884)

24/14, 8 Zilhicce 1301 (29 Eylül 1884)

68/72, 2 Cemaziyelahir 1308 (13 Ocak 1891)

Y.PRK.AZJ 26/47, 29 Zilhicce 1310 (14 Temmuz 1893)

7/47, 29 Zilhicce 1300 (31 Ekim 1883)

Y.PRK.BŞK 15/44, 1 Şaban 1306 (2 Nisan 1889)

67/29, 14 Receb 1320 (17 Ekim 1902)

67/32, 17 Receb 1320 (20 Ekim 1902)

67/38, 18 Receb 1320 (21 Ekim 1902)

37/68, 1 Rebiyülevvel 1312 (2 Eylül 1894)

43/78, 11 Cemaziyelevvel 1313 (30 Ekim 1895)

9/40, 18 Receb 1302 (3 Mayıs 1885)

Y.PRK.EŞA 31/61, 8 Cemaziyelevvel 1316 (24 Eylül 1898)

44/82, 29 Şevval 1321 (18 Ocak 1904)

44/90, 7 Zilkade 1321 (25 Ocak 1904)

4/82, 19 Zilhicce 1302 (29 Eylül 1885)

12/22, 5 Rebiyülevvel 1308 (19 Ekim 1890)

13/1, 1 Receb 1308 (10 Şubat 1891)

38/12, 28 Zilhicce 1318 (18 Nisan 1901)

50/107, 16 Receb 1325 (25 Ağustos 1907)

12/14, 25 Safer 1308 (10 Ekim 1890)

12/20, 4 Rebiyülevvel 1308 (18 Ekim 1890)

12/31, 13 Rebiyülevvel 1308 (27 Ekim 1890)

20/10, 19 Muharrem 1312 (23 Temmuz 1894)

23/48, 29 Cemaziyelahir 1313 (17 Aralık 1895)

2/39, 29 Zilhicce 1297 (2 Aralık 1880)

60/53, 23 Cemaziyelahir 1304 (19 Mart 1887)

14/69, 10 Rebiyülevvel 1309 (14 Ekim 1891)

19/96, 25 Zilhicce 1311 (29 Haziran 1894)

19/94-1, 21 Zilhicce 1311 (25 Haziran 1894)

19/94-3, 22 Zilhicce 1311 (26 Haziran 1894)

19/94- 5, 25 Zilhicce 1311 (29 Haziran 1894)

19/94-8, 25 Zilhicce 1311 (29 Haziran 1894)

19/95, 25 Zilhicce 1311 (29 Haziran 1894)

37/61, 16 Zilkade 1318 (7 Mart 1901)

2/25, 3 Zilkade 1297 (7 Ekim 1880)

13/25, 10 Şaban 1308 (21 Mart 1891)

9/59, 9 Ramazan 1306 (9 Mayıs 1889)

Y.PRK.HR 2/57, 15 Rebiyülevvel 1295 (19 Mart 1878)

2/87, 22 Rebiyülahir 1295 (25 Nisan 1878)

3/18, 20 Receb 1295 (20 Temmuz 1878)

3/64, 19 Şevval 1295 (16 Ekim 1878)

4/4, 24 Şevval 1295 (21 Ekim 1878)

5/45, 28 Zilkade 1297 (1 Kasım 1880)

13/54, 29 Zilhicce 1307 (16 Ağustos 1890)

22/68, 15 Cemaziyelahir 1314 (21 Kasım 1896)

26/64, 17 Receb 1316 (1 Aralık 1898)

33/23, 29 Zilhicce 1320 (29 Mart 1903)

35/64, 20 Ramazan 1325 (27 Ekim 1907)

35/65, 17 Ramazan 1325 (24 Ekim 1907)

35/65, 19 Ramazan 1325 (26 Ekim 1907)

35/65, 28 Ramazan 1325 (4 Kasım 1907)

35/65, 2 Şevval 1325 (8 Kasım 1907)

35/18, Şevval 1324 (Aralık 1906)

65/35, 17 Ramazan 1325 (24 Ekim 1907)

35/64, 20 Ramazan 1325 (27 Ekim 1907)

35/65, 19 Ramazan 1325 (26 Ekim 1907)

35/65, 28 Ramazan 1325 (4 Kasım 1907)

35/65, 20 Ramazan 1325 (27 Ekim 1907)

4/8, 20 Muharrem 1296 (14 Ocak 1879)

34/37, 11 Cemaziyelevvel 1322 (24 Temmuz 1904)

2/57, 15 Rebiyülevvel 1295 (19 Mart 1878)

12/16, 3 Şevval 1306 (2 Haziran 1889)

Y.PRK.KOM 15/6, 10 Safer 1324 (5 Nisan 1906)

Y.PRK.MK 15/63, 2 Cemaziyelahir 1321 (26 Ağustos 1903)

11/46, 9 Safer 1320 (18 Mayıs 1902)

Y.PRK.MYD 1/81, 18 Safer 1298 (20 Ocak 1881)

9/86, 17 Safer 1308 (2 Ekim 1890)

Y.PRK.NMH 2/67, 26 Rebiyülahir 1301 (24 Şubat 1884)

1/4, 17 Ramazan 1293 (6 Ekim 1876)

2/4, 8 Rebiyülahir 1298 (10 Mart 1881)

Y.PRK.TKM 35/53, 9 Safer 1313 (1 Ağustos 1895)

51/35, 2 Şevval 1325 (8 Kasım 1907)

51/35, 20 Ramazan 1325 (27 Ekim 1907)

12/55, 18 Zilhicce 1305 (26 Ağustos 1888)

23/25, 9 Ramazan 1309 (7 Nisan 1892)

14/57, 21 Şaban 1306 (22 Nisan 1889)

14/37, 24 Cemaziyelevvel 1306 (26 Ocak 1889)

Y.PRK.UM 62/1, 17 Zilkade 1320 (15 Şubat 1903)

64/6, 3 Safer 1321 (1 Mayıs 1903)

64/14, 4 Safer 1321 (2 Mayıs 1903)

60/103, 10 Şaban 1320 (12 Kasım 1902)

Y.PRK.PT 5/12, 7 Şevval 1306 (6 Haziran 1889)

5/42, 12 Zilhicce 1306 (9 Ağustos 1889)

20/111, 8 Muharrem 1319 (27 Nisan 1901)

22/34, 24 Muharrem 1320 (3 Mayıs 1902)

Y.PRK.SRN 1/76, 21 Rebiyülevvel 1300 (30 Ocak 1883)

Y.PRK.TŞF 4/78, Evail-i 1313.

1/62, 15 Rebiyülahir 1300 (23 Şubat 1883)

SALNAMELER

Devlet Salnamesi 1294, 1295, 1296, 1297, 1298, 1299, 1300, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326.

Salnâme-i Nezâret-i Hariciye, 1301 [1885], yay. haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003.

Salnâme-i Nezâret-i Hariciye, 1306 [1889], yay. haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003.

Salnâme-i Nezâret-i Hariciye, 1318 [1900], yay. haz. Ahmed Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003.

Salnâme-i Nezâret-i Hariciye, 1330 [1902], yay. haz. Ahmed Nezir Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003.

İTALYA DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI ARŞİVİ: ASMAE

ASMAE, Fondo: Gabinetto Mancini, Robilant, Depretis 1875-1887, Busta: 235.

ASMAE, Fondo: Personale, Busta: 340.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 74, (Creta).

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 140.

ASMAE, Riorganizzazione della Gendarmaria in Rumelia, Busta: 176.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68.
(Incidente tra il Clero Ortodosso e le Scuole Italiane di Vallona e Janina (1891-1904))

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 56, Uffici Postali a Costantinopoli, Derna, Gerusalemme, Salonicco, Smirne, Valona 1904-6.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1889.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 56, Progetto di Ufficio Postale Italiano a Benghazi 1899-1901.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Consolare Erzerum Miscellanea-Personale, 1894-1913.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia-Ankara, 1829-1939, Busta: 74, Corrispondenza Consolato in Trebisonda Miscellanea-Personale, 1895-1905.

ASMAE, Rappresentanza diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 74.

ASMAE, Rappresentanza diplomatica Turchia-Ankara 1829-1938, Busta: 74.
(Corrispondenza Consolato di Creta (1895-1911) Miscellanea, Personali, Politica).

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara, 1829-1939, Busta: 9, Rapporti dal Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1898.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Corrispondenza Agenzia Consolare in Xanthi Miscellanea- Personale 1895-1904.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Diplomatica del Cairo Miscellanea, Politica, Personale 1895-1914.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1899.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1900.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 74, Corrispondenza Agenzia Diplomatica del Cairo Miscellanea, Politica, Personale 1895-1914.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Corrispondenza Agenzia Consolare in Samsun Miscellanea-Personale (1897-1905).

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 9, Rapporti del Consolato di Tripoli all'Ambasciata in Costantinopoli 1889.

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Corrispondenza Consolato in Trebisonda Miscellanea-Personale (1895-1905)

ASMAE, Rappresentanza Diplomatica Turchia- Ankara 1829-1938, Busta: 68, Corrispondenza Agenzia Consolare in Brussa Miscellanea- Personale 1895-1903

DİĞER BİRİNCİ EL İTALYAN KAYNAKLARI

Documenti Diplomatici Concernenti Gli Affari d'Oriente/Presentati dal Ministro degli Affari Esteri (Melegari), Atti Parlamentari Sessione del 1876-77, XIII Legislatura, 1877.

Documenti Diplomatici Presentati al Parlamento Italiano dal Ministro degli Affari Esteri: Creta e Conflitto Turco-Ellenica 1897, Tipografia della Camera dei Deputati, 1897.

Documenti Diplomatici Presentati al Parlamento Italiano dal Ministro degli Affari Esteri- Creta,

I Documenti Diplomatici Italiani, Seconda Serie, Vol VI- Vol VII- Vol VIII- IX- X- XI- XII -XIII- XIV- (XV-XVI)- (XVII-XVIII)- XIX- XX- XXI- XXII- XXIII- XXIV- XXV- XXVI- XXVII-

I Documenti Diplomatici Italiani, Terza Serie, Vol I- II- III- IV-V- VI- VII- VIII- IX- X- XII.

İTALYA KRALLIĞI SALNAMELERİ

Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero dell'Interno, Tipografia Barbera, Firenze 1870.

Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero dell'Interno, Tipografia Barbera, Firenze 1871.

Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero dell'Interno, Tipografia Barbera, Roma 1872.

Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero dell'Interno, Tipografia Barbera, Roma 1873.

**Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero
dell'Interno, Tipografia Barbera, Roma 1874.**

**Calendario Generale del Regno d'Italia, Compilato Per Cura del Ministero
dell'Interno, Tipografia Barbera, Roma 1875.**

Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1876, Tipografia Barbera, Aprile 1876.

Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1877, Tipografia Barbera, 1877.

**Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1878, Tipografia Elzeviriana, Roma
1878.**

**Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1879, Tipografia Elzeviriana, Roma
1879.**

**Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1880, Tipografia Elzeviriana, Roma
1880.**

**Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1881, Tipografia Elzeviriana, Roma
1881.**

**Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1882, Tipografia Elzeviriana, Roma
1882.**

**Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1883, Tipografia delle Mantellate, Roma
1883.**

**Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1884, Tipografia delle Mantellate, Roma
1884.**

**Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1885, Tipografia delle Mantellate, Roma
1885.**

Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1886, Tipografia delle Mantellate, Roma
1886.

Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1887, Tipografia delle Mantellate, Roma
1887.

Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1888, Tipografia delle Mantellate, Roma
1888.

Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1889, Tipografia delle Mantellate, Roma
1889.

Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1890, Tipografia delle Mantellate, Roma
1890.

Calendario Generale del Regno d'Italia Pel 1891, Tipografia delle Mantellate, Roma
1891.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1892, Haasenstein & Vogler-
Ufficio Internazionale, Roma Genova 1892.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1893, Stabilimento Bontempelli
Officina Industriale Carte-Valori, Roma 1893.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1896, Bontempelli, Roma 1896.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1898, Tipografia Ditta L.
Cecchini Editrice, Roma 1898.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1899, Tipografia Ditta L.
Cecchini Editrice, Roma 1899.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1900,Tipografia Ditta L.

Cecchini Editrice, Roma 1900.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1901,Tipografia Ditta L.

Cecchini Editrice, Roma 1901.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1902,Tipografia Ditta L.

Cecchini Editrice, Roma 1902.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1903,Tipografia Ditta L.

Cecchini Editrice, Roma 1903.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1904,Tipografia Ditta L.

Cecchini Editrice, Roma 1904.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1905,Tipografia Ditta L.

Cecchini Editrice, Roma 1905.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1906,Tipografia Ditta L.

Cecchini Editrice, Roma 1906.

Calendario Generale del Regno d'Italia Per l'Anno 1907,Tipografia Delle

Mantellate, Roma 1907.

TELİF ESERLER, TEZLER, MAKALELER

Acıpınar, Mikail. **Osmanlı-Floransa İlişkileri (XV-XVI. Yüzyıl)**, Basılmamış Doktora

Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bilim Dalı Yeniçağ

Tarihi Anabilim Dalı, İzmir 2011.

Adıyeke, Nükheth-Adıyeke, Nuri. **Fethinden Kaybına Girit**, Babıali Kültür Yayıncılığı,

İstanbul 2007.

Ahışhalı, Recep. “Reisülküttab”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 34, 2007.

Ahmed Cevdet Paşa, Tezâkir, yay. haz. Cavid Baysun, Türk Tarih Kurumu Basımevi,
Ankara 1991.

Ahmed Cevdet Paşa, Tezâkir, yay. haz. Cavid Baysun, Cilt 2, Türk Tarih Kurumu
Basımevi, Ankara 1991.

Akalın, Durmuş- Parlaz, Selim. **XIX. Yüzyılda Doğu Afrika’da Osmanlılar ve
İtalyanlar**, Kesit Yayınları, İstanbul 2015.

Akpınar, Mahmut. **Osmanlı Devleti’nde Şehbenderlik Müessesesi**, Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih
Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Sivas 2001.

Akpınar, Mahmut. *Bir Tanzimat Bürokratı ve Diplomatu Olarak Aleksandır Karatodori
Paşa (1833-1906)*, Basılmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Konya
2010.

Akpınar, Mahmut. “Osmanlı Hariciyesinde Yaklaşık Kırk Yıl: Mahmud Esad Paşa
(1837-1895)”, **FSM İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, 5,
Bahar 2015.

Akpınar, Mahmut. “Osmanlı İmparatorluğunda Hariciye Nezaretinin Kuruluşu ve Dış
Politikanın Kurumsallaşması”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXIX/1, 2014.

Akyıldız, Ali. **Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme**, İletişim Yayınları, İstanbul
2015.

Akyıldız, Ali. **Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform (1836-1856)**, Eren Yayıncılık,

İstanbul 1993.

Akyıldız, Ali. “Tercüme Odası”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 40, 2011.

Akyılmaz, Gül. “Reis-ül Küttablık Müessesesinin Önem Kazanmasına Yol Açan Gelişmeler ve Osmanlı Hariciye Nezaretinin Doğuşu”, **XIII. Türk Tarih Kongresi**, Cilt 3, Kısım 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002.

Aleksandrescu, Maria Mathilde-Bulgaru, Dersca. “Venezia e la Ripresa dell’Espansione Ottomana al tempo di Murad II”, **Il Veltro, Rivista della Civiltà Italiana**, Anno XXIII, Marzo-Agosto 1979.

Alyot, Halim. **Türkiye’de Zabıta, Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum**, Kanaat Basımevi, Ankara 1947.

Anderson, Matthew Smith. **Doğu Sorunu (1774-1923)**, çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.

Arık, Mustafa. **Trablusgarb Vilayeti Üzerinde İtalya Tehdidinin Ortaya Çıkışı ve Osmanlı Devleti’nin Aldığı Askeri-Siyasi Tedbirler (1881-1911)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Armaoğlu, Fahir. **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınları, İstanbul 2006.

Arslan Ali& Yıldırım, Bülent. “Fiilî Bağımsızlık Sürecinde Bulgaristan Emareti ve Osmanlı Devleti’nin Tutumu (1878-1908)”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2013, Cilt 15, Sayı 1.

Aslantaş, Selim. **Osmanlı’da Sırp İsyanları: 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.

Aşıkpaşazade. **Tevârih-i Âli-i Osman**, yay. haz. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç,

Gökkubbe Bilimevi Basın Yayın, İstanbul 2007.

Babinger, Franz. **Fatih Sultan Mehmed ve Zamani**, çev. Dost Körpe, Oğlak

Yayıncılık, İstanbul 2008.

Babinger, Franz. “XV. Yüzyılda Osmanlı Devleti-Milano Dukalığı İlişkileri”, Çev.

Mahmut H. Şakiroğlu, **Belleten**, 49/194, 1985.

Baldoli, Claudia. **İtalya Tarihi**, çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu, Feylesof Kitap, İstanbul

2018.

Baldry, John. “Anglo-Italian Rivalry in Yemen and Asir 1900-1934”, **Die Welt des**

Islams, New Series, Vol 17, Issue 1/4, (1976-1977).

Barker, J.W. **Manuel II Palaeologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine**

Statesmanship, New Brunswick, 1969.

Bayraktar, Kaya. “Makedonya Sorunu ve Avrupa Müdahalesi”, **Bilig**, Bahar 2014, Sayı

69.

Bedini, Belina. “Italy and Albania: The Story of the Establishment of a Kingdom”,

Interdisciplinary Journal of Research and Development, Vol (I), No. 2, 2014.

Beldiceanu, İrene. “Başlangıçlar: Osman ve Orhan”, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**,

ed. Robert Mantran, çev. Server Tanilli, Alkım Yayınları, İstanbul 2007.

Bertele, Tommaso. **Venedik ve Kostantiniyye, Tarihte Osmanlı-Venedik İlişkileri**,

Çev: Mahmut H. Şakiroğlu, Kitap Yayınevi, İstanbul 2012.

Bilim, Cahit. “Tercüme Odası”, **OTAM**, Sayı. 1, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara

1990.

Bostan, Zeynep. **Osmanlı Hariciyesinin Modern Temelleri**, Kitap Yayınevi, İstanbul

2021.

Bosworth, R.J.B. **Italy and the Wider World**, Routledge, Londra 2003.

Bosworth, R.J.B. **Italy the Least of the Great Powers**,

Brighi, Elisabetta. **Foreign Policy, Domestic Politics and International Relations:**

The Case of Italy, Routledge, New York, 2013.

Cardini, Franco. **Avrupa ve İslam**, Çev. Gürol Koca, Literatür Yayıncılık, İstanbul

2004.

Ceylan, Ayhan. “Osmanlı Döneminde Mısır’da Hukuki Modernleşme (XIX. Yüzyıl)”,

Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları, Sayı 5, 2008 (Bahar).

Chabod, Federico. **Storia della Politica Estera Italiana dal 1870 al 1896**, Laterza,

1965.

Chabod, Federico. **Italian Foreign Policy**, çev. William McCuaig, Princeton University

Press, Princeton New Jersey 1996.

Choate, Mark I. “New Dynamics and New Imperial Powers 1876-1905”,

Concina, Ennio. **Il Doge e Il Sultano- Mercature, arte e relazioni nel primo ‘500,**

Doç ve Sultan, 16. Yüzyıl Başlarında Ticaret, Sanat ve İlişkiler, Çev: Sema

Postacıoğlu Banon, Logart Press, Roma 1994.

Danışman, H. Basri. **Artçı Diplomat**, Arba Yayınları, İstanbul 1998.

Davis, John A. **Italy in the Nineteenth Century**, Oxford University Press, New York

2000.

Deringil, Selim. “II. Mahmut’un Dış Siyaseti ve Osmanlı Diplomasisi”, **Sultan II.**

Mahmud ve Reformları Semineri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990.

Dikici, Ali. “Osmanlı Makedonya’sında Kurulan İlk Uluslararası Polis Barış Koruma Misyonu: Mürzsteg Reform Programı”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt:6, Sayı: 24, Kış 2010.

Doğan, Güner. **Venediklü İle Dahi Sulh Oluna- 17. Ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı-Venedik İlişkileri**, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

Doğan, Güner. “İstenmeyen Barış Pasarofça’da Osmanlı-Venedik Diplomatları ve Diplomatik Tavrıları”, **Harp ve Sulh: 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, yay. haz. Gültekin Yıldız, Milli Savunma Üniversitesi, İstanbul 2019.

Dönmez, Ahmet. **Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimi Elçiliklerinin Avrupa’da Yeniden Tesisi (1832-1841)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi, Konya 2006.

Duggan, Christopher. “Politics in the era of Depretis and Crispi, 1870-96”, **Italy in the Nineteenth Century**, ed. John A. Davis, Oxford University Press, New York 2000.

Dursteler, Eric R. **İstanbul’daki Venedikliler- Yeniçağ Başlarında Akdeniz’de Millet, Kimlik ve Bir Arada Varoluş**, Çev. Taciser Ulaş Belge, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Dursun, Davut. “Berbera”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, 5. Cilt.

D’Alessio, Eugenio Dalleggio. “Trattato tra i Genovesi di Galata e Maometto II”, **II**

Veltro, Rivista della Civiltà Italiana, Anno XXIII, Marzo-Agosto 1979.

Efe, Peri. “Millet-i Rumdan Bir Münevver: Aleksandros Karatheodoris”, *Toplumsal*

Tarih, Sayı: 193, Ocak 2010.

Emecen, Feridun M. **Osmanlı Klasik Çağında Siyaset**, Timaş Yayınları, İstanbul

2011.

Erdem, Gökhan. **Osmanlı İmparatorluğunda Sürekli Diplomasiye Geçiş Süreci**,

Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara 2008.

Fabris, A. “From Adrianople to Costantinople. Venetian Ottoman Diplomatic Missions,

1360- 1453”, **Mediterranean Historical Review**, 7, 2, Aralık 1992.

Falconi, Ilaria- Kunalp, Sinan. **Palazzo Gamberini Türkiye’nin Roma**

Büyükelçiliği, Vehbi Koç Vakfı, Mas Matbaacılık, İstanbul 2013.

Findley, Carter V. “Hariciye Nezareti”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 16, 1997.

Findley, Carter V. “The Foundation of the Ottoman Foreign Ministry: The Beginnings

of Bureaucratic Reform under Selim III and Mahmut II”, **International Journal**

of Middle East Studies, Vol. 3, No. 4, October 1972.

Fleet, Kate. **Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz Ticareti**, çev. Özkan Akpınar,

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

Fleet, Kate. “The Treaty of 1387 Between Murad I and the Genoese”, **Bulletin of the**

School of Oriental and African Studies, University of London, Vol.56, No. 1

(1993).

Frazer, Charles A. **Katolikler ve Sultanlar- Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-**

1923, Çev: Cemile Erdek, Küre Yayınları, İstanbul 2009.

Giannini, Amedeo. “I Rapporti Italo-Ellenici (1860-1955)”, **Rivista di Studi Politici**

Internazionali, Luglio-Settembre 1957, Vol. 24, No. 3.

Girgin, Kemal. **Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz**, Türk Tarih

Kurumu Basımevi, Ankara 1994.

Goffman, Daniel. **Osmanlı Dünyası ve Avrupa 1300-1700**, çev. Ülkün Tansel, Kitap

Yayınevi, İstanbul 2004.

Goffman, Daniel. “Rönesans Devletleriyle Müzakere Etmek: Osmanlı İmparatorluğu ve

Yeni Diplomasi”, Aksan Virginia H- Goffman, Daniel (ed), **Erken Modern**

Osmanlılar, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

Gökbilgin, M. Tayyib. “Yeni Belgelerin Işığı Altında Kanuni Sultan Süleyman

Devrinde Osmanlı-Venedik Münasebetleri”, **Kanuni Sultan Süleyman**

Armağanı.

Grab, Alexander. “From the French Revolution to Napoleon”, John A. Davis ed., **Italy**

in the Nineteenth Century, Oxford University Press, New York 2000.

Greene, Molly. “Akdeniz’de Osmanlılar”, Virginia H. Aksan- Daniel Goffman (ed),

Erken Modern Osmanlılar, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

Gümüş, Musa. “Sultan II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Diplomasisinde Denge

Arayışları ve Osmanlı Dış Politikası”, **Tanzimat’tan Günümüze Olaylar ve**

Kişiler Ekseninde Türk Hariciyesi, ed. İrşad Sami Yuca, Hidayet Kara,

Kitabevi, İstanbul 2019.

Gürsoy, Bedri. “100. Yılında Duyun-u Umumiye İdaresi Üzerinde Bir Değerlendirme”,

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ord. Prof. Şükrü Baban’a Armağan,
İstanbul 1984.

Hacısalıhoğlu, Mehmet. “Sırbistan”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, TDV İslam

Araştırmaları Merkezi, Cilt 37, 2009.

Hayta, Necdet, Ünal, Uğur. **Osmanlı Devleti’nde Yenileşme Hareketleri**, Gazi

Kitabevi, Ankara 2015.

Hurewitz, J.C. “The Europeanization of Ottoman Diplomacy: The Conversion From

Unilateralism to Reciprocity in the Nineteenth Century”, **Belleten**, Cilt 25, s. 99,
Temmuz 1961.

İnalcık, Halil. **Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I**,

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

İnalcık, Halil. **Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-III**,

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015.

İnalcık, Halil. **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Çev. Ruşen Sezer,

Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015.

İnalcık, Halil. **Osmanlı ve Avrupa- Osmanlı Devleti’nin Avrupa Tarihindeki Yeri**,

Kronik Kitap, İstanbul 2018.

İnalcık, Halil. **Rönesans Avrupası- Türkiye’nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme**

Süreci, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Jorga, **Notes**, IV.

Jesne, Fabrice. “Da Berlino a Tunisi: la Questione d’Oriente nell’Arena Politica Italiana

(1878-1881)”, **Il Sud-Est Europeo e Le Grandi Potenze**, a cura di Antonio D’Alessandri e Rudolf Dinu, Roma Tre Press, Roma 2020.

Karakartal, Oğuz. **Türk Kültüründe İtalyanlar**, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002.

Karal, Enver Ziya. **Osmanlı Tarihi V. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Karal, Enver Ziya. **Osmanlı Tarihi VI. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Karal, Enver Ziya. **Osmanlı Tarihi VII. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Karal, Enver Ziya. **Osmanlı Tarihi VIII. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Kavas, Ahmet. “Harar”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, 16. Cilt.

Kavas, Ahmet. “İtalya”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, 23. Cilt.

Kavas, Ahmet. “Zeyla”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, 44. Cilt.

Kılıç, Ayten. “The International Repercussions of the 1876 April Uprising Within the Ottoman Empire”, **Uluslararası Suçlar ve Tarih**, Sayı 15, 2014.

Kılıç, Musa. “Osmanlı Devleti’nde Şehbenderlik Kurumu”, **Osmanlı Diplomasi Tarihi Kurumları ve Tatbiki**, ed. M. Alaattin Yalçınkaya ve Uğur Kurtaran, Altınordu Yayınları, Ankara 2018.

Kılıç, Musa. “Yanko Fotiyades (Jean Photiades) Paşa’nın Bürokratik Kariyeri”, **Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler-III**, ed. Emre Aydemir, Sema Sağlık, Gece Kitaplığı, Ankara 2021.

Kınlı, Onur. **Osmanlı'da Modernleşme ve Diplomasi**, İmge Kitabevi, Ankara 2006.

Kıvrak, Ahmet Hikmet. **II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı-Mısır İlişkileri**, Manisa

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı

Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2016.

Kinross, Lord. **Osmanlı İmparatorluğunun Yükselişi ve Çöküşü**, Çev. Meral

Gaspıralı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2012.

Kuran, Ercüment. **Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk**

Elçilerin Siyasi Faaliyetleri (1793-1821), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

Yayınları, Ankara 1968.

Kurtaran, Uğur. “Karlofça Anlaşmasında Venedik, Lehistan ve Rusya’ya Verilen

Ahidnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açıdan Değerlendirilmesi”,

Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 35, Sayı 60, 2016.

La Formazione delle Diplomazia Nazionale (1861-1915), Repertorio Bio-

bibliografico dei Funzionari del Ministero degli Affari Esteri, Istituto Poligrafico

e Zecca dello Stato, Roma 1987.

Laven, David. “The Age of Restoration”, John A. Davis ed., **Italy in the Nineteenth**

Century, Oxford University Press, New York 2000.

Lee, Stephen J. **Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980**, Çev. Savaş Aktur, Dost

Yayınları, Ankara 2010.

Lowe, C.J.- Marzari, F. **Italian Foreign Policy (1870-1940)**, Routledge & Kegan Paul

Ltd, Londra 1975.

Maden, Fahri. “Arnavutluk’un Bağımsızlık Süreci (1877-1913)”, **Türk İşbirliği ve**

Kalkınma Dairesi Başkanlığı Avrasya Etüdleri, 38/2011-1.

Mai, Nicola. “The Cultural Construction of Italy in Albania and Vice Versa: Migration Dynamics, Strategies of Resistance and Politics of Mutual Self-Definition Across Colonialism and Post-Colonialism”, **Modern Italy**, 9 (1), Mayıs 2003.

Manfroni, Camillo. “Le Relazioni fra Genova, l’impero Bizantino e i Turchi”, **Atti Della Societa Ligure di Storia Patria**, C. XXVIII, Genova 1898.

Mantegazza, Vico. **La Turchia Liberale e le Questioni Balcaniche**, Fratelli Treves Editori, Milano 1908.

Mantran, Robert. “XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti: İstikrar mı Gerileme mi?”, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**, ed. Robert Mantran, çev. Server Tanilli, Alkım Yayınları, İstanbul 2007.

Mehmet Süreyya, **Sicill-i Osmani**, II. Cilt, yay. haz. Nuri Akbayer, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

Mehmet Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, VI. Cilt, yay. Haz. Nuri Akbayer, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

Melchionni, Maria Grazia. “Albania e Tripoli nella Politica Estera Italiana Durante la Crisi d’Oriente del 1897”, Yazar: Pietro Pastorelli, **Rivista di Studi Politici Internazionali**, Vol. 28, No. 3 (Luglio-Settembre)

Merriman, John. **Modern Avrupa Tarihi**, Çev: Şükrü Alpagut, Say Yayınları, İstanbul 2018.

Mert, Özcan. “Osmanlı Belgelerine Göre Banco di Roma’nın Trablusgarb’daki Faaliyetleri”, **Belleten**, Cilt 51, Sayı 200, 1987.

Mural, E. De. **Essai de Chronographie Byzantine, II**, St. Petersburg, 1873.

Mustafa Nuri Paşa. **Netâ'ic'ül-Vukuat, Kurumlarıyla Osmanlı Tarihi**, yay. haz.

Yılmaz Kurt, Birleşik Yayınevi, Ankara 2008.

Negash, Tekeste. **Italian Colonialism in Eritrea 1882-1941 Policies, Praxis and**

Impact, Distributor: Almqvist & Wiksell International Stockholm, Uppsala 1987.

Nicol, Donald M. **Bizans ve Venedik- Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, Çev.

Gül Çağalı Güven, Detay Basım, İstanbul 2000.

Ortaylı, İlber. “Osmanlı Diplomasisi ve Dışişleri Örgütü”, **Tanzimat’tan**

Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

Öksüz, Melek. “Girit Meselesi’nin Belirsizlik Yılları”, **Karadeniz Araştırmaları**,

Bahar 2010, Sayı 25.

Örenç, Ali Fuat. “Sakız Adası”, **DİA**, Cilt 36, TDV 2009.

Özcan, Abdülkadir. “Karlofça”, **DİA**, Cilt 24, TDV, 2001.

Özcan, Abdülkadir. “Pasarofça Antlaşması”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 34, TDV İslam

Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2007.

Özcan, Nuri. “Ziya Paşa (1849-1929)”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 44, 2013.

Özdağ, Abdullah. **Osmanlı İdaresinde Trablusgarb Vilayeti (1876-1911)**, Türk Tarih

Kurumu Yayınları, Ankara 2020.

Özdağ, Barış ve Karaca, R. Kutay, **Diplomasi Tarihi-I**, Dora Yayınları, Bursa 2015.

Özer, Fatih. **Arşiv Vesikalarına Göre XIX. Yüzyılda Karadağ İsyanları**, Basılmamış

Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Edirne 2010.

Özkan, Nevin. **Modena Devlet Arşivi'ndeki Osmanlı Devleti'ne ilişkin belgeler**

(1485- 1791), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004.

Parlaz, Selim. **Osmanlı-Ceneviz İlişkileri (1450-1600)**, Basılmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Denizli 2013.

Pasqualini, Maria Gabriella. “The Italian Carabinieri Corps Abroad: Combat and Crowd Control in a Special Professionalism”, **Rocznik Bezpieczeństwa Miedzynarodowego**, 1, 2006.

Pedani, Maria Pia. **Doğu’nun Kapısı Venedik**, Çev. Gökçen Karaca Şahin, Küre Yayınları, İstanbul 2015.

Pedani, Maria Pia. **Osmanlı Padişahının Adına**, Çev: Elis Yıldırım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

Pedani, Maria Pia. “Facilities for Ottoman Merchants in the Rialto Market (1534-1621)”, **XIV. Türk Tarih Kongresi**, II. Cilt, II. Kısım, Ankara 2002.

Pedani, Maria Pia. “Turchi in Canal Grande”, **Annali di Ca’Foscari**, 46/2, 2007.

Pedani, Maria Pia. “Between Diplomacy and Trade: Ottoman Merchants in Venice”, **Merchants in the Ottoman Empire**, ed. Suraiya Faroqhi & Gilles Veinstein, Peeters Publication, Louvain 2008.

Pedani, Maria Pia. “Fondaco dei Turchi”, **Encyclopedia of the Ottoman Empire**, ed. G.Agoston&B. Masters, New York 2009.

Pfeffermann, Hans. **Rönesans Papalarının Türklerle İşbirliği**, Çev. Kemal Beydilli,

- Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2003.
- Pittioni, Manfred. “The Genoese Foreign Trade with the Ottoman Empire in the 16th Century”, XI. Türk Tarih Kongresi, II. Cilt, II. Kısım, Ankara 2002.
- Preto, Paolo. **Venezia e I Turchi**, G.C. Sansoni Editore, Floransa 1975.
- Quataert, Donald. **Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922**, Çev. Ayşe Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- Reçber, Kamuran. **Diplomasi ve Konsolosluk Hukuku**, Dora Yayınları, Bursa 2011.
- Roberts, J.M. **Avrupa Tarihi**, çev. Fethi Aytuna, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2010.
- San Giuliano, **Lettere sull’Albania**,
- Savaş, Ali İbrahim. “Konsolos”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, Cilt 26, 2002.
- Savelli, A. **İtalya Tarihi**, çev. Galip Kemali Söylemezoğlu, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1940.
- Sette, Alessandro. “L’Albania nella Strategia Diplomatica Italiana (1871-1915)”, *Nuova Rivista Storica*, I, 2018.
- Setton, Kenneth M. **Venice, Austria and the Turks in the Seventeenth Century**, The American Philosophical Society, Philadelphia 1991.
- Shaw, Stanford J. **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, Cilt I, Çev. Mehmet Harmancı, E Yayınları, İstanbul 2008.
- Shaw, Stanford J. **Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu**, Çev. Hür Güldü, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.
- Smith, Dennis Mack. **Storia d’Italia dal 1861 al 1997**, Laterza, 1997.
- Sota, Jani-Lutaj, Lindita. “Albania and the Education Policies of Italy From the

Beginning Until the End of the 30s of the Twentieth Century in Archival Documents and in the Albanian Press in General”, **Academic Journal of Interdisciplinary Studies**, Vol 10, No 3, Mayıs 2021.

Soykut, Mustafa. **Papalık ve Venedik Belgelerinde Avrupa’nın Birliği ve Osmanlı Devleti (1453-1683)**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2007.

Soysal, İsmail. “Umur-ı Hariciye Nezaretinin Kurulması”, **Sultan II. Mahmut ve Reformları Semineri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990.

Sönmez, Merve Cemile. “Gazi Ahmet Muhtar Paşa’nın İtalya Seyahati (1884)”, **DTCF Dergisi**, Cilt 59, Sayı 1, Haziran 2019.

Şakiroğlu, Mahmut H. “1503 Tarihli Türk-Venedik Andlaşması”, VIII. Türk Tarih Kongresi, Cilt III, Ankara 1983.

Şakiroğlu, Mahmut H. “1521 Tarihli Osmanlı-Venedik Andlaşmasının Aslı Metni”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1982.

Şakiroğlu, Mahmut H. “Napoli”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 32, 2006.

Şakul, Kahraman. “Osmanlılar Fransız İhtilaline Karşı: Adriyatik ve İtalya Sularında Osmanlı Donanması”, **Nizâm-ı Kadim’den Nizâm-ı Cedid’e III. Selim ve Dönemi**, ed. Seyfi Kenan, İsam Yayınları, İstanbul 2010.

Şemseddin Sami, **Kâmûs-ı Türki**, İkdâm Matbaası, İstanbul 1317.

T.C. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü, Matus Basımevi, Ankara 2009.

Tukin, Cemal. “Girit”, İslam Ansiklopedisi, 14. Cilt.

Turan, Namık Sinan. **İmparatorluk ve Diplomasi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi

Yayınları, İstanbul 2015.

Turan, Şerafettin. **Türkiye-İtalya İlişkileri I, Selçuklulardan Bizans'ın Sona Erişine**,

T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2000.

Turan, Şerafettin. “Barak Reis’in Şehzade Cem Meselesiyle İlgili Olarak Savoie’ya

Gönderilmesi” , Belleten, Cilt: XXVI, Sayı: 103 (1962), s. 539-555.

Turan, Şerafettin. “İtalya”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 23, 2001.

Turan, Şerafettin. “Sakız’ın Türk Hâkimiyeti Altına Alınması”, Tarih Araştırmaları

Dergisi, Cilt 4, Sayı 6, 1966.

Turan, Şerafettin. “Venedik’te Türk Ticaret Merkezi (Fondaco dei Turchi)”, Belleten,

Cilt: XXXII, Sayı: 126, Yıl: 1968, Nisan.

Turan, Şerafettin, “II. Mahmud’un Reformlarında İtalyan Etki ve Katkısı”, Sultan II.

Mahmud ve Reformları Semineri 28-30 Haziran 1989, İstanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, Edebiyat Fakültesi Basımevi,

İstanbul 1990.

Türkgeldi, Ali Fuat. **Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye**, yay. haz. Bekir Sıtkı Baykal, I.

Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1960.

Uçarol, Rıfat. **Siyasi Tarih (1789-2012)**, Der Yayınları, İstanbul 2013.

Unat, Faik Reşit. **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları,

Ankara 2008.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi I. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları,

Ankara 2019.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi II. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Yayınları,

Ankara 2016.

- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi III. Cilt, I. Kısım**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, I. Bölüm**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi IV. Cilt, II. Kısım**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- Ünver, Metin. “Zorlayıcı Diplomasinin İzleri: Osmanlı Devleti’nin Makedonya’da Uluslararası Bir Mali Kontrol Mekanizması Kabul Etmeye Zorlanması (1905)”, **Tarih Dergisi**, 71 (2020/1).
- Vakanüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, Cilt X, yay. haz. Münir Aktepe, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998.
- Valensi, Lucette. **Venedik ve Bâb-ı Âli**, Bağlam Yayınları, İstanbul 1994.
- Vatin, Nicolas. “Osmanlıların Yükselişi (1362-1451)”, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**, ed. Robert Mantran, çev. Server Tanilli, Alkım Yayınları, İstanbul 2007.
- Vatin, Nicolas. “Osmanlıların Yükselişi (1451-1512)”, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I**, ed. Robert Mantran, çev. Server Tanilli, Alkım Yayınları, İstanbul 2007.
- Weisbrode, Kenneth, “Diplomacy and Politics”, Global Diplomacy, Routledge 2018.
- Yalçın, Hayriye. **Sırp Çete Hareketleri ve Osmanlı Devleti (1804-1878)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara 2010.
- Yarcı, Güler. “Osmanlı Diplomasisinde Makedonya Meselesi (1876-1913)”, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, Ocak 2013, Cilt: 4, Sayı: 1.
- Yasamee, Feroze A.K., Abdülhamid’in Dış Politikası Düvel-i Muazzama Karşısında Osmanlı 1878-1888, Çev. Yusuf Selman İnanc, Kronik Kitap, İstanbul 2018.
- Yılmazçelik İbrahim-Özdem, Ali Gökçen. “Düvel-i Muazzama’nın Karadağ Üzerinden

Osmanlı Devleti ile Mücadeleleri ve Bunun Günümüze Yansımaları”, **BEU SBE Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, Haziran 2013.

Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, **Fransa Sefâretnamesi**, yay. haz. Beynun Akyavaş, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1993.

Zinkeisen, Johann Wilhelm. **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, IV, çev. N. Epçeli, İstanbul 2010.

İnternet Kaynakları

<https://www.napolitoday.it/cultura/17-novembre-1878-attentato-re-umberto-i-napoli-passannante.html>

<https://www.carabinieri.it/arma/arma-all'estero/proiezione-internazionale/vol-i-1855---1935/1904---1911>

<https://www.carabinieri.it/arma/arma-all'estero/proiezione-internazionale/vol-i-1855---1935/1904---1911/in-macedonia-pag-2>

https://www.treccani.it/enciclopedia/alberto-blanc_%28Dizionario-Biografico%29

EKLER

EK- 1: İtalya Krallığı'nın Dışışleri Bakanları (Kronolojik)

Sıra	İsim	Görev Yılları
1	Camillo Benso Count of Cavour	17 Mart 1861-6 Haziran 1861
2	Bettino Ricasoli	12 Haziran 1861- 3 Mart 1862
3	Urbano Ratazzi	3 Mart 1862-31 Mart 1862
4	Giacomo Durando	31 Mart 1862-8 Aralık 1862
5	Giuseppe Pasolini	8 Aralık 1862- 24 Mart 1863
6	Emilio Visconti Venosta	24 Mart 1863-28 Eylül 1864
7	Alfonso Ferrero La Marmora	28 Eylül 1864- 20 Haziran 1866
8	Bettino Ricasoli	20 Haziran 1866-28 Haziran 1866
9	Emilio Visconti Venosta	28 Haziran 1866-10 Nisan 1867
10	Federico Pescetto	10 Nisan 1867-12 Nisan 1867
11	Pompeo Di Campello	12 Nisan 1867-27 Ekim 1867
12	Luigi Federico Menabrea	27 Ekim 1867-14 Aralık 1869
13	Emilio Visconti Venosta	14 Aralık 1869-20 Kasım 1876
14	Luigi Amedeo Melegari	20 Kasım 1876-28 Aralık 1876
15	Agostino Depretis	28 Aralık 1876- 24 Mart 1878
16	Luigi Corti	24 Mart 1878- 24 Ekim 1878
17	Benedetto Cairoli	24 Ekim 1878-19 Aralık 1878
18	Agostino Depretis	19 Aralık 1878-14 Temmuz 1879
19	Benedetto Cairoli	14 Temmuz 1879- 29 Mayıs 1881
20	Pasquale Stanislao Mancini	29 Mayıs 1881- 29 Haziran 1885
21	Agostino Depretis	29 Haziran 1885- 6 Ekim 1885
22	Carlo Felice Nicolis, Count of Robilant	6 Ekim 1885-4 Nisan 1887

23	Agostino Depretis	4 Nisan 1887-29 Temmuz 1887
24	Francesco Crispi	29 Temmuz 1887-6 Şubat 1891
25	Antonio Starabba di Rudini	6 Şubat 1891- 15 Mayıs 1892
26	Benedetto Brin	15 Mayıs 1892-15 Aralık 1893
27	Alberto Blanc	15 Aralık 1893-10 Mart 1896
28	Onorato Caetani	10 Mart 1896- 11 Temmuz 1896
29	Emilio Visconti Venosta	11 Temmuz 1896- 1 Haziran 1898
30	Raffaele Cappelli	1 Haziran 1898- 29 Haziran 1898
31	Felice Napoleone Canevaro	29 Haziran 1898- 14 Mayıs 1899
32	Emilio Visconti Venosta	11 Mayıs 1899- 15 Şubat 1901
33	Giulio Prinetti	15 Şubat 1901- 9 Şubat 1903
34	Enrico Morin	9 Şubat 1903-3 Eylül 1903
35	Tommaso Tittoni	3 Eylül 1903- 27 Mart 1905
36	Alessandro Fortis	27 Mart 1905-24 Aralık 1905
37	Antonio Paterno Castello di San Giuliano	24 Aralık 1905- 8 Şubat 1906
38	Francesco Guicciardini	8 Şubat 1906-29 Mayıs 1906
39	Tommaso Tittoni	29 Mayıs 1906-10 Aralık 1909
40	Francesco Guicciardini	11 Aralık 1909-31 Mart 1910
41	Antonio Paterno Castello di San Giuliano	31 Mart 1910- 17 Ekim 1914

EK-2: İtalya Krallığı'ndan Osmanlı Devleti'ne Gönderilen Elçiler (1876-1909)

Sıra	İsim	Görev Yılları
1	Raffaello Ulisse Barbolani	1869-1874
2	Luigi Corti	1875-1878 ve 1879-1886
3	Francesco Galvagna	1886-1887
4	Alberto Blanc	1887-1891
5	Costantino Ressa	1891-1892
6	Luigi di Conti Avogadro di Collobiano Arborio	1892-1894
7	Tommaso Catalani	1894-1895
8	Alberto Pansa	1895-1901
9	Obizzo Malaspina di Carbonara	1901-1904
10	Guglielmo Imperiali	1904-1910

EK-3: Osmanlı Devleti’nden İtalya Krallığı’na Gönderilen Elçiler (1876-1909)

Sıra	İsim	Görev Yılları
1	Rüstem Paşa	1856-1870
2	Yanko Fotyadis Paşa	1870-1872
3	Serkis Efendi	1872-1874
4	Aleksandır Karatodori Paşa	1874-1876
5	Mahmud Esad Paşa	1876-1877
6	Turhan Hüsnü Bey	1877-1880
7	İstefanaki Musurus Bey	1880-1885
8	Yanko Fotyadis Paşa	1885-1888
9	Yusuf Ziya Paşa	1889-1891
10	Mahmud Nedim Bey	1891-1896
11	Mustafa Reşid Bey	1896-1908
12	Ziya Paşa	1908-1908

EK-4: Osmanlı Devleti'nde Bulunan İtalyan Konsoloslukları (1870-1909)

Sıra	Şehir	İsim	Bilinen Görev Yılları
1	Akra ve Hayfa	Nicola Datody	1870-1882
		Fransa Konsolos Vekili	1884-1893 ve 1896
		Francesco Gorra	1893
		Angelo Piccaluga	1898-1907
2	Ankara	Angelo Gasparini	1880 ve 1892
		Newton	1893
		Angelo Gasparini	1896
3	Antalya	Andrea Tommarchi	1883-1889
		Gustavo Keun	1890-1907
4	Antakya	Name Biasciara	1873-1882
		Demetrio Asar	1884-1896
5	Asvan	Giorgio Tacla	1903
6	Asyut	I. Risgalla	1872-1878
		Yasse Risgalla	1878-1881
		Yasla Risgalla	1882-1886
		Saman Risgalla	1886-1900
7	Avlonya	Giovanni Dal Sordo	1873-1889
		Ulisse Bosio	1890-1902
		Alfredo Ancarano	1902-1906
		Gaetano Poccardi	1906-1907
8	Aydın	Michele d'Andria	1880-1889
		Demostene Haggi Dimo	1891-1907
9	Ayvalı	Giacinto Preve	1870-1885
		Avusturya Konsolosu	1886
		Giuseppe Zamboni	1887-1896
		Lorenzo Preve	1898-1907
10	Ayvalık	Giovanni Gozza	1908
11	Bağdat	Ottone Wartmann	1870-1873

		Fransa Konsolosu	1874-1896
		İngiltere Konsolosu	1898-1900
		Fransa Konsolosu	1901-1907
		Leopoldo Zununi	1908
12	Banja Luka	Avusturya Konsolosu	1870-1881
13	Beyrut	Licurgo Maccio	1870-1878
		Enrico Colucci	1879-1884
		Giuseppe Mina	1885-1886
		Francesco Zerboni	1887-1891
		Enrico de Gubernatis	1892-1899
		Enrico Vitto	1900-1905
		Riccardo Motta	1906-1907
14	Bingazi	Effisio Franchi	1870-1871
		Fortunato Rossoni	1872-1882
		Paolo Grande	1883-1884
		Giovanni Rossoni	1888
		Riccardo Motta	1889-1892
		Ferdinando Prat	1898
		Carlo Mancinelli Scotti	1899-1902
		Giacomo Mondello	1903-1905
		Romolo Tritoni	1906-1907
15	Burgaz	Agostino Seghezza	1870-1882
		Eleuterifano Damaso Tacchella	1906-1907
16	Bursa	Francesco Terraneo	1870-1871
		Avusturya-Macaristan Konsolosu	1873-1875
		Egisto Benadi	1876-1877
		Fransa Konsolos Vekili	1878-1907
17	Cidde	Carlo Mezzadri	1891-1892
		A. Cristoforo Osbourne	1903-1907
18	Çanakkale	Emilio Vitalis	1870-1890

		Agide de Caravel	1891-1907
19	Derne	Giuseppe Farrugia	1901-1903
		Nicola Aronne	1904-1906
20	Dimyat	Giovanni Surur	1881-1885
		Giuseppe Surur	1898-1907
21	Dıraç	Angelo Giuseppe Corono	1901
		Gino Macchiaro	1902-1904
		Adelchi Gazzurelli	1905
		Domenico Nuvolari	1907
22	Edirne	Francesco Vernazza	1870-1888
		Francesco Boggetti	1890-1892
		Augusto Boggetti	1893
		Attilio Monaro	1896
		Onorato Gaetani d'Aragona di Castelmola	1898-1900
		Costantino Fichet	1903-1906
		Giovanni Salerno Mele	1907
23	Enos (Dedeğaç)	Onorato Vernazza	1870-1888
		Evaristo Tacchella	1898-1907
24	Erzurum	Fransa Konsolos Vekili	1871-1882
		Augusto Laviny	1883-1892
		Attilio Monaco	1895
		İngiltere Konsolosu	1896-1907
25	Eskişehir	Vincenzo Cofino	1893
26	Filibe	Giulio Malmusi	1879-1884
		Francesco Zerboni	1885
		Agostino Carpani	1886-1888
		Scaniglia	1893
		Attilio Monaco	1898-1900
		Giuseppe Giacchi	1901-1905
		Felice Beauregard	1906

		Luigi Gaetani di Laurenzana	1907
27	Gelibolu	Gaspere Genna	1870-1877
		Pietro Genna	1878-1890
		Amilcare Oddone	1890-1899
		Giacomo Giorgio d'Andrea	1900-1905
		William Grech	1906-1907
28	Giresun	Pietro Genna	1895-1906
		Tommaso Genna	1907
29	Halep	Melchiorre Simondetti	1870-1877
		Angelo Alberici	1878-1882
		Giovanni Venanzi	1883
		Archimede Bottesini	1884
		Enrico Vitto	1885-1899
		Ferdinando de Goyzueta	1900-1903
		Adolfo Sola	1904-1906
		Adelchi Gazzurelli	1907
30	Hanya	Enrico Colucci	1870-1872
		Alessandro de Goyzueta	1874-1875
		Giovanni Battista Macchiavelli	1876-1879
		David Segre	1880-1882
		Domenico Nicolai Pappalepore	1883
		Giuseppe Pirrone	1884-1887
		Antonio Ladislao Rozwadowski	1888
		Gustavo Zanotti Bianco	1889-1896
		Augusto Medana	1898-1902
		Enrico Negri dei Conti di Lamporo	1903-1906
		Vittorio Lebrecht	1907
31	Hartum	Luigi Hansal Martino	1878
		Calisto Legnani	1881-1885
32	Hudeyde	Sante Mazzucchelli	1882-1888

		Augusto Perera	1890-1902
		Felice Terruzzi	1902-1903
		Ferdinando Sola	1904-1907
		Cenirani?	1906
33	Hums	Salvatore Marulli	1877
		Marino Marulli	1878-1886
		Tito Marulli	1887
		Filippo Zammit	1888-1893
		Antonio Lauria	1898-1907
		Dante Baldari	1908
34	İnebolu	E. Michieli	1871-1872
		Vittorio Velasti	1873-1904
		Emilio Orsini	1905-1907
35	İskeçe	Luigi Isidoro Isandoro	1898-1901
36	İskenderiye	Giuseppe de Martino	1870-1878
		Giulio Malmusi	1879
		Giovanni Battista Macchiavelli	1880-1884
		Giovanni Venanzi	1885-1889
		Giuseppe Pirrone	1890-1893
		Gino Macchioro	1896
		Cesare Romano	1898-1902
		Giulio Iona	1903-1904
		Enrico Acton	1905-1906
		Guido Meli Lupi di Soragna	1907
37	İskenderun	Cosmo Belfante	1870-1871
		Giuseppe Levante	1872-1896
		Luigi Levante	1898-1907
38	İsmailiye	Massimiliano de Haro	1885-1886
		Giovanni Battista Confalonieri	1887-1893
		Domenico Scotto di Perta	1905-1907

39	İstanbul	Giuseppe Spagnolini	1870-1876
		Candido Alessandro Negri	1877-1880
		Melchiorre Simondetti	1881
		Candido Alessandro Negri	1882
		Melchiorre Simondetti	1883-1889
		Silvio Carcano	1889-1891
		Nicola Revest	1892-1896
		Antonio Barone	1898
		Francesco Mazza	1899-1900
		Giuseppe Solimbergo	1902-1904
		Enrico Ciappelli	1905-1907
40	İşkodra	Lorenzo Perrod	1870-1872
		Riccardo Colucci	1873
		Bernardo Berio	1874-1878
		Francesco Zerboni	1880
		Alessandro de Rege di Donato	1881-1885
		Giulio Tesi	1886-1889
		Carlo Caccia Dominioni	1890
		Felice Maissa	1891-1896
		Alessandro Leoni	1898-1907
		Carlo Mancinelli	1908
41	İzmir	Stefano Castelli	1870-1874
		Domenico Brunenghi	1875-1878
		Enrico de Gubernatis	1879-1882
		Pietro Castelli	1883-1889
		Archimede Bottesini	1889-1899
		Enrico Acton	1900-1905
		Odoardo Toscani	1906-1907
42	İzmit	Giuseppe Debris	1876-1886
43	Kahire	Domenico Brunenghi	1870-1874

		Giulio Malmusi	1875-1877
		Ferdinando de Goyzueta	1878
		Giuseppe de Martino	1879-1883
		Giovanni Venanzi	1884
		Cesare Romano	1885-1888
		Vito Finzi	1889
		Licurgo Maccio	1890-1893
		Salvatore Tugini	1896-1900
		Odoardo Toscani	1901-1904
		Guido Meli Lupi di Soragna	1905-1906
		Vittore Siciliani	1907
		Giacomo De Martino	1908
44	Kandiye	Vincenzo Morari	1870
		Fransa Konsolos Vekili	1875-1882
		Amabile Ittar	1883-1904
		Giuseppe Corpi	1905-1907
45	Kavala	Elia D. Fernandez	1870-1874
		Stanislao Pecchioli	1875-1907
46	Kıbrıs	Riccardo Colucci	1870-1872
		Enrico Colucci	1873
		Francesco Lambertenghi	1874
47	Konya	Nicola Giuseppe Giustiniani Brizio	1902-1905
		Loedved	1906-1907
48	Köstence	Agostino Dogliotti	1871-1875
49	Kudüs	Alessandro de Rege di Donato	1872-1879
		Angelo Alberici	1883
		Gaetano Solanelli	1884-1892
		Giuseppe Camillo Mina	1893-1898
		Arturo Scaniglia	1899-1901
		Tommaso Carletti	1902-1904

		Fabrizio Verospi Gavotti	1905-1906
50	Kuşadası	Alessandro Purnari	1870-1877
		Senofonte Alexaki	1878-1898
		Giovanni Alexaki	1899-1907
51	Larnaka	Gaetano Solanelli	1875-1878
		Renato Magni	1879-1880
		Enrico Chicco	1888
		Antonio Giovanni Mantovani	1898-1907
52	Lazkiye	Fransa Konsolos Vekili	1871-1884
		Alfredo Guys	1885-1907
53	Lefkoşa	Giorgio Glyky	1876-1880
54	Limni	C.T. Cecchi	1870-1877
55	Limasol	Socrate Francudi	1870-1907
56	Lom Palanka	Ludovico Milanese	1885-1900
57	Manastır	Rusa	1895
		Arturo Scaniglia	1898
		Onorato Gaetani d'Aragona di Castelmola	1901-1902
		Giuliano de Visart	1903-1907
58	Manisa	Giovanni Velasti	1870-1877
		Giuseppe Maria Nipote	1879-1882
		Gaspere Franceschi	1883-1905
		Roberto Franceschi	1907
59	Mansure	L. Spagnolacchi	1870
		Antonio Samne	1880-1886
		Giacomo Pika	1887-1890
		Habib Mabardi	1898-1904
		Augusto Landi	1905-1907
60	Massava	Giuseppe Luccardi	1883-1884
61	Marsana	Giuseppe Luccardi	1882
62	Mısırata	Odoardo Regini	1891-1892

63	Midilli	Enrico Fedeli-Nesi	1877-1887
		Edoardo Fedeli-Nesi	1888-1892
		Alcibiade Fedeli-Nesi	1898-1908
64	Mostar	Fransa Konsolos Vekili	1870
		Cesare Usigli	1877-1879
65	Muha	Giovanni Branchi	1881-1885
		Francesco Zerboni	1886
		Mario Compagnoni Marefoschi	1887-1888
		Salem Dervish	1890
		Dante Odorizzi	1905
		Enrico Sironi	1906-1907
66	Musul	Giovanni Marcopoli	1870-1872
		Fransa Konsolusu	1873-1882
67	Port Said	Paolo Riva	1870-1872
		Francesco Zerboni	1873-1875
		Angelo Alberici	1876-1877
		Giuseppe de Boccard	1878-1882
		Enrico Vitto	1883-1884
		Camillo Bertola	1885
		Alessandro Leoni	1886-1893
		Francesco Mazza	1895-1898
		Giulio Jona	1899-1902
		Carlo Caccia Dominioni	1903-1904
68	Preveze	Carlo Mancinelli Scotti	1905-1907
		Stefano Fonda	1871-1877
		Pasquale Corte	1878
		Giorgio Millelire	1879-1884
		Gustavo Zanotti Bianco	1885
		Giorgio Millelire	1886-1896
		Stefano Fonda	1898

		Giovanni Fonda	1899-1907
69	Prizren	Vincenzo Galanti	1907
70	Resmo	Pietro Gorini	1871
		Portekiz Konsolosu	1875-1882
		Emanuele Petischaky	1883
		Costantino Petischaky	1884-1907
71	Rodos	Giuseppe Panni	1878-1882
		Edoardo Biliotti	1883-1893
		Alberto Biliotti	1896-1907
72	Rodosto	Andrea Dussi	1870-1880
		Matteo Dussi	1881-1898
		Riccardo Dussi	1899-1907
73	Rusçuk	Cesare Durando	1870-1873
		Eugenio Durio	1874-1875
		Cesare Usigli	1876
		Enrico de Gubernatis	1877-1878
		Domenico Brunenghi	1879
		Giuseppe Pirrone	1880-1883
		Vincenzo Manassero di Costigliole	1884
		Francesco Mazza	1885-1887
		Giuseppe Saint-Martin	1898-1900
		Giuliano de Visart	1901-1902
		Enrico Grabau	1903-1905
		Enrico Tagger	1907
74	Saida	Antonio Klat	1870-1884
75	Sakız	Francesco Pasqua	1873-1875
		Carlo Ballatore	1876
		Ignazio Pasqua	1877-1907
76	Samos (Sisam)	Giovanni Stamatiadis	1870-1871
		Aristotile Stamatiadis	1872-1907

77	Samsun	Ettore de Caravel	1870-1896
		Polinice de Caravel	1898-1904
		Emanuele Vernazza	1905-1907
78	Saraybosna	Eugenio Durio	1870-1872
		Lorenzo Perrod	1873-1878
		Gian Paolo Riva	1880-1885
		Domenico Nicolai Pappalepore	1886-1898
		Vito Finzi	1899-1905
		Giuseppe Siacchi (Giacchi)	1906-1907
79	Selanik	Giuseppe Cestari	1870-1873
		Marco Trabaudi-Foscarini	1874-1878
		Francesco Lambertenghi	1879-1880
		Francesco Zerboni	1881-1884
		Giuseppe de Boccard	1885
		Francesco Bruni	1886-1889
		Vito Finzi	1890-1896
		Vittorio Thaon di Revel	1898-1903
		Silvio Milazzo	1904-1907
80	Serez	Demetrio Pesnekidi	1870
		Giovanni Teodoridi	1877-1882
		Costantino Hondros	1883-1889
		Costantino Capety	1893-1899
		Giuda Abramo Arditti	1904-1907
81	Sevakin	Calisto Legnani	1886-1888
82	Sinop	E. Michieli	1870
83	Sofya	Avusturya Konsolos Vekili	1876
		Vito Positano	1877-1879
		Renato de Martino	1880-1883
		Carlo Serra	1884
		Carlo Alberto Gerbaix de Sonnaz	1885-1893

		Giulio Silvestrelli	1894-1901
		Giorgio Polacco	1902
		Fausto Boasso Cucchi	1904-1907
84	Sömbeki (Simi)	Paolo Manusso	1874-1880
		N. Samioraki	1882-1896
85	Şam	Pietro Castelli	1870-1873
		Enrico Colucci	1874-1875
		Roberto Angley	1878-1879
		Vito Positano	1880-1882
		Vito Finzi	1883-1884
		Annibale Raybaudi Massiglia	1885-1888
		Augusto Medana	1889
		Alberto Biagini	1890
		İngiltere Konsolosu	1891-1892
		Augusto Medana	1893-1896
		Ettore Gazzaniga	1898-1901
		Tancredi Castiglia	1902
		Antonio Pittaluga	1903-1905
		Stefano Carrara	1906-1907
86	Süveys	Francesco Lambertenghi	1870-1871
		Cesare Romano	1872
		Ferdinando de Goyzueta	1873-1877
		Enrico Vitto	1878
		Alessandro Leoni	1884-1885
		Alberto Roti	1886-1887
		Alessandro Durando	1888-1889
		Gherardo Pio di Savoia	1890-1892
		Giulio Jona	1893
		Luigi Deperais	1899-1907
87	Tanta	Giovanni Bragiotti	1879-1884

		Girolamo Norsa	1885-1888
		Giorgio Sursock	1889
		Luigi Sbragia	1891-1907
88	Tarsus	Fransa Konsolos Vekili	1871
		Mario Geofroy	1872-1887
		Ovidio Rossi	1888
		Xenophen Federico Christmaun	1898-1907
89	Tenedos (Bozcaada)	Aristide Borelli	1874-1893
		Antonio Gersaglia	1896-1907
90	Trablusgarb	Onorato Bosio	1870-1875
		Alessandro de Goyzueta	1876-1879
		Ferdinando de Goyzueta	1880-1882
		Bernardo Lambertenghi	1883-1884
		Paolo Grande	1885-1893
		Riccardo Motta	1898-1900
		Enrico Chicco	1901
		Arturo Scaniglia	1902
		Augusto Medana	1903-1906
		Giulio Pestalozza	1907
91	Trablusşam	Giorgio Parodi	1887
		Augusto Medana	1890-1892
		Carlo Catzefflis	1893
		Augusto Medana	1896
		Carlo Catzefflis	1898-1907
92	Trabzon	Oddone de Gresti	1870-1872
		Giulio Malmusi	1873-1874
		Francesco Lambertenghi	1875
		Giovanni Paolo Riva	1876-1879
		Gaetano Solanelli	1883
		Francesco Bruni	1884-1885

		Pietro Perolari Malmignati	1886
		Ludovico Gioja	1887-1890
		Odoardo Francisci	1891-1896
		Giulio Iona	1898
		Carlo Magenta	1901-1905
		Felice Beauregard	1907
93	Üsküp	Samuele Modiano	1886-1889
		Avusturya Konsolosu	1898-1902
		Lorenzo Russi	1902
		Augusto Stranieri	1907
94	Varna	Angelo Comello	1870
		Costantino Sciaccaluga	1871-1875
		Costantino Sciaccaluga	1876-1877
		Giovanni Battista Assereto	1878-1907
95	Vodin	Giuseppe Florio	1893
96	Volos	Carlo Guglielmo Borrel	1870-1881
97	Yafa	Giovanni Philibert	1871-1876
		Benedetto Alonso	1888-1902
		Alfonso Alonso	1906-1907
98	Yanya	Enrico de Gubernatis	1870-1875
		Francesco Zerboni	1876-1878
		Luigi de Goyzueta	1879-1880
		Bernardo Lambertenghi	1881-1882
		Antonio Greppi	1883
		Giorgio Millelire	1884-1885
		Michele de Santo	1889-1893
		Giorgio Millelire	1898-1906
99	Zekazik	Carlo Mazzetti	1872-1906
		Cesare Giordano	1907
100	Zonguldak	Mattotia Cohen	1906-1907

101	Zištovi	D. Climatiano	1887

EK-5: İtalya Krallığı'nda Bulunan Osmanlı Şehbenderlikleri (1870-1909)

Sıra	Şehir	İsim	Bilinen Görev Yılları
1	Alghero (Sassari)	Giuseppe Fignone	1870-1890
2	Ancona	Karaca Bey	1870-1871
		Augusto Schelini	1872-1906
		Ali Rıza Bey	1907
3	Augusta (Siracusa)	Giuseppe Fatigati	1870-1889
		Giuseppe Amato	1890-1891 ve 1898-1907
4	Bari	Francesco Pappalepore	1870-1885
		Nicola Zavoyani	1888-1907
5	Barletta	Basilio Briccos	1874-1901
		Zaccaria Briccos	1902-1907
6	Bologna	Antonio Modoni	1885-1907
7	Bordighera (Porto Maurizio)	Adolfo Giribaldi	1885-1907
8	Brindisi (Lecce)	Gennaro de Laurentis	1870-1871
		Giovanni Chrisso	1872-1875
		Karaca Bey	1876
		Nicolaides Efendi	1877-1880
		Engelberto Dionisi	1880-1891 ve 1898
		Pandeli Logadis Efendi	1889-1900
		Selim Efendi	1900-1907
		İsak Yafet	1900
9	Cagliari	Giuseppe Sangiusto di Teulada	1870-1907
10	Carloforte (Cagliari)	Sebastiano Plaisant	1870-1891
		Eugenio de Plaisant	1893 ve 1899-1907
11	Castellammare di Stabia	Camillo d'Auria	1885-1886
		Paolo Avitabile	1887-1903
		Pietro Cascone	1904-1907
12	Castelsardo (Sassari)	Giuseppe Fulle	1870-1907

13	Catania	Giovanni de Rocco	1870-1879
		Sebastiano Gallo	1882-1899
		Ohannes Efendi	1899
		Kirkor Efendi	1900
		Leon Efendi	1901
		Philoxenides Efendi	1902-1905
		Agatino Gallo	1905-1907
14	Catanzaro	Pietro Pugliese	1872-1891
		Giuseppe Rossi	1891 ve 1900-1902
15	Cenova (Genova)	Artin Efendi	1870-1878
		Carlo Pelletta di Cosombruto	1879-1882
		Racaie Efendi	1883-1885
		Edouard Bey	1886-1887
		Zally Efendi	1888-1891
		Yakup Efendi	1898
		Cemal Bey	1899-1900
		Haydar Bey	1901-1907
16	Civitavecchia	Gian Domenico Graziosi	1874-1898
		Giovanni Alessi Graziosi	1899-1906
		Montanucci	1907
17	Cotrone (Catanzaro)	Luigi Bruno	1886-1907
18	Elba	Luigi Mazzei	1870-1871
19	Floransa	Guglielmo Giacomo Smith	1879-1884
		Vasilaki Musurus Bey	1886-1887
		Luigi Galletti	1889-1891
		Jelilio Gazzeri	1891-1893 ve 1898-1907
20	Gallipoli	Bartolomeo Ravenna	1870-1891
		Giovanni Ravenna	1898-1907
21	Girgenti	Gaetano Carrano	1870-1877
		Giuseppe Gueli	1878

		Vittorio Cipollina	1880-1891 ve 1898-1907
22	La Spezia	Giuseppe Vernetta	1870-1891
		Vincenzo Vernetta	1892-1897
		Haydar Bey	1898-1900
		Djemal Bey	1901-1907
23	Licata	Baldassare Saito	1874-1907
24	Livorno	Guglielmo Giacomo Smith	1870-1878
		Agostino Anselmi	1879-1885
		Eram Bey	1886-1891
		Michele Tonci	1898-1906
		Djemal Bey	1901?
		Marco Tonci	1903-1907
25	Marsala (Trapani)	Angelo Giacalone	1870-1899
		Lipari Casso	1909
26	Mazzara (Trapani)	Giuseppe Hopps	1870-1898
		Giacomo Hopps	1899-1907
27	Messina	Patrizio Rizzotti	1870-1873
		Yusuf Zeki Efendi	1874-1891
		Pszenny Efendi	1896
		Fuad Bey	1897-1898
		Ragıb Bey	1899-1904
		Herauth (Hirant) Bey	1905-1907
		Francesco Saka	1909
28	Milano	Giovanni Battista Ponti	1870-1871
		Dominian Efendi	1872-1873
		Giovanni Silvestri	1889-1907
29	Milazzo (Messina)	Domenico Riolo	1870-1882
		Giuseppe Riolo	1883-1890
30	Napoli	Vullich Efendi	1870
		Nourian Efendi	1871-1873

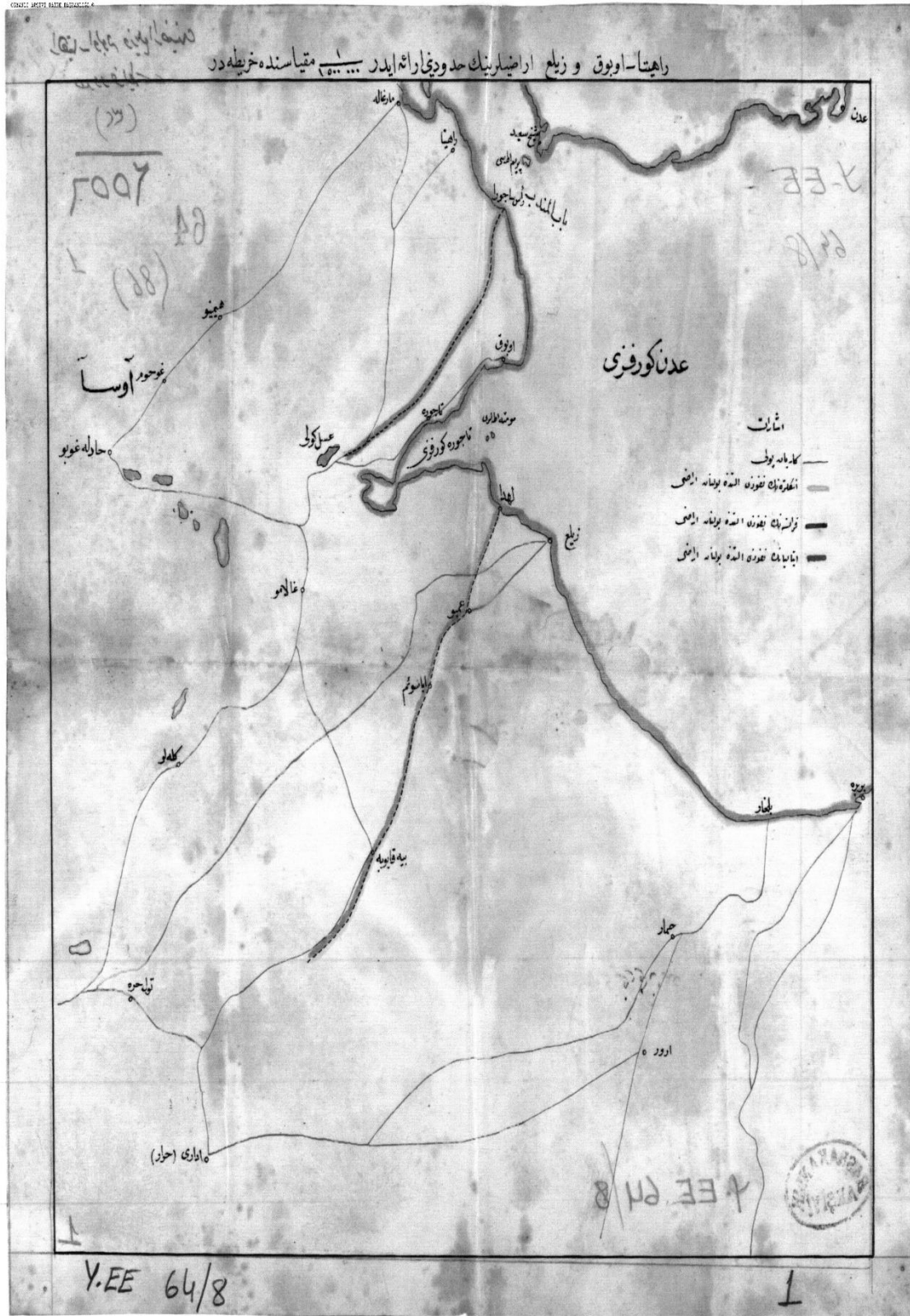
		Arturo Garavini	1874-1877
		Adriano Ferand	1878-1880
		Eram Bey	1881-1884
		İkiades Efendi	1885-1886
		Pszenny Efendi	1886
		Chedid Efendi	1887-1889
		Yannopoulo Efendi	1890-1891
		Atıf Bey	1896
		Logadis Efendi	1897-1898
		İlhami Bey	1899-1901
		Aram Bey	1902-1907
31	Palermo	Nikolaki Misse Yani Bey	1870-1871
		Yorgaki Efendi	1872-1873
		Michele Maksud Efendi	1874
		Salvatore Medina	1876-1882
		Kadri Bey	1883-1884
		Akestorides Efendi	1885-1886
		Ernest Bongowski	1887-1889
		Michele Consiglio	1889-1907
		Luigi Consiglio	1909
32	Pizzo	Domenico Musolino	1881-1907
33	Portoferraio (Livorno-Elba)	Ulisse Foresi	1879-1885
34	Porto-Fino (Genova)	Luigi Prato	1870-1878
35	Ravenna	Antonio Monghini	1870-1875
36	Reggio di Calabria	Giuseppe Genovese	1870-1875
		Antonio Scudieri	1876-1885
		Luigi Sorbo	1887-1891 ve 1898-1904
		Vincenzo Milsari (?)	1905
37	Roma	Carlo Gallian	1873-1906
		Angelo Gallian	1907

		Logadis Bey	1908
38	San Remo (Porto Maurizio)	Michele Borea d'Olmo	1870-1888
39	Sarzana	Sebastiano Lucciardi	1870-1873
40	Sassari	Antonio Ventura	1870-1879
		Effisio Valle	1885-1907
41	Savona	Giacomo Martinengo	1870-1875
		Arturo Acquarone	1884-1891
		Fevzi Efendi	1891-1898
		Osman Nuri Bey	1899-1903
		Francesco Frumento	1905-1907
42	Sciacca (Girgenti)	Mario Benzo	1870-1882
43	Sinigallia (Ancona)	Gaetano Monti	1870-1898
44	Siracusa	Michele Cassia	1870-1873
		Rosario Pulejo	1874-1907
		Antonio Pulejo	1907-1909
45	Terranova di Sicilia (Caltanissetta)	Vincenzo Bresmes	1874-1884
46	Torino	Alberto Peyrot	1885-1907
47	Trapani	Vito Lombardo	1870-1877
		Vincenzo Todaro Burgio	1878-1890
		Michele Fontana	1901-1907
48	Venedik	Giovanni Battista Breganze	1870-1871
		Karaca Bey	1872-1874
		Maksud Efendi	1875-1878
		Enrico Francesconi	1879-1882
		Waiss Efendi	1883-1885?
		Logades Bey	1891-1897
		Philoxenides Efendi	1898-1899
		Yakup Bey	1899-1904
		Costantino Psylyari	1905-1907
49	Ventimiglia	Orazio Orengo	1870-1882 ve 1895-1897

		Bernardo Ascenso	1898-1907

EK-6: Raheyta-Obok ve Zeyla Arazilerinin Sınırlarını Gösteren Harita (BOA, Y.EE 64/8, 12 Rebiyülahir 1311 (23 Ekim 1893))

Y.EE.00064

ÖZET

Osmanlı Tarihi şüphesiz Dünya Tarihi içinde çok önemli bir noktaya sahiptir. Yaşamış olduğu dönemde diğer devletlerle olan ilişkilerini incelemek ise olaylara farklı kaynaklar tarafından bakılarak tarihimizin anlaşılmasına ve yeni bilgilerin dağarcığımıza girmesine vesile olmaktadır. Bu nedenle, bu tez çalışması ile Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarından itibaren sürekli iletişim içinde olduğu İtalyan şehir devletleri ile başlanılarak 1870-1909 yılları arasında Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı siyasi ve diplomatik ilişkileri üzerine bir değerlendirme yapılmıştır. Bu konunun seçilmesinin bazı nedenleri bulunmaktadır. Birincisi, İtalya Krallığı'nın 1870 yılında birliğini sağladığı dönemden itibaren Osmanlı Devleti ile siyasi ve diplomatik ilişkilerinin arka planda kalmasıdır. Yaklaşık olarak İtalya'nın birliğini sağladığı dönemden Trablusgarb Savaşına kadar yaşanan bu dönem, hem Osmanlı hem İtalya tarihi için son derece önemli görülmektedir. İkincisi, İtalya Krallığı'nın diğer Avrupa Devletlerine göre biraz geri planda kalması nedeniyle bazı siyasi ve ekonomik düşüncelerle uyguladığı Osmanlı ve doğu politikasına bir açıklık getirilmesi gerekliliğidir. Bu politikalar, bölgesel olarak kronolojik anlamda değerlendirilmiştir. Üçüncüsü, iki ülkenin temsilciliği bulunan şehirlerde yerel otorite ve temsilciler (Konsolos veya Şehbenderler) arasında yaşanan olayların aktarımı ile o dönemki sosyal yapı hakkında bir ipucu yakalamaya çalışmaktır. Dolayısıyla bu çalışmada 1870-1909 yılları arasında Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığı arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler her iki ülkeye ait kaynaklar ışığında değerlendirilmiş ve konuyla ilgili literatüre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

ABSTRACT

Ottoman History undoubtedly has a very important point in World History. Examining the relations with other states in the period in which it lived, on the other hand, is conducive to the understanding of our history and the entry of new information into our repertoire by looking at the events from different sources. For this reason, with this thesis, an evaluation was made on the political and diplomatic relations of the Ottoman Empire and the Kingdom of Italy between 1870 and 1909, starting with the Italian city-states with which the Ottoman Empire was in constant communication from the first years. There are some reasons for choosing this topic. First, the political and diplomatic relations with the Ottoman Empire remained in the background since the time when the Kingdom of Italy unified in 1870. This period, which took place from the period when Italy united until the Tripoli War, is considered extremely important for both Ottoman and Italian histories. Secondly, it is necessary to clarify the Ottoman and eastern policy, which was implemented with some political and economic considerations, since the Kingdom of Italy was a little behind compared to other European States. These policies were evaluated regionally in chronological terms. The third is to try to catch a clue about the social structure of that period by transferring the events between the local authorities and representatives (Consuls or Şehbenders) in the cities where the two countries have representatives. Therefore, in this study, the political and diplomatic relations between the Ottoman Empire and the Kingdom of Italy between 1870 and 1909 were evaluated in the light of the sources of both countries and it was aimed to contribute to the written works in this field.